Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA
NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 136 / ročník 2026 – III. díl

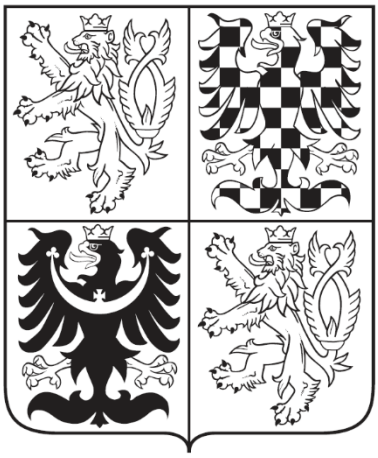

ÚSTAVNÍ
SOUD

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu
Svazek 136, ročník 2026 – III. díl

Vydal:
Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno

Brno 2026
Vydání první

© Ústavní soud České republiky

ISBN 978-80-87687-88-8

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava
Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina
Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Úmluva
Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

o. s. ř.
zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.
zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.
zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník
zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád
zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP
Evropský soud pro lidská práva

SbNU
Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (http://nalus.usoud.cz), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nález č. 172, str. 519

OBSAH

Č. 68
Odůvodnění rozhodnutí o nepoložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie (sp. zn. II. ÚS 2549/24 ze dne 6. května 2026) 9

Č. 69
Porušení práva na zákonného soudce nepředložením věci rozšířenému senátu Nejvyššího správního soudu (sp. zn. IV. ÚS 2718/25 ze dne 13. května 2026) 17

Č. 70
Tarifní hodnota, je-li předmětem řízení věc penězi ocenitelná (sp. zn. II. ÚS 263/26 ze dne 13. května 2026) 23

Č. 71
Presumpce neviny oznamovatele stíhaného pro křivé obvinění (sp. zn. I. ÚS 1507/25 ze dne 15. května 2026) 31

Č. 72
Presumpce neviny u obviněného ze sexuální trestné činnosti (sp. zn. I. ÚS 3090/25 ze dne 15. května 2026) 43

Č. 73
Nahlížení do spisu v řízeních ve věcech dětí mladších patnácti let (sp. zn. IV. ÚS 1898/25 ze dne 20. května 2026) 53

Č. 74
Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – právo odsouzeného na projednání věci v jeho přítomnosti (sp. zn. II. ÚS 204/26 ze dne 20. května 2026) 64

Č. 75
Nedobrovolná hospitalizace z preventivních důvodů (sp. zn. I. ÚS 30/26 ze dne 27. května 2026) 68

Č. 76
Neoznačení rozhodovací praxe spisovou značkou nemusí vždy vést k odmítnutí dovolání (sp. zn. IV. ÚS 142/26 ze dne 27. května 2026) 75

Č. 77
Řádné odůvodnění soudního rozhodnutí v případě tvrzeného rozporu s evropským právem (sp. zn. IV. ÚS 1779/25 ze dne 3. června 2026) 82

Č. 78
Nevypořádání se s návrhem na položení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie dovolacím soudem (sp. zn. II. ÚS 3284/25 ze dne 3. června 2026) 89

Č. 79
Otázka aplikace práva Evropské unie v řízení o dovolání a právo dovolatele na soudní ochranu (sp. zn. II. ÚS 3645/25 ze dne 3. června 2026) 96

Č. 80
Doručení odvolání proti usnesení o návrhu na předběžné opatření protistraně
(sp. zn. IV. ÚS 324/26 ze dne 3. června 2026) 110
Č. 81
Ukládání zabezpečovací detence a povinnost soudu důkladně zhodnotit všechny mírnější alternativy
(sp. zn. II. ÚS 3190/25 ze dne 10. června 2026) 115
Č. 82
Nárok poškozeného na náhradu škody při dohodě o vině a trestu
(sp. zn. IV. ÚS 566/26 ze dne 10. června 2026) 124
Č. 83
Opomenuté důkazy ve sporu o (mimořádném) vydržení vlastnického práva
(sp. zn. III. ÚS 1007/25 ze dne 11. června 2026) 134
Č. 84
Překvapivé rozhodnutí odvolacího soudu a vada řízení jako způsobilý dovolací důvod
(sp. zn. III. ÚS 1320/25 ze dne 11. června 2026) 146
Č. 85
Přeměna ochranného ambulantního léčení na ústavní
(sp. zn. III. ÚS 1653/25 ze dne 11. června 2026) 157
Č. 86
Odepření zákonnému zástupci nezletilého dítěte nahlédnout do policejního spisu
(sp. zn. III. ÚS 1988/25 ze dne 11. června 2026) 162
Č. 87
Vyživovací povinnost rodičů k dětem při soužití ve společné domácnosti
(sp. zn. III. ÚS 2614/25 ze dne 11. června 2026) 168
Č. 88
Odůvodnění rozhodnutí o nepoložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie
(sp. zn. II. ÚS 45/26 ze dne 17. června 2026) 177
Č. 89
Hlukové imise z provozu autodromu
(sp. zn. I. ÚS 143/26 ze dne 17. června 2026) 182
Č. 90
Náhrada škody způsobené mimořádnými opatřeními a důvody zvláštního zřetele hodné
(sp. zn. II. ÚS 1038/26 ze dne 17. června 2026) 191
Č. 91
Posouzení dobré víry nabyvatele nemovitosti v kontextu zásady materiální publicity veřejných seznamů
(sp. zn. III. ÚS 3503/25 ze dne 18. června 2026) 205
Č. 92
Výklad přípustnosti dovolání Nejvyšším soudem v rozporu s jeho vlastní judikaturou
(sp. zn. I. ÚS 2196/25 ze dne 19. června 2026) 217
Č. 93
Soudní přezkum propuštění duchovních ze služebního poměru k církvi
(sp. zn. I. ÚS 499/26 ze dne 19. června 2026) 227

Č. 94
Podmínky zastavení řízení při absenci tlumočníka dle zákona o pobytu cizinců
(sp. zn. Pl. ÚS 18/25 ze dne 24. června 2026; 140/2026 Sb.) 235
Č. 95
Ústavnost zákona o rozpočtovém určení daní ve vztahu k financování krajů
(sp. zn. Pl. ÚS 39/25 ze dne 24. června 2026; 138/2026 Sb.) 256
Č. 96
Překvapivé a nedostatečně odůvodněné rozhodnutí odvolacího soudu o použití „fiktivní“ tarifní hodnoty podle § 9 advokátního tarifu
(sp. zn. II. ÚS 148/25 ze dne 24. června 2026) 278
Č. 97
Změna péče o dítě a nová úprava výživného
(sp. zn. II. ÚS 331/26 ze dne 24. června 2026) 284
Č. 98
Náležité odůvodnění rozhodnutí soudu o změně rozsahu péče o dítě
(sp. zn. II. ÚS 901/26 ze dne 24. června 2026) 294
Č. 99
Tarifní hodnota u věci penězi ocenitelné
(sp. zn. II. ÚS 1027/26 ze dne 24. června 2026) 301
Č. 100
Nepřihlížení k odporu podanému proti trestnímu příkazu e-mailem v rozporu s právem na přístup k soudu
(sp. zn. III. ÚS 3315/25 ze dne 25. června 2026) 305
Č. 101
Přípustné omezení vlastnického práva z důvodu veřejného zájmu na ochraně přírody
(sp. zn. II. ÚS 3551/25 ze dne 30. června 2026) 313
Č. 102
Prozatímní rozhodnutí jako nový institut rodinného práva a jeho přezkum Ústavním soudem
(sp. zn. II. ÚS 1124/26 ze dne 30. června 2026) 338
Usn. č. 4
Požadavek napadat před Ústavním soudem přímo rozhodnutí dozorového státního zástupce o stížnosti proti zahájení trestního stíhání
(sp. zn. Pl. ÚS 7/26 ze dne 10. června 2026; 101/2026 Sb.) 349

I. Nálezy

Č. 68
Odůvodnění rozhodnutí o nepoložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie
(sp. zn. II. ÚS 2549/24 ze dne 6. května 2026)

Pokud v otázce, v níž má být aplikováno unijní právo, obecný soud rozhodující jako soud poslední instance ve smyslu čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie nepoložení předběžné otázky řádně neodůvodní včetně posouzení výjimek, které vypracoval ve své judikatuře Soudní dvůr Evropské unie, dopustí se porušení práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala, soudkyně zpravodajky Kateřiny Ronovské a soudkyně Dity Řepkové o ústavní stížnosti stěžovatelů Ing. Lukáše Arbeita, MSc., Michala Čapka a Lukáše Nesvadby, všech zastoupených Mgr. Michalem Vávrou, advokátem, sídlem Jana Nečase 1343/29, Brno, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 6 C 166/2023-85 ze dne 14. 6. 2024, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníka řízení a obchodní společnosti Smartwings, a. s., sídlem K Letišti 1068/30, Praha 6, zastoupené Mgr. Pavlem Rufferem, advokátem, sídlem Husovo náměstí 1702, Hostivice, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 6 C 166/2023-85 ze dne 14. 6. 2024 došlo k porušení práva stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 6 C 166/2023-85 ze dne 14. 6. 2024 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Podstata tohoto nálezu

1. V tomto nálezu se Ústavní soud věnuje povinnosti obecného soudu poslední instance položit předběžnou otázku v situaci, kdy účastníci řízení vznesli návrh na položení předběžné otázky, z pohledu ústavně zaručených práv účastníků řízení.

II. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadeného rozhodnutí

2. Stěžovatelé se žalobou k Obvodnímu soudu pro Prahu 6 domáhali toho, aby vedlejší účastnice každému z nich zaplatila 400 EUR spolu s příslušenstvím z titulu náhrady škody způsobené zpožděním letecké dopravy podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. února 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91 (dále jen „nařízení“).

3. Obvodní soud napadeným rozhodnutím jejich žaloby zamítl a uložil stěžovatelům povinnost společně a nerozdílně nahradit vedlejší účastnici náklady řízení. Podle obvodního soudu vedlejší účastnice unesla své břemeno tvrzení a břemeno důkazní ve vztahu k naplnění liberačního důvodu podle čl. 5 odst. 3 nařízení. Obvodní soud totiž dospěl k závěru, že došlo k mimořádným okolnostem, kterým nebylo možné zabránit ani přijetím všech přiměřených opatření. Spočívaly v regulacích odletu ze strany řízení letového provozu, od nichž se vedlejší účastnice nemohla jakkoli odchýlit.

III. Argumentace stěžovatelů

4. Stěžovatelé namítají porušení práva na soudní ochranu, respektive práva na spravedlivý proces [čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod] a práva na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny). Ústavněprávní rozměr jejich věci podle nich akcentuje to, že případy obdobné tomu jejich se (vzhledem ke zkušenostem jejich právního zástupce) před obecnými soudy opakují, přičemž neúspěšní žalobci nemají k dispozici žádný opravný prostředek.

5. Vytýkají obvodnímu soudu, že odmítl položit předběžnou otázku Soudnímu dvoru Evropské unie (dále jen „Soudní dvůr“), aby výklad nařízení vyjasnil, ač proti jeho rozhodnutí nebylo možno podat opravný prostředek. Odůvodnění rozhodnutí obvodního soudu považují za nedostatečné; nevypořádává se se zahraniční judikaturou ani judikaturou Soudního dvora k nařízení. Za situace, kdy soudy v členských státech rozhodují v obdobných situacích týkajících se slotové koordinace rozdílně, se měl obvodní soud obrátit na Soudní dvůr s žádostí o provedení výkladu.

6. Stěžovatelé zastávají názor, že tzv. slotová koordinace nesplňuje parametry mimořádné okolnosti podle výkladu Soudního dvora. Slotové koordinace jsou vlastní běžnému výkonu činnosti letového dopravce a nemusejí nutně stát mimo jeho účinnou kontrolu; nutné je posuzovat je individuálně v kontextu dané věci. Tvrzení vedlejšího účastníka k jejich příčinám byla nedostatečná a nekonkrétní. Nebylo prokázáno, že příčinou posunu času odletu nebyla např. žádost dopravce.

IV. Procesní předpoklady a průběh řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli. Ti jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelé vyčerpali zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv (respektive žádné neměli k dispozici, viz § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*). Ústavní soud je k řízení o ní příslušný.

8. Ústavní soud si od obvodního soudu jakožto účastníka řízení vyžádal jím vedený soudní spis a vyzval jej spolu s vedlejší účastnicí k vyjádření k ústavní stížnosti.

9. Obvodní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti pouze odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku, dále se nijak nevyjádřil.

10. Vedlejší účastnice navrhla odmítnout ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost. Rozporuje, že by obvodní soud opakovaně nerespektoval závaznou judikaturu. Odkázala na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2932/2020 ze dne 25. 3. 2021, v němž tento soud potvrdil, že potřeba položit předběžnou otázku v této situaci nevyvstává. Obvodní soud se vypořádal i se zahraniční judikaturou, na kterou stěžovatelé odkazovali, ač vedlejší účastnice nemá za to, že to byla povinnost obvodního soudu nebo že by z existence takové judikatury bylo možné dovozovat povinnost položit předběžnou otázku.

11. Vedlejší účastnice zdůraznila, že přidělování slotů je v kompetenci řízení letového provozu a že před obvodním soudem byly prokázány důvody, pro které ke změnám slotů došlo, se závěrem, že nebyly způsobeny žádostí nebo nepřipraveností dopravce. Naopak bylo

prokázáno, že se snažila zpoždění aktivně minimalizovat. Vysvětlila, že ne každé rozhodnutí řízení letového provozu o slotech představuje mimořádnou okolnost – to platí podle nařízení pouze tehdy, vede-li u jednotlivého letadla ke zpoždění přesahujícímu dvě hodiny.

12. Obdržená vyjádření Ústavní soud zaslal stěžovatelům k replice. V ní zopakovali jádro své argumentace a poukázali na rozhodnutí Tribunálu ze dne 21. 1. 2026 ve věci T-134/25 *D S. A.*, v němž se Tribunál vyjádřil k problematice slotové koordinace. Toto rozhodnutí však nyní podléhá přezkumu ze strany Soudního dvora (řízení vedené pod zn. C-108/26 RX). I rozpor mezi jednotlivými soudními tělesy Evropské unie podle stěžovatelů dokládá, že rozhodná otázka výkladu unijního práva nepředstavovala *acte clair* ani *acte éclairé*. Obvodní soud navíc nedostál povinnosti uvést specifické a konkrétní důvody, které jej vedly k závěru, že položení předběžné otázky není nutné, jak vyplývá z rozsudku Soudního dvora ze dne 24. 3. 2026 ve věci C-767/23 *Remling*.

13. Ústavní soud ve věci rozhodl bez konání ústního jednání, neboť neprováděl dokazování a nebylo možné od něj očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Jak Ústavní soud opakovaně uvádí, v souladu s čl. 83 Ústavy České republiky je soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není tedy součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky), není jim instančně nadřízen a do rozhodovací činnosti soudů zasahuje až tehdy, dojde-li k porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [např. nález sp. zn. II. ÚS 45/94 ze dne 25. 1. 1995 (N 5/3 SbNU 17)]. Řízení o ústavní stížnosti tedy není prostorem pro polemiku s rozhodnutími obecných soudů, postrádá-li tato polemika ústavněprávní rozměr věci.

15. Výše částky, jíž se stěžovatelé individuálně domáhali, odpovídá z hlediska judikatury Ústavního soudu bagatelní částce. Bagatelnost sporu z finančního hlediska však nevylučuje, že pro kvalitativní rozměr věci Ústavní soud ústavní stížnost přesto posoudí [podrobněji viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 105/23 ze dne 11. 4. 2023 (N 60/117 SbNU 285), body 25 a 26]. Šlo-li v minulosti o spory o nároky cestujících vyplývajících z nařízení, Ústavní soud opakovaně ústavní stížnosti i přes bagatelnost sporné částky projednal [viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 2857/15 ze dne 24. 5. 2017 (N 88/85 SbNU 495), sp. zn. II. ÚS 2226/21 ze dne 7. 2. 2022 (N 13/110 SbNU 121), sp. zn. III. ÚS 1847/22 ze dne 31. 10. 2022 (N 128/114 SbNU 230) nebo sp. zn. I. ÚS 1758/22 ze dne 21. 2. 2023 (N 29/116 SbNU 238) či usnesení sp. zn. I. ÚS 3076/23 ze dne 14. 2. 2024]. Postupoval tak i proto, že přísnější přístup je odůvodněn u jednoinstančních řízení, v nichž je nutno od obecných soudů vyžadovat zvláštní pečlivost, neboť na případná pochybení či nesrovnalosti nemůže již žádný z účastníků v řádném procesu reagovat.

16. S ohledem na to Ústavní soud i v nynějším případě přistoupil k posouzení věcné stránky ústavní stížnosti.

17. Dospěl k názoru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Ústavní soud nejprve shrne závěry předchozí judikatury Ústavního soudu a judikatury Soudního dvora k povinnosti položit předběžnou otázku (V. A). Následně odůvodní, proč v této věci došlo k porušení práva stěžovatelů na soudní ochranu a práva na zákonného soudce (V. B).

V. A Obecná východiska

19. Stěžovatelé se soustředí na údajné porušení povinnosti obvodního soudu podat předběžnou otázku Soudnímu dvoru. Tato otázka má podle předchozí judikatury Ústavního soudu ústavní rozměr, přestože položení předběžné otázky je primárně otázkou unijního práva.

20. Předběžná otázka představuje nástroj spolupráce (dialogu) mezi vnitrostátními soudy a Soudním dvorem, který jediný je oprávněn konečně a autoritativně vykládat obsah unijního

práva [srov. nález sp. zn. II. ÚS 3432/17 ze dne 11. 9. 2018 (N 153/90 SbNU 483), bod 19 a násl.; posudek Soudního dvora 2/13 ze dne 18. 12. 2014, bod 176]. Vnitrostátní soudy se podle čl. 267 odst. 2 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“) mohou na Soudní dvůr obrátit s otázkou na výklad či platnost ustanovení unijního práva, je-li pro řešení věci relevantní. Vyvstane-li taková otázka při jednání před vnitrostátním soudem poslední instance (tzn. soudem členského státu, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva), je tento soud podle čl. 267 odst. 3 SFEU povinen obrátit se na Soudní dvůr.

21. V ustálené judikatuře Soudního dvora jsou přitom uvedeny tři výjimky z této povinnosti soudů poslední instance [rozsudek Soudního dvora ze dne 6. 10. 1982 ve věci 283/81 *CILFIT*, jehož závěry byly později potvrzeny mj. v rozsudku ze dne 6. 10. 2021 ve věci C-561/19 *Consorzio Italian Management*, bod 33; srov. nález sp. zn. II. ÚS 1854/20 ze dne 18. 10. 2021 (N 177/108 SbNU 167), bod 55 a judikatura tam citovaná]. Vnitrostátní soudy poslední instance se nemusí obrátit na Soudní dvůr, jestliže: 1. předmětná otázka unijního práva není významná pro řešení daného případu; 2. již existuje ustálená judikatura Soudního dvora k dané otázce (tzv. *acte éclairé*); nebo 3. výklad a správná aplikace unijního práva jsou natolik zřejmé, že nedávají žádný prostor pro rozumné pochybnosti (tzv. *acte clair*; podrobněji *Consorzio Italian Management*, body 39–47).

22. Vysoký standard kladený na vnitrostátní soudy poslední instance podle ustanovení čl. 267 odst. 3 SFEU není předmětem dohledu Ústavního soudu. Ústavně relevantním zásahem do práv účastníka řízení není každé nepoložení předběžné otázky, které je v rozporu s unijním právem, nýbrž pouze zásadní a kvalifikované pochybení při takovém rozhodování, které vede k porušení ústavních práv stěžovatele. Nepoložení předběžné otázky v rozporu s právem Evropské unie může konkrétně zapříčinit porušení ústavně garantovaného práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) či na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny). Nepoložení předběžné otázky může být rovněž porušením čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jak ve své judikatuře opakovaně uvedl i Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) [srov. nález sp. zn. I. ÚS 1434/17 ze dne 11. 6. 2018 (N 108/89 SbNU 593), body 69 a 70 a judikatura tam citovaná].

23. K porušení procesních práv zaručených Listinou může dojít v případě, pokud by se obecný soud s návrhem na položení předběžné otázky nevypořádal vůbec, nebo by se s ním sice vypořádal, avšak jeho odůvodnění by bylo nesrozumitelné či neudržitelné, případně by bylo nepoložení předběžné otázky svévolné (srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 1434/17, body 72–75, nebo sp. zn. II. ÚS 1854/20, body 57–58). Z judikatury Ústavního soudu i ESLP přitom plyne, že rozsah a kvalita odůvodnění nepoložení předběžné otázky mají odrážet relevanci předběžné otázky pro správné rozhodnutí ve věci [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2839/21 ze dne 22. 11. 2022 (N 140/115 SbNU 104), body 36 a 37 a tam citovaná judikatura ESLP].

24. Ústavní soud hodnotí u soudu poslední instance závěr jako svévolný zejména tehdy, jestliže: (i) soud měl sám o výkladu práva Evropské unie (viditelné) pochybnosti a předběžnou otázku nepodal, (ii) přestože Soudní dvůr dosud podobný výkladový problém nezodpověděl, obecný soud překročil míru svého uvážení a sám vyložil bez položení předběžné otázky v dané věci unijní právo způsobem, který je jednoznačně neudržitelný [obdobně už nález sp. zn. II. ÚS 1009/08 ze dne 8. 1. 2009 (N 6/52 SbNU 57), bod 23, viz také nálezy citované v předchozím bodě]. Zatímco u první možnosti by mělo být porušení podmínky zjistitelné z indicií v odůvodnění rozhodnutí, případně ze spisu, Ústavní soud přiznává, že hodnocení „jednoznačné neudržitelnosti“ je do určité míry subjektivní a z podstaty věci vyžaduje někdy i poměrně podrobný přezkum uplatnění či výkladu práva Evropské unie Ústavním soudem [srov. v praxi např. nálezy sp. zn. III. ÚS 3808/14 ze dne 26. 2. 2015 (N 46/76 SbNU 637) nebo sp. zn. II. ÚS 4255/16 ze dne 26. 9. 2017 (N 181/86 SbNU 869)].

25. Přestože Ústavní soud nehodnotí naplnění tzv. *CILFIT* kritérií, nemůže odhlížet od judikatury Soudního dvora, hodnotí-li udržitelnost výkladu unijního práva a absenci svévole ze strany obecného soudu poslední instance, který nepoložil předběžnou otázku.

26. Požadavek na řádné odůvodnění naplnění kritérií *CILFIT* v rozhodnutí vnitrostátního soudu vyplývá i z judikatury Soudního dvora. Ten jej dovozuje z čl. 267 SFEU ve spojení s druhým odstavcem čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie. V rozhodnutí vnitrostátního soudu musí být odůvodněno, že vznesená otázka není relevantní pro řešení sporu, nebo že výklad dotyčného ustanovení unijního práva vychází z judikatury Soudního dvora, či že výklad unijního práva byl pro tento vnitrostátní soud natolik zřejmý, že nebyl ponechán prostor pro žádnou rozumnou pochybnost (*Consorzio Italian Management*, bod 51). Poslední varianta přitom vyžaduje podrobnější odůvodnění. Vnitrostátní soud musí vyložit, proč nabyl přesvědčení, že stejnou jistotu (o absenci rozumných pochybností) by měly i ostatní vnitrostátní soudy, jejichž rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky, a také Soudní dvůr (*Remling*, bod 37).

27. Podle Soudního dvora rozdíly ve výkladu téhož ustanovení různými soudy v různých členských státech bezpodmínečně a automaticky nevylučují aplikaci doktríny *acte clair*, musejí však vést ke „zvláštní ostražitosti“ (viz *Consorzio Italian Management*, bod 49; podrobně viz např. Broberg, M., Fenger, N. If you love somebody set them free: On the Court of Justice′s revision of the acte clair doctrine. Common Market Law Review, 2022, roč. 59, č. 3, s. 711–738).

28. Ani skutečnost, že vnitrostátní soud v jiném členském státě považoval za vhodné a potřebné obrátit se na Soudní dvůr s konkrétní otázkou unijního práva, automaticky nezavazuje všechny ostatní vnitrostátní soudy k identickému postupu ve všech obdobných případech (viz rozsudek Soudního dvora ze dne 9. 9. 2015 ve věci C-72/14 a C-197/14 *X a van Dijk*, na který Ústavní soud odkázal v usnesení sp. zn. II. ÚS 2755/19 ze dne 24. 1. 2020).

V. B Aplikace na projednávanou věc

29. V projednávané věci rozhodoval obvodní soud jako soud, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva (viz § 202 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád), tj. jako soud ve smyslu čl. 267 odst. 3 SFEU (srov. např. rozsudek Soudního dvora ze dne 15. 3. 2017 ve věci C-3/16 *Aquino*, bod 42). Zároveň stěžovatelé obvodnímu soudu položení předběžné otázky navrhovali. Za této situace měl obvodní soud pouze dvě možnosti: buď předběžnou otázku Soudnímu dvoru položit, nebo v napadeném rozhodnutí odůvodnit, která z výše uvedených tří výjimek formulovaných v judikatuře Soudního dvora byla v dané věci naplněna.

30. Obvodní soud návrh na položení předběžné otázky neopomenul a určitým způsobem se s ním vypořádal (body 32 a násl. napadeného rozsudku). Dospěl k závěru, že nevznikají pochybnosti o správné interpretaci a aplikaci unijního práva na daný případ. Výklad čl. 5 odst. 3 nařízení (konkrétně subsumpci slotové koordinace pod pojem „mimořádné okolnosti“) provedl obvodní soud pomocí odkazů na judikaturu Soudního dvora a recitál 15 nařízení. Reagoval také na právní argumentaci stěžovatelů, kteří tvrdili, že slotové koordinace jsou „zcela vlastní“ výkonu činnosti leteckého dopravce, a proto nemohou představovat mimořádnou okolnost ve smyslu čl. 5 odst. 3 nařízení. Vyložil, že mimořádnost nevylučuje samotná skutečnost, že k nim dochází při letecké dopravě opakovaně, a to odkazem na právní názor Soudního dvora (bod 35 rozsudku obvodního soudu).

31. Obvodní soud reagoval nejen na návrh na položení předběžné otázky, ale i na konkrétní argumentaci stěžovatelů k výkladu unijního práva. Zjevně nejde o případ, kdy by obecný soud poslední instance unijní rozměr věci vůbec nezohlednil, nebo by zcela přešel argumentaci unijním právem předloženou účastníky řízení.

32. Ústavní soud má přesto za to, že takové vypořádání neobstojí. Existuje totiž několik okolností, které zvyšovaly nároky kladené na obvodní soud nad standardní míru, kterou lze očekávat v případech, kde je otázka výkladu unijního práva rozhodující pro rozhodnutí o podstatě sporu.

33. Jejich společným východiskem je, že obvodní soud mohl vycházet pouze z obecného výkladu pojmu „mimořádné okolnosti“ ve smyslu recitálu 14 a čl. 5 odst. 3 nařízení (viz rozsudek Soudního dvora ze dne 22. 12. 2008 ve věci C-549/07 *Wallentin-Hermann*; později např. rozsudek ze dne 26. 6. 2019 ve věci C-159/18 *Moens*, bod 16; nebo nedávný rozsudek ze dne 16. 10. 2025 ve věci C-399/24 *AirHelp Germany*, bod 20). Soudní dvůr setrvale uvádí, že pojem „mimořádné okolnosti“ označuje takové události, které (kumulativně) (i) nejsou z důvodu své povahy či původu vlastní běžnému výkonu činnosti dotyčného leteckého dopravce a (ii) vymykají se jeho účinné kontrole. Ovšem závěr, že slotová koordinace rozhodnutím řízení letového provozu (obecně) tyto podmínky naplňuje, přijal obvodní soud sám. Neodkázal na žádné rozhodnutí Soudního dvora, z něhož by tento konkrétní závěr zcela jasně vyplýval (potom by šlo o *acte éclairé*).

34. Zaprvé, Ústavní soud považuje za nutné zohlednit, že soudní přezkum nároků vyplývajících z nařízení je s ohledem na širokou škálu možných situací vznikajících v letecké dopravě z podstaty věci značně kazuistický. To vyžaduje velmi vysokou míru obezřetnosti při posuzování otázky, zda se jedná o *acte clair*. Vzhledem k tomu, že i malé skutkové nuance mohou vést k rozdílnému právnímu výkladu, a to specificky v otázce liberačních důvodů ve smyslu čl. 5 odst. 3 nařízení, totiž hrozí zvýšené riziko nejednotného výkladu unijního práva. Ústavní soud ostatně už v minulosti dospěl k závěru o porušení ústavně chráněných práv v situaci, kdy obecný soud nepoložil předběžnou otázku mířící k vyjasnění, zda střet letadla s ptákem představuje událost ve smyslu recitálu 14 a čl. 5 odst. 3 nařízení, tj. událost, která není vlastní běžnému výkonu činnosti leteckého dopravce a vymyká se jeho účinné kontrole, když z nařízení ani tehdejší judikatury Soudního dvora na ni neplynula jasná odpověď [viz nález sp. zn. III. ÚS 2782/14 ze dne 20. 11. 2014 (N 213/75 SbNU 385), jehož závěry Ústavní soud následoval i v nálezu sp. zn. II. ÚS 2390/15 ze dne 8. 12. 2015 (N 209/79 SbNU 389); pro navazující rozhodnutí Soudního dvora viz rozsudek ze dne 4. 5. 2017 ve věci C-315/15 *Pešková a Peška*]. Ani v nynějším případě neměl obvodní soud pro svůj závěr o tom, že neexistují rozumné pochybnosti co do výkladu nařízení pevnou a specifickou oporu v judikatuře Soudního dvora. Postup vnitrostátních soudů v obdobných otázkách naznačoval, že existoval prostor pro zpřesnění výkladu ze strany Soudního dvora čili že nešlo o *acte clair*.

35. Zadruhé, stěžovatelé upozornili obvodní soud na výklad, který podle nich zastávají rakouské soudy. Stěžovatelé do spisu obvodního soudu založili úřední překlad rozhodnutí Handelsgericht Wien 60 R 74/18i, s nímž se Ústavní soud seznámil (sám napadený rozsudek však odkazuje na rozsudek tohoto soudu 1 R 27/20x). Stěžovatelům nelze přisvědčit v tom, že by se obvodní soud s tímto rozhodnutím nijak nevypořádal, a stejně tak nelze přisvědčit vedlejší účastnici, že by mohl obvodní soud tuto argumentaci zcela opomenout. Obvodní soud v podstatě vysvětlil (viz body 33 a 34 jeho rozsudku), že se jeho postup při výkladu a aplikaci unijního práva podstatně neodlišoval od přístupu rakouského soudu, neboť se neomezil na zjištění, že rozhodnutím řízení letového provozu došlo ke slotové koordinaci, a zabýval se důvody, proč ke koordinaci slotů došlo (regulace odletů ze strany letového provozu). Z toho plyne, že obvodní soud v zásadě přizpůsobil zastávaný výklad unijního práva tomu, co plynulo z předloženého rozhodnutí rakouského soudu, ačkoli nepoukázal na žádné rozhodnutí Soudního dvora, které by takový výklad podporovalo, ani na žádné vlastní rozhodnutí (či rozhodnutí jiného českého obecného soudu), v němž by podobný výklad byl zaujat. Tím sice reagoval na argumentaci stěžovatelů a pokusil se odstranit možnou nejednotnost výkladu unijního práva ve srovnání s rakouskými soudy, ale nerozptýlil tím existenci rozumných pochybností o výkladu unijního práva v situaci, kdy vedlejší účastnice naopak poukazovala na odlišnou interpretaci

opírající se o recitál 15 nařízení, podle něhož „za vznik mimořádných okolností by se měl považovat případ, kdy dopad rozhodnutí řízení letového provozu“ vyvolá velké zpoždění, a to zřejmě bez ohledu na jeho důvody.

36. Zatřetí, stěžovatelé upozornili na předběžné otázky položené soudy z jiných členských států, které mířily k posouzení, za jakých podmínek může slotová koordinace představovat mimořádnou okolnost ve smyslu čl. 5 odst. 3 nařízení. Sice nelze přisvědčit názoru stěžovatelů, že by sama skutečnost, že vnitrostátní soud jiného členského státu podal předběžnou otázku, absolutně bránila aplikaci doktríny *acte clair*. Je nicméně třeba zohlednit, že v tomto případě nešlo o jednu ojedinělou předběžnou otázku; před Soudním dvorem bylo už před řízením před obvodním soudem položeno několik předběžných otázek směřujících k téže nebo související otázce výkladu (žádosti C-829/19 vyškrtnuta, nebo C-37/21 vyškrtnuta); další věcně související či obdobné předběžné otázky byly položeny až po vydání napadeného rozhodnutí obvodního soudu (žádosti ve věcech C-432/24 vyškrtnuta; T-548/24 vyškrtnuta; T-648/24 vyškrtnuta; T-134/25 projednána a rozhodnuta, viz níže).

37. Při kumulovaném působení těchto tří faktorů byly na obvodní soud kladeny zvlášť vysoké nároky na přesvědčivé odůvodnění, proč nabyl přesvědčení, že stejnou jistotu o výkladu unijního práva by nabyly ostatní vnitrostátní soudy poslední instance a Soudní dvůr (čili že jde o *acte clair*). Těmto nárokům odůvodnění obvodního soudu nedostálo, respektive ani nemohlo.

38. Neudržitelnost závěru o *acte clair* povaze výkladu unijního práva v rozhodné otázce totiž potvrdil další vývoj judikatury Soudního dvora. Dne 21. 1. 2026 vydal Tribunál rozhodnutí ve věci T-134/25 *D S. A.*, (předběžná otázka v této věci byla položena až po vydání rozhodnutí obvodního soudu, pozn.). Ve věci šlo o náhradu pasažérovi zpožděného letu, přičemž příčinou zpoždění bylo mimo jiné přidělení pozdějšího odletového slotu v rámci řízení toku letového provozu – z důvodu omezení vzdušného prostoru na trase letu kvůli nepříznivým povětrnostním podmínkám. K otázkám předkládajícího soudu Tribunál posuzoval, zda každé rozhodnutí letového provozu, bez ohledu na jeho trvání nebo důvody, na nichž je založeno, představuje mimořádnou okolnost ve smyslu čl. 5 odst. 3 nařízení, a pokud to tak není, zda má soud zohlednit důvod přijetí rozhodnutí týkající se řízení letového provozu. Položená (a Tribunálem zodpovězená) otázka tedy přímo odpovídala na právní otázky, jež obvodní soud implicitně označil za *acte clair*. V tomto světle se závěr obvodního soudu, že nebylo nutné položit předběžnou otázku, jeví Ústavnímu soudu jako neudržitelný.

VI. Závěr

39. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že obvodní soud porušil právo stěžovatelů na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) a právo na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny), když nepoložil předběžnou otázku k výkladu aplikovaných ustanovení unijního práva.

40. Toto porušení Ústavní soud konstatoval výrokem I, výrokem II potom rozhodl o tom, že se napadené rozhodnutí obvodního soudu ruší [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

41. Náprava těchto porušení v dalším řízení před obvodním soudem ovšem nevyžaduje nezbytně položení předběžné otázky obvodním soudem. Úkolem obvodního soudu v dalším řízení primárně je reflektovat nedávný rozsudek Tribunálu *D S. A.* a vzhledem k jeho obsahu zvážit, zda má otázka výkladu, jež je pro rozhodnutí podstatná, nyní povahu *acte éclairé*. Pokud tomu tak je a položení předběžné otázky není nadále nutné, musí obvodní soud znovu zvážit výklad nařízení ve světle tohoto rozhodnutí Tribunálu, k němuž je třeba zásadně přihlížet v souladu se zásadou incidentní retrospektivy judikatury.

42. Ústavní soud dospěl k závěru, že mu nepříslušelo takové posouzení provést přímo v řízení o této ústavní stížnosti. K tomuto závěru dospěl taktéž s ohledem na to, že tento rozsudek Tribunálu je v době vydání tohoto nálezu podrobován přezkumu ze strany Soudního dvora, neboť přezkumný senát Soudního dvora přisvědčil návrhu generálního advokáta, že

existuje vážné nebezpečí narušení jednoty nebo souladu práva Unie (rozhodnutí Soudního dvora ze dne 12. 3. 2026 ve věci C-108/26 RX).

Č. 69
Porušení práva na zákonného soudce nepředložením věci rozšířenému senátu Nejvyššího správního soudu (sp. zn. IV. ÚS 2718/25 ze dne 13. května 2026)

Pokud Nejvyšší správní soud zamítne kasační stížnost stěžovatele proti usnesení krajského soudu, kterým nepřipustil zastoupení stěžovatele obecným zmocněncem, přestože dvěma předcházejícími rozsudky rozhodnutí krajského soudu o nepřipuštění zastoupení stejného stěžovatele totožným zmocněncem zrušil, tedy rozhodoval o stejné věci, aniž předložil věc rozšířenému senátu Nejvyššího správního soudu k posouzení, porušil tím stěžovatelovo právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na soudní ochranu podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Lucie Dolanské Bányaiové (soudkyně zpravodajka) a soudců Michala Bartoně a Zdeňka Kühna o ústavní stížnosti stěžovatele Davida Kunsta, zastoupeného Mgr. Zuzanou Venera Zlatohlávkovou, advokátkou, sídlem Spálená 108/51, Praha 1 – Nové Město, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 17. července 2025 č. j. 4 As 100/2025-22, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Krajského úřadu Pardubického kraje, sídlem Komenského náměstí 125, Pardubice, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 17. července 2025 č. j. 4 As 100/2025-22 byla porušena práva stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. července 2025 č. j. 4 As 100/2025-22 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení a vymezení věci

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení napadeného rozhodnutí Nejvyššího správního soudu s tvrzením, že jím byla porušena jeho práva podle čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a spisu Nejvyššího správního soudu vyplývá, že se stěžovatel žalobou podanou ke Krajskému soudu v Hradci Králové – pobočce v Pardubicích domáhal zrušení rozhodnutí vedlejšího účastníka ze dne 3. 9. 2024. Žalobu podal obecný

zmocněnec stěžovatele Bc. Michael Kunst (bratr stěžovatele). K žalobě rovněž přiložil příslušnou plnou moc, která jej k tomuto kroku měla opravňovat.

3. Usnesením ze dne 5. 5. 2025 krajský soud rozhodl, že se v projednávané věci nepřipouští zastoupení obecným zmocněncem. Krajský soud vycházel při rozhodování z § 35 odst. 6 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, (dále jen „s. ř. s.“), podle nějž se účastník může dát zastoupit také fyzickou osobou, která má způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, přičemž soud takové zastoupení usnesením nepřipustí, není-li taková osoba zřejmě způsobilá k řádnému zastupování nebo zastupuje v různých věcech opětovně. Dále zohlednil závěry Ústavního soudu v usnesení ze dne 10. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2428/08 (U 2/52 SbNU 751), podle kterých je opakované zastupování účastníků řízení nekvalifikovanými osobami nežádoucím jevem, který nepožívá ústavní ochrany. Naopak smyslem a účelem § 27 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „o. s. ř.“) je podle Ústavního soudu ochrana výlučného postavení advokátů v systému ochrany práv, tedy ochrana před tzv. pokoutnictvím (poskytováním právních služeb za úplatu osobami práva neznalými, na které se nevztahuje zákonná úprava).

4. Krajskému soudu bylo z úřední činnosti známo, že obecný zmocněnec již zastupoval stěžovatele v řízeních vedených u krajského soudu pod sp. zn. 36 A 4/2024 a sp. zn. 52 A 70/2023. Dále obecný zmocněnec zastupuje stěžovatele v řízeních vedených pod sp. zn. 61 A 9/2024 a sp. zn. 52 A 81/2024, v nichž již krajský soud vydal usnesení o nepřipuštění zastoupení obecným zmocněncem. Všechna řízení se týkají odlišných skutků spojených s provedením silniční kontroly a zjištěním přítomnosti psychotropních a omamných látek THC, amfetamin/metanfetamin a kokain v těle stěžovatele. Krajský soud proto neměl pochyb o tom, že obecný zmocněnec zastupuje stěžovatele v různých věcech opětovně. K příbuzenskému vztahu mezi stěžovatelem a obecným zmocněncem krajský soud poukázal na usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 8. 2005 sp. zn. I. ÚS 698/04, přičemž konstatoval, že rozhodujícím pro nepřipuštění opakovaného zastupování je objektivní hledisko, nikoli subjektivní, tedy důvody na straně stěžovatele nebo jeho vztah ke zmocněnci.

5. Stěžovatel podal proti usnesení krajského soudu kasační stížnost, kterou Nejvyšší správní soud napadeným rozsudkem zamítl. Nejvyšší správní soud konstatoval, že krajský soud při svém rozhodování vycházel z § 35 odst. 8 s. ř. s., nikoli z chybně označeného § 35 odst. 6 s. ř. s., to však nemělo za následek nezákonnost napadeného usnesení. Nejvyšší správní soud uzavřel, že stěžovatel zjevně dlouhodobě a opakovaně zneužívá institutu obecného zmocnění. Nejvyšší správní soud aproboval závěr krajského soudu, že rozhodné okolnosti jsou objektivního charakteru (četnost zastoupení obecným zmocněncem; časový odstup mezi jednotlivými případy; mnohost nesouvisejících řízení, v nichž je účastník řízení zastoupen) a závěr o nepřípustnosti zastoupení obecným zmocněncem podle § 27 odst. 2 o. s. ř., resp. § 35 odst. 8 s. ř. s., není možné eliminovat poukazem na blízký vztah obecného zmocněnce a stěžovatele.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel namítá, že podal u Nejvyššího správního soudu tři kasační stížnosti proti usnesením krajského soudu o nepřipuštění jeho zastoupení obecným zmocněncem (bratrem), vydaných v odlišných řízeních vedených před krajským soudem. Podle stěžovatele Nejvyšší správní soud napadeným rozsudkem rozhodl jinak než v rozsudcích ze dne 30. 5. 2025 č. j. 21 As 41/2025-19 a ze dne 29. 5. 2025 č. j. 21 As 18/2025-20, ačkoliv šlo o právně a skutkově totožné věci, navíc stejného stěžovatele.

7. O prvních dvou kasačních stížnostech vedených pod sp. zn. 21 As 41/2025 a sp. zn. 21 As 18/2025 rozhodl 21. senát Nejvyššího správního soudu tak, že je posoudil jako přípustné a z důvodu „hrubého pochybení krajského soudu při výkladu procesního práva“ kasačním stížnostem vyhověl a usnesení krajského soudu zrušil. O nákladech řízení v rozsudcích

nerozhodoval. 21. senát v těchto řízeních vyhodnotil, že obě řízení vedená u krajského soudu spolu skutkově úzce souvisí (proto není naplněný pojmový znak „opakovaného zastupování v různých věcech“), přičemž není ani možné zcela přehlížet blízký příbuzenský vztah mezi stěžovatelem a obecným zmocněncem.

8. Naproti tomu o třetí kasační stížnosti stěžovatele rozhodl 4. senát Nejvyššího správního soudu tak, že vůbec nezkoumal kritéria její přípustnosti, kasační stížnost zamítl a rozhodl o tom, že stěžovateli vrací vybraný soudní poplatek. V napadeném rozsudku 4. senát konstatoval, že pojmový znak „opakovaného zastupování v různých věcech“ naplněný je, přičemž blízký příbuzenský vztah mezi stěžovatelem a obecným zmocněncem je bez významu, neboť pro posouzení věci je rozhodující kritérium objektivní, nikoliv kritérium subjektivní. Nevysvětlil přitom odklon od předcházejících závěrů v rozsudcích 21. senátu a bez předložení rozšířenému senátu Nejvyššího správního soudu rozhodl odlišně.

9. Z odůvodnění napadeného rozsudku dále vyplývá, že 4. senát doručil vedlejšímu účastníkovi kasační stížnost za účelem jeho případného vyjádření. Vedlejší účastník svého práva využil, a ke kasační stížnosti se vyjádřil (viz bod 9 napadeného rozsudku). Toto vyjádření však 4. senát stěžovateli nezaslal, a znemožnil mu tak realizovat jeho procesní práva.

III. Vyjádření účastníka řízení a replika stěžovatele

10. Soudkyně zpravodajka podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslala ústavní stížnost k vyjádření účastníku řízení.

11. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření nesouhlasí s názorem stěžovatele, že porušil zásadu rovnosti účastníků řízení a kontradiktornosti řízení tím, že mu nezaslal vyjádření vedlejšího účastníka ke kasační stížnosti, neboť z jeho vyjádření je zřejmé, že nepolemizoval s obsahem kasačních námitek a nevznesl ani žádnou argumentaci, jíž by mohl ovlivnit úvahy soudu při rozhodování ve věci. Nejvyšší správní soud však přisvědčil námitce stěžovatele, že 4. senát při svém rozhodování opomenul rozsudky ze dne 30. 5. 2025 č. j. 21 As 41/2025-19 a ze dne 29. 5. 2025 č. j. 21 As 18/2025-20, a za situace, kdy na ně neupozornil ani stěžovatel, vydal ústavní stížností napadený rozsudek, který je s nimi v rozporu, aniž by věc předložil rozšířenému senátu Nejvyššího správního soudu. Připustil, že tímto postupem došlo k porušení ústavních práv stěžovatele.

12. Soudkyně zpravodajka zaslala doručené vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice. Stěžovatel možnosti repliky nevyužil.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní stížnost byla podána včas a oprávněným stěžovatelem, který je zastoupen advokátkou v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*). Stížnost je tedy přípustná a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

V. I. Obecná východiska

14. Ústavní soud ve své judikatuře dovodil, že z ústavního principu rovnosti (čl. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny, čl. 96 odst. 1 Ústavy) a právní jistoty, která neoddělitelně patří ke znakům právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy), plyne požadavek na shodný výklad zákona ve srovnatelných případech. Jinak vyjádřeno, z těchto ustanovení vyplývá princip předvídatelnosti rozhodování, který „znamená, že účastníci právních vztahů mohou legitimně očekávat, že státní orgány budou ve skutkově a právně srovnatelných případech rozhodovat – v celkovém vyznění – stejně“ [viz nálezy ze dne 8. 11. 2016 sp. zn. II. ÚS 2571/16 (N 214/83 SbNU 391), bod 16;

ze dne 15. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 3755/17 (N 135/90 SbNU 227), bod 25; ze dne 17. 5. 2019 sp. zn. II. ÚS 1966/18 (N 80/94 SbNU 97), bod 14].

15. V obecné rovině je rozdílná rozhodovací praxe soudů o totožných věcech nežádoucí. Jak Ústavní soud již v minulosti zdůraznil, materiální právní stát je vystavěn mimo jiné na důvěře občanů v právo a právní řád. Podmínkou takové důvěry je stabilita právního řádu a dostatečná míra právní jistoty občanů. Stabilita právního řádu a právní jistota jsou ovlivňovány nejen legislativní činností státu (tvorbou práva), ale též činností státních orgánů aplikujících právo, neboť teprve aplikace a interpretace právních norem vytváří ve veřejnosti vědomí toho, co je a co není právem. Stabilitu práva, právní jistotu jednotlivce a v konečném důsledku též míru důvěry občanů v právo a v instituce právního státu jako takové proto ovlivňuje i to, jakým způsobem orgány aplikující právo, a to především soudy, jejichž základním úkolem je poskytovat ochranu právům (čl. 90 Ústavy), přistupují k výkladu právních norem. Princip rovnosti před zákonem pak znamená, že zákon by měl být vykládán pro všechny případy splňující stejné podmínky stejně [viz nálezy ze dne 20. 9. 2006 sp. zn. II. ÚS 566/05 (N 170/42 SbNU 455); ze dne 24. 11. 2016 sp. zn. II. ÚS 2588/16 (N 223/83 SbNU 481), bod 9]. Rovnost a předvídatelnost přitom Ústavní soud nevnímá absolutně, neboť i dvě rozdílná řešení (v rovině tzv. podústavního práva) v téže věci mohou být ústavně konformní. Je však nutné, aby odlišné řešení bylo řádně, racionálně a ústavně konformně odůvodněno [viz nálezy ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. III. ÚS 1441/17 (N 234/87 SbNU 801), bod 32; ze dne 13. 12. 2016 sp. zn. II. ÚS 1189/15 (N 240/83 SbNU 739), bod 18].

16. Právo na zákonného soudce je významnou systémovou pojistkou zaručující nezávislost soudů. Toto právo je ústavně zaručeno v čl. 38 odst. 1 Listiny. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon. Podstatou této záruky je, že podávání návrhů soudům a přidělování případů soudcům se odehrává podle předem stanovených pravidel, čímž má být minimalizována možnost jejich ovlivňování, korupce, svévole a jiné nežádoucí vlivy. Právo na zákonného soudce však není vyčerpáno toliko zákonným určením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu ani pouhým zákonným vymezením hledisek rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce, jakož i stanovením počtu soudců (přísedících) v senátech, jak požaduje čl. 94 Ústavy. Mezi dílčí složky práva na zákonného soudce patří i povinnost senátu vrcholného soudu předložit věc jinému, zákonem předvídanému rozhodovacímu tělesu v případě, že dospěje k odlišnému právnímu názoru, než který byl soudem posud zastáván. Změna rozhodovací soudní praxe, zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance povolané i ke sjednocování judikatury nižších soudů, je totiž ze své podstaty jevem výjimečným, neboť takovouto změnou je narušen jeden z principů demokratického právního státu, a to princip předvídatelnosti soudního rozhodování. To je prioritním důvodem, proč platná právní úprava předepisuje pro soudy nejvyšších instancí i pro Ústavní soud samotný zvláštní a závazná pravidla přijímání rozhodnutí v situacích, kdy jimi má být jejich dosavadní judikatura překonána. Soudy jsou povinny přistupovat ke změně judikatury nejen opatrně a zdrženlivě (tj. výlučně v nezbytných případech opodstatňujících překročení principu předvídatelnosti), ale též s důkladným odůvodněním takového postupu; jeho součástí by nezbytně mělo být přesvědčivé vysvětlení toho, proč, vzdor očekávání respektu k dosavadní rozhodovací praxi, bylo rozhodnuto jinak [viz nálezy ze dne 14. 3. 2016 sp. zn. I. ÚS 2866/15 (N 41/80 SbNU 501), ze dne 2. 7. 2025 sp. zn. III. ÚS 779/24 (N 143/131 SbNU 10)].

17. Ústavní soud připomíná, že podle § 17 odst. 1 s. ř. s. dospěl-li senát Nejvyššího správního soudu při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, je povinen postoupit věc k rozhodnutí rozšířenému senátu Nejvyššího správního soudu. Pakliže tak neučiní a ve věci sám rozhodne, zatíží řízení vadou nesprávně obsazeného soudu, jež v rovině ústavněprávní představuje porušení ústavního práva na zákonného soudce zaručeného stěžovateli v čl. 38 odst. 1 Listiny.

V. II Aplikace na posuzovanou věc

18. Napadeným rozsudkem Nejvyšší správní soud zamítl kasační stížnost stěžovatele proti procesnímu usnesení krajského soudu, kterým nepřipustil zastoupení stěžovatele obecným zmocněncem. Ústavní soud si je vědom toho, že ve vztahu k opakovanému zastupování obecným zmocněncem je rozhodující individuální posouzení každého konkrétního případu. Avšak v jiných srovnatelných procesních věcech stěžovatele týkajících se jeho zastupování totožným obecným zmocněncem Nejvyšší správní soud rozsudky č. j. 21 As 41/2025-19 a č. j. 21 As 18/2025-20 rozhodnutí krajského soudu zrušil. V těchto rozsudcích Nejvyšší správní soud výslovně uvedl, že v řízeních stěžovatele vedených u krajského soudu není naplněn pojmový znak opakovaného zastupování v různých věcech, neboť řízení stěžovatele spolu skutkově úzce souvisí. Dále vyhodnotil, že není ani možné zcela přehlížet blízký příbuzenský vztah mezi stěžovatelem a obecným zmocněncem. V napadeném rozsudku, při totožnosti obecného zmocněnce, dospěl 4. senát Nejvyššího správního soudu naopak k závěru o zjevném dlouhodobém a opakovaném zneužití institutu obecného zmocnění stěžovatelem. Příbuzenský vztah stěžovatele a obecného zmocněnce považoval 4. senát za bezvýznamný (bod 21 napadeného rozsudku).

19. Rozpor v rozhodování senátů Nejvyššího správního soudu porušil princip ochrany legitimního očekávání stěžovatele, založeného závěry rozsudků 21. senátu Nejvyššího správního soudu. Ústavní soud si je vědom toho, že i přes skutkovou podobnost případů lze dospět k odlišnému právnímu výkladu, neboť úkolem soudce je vždy hledat správný výklad práva. Na tuto povinnost nelze rezignovat prostou akceptací závěrů vyslovených v již rozhodnutých případech. V případě odlišného právního posouzení je však senát Nejvyššího správního soudu povinen věc předložit rozšířenému senátu Nejvyššího správního soudu. Tuto svou povinnost podle § 17 s. ř. s. nyní 4. senát nesplnil a v napadeném rozsudku rozhodl odlišně od již vydaných rozsudků 21. senátu, aniž by věc předložil rozšířenému senátu Nejvyššího správního soudu.

20. Nejvyšší správní soud jako soud sjednocující judikaturu (podobně jako Nejvyšší soud) by měl znát svou vlastní judikaturu a vypořádat se s ní bez ohledu na to, zda se jí účastníci řízení sami dovolávají [viz nález ze dne 17. 9. 2025 sp. zn. IV. ÚS 1338/25 (N 209/132 SbNU 174), bod 34].

21. Námitku stěžovatele o nemožnosti realizovat jeho procesní práva z důvodu nezaslání vyjádření vedlejšího účastníka Ústavní soud neřešil vzhledem ke kasaci napadeného rozsudku z výše uvedených důvodů.

22. Čtvrtý senát Nejvyššího správního soudu, který při odlišnosti právního posouzení případu stejného stěžovatele, který byl skutkově totožný, nepředložil věc rozšířenému senátu k posouzení, a tím porušil právo stěžovatele na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny ve spojení s právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Řízení bylo zatíženo vadou dosahující ústavní intenzity, neboť popsaná situace nastala při rozhodování více senátů vrcholného článku soudní soustavy.

VI. Závěr

23. Nejvyšší správní soud porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces, protože nezohlednil dřívější rozsudky jiného svého senátu a rozhodl o stejné právní otázce jinak. Tím porušil stěžovatelova práva podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny. Úkolem 4. senátu Nejvyššího správního soudu nyní bude zohlednit dřívější rozsudky 21. senátu a posoudit rozhodnou otázku tak, že buď bude následovat právní závěry v dřívějších rozsudcích 21. senátu, nebo předloží věc rozšířenému senátu Nejvyššího správního soudu k rozhodnutí.

24. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatele mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků vyhověl podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a zrušil napadený rozsudek v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 70
Tarifní hodnota, je-li předmětem řízení věc penězi ocenitelná (sp. zn. II. ÚS 263/26 ze dne 13. května 2026)

Je-li předmětem právního úkonu věc ocenitelná penězi, je třeba při určení výše náhrady nákladů řízení postupovat podle § 8 odst. 1 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), nikoliv podle § 9 advokátního tarifu. Použije-li soud nesprávnou tarifní hodnotu při určení výše náhrady nákladů řízení a svůj odlišný postup dostatečně neodůvodní, čímž se dopustí svévole, poruší základní právo stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a zasáhne do legitimního očekávání vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Přibáně a soudců Martina Smolka a Pavla Šámala (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele P. H., zastoupeného Mgr. Markem Škráškem, advokátem, sídlem Cihlářská 643/19, Brno, proti výrokům II a III rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 19. září 2024 č. j. 49 Co 164/2023-645 a části výroku V (ve vztahu mezi stěžovatelem a žalobcem) rozsudku Okresního soudu v Břeclavi ze dne 8. června 2023 č. j. 6 C 61/2016-499, za účasti Krajského soudu v Brně a Okresního soudu v Břeclavi jako účastníků řízení, takto:

I. Výroky II a III rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 19. září 2024 č. j. 49 Co 164/2023-645 byla v části týkající se určení tarifní hodnoty pro stanovení výše odměny advokáta porušena práva stěžovatele zaručená čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výroky II a III rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 19. září 2024 č. j. 49 Co 164/2023-645 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení částí v záhlaví označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod zakotvených v čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a předložených podkladů se podává, že původně dvěma samostatnými žalobami podanými u Okresního soudu v Břeclavi (dále jen „okresní soud“) se F. S. (dále jen „žalobce“) domáhal po stěžovateli odškodnění pracovního úrazu, a to jednak

ztížení společenského uplatnění ve výši 6 690 000 Kč s příslušenstvím, jednak bolestného ve výši 1 001 400 Kč s příslušenstvím. Žalobce tvrdil, že k pracovnímu úrazu došlo v rámci plnění jeho pracovních úkolů pro stěžovatele, kdy při řízení nákladního vozidla došlo k dopravní nehodě, při které utrpěl těžké zranění. Následně došlo ke spojení věcí do jednoho řízení, a posléze vzal žalobce žalobu částečně zpět, a to ve vztahu ke ztížení společenského uplatnění o částku 3 790 000 Kč a ve vztahu k bolestnému o částku 400 560 Kč.

3. Okresní soud po projednání věci shledal, že jedinou příčinou předmětné dopravní nehody bylo počínání žalobce, který jako řidič porušil předpisy o provozu na pozemních komunikacích. V záhlaví označeným rozsudkem proto zamítl žalobu, aby byl stěžovatel povinen zaplatit žalobci na ztížení společenského uplatnění částku 2 900 000 Kč s příslušenstvím (výrok I) a na bolestném částku 600 840 Kč s příslušenstvím (výrok II). V částkách 3 790 000 Kč a 400 560 Kč bylo řízení zastaveno (výroky III, IV), žádnému z účastníků nebylo přiznáno právo na náhradu nákladů řízení (výrok V), České republice nebyla přiznána náhrada nákladů řízení (výrok VI).

4. K odvoláním stěžovatele a Kooperativy pojišťovny, a. s., Vienna Insurance Group, (vedlejšího účastníka v řízení před okresním soudem a krajským soudem) byl napadeným rozsudkem Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“) rozsudek okresního soudu ve výrocích I, II, VI a části výroku V (o nákladech řízení ve vztahu mezi žalobcem a Kooperativou pojišťovnou, a. s., Vienna Insurance Group) potvrzen (výrok I). V části výroku V o nákladech řízení mezi stěžovatelem a žalobcem byl rozsudek okresního soudu změněn tak, že žalobci byla uložena povinnost zaplatit stěžovateli na částečné náhradě nákladů řízení částku 11 433 Kč (výrok II), dále mu byla uložena povinnost zaplatit na částečné náhradě nákladů odvolacího řízení částku 1 888 Kč (výrok III) a bylo rozhodnuto, že ve vztahu mezi žalobcem a Kooperativou pojišťovnou, a. s., Vienna Insurance Group, nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů odvolacího řízení.

5. Jde-li o náklady řízení, krajský soud považoval za tarifní hodnotu pro určení výše odměny advokáta nikoli výši žalovaných částek, ale ve vztahu ke každé z věcí částku 50 000 Kč podle § 9 odst. 4 písm. a) vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění účinném od 1. 7. 2014, po spojení věcí pak považoval za tarifní hodnotu jejich součet, tj. částku 100 000 Kč. Při určení tarifní hodnoty vyšel ze skutečnosti, že tato hodnota by měla odrážet skutečné náklady a nároky spojené s poskytováním právní pomoci. K tomu zejména zdůraznil, že stěžovatel byl v řízení podporován vedlejším účastníkem (tj. Kooperativou pojišťovnou, a. s., Vienna Insurance Group), jehož argumentaci v podstatě přebíral, a že v řízení nebyl zjišťován rozsah újmy, o který ve sporu šlo. Proto považoval za odpovídající aplikaci § 9 odst. 4 písm. a) advokátního tarifu. Současně shledal důvody pro aplikaci § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „občanský soudní řád“), a to zejména v tom, že žalobce nemá žádné úspory, ze zdravotních důvodů není zaměstnán a jeho jedinými příjmy jsou invalidní důchod a příjem z pronájmu dvou bytů. Navíc je otcem dvou nezletilých dětí a matka dětí je ze zdravotních důvodů bez zaměstnání a pobírá pouze podporu v nezaměstnanosti. Naproti tomu stěžovatel je prosperujícím podnikatelem s mnohamilionovým majetkem. Z uvedených důvodů považoval krajský soud za splněné podmínky pro aplikaci § 150 občanského soudního řádu, a to v rozsahu 90 %. Ze stejných důvodů přistoupil k aplikaci uvedeného ustanovení i v případě náhrady nákladů odvolacího řízení.

6. Proti rozsudku krajského soudu podal žalobce dovolání, které Nejvyšší soud usnesením ze dne 2. 12. 2025 č. j. 21 Cdo 1401/2025-707 odmítl a zavázal žalobce k náhradě nákladů dovolacího řízení ve výši 300 Kč.

II. Argumentace stěžovatele

7. V podané ústavní stížnosti stěžovatel rekapituluje dosavadní průběh řízení a uvádí, že v předmětném řízení byl 100% úspěšný, když po osmi letech trvání soudního sporu byla žaloba zamítnuta. Zdůrazňuje, že na nákladech právního zastoupení nárokoval celkem 1 152 320,51 Kč, avšak krajským soudem mu bylo přiznáno cca 1 % právních výloh, což považuje za nespravedlivé. Má za to, že při určení tarifní hodnoty pro stanovení výše odměny advokáta měl krajský soud vyjít ze součtu žalovaných částek podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu, nikoli z tarifní hodnoty podle § 9 odst. 4 písm. a) advokátního tarifu (tj. 50 000 Kč, po spojení věcí 100 000 Kč). Neztotožňuje se se závěrem krajského soudu, že v řízení přebíral argumentaci vedlejšího účastníka (Kooperativy pojišťovny, a. s., Vienna Insurance Group), naopak poukazuje na to, že vznášel řadu námitek a argumentů, k nimž se vedlejší účastník připojil, a že soudu ani nepřísluší při rozhodování o nákladech řízení hodnotit, na kolik se účastníci řízení ztotožňují či podporují ve své právní argumentaci. Poukazuje na četnou judikaturu Ústavního soudu, podle které je třeba zásadně při určení výše náhrady nákladů řízení postupovat primárně podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu, a že soud musí vyvinout aktivitu k tomu, aby mohl o náhradě nákladů řízení rozhodnout na základě hodnoty sporu. Konstatuje, že žalobce do řízení vstupoval již s relevantními znaleckými posudky, které vyčíslovaly požadovanou výši bolestného a ztížení společenského uplatnění, a svůj žalobní nárok konkrétně vyčíslil.

8. Stěžovatel rovněž nesouhlasí se závěrem krajského soudu, že ve věci jsou dány důvody hodné zvláštního zřetele ve smyslu § 150 občanského soudního řádu pro odepření jeho práva na náhradu nákladů řízení v rozsahu 90 %. Tento závěr soud odůvodnil zejména tím, že nepřiznání nákladů řízení nezpůsobí na straně stěžovatele zásadní, případně větší újmu, avšak na straně žalobce by se tak nestalo, neboť žalobce nemá žádné úspory a jeho poměry jsou neutěšené. V dané souvislosti stěžovatel poukazuje na to, že žalobce nepřijal smírný návrh na ukončení sporu, inicioval vedení odvolacího řízení a má ve vlastnictví tři bytové jednotky, z toho dvě komerčně pronajímá, navíc obdržel odškodnění úrazu ze sjednaného komerčního pojištění. Podle přesvědčení stěžovatele se soud náležitě nevypořádal se všemi rozhodnými skutečnostmi pro posouzení důvodnosti aplikace moderačního práva soudu podle § 150 občanského soudního řádu (k čemuž odkazuje na četnou judikaturu) a už vůbec neodůvodnil jím určenou míru diskrece a užitého rozsahu krácení nákladů v poměru 90:10, přičemž mu ani nebyl dán prostor, aby se k zamýšlené aplikaci § 150 občanského soudního řádu vyjádřil.

III. Vyjádření účastníků řízení

9. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu krajský soud, okresní soud a žalobce, aby se k ústavní stížnosti stěžovatele vyjádřili.

10. Krajský soud v plném rozsahu odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

11. Okresní soud rovněž v plném rozsahu odkázal na obsah spisu a odůvodnění svého rozhodnutí. Současně sdělil, že k podané ústavní stížnosti nebude podávat své vyjádření, neboť soudci, který ve věci rozhodoval, zanikla funkce k 31. 12. 2023 a před necelým rokem zemřel.

12. Žalobce nevyužil možnosti vyjádřit se k ústavní stížnosti, čímž se vzdal postavení vedlejšího účastníka řízení. Ústavní soud proto s ním jako s vedlejším účastníkem dále nejednal.

13. S ohledem na skutečnost, že se městský soud ani okresní soud k věci nijak nevyjádřily a pouze odkázaly na odůvodnění svých rozhodnutí, nezasílal Ústavní soud jejich přípisy stěžovateli k replice.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní stížnost byla podána včas, oprávněnou a řádně zastoupenou osobou, je přípustná a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný [§ 30 odst. 1, § 31 odst. 2, § 72 odst. 1 písm. a) a § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu], s výjimkou návrhu na zrušení části výroku V

(ve vztahu mezi stěžovatelem a žalobcem) v záhlaví specifikovaného rozsudku okresního soudu. Tato část rozhodnutí byla již změněna shora označeným rozsudkem krajského soudu, přičemž z logiky věci plyne, že Ústavní soud nemůže zrušit již zrušené či změněné rozhodnutí (nebo jeho část). Ústavní soud se může zabývat až konečným pravomocným výsledkem řízení.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a zásadně není oprávněn zasahovat do jejich rozhodovací činnosti (srov. čl. 83 a 90 Ústavy). V řízeních o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy proti rozhodnutí obecných soudů tedy není další přezkumnou instancí. Do rozhodování obecných soudů je oprávněn zasáhnout až tehdy, došlo-li k porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. nález ze dne 17. 9. 2025 sp. zn. IV. ÚS 1342/24 (N 207/132 SbNU 158)].

16. Ústavní soud se ve své judikatuře otázkou náhrady nákladů řízení a její reflexí z hlediska zachování práva na spravedlivý proces opakovaně zabýval, přičemž k rozhodnutím o nákladech řízení konstantně přistupuje rezervovaně a podrobuje je omezenému ústavněprávnímu přezkumu [srov. např. nálezy ze dne 5. 10. 2021 sp. zn. I. ÚS 2174/20 (N 174/108 SbNU 120), bod 20, nebo ze dne 3. 9. 2019 sp. zn. II. ÚS 3627/18 (N 155/96 SbNU 31), bod 15]. Ústavní stížnosti proti rozhodnutím obecných soudů o nákladech řízení jsou zpravidla zjevně neopodstatněné, neprovázejí-li posuzovanou věc takové (mimořádné) okolnosti, které ji činí co do ústavní roviny dostatečně významnou. O to mimořádnější okolnosti, typicky v podobě významného přesahu vlastního zájmu stěžovatele, musejí být dány ve věcech, kde sporná výše nákladů nepřevyšuje ani hranici bagatelnosti. Uvedený požadavek dostatečného ústavního významu věci zajišťuje, aby se Ústavní soud mohl plně soustředit na plnění své úlohy orgánu ochrany ústavnosti. Je-li v konkrétní nákladové věci přítomna mimořádná okolnost zakládající její dostatečný ústavní význam, a je proto vydán nález, nelze z toho dovozovat, že Ústavní soud k věcnému přezkumu posléze automaticky připustí všechny obdobné stížnosti, v nichž je namítán rozpor s takovým nálezem. Tvrzený rozpor musí být u nákladových věcí doplněn dalšími okolnostmi, aby jej Ústavní soud věcně posoudil [stanovisko pléna ze dne 5. 3. 2025 sp. zn. Pl. ÚS-st. 60/24 (ST 60/129 SbNU 535; č. 97/2025 Sb.), bod 34, nález ze dne 8. 4. 2025 sp. zn. I. ÚS 2552/24 (N 80/129 SbNU 387), bod 27].

17. Otázka náhrady nákladů řízení tak může nabýt ústavněprávní dimenzi toliko v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících dané řízení, což by mohlo nastat pouze za situace, kdy by v procesu interpretace a aplikace příslušných ustanovení občanského soudního řádu obecnými soudy byl obsažen prvek svévole, libovůle nebo extrémní rozpor s principy spravedlnosti, a to např. v důsledku nerespektování jednoznačné kogentní normy, v důsledku přepjatého formalizmu nebo tehdy, jestliže by příslušné závěry soudu nebyly odůvodněny vůbec či zcela nedostatečně [srov. např. nález ze dne 30. 10. 2014 sp. zn. II. ÚS 2417/13 (N 199/75 SbNU 239)].

V. a) Námitka nesprávného určení tarifní hodnoty pro stanovení výše odměny advokáta

1. Obecná východiska

18. Ústavní soud se ve své judikaturní praxi opakovaně vyjádřil k aplikaci § 8 odst. 1 advokátního tarifu za stavu, kdy je předmětem řízení plnění ocenitelné v penězích. Uzavřel, že je-li předmětem řízení plnění ocenitelné penězi, je třeba při určení výše náhrady nákladů řízení

postupovat primárně podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu a nelze vycházet z tarifní hodnoty věci stanovené v § 9 advokátního tarifu.

19. Ústavní soud vzal v úvahu, že v nyní posuzované věci jde o nesprávnou aplikaci § 9 odst. 4 advokátního tarifu, ačkoliv pro takový postup zjevně nebyly splněny podmínky, jak bude rozebráno níže. Přihlédl také k tomu, že nárok stěžovatele výrazně přesahuje hranici bagatelnosti. Vzhledem k těmto specifickým okolnostem doprovázejícím posuzovanou věc tak přistoupil k jejímu k věcnému přezkumu.

20. Ústavní soud ve své ustálené rozhodovací praxi dovodil, že § 9 advokátního tarifu lze užít pouze tehdy, nelze-li hodnotu věci nebo práva vyjádřit v penězích nebo lze-li ji zjistit jen s nepoměrnými obtížemi. Shledal, že byla-li předmětem řízení věc nejen penězi ocenitelná, ale dokonce taková, která byla v průběhu soudního řízení oceněna, nemůže za takové situace obstát závěr vycházející z § 9 advokátního tarifu, že ocenění předmětu sporu jen pro účely rozhodnutí o náhradě nákladů řízení by nebylo přiměřené. Ústavní soud uzavřel, že v takovém případě nelze vycházet z náhradní tarifní hodnoty věci podle § 9 advokátního tarifu a že na určení odměny právního zástupce měl soud primárně použít § 8 advokátního tarifu, podle kterého se za tarifní hodnotu, není-li stanoveno jinak, považuje výše peněžitého plnění nebo cena věci anebo práva, jichž se právní služba týká. Nepostupoval-li soud při rozhodování o náhradě nákladů právního zastoupení podle § 8 advokátního tarifu, dopustil se nepřípustné libovůle, porušující základní práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Současně jde o porušení legitimního očekávání podle čl. 11 odst. 1 Listiny [srov. např. nálezy ze dne 8. 3. 2023 sp. zn. I. ÚS 3281/22 (N 37/117 SbNU 45), ze dne 13. 12. 2023 sp. zn. III. ÚS 2040/22 (N 185/121 SbNU 290), ze dne 10. 4. 2024 sp. zn. IV. ÚS 1788/23 (N 70/123 SbNU 272) aj.]. Právě zejména v této otázce, kdy se, jak vyplývá z uvedené judikatury, obecné soudy opakovaně přes rozsáhlou nálezovou judikaturu dopouštějí stejného pochybení, v důsledku čehož takový postup je možno považovat za svévolný, Ústavní soud shledal důvod pro věcný přezkum napadených rozsudků.

21. Aplikací nesprávného ustanovení advokátního tarifu může podle Ústavního soudu s ohledem na konkrétní okolnosti případu dojít k citelnému zásahu do majetkové sféry (srov. již zmíněný nález sp. zn. III. ÚS 2040/22). Proto musí obecný soud možnou ocenitelnost předmětu řízení vždy zkoumat [srov. např. nález ze dne 24. 3. 2011 sp. zn. II. ÚS 538/10 (N 54/60 SbNU 671)], když eventuální obtíže při ocenění hodnoty věci nebo práva ve smyslu § 9 advokátního tarifu musí soud poměřovat s mírou disproporce, která účastníku řízení může vzniknout při použití náhradní tarifní hodnoty namísto primárního kritéria hodnoty věci nebo práva. Poměřovat je konečně nutné podle Ústavního soudu rovněž v § 9 odst. 1 advokátního tarifu předvídané „nepoměrné obtíže“ při zjišťováni hodnoty sporu nebo práva s celkovou délkou a obtížností řízení o věci samé. Čím složitější je totiž řízení jako takové, tím spíše lze tolerovat jistou časovou prodlevu a náklady spojené s oceněním sporu.

22. Podstata právního názoru Ústavního soudu spočívá v tom, že je-li předmětem řízení plnění ocenitelné penězi, je třeba při určení výše náhrady nákladů řízení postupovat primárně podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu a nelze proto vycházet z tarifní hodnoty věci stanovené v § 9 advokátního tarifu. Jinak řečeno, § 9 odst. 4 advokátního tarifu nelze číst izolovaně, nýbrž v kontextu jeho odst. 1. To konkrétně znamená, že částka 50 000 Kč (podle tehdy platného znění advokátního tarifu) se nepovažuje za tarifní hodnotu ve věcech osobnostních práv nebo náhrady nemajetkové újmy paušálně ve všech případech, nýbrž pouze tehdy, nelze-li hodnotu věci nebo práva vyjádřit v penězích nebo lze-li ji zjistit jen s nepoměrnými obtížemi (srov. již shora uvedený nález sp. zn. IV. ÚS 1788/23).

23. Jak Ústavní soud ustáleně judikuje, požadavek řádného odůvodnění soudních rozhodnutí je jedním za základních atributů řádného procesu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Dodržování povinnosti odůvodnit rozhodnutí má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit libovůli, neboť chybí-li v rozhodnutí řádné odůvodnění, je tím

založena nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale zpravidla také neústavnost v podobě kvalifikované vady. Nejsou-li totiž zřejmé důvody rozhodnutí, svědčí to o libovůli či svévoli v soudním rozhodování, jež není v právním státě (čl. 1 odst. 1 Ústavy) akceptovatelná. Jinak řečeno, soudní rozhodnutí je třeba srozumitelně, v adekvátním rozsahu (tj. v rozsahu odpovídající povaze věci) odůvodnit, přičemž použitá argumentace musí být racionální, nikoliv ve zjevném rozporu s pravidly logického myšlení [viz např. nález ze dne 13. 9. 2004 sp. zn. I. ÚS 534/03 (N 126/34 SbNU 285)]. Povinnost řádného odůvodnění se týká i rozhodnutí o nákladech řízení [viz nález ze dne 23. 3. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3038/20 (N 62/105 SbNU 182) či nález ze dne 19. 7. 2022 sp. zn. IV. ÚS 3063/21 (N 90/113 SbNU 86)].

2. Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

24. V nyní posuzované věci Ústavní soud z vyžádaného spisu okresního soudu zjistil, že hodnota sporu byla po spojení věcí dána částkou 7 691 400 (6 690 000 Kč + 1 001 400 Kč) a po částečném zpětvzetí návrhu částkou 3 500 840 Kč (2 900 000 Kč + 600 840 Kč).

25. Krajský soud pro určení tarifní hodnoty pro stanovení výše odměny advokáta vyšel z § 9 odst. 4 písm. a) advokátního tarifu (50 000 Kč), což jen stručně odůvodnil tím, že stěžovatel byl v řízení podporován vedlejším účastníkem, jehož argumentaci v podstatě přebíral, a že v řízení nebyl zjišťován rozsah újmy, o který ve sporu šlo. Takový postup je nutno hodnotit ve světle výše uvedených obecných východisek jako neústavní, neboť jím bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s ochranou jeho legitimního očekávání vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Zejména v této otázce, kdy se, jak vyplývá z uvedené judikatury, obecné soudy opakovaně přes rozsáhlou nálezovou judikaturu dopouštějí stejného pochybení, Ústavní soud shledal, a to i přes jinak svůj zdrženlivý postoj k přezkumu rozhodnutí o nákladech řízení vyplývající ze shora uvedené judikatury, důvod pro věcný přezkum napadených rozsudků a svůj kasační zásah, aby tím ovlivnil další rozhodování obecných soudů v obdobných věcech.

26. Podstatnou okolností je, že žalobce do řízení vstupoval již s relevantními znaleckými posudky, které vyčíslovaly požadovanou výši bolestného a ztížení společenského uplatnění, a svůj žalobní nárok konkrétně vyčíslil. Je třeba zdůraznit, že v dané souvislosti není rozhodující, že žaloba byla v celém rozsahu zamítnuta. Neznamená to, že by hodnota sporu byla nulová či neurčitelná. Rozhodující je, že stěžovatel svou žalobou vymezil předmět řízení i jeho hodnotu, z níž lze při stanovení nákladů řízení vycházet (srov. shora uvedený nález sp. zn. IV. ÚS 1788/23). Ani v jiných typech sporů, například v řízeních o náhradu škody (jemuž jsou řízení o náhradě za újmu na zdraví podobná), přitom není neobvyklé, že existence škody, její výše či příčinná souvislost nejsou prokázány. To však neznamená, že by hodnota sporu byla nulová či neurčitelná. Rozhodující je, že žalobce svou žalobou vymezil předmět řízení i jeho hodnotu (již na počátku doloženou zmíněnými znaleckými posudky), z níž lze při stanovení nákladů řízení vycházet (srov. usnesení ze dne 2. 4. 2026 sp. zn. III. ÚS 2548/25).

27. Krajský soud tedy při určení náhrady nákladů řízení chybně vycházel z náhradní tarifní hodnoty podle § 9 odst. 4 advokátního tarifu, ačkoliv pro takový postup zjevně nebyly splněny podmínky. Postup zvolený krajským soudem neodpovídá uvedené nálezové judikatuře Ústavního soudu, přičemž tento odklon od ní ani nijak nevysvětil a řádně neodůvodnil, čímž jeho postup naplnil znaky svévole [srov. již uvedené nálezy sp. zn. II. ÚS 2417/13, bod 20, sp. zn. I. ÚS 534/03, sp. zn. IV. ÚS 3038/20, sp. zn. IV. ÚS 3063/21; dále viz nálezy ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17) nebo ze dne 30. 10. 2001 sp. zn. II. ÚS 444/01 (N 163/24 SbNU 197)].

28. Ústavní soud pro úplnost dodává, že připustil-li v nálezu ze dne 7. 8. 2024 sp. zn. I. ÚS 3362/22 (N 152/125 SbNU 159), že za určitých okolností (v případě neúspěchu žalobce, není-li dán základ požadovaného nároku) může přicházet v úvahu aplikace § 9 odst. 4 písm. a) advokátního tarifu, učinil tak toliko v rovině obecné úvahy, nikoli jako závazný právní názor.

Tato úvaha směřovala k vyloučení potenciálního odrazujícího efektu, kdy by riziko vysokých nákladů řízení mohlo poškozené odrazovat od uplatnění nároků na náhradu újmy na zdraví. Z uvedeného nálezu však nelze v žádném případě dovodit, že by nepoužití paušální tarifní hodnoty v případě neúspěchu žalobce samo o sobě zakládalo porušení ústavně zaručených práv; naopak je založen na preferenci použití § 8 odst. 1 advokátního tarifu (srov. usnesení ze dne 2. 4. 2026 sp. zn. III. ÚS 2548/25). V posuzované věci to byl nadto žalobce, který v žalobě sám vymezil hodnotu újmy, kterou doložil znaleckými posudky, a není tedy dán základní předpoklad nálezu sp. zn. I. ÚS 3362/22, že „nelze zjistit hodnotu věci nebo práva, tedy rozsah újmy, o který v daném sporu šlo“.

V. b) Námitka nesprávné aplikace § 150 občanského soudního řádu

29. Ústavní soud opakovaně judikuje, že § 150 občanského soudního řádu nelze považovat za ustanovení, které by zakládalo zcela volnou diskreci soudu ve smyslu libovůle, nýbrž jde o ustanovení, podle něhož je soud povinen zkoumat, zda ve věci neexistují zvláštní okolnosti, k nimž je třeba při stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení přihlédnout. Úvaha soudu o tom, zda jde o výjimečný případ a zda jsou tu důvody hodné zvláštního zřetele, pak musí vycházet z posouzení všech okolností konkrétní věci. Přitom je nezbytné, aby soud své rozhodnutí řádně a přesvědčivě odůvodnil. V postupu, který není odpovídajícím způsobem vysvětlen, lze dle názoru Ústavního soudu spatřovat jisté prvky libovůle a nahodilosti. Pouhý formální odkaz na příslušné ustanovení zákona bez objasnění závěru, ke kterému soud dospěl, není ve smyslu § 157 odst. 2 občanského soudního řádu (a tedy i ve smyslu práva na spravedlivý proces) dostačující [srov. nález ze dne 15. 2. 2005 sp. zn. IV. ÚS 454/04 (N 29/36 SbNU 337) nebo již uvedený nález sp. zn. II. ÚS 2417/13].

30. V posuzovaném případě krajský soud dospěl k závěru, že stěžovatel (coby žalovaný), přestože byl ve sporu plně úspěšný, má právo na náhradu nákladů řízení v rozsahu pouze 10 %, neboť ve věci jsou dány důvody hodné zvláštního zřetele ve smyslu § 150 občanského soudního řádu. Tyto důvody shledal krajský soud zejména v tom, že pozice žalobce byla v řízení ztížena nejen skutečností, že v důsledku vážného poškození zdraví způsobeného předmětnou dopravní nehodou nemohl vypovídat bezprostředně po nehodě, ale i tím, že si posléze v důsledku amnézie na nehodu ani události, které jí předcházely, nepamatoval a nemohl se k nim z tohoto důvodu vyjádřit. Krajský soud proto považoval za lidsky pochopitelné, že žalobce byl jakožto zkušený a dlouholetý řidič přesvědčen o tom, že nehodu nezavinil, neboť byl prokazatelně dobrým řidičem, byl si vědom svých povinností, které neporušoval, stejně tak neporušoval ani pravidla silničního provozu a byl přesvědčen o tom, že se náhrady škody po stěžovateli domáhá oprávněně. Navíc byl podle krajského soudu v řízení ochoten ke kompromisům (v průběhu řízení snížil své finanční požadavky vůči žalovanému stěžovateli). Krajský soud zdůraznil, že byť bylo žalobci vyplaceno na základě komerčního pojištění pojistné plnění za poškození zdraví při předmětné dopravní nehodě, jeho aktuální situace je taková, že nemá žádné úspory, ze zdravotních důvodů není zaměstnán a jeho jediným příjmem je invalidní důchod III. stupně a příjem z pronájmu dvou bytů, které za tímto účelem v minulosti zakoupil a zrekonstruoval. Navíc je otcem dvou nezletilých dětí ve věku 6 a 13 let a matka dětí, družka žalobce, je v současné době ze zdravotních důvodů bez zaměstnání s příjmem tvořeným pouze podporou v nezaměstnanosti. Na základě uvedených skutečností krajský soud uzavřel, že poměry žalobce a jeho rodiny jsou neutěšené, na rozdíl od poměrů stěžovatele, který je prosperujícím podnikatelem s mnohamilionovým majetkem a obraty z podnikání. Poukázal na to, že ztráta stěžovatele z podnikání za rok 2023, kterou vykázal v daňovém přiznání, nebyla způsobena ekonomickými nezdary v podnikání či zhoršením situace na trhu v segmentu, ve kterém podniká, ale rozsáhlými investicemi, jak sám v řízení uvedl. S ohledem na celkovou výši nákladů řízení, které stěžovateli vznikly, měl za to, že dané odepření práva na náhradu nákladů

řízení se do majetkové sféry stěžovatele výraznějším způsobem nepromítne, zatímco pro žalobce by bylo zaplacení plné výše náhrady nákladů řízení v podstatě likvidační.

31. Ústavní soud je toho názoru, že krajský soud dostál své povinnosti, když přesvědčivým způsobem odůvodnil, v čem spatřuje důvody hodné zvláštního zřetele, pro něž je možné nepřiznat částečnou náhradu nákladů jinak úspěšnému účastníkovi řízení, a naopak je možné po něm spravedlivě požadovat, aby tyto náklady v uvedeném rozsahu nesl ze svého. Stěžovateli navíc nelze přisvědčit ani v tom jeho tvrzení, že mu nebyl dán prostor, aby se k zamýšlené aplikaci § 150 občanského soudního řádu vyjádřil. Z přepisu zvukového záznamu jednání před krajským soudem (viz č. l. 688–694 spisu okresního soudu) se jasně podává, že předsedkyně senátu krajského soudu se při jednání dotazovala právního zástupce stěžovatele, zda stále trvá na stanovisku vyjádřeném v odvolání proti rozsudku okresního soudu, že nesouhlasí s aplikací § 150 občanského soudního řádu. Právní zástupce stěžovatele na uvedeném stanovisku setrval s tím, že i v případě úspěchu stěžovatele by byl postup podle § 150 občanského soudního řádu nepřiměřený, neboť stěžovatel se ničeho nedopustil a nevidí důvod, proč by měl hradit náklady řízení. K dotazu soudu pak v tomto směru právní zástupce stěžovatele žádné další návrhy na doplnění dokazování neuplatnil. V takovém postupu krajského soudu Ústavní soud žádné znaky neústavního pochybení neshledal.

32. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že Ústavnímu soudu zásadně nepřísluší posuzovat otázku výše odměny v jednotlivých konkrétních případech, neboť to je svěřeno obecným soudům. Jak je patrné z vyžádaného soudního spisu, obecné soudy se s výjimkou pochybení při použití náhradní tarifní hodnoty věci podle § 9 advokátního tarifu, ač na určení odměny právního zástupce měly soudy primárně použít § 8 advokátního tarifu (viz body 23 až 26 shora), podstatnými otázkami pro posouzení výše nákladů jinak zabývaly a posoudily i účelnost všech úkonů, které stěžovatel v průběhu řízení učinil, a jejich odůvodněné závěry nelze v tomto směru hodnotit jako neústavní. Přesto však se bude muset krajský soud v novém rozhodnutí s ohledem na použití § 8 advokátního tarifu znovu zabývat zmírňovacím (moderačním) § 150 občanského soudního řádu a zejména se z hlediska rozsahu přiznání náhrady nákladů řízení stěžovateli znovu náležitě vypořádat s jeho námitkami a svůj závěr znovu s přihlédnutím ke všem rozhodným skutečnostem řádně odůvodnit.

VI. Závěr

33. S ohledem na všechny shora uvedené důvody Ústavní soud ústavní stížnosti z části vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadené výroky rozsudku krajského soudu v části týkající se určení tarifní hodnoty pro stanovení výše odměny advokáta, neboť jimi byla porušena základní práva stěžovatele zakotvená v čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny.

34. Ve zbylých částech Ústavní soud odmítl ústavní stížnost zčásti podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný a zčásti podle § 43 odst. 1 písm. d) téhož zákona jako návrh, k jehož projednání není příslušný.

35. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něj nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 71
Presumpce neviny oznamovatele stíhaného pro křivé obvinění
(sp. zn. I. ÚS 1507/25 ze dne 15. května 2026)

1. Cílem účinného vyšetřování podezření ze spáchání násilných trestných činů není vyvracení hájitelných tvrzení potenciální oběti. Hájitelnost jejích tvrzení a respekt k situaci potenciální oběti spočívá v tom, že k jejímu popisu událostí přistupují orgány činné v trestním řízení bez předpojatosti jako k možné či představitelné verzi skutkového děje – a proto i citlivě jako k možné oběti násilného trestného činu – a to zásadně bez ohledu na to, zda se nakonec podaří nalézt důkazy, které by tuto verzi prokazovaly do té míry, že to umožní osobu podezřelou z trestného činu obvinit, popř. obžalovat a nakonec odsoudit.

2. Stejně tak ovšem neprokázání hájitelného tvrzení o sexuální trestné činnosti neznamená, že muselo jít o křivé obvinění. Neprokázání obvinění značí pouze nedostatek průkazných důkazů, nikoliv pozitivní závěr o jeho nepravdivosti či úmyslu někoho křivě obvinit. Vždy je nutno přísně trvat na zásadách dokazování a standardech prokázání viny, které jsou zakotveny v hlavě páté Listiny základních práv a svobod, zejm. v podobě práva na soudní ochranu a spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod), principu presumpce neviny a z něj odvozené zásady *in dubio pro reo*, podle níž je třeba v pochybnostech rozhodnout ve prospěch obviněného (čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod), což platí jak pro domnělého pachatele sexuálního násilí, tak i pro jeho domnělou oběť, a tedy zrcadlově pro domnělého pachatele křivého obvinění.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Dity Řepkové, soudce zpravodaje Tomáše Langáška a soudce Jana Wintra o ústavní stížnosti A. A. (jedná se o pseudonym), zastoupené JUDr. Ing. Pavlem Cinkem, LL.M., MBA, advokátem, sídlem Veleslavínova 363/33, Plzeň, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. února 2025 č. j. 3 Tdo 37/2025-936, rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 10. července 2024 č. j. 50 To 161/2024--866 a rozsudku Okresního soudu Plzeň-město ze dne 18. března 2024 č. j. 6 T 108/2020-826, za účasti 1. Nejvyššího soudu, 2. Krajského soudu v Plzni a 3. Okresního soudu Plzeň-město jako účastníků řízení a A. Nejvyššího státního zastupitelství, B. Krajského státního zastupitelství v Plzni, C. Okresního státního zastupitelství Plzeň-město a D. D. (jedná se o pseudonym), zastoupeného JUDr. Karlem Mateřánkou, advokátem, sídlem Rooseveltova 10/9, Plzeň, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 12. února 2025 č. j. 3 Tdo 37/2025-936, rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 10. července 2024 č. j. 50 To 161/2024-866 a rozsudkem Okresního soudu Plzeň-město ze dne 18. března 2024 č. j. 6 T 108/2020-826 byla porušena práva stěžovatelky podle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. února 2025 č. j. 3 Tdo 37/2025-936, rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 10. července 2024 č. j. 50 To 161/2024-866 a rozsudek Okresního soudu Plzeň-město ze dne 18. března 2024 č. j. 6 T 108/2020-826 se ruší.

III. Vedlejšímu účastníku D. se náhrada nákladů řízení nepřiznává.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. Ústavní soud tímto nálezem zrušil napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Plzni (dále jen „krajský soud“) a Okresního soudu Plzeň-město (dále jen „okresní soud“) týkající se odsouzení stěžovatelky za křivé obvinění bývalého partnera ze znásilnění. Shledal, že se obecné soudy dopustily vad ústavní intenzity v procesu provádění a hodnocení důkazů a nepostavily v souladu s požadavky presumpce neviny najisto naplnění všech znaků skutkové podstaty trestného činu křivého obvinění, včetně zavinění, stěžovatelkou. Tato pochybení ve svém úhrnu vedla k tomu, že napadená rozhodnutí přestala být z pohledu ústavní zásady „v pochybnostech ve prospěch obviněné“ (*in dubio pro reo*) dostačujícím základem pro rozhodnutí o vině a trestu odnětí svobody, což porušuje čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a stěžovatelčino právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

II. Skutkové okolnosti a obsah napadených rozhodnutí

2. Z ústavní stížnosti, přiložených dokumentů a vyžádaného soudního spisu vyplývá, že okresní soud stěžovatelku shledal vinnou z (pokračujícího) přečinu křivého obvinění podle § 345 odst. 2, odst. 3 písm. c) zákona č. 40/2009, trestní zákoník, (dále jen „trestní zákoník“) a odsoudil ji k trestu odnětí svobody v trvání dvanácti měsíců, přičemž výkon trestu odložil na zkušební dobu dvaceti měsíců. Stěžovatelce současně uložil povinnost nahradit poškozenému (nyní vedlejší účastník D.) nemajetkovou újmu ve výši 20 000 Kč. Se zbytkem uplatněného nároku vedlejšího účastníka D. odkázal na občanskoprávní (civilní) řízení. Přečinu se dle výroku soudu stěžovatelka dopustila tím, že opakovaně úmyslně nepravdivě uváděla, že ji bývalý partner (poškozený, dále též „vedlejší účastník D.“) v červenci nebo srpnu 2012 v jednom případě a následně v období od srpna 2012 do října 2013 měl ve stovkách případů znásilňovat. Tato tvrzení vyjádřila před odborem sociálně-právní ochrany dětí a mládeže Městského úřadu X, při výslechu u policejního orgánu a u soudní znalkyně. Na základě stěžovatelčiných tvrzení byly zahájeny úkony trestního řízení pro podezření ze spáchání zvlášť závažného zločinu znásilnění stěžovatelky vedlejším účastníkem D. Policejní orgán však tuto věc odložil a nedošlo k zahájení trestního stíhání vedlejšího účastníka D.

3. Ústavní soud doplňuje, že ústavní stížností napadený rozsudek okresního soudu je již druhým rozsudkem v této věci, neboť původní rozsudek (částečně odsuzující a částečně zprošťující) byl krajským soudem v odsuzující části zrušen a věc vrácena okresnímu soudu k novému projednání a rozhodnutí.

4. Krajský soud stěžovatelčino odvolání zamítl. Nejvyšší soud následně odmítl její dovolání. Obecné soudy, stručně řečeno, dospěly k závěru, že byl dostatečně zjištěn skutkový stav, z něhož plyne, že stěžovatelka o znásilněních vědomě lhala, a to s úmyslem přivodit vedlejšímu účastníkovi D. trestní stíhání a diskvalifikovat jej z výkonu rodičovských práv ve vztahu k jejich společné dceři.

III. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka v ústavní stížnosti navrhla zrušení napadených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena její ústavně zaručená práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny. Dále v ústavní stížnosti tvrdila porušení svého práva na osobní čest a lidskou důstojnost podle čl. 10 odst. 1 Listiny. Argumentovala tím, že obecné soudy nedostatečně zjistily skutkový stav a neprokázaly její vinu. Tvrdila, že trestní řízení vedené proti ní se ocitlo v důkazní nouzi a že orgány činné v trestním řízení neprokázaly její přímý úmysl, který je u trestného činu křivého obvinění vyžadován.

6. V konkrétní rovině stěžovatelka namítla, že byla odsouzena pouze na základě nepřímých důkazů. Šlo zejména o výpovědi svědků navržených především poškozeným (vedlejším účastníkem D.). Ten má přitom podle stěžovatelky podstatný zájem na výsledku trestního řízení kvůli probíhajícímu civilnímu řízení o vrácení daru, neboť stěžovatelce v minulosti daroval poloviční spoluvlastnický podíl k domu, a kvůli případnému řízení o změně úpravy péče o dítě. Specificky pak stěžovatelka rozporuje konkrétní svědecké výpovědi. K výpovědi svědkyně T. namítá, že jí soudy přiznaly klíčovou váhu, ačkoliv obsahovala pouze nekonkrétní a nepodložená tvrzení rozporná s realitou, a ačkoliv poškozený krátce před hlavním líčením svědkyni navštívil, což sama uvedla. K výpovědi svého bývalého manžela namítla, že ji během jejich vztahu opakovaně fyzicky napadal, jak doložila lékařskými zprávami, což vyvrací jeho verzi popisu jejich vztahu. Současně odmítla, že by zasahovala do vztahu mezi bývalým manželem a jejich společným synem, a to s poukazem na skutečnost, že se za patnáct let nepokusil o změnu stykových práv. K úvaze obecných soudů o tom, že stěžovatelčinu skutkovou verzi vyvrací skutečnost, že se svědkyním nesvěřila o sexuálním nátlaku vedlejšího účastníka D., uvedla, že sexuální naléhání probíhalo v různých fázích, čemuž odpovídají různé reakce včetně např. pasivního strpění sexuálního aktu ze strachu.

7. Naopak soudy podle stěžovatelky nepřihlédly k řadě důkazů, popř. je hodnotily jednostranně v její neprospěch. Stěžovatelkou předloženým SMS zprávám od vedlejšího účastníka D., které podle ní dokazují nedobrovolnost sexuálního styku, obecné soudy údajně nepřiložily žádnou váhu. Dále nevzaly v potaz výpověď paní J., která sexuální soužití s vedlejším účastníkem D. popsala tak, že se velmi často domáhal pohlavního styku, občas i v přítomnosti dítěte. Mezi oběma údajně docházelo k častým hádkám a občas ze strany vedlejšího účastníka D. i k fyzickému napadání.

8. Dále stěžovatelka uvedla, že obecné soudy neprokázaly její přímý úmysl, který je znakem skutkové podstaty křivého obvinění. V tomto směru tvrdila, že rozhodně vědomě nelhala. Pouze popisovala své vnímání soužití s vedlejším účastníkem D., které bylo dlouhodobě toxické a konfliktní, a vyjádřila se k tomu, co prožila a jakým způsobem to vše v danou chvíli vnímala. V tomto směru pak odkázala na výpověď znalkyně dr. R., která potvrdila, že stěžovatelka mohla drsnější sexuální praktiky vedlejšího účastníka D. vnímat již jako znásilnění. S tímto argumentem se obecné soudy nevypořádaly, ačkoliv stěžovatelka tvrdí, že jej uplatňovala.

9. Stěžovatelka namítla, že všechny tyto okolnosti vedly k tomu, že soudy o její vině rozhodly na základě domněnek při absenci důkazů, čímž porušily presumpci neviny a zásadu „v pochybnostech ve prospěch obviněné“ (*in dubio pro reo*). S odkazem na judikaturu Ústavního soudu v tomto směru doplnila, že samotná skutečnost, že vedlejší účastník nebyl shledán vinným ze znásilnění, nepostačuje k závěru, že se ona vůči němu dopustila křivého obvinění.

10. Závěrem stěžovatelka podotkla, že obecné soudy porušily také její základní právo podle čl. 10 odst. 1 Listiny. Uvedla, že jednala v dobré víře s přesvědčením, že popisuje skutečnou traumatickou zkušenost, kdy byla obětí domácího psychického a sexuálního násilí. Do dnešního dne je v psychiatrické péči a pobírá antidepresiva. Orgány veřejné moci ji však

namísto poskytnutí ochrany potrestaly. Takový přístup pak odrazuje ostatní oběti, aby své porušení lidských práv nahlašovaly.

IV. Vyjádření účastníků řízení

11. Ústavní soud si vyžádal soudní spis a vyzval účastníky a vedlejší účastníky řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

12. Nejvyšší soud ve svém vyjádření Ústavnímu soudu navrhl, aby ústavní stížnost odmítl pro zjevnou neopodstatněnost, popř. aby ji zamítl. Uvedl, že stěžovatelka zejména polemizuje s hodnocením důkazů obecnými soudy, přičemž jí vadí, že soudy neupřednostnily její verzi skutkového děje. Podle Nejvyššího soudu se však provedené důkazy vzájemně podporují a doplňují, trestní soudy se dostatečně zabývaly stěžovatelčinými argumenty a důkazy, včetně SMS komunikací s vedlejším účastníkem D., a dostatečně prokázaly také subjektivní stránku trestného činu, za který byla odsouzena.

13. Nejvyšší státní zastupitelství ve vyjádření navrhlo, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl pro zjevnou neopodstatněnost, popř. aby ji zamítl. Má za to, že obecné soudy se již dostatečně vypořádaly se stěžovatelčinými námitkami, provedly bezvadné dokazování a správně vyhodnotily, že stěžovatelka naplnila všechny znaky přečinu křivého obvinění včetně subjektivní stránky (přímého úmyslu). Poukázalo na soulad mezi výpověďmi vedlejšího účastníka D. a svědků a na SMS komunikaci, z níž lze dovodit, že pohlavních styků bylo mezi vedlejším účastníkem D. a stěžovatelkou velmi málo, nikoliv stovky. Ve vztahu ke stěžovatelčině zavinění Nejvyšší státní zastupitelství zdůraznilo stěžovatelčinu schopnost chápat pojmy „násilí“ a „stovky případů“ a skutečnost, že se lživými tvrzeními o znásilnění vyrukovala účelově až po pěti letech v souvislosti s řízením ohledně péče o dceru. Na závěr Nejvyšší státní zastupitelství uvedlo, že v posuzovaném případě není namístě aplikovat zásadu *in dubio pro reo* ani princip subsidiarity trestní represe.

14. Vedlejší účastník D. ve svém vyjádření Ústavnímu soudu navrhl, aby ústavní stížnost zamítl a uložil stěžovatelce povinnost uhradit mu náhradu nákladů řízení. Měl za to, že argumentace v ústavní stížnosti nedosahuje ústavněprávní roviny a jde o pouhou polemiku se zjištěným skutkovým stavem. Vyjádřil přesvědčení, že obecné soudy při hodnocení důkazů nevybočily z mantinelů ústavnosti a dostatečně se vypořádaly se stěžovatelčinými námitkami. Dále zpochybnil jednotlivé argumenty stěžovatelky s tím, že si vybírá jen některé skutečnosti, které se jí hodí, a vytrhává je z kontextu, přičemž řadu dalších ignoruje a protiřečí si.

15. Krajské státní zastupitelství v Plzni a Okresní státní zastupitelství Plzeň-město Ústavnímu soudu sdělila, že práva vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužijí. Krajský soud ani okresní soud se nevyjádřily.

16. Ústavní soud zaslal uvedená vyjádření na vědomí stěžovatelce. Ta v replice uvedla, že nadále považuje ústavní stížnost za důvodnou. Ohradila se proti tvrzením účastníků a vedlejších účastníků řízení, že pouze polemizuje s provedeným dokazováním. Zdůraznila, že brojí proti protiústavnímu způsobu, kterým obecné soudu dospěly ke skutkovým zjištěním, zopakovala nejpodstatnější tvrzení uvedená v ústavní stížnosti a vymezila se vůči tvrzení vedlejšího účastníka D., podle něhož má ústavní stížnost šikanózní charakter.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud se nejdříve zabýval otázkou rozsahu ústavní stížnosti. Nyní posuzovaná ústavní stížnost v petitu uvádí toliko rozhodnutí krajského soudu. Z ústavní stížnosti jako celku je však zřejmé, že svým obsahem směřuje nejen proti rozhodnutí krajského soudu, ale rovněž proti rozhodnutím okresního soudu a Nejvyššího soudu. Stěžovatelka tyto soudy řadí mezi účastníky řízení o ústavní stížnosti a brojí i proti jejich postupu, argumentaci a závěrům. Ústavní soud proto návrh stěžovatelky vyhodnotil podle obsahu tak, že směřuje i proti rozsudku

okresního soudu a rozhodnutí, jímž Nejvyšší soud odmítl její dovolání (obdobně např. usnesení sp. zn. III. ÚS 3074/22 ze dne 22. 11. 2022, bod 8).

18. Ústavní stížnost byla podána včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný a ústavní stížnost je přípustná. Procesní předpoklady řízení jsou proto splněny.

VI. Věcné posouzení ústavní stížnosti

19. Ústavní stížnost je důvodná.

20. Je třeba předeslat, že otázka obvinění ze znásilnění a dalších sexuálních trestných činů představuje velmi složitou materii. Intenzivně zasahuje ústavně zaručená základní práva všech zúčastněných. Pro osoby podezřelé ze sexuálního násilí může mít obvinění zásadní negativní důsledky nejen v rovině trestněprávní, ale také v oblasti psychické, rodinné, společenské i ekonomické. Z toho důvodu trestní zákoník křivé obvinění (mimo jiné) ze znásilnění kriminalizuje prostřednictvím skutkové podstaty trestného činu křivého obvinění ve smyslu § 345 trestního zákoníku.

21. Obava z případného křivého obvinění ovšem současně patří k možným právním, společenským i psychickým rizikům pro osobu, která byla sexuálním trestným činem jako skutečná oběť poškozena a která takový skutek oznamuje. S tím je spojeno i riziko přenášení viny na skutečnou oběť sexualizovaného násilí, což se pojí s opakovanou viktimizací a s vystavováním skutečné oběti trestněprávní i občanskoprávní odpovědnosti, ale také se společenskou stigmatizací. Ze systémového hlediska je pak závažným nežádoucím rizikem zejména odrazující efekt při oznamování sexuálního násilí ze strany skutečných obětí, jakož i obecnější vzbuzování podezření vůči oznamovatelům znásilnění a sexuálního násilí.

22. S tímto vědomím je proto třeba interpretovat a aplikovat právní úpravu trestného činu křivého obvinění podle § 345 odst. 2 trestního zákoníku. Jmenovaný trestný čin má dva objekty. Jsou jimi zájem na ochraně řádné činnosti soudů a jiných orgánů veřejné moci a zájem na ochraně jednotlivců před lživými útoky na jejich práva, svobodu a čest, pokud jde o obvinění z trestného činu směřujícího k trestnímu stíhání (ŠÁMAL, Pavel, RIZMAN, Stanislav, TEJNSKÁ, Katarína. § 345 [Křivé obvinění]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 4320, viz též usnesení ze dne 3. 7. 2024 sp. zn. II. ÚS 222/24, bod 10). Toto vymezení reflektuje, že stát má zájem na trestním stíhání osob, které někoho nepravdivě obviní z trestného činu, a to samozřejmě i v oblasti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (viz bod 20 tohoto nálezu). Současně však trestní zákoník v oblasti subjektivní stránky předpokládá přímý úmysl ve vztahu k lživému (křivému) obvinění a zároveň specifický úmysl přivodit trestní stíhání jinému. Prokázání subjektivní stránky přitom musí být v souladu s principem presumpce neviny precizní a nevzbuzující sebemenší pochybnost, a to mimo jiné v důsledku ohledů jmenovaných v bodu 21 tohoto nálezu.

23. Je třeba v této souvislosti zdůraznit, že cílem vyšetřování podezření ze spáchání násilných trestných činů není a nemůže být vyvracení hájitelných tvrzení potenciální oběti (to může, ale nemusí vyplynout z dokazování). Hájitelnost jejích tvrzení a respekt k situaci potenciální oběti spočívá v tom, že k jejímu popisu událostí policie přistupuje bez předpojatosti jako k možné či představitelné verzi skutkového děje – a proto i citlivě jako k možné oběti násilného trestného činu – a to zásadně bez ohledu na to, zda se nakonec podaří nalézt důkazy, které by tuto verzi prokazovaly do té míry, že to umožní osobu podezřelou z trestného činu obvinit, popř. obžalovat a nakonec odsoudit.

24. S ohledem na všechny zmíněné dimenze problému je nezbytné v těchto případech přísně trvat na zásadách dokazování a standardech prokázání viny, které jsou zakotveny v hlavě páté Listiny, zejm. v podobě práva na soudní ochranu a spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy), principu presumpce neviny a z něj odvozené zásady *in dubio pro reo*, podle níž je třeba v pochybnostech rozhodnout ve prospěch obviněného (čl. 40 odst. 2 Listiny

a čl. 6 odst. 2 Úmluvy), což platí jak pro domnělého pachatele sexuálního násilí, tak i pro jeho domnělou oběť, a tedy zrcadlově pro domnělého pachatele křivého obvinění. Tyto principy vyžadují, aby stát prokazoval vinu obviněného, nikoli aby obviněný prokazoval svou nevinu. Při hodnocení shromážděných důkazů přitom nesmějí orgány činné v trestním řízení vycházet z předem pojatého přesvědčení, že obviněný spáchal čin, jenž je mu kladen za vinu [např. nález sp. zn. II. ÚS 2929/18 ze dne 6. 3. 2020 (N 42/99 SbNU 49)]. Dále musí být jednoznačně zjištěno a prokázáno, že se skutek, který je předmětem obžaloby, objektivně stal a že odsouzená osoba je skutečně tou, která toto jednání spáchala nebo se na jeho páchání podílela [např. nález sp. zn. II. ÚS 4266/16 ze dne 27. 3. 2017 (N 52/84 SbNU 603)]. Tyto skutečnosti mohou být zjišťovány a ověřovány pouze způsobem respektujícím pravidla spravedlivého procesu a ústavní práva dotčených osob. Pokud i po takto provedeném dokazování přetrvávají důvodné pochybnosti o existenci relevantních skutkových okolností, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, orgány činné v trestním řízení jsou povinny rozhodnout ve prospěch obviněného [nález sp. zn. III. ÚS 1624/09 ze dne 5. 3. 2010 (N 43/56 SbNU 479) či rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Melich a Beck proti České republice* ze dne 24. 7. 2008 č. 35450/04, § 49]. Trestní rozhodnutí totiž musí být vydávána na základě skutkových zjištění, která vykazují takový stupeň jistoty, který je možno od lidského poznání požadovat, alespoň tedy na úrovni obecného pravidla prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost [nález sp. zn. I. ÚS 910/07 ze dne 23. 9. 2008 (N 156/50 SbNU 389), bod 9].

25. Co se týče požadavků kladených na dokazování, Ústavní soud zásadně nenahrazuje úvahy soudů stran hodnocení důkazů a z nich učiněných skutkových zjištění. To vyplývá mimo jiné i ze zásad bezprostřednosti a ústnosti uplatňujících se v trestním řízení před soudem. Obecné soudy nicméně nemají při hodnocení důkazů a vyvozování skutkových zjištění absolutní volnost. Limity jsou vymezeny zejména základními právy dotčených osob a principy vyplývajícími z ústavního pořádku. Dokazováním si totiž obecné soudy, resp. orgány činné v trestním řízení zjišťují skutkový podklad pro své rozhodnutí a na tom, do jaké míry úplně a věrně se jim to podaří, závisí správnost a spravedlnost jejich rozhodnutí. Z toho důvodu musí dodržet vysoký standard, i pokud jde o hodnocení vypovídací schopnosti a hodnověrnosti důkazů samotných, a jejich činnost podléhá, byť v omezené míře, ústavnímu přezkumu [nález sp. zn. II. ÚS 2929/18 ze dne 6. 3. 2020 (N 42/99 SbNU 49), body 24 a 25]. Proto Ústavní soud může zrušit rozhodnutí, v nichž nebyl důkazní postup pečlivě a úplně popsán a také logicky a přesvědčivě odůvodněn [např. nález sp. zn. III. ÚS 463/2000 ze dne 30. 11. 2000 (N 181/20 SbNU 267)], nebo v případech, kdy v soudním rozhodování byla učiněna skutková zjištění v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy [např. již nález sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255)]. Dále platí, že hodnocení důkazů nesmí být jednostranné [nález sp. zn. III. ÚS 2042/08 ze dne 26. 11. 2009 (N 247/55 SbNU 377)]. Vadu ústavní intenzity může ze strany obecných soudů představovat také absence hodnocení skutečností, které dotvářejí rámec posuzované věci [nález sp. zn. I. ÚS 910/07 ze dne 23. 9. 2008 (N 156/50 SbNU 389), bod 12]. Konečně je třeba dostatečné prověřovat hodnověrnost důkazů a pečlivě se zabývat případnými pochybnostmi o jejich spolehlivosti [obecně nález sp. zn. I. ÚS 368/15 ze dne 15. 2. 2016 (N 32/80 SbNU 411)].

26. V nyní posuzovaném případě obecné soudy dospěly k závěru, že stěžovatelka svým jednáním naplnila všechny zákonné znaky pokračujícího přečinu křivého obvinění podle § 345 odst. 2, odst. 3 písm. c) trestního zákoníku, neboť jiného lživě obvinila z trestného činu v úmyslu přivodit jeho trestní stíhání a takový čin spáchala v úmyslu narušit jeho rodinné vztahy. Obecné soudy uvěřily výpovědi vedlejšího účastníka D. s tím, že jeho věrohodnost byla zjištěna jako dostatečná, zatímco stěžovatelka vykazovala podle znaleckého posudku vyšší lži-skóre, tudíž nižší věrohodnost. Dále soudy uvedly, že svědkyně T. a T. vypověděly, že jim stěžovatelka o znásilnění nikdy nic neřekla, ačkoliv by se podle okresního soudu (bod 22) dalo očekávat, že by se jim obžalovaná měla svěřit. Naopak se před nimi stěžovatelka zmínila, že

má vedlejší účastník D. problémy s erekcí, že se jejich vztah zlepší, pokud na ni přepíše majetek, a že nedovolí, aby si vedlejší účastník vybudoval vztah s dcerou. Na základě toho okresní soud dospěl k závěru, že stěžovatelka tvrzení o opakovaném znásilnění vedlejším účastníkem D. učinila zjevně proto, aby byl dehonestován v rámci (především) opatrovnického řízení a aby ona získala výhodu v řízení o péči o nezletilou dceru.

27. Ústavní soud však dospěl k závěru, že obecné soudy nedostály všem výše uvedeným ústavním požadavkům. Trestní soudy obhajobu stěžovatelky v určité míře bagatelizovaly a v důsledku toho neprokázaly naplnění všech znaků skutkové podstaty – včetně zavinění ve formě přímého úmyslu – mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost. Porušily tak základní práva stěžovatelky.

28. Křivého obvinění se stěžovatelka podle napadených rozhodnutí dopustila minimálně ve třech případech: ve vyjádření do spisu orgánu sociálně-právní ochrany dětí, při výslechu policejním orgánem a před soudní znalkyní. Pro účely řízení o ústavní stížnosti je vhodné stěžovatelčina vyjádření rekapitulovat, včetně delší pasáže z podání vysvětlení před policejním orgánem (č. l. 23). Stěžovatelka v podání vysvětlení uvedla, že vedlejší účastník D. jí tvrdil, že „má psychické problémy, v práci že má problémy, vyžadoval tedy po mně, abych mu od těchto jeho stavů pomohla pomocí sexu, aby se uvolnil. Já jsem ale v době těhotenství trpěla častými gynekologickými záněty, se kterými jsem se léčila u své gynekoložky [...]. Tyto moje problémy [vedlejšího účastníka D.] vůbec nezajímaly, denně mě nutil k sexu, a to tak, že když třeba v poledne přišel z práce, tak mne zatlačil do ložnice, zamknul dveře a tam mne povalil na postel, tak mi řekl, že ho bolí koule, že má psychické problémy a že ode mě potřebuje pomoct. Já jsem se mu bránila tak, že jsem mu říkala, ať dá pokoj a odstrkávala jsem ho od sebe, prostě rukou jsem se ho snažila od sebe odstrčit silou. Toto sexuální nucení se odehrávalo třeba na dovolené v Řecku na Kosu v létě roku 2012. [...] [Vedlejší účastník D.] mě zamknul v pokoji a řekl mi, že mne nepustí, dokud mu neulevím, protože já jsem od toho, abych mu pomáhala v jeho sexuálních potřebách. Já jsem mu říkala, že nemám náladu, nechci vyvolávat konflikty a chci jít za mým synem z prvního manželství, který v tu dobu byl někde venku a tehdy mu bylo asi 10 nebo 11 let. [Vedlejšího účastníka D.] to prostě nezajímalo a stále říkal, že dokud mu nepodržím, tak že mě nepustí. Klíč od pokoje byl v zámku, ale vím, že on měl u sebe všechny doklady a peníze. Na otázku, zda jsem tedy mohla z pokoje odejít, uvádím, že nemohla, protože on mne povalil na postel, tam mne zalehl. Protože v tu dobu jsem už byla těhotná, tak jsem se mu raději podvolila. Došlo k pohlavnímu styku, já jsem jen čekala, až to skončí, abych mohla z pokoje vypadnout a jít za synem. [...] [Vedlejší účastník D.] věděl, že jsem jednou rozvedená a že se nemám kam vrátit a tím, že jsem s ním přišla do jiného stavu, tak si na mě dělal čím dál větší nároky. [...] K dalším sexuálním útokům docházelo doma [...]. To se stávalo velmi často, někdy každý den, a to od té doby, co jsme se vrátili z toho Kosu, tedy od léta 2012. Probíhalo to vždy stejně. [Vedlejší účastník D.] přišel domů, třeba mě potkal na chodbě, natlačil mě do té ložnice, zamknul klíčem zevnitř, aby tam nepřišly děti. Já jsem vždy odmítala, protože jak už jsem uváděla, často jsem trpěla na ty gynekologické záněty. On toho nedbal, řekl mi, že ho to nezajímá a že styk proběhne. Prostě mě natlačil na postel, vykonal na mě potřebu. Já jsem se mu bránila jak slovně, tak fyzicky. I jsem na něho křičela, ať mi dá pokoj, fyzicky tak, že jsem ho od sebe odstrkávala. Přesto mě natlačil na postel, vykonal na mě potřebu. Já jsem se mu bránila jak slovně, tak fyzicky. [...] Taky mě víckrát nutil k orálnímu sexu, kdy mě chytil za vlasy a strčil moji hlavu k jeho přirození a říkal, že se mu to líbí, že mu to dělá dobře a že potřebuje pomoct. Já jsem mu říkala, ať mě nechá být, že se mi z toho chce blejt. Několikrát se stalo, že jsem se mu vysmekla a řekla jsem mu, že mu to dělat nebudu, někdy se stalo, že jsem ho musela orálně uspokojit“.

29. Ve vyjádření předloženém orgánu sociálně-právní ochrany dětí (č. l. 183 a násl.) stěžovatelka uvedla, že ji vedlejší účastník D. „denně nutil k sexu i přes moje odmítání. [...] Sex si vynucoval násilím i přes můj nesouhlas“. Konečně ve znaleckém posudku ve věci péče

o nezletilou stěžovatelka zopakovala, že ji vedlejší účastník D. nutil k sexu, a to ve stovkách případů (č. l. 53).

30. Krajský soud (bod 30) v rámci závěru o vině stěžovatelky za „podstatné“ označil, že policejní orgán odložil prověřování podezření vedlejšího účastníka D. ze zvlášť závažného zločinu znásilnění. Uvedl, že je „iluzorní se domnívat, že by takový závěr bylo možno učinit, pokud by si měl poškozený vůči obžalované počínat jí tvrzeným způsobem dokonce ve stovkách případů“. Takový argument se ovšem ocitá v napětí s ústavním principem presumpce neviny. Neprokázání hájitelného tvrzení o sexuální trestné činnosti neznamená, že muselo jít o křivé obvinění. Neprokázání obvinění značí pouze nedostatek průkazných důkazů, nikoliv pozitivní závěr o jeho nepravdivosti či úmyslu někoho křivě obvinit. Skutečnost, že nebylo prokázáno spáchání trestného činu, s ohledem na výše vymezený vysoký standard prokázání viny nutně neprokazuje, že k činu skutečně nedošlo. Již v nálezu sp. zn. IV. ÚS 485/01 ze dne 7. 3. 2002 (N 26/25 SbNU 205) Ústavní soud uvedl, že nepodaří-li se orgánům činným v trestním řízení prokázat vinu tomu, kdo byl jinou osobou za pachatele označen, není tato skutečnost sama o sobě dostatečným důkazem o tom, že obvinění bylo křivé a že bylo vedeno úmyslem přivodit trestní stíhání nevinného. Obdobný závěr vyplývá také z čl. 6 odst. 2 Úmluvy a judikatury Evropského soudu pro lidská práva (zejm. rozsudek ve věci *Klouvi proti Francii* ze dne 30. 6. 2011 č. 30754/03).

31. Obecné soudy ovšem nerozhodly toliko na základě usnesení policejního orgánu o odložení věci. Provedly řadu dalších důkazů. Ani zbylé argumenty obecných soudů založené na těchto důkazech však z důvodu protiústavních pochybení, která jsou popsána v následujících odstavcích, nepostačovaly k prokázání znaků skutkové podstaty – včetně zavinění ve formě přímého úmyslu – stěžovatelkou mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost.

32. Jedním ze stěžejních bodů stěžovatelčiny obhajoby byl poukaz na její subjektivní vnímání pohlavního styku a konkrétních sexuálních praktik s vedlejším účastníkem D. Upozorňovala na vyjádření znalkyně, podle níž „je možné, že ona [stěžovatelka] to mohla vnímat už jako znásilnění, zatímco třeba v podstatě [vedlejší účastník D.] to mohl vnímat jako nějakou sice drsnější aktivitu, ale aktivitu, která je běžná a třeba ani v podstatě ne něco, co by bylo jakoby za hranou, zatímco moje klientka už to tak vnímala“ (č. l. 636). V tomto kontextu ještě znalkyně uvedla, že „konfabulace je myšlenka, že si vlastně jakoby vymýšlí ty minulé události, ale ona si je nevymýšlí, ona je jinak vnímá. Ano, konfabulace je vědomé vymýšlení si, ona je o tom ale prostě přesvědčená, že to takhle je. Ano, pokud je někdo přesvědčený, že něco není znásilnění a ona bude přesvědčená a vnímat, že to je znásilnění, pak to není konfabulace, ale je to problém v její osobnosti“ (č. l. 637).

33. Okresní soud tento argument odmítl. Uvedl (bod 25), že „tento problém zcela objasnil znalecký posudek z oboru zdravotnictví odvětví psychiatrie MUDr. S., dle kterého byla obžalovaná zcela bez omezení schopna rozpoznat společenskou škodlivost svého jednání a toto jednání ovládat a její ‚příčetnost‘ tak není nikterak snížena. [...] Pokud tedy obžalovaná před ve výroku rozsudku jmenovanými třemi subjekty (včetně policejního orgánu) uvedla, že byla poškozeným opakovaně mnohočetně znásilněna, nelze v daném případě reflektovat na takové tvrzení, že se snad mohla domnívat, že již o znásilnění jde, ač jednání poškozeného ještě znásilněním není (což by mělo zřejmě nastínit situaci skutkového omylu)“.

34. Ústavní soud znovu opakuje, že není jeho rolí přehodnocovat provedené důkazy. Dospěl však k závěru, že argument obhajoby a argument okresního soudu opřený o posudek MUDr. S. jsou mimoběžné. Obhajoba netvrdila, že stěžovatelka měla mít sníženou příčetnost nebo že neměla být schopna rozpoznat důsledky svého jednání. S poukazem na vyjádření znalkyně dr. R. tvrdila, že pouze popisovala své subjektivní vnímání sexuálních kontaktů s vedlejším účastníkem D. Spornou nebyla otázka trestní odpovědnosti stěžovatelky, nýbrž zda došlo k úmyslnému lhaní ze strany stěžovatelky, které je znakem skutkové podstaty křivého obvinění. Závěry MUDr. S. stran příčetnosti stěžovatelky totiž nedokazují, že stěžovatelka

uvedla svá tvrzení o znásilnění v přímém úmyslu poškodit vedlejšího účastníka D. Argumentace obecných soudů se navíc příčí logice rozhodování o vině. Trestní soudy na základě provedeného dokazování ustálí skutek a následně provádí úvahu stran znaků skutkové podstaty konkrétního trestného činu, mezi něž jako obligatorní znaky patří pachatel a jeho zavinění. Se závěrem o trestní odpovědnosti konkrétního pachatele za jím spáchaný skutek pak souvisí posouzení i jeho příčetnosti jakožto jedné z kumulativních podmínek trestní odpovědnosti. Obecné soudy však na základě naplnění jedné z těchto podmínek (příčetnosti) dovodily naplnění podmínky další (zavinění v podobě přímého úmyslu). Ze závěru o příčetnosti stěžovatelky ovšem ještě nelze dovodit (či odvodit) naplnění subjektivní stránky projednávaného trestného činu.

35. Nejvyšší soud (bod 30) pak k této námitce přistoupil jinak. Uvedl, že „nepochybuje o tom, že dovolatelka velmi dobře věděla, že jí tvrzené skutečnosti ohledně údajných znásilnění bývalým partnerem a jejich četnosti nejsou pravdivé. Její lhaní rozhodně nelze vydávat ‚jen' za přehnané, dramatizující a lehce zkreslené, nicméně stále upřímné a autentické, líčení vlastních prožitků. Relativizovat je nelze ani s poukazem na její afektivitu, psychickou labilitu, teatrálnost a histriónskou osobnost. Znalecká vyšetření u ní jednoznačně vyloučila duševní chorobu ve smyslu psychózy, která by eventuálně byla spojena s bludy. Zjištěny u ní nebyly ani poruchy vědomí, vnímání či myšlení nebo sklony k nevědomým smyšlenkám (tzv. konfabulacím)". Toto rezolutní tvrzení Nejvyššího soudu, vylučující možnost jiného náhledu stěžovatelky na hranici mezi běžnou a nekonsenzuální sexuální praktikou, se však nevypořádává s vyjádřením znalkyně dr. R., jež vyznívá opačně. Místo toho se Nejvyšší soud vrací k závěru o absenci duševní poruchy, který však pro obhajobu stěžovatelky nebyl relevantní. Ústavní soud znovu opakuje, že spornou nebyla příčetnost stěžovatelky, nýbrž její zavinění ve formě přímého úmyslu.

36. Nejvyšší soud dodal, že stěžovatelka s lživým tvrzením o údajném sexuálním násilí ze strany vedlejšího účastníka D. vyrukovala až s odstupem zhruba pěti let a že tyto časové souvislosti spíš poukazují na defekt v její charakterové výbavě – tendenci přehánět a manipulovat s fakty tak, aby dosáhla svého (s odkazem na další zjištění dr. R.). V tomto ohledu se však obecné soudy žádným způsobem nevypořádaly se stěžovatelčinou obhajobou, která tvrdila, že se s incidenty nesvěřila dalším osobám a nenahlásila je dříve z důvodů studu, víry v nápravu partnera, finanční závislosti na něm a snahy o „slepení" komplikovaného vztahu. Stěžovatelčina obhajoba zůstala v těchto aspektech oslyšena v rozporu s výše uvedenými ústavními požadavky na pečlivé a nepředpojaté hodnocení obhajoby. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že předpoklad obecných soudů (zejm. bod 22 rozsudku okresního soudu), že kdyby ke znásilnění došlo, stěžovatelka by se svěřila svědkyni (tehdejší kamarádce), se pak blíží modelaci tzv. ideální oběti – stereotypu, kterému stěžovatelka svým chováním nedostála, v důsledku čehož nese negativní následky. „Mýtus ideální oběti" přitom Ústavní soud označil za právně nepřípustný a odporující ústavnímu pořádku [nález sp. zn. III. ÚS 2083/23 ze dne 11. 3. 2025 (N 51/129 SbNU 84), bod 44].

37. Dále obecné soudy bagatelizovaly význam některých důkazů navržených obhajobou navzdory jejich ústavní povinnosti hodnotit předestřenou obhajobu pečlivě a nepředpojatě [např. nález sp. zn. I. ÚS 910/07 ze dne 23. 9. 2008 (N 156/50 SbNU 389)].

38. Stěžovatelka v rámci své obhajoby poukazovala na elektronickou komunikaci mezi ní a vedlejším účastníkem D. Měla za to, že předložené zprávy poukazují na sexuální nátlak ze strany vedlejšího účastníka D. Obecné soudy však naznaly, že uvedené zprávy dosvědčují značně napjaté vztahy mezi oběma osobami, ale žádnou z nich nelze označit jako důkaz potvrzující, že by vedlejší účastník D. nutil stěžovatelku k pohlavnímu styku proti její vůli (body 17 a 26 rozsudku okresního soudu). Podle krajského soudu pak vedlejší účastník dostatečně vysvětlil, že šlo o nevhodnou reakci na konflikty se stěžovatelkou (bod 30 rozsudku krajského soudu).

39. Mezi uvedenými zprávami byly např. i následující:

– A me jde jen o sex jasny!!! Jenom o sex!! Chapes to! Jenom o sex!! A kdyby te napadlo se sem nekdy vratit tak ja chci sex každý den!! A jestli odmitnes bude peklo!!! Nevyspis se dokud neroztahnes nohy!!! Nikdy na to nezapomeň!! (č. l. 520)

– A budes rikaz ze jsi sukala!!! Jednou za rok ty frigido !! A pak trikrat pod nátlakem !! Na to seru !!! (č. l. 558)

– Hajnile [sic!] se s tebou rozejdu ? Tak zacnes i soulozit ? Ty ktera dobrovoln nedas ??? Jsi magor !! Co bude soulozit jen kdyz ti tece do bot !!!! (č. l. 514).

40. Předložené zprávy, jejichž autorství vedlejší účastník D. potvrdil (protokol o hlavním líčení dne 13. 5. 2021, č. l. 494), dost dobře nelze odbýt rozhodně formulovaným, avšak detailnější argumentaci postrádajícím závěrem okresního soudu, že „žádnou“ z těchto zpráv nelze „v žádném případě“ označit za důkaz, že vedlejší účastník D. nutil stěžovatelku k pohlavnímu styku proti její vůli. Definitivní závěr by samozřejmě vyžadoval podrobnější rozbor v rámci dokazování, což není úkolem Ústavního soudu. Z ústavněprávního pohledu je však třeba říci, že automatické odmítnutí obsahu těchto zpráv jako nerelevantních bylo v rozporu s povinností pečlivého a nepředpojatého hodnocení předestřené obhajoby. Obecné soudy měly předložené zprávy zvážit minimálně pro účely ucelení si obrazu o osobnosti a chování vedlejšího účastníka D. a o vztahu mezi ním a stěžovatelkou. Bylo namístě, aby obecné soudy posoudily relevanci těchto zpráv ve vztahu k jejím tvrzením, že byla v partnerském vztahu pod nátlakem, který pociťovala jako násilí na ní páchané, a to až s odstupem času. Takové zhodnocení se totiž jeví jako podstatné mimo jiné pro otázku prokázání úmyslu stěžovatelky.

41. Dále krajský soud v rámci úvah o „motivaci“ k trestním oznámením stěžovatelky a vedlejšího účastníka D. uznal, že „nepochybně jak obžalovaná, tak poškozený se i tímto řízením snaží dosáhnout úspěchu i v jiných soudních sporech vedených v řízení občanskoprávním“. Ve vztahu k vedlejšímu účastníkovi D. krajský soud uvedl, že „není jakéhokoli důvodu poškozenému vyčítat ‚načasování‘ jím uváděných skutečností v tomto řízení (viz řízení o vrácení daru)“. Ve vztahu ke stěžovatelce však uvedl, že „nebýt trestního oznámení obžalované (výsledek řízení vůči poškozenému lze jen pro stručnost připomenout), nebylo by zřejmě ani dalších řízení souvisejících právě s ‚řešením‘ konfliktů, k nimž mezi obžalovanou a poškozeným dochází“ (bod 31).

42. Ústavní soud zde musí zopakovat, že neprokáží-li orgány činné v trestním řízení vinu tomu, kdo byl jinou osobou za pachatele označen, není tato skutečnost sama o sobě dostatečným důkazem o tom, že obvinění bylo křivé a že bylo vedeno úmyslem přivodit trestní stíhání nevinného. Odložení trestní věci týkající se tvrzeného znásilnění stěžovatelky tak s ohledem na vysoký standard prokázání viny nelze automaticky vykládat tak, že k činu skutečně nedošlo (viz bod 30 tohoto nálezu). Krajský soud se zde vypořádal s tvrzením obhajoby podporujícím nevinu stěžovatelky prostřednictvím argumentu, která předem předpokládá její vinu. Citovaný argument krajského soudu tak nelze vyložit jinak, než že namísto nepředpojatého vyhodnocení důkazů za účelem zjištění skutkového stavu hodnotil důkazy ve světle předem vytvořeného náhledu na stěžovatelčinu vinu.

43. V případu hrála roli řada dalších skutečností a důkazů, např. že stěžovatelka léta po tvrzených znásilněních koupila stěžovateli přípravek na podporu erekce a že mu posílala intimní fotky. Ani zde se však obecné soudy dostatečně nevypořádaly s obhajobou stěžovatelky – i když k tomu měly zejména při výslechu svědků příležitosti – a nepostavily najisto, zda tak stěžovatelka učinila za účelem manipulace s vedlejším účastníkem D. (jak tvrdil on) nebo na základě doporučení párové terapeutky (zaslání fotky ňadra jako snaha o zlepšení intimní stránky vztahu) a žádosti vedlejšího účastníka D. (nákup přípravku na podporu erekce), jak tvrdila stěžovatelka, a zda takové skutečnosti nedokreslují komplikovaný vztah mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem D.

44. Na okraj Ústavní soud uvádí, že obecné soudy také poněkud bagatelizovaly stěžovatelčina tvrzení zpochybňující spolehlivost svědecké výpovědi jejího bývalého manžela. Nutno připomenout, že okresní soud (bod 21) výpověď použil na podporu svého závěru o vině stěžovatelky. Vyvodil z ní, že také v předchozím manželství stěžovatelka vystupovala vůči bývalému manželovi a jejich společné dceři podobně účelově jako vůči vedlejšímu účastníkovi. Krajský soud (bod 28) na její námitky odpověděl tak, že připustil, že stěžovatelka předložila lékařské zprávy, které měly potvrzovat napadení ze strany bývalého manžela. Dodal však, že svědek nikdy nebyl soudně trestán ani trestně stíhán za brachiální násilí a že připustil vzájemné konflikty. Ty popsal jako oboustranné strkání a facky (viz bod 9 napadeného rozhodnutí okresního soudu). To však Ústavní soud považuje za přinejmenším zkratkovitý závěr. Stěžovatelka tvrdila a vícero lékařskými zprávami dokládala mimo jiné následující zranění v důsledku domácího násilí ze strany bývalého manžela: řada podkožních podlitin o průměru až 4 cm, stopy škrcení na hrdle či krevní výron o velikosti 3x4 cm v hlavě v důsledku tvrzených úderů hlavou o zeď ze strany bývalého manžela následovaný zvracením (č. l. 803 a násl.). Za těchto okolností Ústavní soud dospěl k závěru, že výše popsaný způsob, kterým se obecné soudy s těmito tvrzeními vypořádaly v rámci hodnocení hodnověrnosti důkazů, nelze pokládat za ústavním pořádkem vyžadované pečlivé hodnocení.

45. Lze shrnout, že se obecné soudy dopustily protiústavních pochybení, v jejichž důsledku nepostavily v souladu s požadavky presumpce neviny najisto naplnění všech znaků skutkové podstaty, včetně zavinění, stěžovatelkou. Tato pochybení ve svém úhrnu vedla k tomu, že napadená rozhodnutí přestala být z pohledu ústavní zásady „v pochybnostech ve prospěch obviněné“ (*in dubio pro* reo) dostačujícím základem pro rozhodnutí o vině a trestu odnětí svobody, což porušuje čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy a stěžovatelčino právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ani vysoký stupeň podezření totiž sám o sobě není s to vytvořit zákonný podklad pro odsuzující výrok [nález sp. zn. I. ÚS 910/07 ze dne 23. 9. 2008 (N 156/50 SbNU 389), bod 12]. A to ani v případě, že stěžovatelka podle znaleckého posudku vykazuje rysy teatrální a histriónské osobnosti, jak obecné soudy opakovaně zdůrazňovaly.

46. Ústavní soud na závěr znovu konstatuje, že není součástí obecné justice, a jeho nález proto nemůže v žádném případě, a to ani nepřímo, rozhodovat o vině či nevině stěžovatelky (a už vůbec ne o vině vedlejšího účastníka D., vůči němuž po prověřování ani nebylo zahájeno trestní stíhání). Po zrušení rozhodnutí postupují obecné soudy podle § 314h a násl. zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), a to při respektu k právním závěrům tohoto nálezu. Bude tak věcí dalšího řízení, aby obecné soudy při respektu ke stěžovatelčiným ústavně zaručeným základním právům a při vyvarování se výše vymezených pochybení rozhodly na základě podané obžaloby o její vině a případném trestu ve smyslu čl. 40 odst. 1 Listiny na základě posouzení, zda bylo mimo jakoukoli rozumnou pochybnost prokázáno, že trestný čin křivého obvinění, z něhož byla stěžovatelka obžalována, spáchala v přímém úmyslu.

VII. Závěr

47. Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy svými rozhodnutími porušily ústavně zaručená práva stěžovatelky podle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny.

48. Ústavní soud proto vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a zrušil napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Rozhodl tak mimo ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

49. Ústavní soud vedlejšímu účastníku D. nepřiznal náhradu nákladů řízení ze strany stěžovatelky, jak požadoval. Podle § 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu si účastníci a vedlejší účastníci hradí své náklady řízení sami, pokud tento zákon nestanoví jinak. Podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu může Ústavní soud uložit některému účastníku nebo vedlejšímu

účastníku povinnost nahradit náklady řízení ve prospěch jiného účastníka či vedlejšího účastníka řízení, ovšem jen v odůvodněných případech podle výsledku řízení. Stěžovatelka však v řízení o ústavní stížnosti byla zcela úspěšná, proto nepřichází v úvahu, že by současně měla hradit náklady řízení vedlejšího účastníka D., které nijak nezavinila.

Č. 72
Presumpce neviny u obviněného ze sexuální trestné činnosti
(sp. zn. I. ÚS 3090/25 ze dne 15. května 2026)

1. Presumpce neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod) i další ústavní garance obviněného platí bezvýjimečně a v plném rozsahu pro veškeré trestné činy včetně trestných činů sexuální povahy.

2. Stojí-li výsledek trestního řízení v převážné míře na výpovědi jediné osoby, musejí soudy obviněnému poskytnout co nejširší prostor ke zpochybnění tohoto důkazu i k předložení vlastní verze skutkového stavu; neučiní-li tak, poruší právo obviněného na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně senátu Dity Řepkové, soudce zpravodaje Tomáše Langáška a soudce Jana Wintra o ústavní stížnost A. A. (jedná se o pseudonym), t. č. ve Věznici Pardubice, zastoupeného advokátem JUDr. Pavlem Koskem, sídlem Pernštýnská 40, Pardubice, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 4 Tdo 330/2025-443 ze dne 24. června 2025, usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích č. j. 14 To 273/2024-351 ze dne 27. listopadu 2024 a rozsudku Okresního soudu v Ústí nad Orlicí č. j. 1 T 24/2024-321 ze dne 17. září 2024, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích a Okresního soudu v Ústí nad Orlicí jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství, Krajského státního zastupitelství v Hradci Králové a B. B. (jedná se o pseudonym) jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 4 Tdo 330/2025-443 ze dne 24. června 2025, usnesením Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích č. j. 14 To 273/2024-351 ze dne 27. listopadu 2024 a rozsudkem Okresního soudu v Ústí nad Orlicí č. j. 1 T 24/2024-321 ze dne 17. září 2024 bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a presumpce neviny zaručená čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 4 Tdo 330/2025-443 ze dne 24. června 2025, usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích č. j. 14 To 273/2024--351 ze dne 27. listopadu 2024 a rozsudek Okresního soudu v Ústí nad Orlicí č. j. 1 T 24/2024-321 ze dne 17. září 2024 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti věci a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní soud v tomto nálezu připomenul vysoké nároky na prokázání viny obviněného a na odůvodnění rozhodnutí soudů o vině a trestu v případech, kdy je k dispozici omezené množství důkazů.

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti, stěžovatel byl napadeným rozsudkem Okresního soudu v Ústí nad Orlicí uznán vinným zvlášť závažným zločinem znásilnění podle § 185 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění do 31. 12. 2024, za což byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání čtyř let. Stěžovateli byla také uložena povinnost nahradit osobě vystupující v trestním řízení v procesním postavení poškozené (dále jen „vedlejší účastnice“) náhradu nemajetkové újmy ve výši 90 000 Kč. Odvolání stěžovatele Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích napadeným usnesením zamítl, stěžovatelovo dovolání bylo Nejvyšším soudem odmítnuto. Daného trestného činu se stěžovatel podle soudů dopustil ve zkratce tím, že od roku 2010 do roku 2022 na různých místech vykonal s vedlejší účastnicí (kterou měla jeho partnerka od dětství v péči, dále „nevlastní matka“ vedlejší účastnice) soulož a požadoval po ní i vykonání dalších sexuálních praktik, které vedlejší účastnice vykonala, ačkoli s ničím nesouhlasila, opakovaně to stěžovateli sdělila a odstrkovala ho rukama; to vše stěžovatel dle zjištění soudů činil při vědomí poruchy osobnosti a sníženého intelektu vedlejší účastnice, která nebyla schopna „ve většině případů“ projevit důrazný nesouhlas a účinně se bránit. Podle soudů tedy stěžovatel využil bezbrannosti vedlejší účastnice, přičemž v jednom případě ji i donutil ke styku násilím.

II. Argumentace stěžovatele

3. Posuzovanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům, zaručené čl. 38 odst. 2 Listiny.

4. Stěžovatel namítá, že v průběhu řízení jednoznačně vyplynuly situace, kdy vedlejší účastnice byla bez pochyb schopna důrazně projevit svůj nesouhlas. Stěžovatel takové přání údajně vždy respektoval, přičemž i sama vedlejší účastnice zmínila případy, kdy s intimnostmi ze strany stěžovatele nesouhlasila a stěžovatel to respektoval. Podle stěžovatele je tak zřejmé, že vedlejší účastnice velmi dobře chápala situaci a byla schopna projevit, že si něco nepřeje. Závěr soudů o bezbrannosti vedlejší účastnice tak podle stěžovatele není řádně odůvodněn a je v rozporu s její výpovědí. Soudy prvního a druhého stupně uvedly, že vedlejší účastnice „ve většině případů“ nebyla schopna projevit svůj nesouhlas, aniž by to jakkoliv vysvětlily a rozlišily případy, kdy toho vedlejší účastnice schopna byla a kdy nikoliv. Stěžovatel nadto vznáší otázku, jak mohl za této situace vědět o bezbrannosti vedlejší účastnice, tím spíše když jej několikrát při styku ubezpečovala, že se jí to líbí.

5. Dále stěžovatel soudům vytýká, že nevyšly z provedených důkazů, nýbrž z ničím nepodložených úvah. Logičnost a věrohodnost verze událostí stěžovatele – podle něhož šlo o dobrovolný vztah a nyní se mu vedlejší účastnice mstí za to, že jí sdělil, že kvůli ní neopustí její nevlastní matku – pak soudy posuzovaly podle nesmyslných hledisek a morálních aspektů včetně dehonestujících komentářů, kdy např. krajský soud uvedl, že „spíše než otázkou, proč by měl obžalovaný poznat, že [vedlejší účastnice] s ním sex mít nechce, je třeba se zabývat tím, proč by sex s obžalovaným mít měla, přičemž tato úvaha je zakončena negativním závěrem“. V konečném důsledku tak byla podle stěžovatele porušena i zásada „v pochybnostech ve prospěch obžalovaného“ (*in dubio pro reo*) zakotvená v § 2 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), a v čl. 40 odst. 2 Listiny. V této souvislosti stěžovatel upozorňuje na konkrétní rozpory ve výpovědích svědků, např. dle svědkyně E. Č. si měla vedlejší účastnice myslet, že se stěžovatelem tvoří pár. Jiné osobě zase měla vedlejší účastnice říci, že to se stěžovatelem přehnala. Proto stěžovatel navrhl výslech této osoby, čemuž ale nebylo vyhověno. Další osoby se pro změnu měly vyjádřit v tom směru, že se jim vedlejší účastnice přiznala, že si již dříve jedno podobné obvinění vymyslela.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

6. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejší účastníky řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

7. Nejvyšší soud setrval na svých argumentech s tím, že námitce týkající se souhlasu stěžovatelky se věnoval zejména v bodech 53 a 61 až 63 svého rozhodnutí, v nichž rozvedl, že vedlejší účastnice vypověděla, že od chvíle, kdy o ni stěžovatel projevil zájem, dávala najevo, že jí to není příjemné a stěžovatele odstrkávala. Pokud stěžovateli někdy řekla, že se jí to líbilo, šlo o obrannou reakci. Stěžovatel si přitom byl vědom hendikepu vedlejší účastnice, kvůli kterému nebyla schopna svůj nesouhlas dávat najevo důrazněji.

8. Krajský soud odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a dodal, že argumenty stěžovatele se opírají o jiný skutkový stav, než jaký byl soudy zjištěn.

9. Nejvyšší státní zastupitelství navrhlo ústavní stížnost odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost, případně zamítnout. Okresní soud totiž realizoval úplné a bezvadné dokazování a dospěl k závěru, jejž nepochybně lze v souladu s principy elementární logiky dovodit z provedených důkazů. V řízení nedošlo ani k opomenutí jakýchkoliv důkazních návrhů. Klíčovým důkazem byly konzistentní výpovědi vedlejší účastnice, která potvrdila, že vůči jednání stěžovatele projevovala zřetelný nesouhlas a v jednom případě se bránila fyzicky. Soudy si přitom byly vědomy diametrálně odlišných výpovědí stěžovatele a vedlejší účastnice a pečlivě rozvedly důvody, pro které shledaly pravdivým právě popis skutkového děje prezentovaný vedlejší účastnicí. Její výpověď navíc nebyla osamocena, v jednotlivých bodech ji podpořily mimo jiné i výpovědi svědkyň a znalecký posudek. Podle Nejvyššího státního zastupitelství tak nemohlo dojít k porušení zásady presumpce neviny a zásady *in dubio pro reo*, neboť v souladu s ustálenou judikaturou se nelze ztotožnit s názorem, že stojí-li proti sobě dvě odlišná tvrzení, resp. dvě skupiny důkazů nabízející různé varianty skutkového děje, je třeba vždy rozhodnout ve prospěch obviněného. Pokud soud po vyhodnocení důkazní situace nemá pochybnosti o průběhu skutkového děje, není pro uplatnění uvedené zásady prostor.

10. Krajské státní zastupitelství v Hradci Králové odkázalo na napadená rozhodnutí.

11. Okresní státní zastupitelství v Ústí nad Orlicí se postavení vedlejšího účastníka vzdalo.

12. Stěžovatel v replice setrval na svých námitkách. Nadále spatřuje rozpor v tom, že i podle Nejvyššího soudu vedlejší účastnice měla dávat najevo jak slovně, tak fakticky, že nemá o pohlavní aktivity zájem, ale zároveň neměla být schopná svůj nesouhlas dávat najevo důrazněji než verbálním projevem, popř. odstrkováním; stejného rozporu se údajně dopouští i Nejvyšší státní zastupitelství. Nejvyšší soud pak dokonce řekl, že pokud vedlejší účastnice řekla, že se jí to líbí, šlo o obrannou reakci; stěžovateli ale nelze přičítat k tíži, že takový projev nepochopil tak, že jím vedlejší účastnice vyjadřuje pravý opak. Stěžovatel si na základě elementární logiky nedokáže vysvětlit, jak je možné, že a) soudy věří výpovědi vedlejší účastnice, že dávala slovně i fakticky najevo, že nemá o pohlavní aktivity zájem, b) zároveň soudy opakovaně uvádí, že vedlejší účastnice nebyla schopná svůj nesouhlas dát najevo, c) nesouhlas podle soudů nebyla vedlejší účastnice schopná dát najevo ve „většině případů“, a d) když už projevila, že se jí nějaká aktivita líbí, šlo o obrannou reakci. Stěžovatel v této souvislosti připomíná, že soudy ve svých rozhodnutích projevily jakési morální hodnocení, přičemž právě odmítnutí pochopení toho, proč by pro vedlejší účastnici měl vůbec být o třicet let starší stěžovatel přitažlivý, je ten hlavní důvod, proč byl odsouzen ke čtyřem letům odnětí svobody. Soudy si o něm takto udělaly obrázek a jeho argumenty už pak řádně nereflektovaly. Stěžovatel nesouhlasí ani s dalšími argumenty Nejvyššího soudu a Nejvyššího státního zastupitelství a trvá na důvodnosti svých návrhů na doplnění dokazování a na své interpretaci výpovědi svědkyně E. Č., přičemž navrhuje, aby si Ústavní soud sám přehrál nahrávku z hlavního líčení, kde byla vyslechnuta.

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní stížnost je důvodná.

IV. A Obecná východiska

14. Ústavní soud je v řízení o ústavní stížnosti mimo jiné povolán posoudit otázku, zda při objasnění věci v rámci trestního řízení nedošlo k porušení zásady presumpce neviny ve smyslu čl. 40 odst. 2 Listiny. Od ní se odvíjí i subprincip rozhodování *in dubio pro reo* (v pochybnostech ve prospěch obžalovaného), jemuž dle platných procesních předpisů odpovídá důvod zproštění obžaloby dle § 226 písm. a), b) a c) trestního řádu. Součástí presumpce neviny je i zásada, podle níž musí být obviněnému vina trestným činem bez rozumných pochybností prokázána. Tam, kde existují jakékoliv rozumné pochybnosti, musejí být vyloženy ve prospěch obviněného [nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2042/08 ze dne 26. 11. 2009 (N 247/55 SbNU 377)]. Trestní řízení vyžaduje v tomto ohledu ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který je možno od lidského poznání požadovat, alespoň tedy na úrovni obecného pravidla „prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost“ [nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 260/05 ze dne 17. 5. 2007 (N 86/45 SbNU 259), bod 25]. Ačkoliv se přitom toto přísné pravidlo vztahuje především na dosažení co nejvyšší možné jistoty ohledně závěru vyplývajícího z důkazu, soud musí dodržet vysoký standard, i pokud jde o samotnou vypovídací schopnost a hodnověrnost důkazu [nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 910/07 ze dne 23. 9. 2008 (N 156/50 SbNU 389), bod 9].

15. Lze dodat, že presumpce neviny je zakotvena i v čl. 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, z něhož dle Evropského soudu pro lidská práva plyne povinnost vyložit jakoukoliv pochybnost ve prospěch obviněného (rozsudek ve věci *Barbera, Messegué a Jabardo proti Španělsku* ze dne 6. 12. 1988 č. 10590/83, § 77). Evropský soud pro lidská práva zároveň vyžaduje, aby soudci nevycházeli z předem pojatého přesvědčení, že obžalovaný spáchal čin, který je mu kladen za vinu a aby důkazní břemeno spočívalo na obžalobě (rozsudek ve věci *Lavents proti Litvě* ze dne 28. 11. 2002 č. 58442/00, § 125 a 126).

16. Platí tedy sice, že procesní předpisy ponechávají, pokud jde o hodnocení důkazů, volnou úvahu soudci obecného soudu, volné uvážení ale není absolutní. Naopak, ochrana prostřednictvím ústavně zaručených základních práv vztahující se k postavení obviněného v trestním řízení, včetně presumpce neviny, tvoří rámec, který je třeba při volném uvážení respektovat (cit. nález sp. zn. I. ÚS 910/07, bod 9). V souladu s právem na soudní ochranu zaručeným čl. 36 odst. 1 Listiny je zároveň nezbytné, aby soud své – presumpci neviny respektující – úvahy ve svém rozhodnutí řádně vyložil a odůvodnil.

17. Je potřeba zdůraznit, že uvedená pravidla bezvýjimečně a v plném rozsahu platí pro veškeré trestné činy, tedy včetně trestných činů sexuální povahy. Skutečnost, že u některých trestných činů bývá k dispozici jen omezené množství důkazů, nemůže vést k pominutí ústavních garancí práv obviněného. Jak Ústavní soud uvedl v citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 910/07 (bod 16): „Ústavní soud si je vědom specifické obtížnosti dokazování trestného činu znásilnění, který je vážným zásahem do osobní svobody a důstojnosti poškozených, avšak ani tato závažnost nemůže vést k rezignaci na dodržování ústavních mezí trestního řízení.“

18. Trestní řízení, v němž je k dispozici omezené množství důkazů, nejenže nemůže snižovat ústavní záruky obviněného, ale naopak vyžaduje pro shledání viny obviněného o to větší opatrnost, a to zvláště tehdy, stojí-li v trestním řízení jedna výpověď proti druhé a rozhodnutí soudu záleží na tom, které z nich uvěří (srov. cit. nález sp. zn. I. ÚS 910/07, bod 11). Slovy nálezu sp. zn. III. ÚS 464/99 ze dne 13. 7. 2000 (N 109/19 SbNU 63), na soud je v těchto případech nutno „klást zvýšené požadavky, a to v souvislosti s vyvozením závěrů o tom, které skutečnosti soud vzal za prokázané, o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů“ [podobně viz i nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 368/15 ze dne 15. 2. 2016 (N 32/80 SbNU 411), bod 22]. Své úvahy a postup

soud zároveň musí „vyčerpávajícím způsobem popsat a logicky i věcně přesvědčivě odůvodnit, jakým způsobem se s těmito rozpory vypořádal a z jakých důvodů uvěřil jedné z vzájemně protichůdných skutkových verzí“ [nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 224/04 ze dne 19. 8. 2004 (N 116/34 SbNU 213)]. Přitom je nezbytné vzít do úvahy všechny okolnosti věci, a to včetně skutečnosti, že osoba, jejíž výpověď představuje hlavní důkaz o vině obviněného, může mít – např. s ohledem na uplatněný nárok na náhradu škody – zájem na výsledku trestního řízení. Jak totiž Ústavní soud upozornil v nálezu sp. zn. I. ÚS 520/16 ze dne 22. 6. 2016 (N 119/81 SbNU 853), bodu 44, v situaci tvrzení proti tvrzení „soudy rozhodně nemohou opomenout, je-li u svědka či svědků, jejichž výpověď stojí proti výpovědi obviněného, objektivně přítomna pochybnost o jejich nezainteresovanosti na výsledku řízení“.

19. Ústavní soud konečně dodává, že povinností trestních soudů je zajistit, aby obviněný měl reálnou možnost se hájit a uplatňovat své argumenty „za podmínek, které nejsou zřetelně nevýhodné ve srovnání s protistranou“ [nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 463/2000 ze dne 27. 8. 2001 (N 122/23 SbNU 191)]. Stojí-li výsledek trestního řízení a s tím leckdy i osobní svoboda obviněného, který zůstává v očích práva až do odsuzujícího rozsudku nevinnou osobou, v převážné míře na výpovědi jediné osoby, musí soudy obviněnému poskytnout co nejširší prostor ke zpochybnění tohoto důkazu i k předložení vlastní verze skutkového stavu. Soudy musejí pečlivě a nepředpojatě hodnotit předestřenou obhajobu z pohledu její možné pravdivosti a zásadně vyhovět důkazním návrhům, které ji mají potvrzovat (srov. cit. nález sp. zn. I. ÚS 910/07, bod 12).

20. Výše uvedené platí o to více tehdy, je-li obviněný orgány činnými v trestním řízení postaven do situace, která limituje možnost existence jiných rozhodujících důkazů než svědecké výpovědi (typicky osoby finančně zainteresované na výsledku řízení). Je-li např. obvinění vzneseno s dlouhým časovým odstupem od údajné trestné činnosti, obviněný již nemusí mít k dispozici hmotné důkazy podporující jeho obhajobu (v důsledku ztráty, zničení apod.), případně si už nebude schopen vybavit všechny relevantní okolnosti věci, a nabídnout tak třeba vlastní koherentní verzi skutku či jiné relevantní skutečnosti. Podobně, pokud je skutek vymezen bez specifikace konkrétního místa nebo času jeho (údajného) spáchání, je tím obviněný připraven o tradiční formy obrany jako např. možnost zpochybnit, že se v daném čase na daném místě vůbec nacházel.

IV. B Užití obecných východisek na posuzovanou věc

21. V nyní posuzované věci byl stěžovatel uznán vinným zvlášť závažným zločinem znásilnění podle § 185 odst. 1, odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, kterého se dopustil v neurčitém počtu případů v letech 2010 až 2022 na různých místech vůči vedlejší účastnici, zneuživ její bezbrannosti, neboť nebyla „ve většině případů“ schopna projevit důrazný nesouhlas či se účinně aktivně jednání stěžovatele bránit, přičemž minimálně v jednom případě stěžovatel vedlejší účastnici podle odsuzujícího rozsudku k pohlavnímu styku donutil násilím.

22. Trestní zákoník v rozhodném znění zločin znásilnění, za nějž byl stěžovatel odsouzen, definoval takto: § 185 Znásilnění (1) Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let. (2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 (a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží, (b) na dítěti, nebo (c) se zbraní.

23. Není pochyb, že stěžejním důkazem o stěžovatelově vině byla výpověď vedlejší účastnice, která se diametrálně lišila od výpovědi stěžovatele, a to především co do dobrovolnosti jejich sexuálního kontaktu. Ostatní provedené důkazy (až na jeden, viz dále) se vesměs týkaly toho, co vedlejší účastnice sama řekla jiným osobám či jak se před nimi chovala. Šlo tedy o situaci tvrzení proti tvrzení, v níž nadto stěžovatel s ohledem na povahu a časové

a místní vymezení skutku byl objektivně odkázán na jediný možný způsob obrany, a to zpochybnění věrohodnosti výpovědi vedlejší účastnice. Odsuzující rozsudek proto musí splňovat ty nejpřísnější požadavky plynoucí z judikatury Ústavního soudu, jak je popsána výše.

24. Těmto požadavkům soudy nedostály. Stěžovatelovu skutkovou verzi odmítly na základě nepřesvědčivých a v některých případech dokonce nelogických argumentů; skutečnosti svědčící ve prospěch stěžovatele ignorovaly či bagatelizovaly, a to včetně výpovědi jediné svědkyně, která měla být nějakému fyzickému kontaktu (či jeho iniciování) mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí přítomna a která verzi vedlejší účastnice popírala. Některé formulace užité v odůvodnění navíc působí dojmem, že zejména odvolací soud vycházel z předem pojatého přesvědčení, že je stěžovatel vinen. Odvolací soud zároveň za této již tak ústavně neudržitelné situace zaujal nedůvodně přísný přístup ke stěžovatelovým důkazním návrhům.

25. Jak bylo řečeno, stěžovatel tvrdil, že vztah s vedlejší účastnicí byl oboustranně dobrovolný. Podle okresního soudu však stěžovatel prezentoval skutečnosti, které jsou značně rozporné a vzájemně se vylučují. Poukázal v této souvislosti např. na to, že podle stěžovatele sexuální styky ustaly s trestním stíháním a zároveň že je iniciovala vedlejší účastnice. To se soudu jevilo „nelogické“ s tím, že za takové situace nebyl „důvod, proč by probíhající trestní stíhání mělo odůvodňovat konec pohlavních styků mezi oběma“. Podle soudu by to mohlo „odůvodňovat konec jejich vzájemných setkávání pouze za předpokladu, že by iniciativa nevycházela od [vedlejší účastnice], ale od [stěžovatele]“. Na výpovědi stěžovatele ovšem v tomto směru nic nelogického není, naopak nelogický je argument soudu, který v podstatě tvrdí, že pokud by byl stěžovatel nevinný, pokračoval by v sexuálním kontaktu s osobou, která v probíhajícím trestním řízení tvrdí, že je tento kontakt nedobrovolný. Je snad samozřejmé, že ať už byl sexuální kontakt v minulosti dobrovolný, nebo ne, zahájení trestního stíhání muselo na něj a na zájem v něm pokračovat mít zásadní dopad, přičemž tou nejlogičtější reakcí všech zúčastněných by v každém případě bylo, že tato forma kontaktu skončí. Řečeno jinak, stěžovatel nemůže být odsouzen na základě argumentu, že v činnosti, v níž orgány činné v trestním řízení spatřovaly trestný čin, po zahájení trestního stíhání nepokračoval.

26. Další rozpor okresní soud nalezl mezi zmíněným tvrzením stěžovatele, že sexuální aktivity iniciovala vedlejší účastnice, a jeho tvrzením, že vedlejší účastnice nikdy neřekla, že se nechce nějakým sexuálním aktivitám podrobit. Podle soudu za situace, kdy vedlejší účastnice měla být sama iniciátorem, není „logické, proč by měla reagovat tak, že ty věci nechce“. Stěžovatelova výpověď ale v tomto ohledu vnitřně rozporná není, jen jinými slovy vyjadřuje totéž, a snaha hledat v ní rozpor tak vyznívá účelově. Okresní soud dále proti stěžovateli použil tu část jeho výpovědi, v níž uvedl, že mu při jednom pohlavním styku vedlejší účastnice sdělila, že ji to bolí, aniž by to byla schopna vysvětlit. Podle okresního soudu tato část výpovědi „spíše potvrzuje výpověď [vedlejší účastnice], že s pohlavním stykem nesouhlasila“. S tím bez dalšího souhlasit nelze, zvláště když stěžovatel tímto sdělením vedlejší účastnice vysvětloval, proč k souloži nedošlo (mělo jít dle jeho slov jen o „pokus“, protože to vedlejší účastnici bolelo). Sdělení osoby, že ji určitá sexuální aktivita bolí, sama o sobě nemá vypovídací hodnotu k nedobrovolnosti či donucení.

27. Neobstojí ani ta argumentace okresního soudu, podle něhož se vzájemně vylučuje stěžovatelův popis toho, jak se vedlejší účastnice měla chovat při sexu (kdy ji označil za nejhorší milenku, co měl), a toho, jak se chovala, když ji při nedostatku erekce požádal o stimulaci rukou (kdy ji v této činnosti označil za zkušenou). Stěžovatel popisoval dvě různé sexuální aktivity, přičemž lidé mohou mít různé sexuální preference, být vzájemně kompatibilní v jedné aktivitě a zároveň nekompatibilní v jiné apod. Soudu se tyto popisy událostí ze strany stěžovatele mohou jevit nepřesvědčivé či nepravděpodobné, ale nelze přesvědčivě tvrdit, že se objektivně vzájemně vylučují.

28. V kontrastu s tím, jak přísně okresní soud přistupoval k hodnocení výpovědi stěžovatele, stojí to, jak soud vedl výslech vedlejší účastnice a se zřetelem k tomu hodnotil její

výpověď. Nejenže soud nenechal vedlejší účastnici nejprve vlastními slovy vypovědět vše, co k věci či osobě stěžovatele ví, ale ihned přistoupil k pokládání dotazů, v některých případech sugestivních za současného familiárního oslovování vedlejší účastnice křestním jménem (jak plyne ze zvukového záznamu z hlavního líčení konaného dne 6. 6. 2024). Soud (i s odkazem na znalecký posudek) přijal za své tvrzení vedlejší účastnice, že stěžovatele vnímala jako partnera své matky, v němž hledala otcovskou osobu. V hlavním líčení vedlejší účastnice uvedla, že stěžovatele „vnímala jako kamaráda, neviděla ho jako chlapa, se kterým by měla něco mít“. Bez povšimnutí v tomto ohledu zůstala výpověď svědkyně E. Č., která u hlavního líčení v reakci na dotaz soudu, zda jí vedlejší účastnice „popisovala to nucení“ k sexuálním praktikám, odpověděla, že nikoliv, „že na to jenom přistoupila“, přičemž jí vedlejší účastnice „na začátku této záležitosti říkala, že si myslela, že oni jsou spolu jako pár“. Dále si uvedená svědkyně vybavila, „že ona říkala, že si myslela, že on má o ni zájem, ale potom zjistila, že on zůstává u maminky, že nechce být s ní“. Na tuto výpověď upozorňoval stěžovatel v odvolání, k čemuž odvolací soud uvedl, že z ní nevyplývá, že by vedlejší účastnice s obviněným pár tvořit chtěla. I kdyby tomu tak ale bylo (kdy navíc platí, že případná dobrovolnost partnerského vztahu by ještě nutně neznamenala souhlas s jednotlivými sexuálními aktivitami), daná výpověď potenciálně narušuje výpověď vedlejší účastnice, že stěžovatele vnímala jen jako kamaráda, otce, příp. partnera nevlastní matky.

29. Soudy nekriticky akceptovaly i vysvětlení vedlejší účastnice, že jednání stěžovatele mnoho let nenahlásila (např. orgánům činným v trestním řízení), neboť nechtěla ublížit nevlastní matce, a to navzdory tomu, že jejich vztah byl a je vzájemně velmi napjatý, přičemž nevlastní matka dokonce vypověděla, že se jí vedlejší účastnice naopak snažila ubližovat a ničit její vztahy. Přinejmenším se soudy nepokusily tuto okolnost osvětlit a vyhodnotit její vliv na výpověď vedlejší účastnice.

30. V souvislosti s nevlastní matkou vedlejší účastnice je dále potřeba uvést, že ta v hlavním líčení vypověděla, že vedlejší účastnici v roce 2011 vyhodila z domu kvůli tomu, že si stěžovateli „řekla o sex“. Jak svědkyně opakovaně popsala, stěžovatel přišel opilý domů, načež svědkyně měla slyšet, jak mu vedlejší účastnice říká, že „mamka spí, tak můžeme jít na to“. Dle výpovědi šla svědkyně za nimi do pokoje, kde byla vedlejší účastnice již do půlky svlečená. S tímto zásadním tvrzením se okresní soud vypořádal tak, že neodpovídá výpovědi vedlejší účastnice, která popřela, že by sex po stěžovateli někdy žádala, ani výpovědi stěžovatele, který celý incident popsal diametrálně odlišně. To Ústavní soud nepovažuje za dostačující. Soud v podstatě řešil, zda uvěří svědkyni nebo vedlejší účastnici. Uvěřil vedlejší účastnici proto, že stěžovatel verzi svědkyně nepotvrdil. Ovšem daný incident se odehrál před více než deseti lety, a jak sama svědkyně uvedla, stěžovatel při něm byl opilý a následně si nic nepamatoval; v celkovém pohledu výpověď svědkyně naopak daleko více odpovídala výpovědi stěžovatele (který tvrdil, že si vedlejší účastnice aktivně říkala o sex s ním) než výpovědi vedlejší účastnice.

31. Uvedené nedostatky v odůvodnění okresního soudu byly následně znásobeny odvolacím soudem, který stěžovateli sdělil, že správnou otázkou není, jak měl stěžovatel poznat, že vedlejší účastnice o pohlavní styk nestojí, nýbrž že je třeba „vznést otázku, proč by měla [vedlejší účastnice] mít zájem o sex [se stěžovatelem]“, přičemž údajně „logická odpověď na tuto otázku je negativní a podporuje výpověď [vedlejší účastnice] a s tím spojenou důvodnost vydání odsuzujícího rozsudku“. Podle odvolacího soudu totiž „nebyl žádný důvod se domnívat, že by [stěžovatel] jako partner matky [vedlejší účastnice] a přibližně o 30 let starší muž měl vůbec být pro poškozenou sexuálně atraktivní“. Takto formulované odůvodnění – doplněné dokonce o konstatování, že verze stěžovatele (jakožto obžalovaného) není podpořena důkazy – vzbuzuje vážné pochybnosti o tom, zda byl odvolací soud schopen se dívat na celou věc a na jednotlivé důkazy nepředpojatě. Odvolací soud si navíc zjevně vytvořil názor na danou věc na základě zažitých stereotypů a představ o tom, kdo pro koho může a nemůže být atraktivní, což

je v rozporu i s nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 27/25 ze dne 7. 1. 2026 (N 1/134 SbNU 9), podle něhož se orgány činné v trestním řízení musejí „zdržet reprodukce sexistických stereotypů“ (bod 60).

32. Odvolací soud se zároveň při vypořádávání stěžovatelovy argumentace pustil – mimo podstatu věci a mimo rámec své role jako trestního soudu – do moralizujících úvah stran toho, že stěžovatel „hovoří o dobrovolném sexu s [vedlejší účastnicí], aniž by v takovém případě projevoval jakýkoliv morální problém s tím, že by měl mít dobrovolný pohlavní styk s o 30 let mladší dcerou své životní partnerky“. Odvolací soud dále vyjádřil svůj (neprávní) názor, že „je zarážející, že [stěžovatel] v této situaci neshledává ani morální problém ve vztahu k oběma ženám“. Jakkoliv toto hodnocení odpovídá obecné morálce, úkolem odvolacího soudu bylo řešit trestněprávní stránku věci, tedy posoudit, zda obstojí závěr okresního soudu, že stěžovatel spáchal skutek popsaný v obžalobě a že má znaky žalovaného (či jiného) trestného činu. Podobně, i smyslem obhajoby je zabývat se trestněprávní rovinou, nikoliv – jak si patrně odvolací soud představuje – se před orgány činnými v trestním řízení kát za věci, které jsou sice nemorální, ale nejsou trestné.

33. Popsaný postup soudů, nekriticky přijímajících cokoliv, co vedlejší účastnice vypověděla, se pak projevil i ve vymezení rozsahu trestné činnosti, jak ji soud pojal do tzv. skutkové věty rozsudku. Dle odůvodnění okresního soudu vedlejší účastnice „podle své výpovědi nedokázala přesně určit, kolikrát k jednotlivým sexuálním atakům docházelo, a pokud byla seznámena s obžalobou, kde bylo konstatováno, že se mělo jednat asi o deset případů, uvedla, že počet nedokáže říct, ale odhadla by, že to bylo vícekrát než uvedený počet“. Přesný počet sexuálních kontaktů nedokázal určit ani stěžovatel, který v přípravném řízení uvedl, že mezi ním a vedlejší účastnicí proběhlo „maximálně deset souloží“, v hlavním líčení pak, že k pohlavnímu styku došlo „asi v deseti případech“. Ve skutkové větě okresní soud přesto vymezil trestnou činnost tak, že stěžovatel s vedlejší účastnicí „nejméně v deseti případech vykonal soulož“, přičemž v dalším neurčitém počtu případů měl vůči vedlejší účastnici vykonávat další sexuální praktiky. Nepokusil se však jednotlivé ataky blíže identifikovat; dle skutkové věty k nim mělo dojít někdy mezi lety 2010 a 2022. Vzhledem k vymezení takto výjimečně dlouhého časového období páchání trestné činnosti pak soud rezignoval na zjištění dalších významných skutečností, které mohly mít význam pro konkretizaci skutku (soud neřešil, proč za tak dlouhý časový úsek proběhlo „pouze“ několik pohlavních styků, zda a proč těchto „minimálně deset“ souloží bylo vykonáno způsobem majícím znaky trestného činu znásilnění apod.).

34. Tyto vady ve své intenzitě způsobují nepřezkoumatelnost napadených rozhodnutí, což podtrhuje i rozpor v právní kvalifikaci trestného činu, resp. chybějící odůvodnění zvolené právní kvalifikace – ačkoli byl stěžovatel shledán vinným z jednoho zvlášť závažného zločinu znásilnění (byť ve výroku svého rozsudku okresní soud uvedl dvě právní věty, čehož si povšiml i odvolací krajský soud, aniž na toto zjištění jakkoli reagoval), nikoli z více opakujících se trestných činů spáchaných v uvedeném období, napadená rozhodnutí s ohledem na uvedených „nejméně deset“ ataků zcela postrádají úvahu ve vztahu k právní kvalifikaci jednání stěžovatele jako pokračování v trestném činu ve smyslu § 116 trestního zákoníku a k vymezení jeho znaků.

35. Uvedené nedostatky skutkové věty a z ní vyvozené právní kvalifikace se projevily i v tom, jak soudy přistoupily k otázce naplnění znaku bezbrannosti. Podle skutkové věty vedlejší účastnice „nebyla ve většině případů schopná projevit důrazný nesouhlas či se účinně aktivně jednání [stěžovatele] fyzicky či útočně verbálně bránit, když jeho jednání vnímala jako intenzivní soustavný nátlak, vůči kterému nebyla schopna zvolit účinný mechanismus odporu“. Tak tomu mělo být dle okresního soudu proto, že vedlejší účastnice je „v důsledku smíšené poruchy osobnosti a inferiorního intelektu osobou nezralou a infantilní, snadno ovladatelnou, manipulovatelnou, zvýrazněně se podřizující, a to zejména vůči osobám, které vnímá jako dominantní či jako autoritu“. Z toho (ani z odůvodnění napadených rozhodnutí) ale není zřejmé,

v jakých případech se vedlejší účastnice mohla bránit, v jakých ne, resp. proč v některých ano a v jiných ne.

36. K tomu musí Ústavní soud připomenout judikaturu Nejvyššího soudu ke znaku bezbrannosti (shrnutou z nedávné doby např. v jeho usnesení č. j. 8 Tdo 281/2024-190 ze dne 25. 4. 2024). Podle ní je bezbranností skutečný stav oběti, která se z různých důvodů nemůže bránit. Bezbrannost nemusí být jen „absolutní“ (typicky případy, kdy je obětí dítě nebo osoba nemocná či v bezvědomí). Ve stavu bezbrannosti – jak uvedl Nejvyšší soud i v nyní napadeném usnesení – mohou být i osoby, jejichž duševní a rozumové schopnosti nejsou na takové úrovni nebo takového stavu, aby si ve své mysli dokázaly situaci, v níž se nacházejí, dostatečně přiléhavě ze všech souvislostí vyhodnotit a přiměřeně, logicky a účinně na ni reagovat (tak tomu bude zejména u osob trpících duševní chorobou, pro niž nechápou význam pachatelova jednání, anebo u dětí či osob mentálně zaostalých, které nemají dostatečné znalosti a zkušenosti, aby byly schopny posoudit význam odporu proti vynucovanému pohlavnímu styku).

37. Vždy je ovšem znak bezbrannosti třeba vykládat doslovně tak, že musejí být dokazováním zjištěny takové skutečnosti, z nichž plyne, že oběť tohoto sexuálního aktu se dostala do stavu, kdy nebyla schopna projevit vlastní vůli či nebyla schopna pro objektivně danou skutečnost na požadavky obviněného reagovat. O stav bezbrannosti tak nepůjde např. ani u osoby, která je sice i nezletilá, ale natolik fyzicky a duševně vyspělá, že je schopna pochopit jednání pachatele a svůj případný nesouhlas s tímto jednáním dát dostatečně zřetelně najevo.

38. V nyní posuzované věci soudy dovodily naplnění znaku bezbrannosti ze sníženého intelektu vedlejší účastnice, její poruchy osobnosti a toho, že je snadno ovladatelnou osobou. To ovšem není dostatečné, neboť skutečnosti, kterými soudy bezbrannost odůvodnily, jsou dle znalců trvalého charakteru, přitom však i podle samotných soudů v některých případech vedlejší účastnice bezbranná nebyla.

39. Jde-li o poruchu osobnosti, dle znaleckého posudku (jak je reprodukován v napadeném rozhodnutí okresního soudu) vnímání reality a její interpretace nebyla a není u vedlejší účastnice pod vlivem žádného typu chorobných vjemů či bludů. Porucha osobnosti se podle posudku neprojevuje chorobnými příznaky, nýbrž nepříznivými povahovými vlastnostmi a nevhodnými odchylkami chování, povahy a charakteru, včetně emocí, nálad, temperamentu a vůle, disharmonickou nevyvážeností všech těchto složek a často celkovou nevyzrálostí. Z takového popisu není při absenci bližšího odůvodnění ze strany soudů zřejmé, jak svědčí o bezbrannosti vedlejší účastnice ve smyslu citované judikatury. Nesvědčí o ní bez dalšího ani její snížený intelekt (dle znalkyně je vedlejší stěžovatelka v dolním pásmu normy až subnormy); z napadených rozhodnutí se nepodává, že by v jeho důsledku vedlejší účastnice nebyla schopna chápat stěžovatelovo jednání a význam odporu proti němu.

40. Soudy tak svůj závěr o bezbrannosti vedlejší účastnice, v inkriminované době dávno dospělé osoby, převážně založily na její submisivní povaze ve spojení se sníženým intelektem, kdy se podle výpovědi znalkyně vedlejší účastnice „nechá snadno přesvědčit k věcem, které pro ni jsou nevýhodné“. To však chápání bezbrannosti oproti citované judikatuře nepřijatelně posouvá. S prokázáním bezbrannosti vedlejší účastnice pak neoddělitelně souvisí otázka prokázání zavinění ve vztahu k tomuto znaku na straně stěžovatele (který nebyl otcem vedlejší účastnice a bydlel s ní jen po část doby, kdy k trestné činnosti mělo docházet). Je nutno bez rozumných pochybností odůvodnit, jak mohl stěžovatel bezbrannost vedlejší účastnice, resp. její neschopnost – slovy okresního soudu – „projevit důrazný nesouhlas“ rozpoznat, zvláště když v některých případech toho podle soudů vedlejší účastnice podle všeho schopna byla (a stěžovatel to akceptoval, což sama vedlejší účastnice vypověděla). Rozhodně přitom nelze argumentovat předsudečně – jak činí odvolací soud – tím, že vedlejší účastnice „logicky“ nemohla mít o stěžovatele jako o třicet let staršího muže a partnera matky zájem a že „nebyl

žádný důvod se domnívat, že by [stěžovatel] ... měl být pro [vedlejší účastnici] sexuálně atraktivní“.

41. V uvedeném světle pak podle Ústavního soudu z ústavního hlediska neobstojí to, že odvolací soud zamítl návrh na doplnění dokazování výpovědí svědkyně P. S., které měla údajně vedlejší účastnice sdělit, že to se stěžovatelem „přehnala“. Odvolací soud tento důkaz odmítl, neboť z uvedené věty nevyplývá snaha vedlejší účastnice stěžovatele poškodit, když navíc provedené důkazy mají tvrzení vedlejší účastnice jednoznačně podporovat. Lze samozřejmě souhlasit, že zmíněné (údajné) konstatování svědkyně samo o sobě nutně nepotvrzuje obhajobu stěžovatele, její výpověď před soudem by nicméně mohla dané tvrzení a celou situaci dále objasnit. Především ale závěr, že provedené důkazy „jednoznačně podporují“ tvrzení vedlejší účastnice, nemá oporu ve spise; jak již bylo řečeno, důkazní situace není tak černobílá.

42. Vedle již uvedeného je navíc možné zmínit, že podle výpovědi svědka J. K. z přípravného řízení se mu měla vedlejší účastnice již jednou svěřit se sexuálním obtěžováním ze strany jiného člověka a později říci, že si to vymyslela (čemuž daný svědek nevěřil).

43. Pro úplnost lze také doplnit, že v přípravném řízení dále vedlejší účastnice sdělila, že jí z neznámého čísla volal nějaký muž s upozorněním, že nemá nic říkat soudu. Policejní orgán si následně vyžádal výpis uskutečněného telekomunikačního provozu, podle něhož ve vedlejší účastnicí uváděném čase jí nikdo nevolal, přičemž daný den měla dva hovory, a to z telefonního čísla své kamarádky. Policejní orgán dostal v přípravném řízení od vedlejší účastnice souhlas i se zajištěním zájmové komunikace na sociálních sítích. Následně se ale policejnímu orgánu žádná komunikace najít nepodařila se závěrem, že vedlejší účastnice ji zřejmě smazala.

44. Jde-li o rozhodnutí Nejvyššího soudu, nutno uznat, že ty největší excesy odvolacího soudu se Nejvyšší soud snažil korigovat, když některé pasáže jeho odůvodnění označil za nevhodné. Nicméně rozhodnutí soudů prvního a druhého stupně považuje Ústavní soud z výše uvedených důvodů za natolik vadná, že ani dílčí korekce ze strany Nejvyššího soudu nemohou jejich dopad na ústavně zaručená práva stěžovatele zhojit. Ústavně přijatelný stav může být nastolen jen zrušením napadených rozhodnutí a následným vedením trestního řízení, které bude respektovat stěžovatelova ústavně zaručená práva, zejména tedy presumpci neviny.

V. Závěr

45. Ústavní soud z uvedených důvodů shledal, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a presumpce neviny zaručená čl. 40 odst. 2 Listiny. Ústavní stížnosti proto vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

Č. 73
Nahlížení do spisu v řízeních ve věcech dětí mladších patnácti let (sp. zn. IV. ÚS 1898/25 ze dne 20. května 2026)

I. Řízení ve věcech činů jinak trestných páchaných dětmi mladšími patnácti let zpravidla není řízením o trestním obvinění podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ledaže dítěti hrozí zbavení osobní svobody. O řízení o trestním obvinění podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod proto typicky půjde v případech těch nejzávažnějších činů jinak trestných, za něž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu [srov. § 93 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)].

II. Právo účastníka řízení nahlížet do spisu je nedílnou součástí práva na právní pomoc a vůbec práva na spravedlivý proces (čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod).

III. V objasňovací fázi řízení s trestně neodpovědným dítětem má právní zástupce trestně neodpovědného dítěte právo nahlížet do spisů, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí. Orgány veřejné moci, které toto právo v souladu se zákonem odepřou, tíží argumentační břemeno vysvětlit, proč tu je závažný důvod pro odepření tohoto práva.

IV. Není úkolem Ústavního soudu jako soudního orgánu ochrany ústavnosti, aby k zásahovým ústavním stížnostem v každé jedné věci ve výroku nálezu deklaroval porušení procesních práv, která se však nemohla dotknout celkové ústavnosti řízení.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Lucie Dolanské Bányaiové a soudců Michala Bartoně a Zdeňka Kühna (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele nezl. A. A. (jedná se o pseudonym), zastoupeného zákonnými zástupci, B. A. a C. A. (jedná se o pseudonymy), zastoupeného JUDr. Marcelou Kleinbauerovou, advokátkou, sídlem náměstí I. P. Pavlova 1785/3, Praha 2 – Nové Město, směřující proti jinému zásahu spočívajícímu v odepření nahlédnutí do spisu právní zástupkyni stěžovatele a v odepření její účasti při úkonech v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let vedené pod sp. zn. KRPS-28564/TČ--2025-011471-KNC, za účasti Krajského státního zastupitelství v Praze, Okresního státního zastupitelství Praha-východ a Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Středočeského kraje, Územního odboru Praha venkov-jih, Oddělení obecné kriminality, jako účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. Ústavní soud se poprvé komplexněji vyjadřuje k právům z důvodu věku trestně neodpovědných dětí, které spáchaly tzv. čin jinak trestný. Ústavní soud vysvětluje ústavněprávní význam řízení ve věcech dětí mladších patnácti let o činech jinak trestných a význam právního zastoupení trestně neodpovědných dětí v těchto řízeních včetně práva právního zástupce nahlížet do spisu a účastnit se úkonů, jejichž výsledek lze užít jako důkaz v řízení před soudem pro mládež.

II. Popis věci a její procesní vývoj

2. Tehdy ještě ani ne patnáctiletý stěžovatel měl navázat kontakt s jedenáctiletou dívkou, kterou údajně přiměl k výrobě dětské pornografie. To vše se mělo odehrát v aplikaci Snapchat, kde uživatelé sdílí fotografie či krátká několikasekundová videa. Tato věc ale byla odložena (3. 2. 2025), neboť nebyla stěžovateli prokázána [§ 159a odst. 5 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve spojení s § 89a odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)]. Nicméně se zjistilo, že stěžovatel nejméně čtyřikrát rozeslal videa s dětskou pornografií přes sociální sítě Snapchat a Instagram. Právě pro toto jednání se s ním vedlo řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. Policejní orgán uzavřel, že toto protiprávní jednání je činem jinak trestným (výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií podle § 192 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, (dále jen „trestní zákoník“) a že ho spáchal právě stěžovatel. Protože nebyl v době činu trestně odpovědný (později během řízení dosáhl patnácti let), byla mu ustanovena právní zástupkyně (§ 89d zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Té však policie neumožnila, aby nahlédla do spisu a aby se účastnila podání vysvětlení rodiči stěžovatele (právě o tyto dva úkony jde v nynější ústavní stížnosti).

3. Policejní orgán prověřování stěžovatele ukončil tak, že věc dne 3. 7. 2025 odložil, neboť trestní stíhání proti osobám mladším patnácti let je nepřípustné [§ 159a odst. 2 a § 11 odst. 1 písm. d) trestního řádu ve spojení s § 89a odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže]. Stejného dne policejní orgán vyrozuměl právní zástupkyni o možnosti nahlédnout do spisu. Okresní státní zastupitelství následně zvažovalo, zda je namístě podat návrh na uložení opatření. Uzavřelo, že nikoli [§ 89j odst. 1 písm. a) zákona o soudnictví ve věcech mládeže]. Přestože čin jinak trestný byl závažný, řízení splnilo svůj účel, stěžovatel v následujících dvou letech od spáchání činu jinak trestného nebyl prověřován pro jinou trestní věc.

4. Stěžovatel ještě před uzavřením celé věci nesouhlasil s postupem policie, která neumožnila právní zástupkyni nahlédnout do spisu a účastnit se podání vysvětlení rodičů. Proto se obrátil na okresní státní zastupitelství, které požádal, aby odstranilo vady v postupu policejního orgánu (§ 157a trestního řádu). Okresní státní zastupitelství uzavřelo, že policie nepochybila (vyrozumění ze dne 23. 4. 2025). Děti mladší patnácti let nemají na rozdíl od osob jiných (mladistvých a dospělých) přístup ke spisovému materiálu, § 65 trestního řádu se o nich vůbec nezmiňuje. Jelikož nelze proti této skupině osob vést trestní stíhání, nemohou stěžovatel ani jeho právní zástupkyně nahlížet do spisu. Takové právo nemá v prověřovací fázi přípravného řízení ani trestně odpovědný mladistvý. Státní zastupitelství k tomu doplnilo, že smyslem řízení ve věcech mládeže není trestat, ale vychovávat. To vyžaduje rychlou a adekvátní odpověď, aby se neopakovala protiprávní činnost a vytvořily se podmínky pro duševní a společenský rozvoj dítěte. Stěžovatel ještě nevypovídal (resp. odmítl vypovídat), proto je vhodné, aby se k věci vyjádřil bez větší přípravy. Krom toho okresní státní zastupitelství označilo za správné, pokud policie odepřela právní zástupkyni účast na úkonech v prověřování. V této fázi řízení se totiž neprovádí vyšetřovací, ale prověřovací úkony.

Smyslem právního zastoupení dětí je právní pomoc, stěžovatel proto nemůže mít víc práv než trestně odpovědná osoba. Právní zástupkyně by měla rovněž přispět k výchově stěžovatele; je to její povinnost.

5. Stěžovatel se poté obrátil na Krajské státní zastupitelství v Praze s podnětem k výkonu dohledu (§ 12d zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství). Krajské státní zastupitelství v obecné rovině souhlasilo se stěžovatelem, že ani policie, ani okresní státní zastupitelství neřekly, proč právní zástupkyně nemůže nahlížet do spisu. Přesto nepřijalo žádné opatření. V době žádosti o nahlížení do spisu totiž nebyla důkazní situace ustálená. Věc byla na samotném počátku. Proto odepření možnosti nahlédnout do spisu bylo opodstatněné. Krajské státní zastupitelství se neztotožnilo s argumentem, že lze přiměřeně použít § 165 trestního řádu, neboť v objasňovací fázi řízení se zatím shromažďují podklady. Účast právního zástupce je možná jen u těch úkonů, u kterých je přítomen nezletilý mladší patnácti let, např. výslechy, konfrontace atd. (vyrozumění ze dne 14. 5. 2025).

III. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti nesouhlasí s postupem policejního orgánu a závěry obou státních zastupitelství. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže jasně říká, že právní zástupce dítěte mladšího patnácti let je oprávněn nahlížet do spisu ve stejném rozsahu jako obhájce mladistvého, a to již v objasňovací fázi. Pokud orgány veřejné moci znemožní právní zástupkyni stěžovatele nahlédnout do spisu, stěžovatel nemůže účinně hájit svá práva. Ustanovení § 65 trestního řádu neobsahuje žádnou zmínku o tom, že obviněný může nahlédnout do spisu až v okamžiku zahájení trestního stíhání. Toto ustanovení sice nemluví o dítěti mladším patnácti let, to jej ale nevylučuje z možnosti nahlédnout do spisu. Stěžovatel nemůže být stavěn do horšího postavení než trestně odpovědný mladistvý. Aby se stěžovatel mohl přiměřeně připravit, potřebuje nahlížet do spisu. To souvisí s právem být slyšen podle čl. 12 Úmluvy o právech dítěte.

7. Právní zástupkyně stěžovatele se může zúčastnit všech úkonů, lhostejno, zda je dítě mladší patnácti let při jejich provádění přítomno, či nikoli. To potvrzuje samotný text zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Proto se právní zástupkyně může účastnit též podání vysvětlení rodiči stěžovatele.

8. Smyslem novely zákona o soudnictví ve věcech mládeže bylo posílit práva dětí v tomto druhu řízení. Tato skupina je zranitelná, proto vyžaduje vyšší stupeň ochrany než jiní. Není přípustné úroveň ochrany zhoršovat oproti trestně odpovědným osobám. Česká republika byla v minulosti terčem kritiky, že nedostatečně chrání práva dětí, pokud jsou podezřelé z trestné činnosti. Děti musí mít přinejmenším stejná procesní práva jako trestně odpovědné osoby. Role právního zástupce v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let není jen formální. Jeho rolí je řádně a kvalifikovaně hájit práva dítěte již ve fázi objasňovací, tj. od samého začátku řízení. Pokud orgány veřejné moci odepřou právnímu zástupci nahlížení do spisu, porušují tím stěžovatelovo právo na spravedlivý proces. Stěžovatel odmítá, že by ho právní zástupkyně měla jakkoli vychovávat. Postup orgánů veřejné moci je neústavní, neboť obchází text zákona a otevírá prostor pro svévoli.

IV. Shrnutí řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud si vyžádal spis a vyjádření k ústavní stížnosti.

10. Policejní orgán odkázal na výčet osob uvedených v § 65 trestního řádu. Ten se ani slovem nezmiňuje o dítěti mladším patnácti let (tj. o podezřelém), a proto nemohl stěžovatel ani jeho právní zástupkyně nahlédnout do spisu. Dítě mladší patnácti let není obviněným, není účastníkem trestního řízení. Účelem řízení ve věcech dětí mladších patnácti let není obvinit ani potrestat dítě, ale odpovídajícím způsobem reagovat na protiprávní činy, předcházet jejich páchání a vychovávat děti. Naopak proti mladistvým lze zahájit trestní stíhání, díky čemuž mají

postavení obviněných a mohou od okamžiku zahájení trestního stíhání nahlížet do spisu. I když policejní orgán nevyhověl žádosti právní zástupkyně o nahlížení do spisu, později, když skončila tzv. objasňovací fáze, jí to umožnil. Policejní orgán nepřizval právní zástupkyni k podání vysvětlení rodičů, neboť právní zástupkyně v tomto řízení hájí nejlepší zájem dítěte, nikoli jeho rodičů.

11. Okresní státní zastupitelství uvádí, že děti mladší patnácti let nemají – na rozdíl od mladistvých či dospělých obviněných – právo nahlížet do spisu už v průběhu řízení. Trestní řád přiznává toto právo až obviněným, tedy až v okamžiku zahájení trestního stíhání. Podezřelí proto nemohou nahlížet do spisu. Protože nelze zahájit trestní stíhání proti dětem mladším patnácti let, mají vždy postavení podezřelých. Děti a jejich právní zástupci jsou proto vyloučeni z možnosti nahlížet do spisu. Cílem nynějšího řízení bylo výchovně působit na dítě mladší patnácti let, nikoli jej potrestat. Podle okresního státního zastupitelství „je vhodné, aby se nezletilý nejprve vyjádřil ke skutku tak, jak ho vnímal svými smysly, spontánně bez hlubší přípravy na to, jak konkrétně má ve věci vypovídat. Cílem je zjistit stav věci včetně náhledu nezletilého na prověřovaný skutek a nikoli získat předem naučené odpovědi“. Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let není trestním řízením, směřuje k nápravě dětí a předcházení protiprávní činnosti do budoucna.

12. Ani obhájce mladistvých se nemůže zúčastnit trestních úkonů v prověřovací fázi přípravného řízení, neboť se v něm neprovádí vyšetřovací úkony. Stěžovatel nemůže mít více práv než dospělý podezřelý. Smyslem a účelem řízení ve věcech dětí mladších patnácti let je rychle a odpovídajícím způsobem reagovat na činy jinak trestné, zabránit jejich dalšímu páchání a vytvořit podmínky pro příznivý vývoj dětí. Podstata řízení leží ve výchově dětí. Krajské státní zastupitelství závěrem říká, proč nenavrhlo uložení opatření. Od doby spáchání činu jinak trestného uběhla delší doba, stěžovatel se opakovaně dostavil před policejní orgán, orgán sociálně-právní ochrany dětí jej sledoval a nevede se proti němu žádné jiné řízení. Účel zákona tak byl splněn, stěžovatel si snad uvědomil závažnost svého jednání.

13. Krajské státní zastupitelství shodně zdůraznilo, že nelze zahájit trestní stíhání proti dětem mladším patnácti let. Protože mají postavení podezřelých, nemohou děti ani jejich právní zástupci nahlížet do spisu. Ani mladistvý obviněný nemůže v prověřovací fázi nahlížet do spisu. Cílem řízení je výchovně působit na trestně neodpovědné děti. Je vhodné, aby děti vypovídaly bez větší přípravy. Děti nemohou mít více práv než dospělí podezřelí. Důkazní situace nebyla ve věci jednoznačná a bylo nutné opatřit další důkazy. Proto nebylo možné vyhovět žádosti o nahlížení do spisu. V objasňovací fázi se shromažďují důkazy. Účast právní zástupkyně na jiných úkonech, kde není přítomno dítě, nemá opodstatnění.

14. Ústavní soud si vyžádal též stanovisko nejvyšší státní zástupkyně. Její argumentaci lze seskupit do dvou hlavních okruhů. První se vyjadřuje k povaze řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, druhý k rozsahu práva na právní pomoc v tomto řízení, včetně práva nahlížet do spisu a přítomnosti právního zástupce během úkonů.

15. Zaprvé, řízení ve věcech dětí mladších patnácti let je svou povahou vždy řízením civilním. Základním cílem není prokázat dítěti vinu, ale přijmout taková opatření, která zajistí jeho řádnou výchovu a příznivý vývoj. Toto řízení není trestním řízením, ale zvláštním druhem nesporného civilního řízení, byť vykazuje určité kvazitrestní prvky. Proti dětem mladším patnácti let nelze vůbec zahájit trestní řízení. Po novele zákona o soudnictví ve věcech mládeže se řízení ve věcech dětí mladších patnácti let člení do tří fází (objasňovací, návrhová, soudní). Každá má vlastní postup, sleduje vlastní, avšak provázaný účel a řídí se příslušnými procesními předpisy. Hlavním účelem řízení je výchovné působení a předcházení páchání další protiprávní činnosti. To vysvětluje, proč nejde o trestní řízení.

16. V této věci se nemá podle nejvyšší státní zástupkyně použít trestní větev čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). České právo formálně nekvalifikuje protiprávní jednání dětí, která naplňují znaky trestního (soudního) deliktu, jako

trestné činy. Okresní státní zastupitelství tu nenavrhlo uložení opatření; věc tedy skončila již v návrhovém řízení. I kdyby takový návrh podalo, věc by se řešila v civilním řízení. To odpovídá požadavku zakotvenému v čl. 40 odst. 3 písm. b) Úmluvy o právech dítěte (zacházení s dětmi bez užití trestněprávní soudní procedury). Pokud by se na sporné řízení hledělo jako na řízení o trestním obvinění, setřel by se rozdíl mezi klasickým trestním řízením proti dospělým a řízením proti trestně neodpovědným dětem. I kdyby se stěžovateli uložilo některé z opatření, nepůjde o opatření omezující jeho osobní svobodu. Ochranné léčení ani ochrannou výchovu uložit nelze, neboť nebyly naplněny zákonné podmínky. Ve věci *Blokhin proti Rusku* [rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ze dne 23. 3. 2016 č. 47152/06] ESLP aplikoval trestní větev čl. 6 Úmluvy právě proto, že ruské orgány užily opatření, jež mělo trestní povahu. Zda řízení ve věcech dětí mladších patnácti let má trestní povahu, závisí na druhu a stupni závažnosti hrozící sankce. Protože stěžovateli nehrozila žádná závažná sankce, nešlo o řízení o trestním obvinění.

17. Zadruhé, současná úprava právního zastoupení reagovala na rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ve věci *International Commission of Jurist (ICJ) proti České republice* (rozhodnutí ze dne 20. 10. 2020 č. 148/2017). Dřívější česká právní úprava trestně neodpovědným dětem dostatečně nezaručovala právo na právní pomoc. Orgány veřejné moci proto musí dětem mladším patnácti let zajistit pomoc právním zástupcem. Jeho role je ovšem odlišná, než jakou zastává obhájce v řízení trestním. Právní zástupce především hájí nejlepší zájem dítěte. Obsahově jde o širší pojem než právo na obhajobu. Je nesprávné směšovat právo na zastoupení s právem na obhajobu. Obě řízení mají odlišný účel a jejich účastníci mají jiná práva. Smysl a účel řízení ve věcech dětí mladších patnácti let je náležitě zjistit skutkový stav věci tak, aby se přijalo opatření v nejlepším zájmu dítěte. Přesto nejvyšší státní zástupkyně uvádí, že se alespoň přiměřeně použijí požadavky práva na obhajobu.

18. K postupu ve vztahu k oběma úkonům (nahlížení do spisu a účast na podání vysvětlení) pak nejvyšší státní zástupkyně uvedla následující. Zaprvé, právní zástupce trestně neodpovědného dítěte má podobné postavení jako obhájce (trestně odpovědného) podezřelého mladistvého. Může tedy v zastoupení dětí nahlížet do spisu. Ovšem toto právo lze ze závažných důvodů omezit. Tak se v této věci i stalo. Zadruhé, právní zástupkyně byla přítomna, když stěžovatel podával vysvětlení. Právní zástupkyně mohla být přítomna i u těch úkonů, které nutně nevyžadují přítomnost dítěte mladšího patnácti let (např. při podání vysvětlení rodiči stěžovatele, neboť je lze číst jako důkaz v řízení před soudem pro mládež). Přestože policejní orgán upřel právní zástupkyni účast na výslechu rodičů, není tu žádný zásah do základního práva, neboť tato vada je zhojitelná v další fázi řízení (pokud k ní dojde).

19. Nejvyšší státní zástupkyně na závěr uvedla, že tato věc nedospěla do soudní fáze, tj. nebyl podán návrh na uložení opatření, případný zásah Ústavního soudu by byl jen formální. Ústavní pořádek nikde neuvádí, že Ústavní soud může rozhodovat jen akademickými výroky. I kdyby ano, porušení základních práv musí být aktuální a trvající. V nynějším případě by takový výrok byl bez praktického významu; stěžovatelova situace by se nijak nezměnila.

20. Ústavní soud přeposlal všechna vyjádření i stanovisko stěžovateli i všem účastníkům řízení, žádná další vyjádření již neobdržel.

21. Ve věci není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něj nelze očekávat další objasnění věci [§ 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)].

V. Posouzení ústavní stížnosti

22. Ústavní soud nejprve vysvětlí ústavněprávní význam a povahu řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, které vzhledem k věku nejsou trestně odpovědné (část V. A.). Dále vysvětlí význam právního zastoupení trestně neodpovědných dětí (část V. B.). Poté posoudí, zda orgány veřejné moci porušily stěžovatelova základní práva, pokud jeho právní zástupkyni

neumožnily nahlížet do spisu a neumožnily jí účast při podání vysvětlení stěžovatelovými rodiči (část V. C.).

V. A. K povaze řízení ve věcech dětí mladších patnácti let

23. Ústavní soud se ztotožňuje s vnímáním „spravedlnosti vstřícné k dětem“ (child-friendly justice), která zaručuje respektování a účinné uplatňování všech práv dětí na nejvyšší dosažitelné úrovni, s náležitým přihlédnutím k úrovni zralosti a chápání dítěte a okolnostem případu. Jde zejména o justiční systémy, které jsou „dostupné, přiměřené věku, rychlé, pečlivé, přizpůsobené potřebám a právům dítěte, respektující práva dítěte, včetně práva na řádný proces, na účast v řízení a porozumění jeho podstatě, na respektování soukromého a rodinného života a na integritu a důstojnost“ (Rada Evropy, Guidelines on child-friendly justice, 17. 11. 2010, část II. C.).

24. Děti, které nedosáhly věku patnácti let, nejsou podle české úpravy trestně odpovědné (§ 25 trestního zákoníku). Pokud se trestně neodpovědné děti dopustí protiprávního jednání, které by u jiných osob bylo trestné, nejde o trestný čin, ale o čin jinak trestný. Takový čin orgány veřejné moci neřeší v trestním řízení, ale v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let (část první, hlava III zákona o soudnictví ve věcech mládeže).

25. Jde o jeden z projevů spravedlnosti vstřícné k dětem. Trestná činnost páchaná dětmi se, pokud možno, řeší odděleně od klasického systému trestní justice. Tento požadavek má svůj předobraz v čl. 40 Úmluvy o právech dítěte. Děti by neměly být vystaveny formalizovanému trestnímu řízení, pro nějž je charakteristické potrestání pachatele. Naopak je třeba na ně působit způsobem, který umožňuje jejich začlenění do společnosti a ctí jejich práva. Tento přístup brání stigmatizaci a vzniku trestněprávně relevantních záznamů, přináší také dobré výsledky pro děti a ukázal se jako nákladově efektivní [Výbor pro práva dětí. General comment No. 24 (2019) on children′s rights in the child justice system. 18. 9. 2019. CRC/C/GC/24, bod 15].

26. Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let proto klade důraz na rychlou a odpovídající reakci na protiprávní činnost dětí, aby se již v budoucnu neopakovala a aby se vytvořily příznivé podmínky pro zdravý duševní a sociální rozvoj dítěte. Orgány veřejné moci především zjišťují a řeší příčinu, proč se děti dopustily závadného jednání. Řízení pozůstává z fáze objasňovací, kde se zjišťuje, zda šlo o čin jinak trestný a zda se jej dopustilo trestně neodpovědné dítě mladší patnácti let. V návrhové fázi státní zastupitelství s působností v netrestních věcech posuzuje, zda je nezbytné podat návrh soudu pro mládež na uložení opatření. Ve fázi soudní (dojde-li k ní) řeší soud pro mládež k návrhu státního zastupitelství uložení opatření. Přijímaná opatření (§ 93 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže) nesměřují ke způsobení újmy, ale k odstranění zdroje závadného jednání tak, aby děti mohly dále vyrůstat v příznivém prostředí a začlenit se do společnosti. Cíl tohoto řízení je tedy dvojí: výchovně na děti působit a chránit je před škodlivými vlivy (Šámal, P. – Sotolář, A. Komentář k § 89: Šámal, P. – Válková, H. – Sotolář, A. – Šámalová, M. a kol. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2025, s. 1317).

27. Doktrína i judikatura je zajedno v tom, že řízení ve věcech dětí mladších patnácti let je svébytným civilním řízením nesporným. Proto se trestně neodpovědné děti nemohou dovolávat práva na obhajobu. Důvodem je, že nejsou trestně odpovědné, nelze proti nim vést trestní řízení (v doktríně např. Šámalová, M. Dítě mladší patnácti let a zajištění jeho práv. Státní zastupitelství, č. 3/2013, s. 17–19; v judikatuře srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017 sp. zn. 8 Tdo 1036/2017, č. 47/2018 Sb. rozh. tr., body 16–19 a 23).

28. Ani členění řízení do jednotlivých fází (stádií) nic nemění na jeho civilní povaze, ač se v první fázi přiměřeně použije trestní řád (srov. § 89 a 89a zákona o soudnictví ve věcech mládeže; k tomu Trtková, M. Justice přátelská k dětským pachatelům – realita nebo budoucnost? Trestněprávní revue, č. 1/2024, s. 25 a násl.).

29. Formálně podle českého práva tedy není řízení ve věcech dětí mladších patnácti let trestním řízením. To však bez dalšího neznamená, že nejde o řízení o trestním obvinění podle čl. 6 Úmluvy. Judikatura ESLP tento pojem vykládá autonomně, k čemuž vytvořila tři kritéria: zaprvé, klasifikace podle vnitrostátního práva, zadruhé, povaha deliktu, zatřetí, stupeň závažnosti hrozící sankce. První kritérium zkoumá, jak vnitrostátní právo hledí na konkrétní delikt či řízení. Pokud jej považuje za trestní delikt, resp. za trestní řízení, použije se trestní větev čl. 6 Úmluvy. Druhé kritérium se zabývá skutečnou povahou deliktu. Zohledňuje se například, zda adresáty té či oné právní normy jsou všichni či jen druhově vymezený okruh osob (např. vojáci, exekutoři atd.), zda účel sankce je alespoň zčásti preventivně-represivní či ryze reparační atd. Třetí kritérium pak obrací pozornost na sankci, posuzuje se, zda hrozí sankce, která svou povahou v zásadě náleží do trestní sféry (rozsudek pléna ESLP ve věci *Engel a ostatní proti Nizozemsku* ze dne 8. 6. 1976 č. 5100/71 a další, nověji rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Grosam proti České republice* ze dne 1. 6. 2023 č. 19750/13, § 113).

30. Pokud stát nepovažuje řízení za trestní, otevírá se prostor pro užití zbývajících dvou kritérií. Druhé a třetí kritérium jsou v postavení alternativním, nikoli nezbytně kumulativním. To, že delikt nelze postihnout trestem odnětí svobody, není samo o sobě rozhodné pro účely posouzení použitelnosti trestněprávní složky článku 6 Úmluvy. I relativně nízká závažnost hrozící sankce nemůže zbavit určitý delikt jeho z podstaty trestní povahy. Tím není vyloučena možnost kumulativního náhledu na tato kritéria, pokud jejich samostatné posouzení neumožňuje učinit jednoznačný závěr o existenci trestního obvinění (opět *Grosam proti České republice*, § 113, přehledně v české doktríně Kmec, J. Komentář k čl. 6: Kmec, J. a kol. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2025, s. 743–751).

31. Je třeba souhlasit se stanoviskem nejvyšší státní zástupkyně (bod 16 shora), že důležitá bude povaha opatření ukládaných podle § 93 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. V roce 2016 se ESLP poprvé rozsáhleji vyjádřil k řízení, které se vede proti trestně neodpovědným dětem (šlo o dítě dlouhodobě páchající závažnou trestnou činnost, naposledy vydírání; ruské orgány umístily dítě na 30 dnů do centra dočasného zadržení pro nezletilé delikventy). Byť podle vnitrostátního práva nešlo o řízení trestní (první „engelovské“ kritérium), spáchaný delikt měl nepochybně trestní povahu (druhé kritérium). Největší pozornost věnoval velký senát ESLP třetímu kritériu. Umístění v centru bylo zbavením osobní svobody, proto vzniká domněnka, že řízení bylo trestním řízením ve smyslu článku 6 Úmluvy. Tuto domněnku lze vyvrátit toliko za zcela výjimečných okolností a pouze tehdy, pokud zbavení svobody nelze vzhledem ke své povaze, trvání či způsobu realizace považovat za opatření „působící značnou újmu“ (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Blokhin proti Rusku* ze dne 23. 3. 2016 č. 47152/06, § 179).

32. Česká koncepce činu jinak trestného je zastřešujícím pojmem pro čin, který by za jiných okolností byl trestným činem, avšak kvůli věku dítěte jím není. Účelem zákona o soudnictví ve věcech mládeže je vyhnout se stigmatizaci trestně neodpovědných dětí, které spáchaly čin jinak trestný. Právo s řízením nenakládá jako s řízením trestním, právě naopak, což odpovídá požadavkům ústavního pořádku (zejm. v bodě 25 shora zmíněné Úmluvy o právech dítěte).

33. Pokud jde o povahu sankce za čin jinak trestný, pak účelem opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže je výchovně působit na trestně neodpovědné děti, chránit je před škodlivými vlivy, zasadit se o jejich uplatnění v budoucnosti a předcházet páchání další společensky závadné činnosti. S výjimkou ochranné výchovy a ochranného léčení nehrozí trestně neodpovědným dětem omezení jejich osobní svobody. Případná aplikovatelnost čl. 6 odst. 1 Úmluvy tak závisí na tom, jaké opatření dítěti hrozí (srov. Šámal, P. – Sotolář, A. Komentář k § 93: dílo cit. v bodě 26 shora, s. 1714, 1725 a 1726; podobně rozhodnutí ESLP ze dne ve věci *Hlaváček proti České republice* 25. 9. 2025 č. 21873/21, které v § 13 zdůraznilo, že na stěžovatele nebyla aplikovatelná ochranná výchova ani ochranné léčení).

34. Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let proto zpravidla není řízením o trestním obvinění podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, ledaže dítěti hrozí zbavení osobní svobody [srov. nález ze dne 17. 2. 2015 sp. zn. III. ÚS 916/13 (N 33/76 SbNU 451), bod 37, kde se v jiném kontextu uvádí, že řízení ve věcech dětí mladších patnácti let je zvláštním druhem civilního řízení]. O řízení o trestním obvinění podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy půjde typicky v případech těch nejzávažnějších činů jinak trestných, za něž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu (srov. § 93 zákona o soudnictví ve věcech mládeže).

35. Bylo by nerozumné, aby se na řízení s trestně neodpovědnými dětmi mechanicky a bez dalšího hledělo jako na řízení o trestním obvinění podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Tím by se popíraly nejen cíle české zákonné úpravy, ale též požadavky ústavní. Ústavní pořádek nicméně zaručuje trestně neodpovědnému dítěti právo na ochranu u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu [čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“)], právo na právní pomoc v řízení před jinými státními orgány, a to od počátku řízení (čl. 37 odst. 2 Listiny), což je nutno vnímat v kontextu zvláštní ochrany dětí a mladistvých (čl. 32 odst. 1 Listiny).

V. B. K právu na právní pomoc v řízeních ve věcech dětí mladších patnácti let

36. Pokud trestně neodpovědné dítě zastupuje právní profesionál (advokát), označuje jej zákon (konzistentně s výše podanými úvahami) nikoli jako obhájce, ale jako právního zástupce (§ 89c až 89h zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Právní doktrína zdůrazňuje, že poslání právního zástupce v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let není mechanicky srovnatelné s rolí obhájce v trestním řízení. Jako hlavní argument uvádí nejlepší zájem dítěte. Je v zájmu trestně neodpovědných dětí, aby právní zástupce svojí činností přispěl k jejich příznivému rozvoji, zejména aby se do budoucna vyvarovaly další závadové činnosti. Jinými slovy, právní zástupce má napomáhat dosažení účelu řízení (Šámalová, M. Komentář k § 89f: dílo cit. v bodě 26 shora, s. 1498–1500; dále Šámalová, M. Potřebuje dítě mladší patnácti let v řízení před podáním návrhu podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže obhájce? Trestněprávní revue, č. 2/2015, s. 27 a násl.).

37. Současná úprava právního zastoupení je reakcí na rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ve věci *International Commission of Jurists (ICJ) proti České republice* ze dne 20. 10. 2020 č. 148/2017. Výbor v roce 2020 České republice vytkl, že tehdejší zákon o soudnictví ve věcech dítěte neobsahoval potřebnou úpravu procesních práv, což bylo v rozporu s čl. 17 Evropské sociální charty (č. 14/2000 Sb. m. s.). Státy musí zajistit, aby trestně neodpovědné děti měly odpovídající úroveň ochrany procesních práv, která nesmí být nižší či slabší, než které se dostává dospělým. Přitom je lhostejné, jaké označení či jakou povahu má řízení podle vnitrostátního práva. Trestně neodpovědné děti nemusí kvůli své nezralosti vždy pochopit, jaký smysl a význam má řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, proč policejní orgány činí jednotlivé úkony atd. A právě proto děti potřebují právního profesionála, aby jim vše vysvětlil a zamezil případné újmě pramenící z neznalosti právních předpisů či různých zákoutí řízení (rozhodnutí výboru, § 85, 86, 93 až 96).

38. Ústavní soud souhlasí s požadavkem na zajištění účinného práva na právní pomoc. Ač není rozhodnutí výboru pro Ústavní soud právně závazné, je to právě síla přesvědčivosti výše uvedených argumentů, proč se k nim Ústavní soud hlásí. Jsou cenné pro výklad ústavně zaručeného práva na právní pomoc v řízeních, která se dotýkají trestně neodpovědných dětí.

39. Policejní orgány postupují v souladu s nejlepším zájmem dítěte, s ohledem na jejich věk, zranitelnost, úroveň vyspělosti a rozumové a emoční schopnosti. Dále musí přijmout taková opatření, která dětem pomohou, aby chápaly podstatu řízení včetně jeho průběhu a mohly se řízení skutečně účastnit. To vše již v prvních okamžicích, kdy se dostanou do styku s těmito orgány, obzvlášť jsou-li poprvé vyslýchány. Děti nesmí být zbaveny důležitých procesních záruk jen proto, že řízení má povahu netrestního řízení chránícího práva dítěte.

Jakkoli je třeba trestně neodpovědné děti více chránit, nelze tím odůvodňovat snížení procesního standardu ochrany práv. Nelze děti znevýhodňovat jen proto, že jsou dětmi.

40. K dětem je třeba přistupovat nad rámec procesních záruk zaručených dospělým. Tento přístup nevyplývá pouze z ústavních východisek vyložených výše, ale též přímo ze zákona o soudnictví ve věcech mládeže (jak správně uvádí stěžovatel). Ustanovení § 89a odst. 1 tohoto zákona totiž kromě odkazu na přiměřené použití trestního řádu stanoví přiměřené použití některých ustanovení hlavy II zákona (trestní řízení vedené s mladistvými) na postup orgánů v objasňovací fázi řízení. Jde mimo jiné o požadavek na osobní a odborné předpoklady na práci s dětmi, spolupráci s relevantními orgány, způsob provádění úkonů, dbaní práv dítěte a zákonného zástupce nebo opatrovníka, rozsah zákazu zveřejňování, zjištění poměrů dítěte, vyšetření duševního stavu apod. Na řízení ve věcech dětí mladších patnácti let je proto třeba aplikovat obecnou úpravu trestního řádu modifikovanou zvláštní úpravou stanovenou hlavou III zákona o soudnictví ve věcech mládeže a relevantními ustanoveními hlavy II tohoto zákona.

V. C. Aplikační část

41. Nynější věc nepokročila až do soudní fáze. Skončila již ve fázi návrhové, byť stěžovatel spáchal čin jinak trestný výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií (§ 192 odst. 3 trestního zákoníku). Okresní státní zastupitelství nepodalo k příslušnému soudu pro mládež návrh na uložení opatření (§ 89i zákona o soudnictví ve věcech mládeže).

42. V průběhu objasňovací fáze podle stěžovatele nastaly dva okamžiky, kdy policejní orgány porušily jeho právo na obhajobu. Policejní orgány podle stěžovatele, zaprvé, bezdůvodně odepřely jeho právní zástupkyni možnost nahlížet do spisu; zadruhé, neumožnily, aby se právní zástupkyně účastnila úkonu, kdy jeho rodiče podávali vysvětlení k věci.

(i) Právo nahlížet do spisu

43. Právo účastníka řízení nahlížet do spisu je nedílnou součástí práva na právní pomoc a vůbec práva na spravedlivý proces. Byť Listina se o nahlížení do spisu výslovně nezmiňuje, je toto právo nezbytným předpokladem pro výkon jiných ústavně zaručených práv. Bez potřebných informací se jednotlivec může stěží vyjádřit k předmětu řízení, předložit protiargumenty apod.

44. Právo nahlížet do spisu je v detailech upraveno v rovině podústavní. Podle § 89f odst. 4 *in fine* zákona o soudnictví ve věcech mládeže právní zástupce trestně neodpovědného dítěte smí v objasňovací fázi řízení nahlížet do spisu ve stejném rozsahu jako obhájce podezřelého mladistvého. Je proto nejprve třeba vysvětlit, jaká jsou práva obhájce podezřelého mladistvého. Mladistvý musí mít obhájce již od okamžiku, kdy podává vysvětlení jako podezřelý nebo jsou proti němu jiným než utajovaným způsobem prováděny jiné úkony podle tohoto zákona nebo trestního řádu (§ 42a odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Právní úprava tak vychází z potřeby chránit práva mladistvých pachatelů více a dříve než u dospělých pachatelů. Proto je u mladistvých rozsah nutné obhajoby zakotven šířeji, a to již před okamžikem zahájení trestního stíhání (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2009 sp. zn. 8 Tdo 583/2009, č. 3/2010 Sb. rozh. tr.).

45. V objasňovací fázi má právní zástupce trestně neodpovědného dítěte právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování a osobních údajů svědka podle § 55 odst. 2 trestního řádu, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí (viz analogicky stejná práva zákonného zástupce nebo opatrovníka mladistvého v § 43 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže; podobně Šámalová, M. komentář k § 89f: dílo cit. v bodě 26 shora, s. 1512; nebo komentář k témuž ustanovení Brucknerová, E. – Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2025, s. 302 a násl.; shodně nejvyšší státní zástupkyně cit. v bodě 18 shora).

46. Státní zástupce nebo policejní orgán může právo nahlédnout do spisů právnímu zástupci dítěte mladšího patnácti let ze závažných důvodů odepřít (což plyne z obecné úpravy § 65 odst. 2 trestního řádu). Závažnost důvodů, ze kterých tato práva odepřel policejní orgán, je na žádost osoby, jíž se odepření týká, státní zástupce povinen urychleně přezkoumat. Ústavní soud již k právům obviněného (které se na věci trestně neodpovědných dětí s ohledem na shora podaný výklad uplatní obdobně, viz opět § 89a odst. 1 ve spojení s § 89f odst. 4 *in fine* zákona o soudnictví ve věcech mládeže) nahlížet do spisu uvedl, že omezení tohoto práva, i když je zákonem připuštěno, je třeba náležitě zdůvodnit [nález ze dne 23. 1. 2001 sp. zn. IV. ÚS 472/2000 (N 15/21 SbNU 107)].

47. Pokud tedy mají právní zástupci trestně neodpovědných dětí právo nahlížet do spisu, orgány veřejné moci tíží argumentační břemeno vysvětlit, proč tu je závažný důvod pro odepření tohoto práva.

48. V nynější věci policejní orgán bez dalšího odmítl stěžovatelovu žádost o nahlížení do spisu (neboť stěžovatel nebyl „v této fázi řízení oprávněn nahlížet do tr. spisu“). Okresní státní zastupitelství (podobně jako policejní orgán nesprávně) argumentovalo, že dítě mladší patnácti let jako osoba podezřelá není ve výčtu osob oprávněných nahlížet do spisu, a proto nahlížet do spisu nemohou ani jeho právní zástupci. Doplnilo však, že smyslem a účelem řízení ve věcech dětí mladších patnácti let je, aby se stěžovatel k věci vyjádřil bez větší přípravy; v této věci přitom ještě stěžovatel nevypovídal („Vzhledem k tomu, že nezletilá osoba v dané věci nevypovídala, resp. odmítla vypovídat, je na policejním orgánu, jakou zvolí ‚taktiku‘, přičemž považuji za vhodné, aby se nezletilý nejprve vyjádřil ke skutku tak, jak ho vnímal svými smysly, spontánně a bez hlubší přípravy na to, jak konkrétně má ve věci vypovídat.“). Krajské státní zastupitelství dodalo, že důvodem pro odepření bylo, že v době žádosti nebyla důkazní situace jednoznačná, prověřování bylo na úplném začátku.

49. Důvody pro odepření nahlédnout do spisu lze tedy v minimální rovině poznat alespoň z vyrozumění obou státních zastupitelství. Nadto policejní orgán zanedlouho svou chybu napravil a právní zástupkyni nahlédnout do spisu umožnil. K porušení ústavně zaručených práv stěžovatele tedy v této situaci nedošlo.

(ii) Právo požadovat, aby úkonům prováděných v objasňovací fázi byla přítomna právní zástupkyně

50. Mezi stěžovatelem a účastníky řízení je dále sporné, zda se právní zástupkyně stěžovatele mohla účastnit podání vysvětlení stěžovatelovými rodiči. Okresní státní zastupitelství odmítá, aby trestně neodpovědné děti měly stejná práva či dokonce více práv než trestně odpovědní obvinění. Obhájce dospělého obviněného se může zúčastnit jen vyšetřovacích úkonů, které se však v prověřovací fázi neuskutečňují (viz vyjádření okresního státního zastupitelství v bodě 11 shora). Krajské státní zastupitelství argumentuje, že v objasňovací fázi se toliko shromažďují podklady pro další postup ve věci. Ustanovení § 165 trestního řádu se proto nepoužije, jelikož se nevydává žádné usnesení o zahájení trestního stíhání. Přítomnost právního zástupce trestně neodpovědného dítěte je možná jen tam, kde se úkon provádí za přítomnosti dětí (viz vyjádření krajského státního zastupitelství v bodě 13 shora).

51. Argumenty státních zastupitelství však neobstojí, nesouhlasí s nimi ostatně ani nejvyšší státní zástupkyně. Zákon mluví jasně. Právní zástupce dítěte mladšího patnácti let je v objasňovací fázi řízení oprávněn se zúčastnit všech úkonů, kterých by se mohl účastnit obhájce podezřelého mladistvého (§ 89f odst. 4 věta první část za středníkem zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Právní zástupce může již od zahájení objasňování být přítomen při úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v soudní fázi řízení. Přítomnost právního zástupce nelze podmiňovat současnou přítomností trestně neodpovědného dítěte, jak nesprávně uvádí krajské státní zastupitelství. Rozhodující je, zda výstup

z provedeného úkonu je později důkazně použitelný. Pokud tedy právní zástupce oznámí, že se chce účastnit úkonu, policejní orgán mu musí včas sdělit, o jaký druh úkonu jde, kdy a kde se koná. Stejně musí postupovat tehdy, jde-li o úkon, který spočívá ve výslechu svědka, který má právo odepřít výpověď (srov. Šámalová, cit. dílo v bodě 36, s. 1511 a 1512, podobně stanovisko nejvyšší státní zástupkyně, viz bod 18 shora).

52. Policejní orgán proto pochybil, pokud neumožnil právní zástupkyni stěžovatele, aby se účastnila podání vysvětlení stěžovatelovými rodiči. Státní zastupitelství rovněž pochybila, pokud takový postup policejního orgánu posvětila. Šlo totiž o úkony, jejichž výsledky mohly být bez pochyby použity jako důkaz. Tato vada však nemohla dosáhnout ústavní úrovně, neboť věc nedospěla do soudní fáze (a pokud by dospěla, poznatky z podání vysvětlení by nebyly z důvodu této vady proti stěžovateli procesně použitelné).

VI. Závěr

53. Nikoli každé porušení procesních práv automaticky znamená též porušení práv ústavně zaručených. Ústavní soud totiž posuzuje ústavní konformitu postupů orgánů veřejné moci ve spojitosti s řízením, o které šlo, tj. posuzuje řízení jako celek [srov. např. nález ze dne 24. 1. 2023 sp. zn. I. ÚS 3218/22 (N 17/116 SbNU 132), body 22 a 23].

54. Státní zastupitelství odůvodnila, proč bylo právní zástupkyni odepřeno právo nahlédnout do spisu, byť minimalisticky. Nadto o několik týdnů později, po skončení objasňovací fáze, policejní orgán právní zástupkyni do spisu umožnil nahlédnout.

55. Stejně tak nepřipuštění účasti právní zástupkyně na podání vysvětlení sice bylo v rozporu se zákonem, ovšem nemohlo se ve výsledku do stěžovatelových základních práv negativně promítnout. Pokud by totiž věc přešla do soudní fáze, nebyly by poznatky policejního orgánu z důvodu této vady procesně použitelné. Především však tato věc do soudní fáze nedospěla. Právě proto ani toto pochybení nemělo dopad do ústavně zaručených práv stěžovatele. Není úkolem Ústavního soudu jako soudního orgánu ochrany ústavnosti, aby k zásahovým ústavním stížnostem v každé jedné věci ve výroku nálezu deklaroval porušení procesních práv, která se však nemohla dotknout celkové ústavnosti řízení.

56. Ústavní soud proto ústavní stížnost zamítl (§ 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

Č. 74
Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – právo odsouzeného na projednání věci v jeho přítomnosti (sp. zn. II. ÚS 204/26 ze dne 20. května 2026)

Stížnostní soud poruší zásadu ústnosti a přímosti v situaci, kdy při rozhodování o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody přehodnotí výslech odsouzeného v otázce náhledu na svou trestní minulost, aniž by tento důkaz zopakoval či jinak doplnil dokazování.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Přibáně, soudce zpravodaje Martina Smolka a soudce Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatele D. K., t. č. ve věznici Praha-Pankrác, zastoupeného JUDr. Tomášem Paťhou, advokátem, sídlem Národní 416/37, Praha 1, proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 67 To 336/2025-54 ze dne 23. října 2025, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze č. j. 67 To 336/2025-54 ze dne 23. října 2025 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se proto ruší.

Odůvodnění

I. Shrnutí skutkových a procesních okolností

1. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí. Tvrdí, že jím byla porušena jeho práva podle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh vyplývá, že stěžovatel aktuálně vykonává trest odnětí svobody v trvání tří let. Na základě žádosti stěžovatele rozhodl Obvodní soud pro Prahu 4 (dále jen „obvodní soud“) usnesením č. j. 37 PP 25/2025-34 ze dne 26. srpna 2025 o podmíněném propuštění stěžovatele z výkonu trestu odnětí svobody, a to se zkušební dobou šesti let. Zároveň stěžovateli uložil, aby se ve zkušební době zdržel požívání omamných a psychotropních látek a aby se zdržel hazardních her a sázek a na vlastní žádost se nechal zapsat do registru osob vyloučených z účasti na hazardní hře. Nadto pak stěžovateli stanovil povinnost podrobit se ve zkušební době léčení závislosti na návykových látkách u společnosti SANANIM, z. ú.

3. Proti rozhodnutí obvodního soudu podala státní zástupkyně Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4 stížnost, na jejímž základě Městský soud v Praze (dále jen „stížnostní soud“) usnesení obvodního soudu napadeným usnesením zrušil a znovu rozhodl tak, že žádost stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody zamítl.

II. Argumentace stěžovatele

4. Podle stěžovatele stížnostní soud při posuzování jeho žádosti vycházel z požadavků, které nemají oporu v § 88 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“). Za takový nepřípustný požadavek považuje zejména to, že soud spojil splnění podmínek pro podmíněné propuštění s jeho doznáním k dřívější trestné činnosti. Argumentaci soudu, podle níž stěžovatel nepřijal odpovědnost za spáchanou trestnou činnost a nevytvořil dostatečný náhled na své jednání, považuje stěžovatel ve skutečnosti za nepřímý požadavek na doznání, který jde nad rámec zákonných kritérií a je v rozporu se zásadou zákazu dvojího přičítání.

5. Stěžovatel rovněž nesouhlasí s tím, že stížnostní soud podmínil jeho propuštění předložením konkrétního plánu úhrady vzniklých dluhů. Podle názoru stěžovatele jde o další kritérium, které zákon nestanoví. Zdůrazňuje, že soudu doložil příslib zaměstnání s konkrétní výší mzdy, což podle něj dostatečně prokazuje jeho schopnost vést po propuštění řádný život a postupně své závazky uspokojit.

6. Dále stěžovatel namítá, že stížnostní soud dospěl k závěru, že trpí těžkou závislostí na návykových látkách, aniž by k tomu bylo provedeno odpovídající dokazování. Takový závěr podle něj nemá oporu v provedených důkazech a představuje nepřípustné nahrazení dokazování vlastní úvahou soudu.

7. Stěžovatel konečně tvrdí, že stížnostní soud nesprávně posoudil splnění jednotlivých zákonných podmínek pro jeho podmíněné propuštění. Uvádí, že v řízení před soudem prvního stupně bylo prokázáno, že má po propuštění zajištěno stabilní rodinné zázemí, bydlení i pracovní uplatnění. Podle něj tak byly splněny předpoklady pro závěr, že se polepšil a je schopen po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody vést řádný život.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní stížnost byla oprávněnou osobou podána včas [§ 72 odst. 1 a 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)] a není nepřípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*). Stěžovatel je řádně zastoupen advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

IV. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatele

9. Městský soud v Praze ve vyjádření odkázal na své písemné vyhotovení napadeného usnesení. Připomněl, že stěžovatel nesplnil jednu z podmínek pro podmíněné propuštění, a to jeho polepšení. Svůj závěr opřel mimo další skutková zjištění i o stanovisko ředitele věznice, kde se v současné době stěžovatel nachází. Zároveň uvedl, že o podmíněném propuštění stěžovatele kladně nerozhodl, jelikož by propuštění v tomto případě odporovalo rozhodovací praxi a zvýhodnilo stěžovatele oproti dalším žadatelům.

10. Městské státní zastupitelství v Praze se k věci ve stanovené lhůtě nevyjádřilo. Ústavní soud proto vychází z toho, že se postavení vedlejšího účastníka vzdalo a nadále s ním jako s vedlejším účastníkem nejedná.

11. Stěžovatel nevyužil svého práva reagovat na vyjádření účastníka řízení.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

12. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Trestní zákoník (ve znění účinném do 31. prosince 2025) v § 88 odst. 1 stanoví tři kumulativní podmínky, při jejichž splnění soud odsouzeného podmíněně propustí na svobodu. První a objektivně lehce zjistitelnou podmínkou je, že odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého trestu. Druhá a třetí podmínka se vztahují k osobě odsouzeného. Ten má prokázat, že se v důsledku výkonu trestu odnětí svobody polepšil (druhá podmínka). Třetí podmínka je

konstruována jako alternativní, když soud buď musí dospět k závěru, že lze od odsouzeného očekávat vedení řádného života v budoucnu, anebo přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného.

14. V posuzovaném případě neexistují pochybnosti o splnění první podmínky. Stížnostní soud ale na rozdíl od obvodního soudu dospěl k závěru, že podmínka polepšení stěžovatele splněna nebyla. Zatímco podle obvodního soudu bylo chování stěžovatele během výkonu trestu odnětí svobody zcela bezproblémové, stížnostní soud zastal spíše opačný názor. Nepřehlédl, že stěžovatel nebyl sice kázeňsky trestán, přesto obdržel pouze jednu kázeňskou odměnu a byl stále zařazen v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení.

15. Podobný nesoulad v závěrech soudů panoval i v otázce samotného náhledu stěžovatele na svou trestnou činnost. Podle obvodního soudu projevil stěžovatel dostatečnou lítost nad svým chováním v minulosti a uvědomil si jeho závažnost. Stejně kladně hodnotil i snahu stěžovatele vypořádat své finanční závazky a změnit v budoucnu své sociální prostředí (bod 7 usnesení obvodního soudu).

16. Naopak stížnostní soud došel k zcela opačnému závěru. Stěžovatel měl podle něj svou trestnou činnost bagatelizovat (bod 9 napadeného usnesení stížnostního soudu), a v souhrnu tak neprokázal žádnou sebereflexi nad svým chováním (bod 8 napadeného usnesení stížnostního soudu).

17. Stížnostní soud ale na rozdíl od soudu obvodního učinil své skutkové závěry v rámci neveřejného zasedání. Neměl proto možnost stěžovatele sám vyslechnout, a učinit si tak ucelený obraz o jeho možném polepšení.

18. Takový přístup Ústavní soud v minulosti shledal za potenciálně porušující stěžovatelovo právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, a to pro rozpor se zásadou ústnosti a přímosti [§ 2 odst. 11 a 12 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)]. Tyto zásady předpokládají, že instančně vyšší soud nemůže přehodnotit potenciálně významné důkazy provedené nalézacím soudem, pokud je sám neprovedl (srov. nález sp. zn. IV. ÚS 2338/25 ze dne 23. dubna 2026, bod 39), resp. sám odsouzeného nevyslechl.

19. Ve své judikatuře tak Ústavní soud stanovil povinnost soudu seznámit se s důkazem v jeho autentické podobě, pokud o něj opírá své vlastní (od závěrů soudu nižšího pozměněné) skutkové závěry. To platí zejména u svědeckých výpovědí, resp. výpovědí účastníků. Je-li proto rozhodnutí soudu prvního stupně legitimně (tedy bez rozporů a v dostatečném rozsahu) opřeno o hodnocení subjektivního atributu výpovědi, jakými jsou např. upřímnost omluvy obviněného nebo získání náhledu na trestnou činnost, nemůže daný skutkový závěr stížnostní soud přehodnotit bez možnosti seznámení se s obsahem tohoto důkazu autentickým způsobem [nález sp. zn. III. ÚS 1619/23 ze dne 28. listopadu 2023 (N 173/121 SbNU 192), bod 15, nález sp. zn. I. ÚS 1421/25 ze dne 20. června 2025(N 137/130 SbNU 338), bod 12].

20. V posuzované věci stížnostní soud v intencích výše uvedených východisek nepostupoval, když závěry obvodního soudu podstatně přehodnotil, aniž by se s výpovědí stěžovatele autenticky seznámil.

21. Ústavní soud proto uzavírá, že stížnostní soud svým postupem jednal v rozporu se zásadou ústnosti a přímosti při rozhodování o podmíněném propuštění stěžovatele, a porušil tak právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené mu čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto napadené rozhodnutí zrušil.

22. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že napadené rozhodnutí stížnostního soudu neobstojí bez dalšího, přestože soud neshledal vedle splnění druhé podmínky i naplnění podmínky očekávaného vedení řádného života v budoucnu. Tyto dvě podmínky jsou totiž spolu úzce svázány a logicky na sebe navazují. Zatímco polepšení sleduje aktivitu a změnu odsouzeného v blízké minulosti, popřípadě v přítomnosti, očekávání vedení řádného života je orientováno do budoucna. Dotčená podmínka přitom existuje ve dvou variantách. Alternativou k očekávání vedení řádného života od samotného odsouzeného je přijetí záruky za dovršení

jeho nápravy. V obou případech se nicméně předpokládá, že pozitivní proces, který byl započat v průběhu výkonu trestu a který nasvědčuje proměně odsouzeného, bude pokračovat po propuštění [srov. nález sp. zn. II. ÚS 482/18 ze dne 28. listopadu 2018 (N 195/91 SbNU 411), bod 36].

23. Závěr stížnostního soudu o nesplnění třetí podmínky pro podmíněné propuštění je tak v současné době předčasný, když před rozhodnutím o jejím splnění bude stížnostní soud povinen opětovně zhodnotit polepšení stěžovatele.

VI. Závěr

24. Ústavní soud z uvedených důvodů shledal, že napadeným usnesením Městského soudu v Praze bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní stížnosti proto vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí zrušil.

25. Věc se tím vrací Městskému soudu v Praze k novému rozhodnutí o stížnosti státního zástupce Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4, přičemž Městský soud v Praze bude vázán právním názorem Ústavního soudu.

Č. 75
Nedobrovolná hospitalizace z preventivních důvodů
(sp. zn. I. ÚS 30/26 ze dne 27. května 2026)

Podmínku bezprostřednosti závažného ohrožení sebe nebo svého okolí, která představuje ve smyslu § 38 odst. 1 písm. b) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), jednu z nezbytných podmínek pro nedobrovolnou hospitalizaci, je třeba v souladu s čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 5 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vykládat restriktivně, a to zvlášť v případech nedobrovolné hospitalizace z preventivních důvodů.

Ani v sedmidenní lhůtě k vydání soudního rozhodnutí o přípustnosti převzetí a dalším držení ve zdravotnickém zařízení (čl. 8 odst. 6 Listiny základních práv a svobod, § 77 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních) nesmí obecný soud rezignovat na ústavní standardy řádného dokazování, ačkoliv zpravidla musí postačit, když rozhodující skutečnosti osvědčí.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Dity Řepkové, soudce zpravodaje Tomáše Langáška a soudce Jana Wintra a o ústavní stížnosti M. D., zastoupeného Mgr. Zuzanou Candigliota, advokátkou, sídlem Burešova 615/6, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2025 č. j. 24 Cdo 2050/2025-162, usnesení Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 13. prosince 2024 č. j. 58 Co 304/2024-103 a usnesení Okresního soudu v Kroměříži ze dne 25. září 2024 č. j. 11 L 187/2024-40, ve znění opravného usnesení Okresního soudu v Kroměříži ze dne 4. října 2024 č. j. 11 L 187/2024-48, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně a Okresního soudu v Kroměříži jako účastníků řízení a 1) Psychiatrické nemocnice v Kroměříži, sídlem Havlíčkova 1265, Kroměříž, zastoupené Mgr. Terezou Spálovskou, advokátkou, sídlem Kollárova 634/6, Kroměříž, 2) Krajského státního zastupitelství v Brně – pobočky ve Zlíně a 3) Okresního státního zastupitelství v Kroměříži jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2025 č. j. 24 Cdo 2050/2025-162, usnesením Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 13. prosince 2024 č. j. 58 Co 304/2024-103 a usnesením Okresního soudu v Kroměříži ze dne 25. září 2024 č. j. 11 L 187/2024-40, ve znění opravného usnesení Okresního soudu v Kroměříži ze dne 4. října 2024 č. j. 11 L 187/2024-48, bylo porušeno právo stěžovatele na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1, 2 a 6 Listiny základních práv a svobod a čl. 5 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2025 č. j. 24 Cdo 2050/2025-162, usnesení Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 13. prosince 2024 č. j. 58 Co 304/2024-103 a usnesení Okresního soudu v Kroměříži ze dne 25. září 2024 č. j. 11 L 187/2024-40, ve znění opravného usnesení Okresního soudu v Kroměříži ze dne 4. října 2024 č. j. 11 L 187/2024-48, se ruší.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. Ústavní soud tímto nálezem zrušil napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně a Okresního soudu v Kroměříži týkající se nedobrovolné hospitalizace stěžovatele. Nedostála totiž vysokému standardu vyžadovanému pro prokázání naplnění zákonných podmínek nedobrovolné hospitalizace. Preventivní nedobrovolná hospitalizace v psychiatrické nemocnici stěžovatele, který trpí schizofrenií, kvůli podezření na myokarditidu (zánětlivé onemocnění srdečního svalu) v posuzovaném případě nesplnila zákonnou podmínku bezprostřednosti ohrožení, které jednotlivec představuje pro sebe sama či své okolí. Obecné soudy tak nesplnily povinnost postupovat při soudním přezkumu nedobrovolné hospitalizace důkladně ani povinnost vykládat možnosti omezení práva na osobní svobodu restriktivně. V důsledku toho napadenými rozhodnutími porušily ústavně zaručená základní práva stěžovatele na osobní svobodu a na soudní ochranu.

II. Skutkové okolnosti a obsah napadených rozhodnutí

2. Z ústavní stížnosti, přiložených dokumentů a vyžádaného soudního spisu vyplývá, že stěžovatel byl hospitalizován v Psychiatrické nemocnici v Kroměříži (nyní vedlejší účastnice 1, dále také „zdravotnické zařízení“). Od 20. září 2024 se jednalo o hospitalizaci bez písemného souhlasu stěžovatele. Dne 3. října 2024 byl stěžovatel opět převeden na dobrovolný režim hospitalizace. Následně na základě negativního reversu hospitalizaci ukončil.

3. Zdravotnické zařízení 20. září 2024 oznámilo Okresnímu soudu v Kroměříži (dále jen „okresní soud“) nedobrovolnou hospitalizaci podle § 75 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, v rozhodném znění, (dále jen „zákon o zvláštních řízeních soudních“) s tím, že stěžovatel jevil známky duševní choroby a ohrožoval sebe a své okolí. Okresní soud následně zahájil řízení o vyslovení přípustnosti převzetí umístěného. Okresní soud dospěl k závěru, že hospitalizace stěžovatele bez jeho souhlasu byla v souladu s § 38 odst. 1 písm. b) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), v rozhodném znění. Podle tohoto ustanovení lze pacienta hospitalizovat bez souhlasu mimo jiné, pokud trpí duševní poruchou a bezprostředně a závažným způsobem ohrožuje sebe nebo své okolí, přičemž tuto hrozbu nelze odvrátit jinak. Podle okresního soudu byly tyto podmínky splněny tím, že u stěžovatele panovalo podezření na myokarditidu a současně trpí duševní poruchou, paranoidní schizofrenií. S ohledem na to soud uzavřel, že hospitalizace stěžovatele byla nutná. Jinak by vzhledem ke svému psychickému stavu a somatickému onemocnění nemusel dodržovat medikaci nebo jiná doporučení lékařů, což by ohrozilo jeho zdravotní stav.

4. Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně (dále jen „krajský soud“) k odvolání stěžovatele potvrdil rozhodnutí okresního soudu. Naznal, že zákonné podmínky pro nedobrovolnou hospitalizaci byly splněny na základě závažné duševní poruchy, svévolného vysazování léků a nedodržování klidového režimu za situace, kdy byl stěžovatel vyšetřován pro podezření z onemocnění (myokarditidy), které by ho mohlo ohrožovat na životě. Hrozbu nešlo odvrátit jinak, protože i na oddělení bylo velmi těžké zajistit stěžovatelovu řádnou medikaci a klidový režim, a protože stěžovatel naslouchal otčímovi, který mu doporučoval nerespektovat nařízenou medikaci.

5. Nejvyšší soud v záhlaví uvedeným usnesením odmítl stěžovatelovo dovolání.

III. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti navrhl zrušení napadených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí podle čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 Listiny a čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 14 odst. 1 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením (dále jen „Úmluva OSN“) a právo na soudní ochranu a spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

7. Stěžovatel v první řadě tvrdí, že bylo porušeno jeho právo na osobní svobodu, neboť nebyly splněny důvody pro nedobrovolnou hospitalizaci. Obecné soudy podle stěžovatele ignorovaly zákonnou úpravu i ústavněprávní rozměr věci. Údajné podezření na myokarditidu a s ním související vyšetření nepředstavují zákonný důvod podle § 38 odst. 1 písm. c) zákona o zdravotních službách. I pokud by v souvislosti s tímto podezřením u stěžovatele nastal stav ohrožující zdraví, neodůvodňovalo by to hospitalizaci na psychiatrii, nýbrž na kardiologii. Stěžovatel dále namítá, že mu zbavením osobní svobody zdravotní zařízení bránilo vyhledat péči u jiných poskytovatelů. Odmítal totiž zdravotní služby ze strany personálu Psychiatrické nemocnice v Kroměříži, k němuž ztratil důvěru kvůli zneužívání mocenského postavení. V tomto ohledu poznamenal, že je nepřijatelné, aby personál využíval paternalistické a protiprávní praktiky. Ty měly spočívat v tom, že pacienta, který je v dobrovolném režimu, převádí na nedobrovolný režim. Nikoliv však ze zákonných důvodů pro nedobrovolnou hospitalizaci, ale „za trest“, protože pacient neposlouchá a trvá na svých právech. Nedobrovolnou hospitalizaci z uvedených důvodů stěžovatel označil za neodůvodněnou a nepřiměřenou – již dříve ostatně spolupracoval s ambulantní psychiatryní a praktickým lékařem.

8. Zadruhé stěžovatel namítá porušení práva na soudní ochranu. Prvním aspektem měl být tendenční a jednostranný postoj soudkyně okresního soudu při jednání. Dále stěžovatel rozporuje, že okresní soud neprovedl důkaz zdravotnickou dokumentací. Tvrdí totiž, že se jeho zdravotní stav od doby dobrovolné hospitalizace výrazným způsobem nezměnil. I myokarditida se údajně řešila už dříve. Také má za to, že ze zdravotnické dokumentace vyplývá, že důvodem zákazu vycházek byla intervence matky stěžovatele a intrikaření nemocnice s matkou za jeho zády, mimo jiné ohledně případného omezení stěžovatele ve svéprávnosti. Konečně stěžovatel tvrdí, že jeho nedobrovolná hospitalizace nebyla řádně odůvodněna.

IV. Vyjádření účastníků řízení

9. Ústavní soud si vyžádal soudní spis a vyzval účastníky a vedlejší účastníky řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

10. Nejvyšší soud navrhl Ústavnímu soudu ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou. Zrekapituloval obsah svého rozhodnutí ve věci a dále stručně shrnul a odkázal na vyjádření Okresního státního zastupitelství a Psychiatrické nemocnice v Kroměříži učiněná v řízení před obecnými soudy. Nejvyšší soud též uvedl, že život a zdraví představují tak významné hodnoty, že společenský zájem na jejich ochraně převažuje nad právem jedince o těchto statcích svobodně rozhodovat. Podotkl také, že v zájmu stěžovatele nebyl ani časný návrat k otčímovi, podle něhož byla důvodem přeměny hospitalizace na nedobrovolnou intervence matky stěžovatele za jeho zády. Situaci stěžovatele podle Nejvyššího soudu neprospívá ani z obsahu spisu vyplývající narušení vztahů mezi zdravotním ústavem a stěžovatelem, resp. jeho právní zástupkyní.

11. Krajský soud uvedl, že stěžovatel v ústavní stížnosti opakuje již vypořádané námitky, nesouhlasí s hodnocením závažnosti svého zdravotního stavu a prostřednictvím selektivních tvrzení zpochybňuje věrohodnost důkazů. Závěrem odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

12. Okresní soud ve vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí. K tomu dodal, že dokazování je v daném typu případů omezeno na provedení důkazů podle § 77 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních. V kontextu provedených důkazů se okresnímu soudu jevilo nadbytečným provádět důkaz zdravotní dokumentací stěžovatele.

13. Vedlejší účastnice 1, Psychiatrická nemocnice v Kroměříži, Ústavnímu soudu navrhla, aby ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou, popř. aby ji zamítl. Vedlejší účastnice se nejprve ohradila vůči nařčení z kolaborace s matkou stěžovatele. V průběhu hospitalizace pacientů standardně komunikuje s příbuznými, kteří mohou být se souhlasem pacientů informováni o zdravotním stavu pacienta, a ve spolupráci s nimi se snaží řešit praktické důsledky hospitalizace. Nazývat tyto postupy kolaborací je nesmyslné obecně i ve vztahu k případu stěžovatele. Pro úplnost dodává, že podnět k omezení svéprávnosti stěžovatele nepodala. Vedlejší účastnice dále uvedla, že jednala *lege artis* a splnila veškeré podmínky stanovené § 38 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotních službách, přičemž zrekapitulovala podrobný průběh léčby stěžovatele a důvodů přeměny hospitalizace na nedobrovolnou. Závěrem uvedla, že případné chyby v dokazování a procesním postupu soudu jí nemohou jít k tíži.

14. Krajské státní zastupitelství v Brně – pobočka ve Zlíně navrhlo Ústavnímu soudu ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, popř. ji zamítnout. Uvedlo, že stěžovatel nebyl hospitalizován na základě § 38 odst. 1 písm. c) zákona o zdravotních službách, nýbrž v souladu s písm. b) téhož ustanovení, tedy kvůli bezprostřednímu a závažnému ohrožení sebe či svého okolí při existenci duševní poruchy. Ohrožení stěžovatele bylo přitom zcela reálné a závažné, neboť stěžovatel plně nedodržoval klidový režim ani na uzavřeném oddělení. K procesní stránce věci Krajské státní zastupitelství uvedlo, že okresní soud dostál všem procesním požadavkům. V rámci dokazování se nabízel i důkaz zdravotnickou dokumentací, ale vzhledem ke krátké lhůtě pro rozhodnutí je akceptovatelný i soudem zvolený postup spoléhající na vyjádření ošetřující lékařky.

15. Okresní státní zastupitelství v Kroměříži Ústavnímu soudu sdělilo, že převzetí stěžovatele do psychiatrické nemocnice bylo v souladu se zákonem a odkázalo na své vyjádření učiněné v řízení před obecnými soudy.

16. Ústavní soud zaslal uvedená vyjádření na vědomí stěžovateli.

V. Věcné posouzení ústavní stížnosti

17. Ústavní stížnost je důvodná.

18. Nedobrovolná hospitalizace představuje intenzivní zásah do práva na osobní svobodu garantovaného čl. 8 odst. 1 Listiny a čl. 5 odst. 1 Úmluvy. Osobní svoboda přitom představuje v demokratickém právním státu jednu z nejdůležitějších hodnot, neboť je předpokladem toho, aby si mohl každý sám uspořádat svůj vlastní život, aby mohl rozhodovat o jeho podstatných aspektech a svým jednáním usilovat o vlastní štěstí [nález sp. zn. III. ÚS 916/13 ze dne 17. 2. 2015 (N 33/76 SbNU 451), bod 27; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Ťupa proti České republice* ze dne 26. 5. 2011 č. 39822/07, § 45)].

19. Hlavním cílem ústavní ochrany osobní svobody je předcházení svévolnému a neodůvodněnému zbavení osobní svobody. Proto ústavní pořádek svazuje nedobrovolné hospitalizace řadou podmínek. Podle čl. 8 odst. 6 Listiny zákon stanoví, ve kterých případech může být osoba držena v ústavní zdravotnické péči bez svého souhlasu. Ustanovení čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy připouští zákonné držení osob, aby se zabránilo šíření nakažlivé nemoci, nebo osob duševně nemocných, alkoholiků, narkomanů nebo tuláků. Na podústavní úrovni pak podle § 104 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, platí, že převzít člověka bez jeho souhlasu do zařízení poskytujícího zdravotní péči nebo ho v něm bez jeho souhlasu držet lze jen z důvodu stanoveného zákonem a za podmínky, že nezbytnou péči o jeho osobu nelze zajistit mírnějším a méně omezujícím opatřením. V nynější věci byl stěžovatel nedobrovolně hospitalizován na

základě § 38 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotních službách s tím, že trpěl duševní poruchou a současně bezprostředně a závažným způsobem ohrožoval sebe nebo své okolí.

20. Omezení práva na osobní svobodu je možné pouze za přísného dodržení všech zákonných podmínek, které je navíc třeba vykládat restriktivně [nález sp. zn. I. ÚS 563/06 ze dne 1. 2. 2007 (N 22/44 SbNU 267)]. Tomu musí odpovídat také vysoká míra ochrany procesních práv [nález sp. zn. I. ÚS 1974/14 ze dne 23. 3. 2015 (N 61/76 SbNU 825), bod 99]. Soudní přezkum nedobrovolné hospitalizace musí být důkladný, neboť jedině tehdy lze mít za to, že procesní záruky před svévolným zbavením osobní svobody jsou prakticky účinné [cit. rozsudek *Ťupa*, § 51; nález sp. zn. II. ÚS 2545/17 ze dne 27. 2. 2018 (N 36/88 SbNU 499), bod 21]. Ústavní soud proto posuzuje případná závažná procesní pochybení v řízení o vyslovení přípustnosti převzetí a dalším držení ve zdravotnickém zařízení jak z hlediska práva na soudní ochranu, tak z hlediska práva na osobní svobodu (cit. nález sp. zn. II. ÚS 2545/17, bod 16; cit. nález sp. zn. I. ÚS 1974/14).

21. V nyní posuzovaném případu o existenci duševní poruchy na straně stěžovatele nebylo sporu. Okresní soud uvedl, že podle dřívějšího znaleckého posudku stěžovatel trpí schizofrenií. Podle judikatury Ústavního soudu ale samotná skutečnost, že pacient trpí duševní poruchou (případně jeví známky duševní poruchy nebo je pod vlivem návykové látky) zásadně nepostačuje k naplnění podmínek nedobrovolné hospitalizace podle § 38 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotních službách. K tomu musí přistoupit ještě další skutečnost spočívající v konkrétním chování nebo jednání pacienta, z něhož lze dovodit, že pacient bezprostředně a závažným způsobem ohrožuje sebe nebo své okolí. Dále musí být prokázáno, že hrozbu pro pacienta nebo jeho okolí nebylo možno odvrátit jinak [nález sp. zn. I. ÚS 1114/25 ze dne 8. 1. 2026 (N 3/134 SbNU 44), bod 47; nález sp. zn. III. ÚS 2667/21 ze dne 16. 11. 2021 (N 201/109 SbNU 165), bod 32].

22. Bezprostřední a závažné ohrožení sebe sama v případě stěžovatele okresní soud dovodil z kombinace duševní poruchy a podezření na myokarditidu, které vyžadovalo klidový režim. Okresní soud (bod 23) konkrétně uvedl, že stěžovatel „měl dodržovat klidový režim, po dobu požívání antibiotik, ale sám ve své výpovědi uvedl, že cvičí a chtěl by cvičit. Toto není v souladu s doporučením internistky ohledně klidového režimu. V tomto směru tak umístěný bezprostředně ohrožuje sebe. Při psychiatrické léčbě umístěného bylo zjištěno onemocnění somatické, které je třeba také léčit, což je náročná situace, jak vyplývá z výpovědi ošetřující lékařky. Z uvedeného tak vyplývá, že hospitalizace umístěného je nutná, v ambulantních podmínkách nebo v jiném mírnějším opatření by umístěný vzhledem ke svému psychickému stavu a somatickému onemocnění nemusel dodržovat medikaci nebo jiná doporučení lékařů a jeho zdravotní stav by tak byl ohrožen“.

23. Krajský soud (bod 40 napadeného usnesení) přítomnost bezprostředního a závažného ohrožení potvrdil.

24. Stěžovatel byl tedy nedobrovolně hospitalizován kvůli kombinaci duševní poruchy a podezření na somatické onemocnění. Z napadených rozhodnutí je zřejmé, že se tak stalo z preventivních důvodů pro případ, že by stěžovatel skutečně myokarditidou trpěl.

25. Podle § 38 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotních službách – tedy zákona, jehož dodržením je podmíněna ústavnost nedobrovolné hospitalizace ve smyslu čl. 8 odst. 6 Listiny a čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy – je nedobrovolná hospitalizace podmíněna 1. bezprostředností závažné hrozby pro sebe či okolí umístěného, 2. nemožností tuto hrozbu odvrátit jinak (zásada subsidiarity). Ústavní soud se v kontextu stěžovatelových námitek soustředil právě na otázku bezprostřednosti závažné hrozby (závažnosti způsobu ohrožení) pro sebe samého; hrozba pro okolí nebyla v jeho případě vůbec ve hře.

26. Ústavní soud ve své nálezové judikatuře vyjasnil, že v případech preventivní nedobrovolné hospitalizace se pravidla pro omezení osobní svobody, již tak sama o sobě přísná, uplatní o to přísněji: „Jestliže totiž lze k nedobrovolné hospitalizaci přikročit pouze za

předpokladu naplnění zákonných podmínek (vykládaných restriktivně) a v případech, kdy nelze postupovat mírnějším a méně omezujícím způsobem (zásada subsidiarity), pak v situaci, kdy zákonné podmínky nejsou beze zbytku naplněny a je pouze vysoce pravděpodobné, že by naplněny být mohly, pokud by k nedobrovolné hospitalizaci nedošlo, je nutné klást na všechny aktéry o to vyšší požadavky, pokud jde o posouzení, zda byla konkrétní zdravotnická detence přípustná.“ (cit. nález sp. zn. I. ÚS 1114/25, bod 41). Vzhledem k preventivnímu charakteru nedobrovolné hospitalizace v nyní posuzované věci se ústavní požadavek důkladného zvážení případu „ze strany zdravotnického zařízení a posléze také ze strany obecných soudů ... nevyčerpává pouze důkladným odůvodněním (ne)přípustnosti příslušné nedobrovolné hospitalizace. Procesní stránka věci (řádné odůvodnění) je pouze jednou z podmínek. Preventivní charakter nedobrovolné hospitalizace se musí ze strany zdravotnického personálu, ale především ze strany obecných soudů, promítnout také do hmotněprávního posouzení konkrétního případu, a to například (avšak nikoli výlučně) v tom, jakým způsobem interpretují provedené důkazy, jak naloží s požadavkem restriktivního výkladu podmínek nedobrovolné hospitalizace a jejího subsidiárního užití“ (bod 42 cit. nálezu).

27. Citované pasáže nálezu sp. zn. I. ÚS 1114/25 platí obecně, a tedy i v řízení o vyslovení přípustnosti převzetí podle § 75 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních, o němž soud rozhoduje do 7 dnů, neboť již toto rozhodnutí intenzivně zasahuje do ústavní garance osobní svobody. Rozdíl je z povahy věci především v nezbytném rozsahu dokazování – v sedmidenní lhůtě lze rozhodné skutečnosti v zásadě jen osvědčit, při pokračování v řízení o vyslovení přípustnosti dalšího držení ve zdravotním ústavu již lze provést úplné dokazování. Rozhodné skutečnosti, jež je třeba osvědčit, resp. prokázat, tzn. 1. bezprostřednost závažné hrozby pro umístěného či jeho okolí a 2. nemožnost tuto hrozbu odvrátit jinak, jsou však totožné.

28. Ústavní soud dospěl k závěru, že těmto požadavkům ústavní stížností napadená rozhodnutí obecných soudů nedostála. Obecné soudy nenaplnily vysoký ústavní standard vyžadovaný pro prokázání naplnění zákonných podmínek nedobrovolné hospitalizace.

29. Naopak v rozporu s čl. 8 odst. 1 Listiny a navzdory ústavnímu požadavku restriktivního výkladu omezování osobní svobody přistoupily k natolik permisivnímu výkladu podmínky bezprostřednosti, že ji ve svém důsledku popřely. Stěžovatelova osobní svoboda byla totiž nedobrovolnou hospitalizací omezena na základě hypotetického scénáře, jehož budoucí naplnění bylo podmíněno kumulativním nastoupením hned několika skutečností: u stěžovatele by se po negativním reversu (propuštění z nemocnice na vlastní žádost) potvrdilo podezření na myokarditidu, stěžovatel by současně nevyhledal lékařskou pomoc jinde, nedodržoval by medikaci, závažným způsobem by porušoval klidový režim, a v důsledku toho by došlo k závažnému poškození jeho zdraví. Takový scénář, podmíněný hned několika nejistými budoucími skutečnostmi, pohledem specifických okolností nynějšího případu zjevně nesplňuje zákonnou podmínku osvědčení bezprostřednosti závažného ohrožení života a zdraví stěžovatele. Je tomu tak zvlášť proto, že obecné soudy opakovaně zmiňovaly podezření na myokarditidu, aniž však míru podezření (rizika, že jí trpí, i rizika závažných ohrožujících následků pro jeho život a zdraví) individualizovaly ve vztahu ke konkrétní situaci stěžovatele.

30. Okresní soud v tomto ohledu dokonce odmítl provést důkaz zdravotnickou dokumentací (bod 17 napadeného usnesení), což představuje procesní protiústavní deficit. Ústavní soud si je vědom specifik řízení o vyslovení přípustnosti převzetí do zdravotního ústavu podle § 75 a násl. zákona o zvláštních řízeních soudních. Ta souvisí především s krátkou sedmidenní lhůtou k rozhodnutí (čl. 8 odst. 6 věta druhá Listiny a § 77 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních), která má důsledky pro způsob a rozsah dokazování (viz výše bod 27). Ústavní soud již opakovaně vysvětlil, že soudu proto zpravidla musí postačit, že rozhodující skutečnosti jsou osvědčeny a že důležitou roli v takovém řízení budou hrát odborná lékařská posouzení pacienta, ačkoliv ani zde by neměla být výlučným zdrojem informací, na

jejichž základě soud rozhodne (cit. nálezy sp. zn. II. ÚS 2545/17, bod 30; a sp. zn. I. ÚS 1114/25, bod 21). Ani ve zmíněné sedmidenní lhůtě však nelze rezignovat na standardy řádného dokazování. Stěžovatel v tomto ohledu nenavrhoval např. časově náročné vyhotovení znaleckého posudku, nýbrž pouze důkaz existující zdravotnickou dokumentací, která mohla vypovídat o vývoji stěžovatelova duševního onemocnění, podezření na onemocnění somatické a o dalších kontextuálních aspektech jeho nedobrovolné hospitalizace. Okresní soud (bod 17) tento návrh označil za nadbytečný, přestože sám uvedl, že „je třeba vzít v úvahu zejména zdravotní stav umístěného“. I v režimu řízení podle § 77 zákona o zvláštních řízeních soudních takové zdůvodnění Ústavní soud shledává nedostatečným a nevyhovujícím výše zmíněným ústavním požadavkům na soudní přezkum omezení práva na osobní svobodu.

31. Ústavní soud obecně nad rámec tohoto případu připomíná, že účelem institutu nedobrovolné hospitalizace je nezbytnost odvrácení bezprostředního a závažného ohrožení pro umístěného nebo jeho okolí, nelze-li toho dosáhnout jinak. Účelem nedobrovolné hospitalizace naopak bez dalšího není disciplinace neposlušných pacientů nebo prosazování paternalistických představ o tom, jaká zdravotní péče je pro dobro pacienta nejlepší a nejvhodnější.

32. Již samotný závěr o nenaplnění zákonných podmínek (konkrétně neprokázání bezprostředního ohrožení života a zdraví stěžovatele) pro omezení osobní svobody stěžovatele prostřednictvím nedobrovolné hospitalizace postačuje pro kasaci napadených rozhodnutí obecných soudů. Ústavní soud se proto nezabýval stěžovatelovými zbylými námitkami ohledně tvrzeného jednostranného postupu soudkyně okresního soudu ani stěžovatelovou hypotézou o „skutečných“ důvodech nedobrovolné hospitalizace, neboť by to bylo pro řešení případu v tuto chvíli nadbytečné. Řízení se vrátí do fáze před okresním soudem, který bude (za podmínek § 72 zákona o zvláštních řízeních soudních) povinen věc znovu projednat a rozhodnout při dodržení výše uvedených ústavních požadavků.

VI. Závěr

33. Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy napadenými rozhodnutími porušily ústavně zaručená práva stěžovatele na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1, 2 a 6 Listiny a čl. 5 odst. 1 Úmluvy a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

34. Ústavní soud proto vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a zrušil napadená usnesení Nejvyššího, krajského a okresního soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Rozhodl tak mimo ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 76
Neoznačení rozhodovací praxe spisovou značkou nemusí vždy vést k odmítnutí dovolání
(sp. zn. IV. ÚS 142/26 ze dne 27. května 2026)

Dovolání by mělo jasně odkázat na ustálenou rozhodovací praxi dovolacího soudu ve smyslu § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, nejlépe citací data a spisové značky judikátu. Označuje-li dovolání ustálenou rozhodovací praxi dovolacího soudu, od které se odvolací soud odchýlil, pouze slovním popisem, lze dovolání považovat za bezvadné, jen je-li na první pohled zřejmé, o jakou rozhodovací praxi jde, a nejsou-li o tom žádné rozumné pochybnosti; v opačném případě trpí dovolání vadou, pro kterou ho Nejvyšší soud odmítne.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Lucie Dolanské Bányaiové a soudců Michala Bartoně a Zdeňka Kühna (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele V. A., zastoupeného Mgr. Karlem Hunešem, advokátem, sídlem U Trezorky 921/2, Praha 5 – Jinonice, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. října 2025 č. j. 25 Cdo 2578/2025-166, rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 20. března 2025 č j. 25 Co 330/2024-154 a rozsudku Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 19. srpna 2024 č. j. 14 C 211/2022-131, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Hradci Králové jako účastníků řízení a statutárního města Hradec Králové, sídlem Československé armády 408/51, Hradec Králové, zastoupeného JUDr. Arnoštem Urbanem, advokátem, sídlem Československé armády 300/22, Hradec Králové, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 16. října 2025 č. j. 25 Cdo 2578/2025-166 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. října 2025 č. j. 25 Cdo 2578/2025-166 se ruší.

III. Ve zbývajícím rozsahu se ústavní stížnost odmítá.

IV. Stěžovateli ani vedlejšímu účastníkovi se náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem nepřiznává.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. V tomto nálezu se Ústavní soud zabývá otázkou, zda Nejvyšší soud porušil stěžovatelovo základní právo na přístup k soudu, když odmítl dovolání pro vady, neboť stěžovatel v něm neoznačil spisovou značkou judikáty, od nichž se měl odvolací soud odchýlit. Podle Ústavního soudu dovolání vadou netrpělo. Stěžovatel označil rozhodovací praxi slovním

popisem dostatečně určitě, což je postup výjimečně možný, nevyvolá-li popis žádné pochybnosti, o jakou rozhodovací praxi se jedná.

II. Popis věci a jejího procesního vývoje

2. Počátkem této věci je zranění stěžovatele způsobené pádem dubové větve. Ke zranění došlo na pozemku s chatou, který vlastní stěžovatelova příbuzná. V těsné blízkosti pozemku se nachází další dva pozemky. Na prvním z nich, vlastněném statutárním městem Hradec Králové (vedlejším účastníkem), stojí dub. Do jeho větví byl minimálně od 1. 5. 2019 zaklesnut ulomený vrchol topolu osika, který roste na druhém blízkém pozemku, vlastněném třetími osobami. Dne 23. 6. 2019 se vrchol topolu uvolnil z větví dubu a spadl na zem, mj. i na pozemek s chatou. Když se stěžovatel chystal se svými dvěma syny spadlý vrchol topolu odklidit, ulomila se z dubu přibližně desetimetrová větev a zasáhla stěžovatele. Pád dubové větve zapříčinila prasklina, kterou způsobilo několikatýdenní zatížení zaklesnutým vrcholem topolu. Stěžovatel utrpěl po pádu větve mnohačetná zranění, konkrétně zlomeninu holenní kosti, klíční kosti a žeber, prasklinu lebky a krvácení do mozku.

3. Stěžovatel měl za to, že vedlejší účastník zanedbal svou prevenční povinnost, a proto se žalobou podanou k Okresnímu soudu v Hradci Králové domáhal po vedlejším účastníkovi majetkové i nemajetkové újmy ve výši bezmála 3 miliony Kč. Okresní soud žalobu zamítl, neboť vedlejší účastník péči o dub nezanedbal a zároveň se neprokázalo, že by stěžovatelovo zranění nastalo v příčinné souvislosti s protiprávním jednáním vedlejšího účastníka. Vedlejší účastník si při péči o lesní porost počínal dostatečně pečlivě a rozumně, ani takové splnění prevenční povinnosti ale nemůže zabránit vzniku jakékoli škody. Jediným efektivním řešením by bylo vymýcení celého lesního porostu. Naopak nezodpovědně si počínal stěžovatel a jeho synové. Po pádu topolu se pohybovali v nebezpečném prostoru a nevěnovali dostatečnou pozornost hrozícímu nebezpečí pádu dalších stromů či větví. Odpovídajícím a rozumným řešením by bylo na místo přivolat hasiče a nechat odstranění spadlých větví na nich. Stěžovatel tedy přispěl ke vzniku škody tím, že nepřizpůsobil své chování situaci.

4. Krajský soud v Hradci Králové rozsudek okresního soudu potvrdil. Upozornil, že pokud by se ulomený vrchol topolu nezaklínil v koruně dubu, větev dubu by se neulomila a nespadla na zem. Vlastníci pozemku, na němž roste topol, nedostáli své prevenční povinnosti tím, že neinformovali ohrožené subjekty o hrozící újmě a nijak se nezasadili o odstranění nebezpečí. Mezi případným protiprávním jednáním vedlejšího účastníka a vzniklou újmou proto nelze nalézt příčinnou souvislost.

5. Proti rozsudku krajského soudu podal stěžovatel dovolání. Jeho přípustnost spatřoval v tom, že se krajský soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu při řešení dvou otázek. První spočívala v tom, že zanedbání prevenční povinnosti žalovaným (tj. nyní vedlejším účastníkem) mohlo být další, souběžnou a pro vznik újmy podstatnou příčinou vedle příčiny primární, kterou bylo zanedbání péče vlastníky pozemku, na kterém roste topol. Druhá otázka se zabývala rozsahem prevenční povinnosti vlastníka lesního pozemku (vedlejšího účastníka) a mírou spoluzavinění stěžovatele. Stěžovatelovo dovolání odmítl Nejvyšší soud pro vady. Ohledně první otázky stěžovatel neuvedl, s jakým konkrétním rozhodnutím je rozhodnutí krajského soudu v rozporu, označení konkrétního rozhodnutí nevyplývá ani z obsahu dovolání. Jelikož se stěžovateli nepodařilo zpochybnit první důvod, na kterém rozhodnutí krajského soudu stojí (tj. dovozenou absenci příčinné souvislosti), nemůže druhý dovolací důvod naplnit podmínky přípustnosti dovolání, protože ani odlišné řešení prevenční povinnosti a míry spoluzavinění stěžovatele by se v právní sféře stěžovatele nemohlo projevit.

III. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel napadl ústavní stížností rozhodnutí všech tří civilních soudů z důvodů, které lze rozdělit do dvou skupin.

7. Zaprvé, Nejvyšší soud chybně odmítl stěžovatelovo dovolání. V první otázce vymezené v dovolání stěžovatel namítal, že krajský soud mechanicky vyloučil odpovědnost vedlejšího účastníka s odůvodněním, že primární příčinou vzniku újmy byl pád topolu ze sousedního pozemku. Tímto zjednodušujícím pohledem krajský soud ignoroval doktrínu o souběhu příčin, nezabýval se tím, zda dlouhodobé zanedbání prevenční povinnosti vedlejším účastníkem nebylo další, souběžnou a pro vznik škody podstatnou příčinou. Nejvyšší soud odmítl tuto část odůvodnění jako vadnou proto, že stěžovatel neodkázal na konkrétní spisovou značku rozhodnutí, od kterého se měl krajský soud odchýlit. Takový požadavek je ale protiústavní [srov. nález ze dne 18. 12. 2014 sp. zn. IV. ÚS 1256/14 (N 234/75 SbNU 607), podle něhož požadavek na uvedení spisové značky v dovolání je projevem přepjatého formalismu, pokud dovolatel ustálenou judikaturu vymezí dostatečně určitě slovním popisem]. Nejvyšší soud měl vnímat dovolání jako celek a posuzovat ho podle obsahu. Nejvyšší soud se chybně odmítl zabývat i druhou otázkou. Je zavádějící tvrzení, že stěžovatel jen nesouhlasí s hodnocením důkazů. Stěžovatel napadal právní závěry vyvozené ze skutkových zjištění (tj. že dvouměsíční nečinnost vlastníka dubu je právně relevantní příčinou vzniku újmy).

8. Zadruhé, právní závěry nalézacího a odvolacího soudu jsou v extrémním rozporu se skutkovými zjištěními a objevují se v nich prvky svévole. K pádu dubové větve ani zranění stěžovatele by nedošlo, pokud by vedlejší účastník splnil svou prevenční povinnost a nebezpečný stav (zaklesnutou část topolu ve větvích dubu) odstranil. Zamítnutí nároku na náhradu újmy navíc porušuje stěžovatelovo právo na ochranu zdraví.

9. Stěžovatel též požádal o přiznání náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem.

IV. Shrnutí řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud si vyžádal soudní spis a umožnil vyjádřit se k ústavní stížnosti Nejvyššímu soudu, krajskému a okresnímu soudu a stejně tak i možným vedlejším účastníkům řízení.

11. Nejvyšší soud upozornil, že stěžovatel v dovolání neuvedl, od jaké rozhodovací praxe se měl krajský soud odchýlit. Tím se stěžovatel domáhal toho, aby sám Nejvyšší soud vyhledal přiléhavou judikaturu. Dovolání má daná pravidla, i proto musí být v řízení dovolatel zastoupen advokátem. Je otázkou, zda může být nepřiměřeným formalismem, je-li odmítnuto podání profesionála nesplňující jasně stanovené požadavky, které ponechává na soudu, aby si v podání sám vybral námitky, které mohou jít ku prospěchu dovolatele. Má-li platit rovnost účastníků řízení, nelze vstřícný přístup volit jen k dovolateli, to by bylo ve výsledku na úkor vedlejšího účastníka.

12. Krajský soud v Hradci Králové se necítil být povolán k posuzování první části ústavní stížnosti týkající se odmítnutí dovolání. Druhá část ústavní stížnosti se podle krajského soudu kryje s odůvodněním napadeného rozsudku.

13. Okresní soud ve vyjádření pouze odkázal na odůvodnění svého rozsudku.

14. Podle města Hradec Králové (vedlejší účastník) by měl Ústavní soud stěžovatelovu ústavní stížnost odmítnout a uložit stěžovateli povinnost k náhradě nákladů řízení. Stěžovatel sice v dovolání odkazoval na doktrínu souběhu více příčin vzniku škody, nepropojil ji ale dostatečně určitě s rozhodovací praxí Nejvyššího soudu a ani blíže neurčil konkrétní judikaturní závěry, od kterých se měl krajský soud odchýlit. Nadto je námitka o souběhu více příčin skutkové povahy, nemůže tak zpravidla založit přípustnost dovolání. Druhá část ústavní stížnosti se týká podústavního práva a důvodnost ústavní stížnosti nezakládá.

15. V replice stěžovatel uvedl, že právní závěry judikatury k souběhu více příčin vzniku škody dostatečně konkrétně popsal. Nejvyššímu soudu muselo být zřejmé, od jaké rozhodovací praxe se krajský soud odchýlil, nemusel za stěžovatele nic domýšlet. Chybné odmítnutí dovolání pro formální vadu nechrání rovnost stran, nýbrž je odepřením spravedlnosti. Podle stanoviska pléna ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (ST 45/87 SbNU 905;

460/2017 Sb.) při posuzování náležitostí dovolání je třeba volit postup vstřícnější k právu účastníka na soudní ochranu. Dokonce i v tomto stanovisku a dále i v nálezu ze dne 30. 3. 2021 sp. zn. IV. ÚS 2071/20 (N 66/105 SbNU 209) Ústavní soud uzavřel, že dovolání nelze odmítnout jako vadné jen proto, že neodkazuje na spisové značky, pokud vymezuje rozhodovací praxi dostatečně určitě. Stěžovatel odmítá, že by se jeho argumentace pohybovala pouze na úrovni skutkových polemik a podústavního práva.

16. Kooperativa pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group (vedlejší účastnice na straně žalovaného v řízení před obecnými soudy) se k ústavní stížnosti nevyjádřila, proto se má v souladu s poučením za to, že se postavení vedlejší účastnice v řízení před Ústavním soudem vzdala.

17. Ústavní soud nenařizoval ústní jednání, neboť od něj nelze očekávat další objasnění věci [§ 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)].

V. Posouzení ústavní stížnosti

18. Jádrem posouzení ústavní stížnosti je vyřešení otázky, zda dovolání trpělo vadou, pro kterou ho Nejvyšší soud odmítl. Tedy zda stěžovatel v dovolání dostatečně určitě vymezil judikaturu, od které se měl krajský soud odchýlit, pokud ji označil jen slovním popisem, nikoli spisovou značkou či číslem jednacím konkrétních rozhodnutí.

19. Ústavní soud nejprve popsal obecná ústavní východiska posuzování vad dovolání Nejvyšším soudem a vymezování předpokladů přípustnosti dovolání (část V. A.). Dovolání vadou netrpělo, proto Nejvyšší soud porušil stěžovatelovo právo na přístup k soudu, když dovolání pro vadu odmítl (část V. B.).

V. A. Obecná východiska – vady dovolání a vymezení jeho přípustnosti

20. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) zaručuje každému právo domáhat se ochrany svého práva stanoveným postupem u nezávislého a nestranného soudu. Tento stanovený postup je upraven v procesních předpisech podústavního práva. To platí i pro dovolací řízení upravené v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „občanský soudní řád“). Dovolání musí kromě obecných náležitostí podání obsahovat mj. vymezení předpokladů přípustnosti. Není neústavní, pakliže Nejvyšší soud kvůli nesplnění těchto požadavků dovolání odmítne (stanovisko pléna ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16, bod 38). Pokud ale Nejvyšší soud odmítne dovolání jako vadné, ačkoli vadné podle zákona nebylo a Nejvyšší soud se jím měl alespoň kvazimeritorně zabývat, poruší tím dovolatelovo právo na soudní ochranu, konkrétně právo na přístup k soudu [např. nález ze dne 10. 7. 2018 sp. zn. III. ÚS 4045/16 (N 122/90 SbNU 73), *Midrla*, bod 20].

21. Stěžovatel spatřoval naplnění předpokladů přípustnosti dovolání v tom, že se krajský soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu (§ 237 občanského soudního řádu). Stěžovatel ale podle Nejvyššího soudu neuvedl konkrétně, od jaké rozhodovací praxe se krajský soud při řešení rozhodné právní otázky odchýlil, proto jeho dovolání odmítl jako vadné. Tomuto názoru stěžovatel oponuje, je přesvědčen, že judikaturu označil dostatečně určitě slovním popisem, označovat ji navíc spisovou značkou nebylo nutné.

22. Nejvyšší soud má v obecné rovině pravdu, že dovolání sepsané advokátem jako právním profesionálem by mělo jasně odkázat na judikaturu Nejvyššího soudu (tj. slovy zákona ustálenou rozhodovací praxi), nejlépe citací data a spisové značky judikátu (k citaci judikatury obecně srov. Bobek, M. – Kühn, Z. a kol. Judikatura a právní argumentace. 3. vydání. Praha: Auditorium, 2025, s. 241 a násl.).

23. Občanský soudní řád nestanoví konkrétní způsob, jakým má dovolatel označit rozhodovací praxi, tím méně že by ji vždy nutně musel označit spisovou značkou. Rozhodovací praxi, od které se odvolací soud měl odchýlit, může proto dovolatel (výjimečně) označit i slovním popisem, nikoli nutně spisovou značkou [viz takto poprvé nález ze dne 18. 12. 2014

sp. zn. IV. ÚS 1256/14 (N 234/75 SbNU 607), *FlexiLease*, bod 24: podle něj totiž požadavek na uvedení spisové značky ze zákona neplyne a „není racionálního důvodu, proč by údaj o tom, od které ‚ustálené rozhodovací praxe' se řešení v dovolání vymezené právní otázky odvolacím soudem odchyluje, nepostačilo vymezit i pouze slovním popisem bez uvedení konkrétní spisové značky nebo značek"; později již cit. stanovisko pléna Pl. ÚS-st. 45/16, bod 42: k porušení základních práv dovolatele dojde též tehdy, „pokud Nejvyšší soud postupuje příliš formálně a např. dovolání odmítne jako vadné jen proto, že dovolatel neuvedl čísla jednací relevantních (a jinak dostatečně specifikovaných) rozhodnutí"; podobně např. nálezy ze dne 20. 2. 2018 sp. zn. II. ÚS 1226/17 (N 28/88 SbNU 411), *Nonfried*, bod 27; ze dne 27. 3. 2018 sp. zn. I. ÚS 708/17 (N 58/88 SbNU 817), bod 33; nebo ze dne 30. 3. 2021 sp. zn. IV. ÚS 2071/20 (N 66/105 SbNU 209), bod 24].

24. Tyto závěry posléze převzal i Nejvyšší soud (viz např. usnesení ze dne 15. 12. 2016 sp. zn. 25 Cdo 4974/2016, *SUZAP Plzeň*, kde se s odkazem na nález IV. ÚS 1256/14, *FlexiLease*, uvádí: „Dovolatel nedostojí své povinnosti vymezit jím tvrzenou přípustnost dovolání, jestliže pouze obecně uvede, že ‚se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu', aniž by odkázal na judikaturu dovolacího soudu, od které se měl podle jeho názoru odvolací soud při rozhodování odchýlit, a to alespoň slovním popisem, aniž by byl povinen uvádět spisové značky rozhodnutí"; nebo rozsudek ze dne 14. 1. 2025 sp. zn. 30 Cdo 3404/2024, *Janiga Labs*, bod 14, opět s odkazem na nález IV. ÚS 1256/14).

25. Stále nicméně platí, že uvedení spisové značky nebo čísla jednacího (či jiným způsobem ustáleným v praxi, např. pořadovým číslem judikátu ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek) je nejlepší a preferovaný způsob, jak lze rozpornou judikaturu označit [nález ze dne 16. 6. 2020 sp. zn. IV. ÚS 410/20 (N 129/100 SbNU 410), *Koukalová*, bod 22]. Jelikož je dovolání sepisováno právním profesionálem, lze na něj klást vyšší nároky ohledně obsahu a formy než na podání právních laiků (opět stanovisko pléna Pl. ÚS-st. 45/16, bod 35). Předložit Nejvyššímu soudu bezvadné podání je povinností dovolatele. Podstatné je, aby bylo z dovolání zřejmé, jakou rozhodovací praxi má dovolatel na mysli.

26. Označuje-li tedy dovolání ustálenou rozhodovací praxi dovolacího soudu, od které se odvolací soud odchýlil, pouze slovním popisem, lze dovolání považovat za bezvadné, jen je-li na první pohled zřejmé, o jakou ustálenou rozhodovací praxi jde, a nejsou-li o tom žádné rozumné pochybnosti; v opačném případě trpí dovolání vadou, pro kterou ho Nejvyšší soud odmítne.

V. B. Aplikace obecných východisek na nynější věc

27. V nyní posuzované věci je z dovolání zřejmé, o jaké konstantní rozhodovací praxi Nejvyššího soudu stěžovatel mluvil, byť tuto judikaturu neoznačil spisovou značkou.

28. Krajský soud v rozsudku uzavřel, že nebýt pádu topolu a jeho zaklínění do větví dubu, dubová větev by se neulomila a nespadla na zem. Preventivní povinnosti (buď odstranit nebezpečí, nebo o něm informovat potenciálně ohrožené subjekty) nedostáli vlastníci pozemku, na němž roste topol. Mezi případným protiprávním jednáním vedlejšího účastníka jako vlastníka pozemku, na kterém roste dub, a vzniklou újmou proto nelze podle krajského soudu nalézt příčinnou souvislost (viz body 18 a 19 rozsudku krajského soudu).

29. Stěžovatel v dovolání s tímto právním závěrem nesouhlasil. Tvrdil, že příčin vzniku škodlivého následku může být více, takže vedle porušení prevenční povinnosti vlastníků topolu bylo příčinou vzniku újmy i porušení téže povinnosti vedlejším účastníkem. Konkrétně stěžovatel v dovolání na s. 2 uvedl otázku: „Zda se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu v otázce posouzení příčinné souvislosti, jestliže vyloučil odpovědnost žalovaného za škodu způsobenou pádem větve z jeho stromu s odůvodněním, že primární příčinou poškození této větve byla událost na sousedním pozemku (pád jiné větve), a nezabýval se tak tím, zda zanedbání prevenční povinnosti žalovaného (neodstranění

dlouhodobě zaklesnuté větve) nebylo další, souběžnou a pro vznik škody podstatnou příčinou?“ (zdůraznění doplněno Ústavním soudem).

30. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti odkazuje pouze na právě citovanou část dovolání a tvrdí, že stěžovatel nevymezil rozhodovací praxi dostatečně přesně. Dovolání je ovšem nutné posuzovat jako celek a zohlednit i obsah jeho dalších částí (opět nález IV. ÚS 410/20, *Koukalová*, body 27 a 32). Bylo proto třeba zohlednit text na s. 3 dovolání, kde stěžovatel svůj právní názor dále rozvedl: „V českém právu platí, že příčinou vzniku škody může být více skutečností, které působí souběžně či následně, a pokud je každá z nich pro vznik škodlivého následku podstatná, jsou všechny z právního hlediska relevantními příčinami.“

31. Ze stěžovatelova dovolání tedy jasně plyne, že judikatura, od které se měl krajský soud odchýlit, stojí na závěrech, že příčinou vzniku škody může být více skutečností, které působí souběžně či následně, pokud je každá z nich podstatná pro vznik škodlivého následku.

32. Tento slovní popis judikatury lze bez větších obtíží spojit s ustálenými závěry k příčinné souvislosti, které se opakovaně objevují v judikatuře v takřka totožné podobě mnoho desítek let. Zároveň třeba upozornit, že stěžovatelův právní názor, že příčin vzniku újmy může být více než jedna, lze označit skoro až za právní „notorietu“ (třebaže mohl stěžovatel blíže rozvést, o jaký typ vícečetné kauzality má jít). Z rozhodovací praxe lze jmenovitě odkázat např. na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2021 sp. zn. 25 Cdo 2128/2020, č. 36/2022 Sb. rozh. civ.: „příčinou škody může být jen ta okolnost, bez jejíž existence by škodný následek nevznikl. Přitom nemusí jít o příčinu jedinou, nýbrž stačí, jde-li o jednu z příčin, která se podílí na nepříznivém následku, o jehož odškodnění jde, a to o příčinu podstatnou. Je-li příčin více, působí z časového hlediska buď souběžně anebo následně, aniž se časově překrývají...“.

33. Podobné, ba až stejné obecné závěry o příčinné souvislosti se opakovaně vyskytují nejen v judikatuře Nejvyššího soudu (např. rozsudek ze dne 30. 1. 2002 sp. zn. 25 Cdo 245/2000, usnesení ze dne 25. 5. 2004 sp. zn. 25 Cdo 1462/2003, usnesení ze dne 25. 1. 2006 sp. zn. 25 Cdo 818/2005, rozsudek ze dne 26. 5. 2010 sp. zn. 25 Cdo 3585/2007, usnesení ze dne 30. 9. 2025 sp. zn. 23 Cdo 75/2025, bod 15), ale i Ústavního soudu [srov. např. nálezy ze dne 27. 10. 2009 sp. zn. I. ÚS 3109/08 (N 228/55 SbNU 143), *ELZA-ELEKTRO*, bod 16; ze dne 28. 5. 2024 sp. zn. Pl. ÚS 14/24 (N 109/124 SbNU 318), *Náhrada majetkové újmy sekundárních obětí v důsledku zásahu do jejich tělesné a duševní integrity*, bod 42; ze dne 26. 2. 2025 sp. zn. IV. ÚS 1566/23 (N 41/128 SbNU 353), bod 33; naposledy pak podobně nález ze dne 26. 3. 2026 sp. zn. III. ÚS 1948/25, bod 29]. Třebaže mají tyto závěry obvykle jen podobu abstraktních a obecných východisek, nic to nemění na tom, že jde o ustálené judikaturní závěry, stále se opakující v takřka nezměněné podobě.

34. Přestože mělo stěžovatelovo dovolání odkazovat na rozhodovací praxi přesněji, při porovnání citace dovolání s citací závěrů rozsudku Nejvyššího soudu 25 Cdo 2128/2020 lze vidět, že stěžovatel pro označení rozhodovací praxe užil totožná klíčová slova, kterými je ustálená rozhodovací praxe tvořena, byť formuloval právní závěry stručněji.

35. Stěžovatel tedy v dovolání dostatečně určitě vymezil slovním popisem rozhodovací praxi, od které se měl krajský soud odchýlit. Dovolání vadu nemělo, Nejvyššímu soudu muselo být bez jakýchkoli potíží zřejmé, kterou rozhodovací praxi měl stěžovatel na mysli. Chybným odmítnutím dovolání Nejvyšší soud porušil stěžovatelovo právo na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Posouzení, zda tyto judikaturní závěry dopadají na tuto věc a popřípadě jak, bude nyní úkolem Nejvyššího soudu. Ústavní soud posuzoval jen to, zda stěžovatel v dovolání označil slovním popisem dostatečně určitě konkrétní rozhodovací praxi.

VI. Závěr a náklady řízení

36. Stěžovatelovo dovolání vadou netrpělo. Stěžovatel slovním popisem dostatečně přesně identifikoval rozhodovací praxi, od které se měl krajský soud odchýlit. Takové označení rozhodovací praxe je v dovolání (výjimečně) možné, pokud nevyvstávají pochybnosti, jakou

rozhodovací praxi měl dovolatel na mysli. Nejvyšší soud proto odmítnutím dovolání porušil stěžovatelovo právo na přístup k soudu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny.

37. Jelikož Ústavní soud ruší napadené usnesení Nejvyššího soudu, otevírá se Nejvyššímu soudu prostor, aby přípustnost a případnou důvodnost celého dovolání znovu posoudil, včetně druhé dovolací otázky týkající se rozsahu plnění prevenční povinnosti a míry spoluzavinění stěžovatele. Ústavní soud je veden zásadou subsidiarity ústavní stížnosti, proto námitky o údajně chybném odmítnutí druhé části dovolání neposuzuje. Konečně se nemůže zabývat ani námitkami stěžovatele proti rozsudkům okresního a krajského soudu, v tomto rozsahu musí ústavní stížnost odmítnout pro nepřípustnost. Ústavní přezkum těchto rozhodnutí přichází v úvahu až poté, co se jimi bude řádně zabývat Nejvyšší soud (nález ze dne 12. 3. 2026 sp. zn. III. ÚS 333/25, *Urbánek*, bod 69).

38. Ústavní soud proto ústavní stížnosti zčásti vyhověl a zrušil napadené usnesení Nejvyššího soudu [§ 82 odst. 1, odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Ve zbývajícím rozsahu ústavní stížnost odmítl pro nepřípustnost [§ 75 odst. 1 a § 43 odst. 1 písm. e) téhož zákona].

39. Stěžovatel i vedlejší účastník navrhli, aby jim Ústavní soud přiznal náhradu nákladů řízení. Ani jednomu z těchto návrhů Ústavní soud nevyhověl. Obecně si účastníci a vedlejší účastníci hradí své náklady sami, povinnost nahradit náklady může Ústavní soud uložit v odůvodněných případech podle výsledku řízení (§ 62 odst. 3 a 4 zákona o Ústavním soudu), to ale pouze výjimečně, odůvodňují-li to zvláštní okolnosti případu. Vedlejšímu účastníkovi nelze přiznat náhradu nákladů řízení již jen proto, že v řízení nebyl úspěšný. Stěžovatel pak žádné zvláštní okolnosti netvrdí a Ústavní soud je v této věci ani nevidí.

Č. 77
Řádné odůvodnění soudního rozhodnutí v případě tvrzeného rozporu s evropským právem
(sp. zn. IV. ÚS 1779/25 ze dne 3. června 2026)

Povinnost soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí představuje jeden z klíčových prvků práva na soudní ochranu chráněného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Soudy mají povinnost reagovat na argumenty a námitky účastníků řízení a vysvětlit, proč je nepřijaly. Rozhodnutí, které řádné odůvodnění postrádá, je nepřezkoumatelné a zpravidla porušuje právo účastníků řízení na soudní ochranu. Právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí není absolutní. Soudy nemusí podrobně odpovídat na každou námitku účastníka řízení. Rozsah povinnosti řádně odůvodnit rozhodnutí závisí na konkrétních okolnostech každého případu. Je vždy třeba posoudit, zda argument, na který soud neodpověděl, je pro souzenou věc relevantní a zda mohl mít vliv na výsledek řízení.

Rozhodnutí cizích soudů nejsou pro české soudy závazná, nicméně v oblasti aplikace unijního práva mají zvláštní význam. Soudy musí být v situacích judikaturních rozporů mezi soudy různých členských států zvlášť ostražité při posuzování případné neexistence rozumné pochybnosti o správném výkladu unijního práva a musí brát v úvahu zejména cíl řízení o předběžné otázce, kterým je zajistit jednotný výklad unijního práva.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Lucie Dolanské Bányaiové (soudkyně zpravodajka) a soudců Michala Bartoně a Zdeňka Kühna o ústavních stížnostech stěžovatele 1. Jiřího Nepolského, zastoupeného JUDr. Filipem Seifertem, MBA, advokátem, sídlem Na Florenci 1332/23, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. března 2025 č. j. 20 Cdo 3126/2024-510, usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 6. června 2024 č. j. 21 Co 231/2024-492 a usnesení Okresního soudu v Semilech ze dne 23. dubna 2024 č. j. 7 Exe 1545/2010-484 a stěžovatelky 2. Drahuše Ryplové, zastoupené JUDr. Filipem Seifertem, MBA, advokátem, sídlem Na Florenci 1332/23, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. července 2025 č. j. 20 Cdo 203/2025-173, výroku I usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 5. září 2024 č. j. 26 Co 174/2024--155 a usnesení Okresního soudu v Semilech ze dne 23. dubna 2024 č. j. 7 Exe 548/2015-134, a to v části výroku o zamítnutí návrhu na zastavení exekuce, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Semilech jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva financí, jednající prostřednictvím Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, sídlem Rašínovo nábřeží 390/42, Praha 2 – Nové Město, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Nejvyšší soud usnesením ze dne 18. března 2025 č. j. 20 Cdo 3126/2024-510 a usnesením ze dne 2. července 2025 č. j. 20 Cdo 203/2025-173 porušil základní právo stěžovatelů na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. března 2025 č. j. 20 Cdo 3126/2024-510 a ze dne 2. července 2025 č. j. 20 Cdo 203/2025-173 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnosti odmítají.

Odůvodnění

I. Skutkový stav věci a průběh předchozího řízení

1. Ústavními stížnostmi podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, neboť mají za to, že jimi byla zasažena jejich základní práva zaručená čl. 11 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 17 a 47 Listiny základních práv Evropské unie.

2. Z ústavní stížnosti stěžovatele vyplynulo, že Krajský soud v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“) napadeným usnesením (sp. zn. 21 Co 231/2024) k odvolání stěžovatele coby povinného potvrdil usnesení Okresního soudu v Semilech (dále jen „okresní soud“), jímž tento soud zamítl jeho návrh na zastavení exekuce pro vymožení pohledávky oprávněné vedlejší účastnice ve výši 156 599,69 EUR podle vykonatelného rozhodčího nálezu vyneseného dne 5. 2. 2010 *ad hoc* rozhodčím soudem v Ženevě na základě čl. 10 odst. 2 Dohody mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Spolkovou republikou Německo o podpoře a vzájemné ochraně investic ze dne 2. 10. 1990, vyhlášené pod č. 573/1992 Sb. (dále jen „BIT“) a Rozhodčích pravidel Komise OSN pro mezinárodní obchodní právo UNCITRAL. Vymáhaná částka odpovídá náhradě nákladů rozhodčího řízení.

3. Krajský soud aproboval závěry okresního soudu a rozhodl, že stěžovatelovu exekuční věc nelze považovat za probíhající řízení ve smyslu Dohody o ukončení platnosti dvoustranných dohod o investicích mezi členskými státy Evropské unie ze dne 5. 5. 2020 vyhlášené pod č. 39/2021 Sb. m. s. (dále jen „Dohoda“). Konstatoval, že rozhodčí řízení je již ukončeno, Dohoda se tudíž na exekuční titul nevztahuje, a není tak dán důvod pro zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. h) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

4. Stěžovatel napadl rozhodnutí krajského soudu dovoláním. Zopakoval názor, že je-li předmětem exekuce povinnost nahradit oprávněné vedlejší účastnici náklady řízení uložené exekučním titulem a tato povinnost nebyla zcela vymožena do 6. 3. 2018, jedná se o probíhající rozhodčí řízení ve smyslu čl. 1 odst. 5 Dohody, a rozhodčí nález proto není možné vykonat. Uplatní se totiž čl. 4 odst. 1 Dohody, podle kterého nelze rozhodčí doložku použít ode dne přistoupení České republiky do Evropské unie jako právní základ pro rozhodčí řízení.

5. Nejvyšší soud dovolání odmítl jako nepřípustné. Uvedl, že řešení stěžovatelem předestřené otázky plyne z jasného a výkladové obtíže nepřipouštějícího znění čl. 1 odst. 4 písm. a) Dohody, podle něhož se „ukončeným rozhodčím řízením“ rozumí mimo jiné jakékoli rozhodčí řízení, které skončilo konečným rozhodčím nálezem vydaným před dnem 6. 3. 2018. Rozhodčí nález byl řádně vykonán před tímto dnem rovněž tehdy, jestliže nebyl vykonán související nárok na náhradu nákladů řízení. Tímto způsobem ukončené rozhodčí řízení není Dohodou dotčeno.

6. Z ústavní stížnosti stěžovatelky vyplynulo, že okresní soud v záhlaví uvedeným usnesením (sp. zn. 7 Exe 548/2015) zamítl návrh stěžovatelky coby povinné na zastavení exekuce a na odklad exekuce. Vyšel ze shodných skutkových zjištění jako v případu stěžovatele, tj. že exekuce je proti stěžovatelce vedena podle rozhodčího nálezu *ad hoc* rozhodčího soudu v Ženevě ze dne 5. 2. 2010, vydaného podle čl. 10 odst. 2 BIT a Rozhodčích pravidel Komise OSN pro mezinárodní a obchodní právo UNCITRAL. Tento rozhodčí nález je ve vztahu ke stěžovatelce vykonatelným exekučním titulem, na nějž je povinna plnit v rozsahu,

v němž se vedlejší účastnice domohla v řízení vedeném u okresního soudu (sp. zn. 8 C 6/2011) odporovatelnosti převodu nemovitostí. Jak již bylo řečeno, na základě tohoto exekučního titulu je vymáhána pouze pohledávka vedlejší účastnice na náhradu nákladů rozhodčího řízení ve výši 156 599,69 EUR.

7. Okresní soud zamítl argument stěžovatelky, předkládaný rovněž ve shora rekapitulovaném řízení stěžovatele, poukazující na tvrzený nedostatek vykonatelnosti exekučního titulu, daný přijetím Dohody, jež ukončila rovněž BIT. Okresní soud označil stěžovatelčino tvrzení za neopodstatněné, odkázal na čl. 6 Dohody, podle něhož jejím uzavřením nejsou dotčena ukončená rozhodčí řízení, tedy i řízení, jež vyústilo ve vydání exekučního titulu použitelného v nyní posuzované věci.

8. K odvolání stěžovatelky ve věci rozhodoval krajský soud, který napadeným usnesením (sp. zn. 26 Co 174/2024) potvrdil rozhodnutí okresního soudu v části, jíž zamítl návrh stěžovatelky na zastavení exekuce (výrok I). Krajský soud současně zrušil rozhodnutí okresního soudu v části, jíž rozhodl o návrhu stěžovatelky na odklad exekuce, a věc mu v tomto rozsahu vrátil k dalšímu řízení. V části týkající se zamítnutí návrhu na zastavení exekuce zopakoval, že Dohoda nemá vliv na ukončená rozhodčí řízení s tím, že za ukončená řízení je nutno považovat i taková řízení, u nichž prozatím nedošlo k výkonu souvisejícího nároku na náhradu nákladů rozhodčího řízení. Krajský soud rovněž uvedl, že v nyní posuzovaném případě neshledal důvody pro předložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie (dále jen „Soudní dvůr“).

9. Dovolání stěžovatelky Nejvyšší soud odmítl jako nepřípustné. Nejvyšší soud uzavřel, že prostřednictvím polemiky ohledně evidentního výkladu jednotlivých ujednání Dohody, čemuž odpovídá předestřená formulace dovolací otázky, není možné prosadit zvolené hledisko přípustnosti.

II. Argumentace stěžovatelů

10. Stěžovatel shrnuje, že mu byla nálezem z roku 2010 vydaným v mezinárodním rozhodčím řízení na základě česko-německé BIT uložena povinnost uhradit České republice náklady rozhodčího řízení ve výši 156 599,69 EUR. Soudní dvůr však v roce 2018 ve věci *Achmea* rozhodl, že taková dohoda mezi dvěma státy Evropské unie je v rozporu s právem Evropské unie, a to již ode dne, kdy Česká republika vstoupila do Evropské unie (srov. rozsudek ze dne 6. 3. 2018 ve věci C-284/16). Obecné soudy přesto jeho návrhu na zastavení výkonu vydaného rozhodčího nálezu nevyhověly, přičemž poukázaly právě na Dohodu, podle níž se účinky rozsudku *Achmea* neměly vztahovat na již skončená řízení. Za takové řízení přitom soudy považovaly i řízení ve věci stěžovatele, neboť vydaný rozhodčí nález nebyl vykonán pouze ve vztahu k nákladům řízení. Takové rozlišování je však dle stěžovatele v rozporu s právem Evropské unie a judikaturou Soudního dvora, což dle jeho názoru potvrzuje i judikatura Spolkového soudního dvora (srov. dále).

11. Obdobnou argumentaci předkládá i stěžovatelka, jež namítá neplatnost exekučního titulu. Odkazuje na závěry rozsudku Soudního dvora ve věci *Achmea,* z něhož se podává, že rozhodčí doložky v bilaterálních dohodách o ochraně a podpoře investic uzavřených mezi členskými státy Evropské unie jsou v rozporu s primárním právem Evropské unie. Namítá, že závěry formulované v tomto rozsudku jsou použitelné i na období před 6. 3. 2018, tj. před datem vydání tohoto rozsudku, což dokládá i judikatura Soudního dvora. Dále uvádí, že účinky rozsudku *Achmea* je třeba vztahovat k rozhodčímu nálezu jako celku a nelze je omezovat pouze na rozhodnutí ve věci samé. Dovozuje, že rozhodčí řízení, z něhož v nyní posuzované věci vzešel exekuční titul, již od samého začátku postrádalo právní základ. Stěžovatelka opětovně – jako v řízení před obecnými soudy – předkládá výklad Dohody, z nějž dovozuje závěr o nutnosti zastavit probíhající exekuční řízení, kterýžto výklad dle jejího názoru potvrzuje rovněž navazující judikatura Soudního dvora (srov. usnesení ze dne 21. 9. 2022 ve věci C-333/19

Romatsa). Má za to, že soudy porušily ústavní povinnost eurokonformního výkladu. Odkazuje rovněž na judikaturu německého Spolkového soudního dvora (srov. usnesení ze dne 27. 3. 2025 sp. zn. I ZB 64/24), jenž dospěl k závěru, že „pro účinné prosazování evropského práva je nezbytné odmítnout prohlášení vykonatelnosti jakéhokoli rozhodčího nálezu, který je neslučitelný s právem Unie, bez ohledu na výsledek rozhodčího řízení a bez ohledu na to, zda je předmětem návrhu na prohlášení vykonatelnosti pouze rozhodnutí o nákladech řízení nebo celý rozhodčí nález“.

12. Stěžovatelka uvádí, že případné rozpory mezi Dohodou a evropským právem (judikaturou Soudního dvora) mohly obecné soudy případně vyřešit prostřednictvím položení předběžné otázky, což ovšem neučinily.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud vyžádal spisy a vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení.

14. Nejvyšší soud uvedl, že interpretace zcela evidentní dikce dotčené části obsahu mezinárodní dohody, jakož i skutečnost, že exekuce je vedena výhradně pro vymožení nákladů nalézacího (rozhodčího) řízení, nemůže podle jeho názoru sama o sobě přivodit revizi napadeného rozhodnutí z ústavněprávních hledisek. Shodně se vyjádřil rovněž k návrhu stěžovatelky.

15. Krajský soud stručně odkázal na obsah napadených rozhodnutí.

16. Okresní soud se k ústavním stížnostem nevyjádřil.

17. Vedlejší účastnice ve vyjádření k návrhu stěžovatelky uvedla, že rozhodnutí považuje za správná. Zároveň sdělila, že se nevzdává svého postavení vedlejší účastnice, neboť pro ni může mít případné kasační rozhodnutí Ústavního soudu v této věci zásadní význam. Na toto své podání odkázala ve vyjádření k návrhu stěžovatele.

18. Stěžovatelé v replice zhodnotili, že tato vyjádření nepřinášejí žádné nové skutečnosti či právní argumenty. Uvedli, že se vyjádření míjí s podstatou ústavních stížností. Doplnili, že nadále trvají na svých návrzích a požadavku zrušení napadených rozhodnutí z důvodu jejich protiústavnosti.

19. Ústavní soud spojil řízení o ústavních stížnostech ke společnému řízení, jenž bylo dále vedeno pod sp. zn. IV. ÚS 1779/25 (srov. usnesení ze dne 12. 11. 2025 sp. zn. IV. ÚS 1779/25, II. ÚS 2833/25). Soudkyní zpravodajkou byla v souladu s rozvrhem práce určena Lucie Dolanská Bányaiová.

IV. Splnění podmínek řízení

20. Ústavní soud předně posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnosti byly podány oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni advokátem v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní soud je k projednání ústavních stížností příslušný. Ústavní stížnosti jsou přípustné, protože stěžovatelé vyčerpali všechny prostředky ochrany svých práv.

V. Věcné posouzení

21. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnosti jsou důvodné.

22. Ústavní soud připomíná, že jedním z klíčových prvků práva na soudní ochranu chráněného čl. 36 odst. 1 Listiny, jehož porušení se stěžovatelé dovolávají, je povinnost soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí [srov. např. již nález ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257)]. Prostřednictvím odůvodnění totiž soud seznamuje účastníky řízení s úvahami, které jej vedly k vydání rozhodnutí. Soud se musí vypořádat se všemi relevantními okolnostmi a uplatněnými tvrzeními či námitkami [např. nález ze dne 23. 3. 2006 sp. zn. III. ÚS 521/05 (N 70/40 SbNU 691)]. Pro přesvědčivost soudního rozhodnutí je klíčové, aby soudy

reagovaly na argumenty a námitky stěžovatelů a případně vysvětlily, proč je nepřijaly [nález ze dne 15. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 3755/17 (N 135/90 SbNU 227)]. Rozhodnutí, které řádné odůvodnění postrádá, je nepřezkoumatelné a zpravidla porušuje právo účastníků řízení na soudní ochranu [srov. např. nálezy ze dne 6. 3. 1997 sp. zn. III. ÚS 271/96 (N 24/7 SbNU 153) nebo též ze dne 3. 4. 2024 sp. zn. II. ÚS 237/24 (N 67/123 SbNU 240)].

23. Právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí není absolutní. Soudy nemusí podrobně odpovídat na každou námitku účastníka řízení. Rozsah povinnosti řádně odůvodnit rozhodnutí závisí na konkrétních okolnostech každého případu. Je vždy třeba posoudit, zda argument, na který soud neodpověděl, je pro souzenou věc relevantní a zda mohl mít vliv na výsledek řízení [srov. nález ze dne 23. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 3143/13 (N 60/76 SbNU 809), bod 31].

24. Jak vyplývá ze shora provedené rekapitulace průběhu předchozího řízení, stěžovatelé soudům opakovaně předkládali argument, že – stručně řečeno – výkon rozhodčího nálezu vydaného na základě česko-německé BIT, byť jen ve vztahu k výroku o náhradě nákladů rozhodčího řízení, odporuje evropskému právu (srov. např. dovolání stěžovatele, bod 28). Tyto námitky opakují rovněž v ústavních stížnostech, v nichž se dovolávají mj. rozsudku ve věci *Achmea*. Soudní dvůr v tomto rozsudku zdůraznil, že sporné rozhodčí doložky zpochybňují zachování specifického charakteru unijního práva, a to v rozporu se zásadami loajální spolupráce a autonomie tohoto právního systému.

25. Tato rovina argumentace byla podstatná pro výsledek řízení, neboť jejím prostřednictvím stěžovatelé zpochybňovali závěry soudů dovozené toliko z tvrzeně jasného a výkladové obtíže nepřipouštějícího znění Dohody, zejména jejího čl. 1 odst. 4 písm. a), dle kterého se za ukončené, a tedy exekuci umožňující řízení, považuje i řízení skončené konečným rozhodčím nálezem vydaným před dnem 6. 3. 2018, i pokud nebyl vykonán – tak jako v nyní posuzovaných případech – související nárok na náhradu nákladů řízení. Tuto námitku stěžovatelů nelze na první pohled označit za mimoběžnou či neopodstatněnou. Soudy se však s otázkou tvrzeného rozporu s evropským právem nevypořádaly, omezily se právě jen na výklad Dohody, aniž by ovšem v tomto výkladu dostatečně zohlednily unijní rozměr případu, čímž porušily právo stěžovatelů na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny [obdobně srov. nález ze dne 27. 11. 2024 sp. zn. II. ÚS 899/23 (N 221/127 SbNU 212), bod 24]. Tento nedostatek přitom nenapravil ani Nejvyšší soud.

26. Soudy se v nyní posuzovaných případech měly lépe vypořádat s námitkou stěžovatelů, že závěry formulované v případu *Achmea* se uplatní nejen ve vztahu k samotnému meritornímu rozhodnutí (rozhodčímu nálezu), ale rovněž ve vztahu k jeho nákladovému výroku. Rovněž měly posoudit, zda s ohledem na případ *Achmea* neodporuje takto formulovaná Dohoda evropskému právu a zda by výkon tohoto nákladového výroku vyplývajícího z rozhodnutí přijatého na základě arbitrážní doložky v BIT odporující evropskému právu této doložce nepřiznával dílčí právní účinky bránící efektivní aplikaci evropského práva na vnitrostátní úrovni. Rozhodnutí v nyní posuzované věci tudíž předpokládá a vyžaduje, aby soudy postavily najisto otázku souladu výkonu nákladového výroku arbitrážního nálezu s evropským právem, resp. nosnými právními závěry rozsudku *Achmea*, což se ovšem nestalo.

27. Obecné soudy budou povinny posoudit, zda má evropské právo a z něj plynoucí požadavky přednost před úpravou plynoucí z Dohody coby mezinárodní smlouvy sjednané mezi některými členskými státy Evropské unie, jež – nutno dodat – formálně vzato není součástí evropského práva (Evropská unie není její smluvní stranou), jakož i zhodnotit, jak v takovém případě vykládat a aplikovat Dohodu, resp. zda vůbec ji aplikovat. Rozpor s evropským právem by tudíž mohl mít zcela zásadní vliv na výsledek řízení, a to zejména v případě, že by soud zjistil, že jde o výkladově neodstranitelný rozpor mezi Dohodou a evropským právem. Evropské právo není součástí ústavního pořádku a Ústavnímu soudu v zásadě nepřísluší v nynější věci posuzovat, zda má evropské právo přednost před úpravou plynoucí z Dohody, to

je věcí obecných soudů. V tomto kontextu Ústavní soud může pouze poukázat na princip autonomie a zásadu přednosti evropského práva, jakož i judikaturu Soudního dvora (srov. Miglio, A. Differentiated integration and the principle of loyalty. European Constitutional Law Review. 2018, roč. 14, č. 3, s. 487 a 488), jakož i zásadu loajality zakotvenou v čl. 4 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii. Závěr soudů dovozený z výkladu Dohody, že výkonu nákladového výroku nic nebrání, neboť exekuční titul vzešel z arbitrážního řízení, jež je nutno považovat za ukončené ve smyslu čl. 1 odst. 4 písm. a) Dohody, ovšem není s ohledem na výše uvedené bez dalšího udržitelný.

28. V opačném případě, tj. při konstatování souladu Dohody s evropským právem, by pak byly soudy povinny stěžovatelům přesvědčivě vysvětlit, proč se neuplatní závěry obsažené v bodě 11 výše citovaného rozsudku německého Spolkového soudního dvora, že „pro účinné prosazování evropského práva je nezbytné odmítnout prohlášení vykonatelnosti jakéhokoli rozhodčího nálezu, který je neslučitelný s právem Unie, bez ohledu na výsledek rozhodčího řízení a bez ohledu na to, zda je předmětem návrhu na prohlášení vykonatelnosti pouze rozhodnutí o nákladech řízení nebo celý rozhodčí nález“. Ústavní soud si je vědom, že rozhodnutí cizích soudů nejsou pro české soudy závazná, nicméně v oblasti aplikace unijního práva mají zvláštní význam (srov. rozsudek velkého senátu Soudního dvora ze dne 6. 10. 2021 ve věci C-561/19 *Consorzio Italian Management*, bod 49). V nyní posuzovaném případě citované rozhodnutí nabízí alternativní (a myslitelný) výklad, jehož se oba stěžovatelé dovolávali v průběhu celého předchozího řízení. Tento výklad navíc odpovídá i pozici dalších zahraničních soudů odmítajících přiznávat arbitrážím vedeným na základě doložek rozporných s evropským právem jakékoli právní účinky (srov. např. rozhodnutí Odvolacího soudu v Amsterdamu ze dne 22. 4. 2025 ECLI:NL:GHAMS:2025:1065, jenž ve věci *LP Corp. proti Polsku* investorovi přikázal ukončit arbitrážní řízení zahájené na základě intraunijní BIT). Je proto namístě, aby k tomuto argumentačnímu východisku zaujaly soudy postoj (viz opět *Consorzio Italian Management*, bod 49).

29. Konečně, nebyly-li by si soudy jisty posouzením otázky, jež je základem nyní posuzovaných případů a jež souvisí s rozšířením právních závěrů rozsudku *Achmea* rovněž na nákladové výroky arbitrážních nálezů a jejich následný výkon, mají k dispozici mechanismus řízení o předběžné otázce. Ústavní soud připomíná závěry své ustálené judikatury týkající se povinnosti předložení předběžné otázky, z níž vyplývá, že standard odůvodnění obecných soudů v tomto ohledu v zásadě posuzuje s ohledem na tzv. CILFIT výjimky (jak byly modifikovány rozsudkem velkého senátu Soudního dvora uvedeným v předchozím bodě). Podle této judikatury obecně platí, že vnitrostátní soud, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, může být povinnosti podat předběžnou otázku zproštěn pouze v případě, že vznesená otázka není relevantní, nebo že dotčené ustanovení unijního práva již bylo předmětem výkladu Soudního dvora (*acte éclairé*), případně že výklad unijního práva je natolik zřejmý, že není ponechán prostor pro žádnou rozumnou pochybnost (*acte clair*).

30. Úkolem soudů, resp. Nejvyššího soudu (srov. dále), proto bude, aby důkladně zvážily, zda v nyní posuzovaných případech přistoupí k položení předběžné otázky, resp. aby odůvodnily, že je dána některá ze shora uvedených výjimek. Ústavní soud má přitom zato, že tato otázka, jež je pro rozhodnutí věci zjevně relevantní, prozatím nebyla Soudním dvorem řešena (stěžovateli uváděný rozsudek ze dne 26. 10. 2021 ve věci C-109/20 *Polsko proti PL Holdings Sárl* řeší nesouvisející otázku zákazu uzavření *ad hoc* rozhodčí smlouvy mající totožný obsah jako rozhodčí doložka v intraunijní BIT; z usnesení ze dne 21. 9. 2022 ve věci *Romatsa* lze závěr o nepřípustnosti výkonu nákladového výroku arbitrážního nálezu dovodit jen nepřímo – srov. bod 43; tento závěr nevyplývá ani z rozsudku ze dne 2. 9. 2021 ve věci C-741/19 *Moldavská republika proti Komstroy LLC*, v němž Soudní dvůr rozhodl, že na spory uvnitř Evropské unie není použitelný ani mechanismus řešení sporů mezi investorem a státem

stanovený Dohodou k Energetické chartě). Rozpory v judikaturních závěrech Nejvyššího soudu a německého Spolkového soudního dvora současně naznačují, že se nejedná ani o otázku, u níž by odpověď byla zcela zřejmá. Jak plyne z judikatury Soudního dvora, Nejvyšší soud musí být v situacích podobných judikaturních rozporů mezi soudy různých členských států „zvlášť ostražitý při posuzování případné neexistence rozumné pochybnosti o správném výkladu daného unijního ustanovení a musí brát v úvahu zejména cíl řízení o předběžné otázce, kterým je zajistit jednotný výklad unijního práva“ (opět *Consorzio Italian Management*, bod 49).

31. Lze shrnout, že soudy tyto evropskoprávní aspekty nevzaly v potaz, byť k tomu byly argumentací a námitkami stěžovatelů vyzvány. Soudy navíc měly dostatek indicií, aby evropské právo „vtáhly do hry“. Nelze totiž přehlédnout, že i přesto, že Dohoda formálně vzato není součástí tohoto právního systému, fakticky jej (v podobě vyložené v rozsudku *Achmea*) implementuje, o čemž svědčí její dílčí ustanovení, včetně preambulární části (dále srov. např. čl. 11 či 14 Dohody).

VI. Závěr

32. Ústavní soud tento nález uzavírá konstatováním, že soudy nedostály požadavkům na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí. Nevypořádaly se totiž s námitkou tvrzeného rozporu s evropským právem a omezily se právě jen na výklad Dohody, aniž by ovšem v tomto výkladu dostatečně zohlednily unijní rozměr případu. Porušily tedy právo stěžovatelů na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny.

33. Ústavní soud proto vyhověl ústavním stížnostem [§ 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a zrušil napadená usnesení Nejvyššího soudu [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Rozhodl tak mimo ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

34. Z důvodů procesní ekonomie, jakožto i s ohledem na zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů, Ústavní soud podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil právě jen rozhodnutí Nejvyššího soudu, jejichž zrušením se otevírá prostor k novému projednání stížnostních námitek stěžovatelů týkajících se souladu výkonu nákladového výroku rozhodčího nálezu vydaného na základě česko-německé BIT s evropským právem dovolacím soudem. Ve zbytku, tj. ve vztahu k rozhodnutím okresního soudu a krajského soudu Ústavní soud ústavní stížnosti odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrhy zjevně neopodstatněné.

Č. 78
Nevypořádání se s návrhem na položení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie dovolacím soudem
(sp. zn. II. ÚS 3284/25 ze dne 3. června 2026)

Pokud se Nejvyšší soud vůbec nezabývá podáním účastníka řízení, poruší tím jeho právo na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. To platí tím spíše v situaci, kdy v takovém podání navrhne účastník řízení položení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie, a nedočká se tak ani jejího položení, ani řádného vysvětlení, proč otázka položena nebyla.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Přibáně, soudce zpravodaje Martina Smolka a soudce Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatelky Mgr. Marcely Kettnerové, zastoupené advokátkou Mgr. Zuzanou Candigliotou, sídlem Burešova 615/6, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 29 Cdo 1499/2024-559 ze dne 30. 7. 2025, proti rozsudku Vrchního soudu v Praze č. j. 10 Cmo 3/2022-425 ze dne 3. 10. 2023 a proti rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 158 Cm 3/2019-306 ze dne 22. 11. 2021, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Terezy Házové a Stanislava Házy jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Nejvyšší soud usnesením č. j. 29 Cdo 1499/2024-559 ze dne 30. 7. 2025 porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené v článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 29 Cdo 1499/2024-559 ze dne 30. 7. 2025 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se v řízení před obecnými soudy domáhala vůči vedlejším účastníkům určení, že je vlastnicí nemovitostí zapsaných na listu vlastnictví č. X pro katastrální území Y, vedeném u Katastrálního úřadu pro Středočeský kraj, katastrální pracoviště Příbram v katastru obce Y (dále jen „nemovitosti“). Nemovitosti byly předmětem kupní smlouvy ze dne 29. 8. 2018 uzavřené mezi stěžovatelkou a vedlejšími účastníky v rámci insolvenčního řízení. Vedlejší účastníci byli následně zapsáni jako vlastníci v katastru nemovitostí, stěžovatelka však s převodem nemovitostí nesouhlasí a v různých soudních řízeních usiluje o jejich navrácení do svého vlastnictví.

2. V řízení o žalobě stěžovatelky na určení, že je vlastnicí nemovitostí, Městský soud v Praze jako prvoinstanční soud uzavřel, že stěžovatelka nemá naléhavý právní zájem na

požadovaném určení, neboť v rámci insolvenčního řízení vedeného na její majetek byly zjištěny a následně z výtěžku prodeje nemovitostí uspokojeny pohledávky zajištěných věřitelů. Dle městského soudu tak nelze uvažovat ani o preventivní povaze určovací žaloby.

3. Vrchní soud v Praze potvrdil rozsudek soudu prvního stupně, přičemž rovněž zdůraznil, že v insolvenčním řízení byly zjištěny pohledávky zajištěných věřitelů, nemovitosti byly na základě pokynů těchto věřitelů zpeněženy prodejem mimo dražbu, přičemž platnost kupní smlouvy mohla být zpochybněna toliko v řízení o žalobě podle § 289 odst. 3 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon); postup předvídaný tímto ustanovením nelze obcházet žalobou o určení vlastnického práva. Stěžovatelka měla možnost napadnout kupní smlouvu v rámci insolvenčního řízení, což ostatně i učinila; v takto započatém řízení ale řádně nepokračovala, jelikož podanou žalobu následně sama změnila na žalobu o určení vlastnictví. Její argumentace, založená primárně na zpochybnění práva zajištěných věřitelů udělit v insolvenčním řízení pokyny ke zpeněžení nemovitostí a na zpochybnění oprávnění insolvenčního správce zpeněžit nemovitosti, však není způsobilá zpochybnit vlastnické právo vedlejších účastníků k nemovitostem, které řádně nabyli v rámci insolvenčního řízení stěžovatelky.

4. Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelky jako nepřípustné, neboť rozhodnutí nižších soudů shledal za souladné s ustálenou judikaturou dovolacího soudu. Stejně jako nižší soudy i dovolací soud zdůraznil, že stěžovatelka nemá naléhavý právní zájem na požadovaném určení již proto, že měla k dispozici jiný právní nástroj, konkrétně žalobu podle § 289 odst. 3 insolvenčního zákona. Dovolací soud se nezabýval dalšími právními otázkami uvedenými v dovolání, neboť napadené rozhodnutí odvolacího soudu spočívalo (mimo jiné) na posouzení dovolacím soudem vypořádaných právních otázek, které vedou samostatně k výsledku dosaženému rozhodnutím odvolacího soudu.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka nesouhlasí se závěry obecných soudů a namítá, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno její právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) , dále právo na soudní ochranu a spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Tato porušení spatřuje stěžovatelka v tom, že soudy postupovaly formalisticky, odmítly se zabývat podstatou sporu a neposkytly stěžovatelce účinnou ochranu jejího vlastnického práva a práv vyplývajících z jejího postavení spotřebitele. Soudy omezily své rozhodování na procesní otázky a nepřihlédly k okolnostem, které jednoznačně svědčily o neplatnosti právního jednání, jež vedlo ke ztrátě jejího jediného obydlí.

6. Stěžovatelka uvádí, že k převodu nemovitostí došlo na základě absolutně neplatné úvěrové smlouvy. V insolvenčním řízení stěžovatelka opakovaně vznesla námitku neplatnosti úvěrové a zástavní smlouvy, na jejichž základě pohledávka vznikla. Insolvenční soud se však tímto nezabýval a pohledávku věřiteli přiznal pouze proto, že ji nepopřela insolvenční správkyně. Došlo tedy k legalizaci pochybné pohledávky. Kupující dle stěžovatelky nemohli být v dobré víře, neboť byli prokazatelně informováni o sporném a nezákonném postupu insolvenční správkyně i o tom, že ve věci probíhají soudní řízení. Za těchto okolností nemohli legitimně nabýt vlastnické právo, neboť jim muselo být známo, že převáděný majetek je zatížen vážnými právními vadami.

7. Naléhavý právní zájem na určení vlastnického práva spatřovala stěžovatelka zejména v tom, že se jedná o její jediný majetek sloužící k uspokojení základních bytových potřeb. Stěžovatelka zdůrazňuje, že v předmětných nemovitostech má dosud své trvalé i faktické bydliště a v případě, že by o nemovitosti přišla, nemá k dispozici žádné jiné bydlení. Určení

vlastnictví má zásadní význam pro její právní jistotu, ochranu ústavně zaručeného práva vlastnit majetek i pro posouzení souvisejících nároků, zejména vůči insolvenční správkyni a z titulu bezdůvodného obohacení.

8. Co se týče možnosti popřít předmětnou pohledávku, stěžovatelka upozorňuje, že v době vedení insolvenčního řízení nedisponovala žádným prostředkem, kterým by mohla pohledávku popřít. Tehdy účinné znění § 192 odst. 1 insolvenčního zákona totiž tuto možnost dlužníkovi upíralo a svěřovalo ji výlučně insolvenčnímu správci. Tato právní úprava byla následně shledána protiústavní a zrušena nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 2/19 ze dne 2. 7. 2019 (N 125/95 SbNU 27; 223/2019 Sb.), který výslovně konstatoval, že vyloučení dlužníka z možnosti popřít pohledávku zajištěného věřitele představuje porušení jeho práva na soudní ochranu a spravedlivý proces.

9. Dovolací soud se dle stěžovatelky omezil na formální posouzení procesních otázek, aniž by se zabýval podstatou věci – tedy zda byla kupní smlouva, která vedla ke ztrátě vlastnického práva stěžovatelky, vůbec platná. Takový formalistický přístup stěžovatelce znemožnil reálný přístup k soudní ochraně a vedl k zásahu do jejích ústavně zaručených práv na ochranu vlastnictví a spravedlivý proces.

10. V průběhu dovolacího řízení stěžovatelka podáním ze dne 10. 4. 2024 navrhla, aby Nejvyšší soud položil předběžnou otázku Soudnímu dvoru Evropské unie (dále též jen „Soudní dvůr“) týkající se aplikace práva Evropské unie při ochraně dlužníka (spotřebitele) v insolvenčním řízení. Návrh měl objasnit, zda je slučitelné s právem Evropské unie, že dlužník nemá účinnou možnost věcného přezkumu sporné pohledávky zajištěného věřitele, přestože z ní vyplývá ztráta jediného obydlí. Nejvyšší soud však návrh v odůvodnění napadeného usnesení vůbec nezmínil, nereagoval na něj a nevysvětlil, proč jej nepovažoval za relevantní. Tím stěžovatelce znemožnil účinně hájit její práva zaručená právem Evropské unie a odepřel jí právo na zákonného soudce a právo na soudní ochranu a spravedlivý proces.

11. Nadto se dle stěžovatelky městský soud dopustil porušení práva na zákonného soudce tím, že věc po celou dobu řízení byla posuzována jakožto obchodní spor, přestože věc byla od samého počátku pravým incidenčním sporem, který spadá do agendy insolvenčního úseku městského soudu dle rozvrhu práce. Tento argument stěžovatelka dále detailně rozvíjí v doplnění ústavní stížnosti ze dne 22. 1. 2026.

III. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatelky

12. Ústavní soud požádal Nejvyšší soud o vyjádření k ústavní stížnosti [srov. § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákona o Ústavním soudu“)]. Především vyzval Nejvyšší soud, aby se vyjádřil k argumentaci stěžovatelky týkající se nevypořádání se s návrhem na položení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie, a aby vyložil, proč napadené usnesení vůbec nereflektuje (ani nezmiňuje) podání stěžovatelky Nejvyššímu soudu ze dne 10. 4. 2024 nadepsané „Žádost o podání předběžné otázky Soudnímu dvoru EU“.

13. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 16. 12. 2025 zopakoval závěry napadeného rozhodnutí. Ve vztahu k nepoložené předběžné otázce uvedl, že stěžovatelkou formulovaná předběžná otázka se nevztahovala k řešení (ne)platnosti kupní smlouvy, tedy k otázce řešené v dovolacím řízení. Navrhovaná otázka nemohla mít vliv na rozhodnutí o žalobě na určení vlastnického práva k nemovitostem. Řešení stěžovatelkou formulované otázky by tedy nemělo a nemohlo mít vliv na výsledek dovolacího řízení.

14. Nejvyšší soud připustil, že v odůvodnění napadeného rozhodnutí výslovně nezmínil, proč považoval žádost o položení předběžné otázky za neopodstatněnou, nicméně názor Nejvyššího soudu plyne již z formy a důvodů usnesení o odmítnutí dovolání. V tomto ohledu Nejvyšší soud poukázal na pasáž odůvodnění svého usnesení, kde obecně uvádí, proč se blíže nezabýval dalšími právními otázkami v dovolání uplatněnými.

15. Stěžovatelka v replice ze dne 22. 1. 2026 označila vyjádření Nejvyššího soudu za nepřesvědčivé, formalistické a v několika ohledech i nepřesné. Těžištěm stěžovatelkou formulované předběžné otázky byla právě platnost kupní smlouvy a její dopady na vlastnické právo stěžovatelky, a to v kontextu povinností vyplývajících z unijního práva (směrnice 93/13/EHS). Nadto stěžovatelka zdůraznila, že předběžnou otázku nepokládá účastník řízení, nýbrž soud, a proto i kdyby Nejvyšší soud shledal formulaci návrhu stěžovatelky za nepřesnou, měl možnost (a také povinnost) položit předběžnou otázku vlastní a formulovat ji tak, aby odpovídala potřebám rozhodnutí.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud shledal v této věci naplnění procesních předpokladů ústavní stížnosti. Ta byla podána včas osobou oprávněnou a řádně zastoupenou. K jejímu projednání je Ústavní soud příslušný a jde zároveň o návrh přípustný, s výjimkou námitky porušení práva na zákonného soudce, kterou stěžovatelka vznesla poprvé až v ústavní stížnosti.

17. Námitku porušení čl. 38 odst. 1 Listiny shledal Ústavní soud nepřípustnou s ohledem na nevyčerpání opravných prostředků, jak to vyžaduje § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatelčiny námitky o porušení práva na zákonného soudce tím, že žaloba měla být nesprávně přidělena obchodnímu úseku městského soudu, byla stěžovatelkou vznesena až v řízení o ústavní stížnosti. Stěžovatelka nijak nebrojila proti příslušnosti ani obsazení soudu v nalézacím ani v odvolacím řízení; tento argument nevznesla ani v dovolání, v němž naopak požadovala, aby dovolací soud vrátil věc soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Obecné soudy se tak tímto argumentem nemohly vůbec zabývat. Takové uplatnění ústavněprávních námitek považuje Ústavní soud za nepřípustné a jejich projednání by bylo porušením jednoho z důležitých aspektů zásady subsidiarity řízení před Ústavním soudem. Ta nespočívá jen ve vyčerpání procesních prostředků ve formálním smyslu, nýbrž obsahuje i požadavek předestření relevantních námitek obecným soudům, jimž ochrana všech základních práv a svobod přísluší (čl. 4 Ústavy). Právě tento aspekt ochranné funkce obecných soudů vymezuje jejich vztah k Ústavnímu soudu a nepřipouští, aby Ústavní soud vystupoval jako další instance soudního řízení v situaci, kdy nebyly využity opravné prostředky uplatnitelné v předchozím řízení před obecnými soudy. Z hlediska předmětu řízení o ústavní stížnosti tak jde o nepřípustný návrh v materiálním smyslu (tzv. vnitřní subsidiarita). Ústavní soud nemůže efektivně posoudit, zda obecné soudy v napadeném řízení jako celku selhaly při ochraně ústavních práv stěžovatelky, pokud její vinou nedostaly příležitost se tvrzeným porušením zabývat [srov. nález sp. zn. III. ÚS 1047/16 ze dne 20. 12. 2016 (N 249/83 SbNU 885), bod 17, a judikatura tam citovaná].

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

18. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti a dospěl k závěru, že v části směřující proti usnesení Nejvyššího soudu je důvodná.

19. Právo na soudní ochranu zaručuje každému procesní cestu, jak se před soudem domoci svých práv. Vedle práva na přístup k soudu a garancí soudcovské nezávislosti a nestrannosti pak judikatura Ústavního soudu dovodila také řadu procesních záruk, jimž musí soudy dostát, aby poskytovaná soudní ochrana splňovala ústavní požadavky. Jde typicky o základní principy dokazování nebo dodržení principů demokratického právního státu při poskytování soudní ochrany (např. ochrana právní jistoty, dělby moci či zákaz libovůle). Procesním požadavkem, který judikatura dovodila z čl. 36 odst. 1 Listiny právě ve spojení se základními principy demokratického právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy, je také právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 285/25 ze dne 7. 8. 2025 (N 173/131 SbNU 284), bod 22, a judikatura tam citovaná]. Jeho smyslem je, aby se jednotlivec dozvěděl, proč soud o jeho věci rozhodl tak, jak rozhodl. Představuje nezbytný předpoklad pro zamezení libovůle a možnost následné kontroly – rozhodnutí, které řádné odůvodnění postrádá,

není přezkoumatelné [viz nález sp. zn. I. ÚS 52/25 ze dne 25. 2. 2026 (N 30/134 SbNU 284) a judikatura tam citovaná]. Právu na řádné odůvodnění obecně odpovídá povinnost soudu seznámit účastníky s klíčovými úvahami, které jej vedly k danému rozhodnutí, přičemž se soud vždy musí vypořádat s relevantními argumenty, jež buď vznesou účastníci, nebo plynou z právního řádu.

20. Typickým porušením práva na soudní ochranu jsou situace, kdy soud ignoruje, resp. nijak neodpoví na určitý relevantní argument, který mohl ovlivnit výsledek řízení. Porušením práva na soudní ochranu tak může být například stereotypní či automatizované odůvodnění odmítnutí dovolání [srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci *Paradiso a Campanelli proti Itálii* ze dne 24. 1. 2017 č. 25358/12, § 210] či nereagování soudu na argumentaci dovolatele, která pro výsledek řízení může být rozhodující (srov. rozsudek ESLP ve věci *Moreira Ferreira proti Portugalsku č. 2* ze dne 11. 7. 2017 č. 19867/12, § 84). K porušení práva na soudní ochranu může dojít také tím, že obecný soud poruší svou povinnost posoudit tvrzený rozpor vnitrostátní právní úpravy s právem Evropské unie či povinnost položit předběžnou otázku Soudnímu dvoru Evropské unie [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 2839/21 ze dne 22. 11. 2022 (N 140/115 SbNU 104), sp. zn. III. ÚS 2857/15 ze dne 24. 5. 2017 (N 88/85 SbNU 495) či sp. zn. II. ÚS 2390/15 ze dne 8. 12. 2015 (N 209/79 SbNU 389)]. Přestože Listina ani Úmluva jednotlivci negarantují právo na položení předběžné otázky Soudnímu dvoru, je to právě arbitrární či nedostatečně odůvodněné rozhodnutí o nepoložení předběžné otázky, jež může vést k porušení pravidel spravedlivého procesu (srov. rozsudek ESLP ve věci *Ullens de Schooten a Rezabek proti Belgii* ze dne 20. 9. 2011 č. 3989/07 a 38353/07, § 59).

21. Úkolem Ústavního soudu není posoudit, zda v konkrétní věci měla či neměla být položena předběžná otázka, a už vůbec ne, zda by taková předběžná otázka mohla něco změnit na výsledku vnitrostátního sporu. Avšak v případě, kdy se soud poslední instance [ve smyslu čl. 267 odst. 3 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“)] rozhodne předběžnou otázku nepoložit, Ústavní soud přezkoumává kvalitu odůvodnění nepoložení předběžné otázky, tj. zda soud jasně a srozumitelně vysvětlil, proč nepovažoval za vhodné či potřebné obrátit se v dané věci s předběžnou otázkou na Soudní dvůr. Tento požadavek spravedlivého procesu totiž plyne jak z judikatury Ústavního soudu [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 1009/08 ze dne 8. 1. 2009 (N 6/52 SbNU 57) či nález sp. zn. III. ÚS 3808/14 ze dne 26. 2. 2015 (N 46/76 SbNU 637)], tak i z judikatury obou evropských soudů.

22. Podle ustálené judikatury Soudního dvora (viz rozsudek ze dne 6. 10. 1982 ve věci 283/81 *CILFIT*) platí, že vnitrostátní soud, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, může být zproštěn povinnosti podat předběžnou otázku pouze v případě, že vznesená otázka není relevantní, nebo že dotčené ustanovení unijního práva již bylo předmětem výkladu Soudního dvora (*acte éclairé*), případně že výklad unijního práva je natolik zřejmý, že není ponechán prostor pro žádnou rozumnou pochybnost (*acte clair*; viz také rozsudek Soudního dvora ze dne 4. 10. 2018 ve věci C-416/17 *Komise proti Francii* či rozsudek Soudního dvora ze dne 6. 10. 2021 ve věci C-561/19 *Consorzio Italian Management*).

23. Z judikatury Ústavního soudu i ESLP dále plyne, že především pokud sám účastník řízení explicitně požaduje položení předběžné otázky a soud posledního stupně takovému návrhu nevyhoví, musí soud v odůvodnění svého rozhodnutí pečlivě vysvětlit, v souladu s kterou výjimkou formulovanou v judikatuře Soudního dvora tak učinil [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 2607/17 ze dne 4. 9. 2018 (N 149/90 SbNU 433); rozsudek ESLP ve věci *Somorjai proti Maďarsku* ze dne 28. 8. 2018 č. 60934/13, § 57; rozsudek ESLP ve věci *Dhabi proti Itálii* ze dne 8. 4. 2014 č. 17120/09, § 31]. Rozsah a kvalita odůvodnění mají odrážet relevanci předběžné otázky pro správné rozhodnutí ve věci; vyloučeno není ani stručné odůvodnění (srov. např. rozsudek ESLP ve věci *Baydar proti Nizozemí* ze dne 24. 4. 2018

č. 55385/14, § 42), nepostačí však pouhý odkaz na čl. 267 odst. 3 SFEU (srov. rozsudek ESLP ve věci *Gondert proti Německu* ze dne 16. 12. 2025 č. 34701/21).

24. ESLP ve své judikatuře konzistentně uvádí, že ačkoli z Úmluvy neplyne právo účastníků řízení před soudem poslední instance na položení předběžné otázky Soudnímu dvoru, férovost takového soudního řízení může být narušena, pokud soud předběžnou otázku nepoloží svévolně, tedy v některé ze tří situací: (a) pokud daná věc nesplňuje jednu z výjimek stanovených judikaturou Soudního dvora, (b) pokud k odmítnutí dojde z jiného než stanoveného důvodu, či (c) pokud nepoložení předběžné otázky není řádně odůvodněno (viz *Gondert proti Německu*, § 35 a judikatura tam citovaná). Povinnost odůvodnit soudní rozhodnutí (a tedy i nepoložení předběžné otázky) slouží k tomu, aby účastníci řízení porozuměli výsledku soudního řízení, a je klíčovou pojistkou proti svévoli soudů. Odůvodnění rozhodnutí navíc účastníkům řízení ukazuje, že byli vyslechnuti, a tím přispívá k jejich větší ochotě přijmout rozhodnutí soudu (srov. rozsudek ESLP ve věci *Harisch proti Německu* ze dne 11. 4. 2019 č. 50053/16, § 33).

25. Ve výše citovaném rozsudku *Gondert proti Německu* posuzoval ESLP situaci, kdy německý soud poslední instance nevyhověl návrhu účastníka řízení na položení předběžné otázky a v odůvodnění pouze uvedl, že „posoudil otázku své povinnosti obrátit se na Soudní dvůr v souladu s čl. 267 odst. 3 Smlouvy o fungování Evropské unie“. Dle ESLP takovéto vypořádání návrhu na položení předběžné otázky nesplňuje požadavky spravedlivého procesu podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť z tohoto odůvodnění se účastník řízení nedozvídá, která z výjimek podle doktríny CILFIT byla v dané věci použita.

26. Podobně i Soudní dvůr od vnitrostátních soudů vyžaduje, aby v případě nepoložení předběžné otázky účastníkům řízení vždy specificky a konkrétně vysvětlily, proč mají za to, že se uplatní některá ze tří výjimek CILFIT, a proč lze tedy důvodně upustit od položení předběžných otázek Soudnímu dvoru (srov. rozsudky Soudního dvora ze dne 24. 3. 2026 ve věci C-767/23 *Remling* a ze dne 15. 10. 2024 ve věci C-144/23 *KUBERA*). Pokud má vnitrostátní soud za to, že je navrhovaná předběžná otázka pro řešení sporu nepodstatná (tj. výjimka irelevance) nebo že již v judikatuře Soudního dvora byla vyřešena (tj. výjimka *acte éclairé*), postačí pouze stručné zdůvodnění; pokud však vnitrostátní soud považuje správný výklad unijního práva za naprosto zřejmý a dovolává se výjimky *acte clair*, musí tento svůj právní názor doplnit o podrobnější odůvodnění (srov. *Remling*, body 35 až 37).

27. Nejvyšší soud v napadeném usnesení nevěnoval unijnímu právu vůbec žádnou pozornost. Explicitní návrh stěžovatelky, aby se dovolací soud obrátil na Soudní dvůr s předběžnou otázkou, se v napadeném rozhodnutí vůbec nezmiňuje. Ústavní soud nepřehlédl, že tento návrh stěžovatelka neuplatnila v samotném dovolání podaném dne 12. 12. 2023, nýbrž až v jeho doplnění ze dne 10. 4. 2024, tedy po uplynutí dovolací lhůty. Dovolací soud však toto podání stěžovatelky v odůvodnění napadeného rozhodnutí vůbec nezmiňuje, nijak se k němu nevyjadřuje a ve svém právním posouzení se nevypořádává ani s jeho obsahem, ani s jeho případnou opožděností, pokud by otvíralo nové právní otázky či novou argumentaci (což se však stěžovatelka snaží ve své argumentaci vyvrátit).

28. V dosavadní judikatuře Ústavní soud shledal svévolným a v rozporu s právem na soudní ochranu například postup Nejvyššího soudu, který se z důvodu vlastního pochybení neseznámil s doplňujícím podáním stěžovatelek zahrnujícím nejen tři nově předestřené dovolací důvody, ale i doplnění a rozvedení dovolacích důvodů uvedených v dovolání [nález sp. zn. II. ÚS 1096/17 ze dne 19. 12. 2017 (N 233/87 SbNU 791)]; nebo také postup Nejvyššího soudu, který opomenul vyjádření účastníka řízení k dovolání a nereagoval na něj v písemném vyhotovení svého rozhodnutí (nález sp. zn. I. ÚS 52/25 ze dne 25. 2. 2026). Napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu by tak v přezkumu ústavnosti neobstálo již proto, že podání stěžovatelky ze dne 10. 4. 2024 zůstalo dovolacím soudem zcela opomenuto; *a fortiori* pak

neobstojí v situaci, kdy se stěžovatelka tímto podáním domáhala položení předběžné otázky a nedočkala se ani jejího položení, ani řádného vysvětlení, proč otázka položena nebyla.

29. Ústavní soud tímto nepředjímá, zda předběžná otázka měla či neměla být dovolacím soudem položena; předběžná otázka je totiž primárně nástrojem v rukou obecného soudu, který sám musí posoudit její potřebu a relevanci pro konkrétní spor. V případě nepoložení předběžné otázky však musí soud poslední instance uvést důvody, proč se má v rámci daného sporu uplatnit některá ze tří výjimek CILFIT. Účastník řízení se tak musí z odůvodnění rozhodnutí dozvědět, zda jím navrhovaná otázka byla pro věc nerelevantní, zda již byla v judikatuře Soudního dvora vyřešena, nebo zda soud považoval výklad unijního práva za tak jednoznačný, že se na Soudní dvůr nepotřeboval obrátit.

30. Nejvyšší soud těmto požadavkům plynoucím z judikatury Ústavního soudu i obou evropských soudů nedostál a podání stěžovatelky ze dne 10. 4. 2024, jehož součástí byl i návrh na položení předběžné otázky, v odůvodnění napadeného rozhodnutí vůbec nereflektoval. Tím porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu. Toto pochybení nemůže být zhojeno tím, že Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že navrhovaná otázka neměla a nemohla mít vliv na výsledek dovolacího řízení.

31. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud shledal porušení základních práv a svobod stěžovatelky v procesních aspektech napadeného rozhodnutí Nejvyššího soudu a po vrácení věci bude Nejvyšší soud o podaném dovolání rozhodovat znovu, není podle Ústavního soudu namístě, aby se nyní zabýval ostatními námitkami týkajícími se porušení hmotných práv stěžovatelky. Ochrana základních práv a svobod stěžovatelky bude nadále především povinností obecných soudů (čl. 4 Ústavy). Ve zbytku tedy ústavní stížnost odmítl jako prozatím zjevně neopodstatněnou [obdobně viz nález sp. zn. III. ÚS 3397/23 ze dne 9. 9. 2024 (N 165/126 SbNU 75), bod 26, či nález sp. zn. III. ÚS 2300/21 ze dne 8. 11. 2023 (N 161/121 SbNU 52), bod 64].

32. Ústavní soud proto, aniž by se zabýval meritem věci, jehož projednání náleží obecným soudům, ústavní stížnosti částečně vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek Nejvyššího soudu zrušil. Návrhu na odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí, který stěžovatelka podala v doplnění ústavní stížnosti dne 10. 5. 2026, Ústavní soud s ohledem na výsledek řízení nevyhověl. Ústavní soud zrušujícím nálezem v žádném případě nepředjímá výsledek navazujícího řízení před Nejvyšším soudem.

Č. 79
Otázka aplikace práva Evropské unie v řízení o dovolání a právo dovolatele na soudní ochranu
(sp. zn. II. ÚS 3645/25 ze dne 3. června 2026)

Odmítl-li Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky jako nepřípustné ve vztahu k její námitce ohledně aplikace práva Evropské unie s odůvodněním, že na uvedené otázce není napadené rozhodnutí městského soudu založeno, byť stěžovatelka splnila formální požadavky, které na ni zákon z hlediska formulace dovolání klade, zamezil stěžovatelce v přístupu k (dovolacímu) soudu (*denegatio iustitiae*) a soudní ochraně ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Přibáně a soudců Martina Smolka a Pavla Šámala (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky Ing. Lenky Žižkové, zastoupené Mgr. Miroslavem Němcem, advokátem, sídlem Borská 588/13, Plzeň, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. září 2025 č. j. 33 Cdo 3051/2024-131, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a obchodní společnosti Generali Česká pojišťovna, a. s., sídlem Spálená 75/16, Praha 1 – Nové Město, zastoupené JUDr. Robertem Němcem, LL.M., advokátem, sídlem Jáchymova 26/2, Praha 1 – Staré Město, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. září 2025 č. j. 33 Cdo 3051/2024-131 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. září 2025 č. j. 33 Cdo 3051/2024-131 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jím byla porušena základní práva zakotvená v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z ústavní stížnosti, z napadeného rozhodnutí a z vyžádaného soudního spisu se podává, že stěžovatelka jako žalobkyně se žalobou doručenou Obvodnímu soudu pro Prahu 1 (dále jen „obvodní soud“) dne 7. 8. 2023 domáhala zaplacení částky ve výši 43 982 Kč s příslušenstvím jako bezdůvodného obohacení, které vedlejší účastnici vzniklo z důvodu neplatnosti pojistné smlouvy č. 7053565610 uzavřené mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí dne 22. 11. 2010 (dále jen „pojistná smlouva“). Namítala, že tato pojistná smlouva a její součást – doplňkové pojistné podmínky ŽP-DPP-SLUP-0004 (dále též jen „DPP“) jsou co do vymezení kapitálové hodnoty

pojištění a výše nákladů neurčité. Pojistnou smlouvu proto považovala za neplatnou. Pojistná smlouva byla ukončena na základě žádosti stěžovatelky ze dne 17. 4. 2023. Vedlejší účastnice stěžovatelce vyplatila odkupné ve výši 115 018 Kč. V mezidobí vyplatila vedlejší účastnice stěžovatelce 7 000 Kč. Stěžovatelka zaplatila na pojistném vedlejší účastnici celkem 166 000 Kč a z titulu bezdůvodného obohacení jí žalovaná dluží dalších 43 982 Kč. Dále stěžovatelka požadovala zaplacení zákonného úroku z prodlení, když dne 19. 7. 2023 marně vyzvala vedlejší účastnici předžalobní výzvou k zaplacení předmětné jistiny. Zaplatila-li na pojistném celkem 166 000 Kč, má po zohlednění odkupného (115 018 Kč) a poskytnutého plnění z úrazového pojištění (7 000 Kč) právo na žalovanou částku z titulu bezdůvodného obohacení vedlejší účastnice.

3. Obvodní soud rozsudkem ze dne 8. 2. 2024 č. j. 30 C 185/2023-42 žalobu o zaplacení částky 43 982 Kč s příslušenstvím zamítl (výrok I) a uložil stěžovatelce povinnost zaplatit vedlejší účastnici náhradu nákladů řízení (výrok II). Obvodní soud dovodil, že nárok stěžovatelky je co do částky 12 982 Kč včetně jí požadovaného příslušenství promlčený. Pokud jde o nepromlčenou část nároku ve výši 31 000 Kč, dodatkem ke smlouvě ze dne 17. 4. 2023 účastnice vyjádřily svoji vůli podřídit smlouvu právnímu režimu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též jen „občanský zákoník“ či „nový občanský zákoník“), a dále specifikovat a vyjasnit obsah závazkového vztahu včetně poskytnutí benefitu stěžovatelce. Účastnice stvrdily, že ke dni uzavření smlouvy byla stěžovatelka řádně seznámena s obsahem smlouvy, včetně pojistných podmínek, jejichž výčet je uveden ve smlouvě, včetně přehledu poplatků a včetně modelace budoucího pojištění s tím, že ustanovení dodatku mají přednost před zněním smlouvy. Stěžovatelka tento dodatek uzavřela s vedlejší účastnicí dobrovolně a deklarovala tak, že obsah závazku považuje za srozumitelný a určitý. Proto stěžovatelka nemůže namítat neplatnost smlouvy z důvodu zneužití či její neurčitosti či nepřiměřenosti. Sama se z titulu vzájemného smluvního ujednání domáhala po vedlejší účastnici pojistného plnění z titulu úrazového pojištění a vedlejší účastnice jí pojistné plnění vyplatila. Poté stěžovatelka smlouvu ukončila.

4. Proti rozsudku obvodního soudu podala stěžovatelka odvolání. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 30. 5. 2024 č. j. 53 Co 67/2024-89 rozsudek obvodního soudu potvrdil (výrok I) a dále rozhodl o nákladech odvolacího řízení (výrok II). Městský soud dovodil, že obvodní soud postupoval správně, posoudil-li obsah dodatku jako samostatné smluvní ujednání, které se řídí právní úpravou občanského zákoníku. Účastnice v dodatku vyjádřily svoji vůli podřídit smlouvu právnímu režimu nového občanského zákoníku a vůli specifikovat a upravit nově jejich závazkový právní vztah. Stěžovatelka potvrdila, že jde o její svobodný projev vůle a potvrdila i to, že byla s obsahem nové smlouvy řádně seznámena, a to včetně pojistných podmínek, které jsou nedílnou součástí smlouvy. Vzhledem k tomu, že je správný závěr obvodního soudu ohledně nové úpravy vzájemných práv a povinností účastnic, veškerá argumentace týkající se námitek neplatnosti původní pojistné smlouvy je tak irelevantní. Stěžovatelce proto nemohl vzniknout nárok na zaplacení bezdůvodného obohacení, když sama svým podpisem odsouhlasila nové znění pojistné smlouvy, které nově upravilo veškerá práva a povinnosti z ní vyplývající.

5. Proti rozsudku městského soudu podala stěžovatelka dovolání. Napadeným usnesením Nejvyššího soudu bylo dovolání podle § 243c odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“) jako nepřípustné odmítnuto (výrok I) a dále bylo rozhodnuto o nákladech dovolacího řízení (výrok II). Nejvyšší soud v napadeném usnesení ke stěžovatelkou položeným otázkám poukázal na to, že soudní praxe je ustálena na názoru, že strany smlouvy mohou založit účinnost dohody přede dnem jejího uzavření, dodatek smlouvy tedy může mít retroaktivní účinky. Poukázal na rozsudek ze dne 15. 6. 2005 sp. zn. 32 Odo 705/2005, ve kterém uzavřel, že „zpětně mohou účinky právního úkonu působit, stanoví-li tak zákon nebo přípustná dohoda účastníků“. Platí, že zpětná účinnost dohody je

přípustná, není-li smluvní ujednání v rozporu s kogentní normou. Městský soud tedy rozhodl v souladu s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud dále poukázal na to, že podle § 555 odst. 1 občanského zákoníku se právní jednání posuzuje podle jeho obsahu. V projednávané věci bylo výsledkem interpretace jednotlivých článků zjištění, že všechny údaje související s daným typem životního pojištění jsou v dodatku ze dne 17. 4. 2023 obsaženy, takže nejde o právní jednání neurčité nebo nesrozumitelné, přičemž jak strany své ujednání formálně označily, není podstatné.

II. Argumentace stěžovatelky

6. V ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že Nejvyšší soud učinil nesprávný právní závěr o platnosti dohody o narovnání, neboť nebyly splněny zákonné předpoklady pro její platné uzavření. Městský soud ani obvodní soud se nezabývaly skutečnou vůlí stěžovatelky při uzavření dodatku. Stěžovatelka v okamžiku uzavření dodatku neměla pochybnost o platnosti pojistné smlouvy a neměla žádnou vědomost o tom, že mezi ní a vedlejší účastnicí existují z pojistné smlouvy sporná práva či povinnosti. Preambule dodatku nenaznačuje, že mezi smluvními stranami jsou nějaká sporná práva či povinnosti, které by bylo nutné narovnat. Vedlejší účastnice jakožto podnikatelka je podle § 1811 občanského zákoníku povinna učinit veškerá sdělení vůči spotřebiteli jasně a srozumitelně. Vedlejší účastnice této povinnosti nedostála, neboť stěžovatelku při uzavření dodatku neinformovala o tom, že pojistná smlouva obsahuje právní vady způsobující její absolutní neplatnost. Stejně tak stěžovatelka nebyla informována o právech, která by jí z případných vad pojistné smlouvy plynula. Vůlí stěžovatelky bylo uzavření dodatku k platné pojistné smlouvě, nikoliv dohody o narovnání. Nejvyšší soud ve svém závěru, že dodatek byl sjednán platně, ignoroval informační převahu vedlejší účastnice vůči stěžovatelce jako spotřebitelce, která neznala skutečné důvody uzavření dodatku, tj. uzavření nové pojistné smlouvy a dohody o narovnání, ale měla za to, že uzavírá pouze dodatek k původní pojistné smlouvě. Stěžovatelka namítá, že usnesení Nejvyššího soudu není řádně odůvodněno, přičemž ke druhé otázce položené v dovolání se v napadeném usnesení nevyjádřil vůbec.

7. Podle stěžovatelky dodatek odporuje zákonu i dobrým mravům a jako takový nemůže obstát se zřetelem k autonomii vůle. Stěžovatelka je rovněž přesvědčena, že čl. 8.5 dodatku nelze považovat za dohodu o narovnání, neboť nelze zjistit, jaké závazky z pojistné smlouvy jsou sporné a co má být předmětem dohody o narovnání. Článek 8.5 dodatku je proto nutno považovat za zdánlivé právní jednání ve smyslu § 553 odst. 1 občanského zákoníku, k němuž se podle § 554 občanského zákoníku nepřihlíží. Stěžovatelka dále namítá, že dodatek byl uzavřen v rozporu se zásadou poctivosti, neboť vedlejší účastnice jí zamlčela pravý důvod uzavření dodatku a stěžovatelka dodatek uzavřela v omylu o rozhodující okolnosti, když vedlejší účastnice potřebu uzavření dodatku zdůvodnila existencí nového občanského zákoníku. Vedlejší účastnice textem preambule dodatku vyvolala ve stěžovatelce dojem, že dodatek se uzavírá pouze proto, že v platnost a účinnost vstoupil nový občanský zákoník a že pojistná smlouva se řídí neúčinnou právní úpravou.

8. Stěžovatelka namítá, že vedlejší účastnice v době jednání se stěžovatelkou o uzavření dodatku k pojistné smlouvě věděla, že pojistná smlouva má vady, které způsobují její absolutní neplatnost. Jejím skutečným cílem tak bylo uzavřít se stěžovatelkou dohodu o narovnání a eliminovat důsledky spojené s neplatností pojistné smlouvy. Stěžovatelka v této souvislosti odkazuje na rozhodnutí Městského soudu v Praze sp. zn. 69 Co 453/2024. Tvrdí, že čl. 8.5 dodatku je nutno posoudit také jako nepřiměřené smluvní ujednání ve smyslu § 1813 občanského zákoníku, které v rozporu s požadavkem přiměřenosti zakládá nerovnováhu práv nebo povinností stran v neprospěch stěžovatelky jako spotřebitelky. Obvodní soud ani městský soud se nepřiměřeností smluvních ujednání nezabývaly. Takový postup soudů je v rozporu s judikaturou Soudního dvora Evropské unie (dále jen „SDEU“). Z obsahu dodatku je zřejmé,

že cílem vedlejší účastnice bylo dodatkem zhojit právní vady, které podle judikatury obecných soudů vedou k absolutní neplatnosti smluv týkajících se životního pojištění, tj. sjednat výši nákladové struktury pojištění (viz čl. 2 dodatku). Na tuto skutečnost však stěžovatelka nebyla vedlejší účastnicí upozorněna.

9. Stěžovatelka je přesvědčena, že mezi ní a vedlejší účastnicí nedošlo k uzavření dohody o narovnání, ani k uzavření nové pojistné smlouvy, neboť čl. 8.5 dodatku je zneužívajícím smluvním ujednáním, k němuž se v souladu s § 1815 občanského zákoníku nepřihlíží. Nejvyšší soud uvedenou argumentaci a zejména judikaturu SDEU ignoroval. Stěžovatelka dovozuje, že Nejvyšší soud porušil zásadu efektivity unijního práva podle v čl. 4 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii. V důsledku nerespektování zásady efektivity došlo k porušení práva stěžovatelky na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces vyplývající z čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie.

III. Vyjádření Nejvyššího soudu a vedlejší účastnice a replika stěžovatelky

10. Ústavní soud si vyžádal vyjádření Nejvyššího soudu a vedlejší účastnice řízení k podané ústavní stížnosti.

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na napadené rozhodnutí.

12. Vyjádření Nejvyššího soudu zaslal Ústavní soud stěžovatelce k replice. Stěžovatelka v zaslané replice poukázala na problematický přístup senátu 33 Cdo Nejvyššího soudu k judikatuře SDEU k aplikaci směrnice Rady č. 93/13/EHS ze dne 5. 4. 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách (dále též jen „směrnice č. 93/13/EHS“ či „směrnice“). Namítá, že senát 33 Cdo setrvává na závěrech rozsudku ze dne 31. 5. 2023 sp. zn. 33 Cdo 499/2023, přestože judikatura SDEU v oblasti spotřebitelského práva v posledních letech prošla dynamickým vývojem a závěry Nejvyššího soudu jsou s touto judikaturou v rozporu. Závěry Nejvyššího soudu představují účelovou zkratku k vyloučení ochrany spotřebitele, zaručenou mu směrnicí č. 93/13/EHS. Tento koncept, kdy podnikatel může jednostranně měnit obsah smluvního závazku bez důvodu sjednaného ve smlouvě je přitom typickým ujednáním, výslovně uvedeným v § 56 odst. 3 písm. g), h), i) zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, (dále jen „zákon č. 40/1964 Sb.“), tedy zneužívajícím ujednáním. To, že toto zneužívající ujednání způsobuje neplatnost smlouvy pro její neurčitost, je pak důsledek tohoto zneužívajícího ujednání, nicméně takové zneužívající ujednání ve smlouvě existuje. V této souvislosti stěžovatelka poukazuje na rozsudek SDEU ze dne 30. 4. 2025 ve věci C-630/23 *AxFina Hungary*, kterým SDEU rozhodl, že požadavek konformního výkladu ukládá vnitrostátním soudům povinnost změnit případně ustálenou judikaturu, vychází-li z výkladu vnitrostátního práva, který je neslučitelný s cíli směrnice, a nepoužít na základě vlastní pravomoci jakýkoliv výklad vyššího soudu, kterým jsou podle tohoto práva vázány, je-li tento výklad neslučitelný s touto směrnicí (viz rozsudek SDEU ze dne 24. 6. 2019 ve věci C-573/17 *Poplawski*, bod 78, EU:C:2019:530, a tam uvedená judikatura). S ohledem na výše uvedené je třeba na první a třetí otázku odpovědět tak, že čl. 6 odst. 1 směrnice č. 93/13/EHS ve spojení s čl. 7 odst. 1 této směrnice musí být vykládán v tom smyslu, že neumožňuje závěr, že leasingová smlouva denominovaná v cizí měně, která se stala neplatnou poté, co z ní bylo odstraněno ujednání, které stanoví, že dotyčný spotřebitel nese kurzové riziko spojené s touto cizí měnou, jakožto zneužívající ujednání, může nadále existovat bez dotyčných zneužívajících ujednání ve smyslu prvního z těchto ustanovení, vztahují-li se na tuto smlouvu vnitrostátní právní předpisy, které jako právní důsledek neplatnosti takové smlouvy ukládají, aby byl tento spotřebitel zcela zproštěn nepříznivých účinků samotného zneužívajícího ujednání, přičemž platnost a závaznost ostatních prvků této smlouvy zůstává zachována. V takovém případě vzhledem k tomu, že uvedená smlouva nemůže nadále existovat bez uvedeného ujednání, citovaná ustanovení ukládají, aby byla obnovena právní a faktická situace, ve které by se daný spotřebitel nacházel, kdyby tatáž smlouva nebyla uzavřena. Uvedená pochybení jsou patrná

i v případě stěžovatelky, kdy Nejvyšší soud evropskou právní úpravu (promítnutou do příslušných ustanovení občanského zákoníku) a na ni navazující judikaturu SDEU ignoroval.

13. Stěžovatelka zdůrazňuje, že obecné soudy ignorovaly skutečnost, že vedlejší účastnice již v roce 2014 věděla o neplatnosti pojistných smluv založených na konceptu mimosmluvních pojistně-technických zásad pro nemožnost stanovit výši srážek na vrub pojistného plnění. Pokračovala v inkasu pojistného, ačkoliv věděla, že jde o bezdůvodné obohacení. Uzavření dodatku ke smlouvě nebylo projevem péče o klienta, ale cíleným krokem k ochraně vlastního neoprávněného majetkového prospěchu. Vedlejší účastnice jednala s úmyslem ponechat si neoprávněné srážky a současně znemožnit budoucí uplatnění nároků pojistníků. Tato skutečnost má zásadní význam pro posouzení promlčení i dobré víry vedlejší účastnice. V této souvislosti poukazuje stěžovatelka na nález ze dne 17. 2. 2010 sp. zn. I. ÚS 1737/08 (N 25/56 SbNU 273), v němž Ústavní soud uvedl, že v „dobré víře nemůže být subjekt, který má povědomost o tom, že si přivlastňuje majetek náležející jinému. Na úrovni podústavního práva, zde občanského zákoníku, lze v takovém případě hovořit např. o bezdůvodném obohacení. Vzhledem k tomu, že občanský zákoník, ani jiný občanskoprávní předpis pojem a podstatu úmyslného jednání nevymezuje, vychází právní teorie z právní úpravy zavinění obsažené v trestním zákoně. Právní teorie vycházející z § 4 trestního zákona rozlišuje podle přítomnosti rozumového (intelektuálního) a volního (určovacího) prvku mezi úmyslným jednáním a jednáním z nedbalosti“. Vedlejší účastnice o riziku inkasa bezdůvodného obohacení věděla, byla s ním srozuměna a bezdůvodné obohacení si chtěla ponechat, což potvrdila v okamžiku stanovení výše plnění při zániku pojistné smlouvy [viz nález sp. zn. II. ÚS 996/18 ze dne 4. 6. 2019 (N 105/94 SbNU 282) v kombinaci s nálezem sp. zn. I. ÚS 1737/08].

14. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedla, že v posuzovaném případě obecné soudy postupovaly v souladu s hlavou pátou Listiny. Stížnost je proto nedůvodná, neboť rozhodnutí Nejvyššího soudu netrpí žádnými ústavně významnými vadami. Vedlejší účastnice odmítá námitky stěžovatelky, že její jednání je lstivé či nepoctivé. Uvádí, že stěžovatelku plně a transparentně informovala o účelu a důsledcích uzavření dodatku. Ten byl stejně transparentně vyjádřen přímo v textu dodatku a stěžovatelka současně s podpisem dodatku prohlásila, že jí byl řádně vysvětlen obsah tohoto dodatku, jakož i jeho účel popsaný v preambuli. Vyjádřila, že má zájem prostřednictvím dodatku zejména vyjasnit obsah pojistné smlouvy a zhojit případné nejasnosti o vzájemných právech a povinnostech s tím, že právě za tímto účelem dodatek uzavírá a má zájem na dalším trvání pojistné smlouvy, ve znění dodatku. Podle vedlejší účastnice s ohledem na uvedené nelze dovozovat, že by odmítnutím dovolání Nejvyšším soudem došlo k omezení či zásahu do zásady efektivity podle čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie a porušení práva stěžovatelky na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces. Ujednání dodatku nelze posoudit jako nepřiměřené ani podle stěžovatelkou namítané rozhodovací praxe SDEU. Z namítaného rozsudku SDEU ze dne 4. 7. 2024 ve věci C-450/22 vyplývá, že je třeba vždy přihlédnout k míře informovanosti a transparentnosti sjednávaných ujednání tak, aby byl spotřebitel schopen vyhodnotit ekonomické důsledky. Dodatek tento požadavek SDEU splňuje. Z dodatku jasně vyplývá nejen aktuální stav pojištění ke dni uzavření dodatku, ale také vývoj pojištění do budoucna, tj. i obsah případné dohody podle čl. 8.5 dodatku. Vzhledem k zjevné neopodstatněnosti ústavní stížnosti vedlejší účastnice navrhla, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl.

15. V replice k vyjádření vedlejší účastnice stěžovatelka zdůrazňuje, že v ústavní stížnosti namítá především to, že Nejvyšší soud při odmítnutí dovolání nerespektoval ústavní požadavky na řádné, srozumitelné a individualizované odůvodnění svého rozhodnutí, nevypořádal podstatné dovolací námitky a pominul spotřebitelský i unijní rozměr projednávané věci. Je toho mínění, že rozhodující soudy aprobovaly závěry o „narovnání (či vypořádání) vzájemných práv a povinností z neplatné smlouvy“ a o uzavření nové pojistné smlouvy. Vedlejší účastnice podle ní nemůže na jedné straně namítat, že otázka narovnání nebyla

předmětem soudního posouzení, a současně na straně druhé hájit čl. 8.5 dodatku jako legitimní mechanismus pro případ neplatnosti původní smlouvy. Má za to, že tato argumentační nejednotnost pouze potvrzuje její základní závěr, že dodatek byl koncipován víceznačně a že jeho skutečný význam a důsledky nebyly spotřebiteli sděleny jasně, srozumitelně a poctivě. Nejvyšší soud podle ní posoudil jen v obecné rovině otázku retroaktivního podřízení smlouvy nové právní úpravě, otázku skutečné povahy dodatku zúžil na výklad právního jednání a otázku ochrany spotřebitele a povinnosti zkoumat nepřiměřenost smluvních ujednání odmítl s tím, že na rozhodnutí odvolacího soudu neměla vliv. Takový postup považuje stěžovatelka za formalistický. Uvádí, že od počátku nenamítala pouze neurčitost textu dodatku, ale namítala především, že dodatek byl spotřebiteli předložen jako pouhý „dodatek" k platné smlouvě, ačkoli jeho skutečný účel směřoval k řešení důsledků možné neplatnosti původní smlouvy, že podstatné právní a ekonomické důsledky tohoto postupu nebyly spotřebiteli transparentně vysvětleny a že čl. 8.5 dodatku je třeba posuzovat i optikou nepřiměřeného smluvního ujednání ve spotřebitelském vztahu. Uzavřel-li Nejvyšší soud, že odpověď na otázku spotřebitelské ochrany a povinnosti přezkoumávat zneužívající ujednání neměla pro rozhodnutí odvolacího soudu význam, pak právě tím podle názoru stěžovatelky předčasně a bez ústavně relevantního odůvodnění uzavřel otázku, která byla pro věc zásadní. Těžiště věci podle jejího mínění nespočívá v banální úvaze, zda spotřebitel „měl číst, co podepisuje". Rozhodující je, zda vedlejší účastník jako profesionál splnil svou povinnost jasně a srozumitelně sdělit spotřebiteli, jaký je skutečný účel dodatku, jaké právní následky jeho podpis vyvolá a jaké ekonomické důsledky bude mít. Stěžovatelka od počátku tvrdí, že nikoli. Nelze podle ní přehlédnout, že zásadní důsledky dodatku nebyly vyloženy otevřeně v jeho úvodu, ale byly vloženy do jeho závěrečných ustanovení pod formulaci, která působí jako eventualita, ačkoli vedlejší účastník již v době předložení dodatku věděl o systémové problematičnosti obdobných smluv. Zásadní podle ní je, zda její skutečná vůle směřovala k uzavření pouhého dodatku k platné pojistné smlouvě, anebo zda byla její vůle bez náležité informovanosti vtažena do konstrukce směřující k narovnání důsledků možné neplatnosti a k uzavření nové smlouvy se zpětnými účinky. Závěrem dodává, že je jistě pravda, že procesní pravidla jsou primárně věcí vnitrostátního práva, což však neznamená, že jejich aplikace může vést k popření zásady efektivity a k vyprázdnění práv, která spotřebiteli přiznává unijní právo.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní stížnost byla podána včas, oprávněnou a řádně zastoupenou osobou, je přípustná a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný [§ 30 odst. 1, § 31 odst. 2, § 72 odst. 1 písm. a) a § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu")].

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další „superrevizní" instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko" přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

18. Proces interpretace a aplikace podústavního práva pak bývá stižen takovouto kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinálnímu) chápání dotčených právních institutů [srov. nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

A) Obecná východiska pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

19. Ústavní soud ve svých rozhodnutích [srov. např. nález ze dne 15. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 1966/16 (N 45/84 SbNU 527)] vyslovil, že čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu (případně u jiného orgánu), podmínkou ovšem je, že se tak musí stát „stanoveným postupem“. Součástí tohoto postupu jsou veškeré zákonem stanovené požadavky kladené na účastníka řízení, jež musí být z jeho strany splněny, aby soud mohl rozhodnout v jeho věci. Tyto požadavky mají sloužit především k zajištění řádného chodu spravedlnosti a ochraně právní jistoty účastníků právních vztahů. Jednotlivě ani ve svém celku zároveň nesmí představovat takové omezení přístupu k soudu, které by se práva na soudní ochranu dotýkalo v samotné jeho podstatě, a fakticky by tak znemožňovalo jeho uplatnění. Jsou-li v konkrétním případě splněny předpoklady projednání návrhu a rozhodnutí o něm, je povinností soudu odpovídající tomuto základnímu právu, aby k projednání tohoto návrhu přistoupil a ve věci rozhodl.

20. Uvedená východiska se uplatní i ve vztahu k dovolání podle občanského soudního řádu. Z ústavního pořádku sice nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku (zřejmě by obstála i právní úprava, která by takovéto prostředky nepřipouštěla vůbec), pakliže je však právní řád připouští, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [srov. nález ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)]. Výjimkou není ani rozhodování dovolacího soudu o tom, zda dovolání splňuje obsahové náležitosti podle § 241a odst. 2 a 3 o. s. ř., tedy zda není dán důvod pro jeho odmítnutí podle § 243c odst. 1 o. s. ř. [srov. obdobně nález ze dne 14. 11. 2017 sp. zn. I. ÚS 1461/17 (N 212/87 SbNU 447)].

21. V nálezu ze dne 15. 1. 2026 sp. zn. III. ÚS 1760/25 (N 7/134 SbNU 76) Ústavní soud vyslovil, že odmítl-li Nejvyšší soud dovolání z důvodu, který stál bez opory v soudním spise (konkrétně, že stěžovatelka příslušnou námitku neuplatnila v řízení před soudy nižších stupňů a odvolací soud se danou právní otázkou nezabýval) a v důsledku toho nezkoumal, zda je pro řešení položené otázky podle § 237 o. s. ř. přípustné (případně zda je i důvodné), porušil její základní právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

22. Ústavní soud v nálezu ze dne 24. 11. 2021 sp. zn. II. ÚS 1625/21 (N 204/109 SbNU 198) dovodil, že přípustnost dovolání není bez dalšího vyloučena, vymezila-li stěžovatelka předpoklady přípustnosti dovolání v souladu s § 241a odst. 2 o. s. ř. prostřednictvím otázky hmotného nebo procesního práva, na které závisí (resp. v případě jejího zohlednění mělo záviset) rozhodnutí odvolacího soudu a která byla uplatněna v odvolání, odvolací soud se s ní však nevypořádal nebo ji vypořádal jen fakticky (mlčky) tak, že zaujal právní názor, z něhož lze odpověď na uvedenou právní otázku nepřímo dovodit. Nejvyšší soud musí v takovéto situaci posoudit, zda rozhodnutí odvolacího soudu není v příslušné části nepřezkoumatelné, což by zakládalo důvod vyhovění dovolání pro nemožnost posoudit jeho přípustnost z hledisek § 237 o. s. ř. Nepůjde-li o tento případ, a tudíž odvolací soud se s předmětnou otázkou fakticky vypořádal, pak skutečnost, že v odůvodnění rozhodnutí není tato otázka výslovně zmíněna, nemůže bránit jejímu zodpovězení při rozhodování

o přípustnosti dovolání. Odmítnutí dovolání pouze z tohoto důvodu by bylo porušením základního práva dovolatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

23. Právo na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy zahrnuje i právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí splňující požadavky předepsané § 157 o. s. ř., které vedle dalšího umožňuje účastníkům pochopit úvahy soudu a posoudit si opodstatněnost podání opravného prostředku. Řádné odůvodnění soudního rozhodnutí přispívá k jeho přesvědčivosti a v konečném důsledku vylučuje libovůli při soudním rozhodování [k tomu viz např. nález ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), nález ze dne 26. 9. 1996 sp. zn. III. ÚS 176/96 (N 89/6 SbNU 151), nález ze dne 9. 4. 2008 sp. zn. I. ÚS 1589/07 (N 69/49 SbNU 45), nález ze dne 11. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 289/06 (N 138/53 SbNU 717) nebo nález ze dne 22. 9. 2009 sp. zn III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565) či nález ze dne 1. 9. 2020 sp. zn. I. ÚS 2746/19 (N 172/102 SbNU 9)].

24. V nálezu ze dne 30. 9. 2021 sp. zn. IV. ÚS 1898/21 (N 169/108 SbNU 90) Ústavní soud uvedl, že požadavek řádného odůvodnění soudních rozhodnutí je jedním ze základních atributů řádně vedeného soudního řízení a součástí práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jež vyžaduje transparentnost a přezkoumatelnost soudního rozhodnutí vylučující libovůli (čl. 2 odst. 2 Listiny), jež není v právním státě akceptovatelná; není-li tento požadavek naplněn, jde o kvalifikovanou vadu způsobující nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale zpravidla také neústavnost. Nereagoval-li Nejvyšší soud v napadeném usnesení o odmítnutí dovolání náležitě na otázku, kterou dovolatel řádně vymezil a na níž závisí výsledek soudního řízení, a to buď odkazem na jiné rozhodnutí, které adekvátně na rozhodnou dovolací námitku reaguje, nebo vlastní věcnou argumentací, přestože dovolatel v dané části dovolání splnil jeho zákonné náležitosti, a nejsou-li v důsledku toho seznatelné důvody takového rozhodnutí, porušil tím jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

25. Rovněž v nálezu ze dne 27. 6. 2023 sp. zn. III. ÚS 3285/22 (N 103/118 SbNU 276) Ústavní soud vyslovil, že odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu odmítající dovolání pro nepřípustnost musí splňovat požadavky předvídatelnosti a srozumitelnosti, kdy z něj musí být dostatečně patrny důvody nepřípustnosti. Nereaguje-li Nejvyšší soud náležitě na právní argumentaci dovolatele, jde o rozhodnutí nedostatečně odůvodněné a ve své podstatě nepřezkoumatelné.

26. V nálezu ze dne 10. 12. 2020 sp. zn. II. ÚS 2522/19 (N 228/103 SbNU 318) Ústavní soud konstatoval, že ústavně konformní výklad § 237 o. s. ř. vyžaduje, aby za přípustné bylo považováno i dovolání směřující proti napadenému rozhodnutí odvolacího soudu, které závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe SDEU. Dovolává-li se účastník řízení právního názoru formulovaného v závazné části rozsudku SDEU jako kategorického ve vztahu k určitému širšímu okruhu situací, aniž z něj v odůvodnění rozsudku definuje výjimky či jiné limitace, a obecný soud má za to, že situace účastníka řízení sice patří do tohoto okruhu, ale takový právní názor se na ni podle svého účelu nevztahuje, je jeho povinností předložit SDEU předběžnou otázku, nehodlá-li jej na účastníkovu situaci vztáhnout. Nahradí-li tento postup vlastním zužujícím výkladem, dopouští se porušení práva tohoto účastníka řízení na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Domáhá-li se dovolatel v řízení o dovolání podle občanského soudního řádu závěrů rozhodovací praxe SDEU, je Nejvyšší soud povinen tyto závěry, nejsou-li zjevně pro danou věc bez relevance, při rozhodnutí o dovolání zohlednit a v odůvodnění svého rozhodnutí se vypořádat s tím, jakým způsobem se do jeho rozhodnutí promítly, zejména zda, a proč, je na danou věc bylo či nebylo možno vztáhnout. Neučiní-li tak, dopouští se tím porušení ústavně zaručeného základního práva dovolatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. V tomto nálezu dospěl Ústavní soud k závěru, že Nejvyšší soud chybně posoudil dovolání stěžovatele jako nepřípustné, neboť zkoumaný právní závěr s namítanou judikaturou SDEU v rozporu byl, avšak obecnější východisko uvedeného nálezu

je zřejmé: namítaný rozpor posouzení odvolacího soudu s judikaturou SDEU je relevantní pro posouzení otázky přípustnosti dovolání, a má-li Nejvyšší soud dovolání odmítnout jako nepřípustné, musí se s ním řádně vypořádat.

27. V nálezu ze dne 22. 11. 2022 sp. zn. I. ÚS 2839/21 (N 140/115 SbNU 104), ve kterém se Ústavní soud vyjadřoval k povinnosti Nejvyššího soudu vypořádat se s „unijními“ námitkami při rozhodování, Ústavní soud konstatoval, že právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny není porušeno, nepředloží-li Nejvyšší soud podle čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie SDEU předběžnou otázku týkající se merita věci, jestliže shledá, že je dovolání vadné či nepřípustné podle pravidel občanského soudního řádu bez ohledu na případnou odpověď SDEU. Namítá-li dovolatel v dovolání, že odvolací soud nesprávně posoudil otázku práva Evropské unie, a vymezí-li zároveň, v čem spatřuje splnění předpokladu přípustnosti v návaznosti na judikaturu Nejvyššího soudu, Nejvyšší soud poruší právo dovolatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, odmítne-li dovolání bez dalšího jako vadné.

B) Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

28. V předmětné věci stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že Nejvyšší soud porušil její právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť se odmítl věcně zabývat její dovolací námitkou týkající se požadavku aplikace práva Evropské unie (dále jen „EU“) (otázka č. 3). Nejvyšší soud v napadeném usnesení dovodil, že nejde o otázku, na níž by byl rozsudek městského soudu z hlediska právního posouzení založen a že odpověď na ni by neměla vliv na rozhodnutí odvolacího soudu. Podle Nejvyššího soudu tedy jde o tzv. nepřípustnou novotu ve smyslu § 241a odst. 6 o. s. ř., protože tuto námitku stěžovatelka neuplatnila v řízení před soudy nižších stupňů, a ty se jí (proto) nezabývaly.

29. Ústavní soud se ztotožňuje s úvahou Nejvyššího soudu, že dovolacímu soudu nelze úspěšně předložit k řešení právní otázku, na jejímž řešení rozhodnutí odvolacího soudu nezávisí (srov. § 237 o. s. ř.), což zahrnuje i situaci, kdy dovolatel právní argumentaci, z níž se sporná otázka podává, neuplatnil v řízení před soudy nižších stupňů. Po obecných soudech nelze totiž zpravidla požadovat [srov. nález ze dne 4. 9. 2024 sp. zn. IV. ÚS 1627/24 (N 162/126 SbNU 39), bod 24], aby při interpretaci a aplikaci právních norem v odůvodnění svého rozhodnutí zohledňovaly všechny možné skutečnosti či aspekty, přestože je považují za právně nevýznamné či dokonce irelevantní, a aby prezentovaly výkladové varianty, které by v daném případě mohly přicházet v úvahu; je především na účastníkovi, aby již v řízení před soudem prvního stupně předestřel svůj právní náhled na věc, přinejmenším aby v odvolacím řízení vysvětlil, proč právní názor soudu prvního stupně nemůže z věcného hlediska obstát, a otevřel si tím prostor k případnému podání dovolání (srov. nález ze dne 15. 1. 2026 sp. zn. III. ÚS 1760/25).

30. Přípustnost dovolání však není bez dalšího vyloučena, vymezil-li dovolatel předpoklady přípustnosti dovolání v souladu s § 241a odst. 2 o. s. ř. prostřednictvím otázky hmotného nebo procesního práva, na které závisí (resp. v případě jejího zohlednění mělo záviset) rozhodnutí odvolacího soudu a která byla uplatněna v odvolání, odvolací soud se s ní však nevypořádal nebo ji vypořádal jen fakticky (mlčky) tak, že zaujal právní názor, z něhož lze odpověď na uvedenou právní otázku nepřímo dovodit. Nejvyšší soud musí v takovéto situaci posoudit, zda rozhodnutí odvolacího soudu není v příslušné části nepřezkoumatelné, což by zakládalo důvod vyhovění dovolání pro nemožnost posoudit jeho přípustnost z hledisek § 237 o. s. ř. (srov. nález ze dne 24. 11. 2021 sp. zn. II. ÚS 1625/21).

31. V předmětné věci nelze Nejvyššímu soudu přisvědčit v tom, že odpověď na otázku č. 3 by ohledně požadavku aplikace práva EU neměla vliv na rozhodnutí městského soudu a že tedy nejde o otázku, na které by byl rozsudek městského soudu z hlediska právního posouzení založen. Stěžovatelka tuto námitku uplatnila v řízení před soudy nižších stupňů, a to jednak v žalobě, v odvolání a následně i ve svém dovolání.

32. V posuzované věci stěžovatelka již v žalobě namítala, že pojistná smlouva obsahuje zneužívající ujednání ve smyslu § 56 zákona č. 40/1964 Sb., který byl do tohoto zákona implementován na základě směrnice Rady č. 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, a to ujednání 1.5., 1.6., 3.1. a 3.2. doplňkových pojistných podmínek pojistné smlouvy (č. l. 3 a násl. soudního spisu). Zneužívající povahu stěžovatelka dovozovala z jejich údajné obsahové neurčitosti, v důsledku které stěžovatelka neví, jak je tvořena kapitálová hodnota pojištění a jaká je výše nákladů. Z tohoto důvodu je smlouva podle § 55 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb. absolutně neplatná jako celek a neplatný je též dodatek k této pojistné smlouvě ze dne 3. 9. 2021. Stěžovatelka odkazovala na rozsudky SDEU, podle kterých je potřeba k takové neplatnosti přihlížet *ex offo*. Uvedené právní závěry následně aplikovala na svoji věc a vysvětlovala, která ujednání její pojistné (spotřebitelské) smlouvy jsou nepřiměřená. V návaznosti na uvedenou argumentaci stěžovatelky se otázce unijního práva věnovala rovněž vedlejší účastnice ve svém vyjádření k žalobě (č. l. 17 a násl. soudního spisu, body 31 až 48 vyjádření vedlejší účastnice k žalobě). Dále pak na tuto otázku reagovala stěžovatelka ve své replice (č. l. 27 soudního spisu) s tím, že unijní právo vnesla i do otázky promlčení nároku na vydání bezdůvodného obohacení z takové absolutně neplatné smlouvy (č. l. 29 až 30 soudního spisu).

33. Obvodní soud se ve vztahu k argumentaci stěžovatelky ve svém rozsudku zabýval nejdříve souladností promlčení nároků podle vnitrostátního práva s právem EU. Konstatoval, že SDEU uznal, že ochrana spotřebitele nemá absolutní povahu a že stanovení přiměřených prekluzivních lhůt pro podání žaloby v zájmu právní jistoty je slučitelné s unijním právem. V této souvislosti odkázal na judikaturu SDEU. Ustanovení čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice č. 93/13/EHS nebrání vnitrostátní právní úpravě, která sice stanoví nepromlčitelnost práva podat žalobu na určení neplatnosti zneužívajícího ujednání obsaženého ve smlouvě uzavřené mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem, avšak pro právo podat žalobu směřující k uplatnění restitučních účinků tohoto určení neplatnosti stanoví promlčecí lhůtu, s výhradou, že jsou dodrženy zásady rovnocennosti a efektivity (viz rozsudek SDEU ze dne 9. 7. 2020 ve věcech C-698/18 a C-699/18 a rozsudek SDEU ze dne 16. 7. 2020 ve věcech C-224/19 a C-259/19). Z výše uvedeného obvodní soud dovodil, že aplikace uvedené zásady se bude týkat především sporů, jejichž předmětem je přímý nárok spotřebitele vyplývající z porušení unijního práva (typicky jde o nároky vyplývající ze zneužívajících ujednání). V předmětné věci však o takovou situaci nejde. Jde o nárok ze smlouvy kombinující prvky investiční s pojištěním uzavřené se subjektem podléhajícím orgánu dohledu (Česká národní banka), přičemž ani soud, ani orgán dohledu žádný závěr o tom, že by uzavřená smlouva obsahovala zneužívající ujednání, neučinily. Neplatnost smlouvy byla důsledkem vady některých ujednání, nikoliv důsledkem porušení unijních pravidel, které spočívá v použití zneužívajících ujednání. Stěžovatelčin nárok není důsledkem porušení jejích práv zaručených unijním právem, ale jde o nárok vyplývající z porušení obecných pravidel týkajících se uzavírání smluv. Nejde tedy o případ, kdy spotřebitel dotyčný nárok nevymáhal proto, že nebyl schopen sám posoudit, zda má dotyčné smluvní ujednání zneužívající charakter, nebo že nevěděl o jeho zneužívající povaze, kdy je podle výše citovaných judikaturních závěrů nezbytné zohlednit nerovné postavení, v němž se nacházejí spotřebitelé vůči prodávajícím nebo poskytovatelům z hlediska vyjednávací síly i úrovně informovanosti, a okolnost, že je možné, že spotřebitelé neznají, nebo si neuvědomují rozsah svých práv vyplývajících z unijního práva. Podle obvodního soudu tedy není odůvodněn závěr, že nutnost uplatnění nároku stěžovatelkou včas může nadměrně ztěžovat výkon práv, která mu přiznává unijní úprava, a že dotyčná úprava týkající se promlčení porušuje zásadu efektivity.

34. V odvolání proti rozsudku obvodního soudu stěžovatelka namítala, že obvodní soud se nevypořádal s její námitkou týkající se podřízení pojistné smlouvy občanskému zákoníku, dále s námitkou, že jednání vedlejší účastnice je v rozporu se směrnicí č. 93/13/EHS, a rovněž

s námitkou o způsobu vypořádání vzájemných plnění z neplatné pojistné smlouvy. Odkázala na judikaturu městského soudu s tím, že v obdobných sporech městský soud konstatoval, že pojistná smlouva o životním pojištění podléhá úpravě ve směrnici. S ohledem na to je třeba vykládat § 55 a 56 zákona č. 40/1964 Sb. ve světle ustanovení směrnice a právních závěrů SDEU. Stěžovatelka tvrdila, že obvodní soud se odchýlil i od své vlastní rozhodovací praxe v obdobných věcech a za této situace jsou jeho závěry ohledně aplikace směrnice překvapivé a nepřezkoumatelné. Podle stěžovatelky je třeba zohlednit judikaturu SDEU, na kterou obsáhle poukazovala již v řízení před obvodním soudem. Namítala neplatnost pojistné smlouvy i dodatku. Dodatek nesplňuje ani zákonné předpoklady dohody o narovnání, a to jak v kontextu české právní úpravy, tak judikatury SDEU ohledně odstranění zneužívajících smluvních ujednání ve spotřebitelských smlouvách. V rozsudku absentuje zjišťování zneužívajících ujednání v pojistné smlouvě [viz nález ze dne 14. 5. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 45/17 (N 76/94 SbNU 19; 161/2019 Sb.)]. Za situace, kdy obvodní soud nezohlednil ochranu spotřebitelky (stěžovatelky), porušil její právo na soudní ochranu.

35. Městský soud se argumentací stěžovatelky týkající se aplikace unijního práva ve svém rozhodnutí nezabýval. Právo EU zmínil pouze v naraci v bodě 7, když uváděl argumentaci stěžovatelky, jinak citoval pouze ustanovení občanského zákoníku s tím, že účastníci v dodatku vyjádřili svoji vůli podřídit smlouvu právnímu režimu nového občanského zákoníku a vůli specifikovat a upravit nově jejich závazkový právní vztah.

36. Uvedenou argumentaci stěžovatelka uplatnila rovněž ve svém dovolání proti rozsudku městského soudu. Přípustnost dovolání shledávala v tom, že o třech právních otázkách, které vymezila, rozhoduje dovolací soud rozdílně a současně jde o otázky, které v rozhodování Nejvyššího soudu dosud nebyly vyřešeny. Otázka č. 3 zněla, zda jsou soudy povinny z úřední povinnosti zkoumat přítomnost zneužívajících smluvních ujednání ve spotřebitelských smlouvách v souladu se směrnicí č. 93/13/EHS a jsou vázány judikaturou SDEU týkající se této směrnice.

37. Nejvyšší soud k otázce č. 3 uvedl, že spojuje-li stěžovatelka přípustnost dovolání s tím, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právní otázky, kterou dovolací soud rozhoduje rozdílně nebo kterou dosud nevyřešil, musí jít o takovou otázku, na níž byl výrok rozsudku městského soudu z hlediska právního posouzení skutečně založen. Není-li tomu tak, nemůže být dovolání pro její řešení podle § 237 o. s. ř. přípustné. Takovou otázkou podle Nejvyššího soudu není právní otázka formulovaná pod bodem 3, neboť odpověď na ni by neměla vliv na rozhodnutí městského soudu.

38. Ústavní soud konstatuje, že závěr Nejvyššího soudu o tom, že stěžovatelka v dovolání vymezila právní otázku, jež pro napadený rozsudek městského soudu nebyla rozhodná, na které napadené rozhodnutí odvolacího soudu není založeno, ve světle výše předestřených ústavních principů neobstojí. Z uvedené rekapitulace vyplývá, že stěžovatelka od počátku v soudním řízení dostatečně zřetelně prezentovala svůj právní názor, že obecné soudy v předmětné věci opomenuly aplikovat právo EU. Ze spisového materiálu vyplývá, že stěžovatelka uvedenou námitku uplatnila jak ve své žalobě, tak v odvolání a konečně i v dovolání. V dovolání namítala otázku aplikace práva EU jako jeden z dovolacích důvodů. Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky odmítl s odůvodněním, že na stěžovatelkou položené otázce týkající se požadavku aplikace práva EU napadené rozhodnutí městského soudu není založeno.

39. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud shledal opodstatněnou námitku stěžovatelky, že Nejvyšší soud svůj závěr o nepřípustnosti dané námitky opřel o důvod, který zjevně dán nebyl. Přitom na řešení této právní otázky dovoláním napadené rozhodnutí záviselo, neboť obvodní soud se uvedenou otázkou ve svém rozhodnutí zabýval. Městský soud se argumentací stěžovatelky ve vztahu k této otázce ve svém rozhodnutí nezabýval vůbec, ačkoli se touto otázkou zabývat měl.

40. Ústavní soud ve své konstantní judikatuře nepovažuje právo na dovolání za ústavně garantované, a tudíž z pohledu ústavněprávního by obstála i právní úprava, v níž by tzv. mimořádné opravné prostředky nebyly připuštěny vůbec, jestliže by plnění úkolů vrcholného soudního orgánu (čl. 91 odst. 1 a čl. 92 Ústavy) bylo zajištěno cestou jiných procesních prostředků. Současně však zdůrazňuje, že rozhodne-li se zákonodárce institut dovolání vytvořit, rozhodování o něm nelze vyjímat z rámce ústavněprávních principů a ústavně zaručených práv a svobod jednotlivce, a to zejména práva na přístup k soudu [srov. např. nálezy ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) a ze dne 10. 5. 2005 sp. zn. IV. ÚS 128/05 (N 100/37 SbNU 355)].

41. Povinností Nejvyššího soudu bylo posoudit, zda se městský soud uvedenou námitkou zabýval a v odůvodnění svého rozhodnutí se s ní dostatečným způsobem vypořádal, a zda je tedy jeho rozhodnutí přezkoumatelné. Nebylo-li by tomu tak, měl Nejvyšší soud napadené rozhodnutí městského soudu z důvodu nepřezkoumatelnosti zrušit, případně se mělo stěžovatelce dostat odpovědi na jí předloženou otázku, byť by šlo jen o součást kvazimeritorního posouzení dovolání při posuzování jeho přípustnosti z hledisek § 237 o. s. ř. V opačném případě tak argumentace stěžovatelky zůstala městským soudem nevypořádána a dovoláním napadený rozsudek zůstal v této části nepřezkoumatelný.

42. Z napadeného usnesení je zřejmé, že Nejvyšší soud takové posouzení neprovedl s poukazem na to, že dovoláním napadený rozsudek městského soudu tuto otázku neřeší, aniž by zohlednil, že stěžovatelka ji ve svém odvolání řádně uplatnila a že tato otázka mohla být pro výsledek řízení relevantní. Tím stěžovatelce v rozsahu této otázky odepřel přezkum rozsudku městského soudu, pro který jinak byly splněny zákonné podmínky. Odmítl-li Nejvyšší soud dovolání z důvodu, který neměl oporu v soudním spise, a v důsledku toho nezkoumal, zda je pro řešení položené otázky podle § 237 o. s. ř. přípustné (případně zda je i důvodné), odepřel stěžovatelce přístup k (dovolacímu) soudu, který je jí zaručen čl. 36 odst. 1 Listiny [obdobně např. nálezy ze dne 22. 11. 2016 sp. zn. IV. ÚS 1155/16 (N 218/83 SbNU 437), ze dne 10. 8. 2017 sp. zn. I. ÚS 729/17 (N 149/86 SbNU 511), bod 15, a ze dne 26. 4. 2023 sp. zn. IV. ÚS 450/23 (N 74/117 SbNU 402)].

43. S ohledem na popsaný vadný postup obecných soudů včetně Nejvyššího soudu nedošlo v řízení před obecnými soudy k zodpovězení stěžovatelkou v průběhu celého řízení uplatňované námitky ohledně aplikace práva EU, a nedošlo tak ani k případnému předložení předběžné otázky SDEU (srov. nález ze dne 6. 5. 2026 sp. zn. II. ÚS 2549/24, zejm. bod 23 a násl.).

44. Ústavní soud v této souvislosti zdůrazňuje, že v předmětné věci se stěžovatelka podanou žalobou domáhala zaplacení bezdůvodného obohacení z pojistné smlouvy z roku 2010. Podle závěrů obsažených v rozsudku obvodního soudu a v rozsudku městského soudu stěžovatelce nebyla přiznána nepromlčená část nároku ve výši 31 000 Kč s odůvodněním, že byl-li projev vůle mezi stranami dodatečně vyjasněn, nepřihlíží se k jeho vadě a hledí se, jako by tu bylo právní jednání od počátku. Pozdější dodatek ke smlouvě tedy napravil vadu předchozí smlouvy *ex tunc*, a proto bezdůvodné obohacení nelze z nepromlčených částí nároku ze smlouvy z roku 2010 přiznat.

45. Dospěly-li obecné soudy k závěru, že část nároku ve výši 31 000 Kč (poslední tři roky) je nepromlčená, přičemž dodatek k pojistné smlouvě byl uzavřen dne 3. 9. 2021, došlo ke zhojení vad smlouvy teprve od tohoto okamžiku, tedy *ex nunc*, a obecným soudům tak lze přisvědčit pouze v tom, že od tohoto okamžiku stěžovatelka nemůže namítat neplatnost pojistné smlouvy. Do okamžiku uzavření dodatku však nelze obecným soudům přisvědčit v tom, že stěžovatelka nemůže namítat neplatnost pojistné smlouvy.

46. V posuzované věci jde o pojistnou smlouvu, u které není vyloučeno, že spadá do oblasti působnosti směrnice č. 93/13/EHS (viz např. rozsudek ze dne 23. 4. 2015 ve věci C-96/14 *Van Hove*). V rozsudku velkého senátu ze dne 21. 12. 2016 ve spojených věcech

C-154/15, C-307/15 a C-308/15 (bod 62 a násl.) přitom SDEU dovodil, že povinnost vnitrostátního soudu neaplikovat zneužívající smluvní ujednání podle této směrnice, které ukládá uhrazení částek, které se ukázaly jako bezdůvodné, s sebou v zásadě nese odpovídající restituční účinek vztahující se k těmto částkám. Neexistence takového restitučního účinku by totiž mohla zpochybnit odrazující účinek, který se má podle čl. 6 odst. 1 směrnice č. 93/13/EHS ve spojení s čl. 7 odst. 1 této směrnice pojit k rozhodnutím o zneužívající povaze ujednání obsažených ve smlouvách uzavřených prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem. Ustanovení čl. 6 odst. 1 směrnice č. 93/13/EHS vyžaduje, aby členské státy stanovily, že zneužívající ujednání nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazná. Jinými slovy, obsahuje-li smlouva se spotřebitelem zneužívající ustanovení, není pro spotřebitele závazná a je potřeba uhradit všechny částky (s výjimkou těch, které byly promlčeny, když promlčení jednotlivých nároků judikatura SDEU za určitých podmínek připouští).

47. Obvodní soud ve svém rozsudku konstatoval, že neplatnost smlouvy byla důsledkem vady některých ujednání, nikoli důsledkem porušení unijních pravidel. S uvedeným závěrem nelze souhlasit, neboť neplatnost smlouvy z čistě vnitrostátních důvodů nevylučuje, že smlouva není neplatná i z důvodu porušení unijních pravidel (obojí může mít různé právní důsledky). Ostatně, pokud by se směrnice na daný případ neaplikovala, nemusel by se obvodní soud předtím zabývat souladností aplikace vnitrostátních ustanovení o promlčení s právem EU.

48. Z uvedeného vyplývá, že není vyloučeno, že při správné aplikaci práva EU by obecné soudy dospěly k jinému výsledku. Položení předběžné otázky by přicházelo v úvahu, teprve byla-li by ohledně aplikace práva EU nějaká otázka nejasná (tedy zejména otázka, zda pozdější změna smlouvy může zhojit předchozí vady od začátku). Odpověď na tuto otázku vyplývá z judikatury, posouzení této otázky však již spadá do čistě podústavní úrovně práva. Klíčové je, že otázka chybné aplikace, či spíše neaplikace práva EU v předmětné věci může mít pro výsledek sporu zásadní význam.

49. Ústavní soud v této souvislosti zdůrazňuje, že řádné použití práva EU je nezbytným předpokladem pro vyhodnocení, zda před vnitrostátním soudem vyvstala otázka unijního práva, kterou je potřeba za určitých okolností řešit položením předběžné otázky. V rozsudku ze dne 24. 3. 2026 ve věci C-767/23 *Remling* se SDEU zabýval otázkou, v jakém rozsahu musí soud posledního stupně odůvodňovat nepoložení předběžné otázky. Dovodil požadavek na velmi vysoký standard odůvodňování nepoložení předběžné otázky, a tedy potažmo i úplného opominutí aplikovat právo EU (tedy odůvodnění musí být specifické a konkrétní), přičemž tato povinnost se vztahuje dokonce i na situace, kdy se účastníci sporu unijního práva nedovolávají. V bodě 31 uvedeného rozsudku SDEU dovodil, že zmíněná povinnost náležitého odůvodnění se dokonce vztahuje i na vnitrostátní soud, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky, v případě, že se účastníci dotčeného sporu sice nedovolávali unijního práva, ale tento vnitrostátní soud má na základě svého vnitrostátního práva nebo na základě unijního práva možnost nebo povinnost uplatnit i bez návrhu právní důvody vycházející ze závazného pravidla unijního práva. Tím spíše se obecné soudy musí vypořádat s aplikací práva EU v situaci, kdy se ho účastník řízení přímo dovolává, v opačném případě by obecné soudy porušily právo na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

50. V nálezu ze dne 28. 4. 2020 sp. zn. III. ÚS 2451/18 (N 76/99 SbNU 428), v bodech 21–23, Ústavní soud vyslovil, že plyne-li ze závěrů soudu vyloučení možnosti uchazeče domoci se náhrady škody v souvislosti s protiprávním postupem zadavatele v zadávacím řízení podle zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů, přičemž tyto závěry opomíjejí právo EU (směrnici Rady č. 89/665/EHS), představuje deficit zohlednění unijního práva rozpor rozhodnutí soudu s čl. 1 odst. 2 Ústavy ve spojení s čl. 10 a 10a Ústavy, jenž způsobuje porušení práva uchazeče na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny.

51. V nálezu ze dne 24. 11. 2020 sp. zn. I. ÚS 865/20 (N 217/103 SbNU 234), bodu 17, Ústavní soud uvedl, že netvrdí, že by v projednávané věci měla být položena SDEU předběžná otázka, ovšem je na obecných soudech, aby svůj výklad nařízení vlády řádně odůvodnily, a to ve světle související směrnice. Při svém výkladu by přitom neměly odhlížet od v preambuli se zrcadlícího účelu, jehož mělo být směrnicí dosaženo. Ústavní soud v uvedeném nálezu dovodil, že vrchní soud pochybil, když se v situaci, kdy stěžovatelka apelovala na eurokonfomní výklad nařízení vlády, nezabýval hlouběji tím, zda by v dané věci neměl položit předběžnou otázku. Současně se ani nezabýval tím, zda jsou naplněny důvody, pro které tuto otázku předložit nemusí [k tomu srov. např. nález ze dne 11. 9. 2012 sp. zn. II. ÚS 2504/10 (N 154/66 SbNU 311)]. Takový postup považoval Ústavní soud za svévolný, a tudíž porušující pravidla spravedlivého procesu, který je stěžovatelce zaručen čl. 36 odst. 1 Listiny. Vzhledem k tomu, že povinnost předložit spornou otázku týkající se komunitárního práva stíhá především soud, proti jehož rozhodnutí není dán dostupný opravný prostředek, Ústavní soud veden zásadou minimalizace zásahů do činností obecných soudů v uvedené věci zrušil jen ústavní stížností napadený rozsudek vrchního soudu.

52. V nyní posuzované věci však problém nespočívá v tom, že Nejvyšší soud se nezabýval nezbytností položit předběžnou otázku, ale v tom, že městský soud ani Nejvyšší soud se otázkou aplikace práva EU nezabývaly vůbec, a nezjistily tak, zda obvodní soud předmětnou otázku posoudil správně.

53. Na základě výše uvedeného lze uzavřít, že Nejvyšší soud tím, že se odmítl věcně zabývat dovoláním stěžovatelky ve vztahu k její námitce ohledně aplikace práva EU s odůvodněním, že na uvedené otázce není napadené rozhodnutí městského soudu založeno, zamezil stěžovatelce v přístupu k (dovolacímu) soudu (*denegatio iustitiae*) a soudní ochraně ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Rozhodnutí Nejvyššího soudu je tak nepřezkoumatelné.

54. S ohledem na doktrínu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů Ústavnímu soudu již dále nepřísluší přezkoumávat rozhodnutí městského soudu, resp. obvodního soudu. Tento přezkum bude nyní v kompetenci Nejvyššího soudu, který se bude, vázán nálezem Ústavního soudu, dovoláním stěžovatelky znovu zabývat. Ústavní stížnost týkající se merita věci je tak za dané procesní situace prostředkem předčasným.

VI. Závěr

55. Odmítl-li Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky jako nepřípustné, byť stěžovatelka splnila formální požadavky, které na ni zákon klade, porušil její právo na přístup soudu, a tedy i právo na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

56. Z výše uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že napadeným usnesením Nejvyššího soudu bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu zrušil (výrok II). Povinností Nejvyššího soudu bude, aby vázán právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy) znovu posoudil přípustnost dovolání stěžovatelky. Ústavní soud tímto nijak nepředjímá závěr, zda ve věci stěžovatelky byly zákonem stanovené podmínky přípustnosti dovolání splněny, neboť to je oprávněn posuzovat především Nejvyšší soud.

57. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něj nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 80
Doručení odvolání proti usnesení o návrhu na předběžné opatření protistraně
(sp. zn. IV. ÚS 324/26 ze dne 3. června 2026)

Není povinností obecných soudů doručovat protistraně odvolání proti usnesení o návrhu na předběžné opatření před rozhodnutím odvolacího soudu vždy a v každém případě, a to zejména proto, že by doručení odvolání protistraně nebylo ani účelné, ani vhodné, anebo by dokonce mohl být nevhodným doručením odvolání zmařen účel předběžného opatření, tedy mimořádného procesního institutu, který musí být do jisté míry založen na prvku překvapivosti. Neexistují-li takové okolnosti a soud hodlá vyhovět podanému odvolání, nezaslání odvolání protistraně porušuje právo účastníka na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a princip rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Lucie Dolanské Bányaiové (soudkyně zpravodajka) a soudců Michala Bartoně a Zdeňka Kühna o ústavní stížnosti stěžovatelky M. Z., zastoupené JUDr. Karlem Vrzáněm, advokátem, sídlem Na Kozačce 1289/7, Praha 2 – Vinohrady, proti výroku I usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 25. listopadu 2025 č. j. 101 Co 337/2025-92, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení a P. Z., zastoupeného Mgr. Markem Klauzem, advokátem, sídlem U Koupaliště 249, Rapotín, a nezletilých V. Z. a J. Z., zastoupených opatrovníkem městskou částí XX, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Krajský soud v Praze výrokem I usnesení ze dne 25. listopadu 2025 č. j. 101 Co 337/2025-92 porušil základní právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a princip rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok I usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 25. listopadu 2025 č. j. 101 Co 337/2025-92 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatelka nesouhlasí s výrokem I napadeného rozhodnutí a navrhuje jeho zrušení, přičemž se dovolává porušení svých základních práv zaručených čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Okresní soud v Kutné Hoře (dále jen „okresní soud“) usnesením ze dne 10. 10. 2025 č. j. 10 Nc 5933/2025-66 zamítl návrh vedlejšího účastníka, kterým by soud předběžným opatřením uložil stěžovatelce povinnost navrátit bydliště nezletilých na adresu X a zdržet se

další změny bydliště nezletilých do doby pravomocného rozhodnutí soudu ve věci samé, kterým by upravil jeho styk s nezletilými dětmi.

3. K odvolání vedlejšího účastníka ve věci rozhodoval Krajský soud v Praze (dále jen „krajský soud“), který napadeným usnesením rozhodnutí okresního soudu změnil tak, že stěžovatelce uložil povinnost strpět styk otce s nezletilými dětmi, a to v harmonogramu a ve formě vymezené ve výroku I tohoto usnesení. Krajský soud se neztotožnil se závěrem okresního soudu, že není potřeba zatímně upravovat styk otce s nezletilými. Vzhledem ke konfliktní povaze vztahu rodičů a s cílem předejít případným neshodám považoval krajský soud za žádoucí, aby postavil najisto kdy a za jakých podmínek bude nadále probíhat kontakt otce s nezletilými. Ve zbylém rozsahu, tj. ve vztahu k navrácení nezletilých do předchozího bydliště, rozhodnutí okresního soudu potvrdil (výrok II).

II. Argumentace stěžovatelky

4. Stěžovatelka rekapituluje průběh předchozího řízení. Zdůrazňuje, že jí soudy nedoručily návrh na nařízení předběžného opatření, zamítavé rozhodnutí okresního soudu a ani odvolání vedlejšího účastníka. Nedoručením odvolání jí krajský soud znemožnil reagovat na rozhodné skutečnosti a tvrzení uváděné vedlejším účastníkem a uplatnit vůči nim námitky. Upřesňuje, že z těchto námitek by dostatečně vyplynulo, že se vedlejší účastník pravidelně stýká s nezletilou dcerou, resp. vyplynula by z nich nevhodnost úpravy styku s nezletilým synem. Stěžovatelka má za to, že v době rozhodování odvolacího soudu nebyly naplněny zákonné předpoklady pro zatímní úpravu poměrů nezletilých, což však krajskému soudu nemohla doložit. Dále namítá, že krajský soud změnil zamítavé rozhodnutí okresního soudu, aniž by náležitě odůvodnil nezbytnost takového postupu.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

5. Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníka a vedlejších účastníků řízení.

6. Krajský soud označil ústavní stížnost za nedůvodnou. Uvedl, že jeho rozhodnutí je řádně odůvodněné a je z něj zřejmé, proč krajský soud přistoupil ke změně prvostupňového rozhodnutí. Dále konstatoval, že nemá k dispozici spis vedený okresním soudem, a tedy nemůže ověřit stěžovatelčino tvrzení, že jí nebylo doručeno odvolání vedlejšího účastníka.

7. Odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost navrhl rovněž vedlejší účastník. Vyjádřil přesvědčení, že v nyní posuzované věci byly dány mimořádné okolnosti pro uplatnění pravomoci odvolacího soudu změnit odvoláním napadené prvostupňové rozhodnutí. Upozornil, že závěr krajského soudu koresponduje s doporučením kolizního opatrovníka. Vedlejší účastník dále uvedl, že nedoručení odvolání je výsledkem procesní taktiky stěžovatelky, která skrývala, že je právně zastoupena.

8. Opatrovník nezletilých, jmenovaný usnesením Ústavního soudu ze dne 8. 4. 2026 sp. zn. IV. ÚS 324/26, ve svém vyjádření popsal aktuální rodinnou situaci.

9. Stěžovatelka možnost podat k těmto vyjádřením repliku nevyužila.

IV. Splnění podmínek řízení

10. Ústavní stížnost byla oprávněnou osobou podána včas [§ 72 odst. 1 a 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)] a je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*). Stěžovatelka je řádně zastoupena advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

11. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. K přezkumu rozhodování obecných soudů o předběžných opatřeních zastává Ústavní soud obecně zdrženlivý postoj. Předběžná opatření mají pouze dočasnou povahu, nezasahují konečným způsobem do práv a povinností účastníků a nepředjímají výsledek řízení ve věci samé [srov. např. nález ze dne 23. 4. 2025 sp. zn. I. ÚS 3193/24 (N 91/129 SbNU 482), bod 34].

13. Vzhledem ke specifické povaze rozhodnutí o předběžných opatřeních je Ústavní soud podrobuje pouze tzv. omezenému testu ústavnosti. Zkoumá, zda předběžné opatření (či rozhodnutí o něm) mělo zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), bylo vydáno příslušným orgánem (čl. 38 odst. 1 Listiny) a zda není projevem svévole či libovůle (čl. 1 Ústavy České republiky a čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny).

14. Důvodem pro kasační zásah, jenž vyplývá z třetího kroku shora vymezeného omezeného testu ústavnosti, je také hrubé porušení zásad spravedlivého procesu, zejména v případech nereflektování judikatury Ústavního soudu ohledně podmínek, za kterých odvolací soud může změnit rozhodnutí soudu prvního stupně o zamítnutí návrhu na nařízení předběžného opatření, a též ohledně doručování odvolání v takových situacích [srov. nálezy ze dne 7. 8. 2025 sp. zn. I. ÚS 1785/25 (N 174/131 SbNU 291), bod 16, nebo ze dne 17. 12. 2019 sp. zn. II. ÚS 3524/19 (N 215/97 SbNU 293), body 15 až 18].

15. Již z odkazu na prejudikaturu vyplývá, že se Ústavní soud otázkou nutnosti doručování odvolání proti rozhodnutí o nařízení předběžného opatření, která je v nyní posuzované věci klíčová, zabýval v minulosti opakovaně. Dospěl přitom k závěru, že není povinností obecných soudů doručovat protistraně odvolání proti usnesení o návrhu na předběžné opatření před rozhodnutím odvolacího soudu vždy a v každém případě, a to především s ohledem na to, že mohou být případy, v nichž by doručení odvolání protistraně nebylo ani účelné, ani vhodné, či by dokonce nevhodným doručením odvolání mohl být zmařen účel předběžného opatření, tedy mimořádného procesního institutu, který musí být do jisté míry založen na prvku překvapivosti. Je však jejich povinností v každém případě zvažovat, zda má být odvolání proti rozhodnutí o předběžném opatření zasláno jiným účastníkům. Ústavní soud proto již dříve potvrdil, že ze zákonné procesní úpravy nevyplývá povinnost soudů vždy doručovat opisy odvolání směřujících proti nikoliv meritorním rozhodnutím ostatním účastníkům řízení; soud prvního stupně tak činí toliko na základě úvahy (ústavně souladné) o vhodnosti a účelnosti takového opatření s ohledem na okolnosti konkrétního případu.

16. Ústavní soud ovšem zdůraznil, že „takovou specifickou okolností, která zakládá povinnost soudu doručit opis odvolání ostatním účastníkům, může být např. dosavadní vývoj řízení v první instanci, který zřetelně naznačuje, že jiný účastník zaujímá k argumentům uváděným v odvolání zřetelně nesouhlasný postoj a odlišně je právně a skutkově hodnotí. Doručením stejnopisu odvolání ostatním účastníkům se jim má v takových případech umožnit, aby byli seznámeni se skutkovými a právními argumenty uvedenými v odvolání a aby mohli, budou-li to pokládat za potřebné k obraně svých zájmů, předložit soudu své protiargumenty“ (srov. cit. nález II. ÚS 3524/19, body 22 a 23). Ústavní soud nemá důvod se od tohoto výkladu odchýlit.

17. Na základě výše uvedených obecných východisek zhodnotil Ústavní soud nyní posuzovaný případ stěžovatelky, přičemž dospěl k závěru, že krajský soud i okresní soud svým postupem porušily její právo na soudní ochranu a rovnost účastníků řízení.

18. Z vyžádaného spisu je zřejmé, že vedlejší účastník podal dne 23. 10. 2025 odvolání proti shora uvedenému usnesení okresního soudu (srov. spis, č. l. 72). Ústavní soud ze spisu dále zjistil, že okresní soud dne 29. 10. 2025 předložil věc krajskému soudu (srov. č. l. 81), přičemž předkládací protokol byl tomuto soudu doručen dne 5. 11. 2025. Z předložení věci k rozhodnutí o odvolání rovněž plyne, že odvolání bylo doručováno pouze OSPOD (srov. č. l. 79). Ústavní stížností napadené usnesení krajského soudu bylo vydáno o 20 dní později, tedy dne 25. 11. 2025. Ústavní soud shledal, že odvolání podané vedlejším účastníkem nebylo stěžovatelce doručováno, z čehož lze dovodit, že jí nebyla dána možnost jakkoliv se vyjádřit

k jeho obsahu a tvrzením vedlejšího účastníka. Závěr krajského soudu (srov. usnesení krajského soudu, bod 11), že „matka ani opatrovník nezletilých se k odvolání otce nevyjádřili“, tak vyznívá – přinejmenším – alibisticky. Ústavní soud nepřehlédl, že stěžovatelka dne 12. 11. 2025 nahlížela do spisu, a tedy o odvolání vedlejšího účastníka eventuálně mohla vědět, což ovšem nelze s jistotou potvrdit. Každopádně však platí, že odpovědnost soudu za vedení řízení, tedy i zaslání odvolání k vyjádření, nelze přenášet na účastníky řízení, resp. nelze jim k tíži přičítat procesní pochybení soudu. Navíc, stěžovatelka sama má datovou schránku a zaslání odvolání vedlejšího účastníka k vyjádření do datové schránky stěžovatelky tudíž nebylo pro obecné soudy spojeno s žádnými obtížemi.

19. Z obsahu ústavní stížnosti, jakož i z vyžádaného spisu, je zřejmé, že stěžovatelka má na otázku skutkového stavu a právního hodnocení dané věci diametrálně odlišný názor než vedlejší účastník, přičemž postupem obecných soudů jí bylo odepřeno tento svůj právní názor na danou kauzu obhajovat před krajským soudem. Stalo se tak navíc za situace, v níž soud prvního stupně rozhodl způsobem, který odpovídá stanoviskům stěžovatelky, zatímco krajský soud rozhodl opačně a vyhověl podanému odvolání, přičemž vyšel právě i z tvrzení předložených vedlejším účastníkem v odvolání, s nímž se zjevně ztotožnil. Tímto postupem došlo k porušení ústavně garantovaných práv stěžovatelky podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny [obdobně srov. nálezy ze dne 3. 4. 2018 sp. zn. IV. ÚS 719/18 (N 69/89 SbNU 79) či ze dne 17. 12. 2019 sp. zn. II. ÚS 3524/19 (N 215/97 SbNU 293)].

20. V nyní posuzované věci navíc nešlo ani o shora nastíněnou situaci, v níž není povinností obecných soudů doručovat protistraně odvolání, neboť by to nebylo ani účelné, ani vhodné, či by dokonce mohl být nevhodným doručením odvolání zmařen účel předběžného opatření založený na prvku překvapivosti. Krajský soud vydal předběžné opatření za účelem zatímní úpravy poměrů, styků nezletilých s otcem. Nebylo tedy založeno na obavě z ohrožení výkonu rozhodnutí a nevyžadovalo překvapivý zásah odvolacího soudu. Nic nenasvědčovalo tomu, že by doručení odvolání stěžovatelce mohlo účel předběžného opatření zmařit či ohrozit. Krajský soud ve svém rozhodnutí nepředložil žádnou úvahu, proč považoval za nezbytné rozhodnout bez vyjádření stěžovatelky. Lze dodat, že jestliže odvolací soud změní rozhodnutí prvního stupně a nově nařídí předběžné opatření, čímž (i fakticky) povinné osobě odepře možnost procesně reagovat alespoň v rámci odvolacího řízení, musí být důvody pro takový postup o to přesvědčivější [srov. nálezy ze dne 7. 1. 2026 sp. zn. II. ÚS 3143/25 (N 2/134 SbNU 37), bod 30, a ze dne 7. 8. 2025 sp. zn. I. ÚS 1785/25, bod 18]. Důvody pro zvolený postup navíc nevyplývají ani ze spisu. Jak již bylo řečeno, o odvolání krajský soud rozhodl po 20 dnech od předložení spisu okresním soudem. Nelze tudíž dovodit, že by časové souvislosti odvolací soud stavěly do situace, v níž by doručení odvolání stěžovatelce nebylo reálně možné a bezodkladné nařízení předběžného opatření by bylo vzhledem ke konkrétním okolnostem nezbytné.

21. Lze proto shrnout, že bylo povinností krajského soudu – při absenci okolností odůvodňujících jiný postup – odvolání stěžovatelce doručit a umožnit jí se k němu vyjádřit.

VI. Závěr

22. Ústavní soud uzavírá, že rozhodl-li krajský soud ústavní stížností napadeným usnesením o podaném odvolání vedlejšího účastníka, aniž by předtím stěžovatelku seznámil s obsahem tohoto odvolání, fakticky jí znemožnil vznést argumenty proti tvrzením vedlejšího účastníka uvedeným v odvolání a reagovat na návrh na úpravu styku předložený v odvolání. Tímto svým rozhodnutím krajský soud porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu a rovné postavení v řízení podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny.

23. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud (aniž jinak posuzoval vlastní předmět řízení před obecnými soudy) podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení krajského soudu ve

výroku I zrušil. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, pročež od něj podle § 44 věty první zákona o Ústavním soudu upustil.

Č. 81
Ukládání zabezpečovací detence a povinnost soudu důkladně zhodnotit všechny mírnější alternativy
(sp. zn. II. ÚS 3190/25 ze dne 10. června 2026)

Rozhodují-li obecné soudy o uložení nejpřísnějšího ochranného opatření (jehož trvání potenciálně není časově omezeno), jsou v rámci posuzování proporcionality tohoto zásahu do základních práv povinny důkladně zhodnotit všechny mírnější alternativy. K těmto otázkám jsou povinny důkladně zjistit skutkový stav (mj. např. znaleckým posudkem a výslechem znalce specificky k použitelnosti těchto alternativ), a teprve na základě něj rozhodnut. Alternativou může být v případě osoby trpící tzv. duální diagnózou realizace ústavního léčení v rámci zařízení, jež jsou specializována právě na tento druh onemocnění.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Přibáně, soudce zpravodaje Martina Smolka a soudce Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatele A. A. (jedná se o pseudonym), zastoupeného Mgr. Terezou Bártovou, LL.M., advokátkou, sídlem Španělská 770/2, Praha, proti usnesení Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně č. j. 6 To 165/2025--180 ze dne 7. 8. 2025 a proti usnesení Okresního soudu v Kroměříži č. j. 9 Nt 3129/2023-157 ze dne 1. 7. 2025, za účasti Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně a Okresního soudu v Kroměříži jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně č. j. 6 To 165/2025-180 ze dne 7. 8. 2025 a usnesením Okresního soudu v Kroměříži č. j. 9 Nt 3129/2023-157 ze dne 1. 7. 2025 bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatele podle čl. 4 odst. 4, čl. 8 odst. 1 a 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 5 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně č. j. 6 To 165/2025-180 ze dne 7. 8. 2025 a usnesení Okresního soudu v Kroměříži č. j. 9 Nt 3129/2023-157 ze dne 1. 7. 2025 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a napadená rozhodnutí

1. Podstatou posuzované věci je otázka, zda přeměna ústavního ochranného psychiatrického léčení stěžovatele na zabezpečovací detenci byla souladná s ústavním pořádkem.

2. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, jimiž byla podle § 99 odst. 5 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, (dále jen „trestní zákoník“) tato přeměna provedena. Tvrdí přitom, že napadenými rozhodnutími byla porušena jeho osobní svoboda, jež

je zaručena čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 5 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Kromě toho tvrdí, že bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu, resp. na spravedlivý proces, ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Konečně tvrdí, že došlo i k porušení zákazu rektroaktivity trestních sankcí zaručeného čl. 7 Úmluvy.

3. Ústavní soud si za účelem posouzení věci vyžádal spis vedený u Okresního soudu v Kroměříži (dále jen „okresní soud“) pod sp. zn. 9 Nt 3129/2023, z něhož zjistil následující.

4. Stěžovateli bylo napadeným usnesením okresního soudu přeměněno ústavní ochranné psychiatrické léčení na zabezpečovací detenci podle § 99 odst. 5 trestního zákoníku. Původní ochranné psychiatrické léčení bylo stěžovateli uloženo rozsudkem Okresního soudu Plzeň-město ze dne 11. 9. 2018 sp. zn. 3 T 74/2018 v ambulantní formě. Poté bylo usnesením Okresního soudu ve Zlíně ze dne 5. 1. 2021 sp. zn. 1 Nt 1001/2019 přeměněno na formu ústavní. Usnesením Okresního soudu v Kroměříži ze dne 23. 8. 2022 sp. zn. 4 Nt 3109/2021 bylo uložené ochranné léčení přeměněno zpět na formu ambulantní, následně bylo usnesením Okresního soudu ve Zlíně ze dne 5. 6. 2023 sp. zn. 1 Nt 1001/2019 přeměněno na formu ústavní.

5. Napadené usnesení okresního soudu se opíralo o argument, že stěžovatel opakovaně mařil ochranné psychiatrické léčení takovým způsobem, že došlo k jeho odsouzení (pro přečin maření výkonu úředního rozhodnutí), takže léčba neplnila svůj účel. Z výpovědi lékařky v psychiatrické nemocnici v Kroměříži vyplynulo, že stěžovatel během výkonu ústavního ochranného léčení užíval návykové látky a alkohol, čímž se dekompenzoval jeho zdravotní stav. Ze znaleckého posudku pak vyplynulo, že stěžovatel trpí paranoidní schizofrenií, v důsledku které došlo k rozvoji postpsychotického efektu. Jeho osobnost podle znalce vykazuje disociální rysy s afektivitou. Znalec považuje stav stěžovatele za komplikovaný – jedná se totiž o tzv. duální diagnózu schizofrenie a závislosti na návykových látkách. Z tohoto důvodu existuje významné riziko nebezpečného chování a reálné riziko recidivy.

6. Stěžovatel podal proti usnesení okresního soudu stížnost, v níž namítal zejména porušení zásad subsidiarity a proporcionality, jež je nutné při ukládání zabezpečovací detence respektovat. Tvrdil, že soud nevyčerpal možnosti rozšířeného režimu ústavní léčby či specializovaného pracoviště (specializace na duální diagnózy). Stěžovatel totiž vyžaduje léčbu závislosti na návykových látkách, která dosud nebyla součástí ochranného léčení. Tvrdil, že léčebný režim porušil právě proto, že nebyl léčen pro závislost. Ačkoliv během ochranné léčby došlo ke konfliktům a několika případům nespolupráce ze strany stěžovatele, tyto svědčí spíše o nutnosti intenzivnější adiktologické a psychiatrické péče, nikoliv o tom, že by bylo nutné izolovat stěžovatele v zabezpečovací detenci, protože není dostatečně chráněna společnost. Stěžovatel namítal, že spáchal pouze jediný násilný trestný čin loupeže v roce 2015, od té doby byl odsouzen jen za přečiny maření úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 trestního zákoníku. Žadatel upozorňoval rovněž na to, že okresní soud pouze převzal závěry soudního znalce o potenciální nebezpečnosti stěžovatele, aniž by se zabýval výše uvedenými námitkami stěžovatele.

7. Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně (dále jen „krajský soud“) napadeným usnesením stížnost stěžovatele zamítl, neboť měl za to, že podmínky pro změnu ústavního ochranného léčení na zabezpečovací detenci ve smyslu § 99 odst. 5 trestního zákoníku byly splněny. Z dokazování podle krajského soudu vyplynulo, že stěžovatel nemá náhled na své onemocnění, má paranoidní schizofrenii a jeho zdravotní stav vykazuje disociální rysy, přičemž tento stav je nadále komplikován závislostí na návykových látkách, které užíval i v léčebně. Podle krajského soudu je nepodstatné, že se stěžovatel dopouští pouze méně závažné trestné činnosti – podstatný je naopak závěr o tom, že ochranné léčení neplní svůj účel. Dle krajského soudu není možné měnit nebo doplňovat druh uloženého ochranného léčení v jednom trestním řízení. Kombinace psychiatrického onemocnění stěžovatele a zneužívání návykových látek (navíc za situace, kdy stěžovatel porušuje léčebný režim), vedla krajský soud k závěru, že

ochrana společnosti před presumovaným vysoce rizikovým jednáním stěžovatele v budoucnu musí mít přednost.

II. Argumentace stěžovatele

8. Stěžovatel namítá, že napadenými rozhodnutími došlo k zásahu do jeho základních práv a svobod, a to konkrétně do práva na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 5 odst. 1 Úmluvy. Soudy nepřihlédly k tomu, že stěžovatel nebyl v rámci uloženého ústavního ochranného léčení léčen pro závislost na návykových látkách, což byl jeden z hlavních důvodů selhání léčby. Namísto rozšíření ochranné léčby soudy nepřiměřeně postihují stěžovatele, který spáchal méně závažnou trestnou činnost, uložením zabezpečovací detence, která se podobá spíše výkonu trestu odnětí svobody než léčbě. Tím soudy porušily zásadu subsidiarity ukládání zabezpečovací detence. Dále soudy při hodnocení nebezpečí stěžovatele vycházely pouze z obecného závěru znalce, aniž by jakkoliv přihlédly k tomu, že stěžovatel po uložení ochranného léčení nebyl a není nebezpečným pro společnost a nedopouštěl se závažnějšího násilného jednání. Nehodnotily přitom, zda a v čem spočívá konkrétní riziko nebezpečí ze strany stěžovatele. Tím též porušily princip proporcionality při ukládání zabezpečovací detence.

9. Nynější uložení zabezpečovací detence rovněž porušuje principy čl. 5 Úmluvy, neboť již není v kauzální souvislosti s původním odsouzením za trestný čin.

10. Stěžovatel zdůrazňuje, že ustanovení § 99 odst. 5 věty druhé trestního zákoníku rozšířilo podmínky, za kterých lze zabezpečovací detenci ukládat i na případy pachatelů, u nichž uložené ochranné léčení neplní svůj účel nebo nezajišťuje dostatečnou ochranu společnosti, zejména v případě, že pachatel utekl ze zdravotnického zařízení, užil násilí vůči zaměstnancům zdravotnického zařízení nebo jiným osobám ve výkonu ochranného léčení nebo opakovaně odmítl vyšetřovací nebo léčebné výkony. I přes toto rozšíření podmínek k uložení zabezpečovací detence však soudy musejí vždy posuzovat především riziko nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí zájmům chráněným trestním zákoníkem [zde stěžovatel odkazuje na nález sp. zn. I. ÚS 497/18 ze dne 18. 7. 2018 (N 126/90 SbNU 109)].

11. Namísto uložení zabezpečovací detence podle § 99 odst. 5 trestního zákoníku měly soudy v souladu se zásadou subsidiarity pečlivě zvažovat, zda by bylo vhodné a dostatečné stěžovateli změnit režim ústavní ochranné léčby tak, aby léčba naplňovala svůj účel vzhledem ke zdravotnímu stavu stěžovatele, např. umístěním na specializované pracoviště pro duální diagnózy, případně na forenzní oddělení s vyšším stupněm dohledu.

12. Nepřípustnost uložení preventivní a časově neomezené zabezpečovací detence jako sankcionování stěžovatele za přečin, za jehož spáchání již trest vykonal a zároveň podstoupil ochranné léčení, již dle stěžovatele ztrácí dle principů Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) kauzální souvislost s odsouzením za tento trestný čin (srov. rozsudek ESLP ve věci *M. proti Německu* ze dne 17. 12. 2009 č. 19359/04). Nehledě na to, že stěžovatel byl již potrestán i za porušování ochranného léčení, a to odsouzením pro maření výkonu úředního rozhodnutí, nelze ho za porušování léčby postihovat podruhé uložením zabezpečovací detence dle § 99 odst. 5 trestního zákoníku.

13. Dále stěžovatel s odkazem na čl. 7 Úmluvy argumentuje tím, že toto ustanovení zakazuje uložení přísnějšího trestu, jehož uložení nebylo možné v době odsouzení. Stěžovateli bylo ochranné léčení uloženo na základě odsouzení za přečin v roce 2018. V rámci téhož odsouzení mu byl uložen trest, který již vykonal. Stejně tak stěžovatel podstoupil uložené ochranné léčení. Zároveň byl potrestán i za nedodržování léčby, a to odsouzením pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí. Nelze tedy nyní stěžovateli po 7 letech od odsouzení ukládat zabezpečovací detenci, když v době odsouzení stěžovatele za trestný čin nebyly splněny podmínky pro to, aby mu byla zabezpečovací detence uložena.

14. Konečně stěžovatel tvrdí, že obecné soudy porušily jeho právo na spravedlivý proces – konkrétně pak právo na odpovídající odůvodnění rozhodnutí – neboť se dostatečně nevěnovaly námitkám vzneseným stěžovatelem (resp. jeho opatrovnicí) v řízení před obecnými soudy. Opatrovnice podrobně uváděla, v jakých bodech znaleckého posudku jsou nesrovnalosti či dokonce nesprávné údaje a konkrétně zpochybňovala také závěry a metody znalce. Soud prvního stupně tak měl odůvodnit, proč s námitkami nesouhlasí nebo proč jsou pro jeho rozhodování nepodstatné. Stěžovatel závěrem zdůrazňuje, že znalecký posudek byl stěžejním podkladem pro vyhodnocení nebezpečnosti stěžovatele, a tedy pro vyhodnocení splnění podmínek uložení zabezpečovací detence.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

15. Ústavní soud si ve věci vyžádal vyjádření účastníků řízení.

16. Okresní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění svého usnesení. Zdůraznil pouze, že s námitkami stěžovatele se již soudy obou stupňů vypořádaly a že byly vyčerpány všechny možnosti dokazování, včetně znaleckého posudku z oboru psychiatrie.

17. Krajský soud ve svém vyjádření plně odkázal na odůvodnění svého napadeného usnesení.

18. Jelikož z obdržených vyjádření účastníků nevyplývají žádné nové skutečnosti, Ústavní soud tato nezasílal stěžovateli k případné replice.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

19. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který se účastnil řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen advokátem v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

20. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není soudem nadřízeným obecným soudům, nevykonává nad nimi dohled. Jeho úkolem v řízení o ústavní stížnosti fyzické či právnické osoby je toliko ochrana ústavnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Ústavní soud není povolán k přezkumu použití běžného zákona, a může tak činit jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody stěžovatele. Ústavní soud ve vymezeném rozsahu přezkoumal napadená rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

V. a. Obecná východiska rozhodování o ústavnosti uložení či prodloužení zabezpečovací detence

21. Institut zabezpečovací detence byl do právního řádu zaveden v roce 2009 a představuje nejpřísnější druh ochranného opatření. Z ústavního pohledu jde o velmi intenzivní zásah do osobní svobody jednotlivce chráněné čl. 8 Listiny, resp. čl. 5 Úmluvy. Intenzitě tohoto typu zásahu musí odpovídat též nároky kladené na obecné soudy při rozhodování o této formě omezení osobní svobody, a to jak z hlediska důkazního standardu, tak z hlediska odůvodnění soudních rozhodnutí.

22. Ústavní soud již před zavedením institutu zabezpečovací detence vyslovil v nálezu sp. zn. IV. ÚS 502/02 ze dne 3. 11. 2004 (N 166/35 SbNU 257) ve vztahu k institutu ochranného léčení v ústavní formě (tedy institutu méně přísnému než nyní posuzovaná zabezpečovací detence) požadavek na mimořádně pečlivé posuzování toho, zda jsou zákonné podmínky pro tuto formu omezení osobní svobody splněny. Podle Ústavního soudu právě hrozba nebezpečí

ze strany pachatele je hlavní skutečností, která tento závažný zásah do jeho základních práv opravňuje, a je proto zřejmé, že mezi těmito dvěma zájmy musí existovat určitá proporcionalita; tedy čím vyšší nebezpečí ze strany osoby hrozí, tím vyšší je možnost omezení její osobní svobody.

23. Při hodnocení nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, je nutno vzít v úvahu, jak velká je pravděpodobnost, že se pachatel dopustí dalších trestných činů a v jakém časovém horizontu. Zároveň je nutno zkoumat závažnost tohoto hrozícího nebezpečí, resp. jeho rozsah pro zájmy chráněné trestním zákonem. Nestačí hrozba jednáním, které naplňuje znaky toliko přestupku (viz Šámal a kol. Trestní zákoník: komentář. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1479). Hrozba nebezpečí pocházejícího od pachatele je výslovnou podmínkou pro uložení ochranného léčení podle § 99 odst. 1, odst. 2 písm. a) a zabezpečovací detence podle § 100 odst. 1, odst. 2 písm. a) trestního zákoníku. Není-li toto nebezpečí tedy dostatečně konkrétní, nehrozí-li aktuálně, postrádá-li nezbytnou míru reálnosti a má-li jen všeobecný a neurčitý charakter potenciálnosti, není potom splněna podmínka přiměřenosti pro uložení např. ochranného léčení, a to ani v ambulantní formě [srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013 sp. zn. 7 Tdo 98/2013 (73/2013 Sb. rozh.)].

24. Nebezpečnost pobytu pachatele činu jinak trestného na svobodě není možno vyvozovat pouze z jednání, které vykazuje v daném případě jinak znaky zločinu (v případě přeměny ochranného léčení v ústavní formě na zabezpečovací detenci podle § 99 odst. 5 trestního zákoníku však lze umístění do zabezpečovací detence docílit i bez předchozího spáchání činu jinak trestného vykazujícího znaky zločinu, a sice i v důsledku pouhého přečinu, jak to nastalo v případě stěžovatele). Pro závěr o pravděpodobnosti možného opakování takového jednání jinak trestného musí být zjišťován též stupeň duševní poruchy pachatele, popř. jeho dosavadní recidivní projevy, které mohou vytvářet stav nebezpečí pro společnost při ponechání takového pachatele na svobodě. K takovým závěrům je nutno dospět na základě zjištění o povaze a chování osoby a na podkladě posudku znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, o tom, zda duševní porucha je takového rázu, že pobyt osoby na svobodě je i pro budoucnost v uvedeném smyslu nebezpečný. Jak ovšem plyne mj. z nálezu sp. zn. II. ÚS 2022/25 ze dne 10. 12. 2025, samo doporučení znalce (lékaře), zda je či není vhodné uložit obviněnému zabezpečovací detenci, resp. ji prodloužit ovšem není dostatečným podkladem pro rozhodnutí soudu o této otázce. Obdobně i Evropský soud pro lidská práva v rozsudku Velkého senátu ve věci *Ilnseher proti Německu* ze dne 4. 12. 2018 č. 10211/12 a 27505/14, zdůraznil, že soudy rozhodující o uložení zabezpečovací detence musejí podrobit znalecký posudek, jež je podkladem jejich rozhodnutí, přísnému přezkumu (strict scrutiny) a samy musejí na základě předložených podkladů rozhodnout, zda jsou podmínky pro uložení tak závažného ochranného opatření skutečně naplněny.

25. Nebezpečnost pobytu na svobodě u pachatele činu jinak trestného je třeba posuzovat podle stavu v době rozhodování soudu o zabezpečovací detenci. Pokud nebezpečnost pro společnost vyplývající z duševní poruchy pominula v mezidobí od spáchání činu do rozhodování, není možno zabezpečovací detenci uložit a v případě rozhodování o jejím prodloužení ji není možné ani prodloužit (srov. Šámal a kol. Trestní zákoník: komentář. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1527 a1528).

26. Délka trvání není u zabezpečovací detence omezena, což je dáno nebezpečností pachatelů, kterým je zabezpečovací detence ukládána. Podle § 100 odst. 5 trestního zákoníku zabezpečovací detence potrvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti, přičemž soud nejméně jednou za dvanáct měsíců, potažmo u mladistvých jednou za šest měsíců přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování ještě trvají.

27. U zabezpečovací detence musí být pečlivě zvažována a posuzována přiměřenost tohoto nástroje omezujícího osobní svobodu jednotlivce ve vztahu k možnému nebezpečí, které při využití méně invazivního zásahu do osobní svobody (např. pouze ochranného léčení) může

ze strany omezované osoby hrozit. Musí být tedy velmi důkladně posuzováno, zda mírnější opatření opravdu nezajistí dostatečnou ochranu společnosti před jednáním omezované osoby. To platí zejména u osob, u nichž je rozhodováno o přeměně ústavního léčení na zabezpečovací detenci podle § 99 odst. 5 věty druhé trestního zákoníku, tj. v případě pachatelů, u nichž uložené ochranné léčení neplní svůj účel nebo nezajišťuje dostatečnou ochranu společnosti, zejména v případě, že pachatel utekl ze zdravotnického zařízení, užil násilí vůči zaměstnancům zdravotnického zařízení nebo jiným osobám ve výkonu ochranného léčení nebo opakovaně odmítl vyšetřovací nebo léčebné výkony. V takových případech se totiž často bude jednat o osoby méně závažné, často až bagatelní trestné činnosti, u nichž lze mít *a priori* pochybnosti o proporcionalitě uložení opatření, jež se do našeho právního řádu dostalo jako krajní prostředek mířící na pachatele nejzávažnějších trestných činů (VANDUCHOVÁ, Marie. Zabezpečovací detence jako *ultima ratio* trestněprávního sankčního systému. In: Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega. Praha: Leges, s. 86 a 87).

28. V nálezu sp. zn. III. ÚS 2453/11 ze dne 29. 2. 2012 (N 41/64 SbNU 471) Ústavní soud ve vztahu k zabezpečovací detenci uvedl, že představuje mimořádně razantní zásah do základních práv, srovnatelný jedině s uložením výjimečného trestu odnětí svobody. Trestní soud může zabezpečovací detenci uložit pouze na základě dostatečného a objektivně zhodnoceného dokazování, z něhož jednoznačně vyplývá existence všech zákonných předpokladů pro uložení tak přísného ochranného opatření. Zvláštní pozornost je třeba věnovat otázce nezbytnosti uložení zabezpečovací detence a nemožnosti jejího nahrazení ochranným léčením.

29. Obecně platí pro všechna ukládaná ochranná opatření princip uvedený v § 96 odst. 1 trestního zákoníku, podle něhož ochranné opatření nelze uložit, není-li přiměřené povaze a závažnosti pachatelem spáchaného trestného činu a nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, jakož i osobě pachatele a jeho poměrům. Jak uvádí komentář k § 96 odst. 1 trestního zákoníku, při celkovém hodnocení všech v úvahu přicházejících hledisek má zpravidla největší váhu nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem. Význam tohoto hlediska je odůvodněn účelem ochranných opatření, jímž je ochrana společnosti dosahovaná působením prostředků speciální prevence. Uložení ochranného opatření je proto v zásadě přípustné také tehdy, když dosavadní činy pachatele jsou méně závažné, ale nebezpečí hrozící v budoucnu je hodnoceno jako zvláště závažné. V takovém případě je však nezbytné provést zvlášť pečlivou prognózu stran budoucího nebezpečí hrozícího od pachatele zájmům chráněným trestním zákonem (Šámal a kol. Trestní zákoník: komentář. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1143).

30. Požadavek prokázání nezbytnosti uložení zabezpečovací detence a povinnost vykládat všechny procesní záruky vždy ve prospěch dotčených osob se týkají jak samotného ukládání zabezpečovací detence, tak také rozhodování o tom, zda má zabezpečovací detence nadále trvat, tj. zda je takto závažný zásah do osobní svobody jednotlivce nadále (tj. na další rok) opravdu nezbytný a zda nelze ochranu společnosti zajistit mírnějším opatřením.

V. b. Aplikace obecných východisek na projednávanou věc

31. Při ukládání a prodlužování trvání ochranných opatření je třeba mít na paměti především shora judikaturou Ústavního soudu zdůrazňovaný § 96 odst. 1 trestního zákoníku. Základním principem, který se vztahuje na ukládání všech ochranných opatření, jakož i na prodlužování jejich trvání, je princip proporcionality, který je v tomto ustanovení obsažen: zaprvé ochranné opatření nelze uložit, není-li přiměřené povaze a závažnosti pachatelem spáchaného činu a nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, jakož i osobě pachatele a jeho poměrům a zadruhé újma způsobená uloženým a vykonávaným ochranným opatřením nesmí být větší, než je nezbytné k dosažení jeho účelu. Tento princip lze považovat za průmět čl. 4 odst. 4 Listiny, podle kterého musí být při používání

ustanovení o mezích základních práv a svobod šetřeno jejich podstaty a smyslu, do zákonné úpravy.

32. Z uvedeného vyplývá, že soudy se v napadených rozhodnutích měly zabývat (1) kritériem přiměřenosti zabezpečovací detence ve vztahu k povaze a závažnosti trestné činnosti, na základě níž se stěžovatel nejprve dostal do výkonu ochranného léčení ústavního, které bylo následně na zabezpečovací detenci změněno. Dále se soudy měly zabývat (2) kritériem přiměřenosti zabezpečovací detence ve vztahu k prognóze stěžovatele, která je projevem nebezpečí, které pachatel pro společnost do budoucna představuje. A konečně se měly zabývat (3) kritériem přiměřenosti opatření ve vztahu k osobě pachatele a jeho poměrům.

33. Napadená rozhodnutí jsou z těchto hledisek nedostatečná. Obecné soudy sice vyšly ze znaleckého posudku a výslechu znalce (resp. i ošetřující lékařky), k závěru znalce o praktické nutnosti uložení zabezpečovací detence však přistoupily nekriticky. Jak přitom plyne ze shora citované judikatury ESLP i Ústavního soudu, musejí soudy rozhodující o uložení zabezpečovací detence podrobit znalecký posudek, jenž je podkladem jejich rozhodnutí, přísnému přezkumu a obzvláště pečlivě se musejí zabývat otázkou přiměřenosti uložení zabezpečovací detence (v projednávané věci přeměny ústavního léčení na zabezpečovací detenci).

34. Důvody, pro něž znalec – a v závislosti na něm i soudy obou stupňů – považoval přeměnu ústavního léčení na zabezpečovací detenci za prakticky nutnou, se dají rozdělit do dvou skupin. Do jedné skupiny lze zařadit úvahy týkající se dodržování režimu na oddělení, problémem duální diagnózy či jeho nedostatečným náhledem na svou nemoc. Druhá skupina úvah či argumentů se pak vztahovala k nebezpečnosti stěžovatele. S kombinací těchto argumentů se však obecné soudy nevypořádaly ústavně konformně, a to hned z několika důvodů.

35. Klíčovým problémem odůvodnění napadených rozhodnutí je to, že se v rámci hodnocení přiměřenosti uložení zabezpečovací detence (resp. přeměny na zabezpečovací detenci) nezabývaly v rámci hodnocení proporcionality dalšími alternativami. Sám stěžovatel přitom takové alternativy nastolil. Poukázal na existenci pracovišť, v nichž lze realizovat ústavní léčení a jež jsou specializována právě na tzv. duální diagnózy. To je přitom i případ stěžovatele, který trpí schizofrenií a zároveň je závislý na návykových látkách.

36. Existence těchto zařízení je přitom Ústavnímu soudu známa z úřední činnosti. Není ovšem rolí Ústavního soudu hodnotit, zda jsou taková zařízení pro osobu ve stěžovatelově situaci vhodná. Rozhodují-li však obecné soudy o uložení nejpřísnějšího ochranného opatření (jehož trvání potenciálně není časově omezeno), jsou v rámci posuzování proporcionality tohoto zásahu do základních práv povinny důkladně zhodnotit všechny mírnější alternativy. K těmto otázkám jsou ovšem povinny důkladně zjistit skutkový stav, mj. např. znaleckým posudkem a výslechem znalce specificky k použitelnosti těchto alternativ, a teprve na tomto základě rozhodnut.

37. To platí tím spíše, že podle závěrů znalce, o něž se opírají i soudy obou stupňů, je právě existence duální diagnózy (drogová závislost a schizofrenie) klíčovým problémem, který odůvodňuje uložení zabezpečovací detence. Okresní soud s odvoláním na znalce tak na str. 2 svého usnesení konstatuje, že pobyt stěžovatele na svobodě „je pro společnost vysoce nebezpečný, neboť se zcela vědomě a vlastním přičiněním přivádí do stavu intoxikace, což je s ohledem na jeho základní onemocnění a zcela reálnou možnost recidivy floridního psychotického procesu vysoce rizikové“. Z toho logicky plyne, že právě alternativy vztahující se k léčení závislosti na návykových látkách (jemuž zatím stěžovatel podroben nebyl) musejí být přinejmenším zvažovány.

38. V tomto kontextu nelze přehlédnout ani to, že úvahy o nebezpečnosti stěžovatele pro společnost jsou spíše spekulativního a obecného charakteru. To samozřejmě neznamená, že nejsou relevantní. Ústavní soud nemá důvod pochybovat o závěrech znalce, který na základě

stěžovatelovy diagnózy dospěl k závěru, že jde o osobnost impulzivní, nezdrženlivou a že s ohledem na své disociální rysy a zneužívání návykových látek může být pro společnost nebezpečný, a to zejména pokud bude pod vlivem návykových látek. Na druhou stranu – i s ohledem na shora uvedené argumenty – však stěžovatelova minulost nenasvědčuje, že se jedná o „typickou" vysoce nebezpečnou či násilnou osobu, u níž je proporcionalita uložení zabezpečovací detence dána již s ohledem na vysoce nebezpečné násilné chování v době předcházející rozhodování soudů. Nebezpečnost pobytu na svobodě je totiž podle shora citované judikatury třeba posuzovat podle stavu v době rozhodování soudu o zabezpečovací detenci, a nelze tak bez dalšího přihlížet ke spáchání trestného činu loupeže v roce 2015. Pokud pak jde o odvolacím soudem zmíněné násilné chování vůči jiným osobám v průběhu léčení, jednalo se o izolovaný incident relativně nízké intenzity. Jinými slovy, úvahy obecných soudů stran nebezpečnosti stěžovatele pro společnost nejsou dostatečně specifické a neprokazují míru jeho nebezpečnosti natolik, aby tyto soudy mohly rozhodnout o přeměně na zabezpečovací detenci bez zvážení rozumných alternativ.

39. Za tohoto stavu tudíž bylo důkladné zvážení alternativ, zejména alternativy ústavní léčby v zařízení zaměřeném na léčbu duálních diagnóz, ústavní povinností obecných soudů. V tomto kontextu nelze akceptovat argument odvolacího soudu, podle něhož není možné v rámci jednoho trestního řízení měnit nebo doplňovat druh ochranného léčení. Z ústavního hlediska je podstatné, že existuje-li mírnější vhodná alternativa zásahu do základního práva (a v projednávané věci s ohledem na shora uvedené argumenty existuje přinejmenším rozumný předpoklad, že taková alternativa existuje), je povinností státních orgánů takovou alternativu využít. Jinými slovy, je pozitivní povinností státu – kterou musejí v rámci svých kompetencí realizovat orgány všech složek státní moci – zajistit, aby existující mírnější alternativy zásahu do osobní svobody mohly být v odpovídající situaci využity.

40. Obecné soudy v nastolené situaci jsou tak povinny zvolit takový ústavně konformní výklad zákona, který volbu takové mírnější alternativy umožňuje. Odmítnutí takového postupu s ohledem na procesní práci by nepochybně – bez ohledu na znění zákonné úpravy – zakládalo odpovědnost státu za porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

41. Dospějí-li tedy obecné soudy v dalším řízení na základě doplněného dokazování k závěru, že ve vztahu ke stěžovateli s ohledem na povahu jeho diagnózy a míru jeho nebezpečnosti pro společnost by ústavní ochranné léčení v zařízení zaměřeném na duální diagnózy bylo věcně použitelnou alternativou, mohou rozhodnout tak, že návrh na přeměnu na zabezpečovací detenci zamítnou. Zároveň však na základě případného návrhu psychiatrické nemocnice v Kroměříži mohou v řízení podle § 351a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), (o změně způsobu výkonu ochranného léčení na návrh zdravotnického zařízení) rozhodnout o tom, že ústavní ochranné léčení se s ohledem na duální diagnózu stěžovatele bude realizovat v zařízení specializovaném na léčbu duálních diagnóz.

42. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že v posuzované věci došlo k porušení čl. 4 odst. 4 Listiny za současného porušení čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny. Porušeno bylo zároveň i ústavně zaručené základní právo stěžovatele na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť se obecné soudy nezabývaly stěžovatelem vznesenými námitkami, resp. alternativami uložení zabezpečovací detence. Ty přitom – jak plyne ze shora uvedeného – byly pro posouzení proporcionality (a potažmo ústavní konformity) zcela klíčové. Soudy se v dalším řízení budou zabývat shora uvedenými kritérii proporcionality, přičemž musejí pečlivě odůvodnit, zda s ohledem na povahu hrozby, kterou stěžovatel představuje pro společnost, jsou jím namítané alternativy relevantní. Posouzení těchto kritérií musí být v souladu se shora citovanou judikaturou Ústavního soudu důkladné, přičemž za primární předpoklad důkladného posouzení je nutno považovat aktuálnost podkladů, z nichž soudy budou vycházet při svém rozhodování.

43. Ostatními aspekty věci – zejména argumenty stěžovatele stran porušení čl. 7 Úmluvy – se Ústavní soud nezabýval, neboť pro posouzení věci nebyly v této fázi podstatné.

44. Ze shora rozvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele. Ústavní soud proto zrušil napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 82
Nárok poškozeného na náhradu škody při dohodě o vině a trestu
(sp. zn. IV. ÚS 566/26 ze dne 10. června 2026)

Rozhodují-li obecné soudy v řízení o schválení dohody o vině a trestu o nároku na náhradu škody, který není součástí sjednané dohody o vině a trestu, nebo s jehož výší sjednanou v dohodě o vině a trestu poškozený nesouhlasí, ani neodpovídá jím řádně uplatněnému nároku, musejí řádně zhodnotit, zda je ohledně výše nárokované škody skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy. Pokud soudy opomenou nárok poškozeného na náhradu škody přezkoumat a své rozhodnutí o odkázání na řízení ve věcech občanskoprávních podle § 229 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), vůbec neodůvodní, je tím porušeno právo poškozeného na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Lucie Dolanské Bányaiové (soudkyně zpravodajka) a soudců Michala Bartoně a Zdeňka Kühna o ústavní stížnosti stěžovatele D. S., zastoupeného JUDr. Martinem Alešem, advokátem, sídlem Houškova 524/30, Plzeň, proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 27. listopadu 2025 č. j. 7 To 236/2025-1003 a rozsudku Okresního soudu v Tachově ze dne 21. července 2025 č. j. 2 T 77/2025-962, za účasti Krajského soudu v Plzni a Okresního soudu v Tachově jako účastníků řízení a Okresního státního zastupitelství v Tachově jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 27. listopadu 2025 č. j. 7 To 236/2025--1003 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 27. listopadu 2025 č. j. 7 To 236/2025--1003 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení shora uvedených rozhodnutí, neboť se domnívá, že jimi bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel je jedním z poškozených v trestní věci, která byla vedena před Okresním soudem v Tachově pod sp. zn. 2 T 77/2025 proti obviněnému T. D., a to v souvislosti s celkem devíti skutky, jimiž měl obviněný spáchat přečin neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku podle § 234 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník,

(dále jen „trestní zákoník“), pokračující přečin porušování domovní svobody podle § 178 odst. 1 a 2 trestního zákoníku, pokračující přečin neoprávněného užívání cizí věci podle § 207 odst. 1 trestního zákoníku, pokračující přečin krádeže podle § 205 odst. 1 písm. b), § 205 odst. 2 a 3 trestního zákoníku, pokračující přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku a pokračující přečin poškození cizí věci podle § 228 odst. 1 trestního zákoníku.

3. Stěžovatel jako poškozený uplatnil v přípravném řízení nárok na náhradu škody ve výši 1 000 000 Kč. Majetková škoda měla stěžovateli vzniknout v souvislosti s jednáním, kterým měl obviněný (stručně řečeno) vniknout vstupními dveřmi do rodinného domu stěžovatele, odcizit dálkové ovládání včetně klíče od vozidla značky Volkswagen Transporter, s tímto vozidlem odjet a prodat ho nezjištěné osobě, a to včetně řady věcí, které se v něm nacházely.

4. Mezi státní zástupkyní Okresního státního zastupitelství v Tachově a obviněným byla sjednána dohoda o vině a trestu. Ta byla uzavřena dne 30. 6. 2025 ve Věznici Plzeň. Obviněný v dohodě prohlásil, že uvedené skutky spáchal. Skutek uvedený pod bodem 3 se týkal jednání, jímž byla způsobena majetková škoda stěžovateli. Škoda byla na základě odborných vyjádření vyčíslena v částce 663 460 Kč a takto byla zahrnuta do popisu skutku.

5. V dohodě byla sjednána náhrada škody poškozeným. Stěžovateli je podle znění dohody obviněný povinen zaplatit na náhradě škody částku 100 000 Kč.

6. Napadeným rozsudkem rozhodl okresní soud tak, že podle § 314r odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), schválil dohodu o vině a trestu, a současně rozhodl o tom, že obviněný je vinen skutky, jimiž spáchal v dohodě uvedené trestné činy, za což byl odsouzen podle znění dohody k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání tří let nepodmíněně, dále k zákazu pobytu v okrese Tachov na dobu pěti let a k trestu propadnutí v rozsudku vyjmenovaných movitých věcí. Podle § 228 odst. 1 trestního řádu uložil okresní soud obviněnému povinnost k náhradě škody poškozeným. Stěžovateli přiznal náhradu škody ve výši 100 000 Kč. Několik poškozených okresní soud odkázal se zbytky jejich nároků na řízení ve věcech občanskoprávních, stěžovatel však mezi nimi uveden nebyl. V odůvodnění rozsudku okresní soud vyjmenoval poškozené, kteří se k trestnímu řízení připojili s nárokem na náhradu škody. Konstatoval, že ve věci bylo jednoznačně prokázáno prohlášením viny a samotným obsahem navržené dohody o vině a trestu, že obviněný svým protiprávním jednáním způsobil těmto poškozeným škodu nejméně ve výši, jež je uložena obviněnému k úhradě ve výroku rozsudku. Nad rámec výše přiznané náhrady škody nebyla u některých poškozených škoda jednoznačně prokázána, proto byli odkázáni se zbytkem svých nároků na řízení ve věcech občanskoprávních (ani v odůvodnění výroku stěžovatel nebyl mezi těmito poškozenými jmenován).

7. Proti výroku o náhradě škody rozsudku okresního soudu podal stěžovatel odvolání, v němž poukázal na to, že v přípravném řízení uplatnil nárok 1 000 000 Kč a škoda byla zjištěna ve výši 663 460 Kč, přesto mu byla přiznána pouze částka 100 000 Kč. Namítal, že v řízení nebyla respektována jeho práva, neboť jeho zmocněnci nebyly doručeny žádné písemnosti, a stěžovateli tak byla upřena možnost uplatnit svůj nárok na náhradu škody před zahájením hlavního líčení, resp. před prvním jednáním o dohodě o vině a trestu, se znalostí výše škody zjištěné znalcem. Vyrozumění o úkonech soudu a státního zástupce bylo zasláno pouze stěžovateli, a to navíc opožděně.

8. K odvolání stěžovatele rozhodl Krajský soud v Plzni napadeným usnesením tak, že podle § 259 odst. 2 trestního řádu doplnil do výroku rozsudku okresního soudu podle § 229 odst. 2 trestního řádu jméno stěžovatele. Jinak zůstal rozsudek nezměněn. Krajský soud konstatoval, že okresní soud pochybil, pokud o jednání o dohodě o vině a trestu vyrozuměl pouze stěžovatele, a nikoliv jeho zmocněnce. Okresní soud měl pro rozhodnutí o schválení dohody o vině a trestu k dispozici pouze připojení stěžovatele z přípravného řízení, v němž

stěžovatel požadoval 1 000 000 Kč. Škoda byla znaleckým posudkem zjištěna ve výši 663 460 Kč. Z odůvodnění rozsudku okresního soudu není zřejmé, jak soud dospěl k nároku na náhradu škody ve výši 100 000 Kč. Pokud však okresní soud nepřiznal stěžovateli náhradu škody v celé požadované výši, měl jej odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních, což neučinil. Krajský soud dospěl k závěru, že pouze toto pochybení může svým rozhodnutím napravit a postupem podle § 229 odst. 2 trestního řádu doplnil jméno stěžovatele do výroku, kterým jej odkázal na civilní řízení. Jiný postup podle krajského soudu nebyl možný, neboť ve smyslu § 265 trestního řádu odvolací soud nemůže věc vrátit k novému rozhodnutí soudu nalézacímu, pakliže ruší pouze výrok o náhradě škody.

II. Argumentace stěžovatele

9. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že doplnění výroku prvostupňového rozsudku krajským soudem má pouze formální význam a nikterak nemění (nezlepšuje) postavení stěžovatele co do možnosti uplatnění náhrady škody. Rozsudek i řízení předcházející jeho vydání trpí závažnými vadami. Státní zástupkyně i okresní soud nesprávným postupem stěžovateli odňali možnost účasti na řízení a uplatnění práv poškozeného v plném rozsahu, neboť zcela ignorovali plnou moc jeho zmocněnce, založenou řádně a včas do trestního spisu. Orgány činné v trestním řízení jednaly přímo vůči stěžovateli, a to navíc vadně, neboť doručovaly poštou, a nikoliv do datové schránky, navíc opožděně tak, že poškozený by ani neměl možnost námitky proti zamýšlené dohodě uplatnit.

10. Stěžovatel má za to, že pokud by měl možnost hájit svá práva prostřednictvím zmocněnce, nedošlo by k vadě v obsahu dohody o vině a trestu. Úmyslem státní zástupkyně při koncipování dohody o vině a trestu bylo podle názoru stěžovatele vtělit do dohody povinnost obviněného zaplatit stěžovateli na náhradě škody částku 1 000 000 Kč, tedy částku, kterou stěžovatel odhadem uplatnil na počátku trestního řízení (ačkoliv skutečná výše škody byla zjištěna znaleckým posudkem ve výši 663 460 Kč). Nedopatřením však z částky vypadla jedna nula (čehož si zjevně nikdo nevšiml), takže v textu dohody je částka 100 000 Kč. Text převzal beze změny i nalézací soud, což je rovněž důvodem absence odkázání navrhovatele se zbytkem nároku na řízení ve věcech občanskoprávních. Pokud by státní zástupkyně řádně a včas o zamýšleném textu dohody vyrozuměla zmocněnce poškozeného, tato chyba by byla odstraněna.

11. Stěžovatel si je vědom omezené možnosti poškozeného napadat jednotlivé výroky rozhodnutí v trestním řízení. Má však za to, že dohoda o vině a trestu neměla být soudem akceptována, neboť jednání pachatele je nutno posoudit jako pokračující skutek krádeže, a to v rámci organizované zločinecké skupiny.

III. Vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků

12. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníků řízení a spis vedený Okresním soudem v Tachově pod sp. zn. 2 T 77/2025.

13. Okresní soud v Tachově uvedl, že napadeným rozsudkem rozhodoval výhradně o splnění zákonných podmínek a o možnosti dohodu schválit. Otázka doručování byla v odvolacím řízení zohledněna a krajský soud procesní nedostatek identifikoval a napravil doplněním výroku podle § 229 odst. 2 trestního řádu tak, že stěžovatel byl výslovně odkázán se zbytkem svého nároku na civilní řízení. Tím byla zachována jeho možnost domáhat se zbytku nároku v řízení občanskoprávním. Výrok o náhradě škody obsažený v rozsudku odpovídá textu schvalované dohody, soud při schvalování dohody o vině a trestu obsah dohody nemění ani nedoplňuje, posuzuje její soulad se zákonem a splnění zákonných podmínek jejího schválení. Poškozený není subjektem dohody o vině a trestu a nemá ústavně zaručené právo na určité znění dohody ani na přísnější právní kvalifikaci skutku, takové námitky nezasahují do jeho ústavně chráněné sféry.

14. Státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství v Tachově sdělila, že s argumentací stěžovatele nesouhlasí. Má za to, že stěžovatel jako poškozený v trestním řízení nebyl krácen na svých právech tím, že orgány činné v trestním řízení jednaly přímo s ním, nikoliv s jeho zmocněncem. Obviněný byl stíhán vazebně a jednání o dohodě o vině a trestu se uskutečnilo ve vazební věznici, o čemž byli poškození v dostatečném předstihu informováni. S ohledem na rozsah trestního spisu a postupování částí trestního spisu z jednotlivých územních odborů policejního orgánu v rámci Plzeňského kraje nebyla plná moc stěžovatele udělená jeho zmocněnci přiložena do elektronického spisu, proto o ní státní zástupkyně neměla povědomí a stěžovatel byl kontaktován přímo. Státní zástupkyně připustila, že při přípravě podkladů (pro dohodu o vině a trestu) mylně převzala údaj, že v rámci uplatněného nároku na náhradu škody stěžovatel požadoval toliko částku 100 000 Kč. S touto mylnou premisou tedy s obviněným sjednala v rámci uzavřené dohody závazek obviněného uhradit stěžovateli škodu ve výši 100 000 Kč. K této situaci došlo nedopatřením, na něž státní zástupkyně upozornila v odvolacím řízení. Má za to, že toto pochybení mohlo být zhojeno rozhodnutím krajského soudu.

15. Krajský soud v Plzni se k ústavní stížnosti nevyjádřil. Své vyjádření Ústavnímu soudu nezaslalo ani Krajské státní zastupitelství v Plzni, které se tak vzdalo postavení vedlejšího účastníka řízení. Vyjádření nezaslal ani T. D., jenž v trestním řízení vystupoval jako obviněný, proto se má v souladu s poučením za to, že se postavení vedlejšího účastníka vzdal.

16. Stěžovatel v replice setrval na svých námitkách podaných v ústavní stížnosti. Uvedl, že ve vyjádření okresního státního zastupitelství i okresního soudu postrádá jakoukoliv sebereflexi. V projednávané trestní věci došlo k závažnému procesnímu pochybení, které je zásahem do základních práv a vedlo k závažnému poškození jeho práv v praktické rovině. Stěžovatel navrhl, aby si Ústavní soud vyžádal předkládací zprávu okresního státního zastupitelství pro Krajské státní zastupitelství v Plzni, které by mělo obsahovat stanovisko příslušné státní zástupkyně ke vzniklému pochybení.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný a stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

V. 1 Obecná východiska ústavního přezkumu

18. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyla dotčena ústavně zaručená práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s těmito principy a zda lze řízení jako celek pokládat za spravedlivé.

19. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se může každý domáhat svého práva u nezávislého a nestranného soudu, případně jiného orgánu. Činit tak nicméně může pouze stanoveným způsobem (postupem), jehož podmínky a podrobnosti stanoví zákon. Tím je v posuzované věci zejména trestní řád.

20. Právo na soudní ochranu svědčí v trestním řízení nejen obviněnému z trestného činu, ale také poškozenému, který se v adhezním řízení domáhá náhrady újmy, jež mu byla trestným činem způsobena. Řádné rozhodování o adhezním nároku je podle judikatury Ústavního soudu

neodmyslitelnou součástí naplnění účelu trestního řízení, kterým je rovněž ochrana práv poškozeného [srov. např. nález ze dne 7. 1. 2025 sp. zn. III. ÚS 1876/24 (N 4/128 SbNU 26)].

21. Povinnost ochrany práv poškozených při uplatňování jejich adhezních nároků zdůraznil Ústavní soud v celé řadě nálezů. Podle jeho konstantní judikatury mají trestní soudy povinnost svým postupem usilovat o naplnění podmínek pro přiznání náhrady újmy již v adhezním řízení. Platí totiž, že stát má ústavní povinnost vytvořit co možná nejefektivnější systém procesních institutů sloužících k náhradě újmy způsobené trestnou činností. Možnosti odkázat poškozeného s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních tedy nelze nadužívat. Pokud pro určení výše náhrady újmy není třeba dalšího dokazování, které by podstatně protáhlo trestní řízení, pak trestní soud o nároku rozhodnout musí, jinak poruší právo poškozeného na soudní ochranu [např. nálezy ze dne 11. 6. 2025 sp. zn. III. ÚS 1473/24 (N 130/130 SbNU 296), bod 10, ze dne 4. 6. 2024 sp. zn. IV. ÚS 405/24 (N 117/124 SbNU 401)]. Z ústavněprávního hlediska je neakceptovatelné, pokud trestní soudy odkážou poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních za situace, kdy zjištěný skutkový stav umožňuje přiznat nárok na náhradu újmy (byť jen zčásti) v adhezním řízení [nálezy ze dne 26. 6. 2023 sp. zn. II. ÚS 297/22 (N 98/118 SbNU 233), ze dne 29. 5. 2025 sp. zn. I. ÚS 10/25 (N 122/130 SbNU 204), bod 13, ze dne 20. 11. 2025 sp. zn. I. ÚS 1456/25, bod 19].

22. Ačkoliv Ústavní soud opakovaně konstatuje svou zdrženlivost při přezkumu rozhodnutí v adhezním řízení z důvodu možné nápravy v řízení občanskoprávním, zdůrazňuje zároveň nutnost svého zásahu tam, kde pochybení trestních soudů již v občanskoprávním řízení napravit nelze, kde je rozhodnutí o adhezním nároku zatíženo svévolí, nebo je přiznaná náhrada újmy excesivně nízká, případně není přiznána vůbec [viz např. nálezy ze dne 30. 7. 2025 sp. zn. IV.ÚS 1323/25 (N 168/131 SbNU 245), bod 16, sp. zn. I. ÚS 1456/25, cit. výše, bod 20 a násl.].

23. I při rozhodování o adhezním nároku je součástí práva na soudní ochranu právo na odůvodnění soudního rozhodnutí, neboť je nepřípustné, aby soud neseznámil jednotlivce s logickým, náležitým a spravedlnosti odpovídajícím odůvodněním rozhodnutí. Ústavněprávní požadavky na odůvodnění rozhodnutí podle § 229 trestního řádu jsou sice nižší (srov. např. usnesení ze dne 18. 2. 2015 sp. zn. II. ÚS 165/15), obecné soudy přesto musí poškozenému poskytnout srozumitelné a logické vysvětlení, proč není jeho nárok vypořádán. Odůvodnění, které zcela chybí, je zatížené svévolí či se opírá o důvody porušující základní práva poškozeného, v ústavněprávním přezkumu neobstojí [viz např. nálezy ze dne 3. 8. 2021 sp. zn. II. ÚS 3003/20 (N 137/107 SbNU 131), ze dne 8. 1. 2025 sp. zn. II. ÚS 3160/24 (N 6/128 SbNU 43), sp. zn. III. ÚS 1473/24, cit. výše].

V. 2 Specifika rozhodování o náhradě újmy při schvalování dohody o vině a trestu

24. Ve specifické situaci z hlediska uplatňování nároku na náhradu majetkové škody či nemajetkové újmy se ocitá poškozený v případě, kdy namísto standardního trestního řízení dojde ke sjednání dohody o vině a trestu mezi státním zástupcem a obviněným.

25. Právní institut dohody o vině a trestu představuje postup v trestním řízení, kterým dochází k podstatnému zjednodušení trestního řízení, jeho zkrácení a zefektivnění, které je ovšem stejně jako v jeho standardní podobě ukončeno pravomocným rozhodnutím o vině a trestu obviněného (viz nález sp. zn. IV. ÚS 405/24, cit výše).

26. Ačkoliv je dohoda o vině a trestu primárně výsledkem jednání mezi státním zástupcem a obviněným, počítá trestní řád také s účastí poškozeného, uplatněním jeho zájmů a nároků. Dohoda o vině a trestu totiž není pouze nástrojem pro zrychlení a zefektivnění trestního řízení, nýbrž také institutem umožňujícím širší uplatnění restorativní justice, podobně jako další konsenzuální způsoby trestního řízení (k tomu např. Bohuslav, L. Dohoda o vině a trestu. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2023, str. 171 a násl.; či Říha, J. § 175a. In. Šámal, P. Trestní řád: komentář. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013). V samém jádru restorativní justice leží princip nápravy újmy způsobené trestným činem a princip participace stran trestným činem

dotčených na procesu jeho řešení [viz Doporučení Výboru ministrů CM/Rec(2018)8 členským státům o restorativní justici v trestních věcech, bod 13 Přílohy; srov. § 2 odst. 16 trestního řádu, účinný od 1. 1. 2026]. Zohlednění zájmů poškozeného, respekt k jeho potřebám a umožnění jeho účasti na procesu, v němž je sjednávána a schvalována dohoda o vině a trestu, je tedy nezbytnou součástí tohoto procesu, což do značné míry zohledňuje i zákonná úprava dohody o vině a trestu. Úlohou orgánů činných v trestním řízení je zajistit, aby při praktické aplikaci ustanovení trestního řádu, jimiž je upraveno sjednávání a schvalování dohody o vině a trestu, byly zájmy poškozených (v míře zákonem vyžadované) skutečně chráněny a aby ve svém důsledku mohlo toto řízení vést k nápravě újmy způsobené trestným činem.

27. Podle zákonné úpravy musejí mít orgány činné v trestním řízení ochranu práv poškozených na paměti již ve fázi sjednávání dohody o vině a trestu. Poškozený má právo účastnit se jednání o této dohodě. Státní zástupce proto musí vyrozumět o době a místu jednání poškozeného, který výslovně neprohlásil, že se vzdává svých procesních práv. Současně jej upozorní na možnost uplatnit nejpozději při prvním jednání o dohodě o vině a trestu nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy, nebo na vydání bezdůvodného obohacení (§ 175a odst. 2 trestního řádu). Účastní-li se poškozený tohoto jednání, má právo se vyjádřit, a to zejména k rozsahu a způsobu náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení (§ 175a odst. 5 trestního řádu).

28. Bez účasti poškozeného lze dohodu o vině a trestu sjednat pouze v případě, kdy se poškozený k jednání nedostaví, ačkoliv o něm byl řádně vyrozuměn, nebo se nedostaví a svůj nárok již uplatnil nebo prohlásil, že jej uplatňovat nebude. Není-li poškozený, který již dříve uplatnil svůj nárok, jednání přítomen, může se za něj státní zástupce dohodnout s obviněným o rozsahu a způsobu náhrady až do výše uplatněného nároku (§ 175a odst. 5 trestního řádu).

29. Ať je poškozený účasten na jednání o dohodě o vině a trestu či nikoliv, v každém případě má státní zástupce povinnost dbát při sjednávání dohody na jeho zájmy. Zájem poškozeného je důležitým kritériem při zvažování vhodnosti vyřízení věci formou dohody o vině a trestu (srov. § 175a odst. 5 trestního řádu), a přestože dohoda o náhradě škody není obligatorní podmínkou sjednání dohody o vině a trestu, je státní zástupce povinen v procesu jejího sjednávání hájit oprávněné zájmy poškozeného a činit kroky k tomu, aby ujednání týkající se náhrady škody bylo součástí dohody s obviněným (viz nález sp. zn. IV. ÚS 405/24, cit. výše, bod 34). Součástí dohody o vině a trestu by proto zpravidla měl být výrok o povinnosti obviněného nahradit poškozenému škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení. Zájem poškozeného může státní zástupce zohlednit i při sjednávání výměry a druhu trestu (viz např. Kursová, J. in Draštík, A. Fenyk, J. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2017, str. 1315).

30. Tím se však práva poškozeného nevyčerpávají. Je-li dohoda o vině a trestu sjednána, má státní zástupce povinnost doručit její opis nejen obviněnému a jeho obhájci, ale též poškozenému, který svůj nárok uplatnil řádně a včas (§ 175a odst. 7 trestního řádu). To dává poškozenému možnost se s obsahem dohody seznámit a zvážit svou účast a procesní aktivitu v následném řízení o schválení dohody o vině a trestu před soudem.

31. V následném řízení o schválení dohody o vině a trestu podle § 314o a násl. trestního řádu má poškozený právo se vyjádřit (§ 314q odst. 4 trestního řádu). O době a místě konání veřejného zasedání, v němž bude o návrhu na schválení dohody o vině a trestu rozhodováno, proto musí být poškozený, resp. jeho zmocněnec vždy vyrozuměn (§ 314q odst. 1 trestního řádu). Veřejné zasedání se však může konat i bez přítomnosti poškozeného či jeho zmocněnce.

32. Ochranu nároků poškozeného nemůže trestní soud opomenout ani při samotném rozhodování o schválení dohody o vině a trestu. Podle § 314r odst. 1 trestního řádu soud o nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení rozhoduje v rozsahu uvedeném v dohodě o vině a trestu. To však pouze za situace, kdy s touto dohodou poškozený souhlasí nebo pokud dohodnutý rozsah a způsob náhrady škody nebo

nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení odpovídá řádně uplatněnému nároku poškozeného (§ 43 odst. 3 trestního řádu). Schválí-li soud dohodu o vině a trestu odsuzujícím rozsudkem, avšak poškozený s dohodnutým rozsahem a způsobem náhrady škody nesouhlasí, a tento ani neodpovídá řádně uplatněnému nároku podle § 43 odst. 3 trestního řádu, má soud povinnost postupovat podle § 228 trestního řádu, popřípadě podle § 229 trestního řádu (§ 314r odst. 4 trestního řádu).

33. Jinými slovy, domáhá-li se poškozený nahrazení vyšší částky, než která je v dohodě o vině a trestu sjednána (případně není-li v dohodě o vině a trestu náhrada škody či nemajetkové újmy sjednána vůbec), musí trestní soud o jeho nároku rozhodnout obdobně jako ve standardním adhezním řízení. Pakliže poškozený svůj nárok řádně uplatnil a skutkový stav byl spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, soud uloží obviněnému, aby poškozenému nahradil majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu nebo vydal bezdůvodné obohacení (§ 228 odst. 1 trestního řádu). Není-li však skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, resp. není-li pro vyslovení povinnosti k náhradě škody podklad nebo bylo-li by pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení, postupuje soud podle § 229 trestního řádu, tedy odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Stejně tak postupuje soud v případě zbytku nároku poškozeného, jestliže mu nárok z jakéhokoliv důvodu přizná jen zčásti.

34. Oproti standardnímu adheznímu řízení soud při schvalování dohody o vině a trestu neprovádí dokazování; pouze považuje-li to za potřebné, může vyslechnout obviněného a opatřit potřebná vysvětlení (§ 314q odst. 5 trestního řádu).

35. Rozhodování o adhezním nároku v řízení o schválení dohody o vině a trestu se Ústavní soud věnoval v nálezu sp. zn. IV. ÚS 405/24 (cit. výše), v němž posuzoval ústavní stížnost stěžovatelky, která byla jakožto poškozená s částí svého nároku odkázána do civilního řízení. Ústavní soud v uvedeném nálezu shledal, že odkázání stěžovatelky s nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních za situace, kdy ke stanovení výše škody nebylo třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení, porušilo právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. K tomu připomněl, že i nad rámec dohody o vině a trestu může soud o zbývající části uplatněného nároku rozhodnout. Podmínky pro přiznání náhrady škody se v klasickém trestním řízení a v řízení o schválení dohody o vině a trestu zásadně neliší. V řízení o schválení dohody o vině a trestu může být důkazní situace nadto usnadněna, je-li dohodnutý rozsah a způsob náhrady škody součástí sjednávané dohody, či obviněný uplatněné nároky poškozených nerozporuje (bod 35 cit. nálezu).

36. Výše citovaným nálezem Ústavní soud upřesnil závěry své dřívější judikatury, v níž se naopak zabýval ústavními stížnostmi stěžovatelů, kteří v postavení obviněných brojili proti rozhodnutí trestních soudů, jimiž jim byla uložena povinnost k náhradě škody nad rámec sjednané dohody o vině a trestu. V nálezu ze dne 6. 12. 2022 sp. zn. III. ÚS 1420/22 (N 147/115 SbNU 173) Ústavní soud za porušení základních práv stěžovatele označil rozhodnutí soudů o uložení povinnosti nahradit škodu podle § 228 trestního řádu v případě, kdy rozsah a způsob náhrady škody nebyl součástí sjednané dohody, a současně nebyl skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy. Obdobně v pozdějším nálezu ze dne 9. 5. 2023 sp. zn. III. ÚS 236/23 (N 81/118 SbNU 83) Ústavní soud konstatoval, že zůstává-li výše škody způsobená trestnou činností do značné míry sporná, musí být o eventuální povinnosti obviněného ji uhradit rozhodnuto až v rámci civilního řízení, kde k dané otázce bude prováděno odpovídající dokazování, a jak obviněnému, tak poškozenému bude dán náležitý prostor se k otázce náhrady škody vyjádřit (bod 28 cit. nálezu). V obou nálezech Ústavní soud konstatoval, že k uložení povinnosti k náhradě škody nepostačuje to, že je výše škody uvedena v popisu skutku jako součásti výroku o vině, přetrvávají-li pochybnosti o její výši pro uložení povinnosti k náhradě škody.

37. Z výše uvedeného lze dovodit, že rozhodují-li obecné soudy v řízení o schválení dohody o vině a trestu o nároku na náhradu škody, který není součástí sjednané dohody o vině a trestu, nebo s jehož výší sjednanou v dohodě o vině a trestu poškozený nesouhlasí, ani neodpovídá jím řádně uplatněnému nároku, musejí náležitě zhodnotit, zda je ohledně výše nárokované škody skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy. Má-li trestní soud ve vztahu k osobě poškozeného dostát požadavkům plynoucím z práva na soudní ochranu, musí za situace, kdy ke stanovení výše náhrady škody není třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení, rozhodnout o uložení povinnosti k náhradě škody podle § 228 odst. 1 trestního řádu. Ochrana základních práv obviněného naopak vyžaduje, aby trestní soud odkázal poškozeného do civilního řízení podle § 229 trestního řádu v případě, kdy výše škody nebyla spolehlivě prokázána opatřenými důkazy. Své rozhodnutí musí podle § 228 odst. 1 či podle § 229 trestního řádu trestní soudy vždy náležitě zdůvodnit.

V. 3 Aplikace na posuzovanou věc

38. Stěžovatel se jako poškozený v trestním řízení domáhal náhrady majetkové škody, která mu měla vzniknout odcizením vozidla a celé řady věcí, jež se v něm nacházely. Do trestního řízení se připojil s nárokem na náhradu škody ve výši 1 000 000 Kč, a to v přípravném řízení dne 19. 5. 2025 (viz č. l. 279 spisu). Škoda byla později orgány činnými v trestním řízení zjištěna na základě odborných vyjádření ve výši 663 460 Kč a později byla takto vtělena i do popisu skutku. Přesto byla obviněnému uložena povinnost pouze k náhradě škody ve výši 100 000 Kč a se zbytkem svého nároku byl stěžovatel (po doplnění výroku odvolacím soudem) odkázán do řízení ve věcech občanskoprávních. K tomuto pro stěžovatele nepříznivému výsledku řízení došlo společným působením několika procesních pochybení orgánů činných v trestním řízení, v jejichž důsledku nebylo o uplatněném nároku stěžovatele řádně rozhodnuto.

39. Jak potvrzuje vyjádření státní zástupkyně okresního státního zastupitelství, již při zpracování podkladů pro dohodu o vině a trestu došlo k omylu co do výše nároku na náhradu škody uplatňované stěžovatelem. Státní zástupkyně uvedla, že při přípravě podkladů převzala nesprávný údaj o částce, kterou stěžovatel uplatnil (tedy domnívala se, že stěžovatel uplatnil toliko částku 100 000 Kč, nikoliv 1 000 000 Kč). Tento nesprávný údaj, který neodpovídal ani uplatněnému nároku, ani skutečně zjištěné škodě byl vtělen do dohody o vině a trestu, s níž obviněný souhlasil a která byla následně okresním soudem schválena.

40. Při sjednávání dohody a vině a trestu a v následném řízení o jejím schválení byla stěžovateli upřena možnost efektivně uplatnit jeho práva a proti nesprávnému údaji v dohodě o vině a trestu se bránit. Orgány činné v trestním řízení totiž zcela opomněly komunikovat se zmocněncem, jemuž stěžovatel pro zastupování v trestním řízení udělil plnou moc a kterou policejnímu orgánu předložil dne 13. 5. 2025 společně s žádostí o nahlížení do spisu (viz č. l. 381 a 382). Státní zástupkyně okresního státního zastupitelství ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedla, že o existenci plné moci neměla povědomí, neboť plná moc nebyla přiložena do elektronického spisu. V důsledku toho nebyl zmocněnec stěžovatele vyrozuměn ani o jednání o dohodě o vině a trestu mezi státní zástupkyní a obviněným (dne 30. 6. 2025), ani o veřejném zasedání, v němž soud rozhodl o schválení této dohody (dne 21. 7. 2025). Návrh dohody a vyrozumění o konání veřejného zasedání sice okresní soud zaslal stěžovateli prostřednictvím České pošty do vlastních rukou, stěžovateli však byl tento přípis doručen fikcí až dne 21. 7. 2025, tedy v den konání veřejného zasedání. Stěžovatel tedy neměl možnost namítat nesprávnost dohody o vině a trestu, neboť on ani jeho zmocněnec s ní nebyli do vydání rozsudku soudu prvního stupně seznámeni a o veřejném zasedání nebyli včas vyrozuměni.

41. Zřejmě důsledkem souhry těchto okolností okresní soud nepojal při schvalování dohody o vině a trestu pochybnost o správnosti výše částky náhrady škody, kterou ohledně nároku stěžovatele sjednala státní zástupkyně s obviněným v dohodě o vině a trestu. Nebyl si

vědom toho, že stěžovatel řádně a včas uplatnil nárok podstatně vyšší, než byla částka sjednaná v dohodě o vině a trestu, a o zbývající části nároku proto vůbec nerozhodl.

42. Pakliže okresní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti argumentuje tím, že výrok o náhradě škody obsažený v rozsudku odpovídá textu schvalované dohody, do jejíhož obsahu soud nemohl nijak zasahovat, nelze tento argument akceptovat. Z dikce zákonné úpravy totiž jednoznačně vyplývá, že výrok o náhradě škody soud uvede v souladu s dohodou o vině a trestu pouze za situace, kdy s tím poškozený souhlasí, nebo kdy rozsah a způsob náhrady odpovídá řádně uplatněnému nároku poškozeného. Ani jedna z těchto podmínek naplněna nebyla, a soud měl proto o nároku stěžovatele rozhodnout podle § 228, popřípadě podle § 229 trestního řádu (§ 314r odst. 4 trestního řádu). Jelikož si však okresní soud nebyl vědom skutečné výše stěžovatelem řádně uplatněného nároku, schválil dohodu o vině a trestu a výrok o náhradě škody uvedl v souladu s ní, ačkoliv pro to nebyly naplněny zákonné podmínky.

43. Na mylný údaj v dohodě o vině a trestu a skutečnou výši uplatněného nároku byly orgány činné v trestním řízení upozorněny až v odvolání, jež stěžovatel prostřednictvím svého zmocněnce podal do výroku o náhradě škody. Odvolací soud v napadeném rozhodnutí poukázal na to, že není zřejmé, jak okresní soud při rozhodování o náhradě škody dospěl k částce 100 000 Kč. Okresnímu soudu však pouze vytkl, že se zbytkem nároku stěžovatele neodkázal na řízení ve věcech občanskoprávních podle § 229 odst. 2 trestního řádu. Doplněním výroku okresního soudu o jméno stěžovatele se odvolací soud pokusil tento nedostatek napravit a více se nárokem stěžovatele nezabýval s odůvodněním, že podle § 265 trestního řádu nemůže věc vrátit soudu prvního stupně k novému rozhodnutí pouze co do nároku na náhradu škody.

44. Ústavní soud má za to, že postup orgánů činných v trestním řízení nelze z ústavního hlediska aprobovat. Ačkoliv není úlohou Ústavního soudu korigovat každou jednotlivou nezákonnost, které se orgány veřejné moci při plnění svých úkolů dopustí, musí zasáhnout v případě, kdy suma takových pochybení znamená ve svém celku porušení základního práva stěžovatele.

45. V posuzovaném případě je zřejmé, že okresní soud pochybil, pokud (v důsledku dřívějších pochybení orgánů činných v trestním řízení) v napadeném rozsudku zcela opomněl rozhodnout o zbývající části nároku, který stěžovatel včas a řádně uplatnil. Nelze však akceptovat způsob, jakým se s touto skutečností vypořádal soud odvolací.

46. Jak vyplývá z výše citované judikatury, trestní soudy mají i při rozhodování o adhezním nároku při schvalování dohody o vině a trestu povinnost rozhodnout podle § 228 odst. 1 trestního řádu o uložení povinnosti k náhradě škody, jestliže ke stanovení výše náhrady škody není třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení. Pakliže tuto svou povinnost nesplní soud prvního stupně, má poškozený možnost podat proti výroku o náhradě škody odvolání, ledaže v dohodě o vině a trestu souhlasil s rozsahem a způsobem náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydáním bezdůvodného obohacení a tato dohoda byla soudem schválena v podobě, s níž souhlasil (§ 245 odst. 1 trestního řádu). Odvolací soud sice při zrušení výroku o náhradě škody nemůže věc vrátit soudu prvního stupně k novému projednání, ale může ve věci rozhodnout sám a pochybení soudu prvního stupně napravit. Teprve za situace, kdy nejsou splněny podmínky pro to, aby ve věci mohl sám rozhodnout, může poškozeného odkázat do řízení ve věcech občanskoprávních. Své rozhodnutí o náhradě škody podle § 228 odst. 1 či podle § 229 odst. 1 nebo 2 trestního řádu soud musí vždy řádně odůvodnit tak, aby stranám řízení poskytl srozumitelné a logické vysvětlení svého rozhodnutí.

47. Postupem, který odvolací soud zvolil, tedy pouhým doplněním jména stěžovatele do výroku okresního soudu, jímž byli poškození podle § 229 odst. 2 trestního řádu odkázáni do řízení ve věcech občanskoprávních, odvolací soud zcela rezignoval na přezkum správnosti výroku o náhradě škody. Ačkoliv sám v odůvodnění svého rozhodnutí fakticky uznal, že výše částky uložená obviněnému k nahrazení stěžovateli nemá žádné odůvodnění, výrok okresního soudu o náhradě škody vůči stěžovateli nezrušil a nezabýval se tím, v jaké výši je nárok

stěžovatele dostatečně podložen opatřenými důkazy a v jaké výši nikoliv. Tento svůj postup odvolací soud nijak neodůvodnil. Zejména se nevyjádřil k tomu, proč stěžovateli nebyl přiznán nárok na náhradu škody ve výši, která byla určena odbornými vyjádřeními a uvedena v popisu skutku a kterou obviněný při sjednávání dohody o vině a trestu nerozporoval (663 460 Kč). Z textu napadeného rozhodnutí nevyplývá, že by ke stanovení výše náhrady škody (minimálně v částce zjištěné na základě odborných vyjádření a uvedené v popisu skutku) bylo třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení. Není proto zřejmé, proč odvolací soud nenapravil pochybení okresního soudu a ve věci sám nerozhodl (alespoň co do výše nároku uvedené v popisu skutku), jak mu umožňuje § 265 trestního řádu.

48. Skutečnost, že rozhodnutí o adhezním nároku soud učinil v řízení o schválení dohody o vině a trestu, neznamená, že odvolací soud nemůže do jeho rozsudku (v části týkající se výroku o náhradě škody) zasáhnout. Pakliže zákon dává poškozenému právo za splnění zákonných podmínek podat odvolání proti rozsudku o schválení dohody o vině a trestu pro nesprávnost výroku o náhradě škody (§ 245 trestního řádu), odpovídá tomu povinnost odvolacího soudu takový rozsudek řádně přezkoumat, a shledá-li vady, výrok o náhradě škody zrušit. Přesvědčení o tom, že odvolací soud měl možnost napravit nesprávný výrok o náhradě škody, ostatně zmiňuje i státní zástupkyně okresního státního zastupitelství ve svém vyjádření. Obdobně také v nálezu sp. zn. IV. ÚS 405/24 Ústavní soud shledal, že v řízení o odvolání proti rozsudku o schválení dohody o vině a trestu může odvolací soud napravit vady výroku o náhradě škody ve vztahu k části nároku, s nímž soud prvního stupně stěžovatele odkázal do civilního řízení. Poukázal současně na to, že postupuje-li soud v případech, kdy není dohoda o výši a způsobu náhrady škody součástí dohody o vině a trestu, a rozhoduje o náhradě škody dle § 228 trestního řádu, musí být i o této skutečnosti, jako o jednom z důsledků schválení dohody, obviněný poučen a ve vztahu k uplatněným nárokům vyslechnut (bod 40 cit. nálezu).

49. Ústavní soud uzavírá, že v důsledku porušení procesních práv stěžovatele v řízení o schválení dohody o vině a trestu nebyl stěžovatelem uplatněný nárok na náhradu škody soudy řádně přezkoumán. Toto pochybení nenapravil ani odvolací soud, ačkoliv si byl nesprávnosti ve výroku o náhradě škody vůči stěžovateli vědom. Soudy opomněly nárok stěžovatele přezkoumat, neposoudily, zda je ohledně výše nárokované škody skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, a rozhodnutí o odkázání na řízení ve věcech občanskoprávních nijak neodůvodnily. Tím porušily právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

VI. Závěr

50. Na základě všech výše uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť v řízení nebyla dostatečným způsobem chráněna práva stěžovatele jako poškozeného v trestním řízení a došlo k porušení jeho práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil rozhodnutí krajského soudu, aniž se zabýval dalšími námitkami stěžovatele.

51. Ústavní soud přistoupil toliko ke zrušení usnesení krajského soudu. Tím je vytvořen procesní prostor pro ochranu práva stěžovatele uvnitř soustavy obecných soudů, neboť nyní bude na krajském soudu, aby ve věci postupoval a rozhodl ústavně konformním způsobem. Ve vztahu k rozhodnutí okresního soudu ústavní stížnost zamítl (§ 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

Č. 83
Opomenuté důkazy ve sporu o (mimořádném) vydržení vlastnického práva (sp. zn. III. ÚS 1007/25 ze dne 11. června 2026)

I. Jedním z nezbytných předpokladů jakéhokoliv – řádného i mimořádného – vydržení je držba věci. Držba zahrnuje faktické ovládání věci (*corpus possessionis*) a současně držební vůli, tedy úmysl věc držet pro sebe, nikoliv pro jiného (*animus possidendi*). Pokud soudy dovodí držbu věci z důkazů, jež mohou ze své podstaty prokázat nanejvýš držební vůli, avšak nikoli již faktické ovládání věci, zatíží svá rozhodnutí vadou extrémního nesouladu mezi provedenými důkazy a skutkovými a právními závěry soudu v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Soudy v obecné rovině nemají povinnost provést všechny navržené důkazy. O vznesených důkazních návrzích však musejí rozhodnout. Pokud těmto důkazním návrhům nevyhoví, musejí ústavně konformním způsobem vyložit, z jakých důvodů důkazy odmítly provést. Pokud soudy odmítnou provést důkazy navržené účastníkem řízení, jež mohou být klíčové pro prokázání jeho tvrzení, nebo se s jeho důkazními návrhy nevypořádají ústavně konformním způsobem, zatíží svá rozhodnutí vadou opomenutých důkazů v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně, soudce zpravodaje Milana Hulmáka a soudkyně Daniely Zemanové o ústavní stížnosti stěžovatelky Královské kolegiátní kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, sídlem K Rotundě 100/10, Praha 2, zastoupené JUDr. Jakubem Křížem, Ph.D., advokátem, sídlem Thákurova 676/3, Praha 6, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. ledna 2025 č. j. 28 Cdo 2046/2024-188, rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 17. ledna 2024 č. j. 26 Co 114/2023-135 a rozsudku Okresního soudu Praha-východ ze dne 9. června 2023 č. j. 36 C 215/2022-83, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Praze a Okresního soudu Praha-východ jako účastníků řízení a České republiky – Státního pozemkového úřadu, za nějž jedná Česká republika – Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, a hlavního města Prahy, zastoupeného JUDr. Janem Nemanským, advokátem, sídlem Těšnov 1059/1, Praha 1, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 7. ledna 2025 č. j. 28 Cdo 2046/2024-188, rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 17. ledna 2024 č. j. 26 Co 114/2023-135 a rozsudkem Okresního soudu Praha-východ ze dne 9. června 2023 č. j. 36 C 215/2022-83 byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelky podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení v záhlaví uvedeného usnesení Nejvyššího soudu a rozsudků Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud“) a Okresního soudu Praha-východ (dále jen „okresní soud“) z důvodu tvrzeného porušení čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. Z obsahu ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu se podává, že stěžovatelka (resp. její právní předchůdkyně) byla historicky vlastnicí pozemku parc. č. 54/4 v katastrálním území Drasty, obec Klecany (dále jen „pozemek“). Tento pozemek byl podle soudů církevním majetkem ve smyslu § 2 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), (dále jen „zákon o majetkovém vyrovnání“).

3. V roce 1958 bylo stěžovatelce (resp. její právní předchůdkyni) bez náhrady odňato vlastnické právo k pozemku podle zákona č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy (dále jen „zákon o revisi první pozemkové reformy“). Rozhodnutím Okresního národního výboru Praha – sever ze dne 23. 9. 1958 č. zem. 9687–1959 byla vydána přídělová listina pro Státní statek, národní podnik, ředitelství Ďáblice, podle níž byl převod vlastnického práva k pozemku uskutečněn téhož dne odevzdáním dotčených nemovitostí do držby státního podniku.

4. Na pozemek podle stěžovatelky dopadalo tzv. blokační ustanovení, dle něhož nebylo možné původní majetek církví, jenž by se mohl stát předmětem tzv. církevních restitucí, převádět do vlastnictví jiným osobám [§ 29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění účinném do 31. 12. 2012, (dále jen „zákon o půdě“)], a to ani v rámci tzv. velké privatizace [§ 3 odst. 1 zákona č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, ve znění účinném do 31. 12. 2012, (dále jen „zákon o velké privatizaci“)].

5. Následně byla dne 31. 12. 1997 uzavřena smlouva o bezúplatném převodu vlastnického práva mj. k dotčenému pozemku podle zákona o velké privatizaci, a to na základě privatizačního projektu státního podniku Pražské vodárny a rozhodnutí o privatizaci. V současnosti je jako vlastník pozemku zapsáno hlavní město Praha.

6. Stěžovatelka se v řízení před obecnými soudy domáhala určení vlastnického práva České republiky k pozemku.

7. Okresní soud napadeným rozsudkem tuto žalobu zamítl (výrok I) a rozhodl o nákladech řízení (výroky II a III). Úvodem poznamenal, že u určovací žaloby podle § 18 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání není nutno prokazovat právní zájem na určení vlastnictví a že právo podat žalobu podle uvedeného ustanovení nepodléhá promlčení v obecné tříleté promlčecí době. Dále uvedl, že v posuzované věci byl zjištěn bezúplatný převod – tedy nikoli přechod – vlastnického práva ze státu na obec, a to v rozporu s tzv. blokačním ustanovením. Smlouvu o bezúplatném převodu proto označil za absolutně neplatnou. Uvedl však, že pozemek mohl podléhat mimořádnému vydržení v režimu § 1095 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále jen „občanský zákoník“) v dvojnásobné – tedy dvacetileté – vydržecí době (*nota bene*, okresní soud měl za to, že s ohledem na absenci alespoň putativního právního titulu pozemek nemohl podléhat běžnému vydržení v desetileté vydržecí době). U mimořádného vydržení přitom postačuje absence nepoctivého úmyslu, nikoli přítomnost poctivé držby jako u běžného vydržení. Absenci nepoctivého úmyslu na straně hl. m. Prahy dovodil z toho, že nebylo přímým nástupníkem orgánu, který rozhodl o odnětí

pozemku stěžovatelky. K dalším otázkám (např. k otázce, zda a příp. kdy se hl. m. Praha ujalo držby pozemku) se okresní soud nevyjádřil a neprováděl dokazování.

8. Krajský soud napadeným rozsudkem potvrdil prvostupňový rozsudek vyjma nákladového výroku III, který změnil (výrok I), a rozhodl o nákladech odvolacího řízení (výroky II a III). Odvolací soud se ztotožnil se závěry soudu prvního stupně. Nad rámec toho doplnil dokazování o rozhodnutí o privatizaci majetku státu ze dne 7. 11. 1997, úplné znění smlouvy o bezúplatném převodu ze dne 31. 12. 1997 a listinu o ohlášení nabytí vlastnického práva pro záznam do katastru nemovitostí ze dne 20. 7. 2004, kterou hl. m. Praha požádalo o provedení zápisu vlastnického práva do katastru nemovitostí na základě smlouvy o bezúplatném převodu. Soud naopak zamítl návrh stěžovatelky na provedení důkazu „výpisem z katastru nemovitostí pro pozemek Y1774/8 v katastrálním území Hloubětím, úplným výpisem z rejstříku společnosti Pražské kanalizace a vodní toky, státní podnik v likvidaci, ortofotomapou, leteckými fotografiemi, náhledy leteckých pohledů, print screenem obce Klecany a dopisem ze dne 16. 5. 2017, kterými žalobkyně chtěla prokázat svá tvrzení o faktickém užívání a obhospodařování pozemku“ (bod 30 rozsudku krajského soudu), neboť je „hodnotil jako pro posouzení uplatněného nároku nevýznamné, případně měly sloužit k vysvětlení právního hodnocení žalobkyní“ (bod 31 rozsudku krajského soudu). Odmítl tím argumentaci stěžovatelky, že je nutno vést (podrobnější) dokazování k otázce, zda se hl. m. Praha coby zapsaný vlastník pozemku vůbec ujalo držby pozemku, jelikož tento pozemek se *prima vista* nachází za plotem čističky odpadních vod, jejíž součástí by měl být, v katastru nemovitostí je veden jako orná půda a je obhospodařován společně se sousedním pozemkem (podle katastru nemovitostí již ve vlastnictví stěžovatelky). Krajský soud měl naopak za prokázané, že pozemek byl podle provedených důkazů již v době domnělého převodu ovládán hl. m. Prahou nebo jeho právním předchůdcem, jelikož na něm podle smlouvy o bezúplatném převodu stály kalojemy. Podle odvolacího soudu proto hl. m. Praha převzalo držbu pozemku „nejpozději dnem uzavření neplatné smlouvy dne 31. 12. 1997“ a od té doby jej drželo pro sebe jako vlastník, přičemž bylo přesvědčeno, že jeho držba nepůsobí nikomu újmu. Stěžovatelka (či jiná osoba) se v rozhodné době jako vlastník nechovala a své právo uplatnila až v roce 2022. Hlavní město Praha tudíž pozemek drželo po dobu cca 25 let, aniž by byl prokázán jeho nepoctivý úmysl, pročež došlo k mimořádnému vydržení pozemku podle § 1095 občanského zákoníku.

9. Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl stěžovatelčino dovolání (výrok I) a rozhodl o nákladech dovolacího řízení (výroky II a III). Stěžovatelčinými dovolacími námitkami stran absence faktické držby pozemku ze strany hl. m. Prahy se odmítl blíže zabývat s tím, že jde o skutkové zjištění, které před dovolacím soudem revidovat nelze. V této souvislosti také poznamenal, že faktická držba pozemku žalovaným (hl. n. Praha) plyne z listinných důkazů, zejména z rozhodnutí o privatizaci, dle něhož se na sporném pozemku nacházejí kalojemy sloužící přilehlé čističce odpadních vod. V neprovedení stěžovatelkou navrhovaných důkazů, jež měly prokazovat, že pozemek je ornou půdou a kalojemy či jiná obdobná zařízení na něm umístěna nejsou, Nejvyšší soud neshledal vadu opomenutých důkazů, neboť odvolací soud uvedl důvod jejich neprovedení (nadbytečnost a irelevantnost). Nakonec se ztotožnil také se závěry odvolacího soudu, že hl. m. Praha nemělo nepoctivý úmysl.

II. Argumentace stěžovatelky

10. Stěžovatelka uvádí, že obecné soudy dospěly k závěru o tom, že hl. m. Praha se ujalo držby pozemku nejpozději v roce 1997, aniž by k tomu provedly jakékoliv důkazy. To je obzvláště problematické s ohledem na to, že uvedený pozemek nikdy nebyl součástí areálu čističky odpadních vod, nestojí na něm kalojemy ani jiná obdobná zařízení, nemá sloužit k rozšíření areálu čističky a vždy byl zemědělsky obhospodařován společně s vedlejším polem. Zahrnutí tohoto pozemku do smlouvy o bezúplatném převodu nemovitosti coby součásti areálu

čističky se jeví jako omyl. Hlavní město Praha tento pozemek podle stěžovatelky nikdy fakticky nedrželo, pročež je vyloučeno jeho mimořádné vydržení podle § 1095 občanského zákoníku. K mimořádnému vydržení totiž nepostačuje absence nepoctivého úmyslu, nýbrž je především nutno, aby vydržitel věc fakticky ovládal (*corpus possessionis*) s vůlí mít jej pro sebe (*animus possidendi*).

11. Tvrzení, že hl. m. Praha pozemek nikdy nedrželo a že tento pozemek je naopak jako orná půda obhospodařován společně se sousedním pozemkem, měly prokazovat stěžovatelkou navržené důkazy (mj. ortofotomapa, letecké fotografie, náhledy leteckých pohledů a další). Tyto důkazy však soudy neprovedly, aniž by pro to poskytly jakýkoliv přesvědčivý důvod. Názor soudů, že šlo o důkazy nadbytečné či irelevantní, nelze akceptovat. Naopak šlo o důkazy, které vyvracely tvrzení žalovaných a jasně prokazovaly, že údaje uvedené ve smlouvě o bezúplatném převodu neodpovídají realitě.

12. V soudním řízení nebylo prokazováno ani prokázáno, že hl. m. Praha se v jakékoliv chvíli ujalo držby pozemku (zejm. proto, že k tomu nikdy nedošlo). Nemohlo být proto ani prokázáno, že tento pozemek drželo po nezbytně dlouhou dobu (alespoň dvacet let) a že došlo k mimořádnému vydržení. Pokud soudy dospěly k opačnému závěru, dopustily se extrémního excesu při hodnocení důkazů v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny. Z téhož důvodu došlo v řízení k porušení principu rovnosti účastníků podle čl. 37 odst. 3 Listiny. Stěžovatelka má nakonec za to, že neprovedením jí navržených důkazů soudy zatížily své rozhodnutí vadou opomenutých důkazů v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatelka proto navrhuje zrušení napadených rozhodnutí.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení a replika stěžovatelky

13. Okresní soud odkázal na odůvodnění svého rozsudku. Má za to, že ústavní stížnost je pouhou polemikou se závěry obecných soudů, pročež nemá ústavněprávní rozměr.

14. Krajský soud uvedl, že v napadeném rozsudku se řádně zabýval všemi odvolacími námitkami, vysvětlil svůj náhled na věc a uvedl důvody, pro které neprovedl stěžovatelkou navržené důkazy. Nemá za to, že by jeho rozhodnutí porušilo základní práva stěžovatelky.

15. Nejvyšší soud úvodem uvádí, že Ústavnímu soudu nepřísluší přehodnocovat provedené důkazy, není-li dán jejich extrémní nesoulad se skutkovými a právními závěry. Nejvyšší soud se v napadeném rozhodnutí zaměřil na to, zda hl. m. Praha jednalo v nepoctivém úmyslu, a dospěl k závěru, že nikoli. Pokud jde o otázku, zda se hl. m. Praha vůbec chopilo držby pozemku, Nejvyšší soud měl za to, že s ohledem na časový odstup a „předpoklad, že se věci dály obvyklým či pravidelným způsobem“ nebyl závěr odvolacího soudu o chopení se držby *prima facie* neopodstatněný. To, zda tento závěr představuje nejpřesvědčivější interpretaci důkazů, pak již není otázkou extrémního rozporu provedených důkazů se skutkovými zjištěními, nýbrž obsahem standardního hodnocení důkazů, které Ústavnímu soudu nepřísluší. V řízení nedošlo ani k porušení rovnosti stran, ani k vadě opomenutých důkazů, neboť odvolací soud uvedl důvody, pro které neprovedl stěžovatelkou navržené důkazy. Stěžovatelčino právo na spravedlivý proces tudíž nebylo porušeno.

16. Česká republika – Státní pozemkový úřad, jednající prostřednictvím Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, nepovažuje námitky stran extrémního rozporu mezi provedenými důkazy a závěry soudu za opodstatněné. V této souvislosti tvrdí, že stěžovatelka vznesla návrh na doplnění dokazování opožděně až po provedení koncentrace řízení. Navíc má za to, že fyzické ovládání věci je pouze jedním z možných způsobů nakládání s věcí, a to již proto, že některé věci – např. nemovitosti – fyzicky držet nelze. Kupříkladu na pozemek nemusí jeho držitel celá léta vstoupit a přesto, pokud se držby nechopí někdo jiný, zůstává držitelem. Věc proto fakticky ovládá ten, kdo podle obecného přesvědčení a zkušeností vykonává právní panství nad věcí. O skutečnosti, že hl. m. Praha vykonávalo právní panství nad pozemkem, a tudíž jej drželo, svědčí jeho žádost o provedení zápisu vlastnického práva k pozemku do

katastru nemovitostí z roku 2004. K tvrzenému porušení principu rovnosti účastníků uvádí, že úkolem soudu není zjišťovat skutkový stav nad rámec iniciativy účastníků. K námitce opomenutých důkazů nakonec tvrdí, že odvolací soud uvedl důvody, pro které odmítl provést navržené důkazy (nadbytečnost), pročež neporušil stěžovatelčina základní práva. Navrhuje odmítnutí či zamítnutí ústavní stížnosti.

17. Hlavní město Praha jakožto vedlejší účastník se k ústavní stížnosti vyjádřilo bez uvedení jakéhokoliv důvodu až více než měsíc po uplynutí stanovené lhůty (dokonce těsně před uplynutím lhůty, která byla stěžovatelce poskytnuta k zaslání repliky). Ústavní soud proto k tomuto vyjádření nepřihlížel.

18. Stěžovatelka ve své replice reagovala na vyjádření účastníků řízení a České republiky – Státního pozemkového úřadu, jednajícího prostřednictvím Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, coby vedlejšího účastníka řízení. Pokud jde o vyjádření Nejvyššího soudu, stěžovatelka v obecné rovině souhlasí s tím, že Ústavnímu soudu zásadně nepřísluší přehodnocovat důkazy, avšak poukazuje na to, že výjimkou z tohoto pravidla jsou mj. případy opomenutí relevantních důkazů nebo extrémního rozporu mezi obsahem provedených důkazů a závěry soudu. Z listinných důkazů provedených v řízení (rozhodnutí o privatizaci, smlouva o bezúplatném převodu, ohlášení nabytí vlastnického práva) bylo možné učinit nanejvýš úsudek o existenci držební vůle hl. m. Prahy (*animus possidendi*), avšak nikoli již o faktickém ovládání pozemku (*corpus possessionis*). Případná není ani argumentace velkým časovým odstupem od tvrzeného okamžiku ujmutí se držby a obvyklým během věcí. Velký časový odstup od okamžiku ujmutí se držby předpokládá již samotný institut mimořádného vydržení, což ale neznamená, že tento okamžik není nutno zjišťovat či prokazovat. To však ani soudy, ani hl. m. Praha nečinily. Stěžovatelka naopak předložila konkrétní důkazy o tom, že hl. m. Praha se držby nikdy neujalo, protože pozemek měl vždy charakter zemědělské půdy, nikoli technické infrastruktury. Pokud jde o vyjádření krajského a okresního soudu, stěžovatelka k nim nemá co dodat. Pokud jde o vyjádření vedlejšího účastníka, stěžovatelka připomíná, že v prvostupňovém řízení pouze reagovala na obecná a ničím nepodložená tvrzení o tom, že hl. m. Praha či jeho předchůdce držely pozemky po dobu 61 let. Důkazy o absenci držby ze strany hl. m. Prahy stěžovatelka předložila až v odvolacím řízení především kvůli tomu, že v prvostupňovém řízení a potažmo ani v rozsudku soudu prvního stupně nebyla otázka držby nijak zkoumána, ale byla toliko presumována. Navržené důkazy proto nebyly nepřípustnými novotami.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

19. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, jež byla účastnicí řízení, v nichž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky plynoucími z § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatelka vyčerpala všechny procesní prostředky nápravy, které měla k dispozici, pročež je ústavní stížnost přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Upuštění od ústního jednání

20. Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu dospěl k závěru, že by ústní jednání nepřispělo k dalšímu objasnění věci.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

21. Stěžovatelka namítala, že napadená rozhodnutí jsou stižena vadou opomenutých důkazů a vadou extrémního rozporu mezi provedenými důkazy a závěry soudu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a současně porušují princip rovnosti zbraní podle čl. 37 odst. 3 Listiny. Porušení těchto práv dovozovala z toho, že soudy bez řádného odůvodnění neprovedly stěžovatelkou

navržené důkazy, jimiž mělo být prokázáno, že hl. m. Praha se nikdy neujalo držby předmětného pozemku, a místo toho založily svůj závěr o ujmutí se držby a potažmo vydržení pozemku na zcela nepřiléhavých důkazech.

22. Ač stěžovatelka uplatňuje vícero námitek, všechny se ve své podstatě týkají vady opomenutých důkazů a jejího dopadu na výsledek soudního řízení. Ústavní soud se proto zaměří jenom na tento aspekt věci.

VI. 1.Vada opomenutých důkazů – obecná východiska

23. Obecně platí, že postup při zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad a aplikace jiných než ústavních předpisů při řešení případů jsou záležitostí obecných soudů. Podle § 153 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „občanský soudní řád“) soud rozhoduje na základě zjištěného skutkového stavu věci. Za tím účelem provádí dokazování, přičemž je jeho úkolem posoudit, které z navržených důkazů provede a které nikoli (§ 120 odst. 1 věta druhá občanského soudního řádu). Soud zásadně vychází z důkazů navržených účastníky, avšak procesní předpisy počítají s tím, že může provést i jiné než účastníky navržené důkazy, jsou-li potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu (§ 120 odst. 1 a 2 občanského soudního řádu). Tyto důkazy poté soud hodnotí „podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci“ (§ 132 občanského soudního řádu).

24. Současně je nutno dodat, že jakkoliv je otázka provádění a hodnocení důkazů zásadně doménou obecných soudů, neznamená to, že je vyňata zpod ústavní ochrany nebo že Ústavní soud není oprávněn dohlížet na to, zda soudy při svém rozhodování nevybočily z ústavněprávních limitů (čl. 4 odst. 4 Listiny) nebo se nezpronevěřily své povinnosti poskytovat ochranu základním právům jednotlivců (čl. 4 Ústavy) [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 37/04 ze dne 26. 4. 2006 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.); nález sp. zn. II. ÚS 2154/14 ze dne 18. 11. 2014 (N 211/75 SbNU 365)]. Právě naopak.

25. Z práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny vyplývá požadavek provést všechny důkazy nezbytné ke zjištění skutkového stavu věci [nález sp. zn. II. ÚS 1452/20 ze dne 10. 3. 2021 (N 49/105 SbNU 70), bod 57]. Samotný fakt, že soud nevyhověl všem důkazním návrhům účastníka, pochopitelně bez dalšího nezakládá porušení práva na spravedlivý proces. To však platí pouze potud, pokud lze z již provedených důkazů bezpečně usoudit na skutkový stav posuzované věci nebo pokud navržené důkazy nemohou nijak přispět k jeho objasnění [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 150/93 ze dne 3. 11. 1994 (N 49/2 SbNU 87); nález sp. zn. II. ÚS 92/95 ze dne 1. 11. 1995 (N 72/4 SbNU 191); nález sp. zn. I. ÚS 307/98 ze dne 11. 7. 2001 (N 111/23 SbNU 87); nález sp. zn. I. ÚS 455/06 ze dne 9. 5. 2007 (N 75/45 SbNU 175)].

26. Důkazní návrh účastníka řízení tak mohou soudy s náležitým odůvodněním odmítnout toliko ze tří důvodů. Prvním je argument, dle něhož skutečnost, kterou má důkaz prokázat, nemá relevantní souvislost s předmětem řízení. Druhý argument vychází z vypovídací hodnoty důkazu, tedy není-li důkaz způsobilý prokázat tvrzenou skutečnost. Třetím argumentem je nadbytečnost důkazu, tedy argument, dle něhož byla-li skutečnost, k jejímuž ověření nebo vyvrácení je důkaz navržen, již s potřebnou mírou jistoty prokázána či vyvrácena [nález sp. zn. II. ÚS 1452/20, bod 58; nález sp. zn. I. ÚS 733/01 ze dne 24. 2. 2004 (N 26/32 SbNU 239); nález sp. zn. III. ÚS 61/94 ze dne 16. 2. 1995 (N 10/3 SbNU 51); nález sp. zn. III. ÚS 95/97 ze dne 12. 6. 1997 (N 76/8 SbNU 231)]. Požadavek na relevanci, způsobilost prokázat tvrzenou skutečnost a nezbytnost provedení navrženého důkazu současně brání tomu, aby byla poskytována ústavní ochrana pouhé obstrukční taktice některého z účastníků [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 1851/19 ze dne 16. 8. 2019 (N 149/95 SbNU 298), bod 17]. Při posouzení toho, zdali je skutečnost, kterou má důkaz prokázat, pro rozhodnutí relevantní a zdali určitá skutečnost byla s potřebnou mírou jistoty prokázána, proto musí soud zvážit, jestli

zjištěný skutkový stav odpovídá na otázky důležité pro posouzení žalobního návrhu (nález sp. zn. II. ÚS 1452/20, bod 59).

27. Rozhodnutí je stiženo vadou opomenutých důkazů tehdy, pokud obecné soudy odmítnou provést účastníkem navržený důkaz, který by mohl být relevantní pro rozhodnutí ve věci, bez jakéhokoliv či bez řádného odůvodnění nebo pokud takový důkaz provedou, avšak v odůvodnění se s ním následně nijak nevypořádají [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2067/14 ze dne 23. 6. 2015 (N 119/77 SbNU 739), bod 13]. Opomenuté důkazy pak typicky zakládají nepřezkoumatelnost napadeného rozhodnutí a potažmo i jeho protiústavnost [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 61/94 ze dne 16. 2. 1995 (N 10/3 SbNU 51); nález sp. zn. III. ÚS 1414/16 ze dne 26. 7. 2016 (N 138/82 SbNU 215); nález sp. zn. II. ÚS 2545/17 ze dne 27. 2. 2018 (N 36/88 SbNU 499) a další].

28. Shora uvedené principy platí nejen pro soud prvního stupně a odvolací soud, nýbrž i pro Nejvyšší soud. Přestože dovolání představuje mimořádný opravný prostředek, jehož samotná existence není ústavním pořádkem vyžadována, rozhodování o něm, je-li už tento institut v právním řádu zaveden, není vyjmuto z rozsahu garancí základních práv a svobod [srov. nález sp. zn. III. ÚS 2534/24 ze dne 22. 4. 2025 (N 87/129 SbNU 434), bod 26, a tam citovanou judikaturu]. Nejvyšší soud je povinen respektovat svou ústavní povinnost chránit základní práva jednotlivců podle čl. 4 Ústavy, včetně povinnosti volit při posuzování jejich podání postup vstřícnější k jejich právu na spravedlivý proces a přístup k soudu [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 425/17 ze dne 19. 4. 2017 (N 63/85 SbNU 145)]. Ústavní soud dlouhodobě zastává názor, že jakákoliv námitka, jejíž podstatou je (tvrzené) porušení ústavně zaručených základních práv rozhodnutím nebo postupem odvolacího soudu v občanském soudním řízení, je věcně projednatelná [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 2534/24, bod 26; nález ze dne 18. 12. 2007 sp. zn. II. ÚS 182/05 (N 227/47 SbNU 973)]. Konkrétně ve vztahu k otázce tzv. opomenutých důkazů Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, že pokud Nejvyšší soud odmítá dovolání s konstatováním, že vada opomenutých důkazů nemůže založit jeho přípustnost, nerespektuje tím své ústavní povinnosti podle čl. 4 Ústavy ve spojení s čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. nález ze dne 10. 3. 2015 sp. zn. II. ÚS 2172/14 (N 54/76 SbNU 747), nález ze dne 27. 2. 2018 sp. zn. IV. ÚS 233/17 (N 34/88 SbNU 479), nález ze dne 10. 1. 2024 sp. zn. II. ÚS 1318/23 (N 6/122 SbNU 54)].

VI. 2. Aplikace obecných východisek na posuzovanou věc

29. Ústavní soud připomíná, že stěžovatelka podala žalobu na určení vlastnického práva státu k pozemku. Tvrdila v ní, že pozemek byl historickým církevním majetkem ve smyslu zákona o majetkovém vyrovnání, byl bez náhrady odňat právní předchůdkyni stěžovatelky v rozhodném období (v roce 1958) podle zákona o revisi první pozemkové reformy a mohl by tudíž podléhat církevním restitucím, avšak byl v rozporu s blokačním ustanovením převeden do vlastnictví hl. m. Prahy. Oba vedlejší účastníci proti tomu mj. vznesli námitku, že došlo k (mimořádnému) vydržení pozemku.

30. Soudy uznaly, že pozemek byl historickým majetkem církve, dále že stěžovatelce – resp. její právní předchůdkyni – vznikla v rozhodném období majetková křivda a že pozemek byl převeden ze státu na hl. m. Praha na základě smlouvy o bezúplatném převodu v rozporu s tzv. blokačním ustanovením, pročež byla tato smlouva absolutně neplatná. Své zamítavé výroky však postavily na tom, že v mezidobí došlo k mimořádnému vydržení pozemku ve smyslu § 1095 občanského zákoníku, neboť hl. m. Praha (zapsaný vlastník a vydržitel pozemku) jej drželo po dobu více než dvaceti let, přičemž u něj nebyl zjištěn nepoctivý úmysl.

31. Napadená rozhodnutí se tak v konečném důsledku „lámala“ primárně na otázce naplnění podmínek pro mimořádné vydržení pozemku podle § 1095 občanského zákoníku (zejména pak na posouzení dílčí otázky, zda již byla prokázána držba pozemku ze strany hl. m. Prahy a potažmo zda bylo namístě odmítnout příslušné důkazní návrhy stěžovatelky).

S ohledem na to nepovažuje Ústavní soud za účelné blíže se zabývat tím, za jakých podmínek vůbec může dojít k prolomení blokace církevního majetku a vydržení věci, na kterou blokační ustanovení dopadalo [v podrobnostech viz např. nález sp. zn. III. ÚS 2269/20 ze dne 9. 6. 2021 (N 114/106 SbNU 255), zejm. body 17 až 19]. Žádný z účastníků totiž nerozporuje, že k mimořádnému vydržení pozemku mohlo dojít. Ústavní soud se proto bude zabývat pouze tím, zda nejsou napadená rozhodnutí zatížena vadou opomenutých důkazů.

32. V této souvislosti Ústavní soud především připomíná, že jednou z nutných podmínek jakéhokoliv – řádného i mimořádného – vydržení je to, že domnělý vydržitel věc či právo skutečně držel. K hodnocení absence nepoctivého úmyslu na straně vydržitele ve smyslu § 1095 občanského zákoníku (resp. řádnosti, poctivosti a pravosti držby v případě řádného vydržení ve smyslu § 1089 občanského zákoníku) přitom lze i podle judikatury obecných soudů přistoupit až tehdy, je-li prokázáno, že domnělý vydržitel věc či právo držel.

33. Jak ve své judikatuře v minulosti výstižně konstatoval – byť ve vztahu k řádnému vydržení – Nejvyšší soud, „nemůže být někdo držitelem oprávněným, pokud vůbec držitelem není. A není-li někdo držitelem vůbec, nemůže nabýt vlastnické právo k věci vydržením“ (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2017 sp. zn. 22 Cdo 490/2017). To, že bez držby věci či práva nemůže nastat jejich vydržení, přitom platí pro jakékoliv vydržení, neboť – slovy Nejvyššího soudu – „jedním z předpokladů vydržení (řádného i mimořádného) je držba“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2026 sp. zn. 22 Cdo 2467/2025, bod 16). Mimořádné vydržení podle § 1095 občanského zákoníku tak sice v zájmu ochrany právní jistoty a práv třetích osob stanovuje v jistém smyslu mírnější požadavky než vydržení řádné a může nastoupit i tehdy, je-li řádné vydržení vyloučeno, byť za cenu dvojnásobně dlouhé vydržecí doby (Spáčil, J., Králík, M. a kol. Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 376). Navzdory všem specifikům však pořád jde o vydržení, které bez držby nemůže nastat (Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2024, s. 1156, marg. 7).

34. Nejvyšší soud v této souvislosti ve své judikatuře navíc vyložil, že „tradičně se uznává, že držba zahrnuje faktické ovládání věci (*corpus possessionis*) a držební vůli, tedy úmysl věc držet ‚pro sebe‘, nikoliv pro jiného (*animus possidendi*). V této souvislosti Nejvyšší soud např. v rozsudku ze dne 17. 1. 2002 sp. zn. 22 Cdo 728/2000 vyslovil toto: ‚Pro vznik držby je nezbytné naplnění dvou předpokladů: vůle s věcí nakládat jako s vlastní (*animus possidendi* – prvek subjektivní) a faktické ovládání věci – panství nad věcí (*corpus possessionis* – prvek objektivní). Faktickým ovládáním se nerozumí jen fyzické ovládání věci. Fakticky věc ovládá ten, kdo podle obecných názorů a zkušeností vykonává tzv. právní panství nad věcí. Proto je držitelem pozemku i ten, kdo na něj fakticky dlouhou dobu nevstoupil, pokud se držby nechopí někdo jiný, a také ten, kdo vykonává držbu prostřednictvím jiné osoby (tzv. detentora). Je však nezbytné, aby detentor věc fyzicky ovládal pro držitele a jeho jménem (například jako jeho nájemce). Důkazní břemeno, že tomu tak bylo, leží na tom, kdo tvrdí, že ten, kdo věc fyzicky ovládal, byl jeho detentorem.‘ Je-li někdo zapsán ve veřejných knihách jako vlastník pozemku, nicméně pozemek fakticky (byť např. prostřednictvím detentora, který může být nájemcem či jiným uživatelem, odvozujícím své právo od knihovního vlastníka) neovládá, má tzv. knihovní držbu“, která však bez dalšího ochranu nepožívá (usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 490/2017).

35. Z výše uvedeného je zřejmé, že otázka, zda hl. m. Praha coby domnělý vydržitel mělo předmětný pozemek vůbec v držbě (tj. zda vůbec bylo držitelem), byla podle relevantní právní úpravy a judikatury obecných soudů významná pro rozhodnutí ve věci. Bez posouzení a prokázání samotné držby ze strany hl. m. Prahy nebylo možné přistoupit ani k posouzení absence jeho nepoctivého úmyslu, natož k vyslovení závěru o mimořádném vydržení pozemku.

36. Stěžovatelkou navržené důkazy [včetně ortofotomapy; leteckých a jiných fotografických snímků předmětného pozemku a jeho okolí; archivních leteckých měřických

snímků předmětného pozemku, dostupných na stránkách Zeměměřičského úřadu (z let 1957, 1966, 1967, 1968, 1969, 1975 a 2002); územního plánu města Klecany s grafickou částí] měly ve svém souhrnu prokazovat, že hl. m. Praha ani jeho právní předchůdce pozemek nikdy fakticky nedržely. Tyto důkazy konkrétně měly prokazovat, že předmětný pozemek nikdy nebyl součástí areálu čističky odpadních vod, neboť se nachází za oplocením areálu, nestojí na něm kalojemy (tj. informace uvedené ve smlouvě o bezúplatném převodu v tomto rozsahu neodpovídají realitě), vždy byl veden jako orná půda či zemědělská plocha a byl obhospodařován společně se sousedním pozemkem (*nota bene*, tento sousední pozemek je podle katastru nemovitostí v současnosti ve vlastnictví stěžovatelky). Ústavní soud nahlédnutím do soudního spisu zjistil, že všechny fotografické snímky předložené stěžovatelkou zobrazují předmětný pozemek jako – zjednodušeně řečeno – osázenou součást sousedního pole. *Prima facie* tak šlo o důkazy, které byly s to prokázat skutečnosti významné pro rozhodnutí ve věci, neboť by mohly zpochybnit tvrzení vedlejších účastníků o kontinuální, mnoho desetiletí trvající faktické držbě pozemku ze strany hl. m. Prahy či jeho právního předchůdce.

37. Pro posouzení, zda neprovedení těchto důkazů vedlo k porušení stěžovatelčina práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny (zejména k vadě opomenutých důkazů), je však nutno blíže posoudit dvě související otázky, a to a) zda nebyly rozhodné skutečnosti dostatečně prokázány již na základě jiných důkazů, tedy zda stěžovatelkou navržené důkazy nebyly nadbytečné, jak naznačovaly obecné soudy, a b) zda se stěžovatelka nezbavila možnosti úspěšně namítat vadu opomenutých důkazů tím, že je navrhla opožděně až v odvolacím řízení, ač byla v prvostupňovém řízení provedena koncentrace řízení. Ústavní soud se bude těmito dílčími otázkami zabývat postupně.

K nadbytečnosti a irelevanci navrhovaných důkazů

38. Otázkou, zda hl. m. Praha fakticky drželo pozemek, se měl zabývat a vést k ní dokazování již okresní soud. To však neučinil. Zabýval se pouze otázkou absence nepoctivého úmyslu a délky domnělé držby podle § 1095 občanského zákoníku, aniž by si předtím ujasnil, zda hl. m. Praha pozemek skutečně drželo, a to buď přímo, nebo alespoň prostřednictvím detentora. Jinými slovy, okresní soud v rozporu s relevantní judikaturou i odbornou literaturou zkoumal a vedl dokazování až k navazujícím podmínkám mimořádného vydržení, aniž by nejprve postavil najisto, že byla naplněna první, základní podmínka vydržení – držba pozemku.

39. Jak plyne z protokolu o jednání před soudem prvního stupně ze dne 31. 5. 2023 (č. l. 68 a násl. soudního spisu), okresní soud se spokojil pouze se strohými tvrzeními vedlejších účastníků, že došlo k – řádnému či mimořádnému – vydržení pozemku a že pozemek byl v držbě hl. m. Prahy nebo jeho právního předchůdce „po dobu 61 let“, přičemž k důkazu provedl pouze výpis z rejstříku evidovaných právnických osob (k tomu, že stěžovatelka je církevní právnickou osobou), vložku č. 1016 zemských desek (k tomu, že pozemek byl historickým majetkem církve), náhled průniku mapy parcel PK a KN, rozhodnutí Okresního národního výboru Praha – sever ze dne 23. 9. 1958, č. zem. 9687–1959 (k tomu, že došlo k bezúplatnému převodu majetku v rozhodném období), část smlouvy o bezúplatném převodu majetku podle zákona č. 92/1991 Sb. ze dne 31. 12. 1997 (k tomu, že pozemek byl převeden na hl. m. Prahu v rámci privatizace), výpis a náhled do katastru nemovitostí (k tomu, že v současnosti je jako vlastník pozemku zapsáno hl. m. Praha).

40. Krajský soud pak důkazy doplnil o rozhodnutí o privatizaci majetku státu ze dne 7. 11. 1997, úplné znění smlouvy o bezúplatném převodu ze dne 31. 12. 1997 a listinu nazvanou ohlášení nabytí vlastnického práva pro záznam do katastru nemovitostí ze dne 20. 7. 2004. Na základě těchto důkazů uzavřel, že na předmětném pozemku stojí kalojemy a že byl převeden na základě smlouvy o bezúplatném převodu do vlastnictví hl. m. Prahy, načež došlo i k zápisu vlastnického práva do katastru nemovitostí. V návaznosti na to označil stěžovatelkou navržené důkazy za irelevantní a nadbytečné, pročež je odmítl provést.

41. Nejvyšší soud přirozeně dokazování neprováděl a ani provádět nemohl, avšak aproboval závěry okresního a krajského soudu.

42. Ve výsledku tak – zjednodušeně řečeno – nastala situace, kdy soudy odmítly provést pro nadbytečnost a irelevanci důkazy, které měly prokazovat rozpor mezi údaji plynoucími z provedených listinných důkazů a faktickým stavem věci (tj. to, že podle tvrzení stěžovatelky nebyl pozemek nikdy součástí areálu čističky odpadních vod, jak plynulo z provedených listin, a naopak byly vždy obhospodařovány jako součást sousedního pole), neboť měly za to, že faktická držba pozemku ze strany hl. m. Prahy byla dostatečně prokázána na základě provedených listinných důkazů. Tvrzený rozpor mezi faktickým stavem a informacemi plynoucími z listinných důkazů ale lze jen stěží přesvědčivě vyvrátit poukazem na tytéž sporné listiny, jejichž soulad s realitou je rozporován.

43. Ústavní soud má proto za to, že obecné soudy v napadených rozhodnutích sice uvedly nějaké důvody pro odmítnutí provést stěžovatelkou navržené důkazy, avšak tyto důvody nelze považovat za adekvátní a řádné [nález sp. zn. II. ÚS 2067/14 ze dne 23. 6. 2015 (N 119/77 SbNU 739), bod 13]. Tím byla založena nepřezkoumatelnost napadených rozhodnutí a vada opomenutých důkazů porušující právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 61/94 ze dne 16. 2. 1995 (N 10/3 SbNU 51); nález sp. zn. III. ÚS 1414/16 ze dne 26. 7. 2016 (N 138/82 SbNU 215); nález sp. zn. II. ÚS 2545/17 ze dne 27. 2. 2018 (N 36/88 SbNU 499) a další]. Otázka, zda mezi provedenými listinnými důkazy a faktickým stavem věci neexistuje rozpor, který by mohl být s to zpochybnit samotnou existenci držby pozemku ze strany hl. m. Prahy coby domnělého vydržitele, totiž nebyla v řízení vůbec posouzena a nebylo k ní vedeno žádné dokazování. Za této situace proto soudy nemohly odmítnout stěžovatelkou navržené důkazy pro nadbytečnost či irelevanci.

44. V zájmu úplnosti lze dodat, že napadená rozhodnutí obecných soudů jsou z týchž důvodů zatížena také vadou extrémního rozporu mezi provedenými důkazy a skutkovými závěry v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny. Soudy totiž dospěly k závěru, že hl. m. Praha (resp. jeho právní předchůdce) se ujalo držby pozemku v padesátých letech minulého století a od té doby pozemek kontinuálně drželo, aniž by však provedly jakékoliv důkazy, z nichž by tento skutkový závěr mohl vyplývat.

Ke koncentraci řízení

45. Česká republika – Státní pozemkový úřad, za niž jedná Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve svém vyjádření mj. namítala, že stěžovatelka vznesla své důkazní návrhy opožděně až v odvolacím řízení, ač byla v řízení před soudem prvního stupně po řádném poučení provedena koncentrace řízení, pročež nemůže úspěšně namítat porušení svých práv podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

46. Ústavní soud v soudním spise ověřil, že soud prvního stupně skutečně na jednání dne 31. 5. 2023 provedl koncentraci řízení podle § 118b odst. 1 občanského soudního řádu. V rámci toho soud podle § 118a odst. 1 a 3 občanského soudního řádu vyzval stěžovatelku coby žalobkyni, aby doplnila svá tvrzení a označila důkazy „k tvrzenému mimořádnému vydržení, zdali tvrdí skutečnosti, a jaké, podle nichž 2. žalovaná (hl. m. Praha – pozn.) držela předmětný pozemek v nepoctivém úmyslu“, přičemž neučiní-li tak, může být ve věci neúspěšná (č. l. 69 soudního spisu).

47. Ústavní soud v obecné rovině akceptuje, že pokud účastník vlastní vinou a bez adekvátního důvodu vznese určité důkazní návrhy jako novum až v odvolacím řízení, ač byla předtím provedena koncentrace řízení, může se tím připravit o možnost namítat ve vztahu k těmto důkazům vadu opomenutých důkazů (z poslední doby viz např. usnesení sp. zn. III. 3622/25 ze dne 23. 4. 2026). K tomu nicméně v nyní posuzované věci nedošlo.

48. V této souvislosti je vhodné poznamenat, že ač okresní soud stěžovatelku poučil podle § 118a odst. 1 a 3 občanského soudního řádu, odvolací soud toto poučení nepovažoval za

řádné, pročež „doplnil ve smyslu § 213 odst. 4 o. s. ř. dokazování podle § 205a písm. d) o. s. ř.“ (bod 26 napadeného rozsudku krajského soudu). Posledně uvedené ustanovení občanského soudního řádu představuje jednu z výjimek z principu neúplné apelace. Umožňuje znovu otevřít dokazování před odvolacím soudem a zakotvuje možnost účastníka namítat i důkazy, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně, pokud „jimi má být splněna povinnost tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti nebo důkazní povinnost, a to za předpokladu, že pro nesplnění některé z uvedených povinností neměl odvolatel ve věci úspěch a že odvolatel nebyl řádně poučen podle § 118a odst. 1 až 3“ [§ 205a písm. d) občanského soudního řádu].

49. Odvolací soud tudíž nepovažoval poučení soudu prvního stupně podle § 118a odst. 1 a 3 občanského soudního řádu za řádné a potažmo neměl za to, že takto provedená koncentrace byla překážkou pro doplnění dokazování v odvolacím řízení o část navržených důkazů (konkrétně o rozhodnutí o privatizaci majetku státu ze dne 7. 11. 1997, úplné znění smlouvy o bezúplatném převodu ze dne 31. 12. 1997 a ohlášení nabytí vlastnického práva pro záznam do katastru nemovitostí ze dne 20. 7. 2004). Odvolací soud navíc neodmítl provést stěžovatelkou navržené důkazy ortofotomapou, leteckými a jinými fotografickými snímky pozemku a jeho okolí, archivními leteckými měřickými snímky pozemku a územním plánem města Klecany z toho důvodu, že by tomu bránila koncentrace řízení, ale proto, že je považoval za nadbytečné a irelevantní. Z tohoto stavu není dán žádný racionální důvod k tomu, aby Ústavní soud – v rozporu se závěry odvolacího soudu – sám dospěl k závěru, že provedení stěžovatelkou navržených důkazů v odvolacím řízení bránila koncentrace řízení před soudem prvního stupně.

50. Ústavní soud na okraj poznamenává, že okresní soud ani nemohl stěžovatelce uložit podle § 118a odst. 1 a 3 občanského soudního řádu povinnost, aby tvrdila skutečnost a předložila důkazy, že hl. m. Praha jakožto údajný vydržitel nedrželo pozemek po dobu alespoň dvaceti let. V opačném případě by okresní soud přistoupil k nepřípustnému přenesení důkazního břemene ze žalovaných (vedlejších účastníků) na žalobkyni (stěžovatelku). Jde-li o rozložení důkazního břemene u mimořádného vydržení, mj. platí, že domnělý vydržitel – tady hl. m. Praha – musí tvrdit a prokazovat, že měl držbu po celou vydržecí dobu vyžadovanou zákonem (Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník, s. 1156, marg. 7), zatímco protistrana – tady stěžovatelka – musí tvrdit a prokazovat buď zánik držby nebo nepoctivý úmysl domnělého vydržitele (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2022 sp. zn. 22 Cdo 3387/2021; Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník, s. 1156, marg. 7). V kontextu nyní posuzované věci to ve zkratce znamená to, že stěžovatelka neměla povinnost tvrdit a prokazovat, že hl. m. Praha coby údajný vydržitel nedrželo pozemek po nezbytně dlouhou dobu. Bylo to naopak hl. m. Praha, které bylo povinno tvrdit a prokazovat, že tento pozemek po nezbytně dlouhou dobu drželo. Pokud z poučení soudu prvního stupně snad plynulo, že stěžovatelka měla povinnost prokazovat, že hl. m. Praha pozemek nedrželo po nezbytně dlouhou dobu, šlo by o poučení vadné.

51. Ústavní soud s ohledem na výše uvedené uzavírá, že stěžovatelka nevznesla své důkazní návrhy opožděně a nepřipravila se ani o možnost úspěšně namítat vadu opomenutých důkazů u Ústavního soudu.

VII. Závěr

52. Na základě výše uvedeného Ústavní soud dospěl k závěru, že napadená rozhodnutí trpí vadou opomenutých důkazů, čímž došlo k porušení stěžovatelčiných základních práv podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Obecné soudy totiž bez adekvátních důvodů odmítly provést důkazy, které mohly být významné pro rozhodnutí o žalobě na určení vlastnictví k předmětnému pozemku.

53. Obecné soudy budou mít v dalším řízení povinnost řádně se vypořádat se všemi důkazními návrhy či důkazy, které by mohly být relevantní pro rozhodnutí ve věci. Nynější nález Ústavního soudu však nijak nepředjímá, jak mají být tyto důkazní návrhy či důkazy posouzeny nebo jaké skutkové a právní závěry z nich mají obecné soudy dovodit, neboť to v této procesní fázi ani není možné.

54. Ústavní soud ze shora uvedených důvodů ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu vyhověl a zrušil napadená rozhodnutí okresního, krajského a Nejvyššího soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 84
Překvapivé rozhodnutí odvolacího soudu a vada řízení jako způsobilý dovolací důvod
(sp. zn. III. ÚS 1320/25 ze dne 11. června 2026)

I. Odvolací soud je povinen umožnit účastníkům řízení seznámit se s jeho odlišným (novým) právním názorem a dát jim příležitost se k němu vyjádřit a eventuálně vznášet důkazní návrhy (vyžadovala-li by to nová tvrzení vztahující se k takto změněnému právnímu názoru). Pokud tak neučiní, stane se jeho postup nepředvídatelným a jeho rozhodnutí překvapivým, porušujícím čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. To platí tím spíše v situaci, kdy by dílčí odlišné právní závěry odvolacího soudu mohly být v případě jiného posouzení smluvního ujednání týmž soudem schopny změnit i jeho další navazující závěry.

II. Procesní pochybení odvolacího soudu spočívající v nesprávné aplikaci či výkladu procesního práva, případně v porušení ústavně zaručených práv účastníka, může být způsobilým dovolacím důvodem i právní otázkou podle § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, je-li v dovolání uplatněno zákonným způsobem; odmítne-li Nejvyšší soud takové dovolání jako vadné jen proto, že namítané pochybení lze současně kvalifikovat jako vadu řízení, poruší právo dovolatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně, soudce Milana Hulmáka (soudce zpravodaj) a soudkyně Daniely Zemanové o ústavní stížnosti stěžovatelky ARMEX ENERGY, a. s., sídlem Folknářská 1246/21, Děčín II – Nové Město, zastoupené Mgr. Helenou Peychlovou, advokátkou, sídlem Na Příkopě 1047/17, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. února 2025 č. j. 33 Cdo 1360/2024-342, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 17. ledna 2024 č. j. 23 Co 345/2023-307 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 30. srpna 2023 č. j. 17 C 120/2018-275, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 9 jako účastníků řízení a C4G, s. r. o., sídlem Teplická 604/15, Praha 9, zastoupené JUDr. Davidem Maškem, Ph.D., advokátem, sídlem Ovocný trh 573/12, Praha 1, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. února 2025 č. j. 33 Cdo 1360/2024-342 bylo porušeno základní právo stěžovatelky zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 17. ledna 2024 č. j. 23 Co 345/2023--307 byla porušena základní práva stěžovatelky zaručená čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. února 2025 č. j. 33 Cdo 1360/2024-342 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 17. ledna 2024 č. j. 23 Co 345/2023-307 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

IV. Vedlejší účastnici se náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem nepřiznává.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení v záhlaví označeného usnesení Nejvyššího soudu a rozsudků Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) a Obvodního soudu pro Prahu 9 (dále jen „obvodní soud“) s tvrzením, že porušily její ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z obsahu napadených rozhodnutí, jakož i z vyžádaného spisového materiálu se podává, že předmětem řízení před obecnými soudy byla žaloba, kterou se stěžovatelka domáhala zaplacení 7 500 000 Kč s příslušenstvím z titulu náhrady škody způsobené porušením povinnosti vedlejší účastnice plynoucí ze Smlouvy o poskytování poradenství ze dne 30. 6. 2015 (dále jen „Smlouva“). Na základě Smlouvy se vedlejší účastnice (poradce) zavázala za sjednanou odměnu poskytovat stěžovatelce (klientovi) služby odborného poradenství a konzultací v oblasti nákupu a prodeje plynu včetně strategie sjednávání a uzavírání smluv na nákup a prodej plynu, řízení portfolia dodávek a predikce spotřeb. Účelem Smlouvy bylo, aby si stěžovatelka v průběhu doby postupně a efektivním způsobem osvojovala know-how, které je potřebné pro obchodníka s plynem, jenž je zároveň subjektem zúčtování a toto know-how po neomezenou dobu bez dalších omezení využívala.

3. Obvodní soud rozsudkem ze dne 23. 3. 2022 č. j. 17 C 120/2018-204 žalobu stěžovatelky zamítl. Městský soud rozsudkem ze dne 7. 10. 2022 č. j. 23 Co 234/2022-234 rozsudek obvodního soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení s tím, že se měl správně zabývat tím, zda vedlejší účastnice byla na základě Smlouvy povinna poskytnout stěžovatelce odborné poradenství či konzultaci k otázce plánovaného střednědobého či dlouhodobého nákupu plynu v dubnu 2016 bez ohledu na závaznost tohoto poradenství. Městský soud dále shledal pochybení obvodního soudu při hodnocení důkazních prostředků, a to konkrétně při hodnocení výpovědí svědků a účastníků; vyslovil závazný právní názor, dle kterého měl obvodní soud v souladu s § 555–558 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. z.“) řádně vyložit obsah Smlouvy uzavřené mezi účastníky a učinit skutkové zjištění, zda předmětem Smlouvy byla i povinnost vedlejší účastnice poskytnout stěžovatelce odborné poradenství a konzultaci v oblasti střednědobého či dlouhodobého nákupu plynu, aniž by řešil „závaznost“ poradenství, a dále, aby obvodní soud učinil skutková zjištění ohledně průběhu schůzky dne 19. 4. 2016, zejména zda a jaká rada byla vedlejší účastnicí poskytnuta stěžovatelce s tím, že za tímto účelem řádně a logicky zhodnotí jednotlivé důkazní prostředky. Teprve poté je podle městského soudu namístě zabývat se dalšími předpoklady jak smluvní odpovědnosti vedlejší účastnice za škodu, tak předpoklady odpovědnosti za škodu způsobenou informací nebo radou dle § 2950 o. z.

4. Napadeným rozsudkem obvodní soud následně žalobu stěžovatelky zamítl (výrok I) a zavázal ji k náhradě nákladů řízení vedlejší účastnice ve výši 1 167 287 Kč (výrok II). Obvodní soud posoudil Smlouvu jako tzv. nepojmenovanou smlouvu (§ 1746 odst. 2 o. z.), přičemž přiměřeně použil úpravu smlouvy o dílo s nehmotným výsledkem podle § 2631 a násl. o. z.; dále dospěl k závěru, že vedlejší účastnice měla povinnost aktivně poskytovat poradenství stěžovatelce ke střednědobým a dlouhodobým forwardovým nákupům, tj. k těmto vykonávat poradenské činnosti při rozhodování o nákupu a prodeji plynu od jednotlivých smluvních

partnerů klienta. Ohledně těchto nákupů však neměla nastavovat nákupní strategii v závislosti na predikci, a ani neměla aktivně řídit denní pozice nákupu plynu, stran těchto nákupů (blíže srov. body 53 až 63 napadeného rozsudku obvodního soudu). Podle soudu dále nebyly prokázány předpoklady pro smluvní odpovědnost vedlejší účastnice za škodu podle § 2913 a násl. o. z., a proto shledal žalobu nedůvodnou. Jde-li o stěžovatelčin popis skutku, tedy že jí vedlejší účastnice na schůzce dne 19. 4. 2016 radila nenakupovat plyn (čímž jí měla vzniknout újma), podle soudu tato neunesla důkazní břemeno; z provedeného dokazování verze stěžovatelky nebyla prokázána.

5. Městský soud v napadeném rozsudku konstatoval, že obvodní soud správně zjistil účel a předmět Smlouvy, nicméně zopakoval dokazování Smlouvou zejména za účelem zjištění přesného znění ujednání čl. II odst. 2. Dále uvedl, že obvodní soud správně, v souladu s předchozím závazným právním názorem soudu (usnesení ze dne 7. 10. 2022 č. j. 23 Co 234/2022-234), vyložil rozsah povinností vedlejší účastnice ze Smlouvy. Městský soud se ztotožnil se závěrem, že podle čl. II bodu 1 písm. c) Smlouvy měla vedlejší účastnice povinnost poskytovat stěžovatelce poradenství i ke střednědobým a dlouhodobým nákupům plynů (tzv. forwardům), kdy tuto činnost měla podle čl. II bodu 7 vykonávat s odbornou péčí; obdobně souhlasil s tím, že ohledně tzv. forwardových nákupů neměla povinnost nastavovat nákupní strategii v závislosti na predikci ani aktivní řízení denní pozice nákupů plynu – výklad čl. II bod 1 písm. d) Smlouvy *a contrario*, v němž je výslovně uvedena povinnost vedlejší účastnice nastavovat krátkodobou nákupní strategii v závislosti na predikci, přičemž poukázal na úmysl stran i zavedenou praxi stran (e-mailová korespondence – blíže bod 15 napadeného rozsudku). Oproti tomu městský soud uzavřel, že nejsou správné závěry obvodního soudu, podle kterých vedlejší účastnice v řízení netvrdila skutečnosti, že svou činnost omezila pouze na výkon činností spjatých s know-how – naopak vedlejší účastnice již ve svém vyjádření k žalobě ze dne 7. 8. 2018 výslovně uváděla, že sice poskytovala poradenství v oblasti nákupu a prodeje plynu, toto poradenství však směřovalo k předání dovedností a znalostí (know-how), které by stěžovatelce umožnily postupné provádění uvedených dovedností přímo jejími pracovníky (blíže viz bod 45 napadeného rozsudku obvodního soudu a bod 16 napadeného rozsudku městského soudu). Jde-li o tvrzené porušení povinnosti vedlejší účastnicí spočívající v poskytnutí nesprávné rady na schůzce dne 19. 4. 2016 ohledně nákupu forwardů, městský soud se ztotožnil s obvodním soudem v tom, že stěžovatelka neunesla důkazní břemeno ve vztahu k tomuto svému tvrzení.

6. Pokud šlo o otázku, zda vedlejší účastnice měla povinnost poskytovat aktivní poradenství v oblasti forwardových nákupů plynu, dospěl městský soud k odlišnému právnímu názoru než obvodní soud, přičemž shledal neplatným ujednání čl. II odst. 2 Smlouvy pro neurčitost, kterou nebylo možno odstranit ani výkladem (čl. II odst. 2 Smlouvy: „Poradce je povinen vykonávat svou činnost samostatně, z vlastní iniciativy, soustavně a pravidelně po celou dobu této smlouvy s tím, že postupně může svoji činnost omezovat na dohled nad činnostmi spojenými s ‚know-how' Poradce, které jsou interně vykonávány pracovníky Klienta"). Toto ujednání na jedné straně fakticky omezuje povinnosti vedlejší účastnice vyplývající z čl. II odst. 1 Smlouvy na pouhý dohled nad činnosti spojené s know-how, aniž by však bylo jakkoli určeno (konkretizováno), od jaké doby po uzavření Smlouvy je tak vedlejší účastnice oprávněna učinit, ani není uvedeno, zda a případně jakým způsobem je vedlejší účastnice povinna o této redukci svých povinností informovat stěžovatelku. Městský soud proto shledal ustanovení čl. II odst. 2 Smlouvy neplatným ve smyslu § 553 odst. 1 o. z., ve spojení s § 576 o. z., když toto ujednání bylo možné od zbývajícího obsahu Smlouvy oddělit. Podle soudu tedy měla vedlejší účastnice po celou dobu trvání Smlouvy povinnosti vyplývající z čl. II Smlouvy, tj. povinnost ve smyslu čl. II odst. 1 písm. c) Smlouvy poskytovat poradenství i ve vztahu k forwardům, toto se však netýkalo nastavení nákupní strategie forwardů, přičemž zároveň žalovaná nebyla povinna poskytovat poradenství aktivně ve smyslu sama od sebe.

7. Nejvyšší soud napadeným usnesením dovolání stěžovatelky odmítl, přičemž shrnul, že podstatou návrhu je její výhrada vůči interpretaci Smlouvy. Podle Nejvyššího soudu se městský soud neodchýlil od pravidel výkladu právních jednání tak, jak je chápe mj. i judikatura, pokud dovodil, že vedlejší účastnice se ve Smlouvě zavázala poskytovat poradenství ke střednědobým a dlouhodobým nákupům plynu, ale nebyla povinna nastavovat střednědobou a dlouhodobou nákupní strategii v závislosti na predikci a aktivně řídit denní pozice nákupu plynu. Dále konstatoval, že městský soud respektoval právní názor, který ve věci již dříve vyslovil; obdobně se obvodní soud řídil závazným právním názorem vysloveným právě městským soudem a podrobně se zabýval výkladem Smlouvy, kdy vycházel nejen z jejího textu, ale i dosavadní praxe smluvních stran. Při řešení oddělitelnosti právního jednání, kterého se týká důvod neplatnosti nebo nicotnosti ve smyslu § 553 odst. 1 o. z., postupoval městský soud v souladu se závěry judikatury Nejvyššího soudu. Dále se Nejvyšší soud vyjádřil k otázce použití výkladu „*a contrario*“ a dodal, že nebylo možné přihlížet k namítané vadě představující porušení principu právní jistoty a předvídatelnosti (resp. pokud by jí bylo skutečně řízení zatíženo), a to kvůli nepřípustnosti dovolání.

II. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka po rekapitulaci předchozího průběhu řízení předkládá v rozsáhlé ústavní stížnosti několik okruhů námitek, jimiž brojí proti napadeným rozhodnutím, a které lze ve stručnosti rekapitulovat následovně:

a) Porušení zásady zákazu překvapivého a svévolného rozhodnutí, resp. zásady předvídatelnosti soudního rozhodování a ochrany legitimního očekávání spatřuje v odlišném právním posouzení věci – konkrétně posouzení čl. II bodu 2 Smlouvy městským soudem bez toho, aby před vyhlášením napadeného rozsudku soud stěžovatelku s tímto odlišným právním názorem seznámil. Městský soud totiž dospěl k závěru o věcné správnosti výroku obvodního soudu, avšak na základě odlišného právního posouzení. Dále stěžovatelka vytýká Nejvyššímu soudu závěr, podle něhož nebylo možné přihlédnout k namítané vadě řízení pro nepřípustnost dovolání.

b) Nesprávné posouzení některých otázek vymezených v dovolání stěžovatelky, resp. jejich posouzení Nejvyšším soudem jako otázek skutkových, přestože podle stěžovatelky nebyla podstatou jejích námitek výhrada vůči výsledku interpretace Smlouvy, ale jiné otázky, zejména ohledně postupu soudů v rámci procesu interpretace Smlouvy a způsobu posuzování dalších souvisejících právních otázek.

c) Porušení práva na soudní ochranu stěžovatelka dovozuje též z tvrzené absence řádného vypořádání s uplatňovanými námitkami, potažmo v absenci řádného odůvodnění napadených rozhodnutí. Soudy navíc zcela nedůvodně neprovedly řadu stěžovatelkou navržených relevantních důkazů ve vztahu k jejím základním tvrzením.

d) Porušení povinnosti městského soudu respektovat právní názor, který v téže věci dříve vyslovil. Stěžovatelka přitom poukazuje na závěry usnesení téhož soudu ze dne 7. 10. 2022 (viz výše bod 3).

e) Porušení ústavně konformního výkladu oddělitelnosti smluvních ujednání v případě zjištění neplatnosti některého z nich stěžovatelka dovozuje z postupu městského soudu, který je v rozporu s konstantní judikaturou týkající se oddělitelnosti části právního úkonu od ostatního jeho obsahu, kdy je třeba naopak dávat přednost přístupu, který jinak zachová ostatní části Smlouvy; současně platí, že vztahuje-li se důvod neplatnosti jen na část právního úkonu, je neplatnou jen tato část, pokud z povahy právního úkonu nebo z jeho obsahu anebo z okolností, za nichž k němu došlo, nevyplývá, že tuto část nelze oddělit od ostatního obsahu, přičemž je třeba též respektovat vůle účastníků právního jednání.

f) Obecné soudy podle stěžovatelky rovněž nesprávně aplikovaly argument „*a contrario*“ při posuzování obsahu Smlouvy.

g) Porušení povinnosti soudů vycházet toliko ze skutkového stavu, který vyplývá z dokazování – pokud městský soud dospěl k závěru o neplatnosti čl. II odst. 2 Smlouvy, nelze pouze na základě takového závěru dovodit, že povinnost vedlejší účastnice poskytovat poradenství „samostatně, z vlastní iniciativy, soustavně a pravidelně po celou dobu smlouvy“ není dána, když tuto povinnost mohla mít (a v daném případě měla) i bez toho, že by taková povinnost byla smluvně sjednána. K neplatné části Smlouvy se v případě zjištěné neplatnosti toliko nepřihlíží.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastníkem řízení, v nichž byla vydána napadená rozhodnutí a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka před jejím podáním vyčerpala veškeré zákonné procesní prostředky ochrany svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

IV. Vyjádření účastníků, vedlejší účastnice a replika stěžovatelky

10. Soudce zpravodaj vyzval Nejvyšší soud, městský soud, obvodní soud i vedlejší účastnici řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

11. Obvodní soud označil podanou ústavní stížnost za nedůvodnou. Zdůraznil, že jak při projednávání, tak i při samotném rozhodování se důkladně zabýval všemi relevantními tvrzeními, provedl dokazování v potřebném rozsahu, provedené důkazy následně pečlivě hodnotil a svůj závěr o skutkovém stavu podrobně popsal v odůvodnění svého rozsudku. Po předchozí kasaci jeho rozhodnutí městským soudem se přitom v dalším řízení striktně řídil vysloveným závazným právním názorem soudu, zejména řádně vyložil obsah Smlouvy, zabýval se otázkou, zda byla předmětem Smlouvy i povinnost vedlejší účastnice poskytnout stěžovatelce odborné poradenství a konzultaci v oblasti střednědobého či dlouhodobého nákupu plynu a učinil skutková zjištění ohledně průběhu schůzky dne 19. 4. 2016.

12. Městský soud se ve vyjádření ztotožnil se skutkovými i právními závěry, ke kterým dospěl po doplnění dokazování za postupu dle § 213 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „o. s. ř.“) po odstranění deficitu v dokazování obvodním soudem, a proto na ně ve stručnosti odkázal. Současně se nedomnívá, že ve zmíněném řízení zasáhl do ústavně zaručených práv účastníků na zachování rovnosti procesních stran a na dodržení práva na spravedlivý proces.

13. Nejvyšší soud pouze stručně odkázal na odůvodnění odmítavého usnesení, které vychází z jeho ustálené rozhodovací praxe.

14. Vedlejší účastnice v rozsáhlém vyjádření nejprve uvádí, že stěžovatelkou provedené vylíčení rozhodných skutečností lze jen stěží považovat za pravdivé, když neobsahuje objektivní a úplnou rekapitulaci rozhodujících skutečností a předchozích řízení, nýbrž jejich subjektivní hodnocení. Následně se vyjadřuje k jednotlivým okruhům námitek stěžovatelky:

a) K námitce porušení zásady předvídatelnosti soudního rozhodování vedlejší účastnice uvádí, že překvapivost rozhodnutí podle rozhodovací praxe Ústavního soudu nastane, pokud odvolací soud dospěje k závěru o věcné správnosti rozsudku na základě zcela odlišného právního posouzení a zároveň, že toto posouzení má zcela zásadní povahu pro meritorní rozhodnutí; dle názoru vedlejší účastnice však ani jedna z těchto podmínek nebyla v posuzovaném případě naplněna. Změna stanoviska v rozsudku městského soudu ohledně čl. II odst. 2 Smlouvy představovala jen dílčí doplnění stanoviska v rozsudku obvodního soudu. Nadto výkladem a platností Smlouvy se soudy v posuzovaném řízení podrobně zabývaly a účastníci se k ní opakovaně vyjadřovali; stěžovatelka v Ústavní stížnosti navíc neuvádí, jaký konkrétní vliv měl postup městského soudu na její ústavně zaručená práva, resp. jakou

argumentaci v důsledku namítané překvapivosti právního stanoviska městského soudu nemohla v tomto směru uplatnit, aby zvrátila meritorní rozhodnutí ve svůj prospěch.

b) Vedlejší účastnice nespatřuje žádné pochybení obecných soudů (resp. Nejvyššího soudu) ani při posouzení otázek v dovolání stěžovatelky jako otázek skutkových, jelikož otázky předložené stěžovatelkou (v části B až E jejího dovolání) Nejvyšší soud správně posoudil jako otázky skutkové a namítané pochybení nemá ani potřebný ústavněprávní přesah, ani není způsobilé přivodit stěžovatelce příznivější rozhodnutí ve věci.

c) K námitkám ohledně nevypořádání se s námitkami stěžovatelky ve vedeném řízení – podle vedlejší účastnice nelze v posuzovaných rozhodnutích spatřovat žádnou libovůli obecných soudů, ani extrémní nesoulad mezi zjištěným skutkovým stavem a z něho vyvozenými právními závěry ve smyslu ustálené judikatury Ústavního soudu. Soudy rovněž řádně zdůvodnily, proč neprovedly některé stěžovatelkou navrhované důkazy.

d) K námitce nerespektování dříve vysloveného právního názoru – podle vedlejší účastnice je v tomto ohledu zásadní, že stěžovatelka postup městského soudu značně zkresluje, přičemž stěžovatelkou odkazovaná soudní rozhodovací praxe není přiléhavá k řešené věci. Ve věci byl dán městským soudem závazný pokyn, jak postupovat a provést řádný výklad Smlouvy, a nikoliv závazný právní názor k otázce vykladu Smlouvy, vyslovený až teprve v návaznosti na opakované posouzení věci a doplněné dokazování. Podle vedlejší účastnice by navíc (ani teoreticky) nebylo možné o porušení daného právního názoru v usnesení městského soudu v řešené procesní situaci vůbec uvažovat, když městský soud následně v napadeném rozsudku vyslovil neplatnost (resp. zdánlivost) čl. II odst. 2 Smlouvy pro neurčitost. V tomto ohledu městský soud žádný dřívější názor nezaujal, resp. ani zaujmout nemohl, pokud pověřil obvodní soud, aby se dále zabýval výkladem Smlouvy, který nutně implicitně zahrnoval také posouzení její případné neurčitosti.

e) K ostatním námitkám nesprávného výkladu Smlouvy obecnými soudy – podle vedlejší účastnice ani v tomto případě není námitka stěžovatelky způsobilá vést ke změně meritorního rozhodnutí soudů v posuzované věci. To je totiž založeno na dalších důvodech nedotčených argumentací v ústavní stížnosti.

Závěrem vedlejší účastnice označila ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou a navrhla, aby ji Ústavní soud odmítl a přiznal jí náhradu nákladů řízení.

15. Soudce zpravodaj postupně zaslal vyjádření obvodního soudu, městského soudu, Nejvyššího soudu i vedlejší účastnice k případné replice. Stěžovatelka v rámci svého vyjádření setrvala na důvodnosti podané ústavní stížnosti zejména s tím, že jde mj. o „učebnicový příklad překvapivého rozhodnutí“. Poukazuje přitom i na text ústavní stížnosti a opět se blíže vyjadřuje k tomu, jak obvodní soud opakovaně nesprávně identifikoval žalobní tvrzení (závěr o překročení návrhu a porušení dispoziční zásady). Toto pochybení týkající se opětovně nesprávné identifikace žalobních tvrzení výslovně potvrdil i městský soud (bod 17 napadeného rozsudku) ovšem s tím, že toto pochybení podle něj „není způsobilé ničeho změnit na výsledku řízení z důvodu neplatnosti příslušné části Smlouvy“, kterou však poprvé naznal až v písemném vyhotovení napadeného rozsudku. Tímto postupem porušil zásadu zákazu překvapivého a svévolného rozhodnutí, resp. zásady předvídatelnosti soudního rozhodování a ochrany legitimního očekávání, když zamítl žalobu na základě nového právního důvodu, a sice pro údajnou neplatnost části Smlouvy, kterou žádná ze stran sporu do té doby nenamítala, ani jeden ze soudů na ni strany sporu neupozornil a tento důvod se poprvé objevil až v odůvodnění napadeného rozsudku městského soudu, tj. bez možnosti na ni reagovat.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud úvodem připomíná, že není součástí soustavy soudů [čl. 91 odst. 1 Ústavy] a nepřísluší mu výkon dozoru nad jejich rozhodovací činností. Do rozhodovací činnosti soudů je Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn

zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

17. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uplatňuje celou řadu námitek, přičemž první, stěžejní a z pohledu Ústavního soudu důvodnou je porušení zásady zákazu překvapivého a svévolného rozhodnutí, resp. zásady předvídatelnosti soudního rozhodování a ochrany legitimního očekávání, a to ve vztahu k odlišnému právnímu posouzení věci městským soudem. S uvedeným následně souvisí i námitky stěžovatelky směřující proti postupu Nejvyššího soudu, který nepřihlédl k namítanému procesnímu pochybení (vadě) městského soudu s odkazem na § 242 odst. 3 větu druhou o. s. ř. Vzhledem k tomu, že v dalším řízení před obecnými soudy bude dán stěžovatelce prostor k uplatnění jejích dalších argumentů, Ústavní soud se zbývajícími námitkami již podrobněji nezabýval, neboť to v dané situaci (a s ohledem na dále vyložené důvody zrušení napadených rozhodnutí Nejvyššího soudu a městského soudu) považoval za nadbytečné.

A/ Obecná východiska

18. Ústavní soud již v minulosti ve své judikatuře vyložil, že právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1, resp. čl. 38 odst. 2 Listiny) nelze vykládat tak, že by pokrývalo veškeré případy porušení kogentních procesních ustanovení v objektivní poloze. V případě subjektivního práva na soudní ochranu je třeba vždy zkoumat, jak porušení procesních předpisů zkrátilo jednotlivce na možnosti uplatňovat jednotlivá procesní práva a konat procesní úkony, jež by byly způsobilé přivodit pro jednotlivce příznivější rozhodnutí ve věci samé [srov. nález ze dne 11. 1. 2024 sp. zn. III. ÚS 1472/23 (N 12/122 SbNU 96) a další v bodě 15 citovaná starší judikatura Ústavního soudu].

19. Předvídatelnost soudního rozhodování (resp. zákaz vydání překvapivého rozhodnutí), zákaz svévolného rozhodování a ochrana legitimního očekávání účastníků náleží podle judikatury Ústavního soudu mezi základní zásady spravedlivého procesu [srov. nález ze dne 23. 11. 2010 sp. zn. IV. ÚS 2738/10 (N 235/59 SbNU 391) či sp. zn. III. ÚS 1472/23].

20. Podle judikatury Ústavního soudu se o překvapivé rozhodnutí jedná mimo jiné tehdy, nedostanou-li účastníci řízení příležitost vyjádřit se k odlišnému hodnocení důkazů [nález ze dne 9. 1. 2014 sp. zn. III. ÚS 1980/13 (N 1/72 SbNU 23)] nebo k odlišnému právnímu hodnocení [nález ze dne 31. 7. 2008 sp. zn. I. ÚS 777/07 (N 134/50 SbNU 181)]. Zákaz překvapivých rozhodnutí samozřejmě neznamená, že by účastníci řízení měli vždy znát závěry soudu ještě předtím, než soud vynese rozhodnutí. Znamená to však, že účastníci řízení musí mít možnost účinně argumentovat ve vztahu ke všem otázkám, na jejichž řešení bude rozhodnutí soudu spočívat [nález ze dne 12. 4. 2016 sp. zn. I. ÚS 2315/15 (N 64/81 SbNU 99)]. Účastníkům řízení má být zřejmé, co je pro řešení věci relevantní, ať jde o otázky skutkové či právní. Je proto nezbytné, aby soud účastníky řízení poučil, že hodlá vycházet z jiné právní úpravy, jiného právního posouzení či jiných skutkových zjištění, než mohou účastníci řízení předvídat vzhledem k dosavadnímu průběhu řízení [nález ze dne 27. 2. 2018 sp. zn. IV. ÚS 233/17 (N 34/88 SbNU 479)].

21. Postup odvolacího soudu podle § 219 o. s. ř. předpokládá, že rozhodnutí, jímž je potvrzeno rozhodnutí okresního soudu – co do výroku – jako věcně správné, bude pro účastníky předvídatelné. Předvídatelnosti rozhodnutí odvolacího soudu lze v případě takového postupu dosáhnout tím, že odvolací soud seznámí účastníky se svým odlišným právním názorem a poskytne jim prostor pro vyjádření k takovému názoru. Nutnost zpřístupnění odchylného právního názoru účastníkům vyplývá i z faktu, že odvolatel svým odvoláním brojí proti určitému skutkovému stavu a jeho právnímu posouzení, jak k němu dospěl soud prvního stupně; odvolací odpůrce se potom vyjadřuje k argumentaci obsažené v odvolání. Argumentace odvolatele i odvolacího odpůrce se tedy vztahuje k napadenému prvoinstančnímu rozhodnutí, přičemž žádný z nich v době, kdy podává odvolání či vyjádření k němu, nemůže předpokládat,

zda odvolací soud zaujme jiný právní názor, jakou bude mít tento právní názor podobu, a jaké skutkové a právní důvody by z hlediska tohoto odlišného právního názoru měly být relevantní (nález sp. zn. I. ÚS 777/07). Dospěje-li tedy odvolací soud k závěru o věcné správnosti výroku na základě odlišného právního posouzení věci, s nímž účastníky neseznámí a nedá jim příležitost se k němu vyjádřit, jde o porušení práva být slyšen podle čl. 38 odst. 2 Listiny [obdobně viz nálezy ze dne 27. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 3330/13 (N 18/76 SbNU 283), ze dne 15. 3. 2010 sp. zn. I. ÚS 2502/09 (N 52/56 SbNU 561) či ze dne 11. 1. 2024 sp. zn. III. ÚS 1472/23]. To platí i v případě, kdy by jeho aplikace z hlediska skutkového stavu nevyžadovala doplňování nových skutečností a důkazů [srov. nálezy ze dne 19. 4. 2016 sp. zn. III. ÚS 3317/15 (N 70/81 SbNU 243), ze dne 30. 11. 2021 sp. zn. I. ÚS 933/21 (N 211/109 SbNU 286) a další či Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Doležílek, J. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. 3. vydání (3. aktualizace). Beck-online. Beck, 2024 (komentář k § 219, autor R. Šebek, bod 2)].

22. Odvolací soud, který potvrdil rozsudek soudu prvního stupně z jiného důvodu, než byl důvod zamítnutí žaloby soudem prvostupňovým, aniž by před vydáním potvrzujícího rozsudku seznámil účastníky řízení se svým právním názorem – odlišným od právního názoru soudu prvního stupně a neumožnil jim se k němu vyjádřit, porušil zásadu dvojinstančnosti řízení, a tím ve svých důsledcích zasáhl do stěžovatelova práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny [srov. nález ze dne 22. 10. 2008 sp. zn. I. ÚS 129/06 (N 179/51 SbNU 217)].

B/ Aplikace obecných východisek na posuzovanou věc

23. V nyní posuzované věci je třeba – jak je již uvedeno výše – přisvědčit stěžovatelce, že napadený rozsudek městského soudu pro ni byl tzv. překvapivým, a to co do dílčích závěrů soudu o neurčitosti čl. II odst. 2 Smlouvy.

24. Obvodní soud napadeným rozsudkem dospěl po posouzení obsahu Smlouvy a dalších důkazů k závěru, že vedlejší účastnice měla povinnost aktivně poskytovat poradenství stěžovatelce ke střednědobým a dlouhodobým forwardovým nákupům, tj. k těmto vykonávat poradenské činnosti při rozhodování o nákupu a prodeji plynu od jednotlivých smluvních partnerů klienta. Ohledně těchto nákupů však neměla nastavovat nákupní strategii v závislosti na predikci, a ani neměla aktivně řídit denní pozice nákupu plynu, stran těchto nákupů (bod 54 ve spojení s bodem 63 napadeného rozsudku obvodního soudu).

25. Z obsahu napadeného rozsudku městského soudu (zejména z bodů 16 a 17) se podává, že soud (znovu) posoudil ujednání čl. II odst. 2 Smlouvy a – na rozdíl od obvodního soudu – jej shledal neplatným pro neurčitost, kterou nebylo podle soudu možno odstranit ani výkladem. Vedlejší účastnice měla po celou dobu trvání Smlouvy povinnosti vyplývající z čl. II Smlouvy – tj. povinnost poskytovat poradenství i ve vztahu k forwardům, toto se však netýkalo nastavení nákupní strategie forwardů, přičemž zároveň vedlejší účastnice nebyla povinna poskytovat poradenství aktivně ve smyslu sama od sebe; vedlejší účastnice tedy nemohla v tomto směru porušit svou povinnost.

26. Z obsahu spisu dále plyne, že při jediném jednání konaném před městským soudem dne 17. 1. 2024 (protokol č. l. 305) byl sdělen podstatný průběh dosavadního řízení (obsah napadeného rozsudku obvodního soudu, odvolání stěžovatelky a vyjádření vedlejší účastnice). Dále byli slyšeni zástupci účastníků řízení a k důkazu byla účastníkům předložena Smlouva a e-mailová komunikace stran Smlouvy. Stěžovatelka navrhovala doplnění dokazování obsahem e-mailů nad rámec takto doplněného dokazování (ty však blíže nijak nespecifikovala), avšak městský soud jej zamítl a po závěrečném návrhu zástupců účastníků vyhlásil napadený rozsudek. Je přitom třeba zdůraznit, že žádný z účastníků nenamítal neurčitost či neplatnost Smlouvy, resp. čl. II odst. 2, ani jinak ujednání Smlouvy nezpochybňoval.

27. Ze všeho výše uvedeného vyplývá, že v nyní posuzované věci se stěžovatelka dozvěděla o změně právního názoru městského soudu až z vyhlášeného rozsudku, resp. z jeho

písemného vyhotovení, a proto neměla možnost proti němu brojit. Tím došlo k porušení jejího práva na soudní ochranu ve smyslu výše citovaných rozhodnutí. V situaci, kdy měl městský soud na věc jiný hmotněprávní názor, měl účastníky řízení – tedy i stěžovatelku – o tomto změněném názoru informovat tak, aby se k němu mohli vyjádřit a eventuálně vznášet důkazní návrhy (vyžadovala-li by to nová tvrzení vztahující se k takto změněnému právnímu názoru). To však městský soud neučinil, čímž se stal jeho postup nepředvídatelným, neboť vynesl překvapivé rozhodnutí. Tím porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jelikož jí bylo zabráněno, aby její věc byla projednána stanoveným postupem u nezávislého a nestranného soudu. V postupu městského soudu lze navíc spatřovat – s odkazem na výše uvedené závěry Ústavního soudu – odepření práva být slyšen ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny.

28. Pro úplnost je vhodné dodat, že nelze souhlasit s vyjádřením vedlejší účastnice, podle něhož změna stanoviska v rozsudku městského soudu ohledně čl. II odst. 2 Smlouvy představovala jen dílčí doplnění stanoviska v rozsudku obvodního soudu. Městský soud totiž dopěl k některým odlišným závěrům než obvodní soud, které by však v případě jiného posouzení smluvního ujednání mohly být schopny změnit i navazující závěry (blíže viz zejména body 16 a 17 napadeného rozsudku městského soudu).

29. Předně – obvodní soud dovodil, že vedlejší účastnice byla povinna vystupovat aktivně, protože netvrdila, že by omezila svou činnost na dohled nad činnostmi spojenými s know-how; proto by podle soudu měla nést odpovědnost za vznik veškerých škod. Ovšem s tímto závěrem městský soud nesouhlasil a poukázal na to, že vedlejší účastnice konstantně v průběhu řízení zdůrazňovala, že hlavním smyslem její činnosti bylo předání tzv. know-how. Celé ujednání čl. II odst. 2 Smlouvy však městský soud shledal jako absolutně neurčité, resp. neplatné a uzavřel, že po celou dobu trvání Smlouvy měla vedlejší účastnice povinnosti vyplývající z čl. II Smlouvy, tj. povinnost ve smyslu čl. II odst. 1 písm. c) Smlouvy poskytovat poradenství i ve vztahu k forwardům, toto se však netýkalo nastavení nákupní strategie forwardů, přičemž zároveň vedlejší účastnice nebyla povinna poskytovat poradenství aktivně ve smyslu sama od sebe a nemohla v tomto směru porušit svou povinnost. Dále městský soud – na rozdíl od obvodního soudu – vyslovil souhlas s námitkou stěžovatelky, že vymezila porušení povinnosti vedlejší účastnice i v okolnosti, že do doby prudkého nárůstu ceny plynu neposkytla stěžovatelce radu ohledně nákupu forwardů s ohledem na nízké ceny plynu. Tuto odvolací námitku stěžovatelky však městský soud posoudil jako nedůvodnou, neboť podle něj není způsobilá ničeho změnit na výsledku řízení vzhledem k tomu, že vedlejší účastnice neměla povinnost poskytovat poradenství aktivně, ve smyslu sama od sebe (pozn.: s ohledem na neplatnost čl. II odst. 2 Smlouvy). Je tedy otázkou, jakým směrem by se mohly vyvíjet úvahy městského soudu v situaci, kdy by „ve hře“ zůstalo ujednání čl. II odst. 2 Smlouvy, resp. by bylo stěžovatelce umožněno vyjádřit se k odlišnému právnímu názoru městského soudu.

30. Současně lze částečně souhlasit s vedlejší účastnicí, že stěžovatelka nikde přímo neuvádí, jaké argumenty (důkazy) nemohla uplatnit, aby „zvrátila“ meritorní rozhodnutí ve svůj prospěch. Nelze však opomenout námitky stěžovatelky stran porušení ústavně konformního výkladu oddělitelnosti smluvních ujednání v případě zjištění neplatnosti některého z nich. Tyto námitky *de facto* míří právě na postup městského soudu v nyní posuzovaném řízení a je třeba je zohlednit.

31. Jde-li o závěry Nejvyššího soudu, ten se v napadeném usnesení námitkami stěžovatelky o porušení principu právní jistoty a předvídatelnosti rozhodování městským soudem *de facto* odmítl zabývat. Konkrétně uvedl, že „námitky stěžovatelky v tomto směru vystihují vadu řízení, která – pokud by jí bylo řízení skutečně zatíženo – mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (§ 242 odst. 3 věta druhá o. s. ř.); k takovéto vadě přihlédnout nelze, není-li – jako v projednávané věci – dovolání přípustné“.

32. Jak uvedl Ústavní soud např. v nálezu sp. zn. III. ÚS 3717/16 ze dne 26. 9. 2017 (N 179/86 SbNU 845), posuzování přípustnosti dovolání je zásadně věcí Nejvyššího soudu (srov. § 239 o. s. ř.), do něhož Ústavní soud není oprávněn z hlediska věcného zásadně zasahovat, a případné kontrole lze tuto rozhodovací činnost podrobit až v případě očividného selhání Nejvyššího soudu, tedy v případě, že by bylo možné označit jeho postup za svévolný a samotná rozhodnutí za skutečně „extrémní“. Odmítá-li Nejvyšší soud dovolání pro nepřípustnost, je z hlediska rozhodovací praxe Ústavního soudu vyžadováno, aby se odůvodnění odmítavého rozhodnutí, jakkoliv stručné, neomezilo na pouhou citaci zákona, případně doplněnou odkazem na některé judikáty, obsahující toliko obecný výklad přípustnosti dovolání bez jakéhokoliv náznaku individualizace na projednávaný případ [srov. např. nález ze dne 9. 2. 2016 sp. zn. II. ÚS 2312/15 (N 30/80 SbNU 391)].

33. V této souvislosti je však žádoucí poukázat na usnesení ze dne 30. 3. 2021 sp. zn. IV. ÚS 1142/20 odkazující na závěry stanoviska pléna ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.). Z něj mj. plyne, že vadu řízení lze v dovolacím řízení (eventuálně úspěšně) uplatnit jako otázku procesního práva za podmínek stanovených v § 241a o. s. ř., ve spojení s § 237 o. s. ř., není-li dovolání přípustné jinak (viz § 242 odst. 3 věta druhá o. s. ř.).

34. Obdobně lze nalézt i v odborné literatuře názor, podle něhož závěr o tom, že způsobilým dovolacím důvodem proti rozhodnutí odvolacího soudu může sama o sobě být i procesní vada spočívající v porušení práva dovolatele na spravedlivý proces, lze podpořit i zdůrazněním základního účelu institutu dovolání, jímž je sjednocení judikatury obecných soudů. Proto pokládá za správný závěr Ústavního soudu, že jakákoliv námitka, jejíž podstatou je tvrzení porušení ústavně zaručených základních práv a svobod rozhodnutím nebo postupem odvolacího soudu v občanském soudním řízení, je uplatnitelná i jako dovolací důvod podle § 241a odst. 1 o. s. ř., jestliže „vada řízení“ byla natolik zásadní, že porušila právo dovolatele na spravedlivý proces. K porušení tohoto práva přitom dojde prakticky vždy, když bylo pochybení odvolacího soudu natolik podstatné, že jeho následkem byl dovolatel neúspěšný [usnesení ze dne 28. 3. 2013 sp. zn. III. ÚS 772/13 (U 5/68 SbNU 541)]. Současně platí, že procesní vada musí být dovolatelem jako dovolací důvod popsána konkrétně, a nikoliv jen tak, že soud porušil některou z procesněprávních zásad zaštítěných ústavním právem, aniž by konkretizoval, v čem přesně porušení spočívá [srov. Svoboda K. Opravné prostředky. Civilní proces z pohledu účastníka. 1. vydání. Beck-online, 2020, kapitola V-7 f) Dovolání do meritorního rozhodnutí opírající se o otázku procesního práva].

35. V nyní posuzované věci stěžovatelka v dovolání jako jeden z jeho důvodů uvedla „nesprávné posouzení otázky procesního práva, zda je povinností odvolacího soudu, dospěje-li k závěru o věcné správnosti výroku soudu prvého stupně na základě odlišného právního posouzení věci, s tímto odlišným právním posouzením seznámit účastníky řízení a dát jim příležitost se k němu vyjádřit“, přičemž tuto otázku dále rozvedla, včetně odkazu na konkrétní judikaturní závěry. Nejvyšší soud se však touto argumentací nezabýval, a to pouze s obecným odkazem na závěr o nepřípustnosti dovolání, k němuž dospěl po (byť poměrně podrobném) posouzení zbývajících stěžovatelkou předložených otázek. Takový postup Nejvyššího soudu však nemůže s ohledem na uvedené důvody z ústavněprávního hlediska obstát, neboť je jím porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny.

VI. Závěr

36. Ústavní soud proto uzavírá, že městský soud pochybil, jestliže poté, co dospěl k závěru o věcné správnosti výroku na základě odlišného právního posouzení věci, s tímto účastníky neseznámil a nedal jim příležitost se k němu vyjádřit. Městský soud tímto svým postupem porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a odepřel jí též právo být slyšena ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny. Nejvyšší soud svým navazujícím

postupem porušil základní právo stěžovatelky na soudní ochranu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny.

37. Z uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelky částečně vyhověl a zrušil napadené usnesení Nejvyššího soudu a rozsudek městského soudu [§ 82 odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

38. Současně Ústavní soud odmítl ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako neopodstatněnou ústavní stížnost stěžovatelky v rozsahu, v němž směřovala proti napadenému rozsudku obvodního soudu, neboť toto rozhodnutí nemůže vykazovat vady vytýkané stěžovatelkou, pro něž bylo zrušeno napadené usnesení Nejvyššího soudu a rozsudek městského soudu. Zrušením těchto rozhodnutí je navíc dostatečně otevřena možnost soudů uvedená pochybení napravit a rovněž stěžovatelka bude mít prostor nadále uplatňovat své (zbývající) námitky.

39. Současně Ústavní soud výrokem IV nepřiznal vedlejší účastnici náhradu zastoupení před Ústavním soudem. Náklady řízení před Ústavním soudem, které vzniknou účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, hradí účastník nebo vedlejší účastník, nestanoví-li zákon o Ústavním soudu jinak. V odůvodněných případech může Ústavní soud podle výsledku řízení usnesením uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení (§ 62 odst. 3 a 4 zákona o Ústavním soudu). Přiznání náhrady nákladů řízení v řízení před Ústavním soudem je rozhodnutím mimořádným a výjimečným, Ústavní soud však v tomto případě neshledal natolik mimořádné a výjimečné okolnosti odůvodňující tento postup (obdobně srov. usnesení ze dne 26. 1. 2021 sp. zn. II. ÚS 100/20).

40. Od ústního jednání Ústavní soud upustil, neboť od něj nešlo očekávat další objasnění věci, a ani nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

41. Úkolem městského soudu nyní bude, aby dal – ve světle výše uvedených závěrů – stěžovatelce možnost vyjádřit se k jeho odlišnému právnímu názoru spočívajícímu zejména v (odlišném) posouzení ujednání čl. II odst. 2 Smlouvy.

Č. 85
Přeměna ochranného ambulantního léčení na ústavní
(sp. zn. III. ÚS 1653/25 ze dne 11. června 2026)

S ohledem na nízkou typovou nebezpečnost trestného činu je nezbytné uvést konkrétní důvody, pro které bylo uloženo ochranné léčení v ústavní formě. Samotný fakt, že nelze vyloučit přechod verbální agrese v agresi brachiální, nelze považovat za dostačující.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně (soudce zpravodaj), soudce Milana Hulmáka a soudkyně Daniely Zemanové o ústavní stížnosti stěžovatelky A. A. (jedná se o pseudonym), zastoupené JUDr. Jaroslavem Ortmanem, CSc., advokátem, sídlem Husovo náměstí 65/2, Hořovice, proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 6. května 2025 č. j. 7 To 107/2025-145 a usnesení Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 25. března 2025 č. j. 1 Nt 56/2022-132, za účasti Krajského soudu v Plzni a Okresního soudu Plzeň-jih jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 6. května 2025 č. j. 7 To 107/2025-145 a unesením Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 25. března 2025 č. j. 1 Nt 56/2022-132 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Uvedená usnesení se ruší.

Odůvodnění

I. Předmět řízení

1. Předmětem řízení je posouzení opodstatněnosti změny ochranného léčení podle § 99 odst. 5 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, (dále jen „trestní zákoník“) z ambulantního na ústavní z důvodu nerespektování léčebného programu.

II. Skutkové okolnosti případu

2. Policie České republiky, Krajské ředitelství policie Plzeňského kraje, Územní odbor Plzeň-venkov (dále jen „policejní orgán“) usnesením ze dne 27. 6. 2022 č. j. KRPP-45560--39/TČ-2022-031117 odložil trestní věc stěžovatelky, pro podezření ze spáchání přečinu pomluvy podle § 184 odst. 1 trestního zákoníku, podle § 159a odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) *per analogiam* k § 172 odst. 1 písm. e) trestního řádu.

3. Okresní soud Plzeň-jih (dále jen „okresní soud“) usnesením ve veřejném zasedání dne 21. 10. 2022 č. j. 1 Nt 56/2022-20 uložil stěžovatelce ochranné léčení psychiatrické v ambulantní formě. Její stížnost Krajský soud v Plzni (dále jen „krajský soud“) v neveřejném zasedání usnesením ze dne 17. 1. 2023 č. j. 8 To 305/2022-50 zamítl jako nedůvodnou. Na

základě pravomocného rozhodnutí krajského soudu okresní soud dne 2. 3. 2023 č. j. 1 Nt 56/2022-63 nařídil výkon ochranného léčení.

4. Napadeným usnesením okresní soud ve veřejném zasedání změnil podle § 99 odst. 5 trestního zákoníku nařízené ambulantní ochranné léčení psychiatrické na ústavní. Následnou stížnost stěžovatelky krajský soud v neveřejném zasedání zamítl podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu.

III. Argumentace stěžovatelky a vyjádření účastníků

5. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá nedostatečnou argumentaci obecných soudů založenou na tvrzení o provedení potřebného rozsahu dokazování a na nutnosti přeměny léčby ambulantní na léčbu ústavní. Stěžovatelka uvádí, že projevila před soudem prvního stupně jasnou vůli se léčit. Prohlásila, že se dostaví k jakémukoli lékaři a podrobí se léčbě. Po rozhodnutí okresního soudu navštívila několik lékařů a žádala je o přijetí do jejich péče. Tito lékaři však její žádosti nevyhověli. Znalkyně slyšená ve věci odhadovala dobu léčby na měsíce, tedy na dobu poměrně dlouhou. Stěžovatelka sama pečuje o nezletilou dceru. Rozhodnutí o ústavní léčbě je rozhodnutím zásadně ovlivňujícím život a svobodu jedince a znamená tvrdý zásah do jejího soukromí a svobody.

6. Stěžovatelka se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí pro porušení jejích základních práv zaručených čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 2, čl. 39 a čl. 40 odst. 2 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

7. K ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis soudu prvního stupně sp. zn. 1 Nt 56/2022 a vyjádření účastníků i vedlejších účastníků řízení.

8. Okresní státní zastupitelství Plzeň-jih i Krajské státní zastupitelství v Plzni se postavení vedlejšího účastníka vzdala. Okresní i krajský soud toliko odkázaly na odůvodnění svých napadených usnesení.

9. Vyjádření neobsahovala žádné nové skutečnosti ani důkazy, a proto Ústavní soud tato vyjádření stěžovatelce k případné replice nezasílal.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní stížnost splňuje procesní předpoklady podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána usnesení napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný a ústavní stížnost je přípustná. Stěžovatelka je zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

11. Po přezkoumání napadených rozhodnutí a seznámení se se spisem soudu prvního stupně dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. Proti stěžovatelce bylo zahájeno trestní řízení, bylo však prokázáno, že se šetřeného jednání dopustila ve stavu nepříčetnosti vyvolaném duševní chorobou. Na základě znaleckého zkoumání byla stěžovatelce diagnostikována závažná duševní porucha – Porucha s bludy (F 22.0; MKN 10). Ta se u stěžovatelky samovolně neprojevuje, nedotkne-li se hovor bludného okruhu, tématu. Pak je její chování motivováno neovladatelnou vnitřní pohnutkou (paticky), kdy je z chorobných duševních předpokladů nevyvratitelně přesvědčena o nereálných okolnostech týkajících se daného tématu, a realitu vnímá paranoidně. Nejde o vědomé či účelové jednání a nebezpečí představuje pro osoby, které jsou podle stěžovatelky zapojené do jejích bludných představ. Podle znalkyně nevykazovala stěžovatelka znaky agresivity, tu však směrem k dotčeným osobám nemohla vyloučit, a proto navrhla ochranné psychiatrické léčení v ambulantní formě. Na základě uvedeného znaleckého posudku policejní orgán věc odložil.

13. Okresní soud následně uložil stěžovatelce ochranné léčení podle § 99 odst. 1 a 4 trestního zákoníku v ambulantní formě. Poté, co byla následná stížnost zamítnuta a rozhodnutí nabylo právní moci, byl nařízen výkon ochranného léčení ambulantního u stěžovatelkou zvoleného lékaře. Okresní soud v nařízení uvedl, že odmítne-li se stěžovatelka podrobit ochrannému léčení nebo se ukáže, že její pobyt na svobodě je jejímu okolí nebezpečný, anebo s ohledem na povahu choroby a léčebné možnosti nelze od ambulantní formy očekávat splnění účelu, může být nařízena ústavní forma ochranného léčení.

14. Jak je patrné z lékařských zpráv (č. l. 68 a 85) stěžovatelka nedodržovala léčebný režim, nenavštěvovala lékaře ani nereagovala na jeho výzvy, a to i přes upozornění soudu prvního stupně ze dne 30. 10. 2023 (č. l. 69), že důsledkem takového chování může být změna ambulantního ochranného léčení na ústavní formu. Proto ošetřující lékař (č. l. 85) a v důsledku toho i státní zástupkyně (č. l. 91), navrhli změnu ochranné léčby z ambulantní na ústavní.

15. Okresní soud nechal vypracovat nový znalecký posudek jinou znalkyní z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie. Podle znalkyně stěžovatelka trpí závažnou duševní poruchou, jejímž průvodním znakem je neurologicko-psychiatrické neuvědomění si své poruchy (anosognosie) a odmítání nezbytné medikace k dosažení tzv. sociální úzdravy – stavu, kdy její chování a jednání neobtěžuje okolí (není nápadné) a je v souladu se společenskými normami. Jde o závažnou duševní poruchu v pravém slova smyslu, a to poruchu s bludy s tím, že bludy jsou u ní již přítomny trvale a jsou nevyvratitelné, a proto nelze bagatelizovat možný přechod verbální agrese v agresi fyzickou za situace, kdy budou aktivovány její bludné představy ať kontaktem s dotčenými osobami nebo hovorem o bludných představách. Aby ochranné léčení plnilo svůj účel, musí se stěžovatelka podrobit medikaci a měla by probíhat psychoterapie; to se neděje, stěžovatelka se necítí být nemocná, ke svému zdravotnímu stavu je nekritická, a její duševní stav se tak zhoršil. Nezačne-li se však adekvátně léčit, což nezbytně vyžaduje podávání antipsychotik (bez nich nemůže fungovat ani psychoterapie), bude se její stav s největší pravděpodobností dále zhoršovat. Obavy, že se její duševní stav v případě neléčení zhorší, se naplnily, což se projevilo například jejím trestním oznámením pro pomluvu a vydírání (politickým hnutím). Stěžovatelka tak opět rozšířila okruh osob podílejících se podle jejích bludných představ na jednání proti ní. Podle znalkyně vše nasvědčuje tomu, že ambulantní ochranné léčení nenaplnilo svůj účel, stěžovatelka odmítala terapii a medikaci, a proto znalkyně navrhla přeměnu ochranného léčení na formu ústavní. Deklaraci ochoty užívat léky považuje znalkyně za účelové vyjádření ve snaze odvrátit ústavní léčbu. Tento závěr převzal i okresní soud.

16. Krajský soud napadeným usnesením stížnost zamítl, neboť dospěl k závěru, že v řízení před okresním soudem nedošlo k žádnému procesnímu pochybení, věc byla řádně projednána, stěžovatelka byla vyslechnuta, měla možnost se vyjádřit ke všem provedeným důkazům, mimo jiné i k závěrům slyšené znalkyně. Její práva byla zajištěna prostřednictvím zvoleného obhájce a v tomto směru tedy nebylo shledáno žádné pochybení.

17. K ochrannému léčení (§ 99 trestního zákoníku) Ústavní soud připomíná, že je právním následkem trestného činu nebo činu jinak trestného, který poskytuje ochranu společnosti před nebezpečnými osobami postiženými duševními poruchami jejich umístěním nebo ambulantní péčí ve zdravotnickém zařízení, a to s cílem jejich opětovného zařazení do běžného života. Účelem ochranného léčení je terapeutické působení na pachatele trestného činu (nebo činu jinak trestného), a to formou individuální prevence, jíž má být dosaženo nápravy a zajištění (zneškodnění). Cílem je odstranění nebezpečí dalšího porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákoníkem, tedy vyléčením pachatele, nebo alespoň snížením nebezpečí dalšího tak, aby jeho pobyt na svobodě nebyl nebezpečný.

18. Jde o jeden z ústavně přijatelných důvodů zásahu do práva na zachování tělesné a duševní integrity, tedy práva, aby člověk nebyl podrobován lékařským zákrokům proti své vůli. Takový zásah však musí být proveden v souladu s limity stanovenými čl. 4 odst. 4 Listiny.

Při zásahu do základního práva je třeba šetřit jeho podstatu i smysl a případná zákonná omezení musí být vykládána restriktivně [například nález Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2019 sp. zn. II. ÚS 2843/18 (N 74/93 SbNU 371)]. Při ukládání ochranného léčení je tedy nutné přísně uplatňovat zásadu přiměřenosti a zásadu subsidiarity léčení ústavního ve vztahu k léčení ambulantnímu [viz například nález Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2011 sp. zn. I. ÚS 3654/10 (N 35/60 SbNU 425)].

19. Pro závěr o pravděpodobnosti možného budoucího protiprávního jednání musí být zjištěn stupeň duševní poruchy mající vliv na nebezpečí pro společnost. Lze-li předpokládat, s ohledem na léčebné možnosti, povahu choroby a pachatele, že postačí léčba ambulantní, soud tuto nařídí. Léčená osoba je však povinna podrobovat se léčebnému režimu, přičemž je sice ponechána na svobodě, je ale povinna se podrobit léčebnému režimu podle pokynů pracovníků zdravotnického zařízení, kam má pravidelně docházet.

20. Nebezpečnost pobytu pachatele činu jinak trestného na svobodě není možno vyvozovat pouze z jeho jednání, neboť pro závěr o pravděpodobnosti možného opakování jednání jinak trestného musí být zjišťován též stupeň jeho duševní poruchy, případně dosavadní projevy recidivy, které mohou vytvářet stav nebezpečí pro společnost. Taková zjištění o povaze a chování nepříčetné osoby musí být založena na podkladě posudku znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, o tom, zda duševní porucha je takového rázu, že pobyt nepříčetné osoby na svobodě je i pro budoucnost v uvedeném smyslu nebezpečný. Avšak ani samo doporučení znalce-lékaře, zda je či není vhodné uložit ústavní léčbu, není dostatečným podkladem pro rozhodnutí soudu o této otázce. Nebezpečnost pobytu na svobodě u pachatele činu jinak trestného je třeba posuzovat podle stavu v době rozhodování soudu (viz též nález ze dne 10. 12. 2025 sp. zn. II. ÚS 2022/25, bod 31).

21. Ústavní soud při přezkumu uložených ochranných léčení v ústavní formě vychází z toho, že jde o mimořádně závažné omezení osobní svobody, které někdy může znamenat větší újmu než nepodmíněný trest odnětí svobody, a to zejména kvůli neurčitosti svého trvání. Proto je třeba zjišťovat zákonné podmínky pro uložení ochranného léčení v ústavní formě s mimořádnou pečlivostí. Jelikož právě hrozba nebezpečí ze strany ‚pachatele' je hlavní skutečností, která tento závažný zásah do jeho základních práv opravňuje, je zřejmé, že mezi těmito dvěma zájmy musí existovat určitá proporcionalita; tedy čím vyšší nebezpečí ze strany nepříčetné osoby hrozí, tím vyšší je možnost omezení její osobní svobody. Intenzita ochranného léčení je nicméně určena nejen stupněm nebezpečnosti pro společnost, ale též potřebou léčby pachatele [viz nález ze dne 3. 11. 2004 sp. zn. IV. ÚS 502/02 (N 166/35 SbNU 257)].

22. Stěžovatelce bylo uloženo ochranné léčení, přičemž okresní soud původně ze dvou forem ochranného léčení zvolil tu mírnější (ambulantní). Naplněním podmínek ochranného léčení se tak obecné soudy zabývaly již v původní fázi řízení, kdy posuzovaly, zda existují důvody pro jeho nařízení ve stěžovatelčině případě [viz body 9–11 usnesení soudu prvního stupně (č. l. 22–24) či body 9 a 28–38 usnesení stížnostního soudu (č. l. 51–57)]. Stížnostní soud přitom uzavřel, že i s ohledem na další projevy stěžovatelky „hrozí nejen riziko recidivy, ale i riziko budoucí agrese" (č. l. 57).

23. V dané věci považuje Ústavní soud za klíčovou otázku proporcionality zásahu do základních práv a svobod stěžovatelky. Důležité je posouzení postupu obecných soudů, tedy jak vyhodnotily provedené důkazy a jaké závěry z nich vyvodily, respektive jaký je vztah mezi obavou z hrozby znalců a důvody pro omezení osobní svobody. Nutnost uložení ústavního ochranného léčení totiž dovodil okresní soud především z výsledků znaleckého zkoumání, podle kterých stěžovatelka trpí závažnou duševní poruchou a její pobyt na svobodě může být pro společnost nebezpečný.

24. Přestože forma ochranného léčení není prvořadě určena stupněm nebezpečnosti činu jinak trestného pro společnost, nýbrž potřebou léčby, přesto je přiměřenost formy léčby a spáchaného skutku (poškození či ohrožení zájmů chráněných trestním zákoníkem) důležitou

podmínkou pro ústavnost jeho uložení [viz nález sp. zn. III. ÚS 3675/16 ze dne 11. 4. 2017 (N 58/85 SbNU 81), bod 21]. Proto uložení ochranného léčení v ústavní formě je namístě zejména tehdy, spáchá-li nepříčetná osoba čin jinak trestný, za který by v případě její trestní odpovědnosti bylo zřejmě nutno uložit nepodmíněný trest odnětí svobody. Naopak v případě jednání, které bylo zřejmě posouzeno jako trestný čin, jehož typová i konkrétní nebezpečnost pro společnost je nižší, a bylo by tedy namístě uložení alternativního trestu, nespojeného s přímým omezením na svobodě, je možno uložit ochranné léčení v ústavní formě spíše ve výjimečných případech, které jsou odůvodněny konkrétními skutkovými okolnostmi. V případě stěžovatelky se nejednalo o závažný trestný čin, šlo o přečin pomluvy.

25. V projednávané věci byla, mimo podnětu ošetřujícího lékaře, relevantním poznatkem obava znalkyně, podle které je stěžovatelka už nyní „zcela nevyzpytatelná a nelze vyloučit, že by její zatím verbální agrese mohla přerůst do agrese brachiální“ (viz znalecký posudek, č. l. 118 *verte in fine*). Jiné poznatky svědčící o její nebezpečnosti uvedeny nebyly. Rozhodnutí obecných soudů tak vycházela výhradně z tohoto konstatování.

26. Přestože okresní soud v napadeném rozhodnutí výslovně uvedl, že při rozhodování o ochranném ústavním psychiatrickém léčení musí být dostatečně konkrétně popsána nebezpečnost pachatele v případě ponechání na svobodě, přičemž toto nebezpečí musí hrozit v době rozhodování o ochranném léčení (bod 9), podle Ústavního soudu nebyla otázka nebezpečnosti stěžovatelky na svobodě řešena, zejména ve vztahu k protiprávnímu jednání, jehož se měla dopustit. V této souvislosti je namístě připomenout, že šetřené protiprávní jednání, kterého se měla stěžovatelka verbálními útoky dopustit, je trestným činem nižší typové společenské nebezpečnosti, čemuž odpovídá i jeho ohrožení trestem odnětí svobody do jednoho roku. Není tedy podloženo, že u stěžovatelky hrozí opakování páchání (závažnější) trestné činnosti, pro kterou by byl její pobyt na svobodě nebezpečný. Obecné soudy se tedy náležitě nevyrovnaly s otázkou, zda nebezpečí, které od stěžovatelky v případě jejího pobytu na svobodě hrozí, je natolik závažné, že uložení ochranného léčení v ústavní formě je nezbytné.

VI. Závěr

27. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud uzavírá, že bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny).

28. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a napadená usnesení okresního i krajského soudu zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

29. Zrušením rozhodnutí uvedených ve výroku tohoto nálezu se vytváří prostor pro postup podle ustanovení § 314h až 314k trestního řádu, a to v intencích právního názoru vyjádřeného v tomto nálezu. Obecné soudy by měly doplnit dokazování v naznačeném směru a učinit závěr, zda jsou splněny zákonné podmínky pro uložení ústavní formy ochranného léčení stěžovatelky, zda hrozí reálné nebezpečí pro její okolí a zda je uložení tohoto ochranného opatření v jejím případě nezbytné či nikoliv. Při posuzování této otázky bude zřejmě třeba obstarat nové důkazy o aktuálním duševním stavu stěžovatelky.

Č. 86
Odepření zákonnému zástupci nezletilého dítěte nahlédnout do policejního spisu
(sp. zn. III. ÚS 1988/25 ze dne 11. června 2026)

Rodiči nezletilého dítěte, který je nositelem rodičovské odpovědnosti v plném rozsahu, nelze odepřít přístup do policejního spisu, vedeného z důvodu zranění nezletilého dítěte, pouze s odůvodněním, že policie nezahájila úkony trestního řízení. Možnost nahlédnutí do takového spisu lze odepřít jedině z důvodu ochrany alespoň stejně důležitého soukromého nebo veřejného zájmu, který by mohl být výkonem práva rodiče podle čl. 32 Listiny základních práv a svobod ohrožen.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně, soudce Milana Hulmáka a soudkyně zpravodajky Daniely Zemanové o ústavní stížnosti A. D., zastoupené Mgr. Petrem Škopkem, advokátem, se sídlem náměstí T. G. Masaryka 153, Příbram, proti vyrozumění Krajského státního zastupitelství v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 15. května 2025 č. j. 2 KZN 310/2025-20, za účasti Krajského státního zastupitelství v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře jako účastníka řízení, takto:

I. Vyrozuměním Krajského státního zastupitelství v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 15. května 2025 č. j. 2 KZN 310/2025-20 byla porušena stěžovatelčina ústavní práva vyplývající z čl. 32 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Vyrozumění Krajského státního zastupitelství v Českých Budějovicích –pobočky v Táboře ze dne 15. května 2025 č. j. 2 KZN 310/2025-20 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

1. V listopadu 2024 oznámila stěžovatelka na obvodním oddělení Policie České republiky (dále jen „Policie ČR“) zranění svého syna, v jehož důsledku musel syn podstoupit operaci. Ke zranění došlo při tréninku motokrosu, kde syna doprovázel jeho otec. Poté, co se stěžovatelka dozvěděla, že policie věc bez dalších opatření odložila, obrátila se na Policii ČR s žádostí o umožnění nahlédnutí do spisu. Obvodní oddělení Policie ČR žádosti stěžovatelky nevyhovělo s tím, že ve věci nebyly zahájeny úkony trestního řízení, proto nelze uplatňovat nárok na nahlédnutí do spisu podle § 65 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

2. Stěžovatelka s vyřízením žádosti Policií ČR nesouhlasila a požádala okresní státní zastupitelství o prověření postupu Policie ČR. Okresní státní zastupitelství neshledalo v postupu Policie ČR pochybení a s jeho posouzením se ztotožnilo. Stěžovatelka se proto domáhala přezkumu krajským státním zastupitelstvím. Krajské státní zastupitelství napadeným

vyrozuměním podnět stěžovatelky jako nedůvodný odložilo. Ve shodě s Policií ČR zastupitelství uvedlo, že předpokladem pro umožnění nahlédnutí do spisu podle § 65 trestního řádu je minimálně vedení přípravného trestního řízení. V dané věci nebyl důvod přípravné řízení zahajovat, neboť nezletilý syn stěžovatelky se poranil při tréninku pod dohledem dospělého otce, který syna následně převezl do nemocnice. Syn byl pro trénink náležitě vybaven. V uvedené situaci nelze shledat podezření ze spáchání trestného činu, např. těžkého ublížení na zdraví podle § 147 odst. 1 a 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, formou porušení důležité povinnosti uložené mu podle zákona. Krajské státní zastupitelství dále dodalo, že státní zástupkyně okresního státního zastupitelství měla odkázat stěžovatelku na Policii ČR, kterou může stěžovatelka požádat o informace podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

II. Argumentace stěžovatelky

3. Stěžovatelka podává proti shora označenému rozhodnutí ústavní stížnost, neboť ve spojení s předcházejícím postupem policejního orgánu a dozorového státního zastupitelství podle ní porušuje její základní práva podle čl. 32 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

4. Postupem Policie ČR a státního zastupitelství došlo k porušení stěžovatelčina práva na účinné vyšetřování a omezení výkonu její rodičovské odpovědnosti. V důsledku nemožnosti nahlédnout do spisu nemůže stěžovatelka prověřit, zda Policie ČR skutečně provedla všechny nezbytné kroky k objasnění skutkového stavu věci. Stěžovatelka jako matka nezletilého má nezpochybnitelný zájem na informaci o výsledcích šetření Policie ČR a o tom, zda nebyl spáchán trestný čin. Ústavní soud již dříve dovodil, že rodiče mají právo nahlížet do spisu [např. nález sp. zn. IV. ÚS 3526/16 ze dne 21. 3. 2017 (N 48/84 SbNU 559)]. Policie ČR by mohla přístup ke spisu odepřít v raných fázích šetření pouze tehdy, pokud by uvedla konkrétní okolnosti, ze kterých by bylo možné dovodit ohrožení účelu trestního řízení v případě, že by osoba nahlédla do spisu. Tyto okolnosti v dané věci Policie ČR neuvedla. Jako důvod odepření pouze uvedla, že dosud nebyly zahájeny úkony trestního řízení. Takové odůvodnění je podle judikatury nepřijatelné [nález sp. zn. I. ÚS 1496/18 ze dne 2. 7. 2019 (N 128/95 SbNU 61)]. Policie ČR prokazatelně prováděla úkony trestního řízení jako je sepsání protokolu o trestním oznámení, provádění šetření a zaznamenávání vysvětlení svědků. Pokud Policie ČR neumožnila stěžovatelce nahlédnout do spisu podle trestního řádu, mohla tak učinit podle správního řádu, občanského soudního řádu, daňového řádu či závazného pokynu policejního prezidenta č. 221/2011.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatele

5. Ústavní soud postupem podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření krajskému státnímu zastupitelství.

6. To ve svém vyjádření zcela odkázalo na obsah napadeného rozhodnutí.

7. Stěžovatelka ve své replice uvedla, že trvá na ústavní stížnosti a jejím argumentům dává za pravdu i nedávná rozhodovací praxe Ústavního soudu [nález sp. zn. II. ÚS 470/25 ze dne 4. 8. 2025 (N 170/131 SbNU 255)].

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

8. Ústavní soud dále posoudil výše uvedené skutečnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

9. Podstatou této věci je posouzení, jak se orgány policie a státního zastupitelství vypořádaly se stěžovatelčinou žádostí o nahlédnutí do spisu ve věci prověřování okolností, za

nichž došlo k poranění jejího nezletilého syna. Ústavní soud zásadně hodnotí postup všech rozhodujících orgánů veřejné moci v celku, i v případě dílčích pochybení jednoho z nich zásadně nezasahuje do jejich činnosti, bylo-li pochybení napraveno orgánem jiným.

10. V dané věci policejní orgán v odpovědi na stěžovatelčinu žádost uvedl, že vůbec nezahájil úkony trestního řízení, a tudíž nelze uplatňovat právo nahlížet do spisu podle § 65 trestního řádu. Zároveň policejní orgán uvedl, že zvážil stěžovatelčinu žádost a neshledal důvody pro umožnění nahlédnutí do spisu, který už byl procesně ukončen. Na podnět stěžovatelky k přezkumu tohoto postupu reagovalo okresní státní zastupitelství tak, že v dané věci neshledalo důvod zahájit úkony trestního řízení. Právo nahlížet do spisu náleží poškozenému v trestním řízení, které však vedeno nebylo. K podnětu výkonu dohledu se krajské státní zastupitelství vyjádřilo napadeným vyrozuměním tak, že předpokladem postupu podle § 65 trestního řádu je minimálně vedení přípravného řízení trestního. Teprve zahájením úkonů v trestním řízení se policejní orgán stává orgánem činným v trestním řízení. Do té doby postupuje podle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Dále vyrozumění obsáhle popisuje, z jakého důvodu neporušil nevlastní otec poškozeného žádnou právní povinnost, a nemohlo tedy být zahájeno trestní řízení. Proto nelze stěžovatelce přiznat postavení poškozené a umožnit jí nahlédnout do spisu. Okresní státní zastupitelství mělo stěžovatelku odkázat na policejní orgán, který by jí mohl poskytnout informace podle informačního zákona.

11. Takové odůvodnění nemůže podle Ústavního soudu obstát. Stěžovatelka byla v dané věci oznamovatelkou možného trestného činu a zároveň zákonnou zástupkyní (matkou) potenciálního poškozeného. Z toho důvodu je nerozhodné, že sama nebyla potenciální poškozenou, které by přímo náleželo právo na účinné vyšetřování zásahů do nejdůležitějších ústavních práv, mezi něž bezpochyby patří i zdraví [viz např. nález ze dne 10. 5. 2023 sp. zn. I. ÚS 443/23 (N 83/118 SbNU 96)], tím spíše u nezletilých dětí. Všechny orgány veřejné moci mají ústavní povinnost (čl. 32 Listiny) respektovat specifičnost vztahu mezi rodiči a dětmi (viz zejména body 42 a násl. nálezu ze dne 21. 3. 2017 sp. zn. IV. ÚS 3526/16), nebyl-li tento vztah v souladu s právem upraven jinak (např. omezením rodičovské odpovědnosti). Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj; další významnou složkou rodičovské odpovědnosti je povinnost k ochraně dítěte [§ 858 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“)]. Rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům. Má ji každý rodič, ledaže jí byl zbaven (§ 865 odst. 1 občanského zákoníku). Policie ČR ani státní zastupitelství nezpochybnily stěžovatelčino postavení oznamovatelky, zákonné zástupkyně nezletilého a nositelky ničím neomezené rodičovské odpovědnosti vůči dítěti, jehož poranění a okolnosti vzniku tohoto zranění byly obsahem dokumentace. Na základě uvedeného byl policejní orgán povinen se stěžovatelkou jednat.

12. Podle napadeného vyrozumění a předcházejících rozhodnutí bylo zásadním důvodem popsaného postupu orgánů policie a státního zastupitelství to, že nedošlo k zahájení úkonů trestního řízení (§ 158 odst. 3 trestního řádu), proto nemohlo dojít k aplikaci § 65 trestního řádu. V první řadě je třeba konstatovat, že rozdělení činností policejních sborů (či jiných vyšetřovacích orgánů) mezi různé právní předpisy (a doktrinálně do různých odvětví) je věcí zákonodárce v legislativní rovině a obecných soudů v oblasti aplikační praxe. Žádný z nich však nemůže svou činností obcházet ústavní závazky státu v podobě individuálních ústavních práv či obecných ústavních principů.

13. Mezi ty náleží (jako součást práva na soudní či jinou ochranu práv a principů spravedlivého procesu podle čl. 36 Listiny) i právo kontroly činnosti rozhodujících orgánů účastníky řízení a veřejností, a to (v postavení dotčených osob) i skrze možnost nahlédnout do podkladů rozhodnutí (spisového materiálu). Jde o obecný ústavní princip, z něhož lze připustit výjimku pouze z důvodu ochrany srovnatelně důležitého soukromého nebo veřejného zájmu. Ostatně toto právo nachází ve všech základních procesních kodexech své zákonné provedení

[kromě zmíněného § 65 trestního řádu srov. např. § 44 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 95 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), § 94 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, nebo § 38 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád]. V nedávném nálezu ze dne 20. 5. 2026 sp. zn. IV. ÚS 1898/25 Ústavní soud uvedl, že „právo účastníka řízení nahlížet do spisu je nedílnou součástí práva na právní pomoc a vůbec práva na spravedlivý proces. Byť Listina se o nahlížení do spisu výslovně nezmiňuje, je toto právo nezbytným předpokladem pro výkon jiných ústavně zaručených práv. Bez potřebných informací se jednotlivec může stěží vyjádřit k předmětu řízení, předložit protiargumenty apod.“. Jde tedy o nezbytnou součást kontroly řádnosti postupu státní moci, což lze zásadně garantovat každé osobě, které se tento postup dotýká, tedy nikoliv pouze obviněnému (stěžovatelka je zákonnou zástupkyní osoby, které se postup přímo dotýká). Uvedeným nálezem Ústavní soud sice zamítl ústavní stížnost účastníka „kvazitrestního“ řízení, směřující proti znemožnění nahlédnutí do spisu, učinil tak však proto, že policejní orgán a orgány státního zastupitelství uvedly věcné a konkrétní důvody, které tento postup ospravedlňovaly, přičemž po jejich odpadnutí ke zpřístupnění spisu došlo (viz body 48 a 49 uvedeného nálezu).

14. V případech šetření možné trestné činnosti zasahující nejdůležitější lidská práva (podle § 158 odst. 1 trestního řádu) je právo nahlížet do spisu chápáno jako nezbytný atribut naplnění zvláštního závazku provést účinné vyšetřování tohoto zásahu (viz např. nález ze dne 2. 7. 2019 sp. zn. I. ÚS 1496/18), kterého se ostatně stěžovatelka dovolávala (k tomu viz níže). O účinnosti vyšetřování (což je ústavní termín, který nelze zaměňovat s vyšetřováním ve smyslu trestního řádu) musí mít nositelé tohoto práva možnost se přesvědčit nahlédnutím do spisového materiálu. Bez této záruky by byly ostatní aspekty tohoto práva vyprázdněny. V nálezu sp. zn. I. ÚS 1496/18 Ústavní soud výslovně odmítl argumentaci policejního orgánu, podle níž brání možnosti rodiče nahlédnout do pátracího spisu ve věci možné trestné činnosti vůči dítěti pouhá skutečnost nezahájení úkonů trestního řízení. K tomu dodal, že „je nutno řádně vzít v úvahu zmíněná mezinárodní a vnitrostátní právní východiska všude tam, kde rodiče uplatňují své právo a současně povinnost chránit své dítě a jeho nejlepší zájem“ (viz bod 9 uvedeného nálezu).

15. Ačkoliv se jak nález sp. zn. IV. ÚS 3526/16, tak nález sp. zn. I. ÚS 1496/18 (oba řešící práva potenciálních poškozených) týkaly odlišného dotčeného zájmu (lidského života) a částečně odlišné procesní situace (v určité fázi šetření bylo dáno podezření, že se rodič dožadující se nahlédnutí do spisu na trestné činnosti nějak podílel), považuje v nich uvedené principy Ústavní soud za obecně platné, a to nejen v rámci zahájeného trestního řízení (to ostatně nebylo zahájeno ani ve věci posuzované nálezem sp. zn. I. ÚS 1496/18). Zvláštní respekt k vztahu rodičů a dětí se podle čl. 32 Listiny musí prolínat celým právním řádem.

16. Ústavní soud neshledal žádný důvod nerespektovat vlastní závěr policejního orgánu, kterým svou činnost nazval „šetřením podle § 158 odst. 1 trestního řádu“. V takové situaci nelze stěžovatelce vytýkat, že se ochrany svých práv domáhala cestou, kterou jí nabízely trestní a související předpisy (trestní řád a zákon o státním zastupitelství). Ani orgány státního zastupitelství neoznačily závěr policejního orgánu o provádění šetření podle § 158 odst. 1 trestního řádu za nesprávný. Naopak odůvodnění jejich vyrozumění vyznívají tak, že šetření bylo provedeno řádně, byly zvažovány všechny okolnosti rozhodné pro zahájení úkonů trestního řízení, pro což však ve výsledku nebyly splněny podmínky. Ani tyto závěry podle Ústavního soudu nesvědčí o tom, že se v dané věci činnost policie netýkala oblasti upravené trestním řádem a nesledovala naplnění účelu trestního řízení (§ 1 odst. 1 trestního řádu). Aniž by Ústavní soud považoval v této věci za nutné polemizovat s tím, zda policejní orgán (ne)vystupoval jako orgán činný v trestním řízení a zda v dané věci (ne)byly splněny podmínky pro zahájení úkonů trestního řízení, nezbavují tyto skutečnosti samy o sobě policejní orgán

povinnosti respektovat uvedená práva stěžovatelky. Totéž platí pro orgány státního zastupitelství.

17. V každém případě jsou tyto orgány vázány ústavním závazkem řádné ochrany práv osob dotčených jejich činností, jehož aspektem je i možnost nahlédnout do spisů, ze kterých orgány veřejné moci vycházely. Ostatně formální zahájení úkonů trestního řízení (resp. sepsání záznamů o zahájení) není v judikatuře Ústavního soudu striktní hranicí oddělující činnost orgánů činných v trestním řízení a jiných orgánů [viz např. bod 40 nálezu ze dne 14. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 3173/16 (N 44/84 SbNU 499), zabývající se právní povahou násilného policejního zákroku před zahájením úkonů trestního řízení]. Ani podle nálezu ze dne 4. 8. 2025 sp. zn. II. ÚS 470/25 nebrání nezahájení úkonů trestního řízení existenci práva potenciálního poškozeného nahlédnout do spisu orgánu provádějícího prvotní šetření (v dané věci šlo o generální inspekci bezpečnostních sborů).

18. Tento závěr platí tím spíše, dovolávala-li se práva nahlédnout do spisového materiálu stěžovatelka jako nositelka rodičovské odpovědnosti vůči zraněnému dítěti a zároveň jeho zákonná zástupkyně práva na účinné vyšetřování, jehož ustáleně chráněným prvkem je i veřejná kontrola vyšetřování, mimo jiné skrze právo potenciálního poškozeného (v dané věci vykonávaného jeho zákonným zástupcem). Právo na účinné vyšetřování nezavazuje pouze orgány činné v trestním řízení, nýbrž státní moc jako celek. Stát se tohoto závazku nemůže zbavit tím, že klíčové aspekty vyšetřování „vyvede“ mimo trestní řízení.

19. Stěžovatelka byla všemi vyrozuměními pouze informována, že v dané věci nebylo zahájeno trestní řízení, neboť nebylo zjištěno podezření ze spáchání trestného činu. Tento důvod však bez další argumentace neospravedlňuje to, aby stěžovatelce mohla být upřena možnost nahlédnout do shromážděné dokumentace týkající se zranění jejího syna a přezkoumat řádnost činnosti policejního orgánu seznámením se s podklady pro jeho postup. Ústavní soud tedy uzavírá, že orgány policie a státního zastupitelství v dané věci řádně nevysvětlily, z jakého důvodu stěžovatelce nepřísluší právo nahlédnout do podkladů, z nichž vycházely při šetření poranění jejího nezletilého syna.

20. Krajské státní zastupitelství v závěru svého vyrozumění uvedlo, že stěžovatelka měla být odkázána na postup podle informačního zákona [myšlen zřejmě zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím (dále jen „zákon o svobodném přístupu k informacím“)]. Ani tento stručný závěr podle Ústavního soudu výše uvedený deficit nenapravuje.

21. Podle § 2 odst. 3 zákona o svobodném přístupu k informacím se postup podle tohoto zákona neužije, pokud zvláštní zákon upravuje poskytování informací samostatně. V oblasti správního řízení platí, že „institut nahlížení do spisu podle § 38 správního řádu (...) je třeba chápat jako speciální vůči poskytování informací podle informačního zákona“ (viz např. rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 1. 2004 č. j. 5 A 158/2001-100, ze dne 13. 8. 2008 č. j. 2 As 38/2007-78, nebo rozsudek ze dne 18. 1. 2017 č. j. 3 As 193/2014-37). V oblasti trestního řízení je nahlížení do trestního spisu podle § 65 odst. 1 trestního řádu komplexně upraveným postupem, jímž může účastník řízení získat informace a „ve spojení s § 2 odst. 3 zákona o svobodném přístupu k informacím je proto vyloučeno, aby stěžovatel jako účastník trestního řízení žádal o informace v režimu zákona o svobodném přístupu k informacím“ (viz rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 1. 12. 2010 č. j. 1 As 44/2010-104, nebo ze dne 4. 10. 2011 č. j. 2 As 93/2011-79). Ačkoliv v uvedených rozsudcích Nejvyšší správní soud připustil, že poskytnutí některých informací (zejména těch vedených mimo „základní“ spis, např. u dozorového státního zastupitelství) může spadat do působnosti zákona o svobodném přístupu k informacím, jde o prostředek subsidiární (využitelný tam, kde využití institutu nahlížení do spisu nepřipadá v úvahu).

22. Stěžovatelka se nedomáhala zpřístupnění specifických (např. interních) informací vedených mimo základní spis policejního orgánu o prověřování jejího podnětu. Zjevným smyslem její žádosti o nahlédnutí do spisu ze dne 25. 3. 2025 bylo přezkoumání zákonnosti

a správnosti postupu, na jehož základě dospěl policejní orgán k tomu, že věc „byla uložena bez dalšího opatření“. Šlo tedy o informace důležité pro meritorní „rozhodnutí“ o jejím podnětu. Z napadeného vyrozumění a všech zjištěných skutečností tedy nevyplývá, z jakého důvodu by taková „informace“ měla spadat do působnosti zákona o svobodném přístupu k informacím.

23. Zároveň je nutné zdůraznit, že výše uvedené závěry neznamenají, že stěžovatelčino právo nahlédnout do spisu je právem neomezitelným. Z ústavněprávního hlediska jde o právo, které se může dostat do střetu se subjektivními právy jiných osob (např. právem na soukromí, se zvláštním aspektem ochrany osobních údajů, právem na ochranu obchodního tajemství atd.) či s důležitými veřejnými zájmy (zejména u neskončených řízení jde typicky o „taktické“ důvody, aby mohlo řízení co nejefektivněji naplnit svůj účel). Zvláštní kategorií jsou informace utajované podle zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů. Tyto skutečnosti mohou být (v souladu se zákonnou úpravou) důvodem nezpřístupnění části či dokonce celého spisového materiálu. Vystupuje-li stěžovatelka jako rodič a zákonný zástupce účastníka řízení, mohou v konkrétním případě vyvstat rovněž důvody, pro které sice právo nahlédnout do spisu na straně zastupovaného existuje, avšak jeho realizace nebude umožněna konkrétnímu zástupci. I pro takovou situaci však procesní předpisy znají zákonné postupy (např. v určitých případech využití kolizního opatrovníka). Žádné takové důvody však napadené vyrozumění (a tím méně jemu předcházející rozhodnutí) neuvádí ani na straně stěžovatelky, ani na straně jejího nezletilého syna.

24. Ústavní soud se též zabýval tím, zda zrušením napadeného vyrozumění jakožto rozhodnutí o stěžovatelčině podnětu k výkonu dohledu lze docílit toho, aby dohledové státní zastupitelství mohlo v rámci svých pravomocí uvedené pochybení napravit. Sám policejní orgán ve vyrozumění zaslaném stěžovatelce uvádí, že prováděl šetření podle § 158 odst. 1 trestního řádu. Tento závěr ani dozorové, ani dohledové státní zastupitelství nezpochybnilo (viz bod 16 tohoto nálezu). Naopak odůvodnění jejich vyrozumění stojí především na závěru, že šetření bylo provedeno řádně a nebylo zjištěno podezření ze spáchání trestného činu. Přezkum splnění povinností policejního orgánu při šetření potenciální trestné činnosti podle uvedeného ustanovení, včetně ochrany práv osob, které byly touto činností potenciálně dotčeny, podle Ústavního soudu spadá do činnosti orgánů státního zastupitelství (včetně výkonu dohledu). Teprve v situacích, kdy se činnost policie nachází zcela mimo rámec úkolů daných trestním řádem, resp. trestní předpisy by nenabízely žádný postup k ochraně práv dotčených osob, by bylo možné uvažovat o nutnosti postupu podle správních předpisů mimo činnost orgánů státního zastupitelství [obdobně bod 12 usnesení ze dne 28. 8. 2014 sp. zn. II. ÚS 2166/14 (U 14/74 SbNU 623)]. Z těchto důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že orgány státního zastupitelství mají pravomoc nařídit policejnímu orgánu provádějícímu úkony podle trestního řádu (přičemž nemusí nezbytně jít o úkony trestního řízení), jak má meritorně posoudit stěžovatelčinu žádost o nahlédnutí do spisu s ohledem na stav dané věci a ostatní dotčené zájmy. Přitom musí orgány státního zastupitelství respektovat svou povinnost ochrany práv dotčených osob (čl. 36 odst. 1 Listiny) a zvláštní povahu rodičovského vztahu mezi stěžovatelkou a jejím synem (čl. 32 odst. 1 Listiny). Tomuto úkolu v případě stěžovatelky nedostály, Ústavní soud proto rozhodl, že porušily její právě uvedená ústavní práva.

25. Ze všech výše uvedených důvodů dospěl Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu k závěru, že ústavní stížnost je důvodná a napadené vyrozumění proto podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil. Úkolem krajského státního zastupitelství po vrácení věci bude stanovit povinnosti dozorovému státnímu zastupitelství (a nepřímo policejnímu orgánu), aby mohl být obsah stěžovatelčina práva seznámit se s podklady jejich činnosti řádně meritorně posouzen, a aby jí tedy toto právo nebylo nadále odpíráno s pouhým poukazem na formální kvalifikaci úkonů policejního orgánu.

Č. 87
Vyživovací povinnost rodičů k dětem při soužití ve společné domácnosti (sp. zn. III. ÚS 2614/25 ze dne 11. června 2026)

Soužití rodičů a potomků ve společné domácnosti žádného z nich samo o sobě plnění vyživovací povinnosti nezbavuje. V obvyklých případech bývá ve společné domácnosti vyživovací povinnost rodičů k dětem plněna, a to i naturálně. Pokud však jeden z rodičů tuto svou povinnost neplní, soud může výživné určit (§ 919 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Obecné soudy jsou proto povinny prověřit skutečnosti významné pro stanovení vyživovací povinnosti a zohlednit individuální, resp. specifické okolnosti daného případu (vztahy v rodině, možnosti čerpání výživného, životní úroveň jednoho z rodičů aj.). V opačném případě zatíží své rozhodnutí kvalifikovanou vadou spočívající ve zjevné svévoli a nepřezkoumatelnosti a poruší právo rodiče nebo dítěte na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně, soudce zpravodaje Milana Hulmáka a soudkyně Daniely Zemanové o ústavní stížnosti stěžovatelů M. J. a P. J., obou zastoupených Mgr. Pavlem Palatickým, advokátem, sídlem Údolní 567/33, Brno, proti výrokům I, II, IV, V, VI, VII a VIII rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 17. června 2025 č. j. 17 Co 199/2024-567, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a P. J., zastoupeného Mgr. Karlem Borkovcem, advokátem, sídlem Lesnická 787/10, Brno, a nezl. J. J., zastoupeného Statutárním městem Brnem, jako vedlejších účastníků řízení, ve znění opravného usnesení ze dne 2. 7. 2026, takto:

I. Výroky I a II rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 17. června 2025 č. j. 17 Co 199/2024-567 bylo porušeno základní právo stěžovatelů na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 17. června 2025 č. j. 17 Co 199/2024--567 se proto ve výrocích I a II, kterými bylo stanoveno výživné pro P. J., a ve výroku VIII v rozsahu náhrady nákladů řízení o výživném P. J. ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatelé se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhají zrušení v záhlaví označených výroků napadeného rozsudku Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“) s tvrzením, že porušily jejich ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“),

čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 3 Úmluvy o právech dítěte.

2. Městský soud v Brně rozsudkem ze dne 13. 6. 2024 č. j. 84 P 78/2018-439 (dále jen „městský soud“) svěřil nezletilého vedlejšího účastníka – mladšího syna do péče stěžovatelky (výrok II) Dále soud rozhodl o povinnosti vedlejšího účastníka – otce přispívat na výživu stěžovatele – staršího syna od 1. 12. 2020 částkou 10 000 Kč měsíčně a od 1. 9. 2021 částkou 15 000 Kč měsíčně (výrok I) dále rozhodl o jeho povinnosti zaplatit (ve dvou splátkách) dluh na výživném pro staršího syna ve výši 527 500 Kč za období od 1. 12. 2020 do 31. 5. 2024 (výrok II). Ve vztahu k nezletilému vedlejšímu účastníkovi – mladšímu synovi soud rozhodl o povinnosti otce přispívat na jeho výživu od 1. 1. 2021 částkou 9 000 Kč měsíčně, od 1. 1. 2023 částkou 4 500 Kč měsíčně, od 1. 9. 2023 částkou 5 500 Kč měsíčně a od 13. 6. 2024 částkou 10 000 Kč měsíčně (výrok IV) a uložil otci povinnost uhradit dluh na výživném pro mladšího syna ve výši 282 000 Kč za období od 1. 12. 2020 do 31. 5. 2024 (výrok V). Dále soud rozhodl o povinnosti stěžovatelky přispívat na výživu mladšího syna od 1. 1. 2023 částkou 1 500 Kč měsíčně a od 1. 9. 2023 do 12. 6. 2024 částkou 2 000 Kč měsíčně (výrok VI) s tím, že uložil stěžovatelce povinnost uhradit vzniklý dluh na výživném pro mladšího syna za období od 1. 12. 2020 do 31. 5. 2024 ve výši 30 000 Kč (výrok VII). Soud nepřiznal žádnému z účastníků právo na náhradu nákladů řízení (výrok VIII).

3. Krajský soud napadeným rozsudkem změnil výrok I rozsudku městského soudu a uložil otci povinnost přispívat na výživu staršího syna od 1. 1. 2023 do 13. 5. 2025 částkou 10 000 Kč měsíčně (výrok I), dále změnil výrok II rozsudku městského soudu ohledně dlužného výživného a nově jej vyčíslil na částku ve výši 53 194 Kč (výrok II). Krajský soud současně potvrdil rozsudek městského soudu ve znění, že mladší syn se svěřuje do péče stěžovatelky počínaje dnem právní moci rozsudku (výrok III). Dále krajský soud změnil výrok IV rozsudku městského soudu a uložil otci povinnost přispívat na výživu mladšího syna od 1. 1. 2023 částkou 5 000 Kč měsíčně a od právní moci tohoto rozsudku částkou 10 000 Kč měsíčně (výrok IV); změnil rovněž výrok V rozsudku městského soudu a nově vyčíslil dlužné výživné pro mladšího syna za dobu od 1. 1. 2023 do 30. 6. 2025 na částku ve výši 30 000 Kč (výrok V). Krajský soud rovněž změnil výroky VI a VII rozsudku městského soudu stran vyživovací povinnosti stěžovatelky tak, že je povinna přispívat na výživu mladšího syna od 1. 1. 2023 částkou 1 500 Kč měsíčně s tím, že dlužné výživné za dobu od 1. 1. 2023 do 30. 6. 2025 vyčíslil na částku ve výši 45 000 Kč (výroky VI a VII). Na závěr soud rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů (výrok VIII).

4. Krajský soud dospěl při rozhodování o stanovení vyživovací povinnosti otce k oběma synům na rozdíl od městského soudu k závěru, že od ledna 2021 do prosince 2022 rodiče vedli rodinnou domácnost a obnovili společné soužití nejen po stránce intimní, ale i po stránce plnění rodičovských funkcí ve vztahu k oběma synům; rodiče se dokonce zasnoubili. Otec v tomto období pobýval v místě bydliště stěžovatelky – což potvrdili oba synové –, kde hradil náklady na domácnost (byť si každý z rodičů hradil náklady na bydlení ve svém vlastním bytě), kupoval potraviny, hradil společné výlety i dovolené, hradil náklady na mimoškolní aktivity mladšího syna a dával mu kapesné. Rozchod rodičů v prosinci 2022 byl zapříčiněn jejich rozdílnými názory na výchovu staršího syna, který se v listopadu téhož roku pokusil o sebevraždu. Otec se koncem roku 2022 od stěžovatelky odstěhoval a od ledna 2023 praktikovali symetrickou střídavou péči o mladšího syna. Proto krajský soud uzavřel, že není důvodné od 1. 1. 2021 stanovit otci vyživovací povinnost k oběma synům, neboť ji plnil soužitím se stěžovatelkou a společnou péčí o děti; rozhodl o vyživovací povinnosti rodičů k tehdy nezletilým synům až počínaje 1. 1. 2023 (tj. od rozchodu rodičů). Ve vztahu ke staršímu (tehdy nezletilému) synovi soud rozhodl o povinnosti otce hradit výživné do 13. 5. 2025 (tj. ukončení přípravy na budoucí povolání). Vycházel na jedné straně jak z majetkových poměrů otce (zejména koupě nemovitosti do výlučného vlastnictví), tak i jím vykázaných příjmů při dvou vyživovacích

povinnostech (v roce 2023 činila dílčí základ daně z příjmů částka 817 809 Kč). Současně zohlednil odůvodněné potřeby obou synů. Při úvahách o tom, zda a jaké výživné by mělo být stanoveno k úhradě stěžovatelce, soud vycházel z rozsahu péče o syny a z výše jejích příjmů; stěžovatelka při dvou vyživovacích povinnostech má příjem jen ze svého invalidního důchodu třetího stupně, který činí necelých 10 000 Kč měsíčně. Výrok o náhradě nákladů řízení mezi účastníky soud odůvodnil tím, že neshledal žádné okolnosti, které by odůvodňovaly přiznání náhrady nákladů řízení některému z účastníků před soudy obou stupňů.

II. Argumentace stěžovatelů

5. Stěžovatelé v ústavní stížnosti brojí proti tomu, jak krajský soud posoudil otázku vyživovací povinnosti k nezletilým synům. Krajský soud se nesprávně odchýlil od závěrů městského soudu, a to následujícím způsobem:

a) krajský soud pochybil při interpretaci pojmu rodinná (společná) domácnost i v posouzení otázky, zdali tuto rodinnou (společnou) domácnost stěžovatelka a otec vedli v období od ledna 2021 do prosince 2022. V průběhu řízení před městským soudem byla provedena celá řada důkazů k otázce zapojení otce do chodu domácnosti, avšak krajský soud sám žádné dokazování neprovedl. Přesto dospěl k odlišnému právnímu hodnocení skutkového stavu a nesprávně uzavřel, že „sporadické“ zapojení otce do chodu domácnosti a jeho „občasné finanční příspěvky“ splňují znaky společné domácnosti. S tím stěžovatelé nesouhlasí, protože podle nich by na pojem společné domácnosti mělo být v tomto typu řízení nahlíženo z odlišných hledisek a „do popředí by se měly dostat hodnoty jako je nejlepší zájem dětí a jejich vůle společnou domácnost spoluutvářet, stejně jako společné fungování členů domácnosti v otázkách praktických (vaření, úklid, společné plánování) i hodnotových (společný program, vzájemná péče o druhého atd.)“. To však krajský soud dostatečně nezkoumal;

b) i kdyby stěžovatelé akceptovali nesprávný výklad pojmu „společná domácnost“ a jeho posouzení krajským soudem a přijali též závěr, že spolu rodiče vedli společnou domácnost, nemůže to ničeho změnit na tom, že otci měla být za předmětné období stanovena vyživovací povinnost. I když spolu rodiče vedou společnou domácnost, neznamená to, že druhému rodiči automaticky nebude uložena povinnost hradit výživné na nezletilé děti spolužijící v této společné domácnosti. Vždy by mělo být zkoumáno (a v případě zpětného stanovení výživného se nelze vyhnout zkoumání zpětnému), zda se podle svých možností dostatečně podílejí na výživě svých dětí, a pokud tomu tak není, měla by jim být stanovena vyživovací povinnost. Krajský soud nadto k žádným vlastním skutkovým zjištěním ohledně finančního zapojení otce nedospěl, jelikož k této otázce neprovedl žádné dokazování; mělo mu být však zjevné, že částka přibližně 1 000 Kč měsíčně nemůže k řádné výživě obou nezletilých synů postačovat a jako přiměřenou sám spatřoval částku 10 000 Kč. Neprovedl jediný důkaz k tomu, aby si ověřil, že otec skutečně v tomto rozsahu svou vyživovací povinnost plnil (byť i tato částka je vzhledem k potřebám nezletilých a výdělkovým poměrům otce nepřiměřeně nízká). Krajský soud tedy zcela rezignoval na objasnění skutkového stavu, tedy na zjištění všech okolností relevantních pro určení rozsahu vyživovací povinnosti.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

6. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelé před jejím podáním vyčerpali veškeré zákonné procesní prostředky ochrany svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

7. Ústavní soud usnesením ze dne 26. 3. 2026 sp. zn. III. ÚS 2614/25 ustanovil opatrovníkem nezletilého mladšího syna Statutární město Brno, neboť ústavní stížností bylo napadeno rozhodnutí, jehož závěry se dotýkají zájmů nezletilého, který má v řízení postavení

vedlejšího účastníka a jehož zákonní zástupci jsou v postavení účastnice řízení (stěžovatelka) a vedlejšího účastníka řízení; existuje proto důvodná obava, že by mohlo dojít ke střetu jejich zájmů.

IV. Vyjádření účastníků, vedlejších účastníků a replika stěžovatelů

8. Soudce zpravodaj vyzval krajský soud, vedlejšího účastníka řízení i opatrovníka nezletilého k vyjádření se k ústavní stížnosti.

9. Krajský soud v zaslaném vyjádření pouze odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku.

10. Vedlejší účastník ve svém vyjádření zejména zdůraznil, že krajský soud se podrobně zabýval existencí rodinné domácnosti a své závěry opřel o provedené důkazy. Své úvahy řádně, srozumitelně a logicky odůvodnil; „správně dovodil, že tam, kde je vyživovací povinnost naplňována v rámci společného soužití rodičů, není autoritativní určování vyživovací povinnosti namístě“. O tom, že se vedlejší účastník podílel na nákladech domácnosti a plnil si svoji vyživovací povinnost nemůže být žádných pochyb; předložil řadu důkazů o nákupech potravin, hotových jídel apod. Ostatně je logické, že „pokud by neplnil svoji vyživovací povinnost, stěžovatelka by podala návrh na stanovení výživného nikoliv až po ukončení soužití v roce 2023, ale již v průběhu let 2021 a 2022“.

11. Opatrovník nezletilého se v zaslaném vyjádření zabýval pouze stručně vztahem rodičů k nezletilým i mezi nimi (rodiči) navzájem. Uvedl, že oba rodiče jsou výrazně temperamentní osobnosti, ne vždy měli nad svými emocemi plnou kontrolu. Rozhodnutí ponechal na úvaze soudu a dodal, že „k věci nemá další vyjádření než to, které zaznělo v rámci soudních řízení“.

12. Soudce zpravodaj zaslal vyjádření krajského soudu, vedlejšího účastníka i opatrovníka nezletilého stěžovatelům k případné replice; ti však svého práva vyjádřit se ve stanovené lhůtě nevyužili.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, a proto k přezkumu jejich rozhodovací činnosti přistupuje zdrženlivě. V kontextu rodinného práva pak zasahuje pouze ve skutečně extrémních případech. Posouzení konkrétních okolností každého případu a přijetí odpovídajícího rozhodnutí totiž náleží opatrovnickým soudům, které mají k účastníkům řízení nejblíže, provádějí a hodnotí důkazy, komunikují se všemi dotčenými osobami, a činí tak relevantní skutkové závěry z bezprostřední blízkosti jádra řešené věci.

14. Ústavní soud nemá rozhodovat, kterému z rodičů má být dítě svěřeno do péče, jaký má být rozsah styku dítěte s druhým rodičem, jak vysoké má být výživné, ani jak hodnotit provedené důkazy. Jeho úkolem je pouze posoudit, zda opatrovnické soudy nevybočily z mezí ústavnosti. Vztáhne-li obecný soud své právní závěry k dostatečným skutkovým zjištěním a podepře-li je přezkoumatelným a logickým odůvodněním, nelze jeho postup hodnotit jako neústavní [usnesení ze dne 10. 11. 2020 sp. zn. II. ÚS 2598/20 (U 18/103 SbNU 411), bod 11, či usnesení ze dne 10. 12. 2019 sp. zn. II. ÚS 1740/19, bod 5].

A/ Obecná východiska

15. K nároku na výživné Ústavní soud na úvod konstatuje, že alimentace a vyživovací vztahy jsou projevem rodinné solidarity a zajišťují funkčnost rodiny samotné. Jedná se o zákonem uloženou povinnost pomoci druhému v materiálním slova smyslu tak, aby se neocitl ve stavu nouze a aby životní úroveň dítěte odpovídala jeho odůvodněným potřebám [nález ze dne 21. 2. 2024 sp. zn. II. ÚS 1487/23 (N 31/122 SbNU 312), bod 26].

16. Výživné je osobním nárokem nezletilého (popř. i zletilého) dítěte. Pro určení rozsahu výživného jsou rozhodné odůvodněné potřeby oprávněného a jeho majetkové poměry, jakož

i schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného. Přihlíží se také k tomu, zda povinný o oprávněného osobně pečuje, a k míře, v jaké tak činí [§ 913 odst. 1 a 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“)]. Životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů, přičemž toto hledisko předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte (§ 915 odst. 1 o. z.).

17. Vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, dokud děti nejsou samy schopny se živit. Vyživovací povinnost rodičů k dětem tedy není podmíněna věkem ani ukončením určitého stupně vzdělání, nýbrž pouze schopností sám se živit, což je pojem, který musí soud vyložit jednotlivě podle specifik každého konkrétního případu [nález ze dne 21. 4. 2011 sp. zn. II. ÚS 3113/10 (N 82/61 SbNU 277)]. Samo kritérium neschopnosti sám se živit je třeba definovat tak, že oprávněný nedisponuje žádným vlastním příjmem, nebo disponuje příjmem tak nízkým, že nepostačuje krýt jeho potřeby, anebo výnosy z majetku, který mu patří (eventuálně jej spravuje), nedostačují pro úhradu jeho osobních potřeb (srov. např. Holub, M. a kol. Zákon o rodině s komentářem. Praha: Leges, 2011, s. 314 a násl.).

18. Obecné soudy musí pro stanovení adekvátní výše výživného zjistit všechny relevantní skutečnosti, včetně celkové majetkové situace povinného. Vychází přitom nejen z fakticity jeho příjmů a jeho reálných majetkových poměrů, ale také z potenciality příjmů, tj. příjmů, kterých by mohl dosahovat. Současně musí přihlédnout také k celkové sumě movitého a nemovitého majetku povinného a ke způsobu jeho života, resp. jeho životní úrovni. Ta je dána bydlením, zájmovými aktivitami a koníčky, způsobem trávení dovolené atd. [nález ze dne 14. 5. 2024 sp. zn. IV. ÚS 1578/23 (N 91/124 SbNU 80), body 18 a 19].

19. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně vyzdvihl, že otázka posouzení návrhu na určení výživného pro nezletilé děti je věcí volné úvahy soudu závislé na posouzení možností a schopností osoby k výživě povinné a odůvodněných potřeb osoby oprávněné, obecný soud je však povinen jasným a přezkoumatelným způsobem vymezit rámec, v němž se pohybuje jeho volná úvaha, na základě níž dospěl k závěru o určení výše výživného [srov. např. nález ze dne 12. 9. 2006 sp. zn. I. ÚS 299/06 (N 158/42 SbNU 297) či usnesení ze dne 29. 11. 2024 sp. zn. III. ÚS 3131/24, bod 13]. Přezkoumatelná má být přitom nejen konečná úvaha soudu o výši výživného, ale též musí být v odůvodnění rozhodnutí soudu přezkoumatelným a jasným způsobem uvedeny skutečnosti, ze kterých při stanovení výše výživného vycházel [nálezy sp. zn. IV. ÚS 2173/23 ze dne 24. 1. 2024 (N 17/122 SbNU 187), bod 29, sp. zn. IV. ÚS 2906/18 ze dne 19. 2. 2019 (N 28/92 SbNU 297), bod 13].

20. Jako obecné pravidlo pro všechny formy vyživovací povinnosti platí, že nárok lze uplatnit jen ode dne zahájení soudního řízení, s výjimkou výživného pro děti (zletilé i nezletilé), u nichž lze výživné přiznat i za dobu tří let před zahájením tohoto řízení (§ 922 odst. 1 o. z.). Stanoví-li § 922 odst. 1 o. z., že výživné pro děti lze přiznat i za dobu nejdéle tří let zpětně, je třeba toto ustanovení vykládat s ohledem na čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny a čl. 3 odst. 1 a čl. 27 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech dítěte. Pokud navzdory prokázané změně poměrů nezletilému bez odpovídajícího zdůvodnění a relevantních důvodů pro výjimku soudy zpětné zvýšení výživného nepřiznají, volí až na výjimky postup jdoucí k tíži nezletilého a nevykládají zákon ústavně konformním způsobem.

21. Smyslem možnosti zpětného přiznání či zvýšení výživného je ochrana dětí závislých na výživě jiných osob. Nepřiznání zpětného zvýšení výživného může být fakticky projevem nepřípustného sankcionování dítěte za postup rodičů, kteří nejsou schopni v jeho zájmu upravit své vztahy na rozumnou úroveň, a jde o výklad rozporný s ústavně zaručenou ochranou dětí a mladistvých i s nejlepším zájmem dítěte (čl. 32 odst. 4 Listiny, čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Takový výklad porušuje právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny tím, že pomíjí jiný možný a ústavně konformní výklad. Prostor pro výjimečné zpětné nepřiznání výživného na základě individuálních okolností a poměrů na straně povinného rodiče nezletilého či rodiče, který jej má v péči, sice zůstává zachován, avšak nelze tak činit paušálním způsobem

a s obecným odůvodněním bez bližší vazby na konkrétní specifika případu. Vždy bude nezbytné posuzovat okolnosti jednotlivých případů, přičemž si lze představit situace, kdy výživné zpětně přiznáno nebude (např. pro rozpor s dobrými mravy či z důvodů zneužití práva) [viz např. nálezy ze dne 25. 9. 2024 sp. zn. I. ÚS 871/24 (N 176/126 SbNU 179), ze dne 25. 9. 2024 sp. zn. I. ÚS 1760/24 (N 177/126 SbNU 190) či ze dne 24. 1. 2024 sp. zn. IV. ÚS 2173/23].

22. Současně je třeba zdůraznit, že plnění vyživovací povinnosti rodičů k dětem (či dětí k rodičům) je v běžných situacích (logicky) zajištěno tzv. naturálně, a to participací členů domácnosti na jejím fungování a (osobní) péči o její členy. Pouze v případě, kdy je zjištěno, že tento model je nefunkční, je třeba zajistit plnění vyživovací povinnosti stanovením výživného. Soužití rodičů a potomků ve společné domácnosti totiž žádného z nich samo o sobě vyživovací povinnosti nezbavuje (viz § 919 odst. 1 o. z.).

B/ Aplikace obecných východisek na nyní posuzovanou věc

23. Ve vztahu k nyní posuzované věci je předně třeba uvést, že obecné soudy rozhodovaly již o změně dosavadního rozvržení péče o mladšího syna a o změně výživného, naposledy stanoveného rozsudkem městského soudu ze dne 12. 3. 2018 č. j. 84 Nc 82/2017-28. Tímto rozsudkem byla schválena dohoda rodičů, na základě níž byli oba tehdy nezletilí svěřeni do střídavé péče rodičů po týdnu, přičemž stěžovatelka se zavázala platit výživné na staršího syna ve výši 600 Kč měsíčně, otec ve výši 1 500 Kč měsíčně a na mladšího syna se stěžovatelka zavázala platit výživné ve výši 400 Kč měsíčně a otec ve výši 1 000 Kč měsíčně. Následně došlo ke změně rozsudkem městského soudu ze dne 3. 10. 2018 č. j. 84 P 78/2018-47 tak, že starší syn byl svěřen do péče otce a stěžovatelka se zavázala přispívat na jeho výživu od 1. 10. 2018 částkou ve výši 1 200 Kč měsíčně. Situace se v následujících letech měnila, přičemž starší syn byl od listopadu 2020 naopak v péči stěžovatelky poté, co jej vyzvedla v psychiatrické léčebně, kde byl hospitalizován po pokusu o sebevraždu; mladší syn byl v péči stěžovatelky od ledna 2021 do prosince 2022 (konkrétně pobýval v domácnosti stěžovatelky, nikoliv již střídavě i u otce) a od 1. 1. 2023 je ve střídavé péči rodičů (pozn.: uvedené nebylo nijak upraveno rozhodnutím soudu). Dne 3. 2. 2023 podala stěžovatelka návrh na změnu úpravy péče a výživného k mladšímu synovi a tehdy nezletilému staršímu synovi.

24. Současně jde v nyní posuzovaném případě o velmi specifickou situaci, kdy stěžovatelka podala (spolu s dnes již zletilým starším synem) žádost o zvýšení výživného (spolu s návrhem na změnu péče u mladšího syna) poté, co se (opět) rozešla s otcem obou dětí po znovuobnovení jejich vztahu (po rozvodu); výživné navrhovala zvýšit, resp. přiznat zpětně i za dobu, kdy měla spolu s otcem jejích dětí opětovně „vztah“ (byli zasnoubeni).

25. Jakkoliv obecné soudy poměrně podrobně zkoumaly otázku společného soužití rodičů, resp. problematiku společné domácnosti, ve věci je stěžejní posouzení, zda se oba synové mohli podílet na životní úrovni otce i v době, kdy opět žili společně s oběma rodiči v jedné domácnosti. V tomto ohledu je třeba zohlednit primárně to, v jaké míře se otec podílel na jejich výživě, hrazení nákladů spojených s chodem domácnosti a aktivit tzv. volnočasových, včetně například dovolených apod.

B. 1./ Plnění vyživovací povinnosti ve vztahu k mladšímu synovi

26. Jde-li o závěry krajského soudu, který neshledal důvody pro stanovení výživného otci ve vztahu k mladšímu synovi již od 1. 1. 2021, protože svou vyživovací povinnost k němu plnil v průběhu soužití se stěžovatelkou v dostatečné míře, nelze je označit ve světle výše uvedeného za nijak extrémní či svévolné. Soud přihlédl k tomu, že mladší syn po dobu soužití rodičů čerpal výživné od otce, který svou povinnost vůči němu plnil formou osobní péče, nákupů potravin, popř. hotových jídel, kapesného, hrazení tehdy provozovaných mimoškolních aktivit či společných dovolených a výletů. Mladšímu synovi tím bylo umožněno participovat na jeho životní úrovni.

27. Se stěžovateli nelze souhlasit v tom, že by krajský soud rezignoval na objasnění skutkového stavu relevantního pro určení rozsahu vyživovací povinnosti otce ve vztahu k mladšímu synovi. Krajský soud v tomto případě vycházel jak z důkazů provedených městským soudem, tak i z těch provedených v odvolacím řízení a shrnutých při jednání dne 3. 6. 2025 (viz též bod 18 napadeného rozsudku krajského soudu). Právě při tomto jednání vyslechl nejen oba rodiče, ale i oba syny a zaměřil se na možnost jejich participace na životní úrovni otce skrze nákupy, výlety apod., dále na jejich vztah s otcem či jeho aktuální majetkové poměry. Z pohovoru s mladším synem přitom nevyplývá, že by mezi jím a otcem byly vztahy v době společného soužití rodičů (i v období jemu předcházejícím) špatné; mladší syn byl dlouhodobě ve střídavé péči rodičů, přičemž ke zhoršení jejich vztahu došlo až po rozchodu rodičů (což vyústilo ve svěření mladšího syna do péče stěžovatelky).

28. Jde-li o výživné pro mladšího syna stanovené od 1. 1. 2023, krajský soud jej stanovil v obdobné výši jako městský soud. Krajský soud vycházel ze zjištěných příjmů a majetkových poměrů otce a přihlédl k tomu, že mladší syn byl do právní moci rozsudku ve střídavé péči rodičů (proto stanovil výživné od 1. 1. 2023 ve výši 5 000 Kč a následně již ve výši 10 000 Kč). Stěžovatelka nadto v ústavní stížnosti konkrétní námitky ve vztahu k této otázce neuplatňuje; na tom nic nemění ojedinělá poznámka o tom, že (výživné) je nepřiměřeně nízké vzhledem k potřebám dětí a výdělkovým poměrům otce.

B. 2./ Plnění vyživovací povinnosti ve vztahu ke staršímu synovi

29. Jde-li o závěry krajského soudu stran posouzení možnosti participace staršího syna na životní úrovni otce v době, kdy spolu s rodiči a mladším synem žil ve společné domácnosti, tyto z pohledu výše uvedených požadavků a principů neobstojí.

30. Z obsahu napadeného rozhodnutí, jakož i z rozhodnutí městského soudu či obsahu spisu plyne, že stěžovatelé soustavně po celou dobu řízení tvrdili, že mu nebylo umožněno podílet se na otcem poskytovaných plněních, ať již formou nákupů potravin (kdy si nemohl brát z lednice jídlo kupované otcem), hotových jídel, kapesného, hrazení mimoškolních aktivit či výletů a dovolených. Dále bylo zjištěno, že starší syn se s otcem dlouhodobě nestýká, jejich vztahy jsou vyloženě špatné (což dle tvrzení staršího syna plyne mj. i z dřívějšího agresivního chování a fyzických útoků ze strany otce); otec to v průběhu řízení nepopíral, naopak potvrdil, že jeho vztah se starším synem je velmi špatný od doby, kdy jej stěžovatelka vyzvedla v psychiatrické léčebně (při pobytu u otce se měl pokusit o sebevraždu). Jejich špatné vztahy potvrzoval i mladší syn mj. i při své výpovědi před krajským soudem dne 3. 6. 2025.

31. Všechny tyto skutečnosti ve svém rozhodnutí hodnotil městský soud; krajský soud dospěl na základě prakticky týchž důkazů ke zcela odlišným závěrům, avšak již bez toho, aby je blíže zdůvodnil.

32. Krajský soud se primárně v odůvodnění napadeného rozsudku nevypořádal s tvrzením staršího syna, že mu otec zakazoval brát si jídlo z lednice, nebral jej na společné výlety či dovolené; popřípadě neuvedl, že by jeho tvrzení „neuvěřil“, nebo že by bylo vyvráceno jinými důkazy, které by potvrdily, že se starší syn mohl podílet na životní úrovni otce. Krajskému soudu lze proto vytknout, že se s ohledem na zjištěné skutečnosti dostatečně nezabýval situací (zejména) staršího syna, pokud jde o míru čerpání otcem plněného výživného v době, kdy spolu všichni (minimálně většinu týdne) pobývali ve společné domácnosti. Vzhledem ke zjištěnému stavu totiž nelze bez dalšího uzavřít, že by otec plnil vyživovací povinnost ke staršímu synovi společným bydlením, natož ve výši, kterou určil jako adekvátní městský soud ve výroku I rozsudku, tj. od 1. 12. 2020 ve výši 10 000 Kč měsíčně a od 1. 9. 2021 ve výši 15 000 Kč měsíčně. Je proto třeba uzavřít, že napadené rozhodnutí v tomto rozsahu trpí znaky zjevné svévole, přičemž příslušné závěry krajského soudu jsou tu v extrémním rozporu s provedenými důkazy a obsahem spisu.

33. Uvedené lze vztáhnout i na závěry krajského soudu stran stanovení výživného od 1. 1. 2023, které „snížil“ z 15 000 Kč (výrok I rozsudku městského soudu) na 10 000 Kč (výrok I napadeného rozsudku krajského soudu). Napadený rozsudek krajského soudu v tomto směru postrádá náležité a přezkoumatelné odůvodnění, popř. též úvahy, které soud vedly k jeho závěru o výši výživného. Z jeho odůvodnění totiž neplyne, že by krajský soud při určení výživného počínaje 1. 1. 2023 vycházel z jiných důkazů než těch, které provedl městský soud (viz body 118 a násl. rozsudku městského soudu a bod 24 napadeného rozsudku krajského soudu). Přesto svůj odklon od závěrů městského soudu co do výše výživného pro staršího syna prakticky nijak nezdůvodnil (s výjimkou ukončení jeho přípravy na budoucí povolání a s tím spojeného ukončení vyživovací povinnosti otce). Není přitom zřejmé ani to, jaký vliv mají mít „celkové majetkové poměry otce, který si koupil nemovitost v hodnotě 12 000 000 Kč“ na soudem stanovenou výši výživného; soud tuto skutečnost pouze konstatoval bez toho, aby ji ve vztahu k výpočtu výživného zhodnotil.

B. 3/ Stanovení vyživovací povinnosti stěžovatelce ve prospěch mladšího syna

34. Ústavní soud pro úplnost uvádí, že formálně ústavní stížnost směřuje i proti výrokům napadeného rozsudku krajského soudu, kterými byla stěžovatelce stanovena vyživovací povinnost ve prospěch mladšího syna. Ústavní stížnost však žádné námitky v tomto směru neobsahuje; krajský soud výši vyživovací povinnosti stěžovatelky oproti městskému soudu dokonce snížil. Vyživovací povinnost stěžovatelky – ve smyslu placení výživného k rukám otce – navíc skončila svěřením mladšího syna do její výlučné péče a ve skutečnosti šlo pouze o úhradu dlužného výživného ve výši 45 000 Kč s tím, že „do částky dlužného výživného je třeba zohlednit a započítat všechny jí hrazené částky, které otci zaslala po vyhlášení napadeného rozsudku v průběhu odvolacího řízení“ (viz bod 28 napadeného rozsudku krajského soudu). V závěrech krajského soudu přitom nelze shledat žádné ústavněprávně relevantní pochybení. Naopak je třeba vyzdvihnout postup stěžovatelky, která dlužné výživné minimálně zčásti již dobrovolně uhradila dokonce ještě před vyhotovením rozsudku.

VI. Závěr

35. Ústavní soud proto uzavírá, že v nyní posuzované věci krajský soud zatížil své rozhodnutí kvalifikovanou vadou spočívající ve zjevné svévoli a nepřezkoumatelnosti, pokud jde o jeho závěry stran stanovení výživného otci ve prospěch staršího syna. Krajský soud tímto svým postupem porušil právo stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

36. Z uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelů vyhověl v části, která směřovala proti výrokům I a II napadeného rozsudku krajského soudu, tedy v rozsahu, kterým došlo ke změně výroků I a II rozsudku městského soudu ohledně výživného stanoveného otci ve prospěch staršího syna počínaje od 1. 12. 2020, včetně dlužného výživného, a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek krajského soudu zrušil v tomto rozsahu a v akcesorickém nákladovém výroku VIII, ve vztahu k náhradě nákladů řízení o výživném staršího syna. Ve zbývající části ústavní stížnost stěžovatelů odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

37. Ústavní soud na tomto místě připomíná, že vyhovující výrok nálezu vychází z toho, že při rozhodování obecných soudů o návrhu na určení výživného pro nezletilé dítě je částečné nevyhovění („zamítnutí“) návrhu zahrnuto ve výroku obecných soudů jen implicitně.

38. Od ústního jednání Ústavní soud upustil, neboť od něj nešlo očekávat další objasnění věci, a ani nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

39. Úkolem krajského soudu nyní bude – ve světle výše uvedených závěrů – důkladně prověřit skutečnosti významné pro stanovení vyživovací povinnosti otce ve vztahu ke staršímu synovi a své závěry dostatečně upřesnit tak, aby v nich nebyly patrné znaky svévole, nebyly

v extrémním nesouladu s provedenými důkazy a byly náležitě a přezkoumatelným způsobem odůvodněny.

40. Ústavní soud si na tomto místě pro úplnost dovoluje znovu zdůraznit, že v nyní posuzované věci jde o velmi specifickou situaci, kdy spolu rodiče dvou (tehdy) nezletilých synů po rozvodu opět obnovili partnerský vztah i společnou domácnost. Při běžném chodu domácnosti by plnění vyživovací povinnosti rodičů k synům probíhalo tzv. naturálně a žádné výživné by ani jednomu z rodičů soudním rozhodnutím stanoveno nebylo. Mezi otcem a starším synem však byly již v této době velmi špatné vztahy, které ovlivňovaly i jeho participaci na čerpání „výživného“ poskytovaného v naturální formě otcem (jídlo, výlety, dovolené, kapesné apod.).

41. Vzhledem k tomu, že krajský soud tyto skutečnosti ve svém rozhodnutí přezkoumatelným způsobem nezohlednil a *de facto* blíže nijak přezkoumatelně nevyhodnotil, je třeba, aby tak učinil znovu nyní. Bude na něm, aby zjistil, jak starší syn čerpal od otce výživné, resp. zda tak vůbec činil a v jaké míře (pokud se mají jeho závěry opět odchýlit od úvah městského soudu); to platí tím spíše, že v daném případě je řada indicií napovídajících tomu, že otec staršímu synovi neposkytoval žádné výživné (byť v naturální formě).

Č. 88
Odůvodnění rozhodnutí o nepoložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie
(sp. zn. II. ÚS 45/26 ze dne 17. června 2026)

Pokud v otázce, v níž má být aplikováno unijní právo, obecný soud rozhodující jako soud poslední instance ve smyslu čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie nepoložení předběžné otázky řádně neodůvodní včetně posouzení výjimek, které vypracoval ve své judikatuře Soudní dvůr Evropské unie, dopustí se porušení práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Přibáně (soudce zpravodaj), soudce Martina Smolka a soudce Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatelů a) Ing. Martina Vidimského a b) Michaely Vidimské, oba zastoupeni Mgr. Michalem Vávrou, advokátem, sídlem Jana Nečase 1343/29, Brno, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 8. 10. 2025 č. j. 13 C 140/2023-185, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníka řízení a společnosti Smartwings, a. s., zastoupené Mgr. Pavlem Rufferem, advokátem, sídlem Husovo náměstí 1702, Hostivice, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 8. 10. 2025 č. j. 13 C 140/2023--185 došlo k porušení práva stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 8. 10. 2025 č. j. 13 C 140/2023--185 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Stěžovatelé se v soudním řízení vedeném před Obvodním soudem pro Prahu 6 domáhali na vedlejší účastnici (Smartwings, a. s.) zaplacení částky 400 EUR pro každého ze žalobců s příslušenstvím s odůvodněním, že se dne 30. 6. 2022 účastnili letu žalované č. QS1152 z Prahy do Malagy, kdy plánovaný přílet byl stanoven na 20:45 hodin, nicméně skutečný čas příletu byl v 00:27 hodin dne 1. 7. 2022. Vzhledem ke zpoždění se žalobci dostali do cílové destinace o více než tři hodiny později, přičemž vzdálenost letu činí 2 118 km. Žalobci se proto domáhali na vedlejší účastnici náhrady podle nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 261/2004 ze dne 11. 2. 2004 (dále též jen „nařízení“), kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letu.

2. Po předchozím řízení Obvodní soud pro Prahu 6 žalobu ve vztahu ke stěžovatelům zamítl (výrok I a II) a současně jim uložil povinnost uhradit žalované na náhradě nákladů řízení částku 20 042 Kč. Obvodní soud se zabýval především otázkou, zda rozhodnutí řízení leteckého provozu, které způsobilo zpoždění rotace letu žalobců i přímo letu žalobců, lze považovat za mimořádnou okolnost ve smyslu čl. 5 odst. 3 nařízení. Dospěl přitom k závěru, že rozhodnutí leteckého provozu je rozhodnutím nezávislým na vůli žalované, kterým dochází ke změnám jejího letového plánu a kterým se vedlejší účastnice musí řídit. Tento typ rozhodnutí není podle soudu ze své povahy při výkonu činnosti leteckého dopravce běžný. Vedlejší účastnice nemohla ovlivnit přidělení konkrétního času odletu, tzv. slotu, a rozhodnutí řízení leteckého provozu se musela podřídit. Obvodní soud se zabýval dále důvody regulace leteckého provozu a uzavřel, že změny počasí představují mimořádnou okolnost, která zapříčinila zpoždění dotčeného letu. Na základě toho nalézací soud dospěl k závěru o prokázání mimořádné okolnosti se zpožděním v délce 2 hodin a 22 minut. Tuto dobu odečetl od celkového zpoždění letu stěžovatelů, které činilo 3 hodiny a 50 minut. Zbývající zpoždění v délce jedné hodiny a 28 minut podle soudu nezakládá nárok na vyplacení kompenzace podle nařízení. Vedlejší účastnice navíc podle názoru soudu nemohla přijmout žádná přiměřená opatření, kterými by tomuto zpoždění zabránila a které by po ní bylo možné spravedlivě požadovat.

II.

3. Stěžovatelé uvádějí, že sporným ve věci nebylo samotné zpoždění letu č. QS 1152 z Prahy do Malagy, ale existence mimořádné okolnosti spočívající v tzv. slotových koordinacích, tj. postupném posouvání odletových časů na pozdější čas. Prokázání této skutečnosti je základním předpokladem pro osvobození leteckého dopravce od povinnosti vyplatit paušální náhradu (kompenzaci). Výklad pojmu mimořádné okolnosti spočívající v pozdějším přidělování slotu je obecnými soudy v jednotlivých členských státech Evropské unie odlišný, a dochází tak k vydávání rozdílných rozhodnutí. V souvislosti s uvedeným stěžovatelé odkázali na rakouskou judikaturu. Např. ani slotové koordinace z důvodu nepříznivého počasí nepředstavují mimořádnou okolnost (srov. Handelsgericht Wien 50 T 125/20v). Stejně tak Zemský soud v Korneuburgu vyjádřil právní názor, že přidělování pozdějších slotů z důvodu omezené kapacity je součástí běžného výkonu činnosti leteckého dopravce jako typického leteckého rizika (LG Korneuburg 22 R 56/20w; 22 R 75/20i; R 22 R 67/20p). Z judikatury Soudního dvora Evropské unie (dále jen „SDEU“ nebo „Soudní dvůr“) podle stěžovatelů vyplývá (srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 19. listopadu 2009 ve spojené věci C-402/07 a C-432/07), že mimořádnou okolností jsou takové události, které nejsou z důvodu své povahy či původu vlastní běžnému výkonu činnosti dotčeného leteckého dopravce a vymykají se jeho účinné kontrole, přičemž tyto dvě podmínky musejí být naplněny kumulativně.

4. Soud v napadeném rozsudku sice vysvětlil, proč považuje slotové koordinace za událost vymykající se účinné kontrole leteckého dopravce, ale nevypořádal se s tím, zda slotové koordinace představují událost vlastní běžnému výkonu činnosti leteckého dopravce. Stěžovatelé mají za to, že se nejedná o otázku *acte clair* ani *acte éclairé*, a proto soud pochybil, když nepředložil SDEU předběžnou otázku. V projednávané věci soud aplikoval evropské nařízení, které vyložil v rozporu s jeho zněním, aniž by se obrátil na SDEU. Tuto povinnost přitom konstatoval Ústavní soud např. v nálezu ze dne 8. 1. 2009 sp. zn. II. ÚS 1009/08 (N 6/52 SbNU 57) nebo v nálezu ze dne 8. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 2390/15 (N 209/79 SbNU 389). Soud nevzal v úvahu, že slotové koordinace mohou být vlastní běžnému výkonu činnosti leteckého dopravce a nemusejí nutně stát mimo účinnou kontrolu leteckého dopravce. Stěžovatelé jsou toho názoru, že nepředložením předběžné otázky bylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces a právo na zákonného soudce podle čl. 36 a 38 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“).

III.

5. Obvodní soud pro Prahu 6 ve svém vyjádření k ústavní stížnosti plně odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku. Předběžnou otázku SDEU nepředložil, neboť k tomuto postupu neshledal důvod; dospěl k závěru, že výklad dotčeného práva je zřejmý a lze jej provést bez předložení věci. Pokud jde o rozhodnutí cizích států, soud zdůraznil, že je vázán výhradně právním řádem a judikaturou České republiky.

6. Vedlejší účastnice ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedla, že ve věci nebyly splněny podmínky pro předložení předběžné otázky SDEU. Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 25. 3. 2021 sp. zn. 25 Cdo 2932/2020 vyložil, že cestující mají nárok na paušální náhradu podle čl. 7 nařízení v případě zrušení letu, ale i v případě významného zpoždění letu. Vychází přitom z rozsudku Soudního dvora ze dne 19. 11. 2009 ve spojených věcech C-402/07 *Christopher Sturgeon, Gabriel Sturgeon, Alana Sturgeon proti Condor Flugdienst GmbH* a C-432/07 *Stefan Bock, Cornelia Lepuschitz proti Air France SA*, v němž bylo vysvětleno, že významné zpoždění zakládající nárok na paušální náhradu dle čl. 7 nařízení je zpoždění o tři nebo více hodin. Nařízení v čl. 5 odst. 3 však dává provozujícímu leteckému dopravci právo zprostit se povinnosti platit náhradu, prokáže-li, že zrušení (resp. významné zpoždění) bylo způsobeno mimořádnými okolnostmi, kterým by nebylo možné zabránit, i kdyby byla přijata všechna přiměřená opatření. Základní odpověď na otázku, zda rozhodnutí letového provozu lze považovat za mimořádnou okolnost, tak poskytuje již samo nařízení. Podle vedlejší účastnice nelze přehlédnout, že bod 15 preambule nařízení představuje fikci mimořádné okolnosti. Obvodní soud pro Prahu 6 tak ani neměl možnost zkoumat, z jakých důvodů a za jakých podmínek bylo takové rozhodnutí přijato. Obvodní soud pro Prahu 6 v napadeném rozsudku ze všech těchto právních závěrů vyšel a na věc je správně aplikoval. Jejich použití v řízení řádně vysvětlil. Napadený rozsudek je tak nejen v souladu s českým právem, ale zejména s příslušnou judikaturou SDEU. Pokud stěžovatelé polemizovali s tím, zda rozhodnutí řízení letového provozu jsou ze své povahy či původu běžná, zcela pomíjejí, že přidělování slotů je v kompetenci řízení letového provozu a že samo nařízení (bod 15 preambule) toto za mimořádnou okolnost (při splnění dalších shora citovaných podmínek) označuje.

7. Vzhledem k tomu, že vyjádření vedlejší účastnice je obsahově obdobné jako ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 2549/24, a stěžovatelé jsou navíc zastoupeni týmž právním zástupcem, Ústavní soud z důvodu procesní ekonomie nezasílal toto vyjádření stěžovatelům k replice. Citovaný nález je totiž oběma účastníkům řízení prokazatelně znám, a nebylo tak možné očekávat přínos jakékoliv další argumentace.

IV.

8. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jejich ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť proti napadenému rozhodnutí neměli žádný opravný prostředek.

9. Ústavní soud po přezkoumání napadeného rozhodnutí obvodního soudu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. V projednávané věci je klíčovou otázkou posouzení, zda obecný soud porušil právo stěžovatelů na soudní ochranu a právo na zákonného soudce tím, že bez dalšího aplikoval unijní právo, konkrétně nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. 2. 2004, aniž by splnil svou povinnost obrátit se na Soudní dvůr s předběžnou otázkou, a zejména pak, že se s výslovným návrhem stěžovatelů na její položení nijak nevypořádal. Ústavní soud v tomto směru plně odkazuje na svou dosavadní ustálenou

judikaturu, představovanou například nálezy sp. zn. II. ÚS 1009/08 nebo sp. zn. II. ÚS 2390/15, a zejména pak na skutkově i právně prakticky totožný nález sp. zn. II. ÚS 2549/24 ze dne 6. 5. 2026, od jehož závěrů nemá důvod se odchýlit ani v nynějším řízení.

10. V projednávané věci dospěl obvodní soud k závěru, že stěžovatelům nevznikl nárok na paušální náhradu podle čl. 7 nařízení, neboť zpoždění letu vzniklo v důsledku mimořádné okolnosti (čl. 5 odst. 3 nařízení). Stěžovatelé oproti tomu namítali, že omezení řízení leteckého provozu je běžnou součástí výkonu činnosti leteckého dopravce, a nelze je proto považovat za mimořádnou okolnost ve smyslu tohoto nařízení. Pro vyjasnění této problematiky stěžovatelé navrhli vznesení předběžné otázky k SDEU. V souvislosti s uvedeným Ústavní soud konstatuje, že se obdobným případem v minulosti již zabýval ve věci evidované pod sp. zn. II. ÚS 2549/24, přičemž neshledává důvody, pro které by se měl od tam obsažené argumentace jakkoliv odchýlit. V uvedeném nálezu Ústavní soud připomněl, že vnitrostátní soudy poslední instance se nemusejí obrátit na Soudní dvůr s předběžnou otázkou tehdy, jestliže 1. předmětná otázka unijního práva není významná pro řešení daného případu; 2. již existuje ustálená judikatura Soudního dvora k dané otázce (tzv. *acte éclairé*); nebo 3. výklad a správná aplikace unijního práva jsou natolik zřejmé, že nedávají žádný prostor pro rozumné pochybnosti (tzv. *acte clair*).

11. Nepoložení předběžné otázky může v určitých případech představovat porušení ústavně zaručeného základního práva na řádný proces a práva na zákonného soudce podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny, jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod [viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci *Ullens de Schooten a Rezabek proti Belgii* ze dne 20. 9. 2011 č. 3989/07 a 38353/07]. Ovšem ne vždy, když není v souladu s unijním právem položena předběžná otázka, dochází k porušení ústavnosti, nýbrž musí jít o zásadní a kvalifikované pochybení při takovém rozhodování (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 6. 2008 sp. zn. IV. ÚS 154/08 či ze dne 24. 6. 2014 sp. zn. II. ÚS 2463/12).

12. V případě, kdy účastník řízení sám navrhne položení předběžné otázky, je takovým pochybením, nevypořádá-li se soud s daným návrhem vůbec, anebo učiní-li tak nesrozumitelně či neudržitelným způsobem [viz nález ze dne 11. 6. 2018 sp. zn. I. ÚS 1434/17 (N 108/89 SbNU 593) bod 72].

13. Obvodní soud se v projednávané věci sice věnoval samotnému výkladu unijního nařízení a z hlediska svého vlastního právního názoru logicky vysvětlil, proč považuje slotové koordinace za událost vymykající se kontrole dopravce, avšak nijak se nevyjádřil k návrhu stěžovatelů na vznesení předběžné otázky, resp. nevysvětlil, která z výše vyložených výjimek z povinnosti položit předběžnou otázku je dána. Tím, že se obecný soud úvahou o (ne)předložení předběžné otázky vůbec nezabýval a nevysvětlil, proč výjimky z unijní povinnosti aplikoval, zatížil své rozhodnutí nepřezkoumatelností a dopustil se protiústavní libovůle. Takový postup znamená svévolné odnětí věci stěžovatelů jejich zákonnému soudci a zakládá přímé porušení práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

14. Stěžovatelé navíc poukázali na rozhodnutí rakouského soudu (Handelsgericht Wien 60 R 74/18i), který dospěl k závěru, že nová přidělení slotů na základě přetížení vzdušného prostoru nebo letiště nejsou v zásadě neobvyklými postupy a patří k provoznímu riziku dopravce. Český soud není vázán judikaturou rakouských soudů, ale pokud tato založí pochybnost o výkladu evropského práva, měl by soud vysvětlit, proč je jeho výklad správný. Již samotné povědomí o odlišném právním výkladu unijního ustanovení zakládá pochybnost o tom, že výklad práva není jednoznačný (*acte clair*).

15. Z výše vyložených důvodů má Ústavní soud za to, že Obvodní soud pro Prahu 6 pochybil, když se v situaci, kdy se stěžovatelé domáhali vznesení předběžné otázky k SDEU, hlouběji nezabýval tím, zda jsou naplněny důvody, pro které tuto otázku položit nemusí [k tomu srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2504/10 ze dne 11. 9. 2012 (N 154/66 SbNU 311)]. Takový

postup považuje Ústavní soud za svévolný, a tudíž porušující pravidla spravedlivého procesu, jenž je stěžovatelům garantován čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud nepředjímá, že by v projednávané věci předběžná otázka musela být položena, ovšem obvodní soud bude muset svůj procesní postup řádně zargumentovat. V podrobnostech odkazuje Ústavní soud na nález Ústavního soudu ze dne 6. 5. 2026 sp. zn. II. ÚS 2549/24.

16. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl tak, že rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 8. 10. 2025 č. j. 13 C 140/2023-185 zrušil.

Č. 89
Hlukové imise z provozu autodromu
(sp. zn. I. ÚS 143/26 ze dne 17. června 2026)

I. Soukromoprávní nástroje ochrany před imisemi hluku slouží mimo jiné k tomu, aby bylo dosaženo spravedlivé rovnováhy kolidujících práv v situacích, kdy k tomu spíše plošně působící instituty veřejného práva nejsou způsobilé nebo vhodné.

II. Pokud soud při rozhodování o žalobě, kterou se žalobci domáhají zdržení se imisí hluku nepřiměřených místním poměrům (v režimu § 1013 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník), specifikuje v odůvodnění svého rozhodnutí, že tato míra přiměřená místním poměrům je nižší než podle veřejného práva (včetně např. kolaudačního rozhodnutí), neporuší tím právo žalovaného podnikat dle čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. To platí, pokud lze po žalovaném spravedlivě požadovat, aby přijal opatření, která jsou způsobilá imise hluku z jeho provozu snížit tak, aby vyhovovala míře přiměřené místním poměrům, kterou stanovil soud.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Dity Řepkové, soudce zpravodaje Tomáše Langáška a soudce Jana Wintra o ústavní stížnosti stěžovatelky AUTODROM MOST, a. s., sídlem Tvrzova 5, Most, zastoupené advokátem JUDr. Vilémem Podešvou, LL.M., sídlem Na Pankráci 1683/127, Praha 4, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. října 2025 č. j. 22 Cdo 1494/2025-937 a proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 20. března 2025 č. j. 14 Co 132/2023-863, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníků řízení a Naděždy Huličkové a Jiřího Huličky, zastoupených Mgr. Václavem Láskou, advokátem, sídlem Štefánikova 1/65, Praha 5, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. Ústavní soud se v tomto nálezu zabýval konfliktem vzniklým z důvodu hluku pronikajícího na pozemek vedlejších účastníků z autodromu v Mostě, který provozuje stěžovatelka jako součást svého podnikání. Ústavní soud identifikoval zasažená základní práva stěžovatelky, jimiž je právo podnikat a právo na ochranu majetku, a dospěl k závěru, že soudy tato ústavně zaručená základní práva stěžovatelky neporušily. K porušení těchto práv nedošlo ani tím, že Krajský soud v Ústí nad Labem stanovil na pozemku vedlejších účastníků jako míru hlukových imisí přiměřenou místním poměrům (tedy míru, kterou nesmí stěžovatelka překročit) hodnoty přísnější, než které byly pro podnikání stěžovatelky stanoveny na základě veřejnoprávních předpisů.

II. Skutkové okolnosti a obsah napadeného rozhodnutí

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu plyne, že se vedlejší účastníci žalobou domáhali, aby stěžovatelce byla uložena povinnost zdržet se obtěžování vedlejších účastníků hlukem pocházejícím z provozu motocyklů a automobilů na vymezených pozemcích stěžovatelky v Mostě.

3. Okresní soud v Mostě prvním rozsudkem žalobu zamítl s tím, že žalobci (vedlejší účastníci) mají právo na náhradu újmy v penězích, nikoliv právo domáhat se po žalované (stěžovatelce) zdržení se obtěžování imisemi hluku z jejího provozu. Krajský soud v Ústí nad Labem tento rozsudek zrušil a vrátil věc okresnímu soudu k dalšímu řízení. Okresní soud žalobu znovu zamítl. Krajský soud druhý rozsudek okresního soudu změnil tak, že žalobě vyhověl (napadený rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 20. 3. 2025 č. j. 14 Co 132/2023--863). Po podrobném doplnění dokazování učinil krajský soud závěr, že imise hluku z provozu žalované jsou vyšší než v konkrétní druhově srovnatelné lokalitě. Kromě toho provoz areálu probíhá po většinu dnů během sezóny (přibližně od dubna do října). Většinou jde ze strany stěžovatelky o rušení v míře vyšší než přiměřené poměrům, v jehož důsledku jsou žalobci podstatně omezeni v užívání svého pozemku k účelům, k nimž se obvykle používá (zejména odpočinku a rekreaci). Navíc imise z provozu žalované nepřiměřeně narušují jejich psychickou pohodu. Imise hluku neposuzoval krajský soud jako imise privilegované podle § 1013 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále jen „občanský zákoník“), protože žalobci ani jejich právní předchůdci neměli možnost se k úřednímu schválení provozu autodromu vyjádřit a jakkoliv jej ovlivnit. Podle jeho rozsudku je tedy stěžovatelka povinna zdržet se obtěžování žalobců hlukem pocházejícím z provozu motocyklů a automobilů na vymezených pozemcích, pronikajícím na pozemek vedlejších účastníků, nad míru přiměřenou poměrům. Tuto míru přiměřenou poměrům pak krajský soud specifikoval v odůvodnění rozsudku.

4. Stěžovatelka podala dovolání, které Nejvyšší soud jako nepřípustné odmítl (napadené usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2025 č. j. 22 Cdo 1494/2025-937). Dle Nejvyššího soudu stěžovatelka sice předložila otázku, kterou považuje za dosud neřešenou, avšak tato otázka již v judikatuře dovolacího soudu řešena je (resp. závěry judikatury na ni dávají odpověď). I v ostatních ohledech rozhodl odvolací soud v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu.

5. Rozsudek krajského soudu a usnesení Nejvyššího soudu napadla stěžovatelka ústavní stížností, v níž se domáhá jejich zrušení.

III. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti tvrdí, že napadenými soudními rozhodnutími byla porušena její ústavně zaručená základní práva podle čl. 11 odst. 1, čl. 26 odst. 1, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Namítá, že příslušné orgány autodrom úředně povolily a následně kolaudovaly již v 70. a 80. letech minulého století. Podle stěžovatelky jsou přitom limity stanovené soudem likvidační pro její podnikání a nelze je dodržet. Kromě toho soudy nezohlednily, že s konáním závodů je spojena nutnost investic do závodního okruhu i zázemí. Finanční prostředky pro tyto investice musí stěžovatelka získávat vlastní podnikatelskou činností. Přitom rozsudek krajského soudu znemožňuje provoz autodromu jako celku, protože vylučuje dosahování zisku. S tím souvisí to, že krajský soud neprovedl test proporcionality – soud tedy limity stanovil bez zvážení dopadů na podnikání stěžovatelky, a tím porušil svou povinnost chránit podstatu a smysl jejího práva podnikat. Ani Nejvyšší soud tato pochybení krajského soudu nenapravil.

7. Dodržení limitů stanovených soudem navíc podle stěžovatelky nelze přesně měřit a jejich nedodržení může nastat na základě náhody (např. směru vanutí větru). Kromě toho je

mezi autodromem a domem vedlejších účastníků silnice a hluk z ní nelze izolovat od hluku z autodromu. Nadto krajský soud vůbec nevedl dokazování k polygonu, který se nachází v areálu autodromu, a přesto do výroku zahrnul pozemky, na kterých se polygon nachází. Polygon je přitom provozován podle stavebního povolení a kolaudačního rozhodnutí.

8. Krajský soud podle stěžovatelky rozhodl překvapivě, protože ji před rozhodnutím nepoučil o svém právním názoru, který se lišil od názoru okresního soudu, a stěžovatelka tak na tento názor nemohla reagovat. Kromě toho krajský soud porušil princip rovnosti stran, protože provedl důkazy sám a upřednostnil důkazy navržené vedlejšími účastníky – pro srovnání s jinou lokalitou upřednostnil závodní okruh, který ke srovnání navrhovali vedlejší účastníci (Sachsenring v německém Sasku), a nezohlednil závodní okruh, který navrhovala stěžovatelka (Masarykův okruh v Brně).

9. Z uvedených důvodů stěžovatelka navrhuje, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

IV. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatelky

10. Ústavní soud si vyžádal soudní spis a vyzval účastníky a vedlejší účastníky řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

11. Krajský soud odkázal na právní a skutkové závěry svého rozsudku a napadeného usnesení Nejvyššího soudu. Ústavní stížnost považuje za nedůvodnou.

12. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k namítanému porušení práva vlastnit majetek a podnikat uvedl, že daná práva nebyla zásadně dotčena a že vlastník autodromu může v jeho provozování pokračovat, přijme-li opatření snižující obtěžování sousedů hlukem. K testu proporcionality se krajský soud stručně vyjádřil v bodě 55 rozsudku. Navíc použitím testu proporcionality nelze obcházet splnění podmínek pro aplikaci § 1013 odst. 2 občanského zákoníku, které v dané věci splněny nebyly, a tím dojít k výsledku, jako by splněny byly. Ani „veřejný zájem na provozování autodromu“, pokud existuje, nemůže převážit nad veřejným zájmem na ochraně veřejného zdraví a životního prostředí před hlukem.

13. Dokazování k poměrům na Masarykově okruhu v Brně odvolací soud provedl a vysvětlil, proč a do jaké míry z provedeného dokazování vyšel. Rozhodnutí krajského soudu nebylo podle Nejvyššího soudu ani překvapivé. Stěžovatelka měla možnost uplatnit všechny argumenty k tomu, zda je v projednávané věci třeba aplikovat § 1013 odst. 1 občanského zákoníku nebo zda je namístě aplikovat § 1013 odst. 2 občanského zákoníku. Stěžovatelka měla také možnost vyjádřit se k tomu, že imise hluku nepřekračují míru stanovenou v § 1013 odst. 1 občanského zákoníku. Stěžovatelka těchto možností využila a k oběma klíčovým otázkám se v řízení vyjádřila. S tím, že soud rozhodne v její neprospěch, musela stěžovatelka počítat od začátku řízení.

14. Vedlejší účastníci ve svém vyjádření uvedli, že považují ústavní stížnost za zjevně neopodstatněnou, a navrhli Ústavnímu soudu její odmítnutí. Stěžovatelka podle nich fakticky požaduje, aby Ústavní soud přezkoumal správnost hodnocení důkazů, skutkových závěrů a aplikace podústavního práva ze strany obecných soudů – to je však neslučitelné s rolí Ústavního soudu. Stěžovatelka navíc pomíjí, že žádné základní právo není absolutní. Právo vlastnit majetek ani právo podnikat nezahrnují oprávnění zasahovat do práv jiných vlastníků. Krajský soud svým rozhodnutím nezakázal stěžovatelce podnikatelskou činnost jako takovou – nestanovil absolutní zákaz provozu autodromu, nezakázal pořádání sportovních akcí či užívání areálu. Pouze konstatoval, že tyto činnosti nesmí překročit hranici obtěžování nad míru přiměřenou poměrům. Jde tedy o nejmírnější myslitelný zásah do práv stěžovatelky, přiměřeně chránící práva vedlejších účastníků. Přitom krajský soud vycházel i ze skutkového zjištění, že existují technická a organizační opatření schopná intenzitu zásahů zmírnit. Rozhodně se tedy nejedná o zásah likvidační povahy, ale jde pouze o aplikaci obecných soukromoprávních limitů výkonu vlastnického práva.

15. Co se týče otázky privilegovaných imisí, podle vedlejších účastníků krajský soud rozhodl v souladu s rozhodovací praxí Nejvyššího soudu. Stěžovatelka navíc sama tvrdila, že právní předchůdci vedlejších účastníků nebyli schopni za tehdejších poměrů schvalovací proces ovlivnit. Tím fakticky sama potvrzuje absenci reálné procesní ochrany.

16. Rozhodnutí soudů nebylo pro stěžovatelku ani překvapivé. Odvolací soud není povinen poskytovat poučení, jestliže dosavadní tvrzení a provedené důkazy postačují ke zjištění skutkového stavu. Právní kvalifikace věci navíc nebyla nová. Po celou dobu řízení byla předmětem otázka imisí podle § 1013 občanského zákoníku. Kromě toho má soud právo provést i jiné důkazy než navržené účastníky, považuje-li to za potřebné. Neznamená to automaticky porušení zásady rovnosti stran. Stěžovatelce byla v řízení dána plná možnost vyjádřit se ke všem důkazům i právním otázkám. Žádná procesní práva jí odepřena nebyla.

17. Všechna výše uvedená vyjádření zaslal Ústavní soud stěžovatelce na vědomí.

18. Stěžovatelka ve své replice uvedla, že s tvrzeními ve vyjádřeních nesouhlasí. Je přesvědčena, že byla porušena její ústavně zaručená práva. Nejvyšší soud i vedlejší účastníci ve svých vyjádřeních bagatelizují dopady uložených omezení na stěžovatelčino právo podnikat. Samotnou podstatou práva podnikat je generovat zisk. Předpoklad svobody podnikání nemůže být naplněn v situaci, kdy je provoz stěžovatelky tak intenzivně omezen, že je její činnost z hlediska dosažení zisku již od počátku nemožná a nesmyslná. Splnění limitů je přitom nepředvídatelné, a limity jsou tedy reálně nesplnitelné – krajský soud se podle ní nezabýval tím, jaká konkrétní opatření mají být přijata, ani tím, zda jsou technicky a ekonomicky realizovatelná. Limity soud navíc převzal z okruhu Sachsenring, aniž provedl odpovídající srovnání jeho provozních podmínek s podmínkami stěžovatelky a aniž zohlednil jejich podstatné odlišnosti. Krajský soud navíc ve vztahu k polygonu překročil rámec toho, co před ním bylo projednáváno.

19. Stěžovatelka dále zopakovala svou argumentaci o neprovedení testu proporcionality a nedostatečném zohlednění dopadů soudních rozhodnutí do jejího práva podnikat. Stěžovatelka podle svých tvrzení nemohla účinně reagovat na úvahy soudu ohledně aplikace § 1013 odst. 2 občanského zákoníku; obecné soudy z judikatury Nejvyššího soudu pomíjejí tu část, která zdůrazňuje nutnost provedení testu proporcionality při posouzení, zda budou imise posouzeny jako privilegované či neprivilegované.

20. Pochybení pak stěžovatelka spatřuje rovněž v tom, že obecné soudy svým rozhodnutím nezohlednily veřejný zájem na provozu činnosti stěžovatelky, který nespočívá jen v pořádání významných sportovních akcí, ale zejména v rozvoji místní ekonomiky, vytváření pracovních míst a podpoře sportu.

V. Věcné posouzení ústavní stížnosti

21. Námitky stěžovatelky lze rozdělit do dvou obsahových skupin. První skupina námitek je hmotněprávní povahy a týká se tvrzeného porušení práva vlastnit majetek a podnikat, tím že soud rozhodl nepřiměřeně, nezohlednil dopady do stěžovatelčina práva podnikat a neprovedl test proporcionality. Druhá skupina námitek je procesněprávní povahy a spočívá v tvrzeném porušení práva domáhat se soudní ochrany u nestranného soudu tím, že krajský soud vydal překvapivý rozsudek a porušil princip rovnosti stran.

22. Ve vztahu k hmotněprávním námitkám Ústavní soud předesílá, že již rozhodoval v řadě případů, které se týkaly pronikání imisí hluku na pozemky. Nejvíce se těmto otázkám věnoval při přezkumu obecně závazných vyhlášek obcí, které cílily na ochranu občanů před nadměrným hlukem. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/09 ze dne 2. 11. 2010 (N 215/59 SbNU 123; 368/2010 Sb.), jímž přezkoumával obecně závaznou vyhlášku města Břeclav o omezení provozní doby restaurací a barů v nočních hodinách, Ústavní soud souhlasně citoval judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) se závěrem, že domov musí být chápán jako místo s právem jeho pokojného užívání. Zásahy do tohoto pokojného užívání mohou

spočívat i v hluku, výparech nebo zplodinách, zápachu nebo i v jiných formách imisí (rozsudek ESLP ve věci *López Ostra proti Španělsku* ze dne 9. 12. 1994 č. 16798/90 a rozsudek ESLP ve věci *Moreno Gómez proti Španělsku* ze dne 16. 11. 2004 č. 4143/02). Ochranu takto vnímaného pokojného užívání obydlí pak Ústavní soud aproboval jako legitimní cíl pro omezující opatření (viz body 38 až 41 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/09).

23. Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 818/24 ze dne 23. 1. 2025 (N 18/128 SbNU 170) také konstatoval, že nadměrný hluk má negativní vliv na lidské zdraví. Podle bodu 40 citovaného nálezu je domov místem s právem jeho pokojného užívání a zásahy do tohoto pokojného užívání mohou spočívat i v nadměrném hluku. Stát v tomto ohledu vážou pozitivní závazky, které zahrnují povinnost zajistit také účinné prostředky nápravy zahrnující i právo na náhradu újmy v důsledku zásahu či porušení práva podle čl. 8 Úmluvy. Ačkoliv je na státu, jaký systém ochrany jednotlivců před nadměrným hlukem zvolí, je potřeba, aby nalezl spravedlivou rovnováhu mezi protichůdnými zájmy a aby státem zvolená opatření byla opravdu účinná.

24. Pozitivní povinnosti státu přitom nezavazují jen orgány moci výkonné a zákonodárné, ale také soudy. Ty mají povinnost vykládat právní předpisy pomocí uznávaných výkladových metod tak, aby zajistily efektivní ochranu základním právům. Z více výkladových variant tak musejí vždy zvolit tu, která požadavkům ochrany základního práva vyhovuje nejvíce [nález sp. zn. II. ÚS 1413/21 ze dne 25. 10. 2021 (N 184/108 SbNU 241), bod 17].

25. Dosahuje-li hluk takové intenzity, že dlouhodobě brání jednotlivcům užívat pohodlí domova, je dotčeno základní právo na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 8 Úmluvy bez toho, aby bylo třeba dokazovat jiné negativní následky způsobené hlukem (není třeba tvrdit ohrožení zdraví či života; cit. nález sp. zn. I. ÚS 818/24, bod 45).

26. V nálezu sp. zn. I. ÚS 451/11 ze dne 11. 1. 2012 (N 8/64 SbNU 77) zrušil Ústavní soud rozsudky obecných soudů proto, že soudy uložily povinnost zdržet se nepřiměřených imisí obci, která je ze zákona pouze provozovatelem pozemní komunikace (přitom si nemůže zvolit, že by nebyla). Vzhledem k tomu, že obec nevyvíjí a ze zákona nemůže vyvíjet žádnou činnost, kterou lze ovlivnit provoz na pozemní komunikaci, je pojmově vyloučeno, aby jí byla uložena povinnost zdržet se rušení hlukem pocházejícím z provozu na pozemní komunikaci. K dispozici má sice opatření technického charakteru (jako stavbu protihlukové stěny), taková opatření však v daném případě nemohla sama o sobě vést k zabránění vnikání nepřiměřených imisí na sousední pozemky.

27. V projednávané věci se však jedná o konflikt soukromých osob, ve kterém je třeba vyvažovat na straně subjektu, při jehož činnosti hluk vzniká, jeho práva podnikat a na ochranu vlastnictví s právem na ochranu soukromého a rodinného života a obydlí subjektů, jež jsou hlukem dotčeni. Konflikt vzešel ze sporu o zdržení se obtěžování sousedního pozemku imisemi v podobě hluku. Jeho jádrem se ukázalo být určení, zda imise z podnikatelské činnosti pronikající na pozemek sousedů jsou nepřiměřené místním poměrům. Podobným konfliktem se Ústavní soud ve své nálezové judikatuře dosud nezabýval.

28. K ochraně před škodlivými vlivy hluku obecně slouží veřejnoprávní předpisy, zejména zákon o ochraně veřejného zdraví a jeho prováděcí předpisy. Hlukové limity stanovené veřejnoprávními předpisy jsou však ze své povahy plošnou regulací, jejíž schopnost reagovat na individuální situaci v konkrétním místě je omezená. Ani kategorie kvality prostředí (dříve častěji „pohody bydlení“) ve stavebním právu nemusí vždy zajistit nastolení spravedlivé rovnováhy kolidujících zájmů. Respektování kvality prostředí (pohody bydlení) posuzuje příslušný stavební úřad u konkrétních stavebních záměrů při zohlednění místních zvláštností dané lokality a jednotlivec se jej může v tomto směru domáhat, jde však o prostředek ochrany preventivní povahy, směřovaný do budoucna [srov. nález sp zn. Pl. ÚS 4/18 ze dne 18. 12. 2018 (N 201/91 SbNU 535; 30/2019 Sb.), bod 57 a tam citovaná judikatura Nejvyššího správního soudu; viz také aktuálně platná vyhláška Ministerstva pro místní rozvoj č. 146/2024 Sb., o požadavcích na výstavbu].

29. V soukromoprávní rovině lze ochranu poskytnout prostřednictvím vymáhání soukromoprávního zákazu imisí podle § 1013 odst. 1 občanského zákoníku, tedy způsobem, který zvolili vedlejší účastníci. Toto ustanovení nařizuje vlastníkovi zdržet se toho, aby hluk z jeho pozemku nevnikal na pozemek jiného vlastníka v „míře nepřiměřené místním poměrům“. Ustálená judikatura tuto povinnost vztahuje též na hluk z dopravy, přičemž se „přihlédne k tomu, zda imise (zde hluk a prašnost) obtěžující žalobce přesahují limity stanovené v hygienických, příp. jiných veřejnoprávních předpisech (tyto limity jsou však jen pomocným, byť významným ukazatelem – srov. § 1 o. z. ohledně vztahu veřejného a soukromého práva)“ (cit. nález sp. zn. Pl. ÚS 4/18, bod 58, citující rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 3277/2014 ze dne 3. 6. 2015).

30. Orgány státní správy nebo soudy tak mohou posoudit konkrétní situace a dojít k závěru, že i při nepřekročení limitů hluku jde s ohledem na místní podmínky o hluk nadměrný, a případně vyzvat vlastníka k nápravě. Toto pojetí ve své podstatě vhodněji než plošné limity dovoluje aplikovat princip proporcionality a zohlednit konkrétní situace a okolnosti (cit. nález sp. zn. Pl. ÚS 4/18, bod 59).

31. Soukromoprávní nástroje obrany slouží tedy mimo jiné k tomu, aby bylo dosaženo spravedlivé rovnováhy kolidujících práv v situacích, kdy toho spíše plošně působící veřejnoprávní nástroje nejsou schopné nebo k tomu nejsou uzpůsobené. I proto je souladné s ústavním pořádkem, definuje-li soud v odůvodnění jasně (konkrétními hodnotami), jaké hlukové imise jsou přiměřené místním poměrům, a uloží původci hluku povinnost přísnější než tu, která je mu uložena na základě veřejnoprávní regulace.

32. Stát totiž ve vztahu k obtěžování nadměrným hlukem vážou pozitivní závazky, které zahrnují povinnost zajistit také účinné prostředky nápravy podle čl. 8 Úmluvy. Ačkoliv je na státu, jaký systém ochrany jednotlivců před nadměrným hlukem zvolí, je potřeba, aby nalezl spravedlivou rovnováhu mezi protichůdnými zájmy a aby státem zvolená opatření byla opravdu účinná (cit. nález sp. zn. I. ÚS 818/24, bod 40). V projednávané věci stát těmto závazkům dostál tím, že zajistil ochranu obydlí vedlejších účastníků před nadměrným hlukem. Aby to mohl učinit, musel částečně omezit protichůdná práva stěžovatelky, zejména její právo podnikat. Otázkou, kterou vznáší i stěžovatelka, tak zůstává, zda toto omezení jejího práva bylo přiměřené.

33. Stěžovatelka namítá, že krajský soud vůbec neprovedl test proporcionality a že jeho rozhodnutí nepřiměřeně zasahuje do jejího práva vlastnit majetek a práva podnikat. Ústavní soud však těmto námitkám nepřisvědčil. Krajský soud sice neprovedl test proporcionality výslovně, ale obsahově se všemi parametry tohoto testu zabýval. Z ústavního pořádku neplyne povinnost obecných soudů vždy výslovně provést test proporcionality (takto formálně označený). Jde o to, aby zásah do základních práv (jejich omezení) obstál jako proporcionální (přiměřený). Smyslem principu proporcionality je dosáhnout takového řešení, které nebude nepřiměřeně zasahovat do ústavně chráněných práv a svobod, případně do veřejného zájmu [srov např. nález sp. zn. I. ÚS 2485/13 ze dne 2. 12. 2013 (N 206/71 SbNU 429), bod 51], a tím je protiústavně porušovat.

34. Stěžovatelka v této souvislosti namítá, že krajský soud nezohlednil zásah do práva na podnikání stěžovatelky. Ústavní soud předesílá, že právo podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny zaručuje možnost výkonu podnikatelské činnosti, jakož i to, že povinnosti a omezení, jež se k ní vztahují, nebudou znemožňovat její hlavní účel [přiměřeně viz nález sp. zn. Pl. ÚS 19/13 ze dne 22. 10. 2013 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.), bod 48, podle něhož z ústavně zaručeného práva podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost neplyne právo mít zisk, stát je však povinen vytvářet takové podmínky, které umožní jednotlivcům reálně usilovat o jeho dosažení]. Uvedené ustanovení zahrnuje pozitivní a negativní stránku práva podnikat (čl. 26 odst. 1 ve spojení s čl. 2 odst. 3 Listiny, popř. čl. 2 odst. 4 Ústavy), jíž je respektování autonomního prostoru pro rozhodování nositele tohoto práva; samotné právo podnikat přitom

zahrnuje vícero souvisejících aspektů [nález sp. zn. Pl. ÚS 43/18 ze dne 18. 1. 2022 (N 5/110 SbNU 44; 28/2022 Sb.), bod 40]. V projednávané věci rozhodnutí obecných soudů neznemožnila hlavní účel podnikání stěžovatelky a ponechala dostatečný autonomní prostor pro její rozhodování o podstatných věcech jejího podnikání, aniž by nepřiměřeně zasahovala do práv vedlejších účastníků.

35. Námitka stěžovatelky je založena na tom, že krajským soudem stanovené hodnoty imisí hluku, které jsou podle soudu ještě přiměřené místním poměrům, jsou likvidační pro podnikání stěžovatelky. Toto tvrzení však stěžovatelka nijak nedokládá. Krajský soud ve svém rozsudku zvažoval, co lze ještě po stěžovatelce spravedlivě požadovat (bod 60 napadeného rozsudku). Proto porovnal podnikání stěžovatelky se srovnatelným závodním okruhem Sachsenring, u kterého je obytná zástavba ještě blíže než v případě stěžovatelky. Dovodil, že stěžovatelka může přijmout technická a organizační opatření, která sníží hlukové imise pronikající na pozemek vedlejších účastníků na míru přiměřenou místním poměrům. Učinil tak v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu, zejména s rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 636/2014 ze dne 28. 1. 2015. V citovaném rozhodnutí Nejvyšší soud řešil otázku, zda je žalobce rušen relevantními imisemi z provozu zařízení sloužícího průmyslové výrobě, jehož činnost je jinak v souladu s veřejným právem. Uzavřel, že při řešení této otázky je třeba vyjít ze srovnání s jinými lokalitami, ve kterých jsou provozována obdobná zařízení.

36. Na tomto závěru neshledává Ústavní soud nic rozporného s ústavním pořádkem. Pokud na srovnatelném závodním okruhu lze přijmout opatření ke zmírnění obtěžování hlukem (aniž by to mělo likvidační efekt), pak lze taková opatření v zásadě přijmout i v případě stěžovatelky (soudem definovaná „míra přiměřená místním poměrům“ není nedodržitelným standardem, jak je zjevné ze srovnání s obdobným závodním okruhem). Toto tvrzení stěžovatelka nijak nevyvrací, pouze tvrdí, že nastavené limity jsou pro ni likvidační. Navíc Ústavní soud z obsahu spisu zjistil, že některá z technických opatření měla stěžovatelka podle svého tvrzení v plánu využít již před rozhodnutím krajského soudu.

37. Ústavní soud nijak nezpochybňuje, že stanovené limity podnikání stěžovatelky ovlivňují (stěžovatelka pravděpodobně bude muset vynaložit prostředky na přijetí daných opatření). Nejde však o porušení tohoto práva, natož porušení jeho podstaty a smyslu, jak tvrdí stěžovatelka. Právo na podnikání dle čl. 26 odst. 1 Listiny totiž patří mezi práva, kterých se lze domáhat pouze v mezích zákonů, které tato práva provádějí (čl. 41 odst. 1 Listiny). Takovým zákonem je zde i občanský zákoník, který stanoví určitá omezení. Soud stěžovatelce nezakázal provozovat autodrom nebo polygon, pouze jí uložil povinnost zdržet se obtěžování vedlejších účastníků hlukem v rozsahu přesahujícím míru přiměřenou místním poměrům, kterou podrobněji definoval. Tím soud aplikoval § 1013 odst. 1 občanského zákoníku, který stěžovatelce přikazuje zdržet se imisí nepřiměřených místním poměrům.

38. Co se týče přímo práva vlastnit majetek, ze stěžovatelčiny argumentace se jej přímo dotýká především námitka ohledně porušení legitimního očekávání v oblasti investic. Právo vlastnit majetek však automaticky nechrání návratnost investicí, která je ze své podstaty (s ohledem na podnikatelské riziko) nejistá. Stěžovatelka ji navíc pouze předpokládá a nijak nedokazuje, když argumentuje, že soud porušil její legitimní očekávání ohledně finančních prostředků vložených do údržby autodromu.

39. Stěžovatelka ve své argumentaci také zcela opomíjí, že neoddělitelnou součástí práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny je také jeho omezení v ustanovení čl. 11 odst. 3 Listiny, podle kterého vlastnictví zavazuje. Vlastnictví neznamená absolutní svobodu vlastníka při výkonu jednotlivých oprávnění tvořících obsah vlastnického práva, ale naopak to, že vlastníkova svoboda je vymezena zákonem a že vlastnictví lze vykonávat jen v jeho mezích (nález sp. zn. I. ÚS 451/11 ze dne 11. 1. 2012, bod 19). Meze výkonu vlastnického práva v projednávané věci stanovuje mimo jiné právě občanský zákoník – jde o podmínku pro rozlišení přípustných a nepřípustných zásahů do vlastnického práva, tj. „míru přiměřenou

poměrům“. Tato podmínka, z pohledu testu proporcionality, je souladná s ústavními principy omezení jednoho ze základních práv – práva na ochranu majetku (nález sp. zn. I. ÚS 451/11 ze dne 11. 1. 2012, bod 20). Krajský soud ústavně souladným postupem dospěl k závěru, jaké imise hluku ještě jsou přiměřené místním poměrům, a v dané věci tím konkretizoval omezení vlastnického práva. Toto omezení slouží k prevenci újmy práv druhých, poškození lidského zdraví a životního prostředí výkonem vlastnického práva, a plyne přímo z Listiny (č. 11 odst. 3), respektive ze zákona, který jej provádí (§ 1013 odst. 1 občanského zákoníku). Lze tedy shrnout, že určení „míry přiměřené místním poměrům“ je v tomto případě zároveň určením přípustné míry omezení vlastnického práva vlastníka pozemku, ze kterého imise pocházejí. Stěžovatelka kromě toho musela být srozuměna s tím, že zvýšení intenzity hlukových imisí (prokázané krajským soudem) bude obyvateli přilehlých nemovitostí vnímáno negativně jako újma na jejich základních právech a svobodách. Jinými slovy, stěžovatelka mohla očekávat, že zájem na rozvoji její podnikatelské činnosti bude narážet na zájem místních obyvatel nerušeně užívat svá obydlí.

40. Rozhodnutí obecných soudů je v tomto ohledu logickým a přiměřeným vyústěním dané situace. Jak Ústavní soud vysvětlil výše, soukromoprávní nástroje ochrany slouží jako flexibilní doplnění ochrany, kterou zajišťují veřejnoprávní předpisy. V projednávané věci soudy dospěly k přiměřenému a ústavně konformnímu řešení, ve kterém řádně zohlednily zájmy obou stran. V rozporu s ústavním pořádkem v dané věci není ani to, že krajský soud ve svém rozsudku fakticky stanovil přísnější limity, než jsou limity stanovené dle veřejného práva (stavební povolení a kolaudační rozhodnutí). Přesné stanovení hodnot hlukových imisí, které již nejsou přiměřené místním poměrům, bylo nezbytné i s ohledem na vykonatelnost rozhodnutí.

41. Nic na tom nemění ani stěžovatelčiny námitky o nemožnosti oddělit hluk z autodromu od jiného hluku. Tyto námitky jsou totiž neopodstatněné. Krajský soud vysvětlil, že vhodným postupem je možné oddělit okolní hluk od hluku z autodromu (zejména odlišením tzv. hlukového pozadí). Soud posuzoval, zda imise na pozemku vedlejších účastníků jsou nebo nejsou přiměřené místním poměrům. Z toho důvodu není relevantní ani námitka stěžovatelky o tom, že soud nevedl dokazování konkrétně k pozemkům, na kterých leží polygon. Soud posuzoval imise způsobené podnikatelskou činností stěžovatelky (jako celkem), které pronikají na pozemek vedlejších účastníků – není tedy rozhodné, na kterém konkrétním pozemku hluk vzniká, pokud tyto pozemky tvoří funkční celek sloužící k podnikání jedné osoby.

42. Co se týče námitek k procesním pochybením krajského soudu, ani ty nejsou důvodné. Přestože překvapivá rozhodnutí obecně mohou porušit právo na spravedlivý proces, v daném případě nešlo o překvapivé rozhodnutí. Smyslem poučení soudu dle § 118a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, je to, aby účastníkovi řízení nebyla zamítnuta žaloba z důvodu, že neunesl břemeno tvrzení a důkazní, aniž byl poučen, že takové břemeno ve vztahu k určité skutečnosti má [nález sp. zn. I. ÚS 212/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 177/43 SbNU 31), nález sp. zn. III. ÚS 2809/09 ze dne 18. 3. 2010 (N 59/56 SbNU 631) nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2013 sp. zn. 23 Cdo 1241/2011]. Smyslem poučovací povinnosti není „prozradit rozsudek“ již v průběhu řízení, ale umožnit účastníkům se vyjádřit ke všem relevantním argumentům a důkazům. Stěžovatelka sama se ostatně v řízení podrobně vyjádřila k důkazům provedeným krajským soudem a k otázce přiměřenosti místním poměrům, která byla pro rozhodnutí soudu klíčová. Soud tedy neporušil žádné ústavně zaručené právo stěžovatelky. Co se týče provedení důkazů ze strany krajského soudu, to sledovalo legitimní zájem na urychlení již dlouho probíhajícího řízení a neporušilo žádná pravidla, která soud vážou. Soud přesvědčivě vysvětlil, z jakých důvodů je závodní okruh Sachsenring ke srovnání vhodnější než Masarykův okruh v Brně navrhovaný stěžovatelkou (bod 58 a násl. napadeného rozsudku). Upřednostnění důkazního návrhu jedné ze stran samo o sobě neporušuje princip rovnosti stran, pokud je řádně odůvodněno. V projednávané věci k porušení tohoto principu nedošlo a výběr důkazů byl řádně odůvodněn.

43. Stěžovatelka namítá nezohlednění veřejného zájmu na provozování autodromu. Ústavní soud pouze poznamenává, že takový veřejný zájem neshledává. Jednotlivé veřejné zájmy, které stěžovatelka zmiňuje, nepochybně existují (např. zájem na pořádání sportovních akcí nebo rozvoji místní ekonomiky), přesto nelze veřejný zájem ztotožňovat s konkrétním podnikáním konkrétní osoby. Stěžovatelka přitom opomíjí, že v řízení vyšlo najevo, že v jádru obtěžování hlukem jsou komerční soukromé jízdy v průběhu týdne, které vedlejší účastníci i svědci považovali za nejvíce obtěžující. Je-li klíčovým argumentem stěžovatelky to, že jí soudy údajně zabránily dosáhnout zisku (nepřiměřeně omezily její podnikání), pak jde o zájem soukromý, nikoliv veřejný. Tím Ústavní soud nijak nepopírá dílčí benefity, které mohou veřejnosti z podnikání stěžovatelky plynout. Ani jejich existence však neznamená, že by soudy měly rezignovat na ochranu dotčených osob před hlukem.

44. Rozhodnutí obecných soudů tedy byla přiměřená a nezasáhla do žádného z ústavně zaručených práv stěžovatelky.

VI. Závěr

45. Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy respektovaly ústavní požadavky na ochranu stěžovatelčina práva vlastnit majetek a práva podnikat, stejně jako jejího práva na spravedlivý proces. Soukromoprávní nástroje ochrany před imisemi hluku slouží mimo jiné k tomu, aby bylo dosaženo spravedlivé rovnováhy kolidujících práv v situacích, kdy k tomu spíše plošně působící instituty veřejného práva nejsou způsobilé nebo vhodné. Pokud soud při rozhodování o žalobě, kterou se žalobci domáhají zdržení se imisí hluku nepřiměřených místním poměrům, specifikuje v odůvodnění svého rozhodnutí, že tato míra přiměřená místním poměrům (v režimu § 1013 odst. 1 občanského zákoníku) je nižší než podle veřejného práva (včetně např. kolaudačního rozhodnutí), neporuší tím právo žalovaného podnikat. To platí, pokud lze po žalovaném spravedlivě požadovat, aby přijal opatření, která jsou způsobilá imise hluku z jeho provozu snížit tak, aby vyhovovala míře přiměřené místním poměrům, kterou stanovil soud. V projednávané věci soudy rozhodly v rámci výše vymezených mantinelů.

46. Ústavní soud proto zamítl ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Rozhodl tak mimo ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 90
Náhrada škody způsobené mimořádnými opatřeními a důvody zvláštního zřetele hodné
(sp. zn. II. ÚS 1038/26 ze dne 17. června 2026)

Vychází-li obecné soudy z nálezové judikatury pouze formálně, ale fakticky postupují tak, že vyloučí možnost, aby se mohl odškodnění újmy způsobené mimořádnými opatřeními vydávanými v průběhu pandemie covidu-19, která byla soudem shledána za nezákonná, úspěšně domáhat kdokoliv jiný než ten, kdo sám podal návrh na zrušení mimořádného opatření či se k takovému návrhu připojil jako osoba zúčastněná na řízení, odepřou ochranu ústavně zaručeným základním právům osobě, která tvrdí hájitelný důvod zvláštního zřetele hodný, pro který by mohla být osobou, kterou lze – při splnění dalších předpokladů – odškodnit. Ve svém důsledku totiž soudy odejmou závaznost nálezu Ústavního soudu, což se v právní sféře jednotlivce projeví jako porušení ústavně zaručeného základního práva na soudní ochranu zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nezohlední-li obecné soudy při výkladu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), dostatečně to, že tento zákon představuje provedení základního práva podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, poruší tím toto ústavně zaručené základní právo osoby, která se domáhá odškodnění podle uvedeného zákona.

Z důvodů zvláštního zřetele hodných se může – při splnění dalších podmínek – úspěšně domáhat odškodnění i ten, kdo nenavrhl zrušení mimořádných opatření vydávaných v průběhu pandemie covidu-19, která byla soudem shledána za nezákonná, ani se neúčastnil řízení o takovém návrhu v jiném procesním postavení. Zapojení v rámci spolku obdobně postižených subjektů může představovat důvod hodný zvláštního zřetele, chtějí-li to obecné soudy vyvrátit, musí předložit přesvědčivou argumentaci, která nesmí být rozporná s čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Odmítne-li Nejvyšší soud dovolání s vysvětlením, že rozhodnutí odvolacího soudu na řešení dovolatelem vznesené právní otázky nebylo založeno, ale takový závěr je ve zjevném rozporu s obsahem odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu, poruší tím dovolatelovo ústavně zaručené právo na přístup k soudu jakožto jednu ze složek práva na soudní ochranu zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala, soudkyně zpravodajky Veroniky Křesťanové a soudce Martina Smolka o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní korporace Saunia, s. r. o., sídlem Olivova 2096/4, Praha 1 – Nové Město, zastoupené JUDr. Tomášem Sokolem, advokátem, sídlem Na Strži 2102/61a, Praha 4 – Krč, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2498/2025-274 ze dne 3. února 2026, rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 29 Co 82/2025-242 ze dne 17. dubna 2025 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 10 C 69/2024-207 ze dne 14. října 2024, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a České republiky –

Ministerstva zdravotnictví, sídlem Palackého náměstí 375/4, Praha 2 – Nové Město, jednající Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových, sídlem Rašínovo nábřeží 390/42, Praha 2 – Nové Město, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2498/2025-274 ze dne 3. února 2026, rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 29 Co 82/2025-242 ze dne 17. dubna 2025 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 10 C 69/2024-207 ze dne 14. října 2024 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu a na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2498/2025-274 ze dne 3. února 2026, rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 29 Co 82/2025-242 ze dne 17. dubna 2025 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 10 C 69/2024-207 ze dne 14. října 2024 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Stručné shrnutí podstaty nálezu

1. Tento nález se týká ústavních požadavků na odškodňování újmy způsobené mimořádnými opatřeními vydávanými v průběhu pandemie covidu-19, která byla soudem shledána za nezákonná, a navazuje na nedávné nálezy sp. zn. IV. ÚS 331/24 ze dne 10. července 2024 (N 134/125 SbNU 9) a sp. zn. III. ÚS 2667/24 ze dne 11. února 2026 (N 23/134 SbNU 219). Ústavní stížností napadená soudní rozhodnutí vyloučila možnost, že by stěžovatelka byla oprávněna požadovat náhradu újmy, neboť sama nepodala návrh na zrušení mimořádných opatření, ani se k takovému návrhu nepřipojila jako osoba zúčastněná na řízení.

2. Ústavní soud se zabývá třemi problémy.

3. Zaprvé Nejvyšší soud odmítl stěžovatelčino dovolání, aniž posoudil, zda je přípustné pro řešení jedné z právních otázek předložených v dovolání. Jeho odůvodnění, že rozsudek odvolacího soudu na řešení dané právní otázky nebyl založen, je ve zjevném rozporu s obsahem odůvodnění rozsudku napadeného dovoláním. Nejvyšší soud tím porušil stěžovatelčino ústavně zaručené právo na přístup k soudu jakožto jednu ze složek práva na soudní ochranu zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

4. V podmínkách posuzované věci měl Ústavní soud za to, že zrušení usnesení Nejvyššího soudu pro porušení práva na přístup k soudu a odmítnutí ústavní stížnosti ve zbylém rozsahu pro předčasnost by nepředstavovalo účinnou ochranu stěžovatelčina práva, neboť s ohledem na stanovisko Nejvyššího soudu obsažené v odůvodnění napadeného usnesení a ve vyjádření k ústavní stížnosti je zřejmé, že stěžovatelka by ani při novém projednání dovolání neměla v řízení úspěch a kasační rozhodnutí Ústavního soudu by tak mělo pouze akademický význam.

5. Zadruhé proto Ústavní soud posoudil, jaké požadavky klade ústavní pořádek na odškodňování nezákonného výkonu veřejné moci a jak má být ve světle těchto ústavních požadavků vykládáno podústavní právo. Všechny tři soudy při výkladu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), dostatečně nezohlednily, že tento zákon představuje provedení základního práva podle čl. 36 odst. 3 Listiny, a tím porušily i toto stěžovatelčino ústavně zaručené základní právo.

6. Zatřetí se Ústavní soud věnoval ústavnímu pravidlu, podle něhož jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány a osoby [čl. 89 odst. 2 Ústavy České

republiky (dále jen „Ústava“)]. Obvodní soud pro Prahu 2 odkázal na nález sp. zn. IV. ÚS 331/24 (nález sp. zn. III. ÚS 2667/24 byl vydán až po zde napadených rozhodnutích) a zopakoval jeho nosné závěry, fakticky ovšem postupoval tak, že vyloučil možnost, že by se mohl odškodnění újmy domáhat kdokoliv jiný než ten, kdo sám podal návrh na zrušení mimořádného opatření, či se k takovému návrhu připojil jako osoba zúčastněná na řízení. Ostatní soudy pak tento jeho postup aprobovaly a neposkytly ochranu ústavně zaručeným základním právům stěžovatelky, a v důsledku tak odňaly závaznost nálezu Ústavního soudu, což se v právní sféře stěžovatelky projevuje jako porušení ústavně zaručeného základního práva na soudní ochranu zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny.

II. Namítaná porušení ústavně zaručených práv, rekapitulace procesního vývoje a obsah napadených rozhodnutí

7. Stěžovatelka se domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí; tvrdí, že jimi byla porušena její ústavně zaručená základní práva zakotvená v čl. 11 odst. 1, čl. 26 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny, a dále v čl. 89 odst. 2 a čl. 90 Ústavy.

8. Stěžovatelka se žalobou domáhala po vedlejší účastnici zaplacení částky 5 310 470 Kč s příslušenstvím z titulu náhrady škody (ušlého zisku) vzniklé jí v důsledku šesti mimořádných opatření vydaných vedlejší účastnicí v období od 12. dubna do 30. května 2021, kterými došlo k zásadnímu omezení pohybu osob, maloobchodního prodeje a mj. konkrétně k nucenému uzavření provozoven stěžovatelky (saunových světů).

9. Vedlejší účastnice nárok stěžovatelky neuznala, neboť neměla za splněné podmínky stanovené zákonem č. 82/1998 Sb. Uvedla, že mimořádná opatření nebyla opatřeními obecné povahy, nýbrž jiným právním předpisem, za který nelze uplatňovat náhradu škody způsobenou výkonem veřejné moci. I kdyby šlo o opatření obecné povahy, nelze je považovat za nezákonná rozhodnutí. Vedlejší účastnice namítla i absenci aktivní věcné legitimace stěžovatelky, která nesplňuje podmínku procesního účastenství, neboť mimořádná opatření byla vydána bez návrhu. Dodala, že stěžovatelka od státu obdržela částku 41 759 658,91 Kč jakožto podporu v souvislosti s pandemií covidu-19.

10. Obvodní soud napadeným rozsudkem žalobu zamítl a uložil stěžovatelce zaplatit vedlejší účastnici na náhradě nákladů řízení 1 200 Kč. Dospěl k závěru, že stěžovatelka nemůže žádat náhradu škody v podobě ušlého zisku vzniklého v důsledku nezákonných mimořádných opatření, neboť jí nesvědčí podmínka účastenství na těchto nezákonných rozhodnutích, když se ani v jednom případě aktivně nedomáhala jejich soudního přezkumu. S odkazem na nález sp. zn. IV. ÚS 331/24 zkoumal, zda nejsou dány důvody zvláštního zřetele hodné, pro které by stěžovatelka nemusela všechny dostupné procesní prostředky vyčerpat, tyto však neshledal.

11. K odvolání stěžovatelky Městský soud v Praze napadeným rozsudkem rozsudek obvodního soudu potvrdil. Souhlasil s obvodním soudem, že pro uplatnění nároku na náhradu škody je nezbytné, aby se žadatel o odškodnění aktivně přímo zapojil do procesu zrušení mimořádného opatření, příp. vyslovení jeho nezákonnosti, což však stěžovatelka neučinila ani jednou. Samotná účast ve spolku podobně postižených subjektů nebo příspěvek na náklady řízení těch, kteří žalobu na zrušení mimořádného opatření podali, podle názoru městského soudu nestačí. Pandemický zákon (zákon č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19 a o změně některých souvisejících zákonů) stěžovatelce přímo a výslovně dával v § 13 nástroj k nápravě, kterého nevyužila.

12. Rozsudek městského soudu napadla stěžovatelka dovoláním, které Nejvyšší soud napadeným usnesením jako nepřípustné odmítl. Připustil, že za účastníky řízení lze ve smyslu § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. považovat i osoby, které opatření obecné povahy napadly u Nejvyššího správního soudu, aniž by právě k jejich návrhu bylo dané opatření zrušeno pro nezákonnost. V žádném případě však nemůže být k nároku na náhradu újmy podle § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. aktivně legitimován i ten, kdo účastníkem řízení sice nebyl, ale z důvodů

zvláštního zřetele hodných jím být měl (§ 8 odst. 3 tohoto zákona), jak nesprávně dovodil Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 331/24.

III. Stěžovatelčina argumentace

13. Porušení svých práv spatřuje stěžovatelka v tom, že Nejvyšší soud v napadeném usnesení nerespektoval závěry nálezu sp. zn. IV. ÚS 331/24, v němž Ústavní soud shledal ústavně nekonformním požadavek, aby poškozený, chtěl-li se domáhat nároku na náhradu škody, musel vždy podat návrh na zrušení opatření obecné povahy. Nejvyšší soud tyto závěry označil za nesprávné, čímž se staví do pozice přezkumné instance vůči Ústavnímu soudu, nadto naznačuje, že nález nebyl vydán zákonnými soudci, když nebyl předložen plénu Ústavního soudu. Tím, že Nejvyšší soud odmítl aplikovat nález Ústavního soudu z důvodu nesouhlasu s ním, znemožnil stěžovatelce domoci se práva na náhradu škody, na které má podle závěrů tohoto nálezu nárok. Jestliže obecné soudy podmínily nárok stěžovatelky na náhradu škody podáním návrhu na zrušení mimořádného opatření, postupovaly ústavně nekonformním způsobem.

14. Stěžovatelka poukazuje na nález sp. zn. III. ÚS 2667/24, který byl vydán jen osm dní po vydání napadeného usnesení Nejvyššího soudu, v němž Ústavní soud setrval na svých závěrech vyslovených v nálezu sp. zn. IV. ÚS 331/24 (a dalších), že nevyčerpání opravných prostředků nezbavuje soud povinnosti zabývat se existencí důvodů zvláštního zřetele hodných (§ 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb.) a své závěry v tomto směru řádně odůvodnit. Ve věci stěžovatelky se obecné soudy okolnostmi zvláštního zřetele hodnými, kterých se stěžovatelka výslovně dovolávala, odmítly zabývat a svůj odmítavý závěr vystavěly výlučně na formální podmínce podání návrhu na zrušení opatření obecné povahy. Nejvyšší soud pochybil také tím, že odmítl dovolání jako nepřípustné a žádnou z dovolacích otázek věcně neprojednal.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní stížnost je přípustná a jsou splněny i ostatní procesní předpoklady pro řízení před Ústavním soudem.

V. Vyjádření k ústavní stížnosti

16. Ústavní soud si vyžádal od obvodního soudu spis sp. zn. 10 C 69/2024 a od obvodního soudu, městského soudu, Nejvyššího soudu a vedlejší účastnice vyjádření. Obdržená vyjádření soudů zaslal stěžovatelce na vědomí a poskytl jí možnost repliky, kterou nevyužila.

17. Nejvyšší soud ve vyjádření vysvětluje, proč nerespektoval názor Ústavního soudu vyjádřený v nálezu sp. zn. IV. ÚS 331/24. Má za to, že je tak oprávněn učinit, jsou-li právní názory Ústavního soudu natolik nesprávné, že by diskuse o nich ospravedlnila prodloužení období právní nejistoty pro adresáty právních norem. Jako rovnocenný partner Ústavního soudu při výkladu právních otázek vztahujících se k výkladu podústavního práva Nejvyšší soud věří, že Ústavní soud dokáže řešení konkrétních otázek ve světle argumentů Nejvyššího soudu přehodnotit. Své argumenty k výkladu § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. předložil Nejvyšší soud již ve věci sp. zn. III. ÚS 2667/24, Ústavní soud je však pominul, proto je stále prostor, aby Ústavní soud k této otázce, která je dosud řešena jeho judikaturou rozporně, zaujal jednoznačné stanovisko.

18. Podle Nejvyššího soudu výklad § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. zaujatý Ústavním soudem, tj. opuštění požadavku na to, aby stát za újmu způsobenou nezákonným rozhodnutím odpovídal jen účastníkům řízení, ve kterém bylo nezákonné rozhodnutí vydáno, opouští veškeré legitimní metody interpretace práva, neboť k němu nejde dojít jazykovým výkladem (text dané normy je jasný a na požadavku účastenství trvá), systematickým výkladem (§ 8 odst. 3 se týká § 8 odst. 1 tohoto zákona a s § 7 odst. 1 nemá z hlediska systematického řazení nic společného), ani logickým výkladem (texty obou ustanovení spolu zjevně nemají nic společného).

19. Zároveň je podmínka § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. natolik jasně formulována, že neumožňuje Nejvyššímu soudu upustit od požadavku na její splnění z důvodu, že by šlo o mezeru v zákoně odstranitelnou teleologickým výkladem. Za korektní by Nejvyšší soud považoval takový přístup Ústavního soudu, který by vedl ke zrušení § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., nikoli postup, kterým nutí obecné soudy překročit své kompetence a právo nikoli dotvářet, ale vytvářet.

20. Pokud by Ústavní soud na uvedeném názoru setrval, a má-li být splněna podmínka, že poškozený dal či aspoň chtěl dát najevo, že se proti opatření obecné povahy hodlal bránit, a zároveň podmínka zvláštního zřetele hodného, tj. určité výjimečnosti, měl by Ústavní soud specifikovat aspoň v obecné rovině okolnosti, za kterých je daná podmínka splněna. Nejvyšší soud setrvává na svém závěru, že § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. nelze vykládat ve světle § 8 odst. 3 tohoto zákona. Neaplikoval-li tedy městský soud posledně uvedené ustanovení, postupoval v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu, což zakládá nepřípustnost dovolání.

21. Městský soud i obvodní soud ve vyjádřeních odkazují na odůvodnění svých napadených rozhodnutí, k nimž nechtějí nic dalšího doplnit.

22. Vedlejší účastnice shrnuje ve vyjádření dosavadní judikaturu Nejvyššího soudu a Ústavního soudu týkající se problematiky náhrady škody vzniklé v příčinné souvislosti s mimořádnými opatřeními vedlejší účastnice. Poukazuje na princip ochrany nejvyšších hodnot (odlišných od materiálně motivovaného zájmu jednotlivce) a na něj navazující principy předběžné opatrnosti a prevence, které by měly být automaticky aktivovány státní správou za mimořádných podmínek pandemie. Je-li úřední postup v souladu s těmito principy, stát neodpovídá plošně za v jednotlivých případech vzniklou škodu, ale má jen povinnost nalézt finančně únosné řešení směřující k podpoře těchto jednotlivých subjektů, resp. segmentů trhu. Opačný pohled je v rozporu s dobrými mravy a obecnou představou o spravedlnosti.

23. Vedlejší účastnice zdůrazňuje, že předmětné mimořádné opatření nebylo vzhledem k situaci a chráněným hodnotám nepřiměřeným zásahem, nadto stát poskytl stěžovatelce v době pandemie covidu-19 finanční podporu ve výši necelých 42 miliónů Kč. Stát se tedy rozhodl poskytnout pomoc ve sféře skutečné škody v rozsahu, v jakém je tato pomoc ekonomicky udržitelná, nemůže však připustit rozvrat státních financí, což by v případě poskytnutí odškodnění široké skupině osob či dokonce všem obyvatelům nepochybně nastalo. Jde o *vis maior*, na niž obecná úprava (zákon č. 82/1998 Sb.) nedopadá, protože se nevztahuje na krizové situace, ale na standardní (nekrizová) rozhodnutí a úřední postupy, a zakotvuje širší rozsah náhrady škody (s ohledem na standardní rozhodování o subjektivních právech a povinnostech jednotlivců, nikoliv všech obyvatel České republiky či širších skupin osob).

24. I kdyby bylo odhlédnuto od výše uvedeného, v dané věci není a nemůže být splněna ani aktivní věcná legitimace stěžovatelky (§ 7 zákona č. 82/1998 Sb.). Bylo-li totiž mimořádné opatření vydáno v řízení bez návrhu, nemůže zde z povahy věci být ani osoba aktivně legitimovaná k náhradě škody způsobené mimořádným opatřením. Touto osobou není ani osoba, která se domáhala zrušení mimořádného opatření. Vedlejší účastnice připouští, že výklad Nejvyššího soudu, podle kterého je možné splnit podmínku účastenství podáním návrhu na zrušení ochranného opatření (eventuálně připojit se k již zahájenému řízení v pozici osoby zúčastněné na řízení), je na první pohled spravedlivým řešením, s ohledem na konkrétní skutkové okolnosti (existence pandemie) je však nutný zdrženlivější výklad ve vztahu k odškodňování dotčených osob (i s ohledem na případné budoucí pandemie). Vedlejší účastnice klade otázky k možnosti reálně odškodnit všechny subjekty, které o odškodění požádají. S ohledem na výše uvedené se domnívá, že stěžovatelkou uplatněný nárok na náhradu škody ve formě ušlého zisku nemá oporu v právní úpravě.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

25. Ústavní stížnost je důvodná.

26. V řízení o ústavní stížnosti se projevuje charakter Ústavního soudu jako soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) v tom, že neposuzuje zákonnost či věcnou správnost napadených soudních rozhodnutí, nýbrž „pouze“ to, zda nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv stěžovatele.

27. Napadeným usnesením Nejvyšší soud odmítl stěžovatelčino dovolání. V řízení o ústavní stížnosti proti takovému rozhodnutí může Ústavní soud zkoumat pouze, zda Nejvyšší soud neporušil stěžovatelčino právo na přístup k soudu, či zda nepřijal výklad podústavního práva, který z ústavního hlediska neobstojí [nález sp. zn. II. ÚS 2312/15 ze dne 9. února 2016 (N 30/80 SbNU 391), bod 20].

28. Ústavní soud se s ohledem na subsidiaritu hmotněprávního přezkumu zabýval nejprve problematikou práva na přístup k soudu. Dospěl přitom k závěru, že Nejvyšší soud odepřel stěžovatelce přístup k soudu tím, že posouzení přípustnosti dovolání uzavřel tak, že dovoláním napadený rozsudek městského soudu není založen na právní otázce, kterou stěžovatelka v dovolání předložila.

29. V podmínkách posuzované věci měl Ústavní soud za to, že zrušení usnesení Nejvyššího soudu pro porušení práva na přístup k soudu a odmítnutí ústavní stížnosti ve zbylém rozsahu pro předčasnost by nepředstavovalo účinnou ochranu stěžovatelčina práva, neboť s ohledem na stanovisko Nejvyššího soudu obsažené v odůvodnění napadeného usnesení a ve vyjádření k ústavní stížnosti je zřejmé, že stěžovatelka by ani při novém projednání dovolání neměla v řízení úspěch.

30. Ústavní soud proto dále posoudil, zda je výklad podústavního práva, který Nejvyšší soud v napadeném usnesení podal, ústavně souladný.

31. Z tohoto pohledu bylo potřebné posoudit dvě otázky. Předně šlo o otázku výkladu čl. 36 odst. 3 Listiny. Ústavní soud se v tomto nálezu zabývá tím, jaké požadavky klade ústavní pořádek na odškodňování nezákonného výkonu veřejné moci a jak má být ve světle těchto ústavních požadavků vykládáno podústavní právo.

32. Dále se Ústavní soud věnuje ústavnímu pravidlu, podle něhož jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány a osoby (čl. 89 odst. 2 Ústavy). Ústavní soud musel posoudit, jak mají soudy postupovat při výkladu podústavního práva, existuje-li několik nálezů Ústavního soudu, které se vyjádřily ke skutkově a právně srovnatelným věcem.

33. Nález sp. zn. IV. ÚS 2287/18 ze dne 8. října 2019 (N 170/96 SbNU 184), na který odkázal Nejvyšší soud v odůvodnění napadeného usnesení, se těmito otázkami nezabýval. V řízení šlo o náhradu újmy způsobené zahájením trestního stíhání. Ústavní soud dospěl k závěru, že nahrazování újmy způsobené zahájením trestního stíhání, jež bylo *per se* v souladu s právem, avšak následně neskončilo odsouzením stíhaného, nemá ústavní základ. Proto nepřichází v úvahu možnost postupovat podle § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), jak Nejvyšší soud tvrdil.

34. V minulosti opakovaně tříčlenný senát Ústavního soudu využil možnosti plynoucí z toho, že plénum si k rozhodování podle § 11 odst. 2 písm. k) zákona o Ústavním soudu vyhradilo také rozhodování o jiných věcech, navrhne-li to jednomyslně senát příslušný k projednání, a postoupil plénu k projednání a rozhodnutí věc, u níž to měl za potřebné vzhledem k závažnosti řešených právních otázek.

35. V posuzované věci pro tento postup neshledal Ústavní soud důvod. Nálezy sp. zn. IV. ÚS 331/24 a sp. zn. III. ÚS 2667/24, s nimiž Nejvyšší soud nesouhlasí, byly vydány odlišnými senáty. Spolu s rozhodnutím v posuzované věci se tak souvisejícími právními otázkami zabývaly již tři senáty tvořené dohromady devíti soudkyněmi a soudci.

VI. a) Právo na přístup k soudu

36. Je-li podáno dovolání řádně, měl by o něm Nejvyšší soud rozhodnout meritorně, nebo vysvětlit, proč nejsou splněny podmínky přípustnosti podle § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Zásadně půjde o vysvětlení, že odvolací soud rozhodl v souladu s konkrétně vymezenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu. Odlišné varianty jako závěr, že dovolatelova námitka je ve skutečnosti námitkou jiné vady řízení nebo že rozhodnutí odvolacího soudu ve skutečnosti nezávisí na posouzení právní otázky předestřené v dovolání, je třeba vnímat jako výjimky, a pravidla pro jejich uplatnění vykládat restriktivně, neboť jsou-li pochybnosti o tom, zda lze věc ukončit procesním rozhodnutím, je třeba upřednostnit rozhodnutí meritorní [nález sp. zn. I. ÚS 785/23 ze dne 9. srpna 2023 (N 116/119 SbNU 102)]. Jiný postup by vedl k porušení práva na přístup k soudu (nález sp. zn. III. ÚS 2668/25 ze dne 12. listopadu 2025, bod 21).

37. Zatímco obvodní a městský soud s odkazem na nález sp. zn. IV. ÚS 331/24 posuzovaly, zda jsou přítomny důvody zvláštního zřetele hodné, Nejvyšší soud v napadeném usnesení dovodil, že se dovolací otázka B (směřující k výkladu § 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. v tom smyslu, zda jsou okolnosti, které stěžovatelka uváděla v průběhu řízení a které ji vedly k tomu, že sama nepodala návrh na zrušení mimořádného opatření, podřaditelné pod toto ustanovení) míjí s odůvodněním napadeného rozsudku městského soudu.

38. Konstatoval-li Nejvyšší soud, že městský soud § 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. neaplikoval a v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu ani aplikovat neměl, je tento jeho závěr v rozporu s obsahem napadeného rozsudku městského soudu. Obvodní soud založil své zamítavé rozhodnutí na tom, že stěžovatelka ani v jednom případě nebyla účastníkem řízení o zrušení mimořádného opatření, nevyužila všech procesních prostředků podle § 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. a současně nejsou dány důvody zvláštního zřetele hodné. Městský soud označil toto právní posouzení obvodního soudu za správné (bod 12 rozsudku).

39. Nejvyšší soud tedy pochybil, uvedl-li, že městský soud nepoužil § 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., a z toho důvodu se uvedenou dovolací otázkou nezabýval s odůvodněním, že nezakládá přípustnost dovolání. Tím stěžovatelce odepřel právo na přístup k soudu jakožto jednu ze složek práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

VI. b) Právo na náhradu škody způsobené nezákonným opatřením obecné povahy

40. Právní úprava odpovědnosti státu za škodu vychází z Listiny, která v čl. 36 odst. 2 zaručuje právo osob na procesní prostředek, který umožní soudní přezkum rozhodnutí orgánů veřejné správy, a v čl. 36 odst. 3 pak výslovně zmiňuje (hmotné) právo na náhradu škody způsobené nezákonným soudním či správním rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Ustanovení čl. 36 odst. 4 Listiny potom odkazuje na (zvláštní) zákon, který podmínky i podrobnosti těchto práv blíže konkretizuje. Tímto zákonem je právě zákon č. 82/1998 Sb., který zavádí pojem odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem státní moci.

41. Ústavní soud v minulosti opakovaně stanovil ústavní meze a kritéria, kterým musí obsah tohoto zvláštního zákona předvídaného čl. 36 odst. 4 Listiny vždy nutně dostát, když konstatoval, že takový zákon nemůže samotný nárok na náhradu škody, která vznikla v důsledku zmíněného jednání, anulovat (negovat), byť pouze v jeho dílčím aspektu. Jinými slovy, zvláštní zákon podle čl. 36 odst. 4 Listiny nemůže popřít předmětné ústavně zaručené základní právo, a to nejen jako celek, ale ani jeho dílčí komponenty. Zákonu je svěřena toliko úprava podmínek a podrobností realizace již ústavně zakotveného práva, které vychází z principu ochrany práv každého, kdo byl poškozen nezákonným rozhodnutím státního orgánu či veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. Smyslem a účelem obyčejného zákona podle čl. 36 odst. 4 Listiny je tedy pouze stanovit podmínky a podrobnosti realizace co do svého obsahu (již) ústavodárcem v čl. 36 Listiny zakotvených práv, tedy podmínky a podrobnosti čistě

procesní povahy [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 1628/07 ze dne 29. listopadu 2007 (N 215/47 SbNU 829) nebo sp. zn. II. ÚS 1774/08 ze dne 9. července 2009 (N 155/54 SbNU 17)].

42. Povinnost respektovat výše uvedené ústavní meze a obsahová kritéria a v neposlední řadě i samotný účel (smysl) zákona č. 82/1998 Sb., ústavně vymezený v čl. 36 odst. 3 Listiny, nicméně neváže pouze zákonodárce, ale rovněž (s ohledem na ústavní příkaz zakotvený v čl. 4 odst. 4 Listiny) i obecné soudy, a to při aplikaci a interpretaci jeho jednotlivých ustanovení. Základní práva a svobody totiž působí jako regulativní ideje, na něž obsahově navazují komplexy norem podústavního práva; současně tyto ideje determinují výklad právních norem (nález sp. zn. III. ÚS 2667/24, bod 26).

43. Argumenty prosazované vedlejší účastnicí (nutnost chránit významné hodnoty, princip předběžné opatrnosti a prevence) mají svou relevanci při posuzování zákonnosti vydaného opatření. Došel-li Nejvyšší správní soud k závěru, že šlo o opatření nezákonná, potom vedlejší účastnice fakticky tvrdí, že veřejná moc může či dokonce má v mimořádných situacích postupovat v rozporu se zákonem. Takový výklad nelze připustit. Demokratický právní stát se od jiných státních režimů liší mimo jiné tím, že v něm platí, že veřejná moc může být uplatňována pouze v případech stanovených zákonem a v jeho mezích. Toto pravidlo je v České republice zakotveno v čl. 2 odst. 2 Listiny a čl. 2 odst. 3 Ústavy.

VI. c) Závaznost rozhodnutí Ústavního soudu

44. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány a osoby. Ústavní soud v minulosti upřesnil, že charakter závaznosti je třeba spojovat primárně s nálezy Ústavního soudu [srov. nález sp. zn. III. ÚS 950/17 ze dne 19. prosince 2017 (N 232/87 SbNU 781), body 24 a 25, a rozhodnutí v nich citovaná], neboť nálezem se rozhoduje ve věci samé (§ 54 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), a pouze s nálezy zákon o Ústavním soudu spojuje vznik překážky věci rozhodnuté (§ 35 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), a pouze nálezy obsahují závazný právní názor, jenž nemůže tříčlenný senát Ústavního soudu překonat sám a musí aktivovat plénum Ústavního soudu postupem podle § 23 zákona o Ústavním soudu.

45. Závazností nálezů Ústavního soudu se rozumí v první řadě závaznost kasační. Bez kasační závaznosti by nemělo rozhodování Ústavního soudu spojené s vydáváním kasačních rozhodnutí žádný rozumný smysl.

46. Rozhodnutí Ústavního soudu však mají i závaznost precedenční. Nosné důvody (*ratio decidendi*) nálezů Ústavního soudu jsou pro všechny, a zejména pro orgány autoritativní aplikace práva včetně soudů závazné i při rozhodování o jiných věcech, jež jsou srovnatelné s věcí, v níž byl nález vydán.

47. Precedenčně závazná rozhodnutí není možno při rozhodování ignorovat, lze s nimi však polemizovat, a zahájit tak s Ústavním soudem dialog. Platformou pro vedení tohoto dialogu musí být přímo odůvodnění soudního rozhodnutí, a nepostačuje, pustí-li se soud do dialogu až ve fázi vyjádření k ústavní stížnosti [nález sp. zn. III. ÚS 976/17 ze dne 6. února 2018 (N 19/88 SbNU 267), bod 31].

48. Zároveň platí, že prostor pro dialog je vyčerpán, reagoval-li již Ústavní soud na dané argumenty a neztotožnil se s nimi. Opakování týchž argumentů v jiných rozhodnutích již není navazováním dialogu, nýbrž odepřením precedenční závaznosti nálezům Ústavního soudu, jež představuje porušení povinnosti zakotvené v ústavním pořádku.

49. Nerespektování závaznosti nálezů Ústavního soudu ze strany soudů se v právní sféře jednotlivce projeví jako porušení práva na soudní ochranu zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny (nález sp. zn. III. ÚS 976/17).

VI. d) Aplikace východisek na posuzovanou věc

50. Ústavní soud se v několika nálezech zabýval ústavně konformním výkladem pravidel aktivní legitimace k uplatnění nároku podle zákona č. 82/1998 Sb. v kontextu specifické situace újmy způsobené mimořádnými opatřeními vydávanými v průběhu pandemie covidu-19.

51. V nálezu sp. zn. III. ÚS 3319/22 ze dne 22. května 2023 (N 86/118 SbNU 122) aproboval jako ústavně souladnou judikaturu Nejvyššího soudu, podle které za účastníka řízení podle § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. je třeba považovat osobu, která sice nemohla být účastníkem řízení o vydání mimořádného opatření, které je vydáváno bez řízení, ale nezákonným mimořádným opatřením bylo o jejích právech a povinnostech rozhodováno, a současně v zákonem stanovené lhůtě využila možnost podat žalobu na zrušení mimořádného opatření pro nezákonnost. Konkrétně šlo o rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 414/2023 ze dne 21. dubna 2023, který byl zveřejněn ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 41/2024 s právní větou: „Mimořádná opatření vydaná Ministerstvem zdravotnictví v souvislosti s epidemií COVID-19 dle § 2 odst. 1 zákona č. 94/2021 Sb. nebo dle § 80 odst. 1 písm. g) zákona č. 258/2000 Sb. jako opatření obecné povahy představují rozhodnutí ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. Za účastníka řízení ve smyslu § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. je třeba považovat osobu, která sice nemohla být účastníkem řízení o vydání mimořádného opatření Ministerstvem zdravotnictví v souvislosti s epidemií COVID-19, které je vydáváno bez řízení, ale nezákonným mimořádným opatřením bylo o jejích právech a povinnostech rozhodováno a současně v zákonem stanovené lhůtě využila možnost podat žalobu na zrušení mimořádného opatření pro nezákonnost“, a na něj navazující rozhodnutí. Ústavní soud současně konstatoval, že právo na náhradu škody podle čl. 36 odst. 3 Listiny nelze podmiňovat vyčerpáním opravných prostředků, které by nemohly vést k účinné nápravě nebo by mohly vést ke zhoršení právního postavení jednotlivce, resp. že podle čl. 36 odst. 3 Listiny může vzniknout odpovědnost státu za škodu způsobenou nezákonným opatřením obecné povahy, přestože toto opatření nebylo formálně zrušeno nebo změněno, a to za předpokladu, že stěžovatelé nezákonnost nezavinili a že po nich nelze rozumně požadovat, aby uplatnili jiné opravné prostředky, než jaké zvolili.

52. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 331/24 vycházel Ústavní soud z výše uvedených závěrů i ze své starší judikatury [nález sp. zn. Pl. ÚS 35/09 ze dne 6. prosince 2011 (N 204/63 SbNU 381), body 26 a 27], podle které je na obecných soudech, aby zvážily, zda konkrétní okolnosti jsou zvláštního zřetele hodné, a lze tak od požadavku vyčerpání opravných prostředků ustoupit, a brát v úvahu např. efektivitu opravného prostředku, ale i argumenty ekonomického charakteru. Souhlasil s obecnými soudy, že na zkoumání naplnění podmínky vyčerpání obranných prostředků nelze zcela rezignovat, dovodil však, že obecné soudy pochybily, pokud za jediný prostředek nápravy považovaly návrh na zrušení opatření obecné povahy. Takovým prostředkem může být i oznámení o uplatňování práv jako osoba zúčastněná na řízení. Konstatoval, že ani nevyčerpání opravných prostředků nezbavuje soud povinnosti zabývat se existencí důvodů zvláštního zřetele hodných okolností (zejména k okolnostem, pro které osoba dotčená opatřením obecné povahy nevyužila obranných prostředků) a své závěry řádně odůvodnit.

53. V nálezu sp. zn. III. ÚS 2667/24 Ústavní soud shledal zásah do ústavně zaručených práv v tom, že se obecné soudy navzdory argumentaci obsažené zejména v odvolání a následně v dovolání nezabývaly možnou existencí důvodů zvláštního zřetele hodných, které vedly stěžovatelku k tomu, že nenapadla mimořádná opatření, jež jí měla způsobit tvrzenou újmu, žalobami ve správním soudnictví. Uvedl, že řádné posouzení tzv. důvodů zvláštního zřetele hodných (k němuž v dané věci nedošlo) je nutným předpokladem k zachování a naplnění požadavků podle čl. 36 odst. 3 Listiny tak, jak vyplývá ze shora popsané judikatury Ústavního soudu.

54. V nyní posuzované věci obvodní soud při jednání konaném 29. července 2024 vyzval stěžovatelku, aby sdělila, v čem konkrétně spatřuje existenci okolností zvláštního zřetele hodných, pro které veškeré prostředky nápravy nevyčerpala.

55. Stěžovatelka uvedla, že se z důvodu trvající pandemie nacházela ve velmi špatné finanční situaci, přičemž náklady na právní služby za podání správní žaloby proti jednotlivým mimořádným opatřením byly značné. Průměrná délka trvání mimořádného opatření byla přibližně 4 dny, po dobu žalovaného období (49 dní) bylo vydáno 12 mimořádných opatření. Trvat na podání žalob ve lhůtě 30 dnů podle pandemického zákona je proto formalistické, neboť praktický dopad správních žalob na postavení stěžovatelky by byl nulový.

56. V zákonem stanovené lhůtě k vyčerpání opravného prostředku nebylo reálně možné ani takový prostředek podat, natož očekávat jakýkoliv faktický výsledek takové žaloby. Pandemická omezení měla dopad i na soudy a jiné složky státní správy, přičemž občané a podnikatelé byli opakovaně vyzýváni k trpělivosti. Stěžovatelka se bránila pouze proti mimořádnému opatření č. j. MZDR 14601/2021-6/MIN/KAN ze dne 23. dubna 2021. Nejvyšší správní soud vydal rozhodnutí o rozporu opatření se zákonem až po konci rozhodného období, ve kterém mimořádné opatření platilo, a jednalo se fakticky o čistě akademický výrok (rozsudek č. j. 8 Ao 15/2021-65 ze dne 9. června 2021). Jde-li o návrh na zrušení opatření obecné povahy č. j. MZDR 14601/2021-1/MIN/KAN ze dne 6. dubna 2021, návrh na zrušení tohoto opatření podali vybraní členové spolku Česká komora fitness, z. s., stěžovatelka se aktivně zajímala o podanou žalobu, hradila i část nákladů (72 600 Kč) na právní zastoupení.

57. Touto stěžovatelčinou argumentací se obvodní soud zabýval v bodech 48 až 55 napadeného rozsudku. Dospěl k závěru, že po stěžovatelce lze z hlediska obecné spravedlnosti a ústavního zakotvení jejího práva na náhradu škody požadovat důslednost a rychlost v ochraně jejích vlastních práv (hledisko zákonných lhůt), nadto nevyužila ani možnost přihlásit se do řízení jako zúčastněná osoba (hledisko ekonomické a efektivity opravného prostředku), a z vyjádření stěžovatelky dovodil, že se nijak zvlášť aktivně o průběh správní žaloby (žalob) nezajímala.

58. Obvodní soud tak striktně setrval na požadavku účastenství podle § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. založeném „jen“ na uplatnění práv návrhem na zrušení mimořádného opatření pro nezákonnost u Nejvyššího správního soudu (aniž by muselo dojít ke zrušení mimořádného opatření na návrh tohoto navrhovatele), případně na podílení se na řízení jakožto zúčastněná osoba. Přístup stěžovatelky, která vyčkávala na výsledek řízení o již podaných návrzích na zrušení mimořádných opatření, či se v jednom případě podílela na nákladech právního zastoupení, považoval za nedostatečně aktivní.

59. Stejně tak městský soud účast stěžovatelky ve spolku podobně postižených subjektů nebo její příspěvek na náklady řízení osob, které žalobu na zrušení mimořádných opatření podaly, nepovažoval za důvody zvláštního zřetele hodné. Argumentoval, že by šlo o nepřípustně rozšiřující výklad § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb.

60. Je zjevné, že jako úlitbu judikatuře Ústavního soudu obecné soudy formálně přistoupily ke zkoumání důvodů zvláštního zřetele hodných, pro které osoba dotčená mimořádným opatřením nevyužila dostupných opravných prostředků, nicméně v podstatě neochvějně trvají na splnění podmínky účastenství žadatelů o náhradu škody v řízení, buď jako žalobce, nebo jako osoba zúčastněná na řízení. V podílení se na řízení v jiné formě (např. na základě dohody o podání žaloby pouze některými členy profesního spolku) spatřují nedostatečnou aktivitu, z níž dovozují, že stěžovatelka nedala najevo, že příslušné mimořádné opatření vnímá jako škodlivé a natolik zasahující do jejích práv, že se proti jeho vydání hodlá zákonnými prostředky bránit.

61. Stěžovatelka přitom již v podáních obvodnímu soudu k vyjádření vedlejší účastnice k žalobě vysvětlila, že z důvodů širokého rozsahu mimořádných opatření byla obrana proti nim řešena společně na úrovni spolku Česká komora fitness, z. s.

62. Spolek 8. dubna 2021 zaslal vedlejší účastnici předžalobní výzvu ve věci mimořádného opatření ze dne 6. dubna 2021 č. j. MZDT 14601/2021-1/MIN/KAN, v níž bylo deklarováno, že zastupuje 125 svých členů (včetně stěžovatelky), k výzvě byl přiložen seznam členů spolku. Na předžalobní výzvu vedlejší účastnice nereagovala, proto byl v rámci spolku dohodnut mechanismus, kdy žalobu na zrušení mimořádných opatření podali společně vybraní členové spolku (stěžovatelka vybrána nebyla). Žaloba byla podána k ochraně zájmů všech dotčených členů spolku, někteří z nich (mezi nimi i stěžovatelka) se podíleli i na nákladech právního zastoupení (z e-mailové korespondence mezi stěžovatelkou a Českou komorou fitness, z. s., založené v soudním spise vyplývá, že náklady právního zastoupení jen na tuto jednu žalobu včetně soudního poplatku činily 300 100 Kč). Stěžovatelka nebyla schopna reagovat na podání mimořádných opatření, která jednotlivě trvala přibližně čtyři dny, žalobou (uhradit 12 soudních poplatků a nákladů zastoupení za situace, kdy její činnost byla pozastavena a nedosahovala žádných příjmů z ní). Nešlo by tedy o reálné zlepšení, ale zhoršení její situace. Stěžovatelka zdůraznila, že sama alespoň uplatnila 8. října 2021 u vedlejší účastnice nárok na náhradu škody.

63. Obvodní soud sice v bodě 52 rozsudku připouští, že situace v souvislosti s pandemií covidu-19 byla mimořádná, ale z této skutečnosti vyvozuje závěry výhradně v neprospěch stěžovatelky, neboť zdůrazňuje „zvýšené požadavky“ na osoby, které se cítily být opatřením státu dotčeny. Takový názor bez racionálního odůvodnění z podstaty odmítá, že by mimořádná situace v době pandemie mohla představovat důvody hodné zvláštního zřetele. To platí i pro závěr obvodního soudu, že neobstojí ani námitka, že předmětná mimořádná opatření byla rušena rychle, dříve, než uplynulo 30 dní od jejich vydání. Takový právní názor je v rozporu se závěry nálezu sp. zn. IV. ÚS 331/24, v němž Ústavní soud v souvislosti s posuzováním důvodů zvláštního zřetele hodných hovořil o situaci, kdy bude opatření obecné povahy zrušeno před uplynutím lhůty k podání návrhu na jeho zrušení. Uvedl, že bezmezné trvání na vyčerpání prostředků ochrany svých práv by znamenalo vyloučení nároku i u osob, které v zákonem stanovených lhůtách opatření obecné povahy napadnout nemohly.

64. Závěry obvodního a městského soudu o tom, že nejsou dány důvody zvláštního zřetele hodné, když stěžovatelka byla v řízení o zrušení předmětných mimořádných opatření pasivní, neodpovídají zjištěnému skutkovému stavu. Je nutno odlišit situaci, kdy do té doby jakákoli zcela nečinná osoba požádá o náhradu škody vzniklé v důsledku mimořádného opatření (z takového plošného podávání žádostí o náhradu škody má vedlejší účastnice – zejména z ekonomických důvodů – obavy) a situací, kdy žadatel o náhradu škody sám nevystupoval v řízení o zrušení mimořádného opatření jako žalobce ani osoba zúčastněná na řízení, ale uvede racionální důvody, pro které tak neučinil, z nichž je zřejmé, že se nějakým způsobem v takovém řízení angažoval (zde stěžovatelka v jednom případě prostřednictvím profesního spolku, kdy samostatné podávání návrhů na zrušení každého z na ni dopadajících mimořádných opatření vyhodnotila jako neefektivní, neboť by nevedlo k účinné nápravě). Důvody, které k tomu v žalobě i v dalších podáních stěžovatelka uváděla (překotné vydávání mimořádných opatření, útlum hospodářské činnosti stěžovatelky, nejisté ekonomické vyhlídky do budoucna), obvodní a městský soud v podstatě odmítly s odůvodněním, že kdyby stěžovatelka „natolik úkorně vnímala“, že daná mimořádná opaření jsou v rozporu se zákonem, tak by se více zajímala o jejich zrušení.

65. Stejně tak nelze souhlasit se závěrem Nejvyššího soudu, že naplnění důvodů zvláštního zřetele hodných v nálezu sp. zn. IV. ÚS 331/24 je projevem nesprávného uchopení právní úpravy Ústavním soudem.

66. Ústavní soud ve shora zmíněných nálezech aproboval závěr Nejvyššího soudu (viz rozsudek sp. zn. 30 Cdo 414/2023), že vzhledem k tomu, že se mimořádná opatření vydávají bez řízení, a nemohou tak existovat účastníci řízení, ve kterých byla později zrušená mimořádná opatření vydána, může mít postavení účastníka řízení ve smyslu § 7 odst. 1 zákona

č. 82/1998 Sb. i osoba, o jejíchž právech a povinnostech bylo mimořádným opatřením rozhodováno, tedy osoba, jejíž práva byla vydáním nezákonného mimořádného opatření dotčena.

67. Vzhledem ke shodě Nejvyššího soudu a Ústavního soudu na tomto závěru (a s odkazem na jejich konstantní judikaturu) je nutné odmítnout námitky vedlejší účastnice, která s tímto závěrem od počátku řízení nesouhlasí a tvrdí, že mimořádná opatření nejsou opatřením obecné povahy, ale právním předpisem, přičemž náhradu škody způsobenou právním předpisem postupem podle zákona č. 82/1998 Sb. vůbec uplatňovat nelze.

68. Závěr, že je možné od požadavku vyčerpání všech procesních prostředků upustit, jsou-li dány okolnosti zvláštního zřetele hodné, pak za situace, kdy byla v případě mimořádných opatření judikaturou zmírněna podmínka účastenství v řízení na podmínku vyčerpání procesních prostředků (§ 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb.), vyplývá přímo ze zákonné úpravy, která vyčerpání prostředků nápravy nezakotvuje bezvýhradně (§ 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb.).

69. Konstatuje-li Nejvyšší soud, že znění § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. je zcela jasné (bezvýhradná podmínka účastenství v řízení), je nutno uvést, že to byl Nejvyšší soud, kdo rozšířil okruh osob, na něž dopadá hypotéza této normy. Není přitom žádná opora pro názor Nejvyššího soudu, že není dán prostor pro další podmínku (omluvitelného důvodu pro nevyužití prostředků nápravy). Není důvod, aby platily v tomto smyslu podmínky odlišné pro účastníky řízení podle § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. a osoby, které sice nesplňují podmínku („pravého“) účastenství (bylo-li konstatováno, že mimořádná opatření se vydávají bez řízení, a nemohou tak existovat účastníci řízení), ale mají (na základě judikatury) postavení účastníků řízení ve smyslu tohoto ustanovení. Jinými slovy, není důvodu, aby ve věcech těchto osob nebyl aplikován § 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. [srovnej bod 26 nálezu sp. zn. III. ÚS 3319/22, v němž Ústavní soud zdůraznil, že standard přezkumu (a to i standard z hlediska přezkumu ústavnosti) se všemi následky z toho vyplývajícími (v tomto případě tedy vznikem odpovědnosti státu za škodu) nemůže být v případě opatření obecné povahy nižší než u individuálních správních aktů]. Je to tedy Nejvyšší soud, nikoli Ústavní soud, kdo svévolně bez opory v zákoně (a v rozporu s § 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb.) stanoví omezující podmínky pro uplatnění nároku na náhradu škody osobami, jimž již dříve svou judikaturou s ohledem na specifický charakter mimořádného opatření přiznal nad rámec § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. účastenství v řízení.

70. Ústavní soud neshledává důvod, proč by neměl být u těchto osob aplikován § 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. Nesdílí obavy Nejvyššího soudu (a vedlejší účastnice), že by v takovém případě stát odpovídal úplně všem osobám, jichž se účinky daného mimořádného opatření dotkly. Vždy bude nutno zkoumat důvody zvláštního zřetele hodné, takovým „filtrem“ neprojdou osoby, které byly v řízení zcela pasivní (nešlo-li o situaci, kdy v zákonem stanovených lhůtách již mimořádné opatření nemohlo být napadeno). Není také pravda, že Ústavní soud ve svých rozhodnutích neuvedl, o jaké okolnosti zvláštního zřetele hodné (§ 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb.) by se mělo (mohlo) jednat. V bodě 36 nálezu sp. zn. III. ÚS 2667/24 Ústavní soud uvedl, že v úvahu připadá řada situací, např. když opatření obecné povahy bude zrušeno před uplynutím lhůty k podání návrhu na jeho zrušení. V bodě 26 nálezu sp. zn. IV. ÚS 331/24 pak hovořil v tomto smyslu o efektivitě opravného prostředku a argumentech ekonomického charakteru. Konkrétně bylo v tomto nálezu městskému soudu Ústavním soudem vyčteno, že se nezabýval argumentem stěžovatelky, že v řízení, v němž bylo mimořádné opatření zrušeno, byl její manžel právním zástupcem jednoho z navrhovatelů.

71. Judikatura Ústavního soudu je jednotná v tom, že podmínka vyčerpání všech opravných prostředků podle zákona č. 82/1998 Sb. je zcela legitimní, neboť její vyžadování vychází z obecné zásady prevence. Podmínka vylučuje odpovědnost státu v těch případech, kdy poškozený nevyužil dostupných právních prostředků k odvrácení hrozící škody. Na naplnění

této podmínky nelze nicméně trvat bezvýhradně a v případech zvláštního zřetele hodných je od ní třeba upustit. S tvrzenou existencí okolností zvláštního zřetele hodných jsou obecné soudy povinny se vypořádat.

72. Nelze proto přisvědčit Nejvyššímu soudu, že judikatura Ústavního soudu týkající se výkladu § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. je rozporná a je vhodné věc předložit plénu k zaujetí jednoznačného stanoviska. Poukazuje-li Nejvyšší soud na usnesení sp. zn. II. ÚS 3014/24 ze dne 14. listopadu 2024 a sp. zn. IV. ÚS 2930/24 ze dne 5. února 2025, v obou případech šlo o situaci, kdy byli stěžovatelé zcela nečinní, mimořádná opatření nenapadli, ani se k návrhu na jejich zrušení žádným způsobem nepřipojili. Jde tedy o situaci odlišnou oproti nyní posuzované věci, kdy stěžovatelka projevila určitou aktivitu v řízení prostřednictvím profesního spolku. Nadto se Nejvyšší soud ve věci projednávané Ústavním soudem pod sp. zn. IV. ÚS 2930/24 ve svém odmítavém usnesení (bod 10 usnesení sp. zn. 30 Cdo 693/2024 ze dne 6. srpna 2024) zabýval námitkou, zda byly v dané věci přítomny důvody okolnosti zvláštního zřetele hodné ve smyslu § 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. V nyní posuzované věci naopak Nejvyšší soud aplikaci uvedeného ustanovení odmítá.

73. Ústavní soud tak uzavírá, že soudy při výkladu zákona č. 82/1998 Sb. dostatečně nezohlednily, že tento zákon představuje provedení základního práva podle čl. 36 odst. 3 Listiny. Ač obvodní soud odkázal na nález sp. zn. IV. ÚS 331/24 a zopakoval jeho nosné závěry, fakticky postupoval tak, že vyloučil možnost, že by se mohl odškodnění újmy domáhat kdokoliv jiný než ten, kdo sám podal návrh na zrušení mimořádného opatření, či se k takovému návrhu připojil jako osoba zúčastněná na řízení. Ostatní soudy pak tento jeho postup aprobovaly a neposkytly ochranu ústavně zaručeným základním právům stěžovatelky, a v důsledku tak odňaly závaznost nálezu Ústavního soudu, což se v právní sféře stěžovatelky projevuje jako porušení ústavně zaručeného základního práva na soudní ochranu zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny.

74. Ústavní soud zdůrazňuje, že pandemie covidu-19 byla mimořádnou nejen pro veřejnou moc, nýbrž i pro adresáty jejího působení. To je třeba zohlednit při posuzování důvodů hodných zvláštního zřetele. Úvahy Ústavního soudu obsažené v tomto nálezu, i shora citované prejudikatuře, nelze mechanicky aplikovat na odlišné situace, které se netýkají mimořádných opatření vydávaných během pandemie covidu-19.

VII. Závěr

75. Nejvyšší soud odmítl stěžovatelčino dovolání, aniž posoudil, zda je přípustné pro řešení jedné z právních otázek předložených v dovolání. Jeho odůvodnění, že rozsudek městského soudu na řešení dané právní otázky nebyl založen, je ve zjevném rozporu s obsahem odůvodnění rozsudku městského soudu. Nejvyšší soud tím porušil stěžovatelčino ústavně zaručené právo na přístup k soudu jakožto jednu ze složek práva na soudní ochranu zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny.

76. Obvodní soud odkázal na nález sp. zn. IV. ÚS 331/24 a zopakoval jeho nosné závěry, ale fakticky postupoval tak, že vyloučil možnost, že by se mohl odškodnění újmy domáhat kdokoliv jiný než ten, kdo sám podal návrh na zrušení mimořádného opatření či se k takovému návrhu připojil jako osoba zúčastněná na řízení. Ostatní soudy pak tento jeho postup aprobovaly a neposkytly ochranu ústavně zaručeným základním právům stěžovatelky, a v důsledku tak odňaly závaznost nálezu Ústavního soudu, což se v právní sféře stěžovatelky projevuje jako porušení ústavně zaručeného základního práva na soudní ochranu zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny.

77. Všechny tři soudy při výkladu zákona č. 82/1998 Sb. dostatečně nezohlednily, že tento zákon představuje provedení základního práva podle čl. 36 odst. 3 Listiny, a tím porušily i toto stěžovatelčino ústavně zaručené základní právo.

78. Ústavní soud proto ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl a napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu, městského soudu a obvodního soudu zrušil [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

79. Takto rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

80. Ústavní soud v této fázi řízení nepředjímá, zda je stěžovatelčina žaloba důvodná, neboť splnění všech podmínek pro náhradu újmy státem dosud soudy neposuzovaly. Soudy však nemohou znovu žalobu zamítnout s odkazem na to, že stěžovatelka sama nenavrhla zrušení mimořádných opatření, ani se neúčastnila řízení o takovém návrhu v jiném procesním postavení. Budou-li mít soudy za to, že stěžovatelčino zapojení v rámci spolku obdobně postižených subjektů nepředstavuje důvod hodný zvláštního zřetele, je třeba předložit přesvědčivou argumentaci odlišnou od té, kterou již soudy uvedly a jež se ukázala být rozporná s čl. 36 odst. 3 Listiny.

Č. 91
Posouzení dobré víry nabyvatele nemovitosti v kontextu zásady materiální publicity veřejných seznamů
(sp. zn. III. ÚS 3503/25 ze dne 18. června 2026)

I. Má-li být dobrá víra nabyvatele podle § 984 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, vyvrácena z důvodu nedostatečné investigativní aktivity, musí obecný soud ústavně konformním způsobem vysvětlit, jaké konkrétní okolnosti ve svém souhrnu mohly z pohledu poctivého a rozumně opatrného nabyvatele vyvolat potřebu dalšího ověřování skutečného právního stavu, jaký rozsah takové aktivity bylo možno po nabyvateli rozumně požadovat a zda existuje příčinná souvislost mezi jejím nedostatkem a nevědomostí nabyvatele o skutečném právním stavu. Neučiní-li tak, poruší právo nabyvatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a jeho právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Je-li pro posouzení dobré víry nabyvatele významný rozsah informací, které získala osoba fakticky obstarávající komunikaci nebo prověřování okolností převodu, představuje neprovedení důkazu směřujícího k objasnění těchto skutečností bez adekvátního odůvodnění opomenutý důkaz porušující právo účastníka na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně, soudce zpravodaje Milana Hulmáka a soudkyně Daniely Zemanové o ústavní stížnosti stěžovatele Roberta Fischera, zastoupeného JUDr. Stanislavem Pavelkou, advokátem, sídlem Libická 1832/5, Praha 3, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. září 2025 č. j. 22 Cdo 1946/2025-514, rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 10. dubna 2025 č. j. 27 Co 292/2024-448 a rozsudku Okresního soudu v Kladně ze dne 30. září 2024 č. j. 8 C 38/2022-401, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Praze a Okresního soudu v Kladně jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 5. září 2025 č. j. 22 Cdo 1946/2025-514 a rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 10. dubna 2025 č. j. 27 Co 292/2024-448 byla porušena práva stěžovatele na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. září 2025 č. j. 22 Cdo 1946/2025-514 a rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 10. dubna 2025 č. j. 27 Co 292/2024-448 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatel se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena jeho práva podle čl. 2 odst. 2, čl. 3 odst. 1, čl. 11 odst. 1 a 3, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“); dále namítá porušení čl. 96 odst. 2 Ústavy.

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh vyplývá, že se žalobce žalobou u Okresního soudu v Kladně (dále jen „okresní soud“) domáhal proti stěžovateli určení, že je výlučným vlastníkem pozemku st. X, jehož součástí je stavba č. p. Y, v katastrálním území Č. (dále jen „sporná nemovitost“). Okresní soud žalobě vyhověl, určil vlastnické právo žalobce ke sporné nemovitosti (výrok I) a rozhodl o nákladech řízení (výroky II až IV). Okresní soud shledal, že kupní smlouva mezi žalobcem coby původním vlastníkem a třetí osobou (dále jen „převodce“), uzavřená v březnu 2017, je neplatná, protože žalobce při jejím uzavření jednal v duševní poruše, která jej činila neschopným takové jednání učinit. Převodce se tedy vlastníkem sporné nemovitosti nikdy nestal, a proto ji nemohl platně převést na stěžovatele kupní smlouvou uzavřenou v květnu 2022.

3. K odvolání stěžovatele Krajský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) napadeným rozsudkem změnil nákladový výrok II rozsudku okresního soudu ohledně výše nákladů řízení, jinak jej ve zbytku tohoto výroku a ve výrocích I, III a IV potvrdil (výrok I); současně rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok II). Odvolací soud ve shodě s okresním soudem dospěl k závěru, že žalobce v době převodu sporné nemovitosti na převodce nebyl způsobilý k takovému právnímu jednání; okresnímu soudu ovšem vytknul, že se nezabýval navazující otázkou (ne)existence dobré víry stěžovatele v zápis vlastnického práva převodce ke sporné nemovitosti v katastru nemovitostí. V této souvislosti odvolací soud vyšel ze zjištění, že stěžovatel věděl, že nemovitost je užívána osobami odlišnými od převodce, konkrétně matkou a synem žalobce, a za této situace byl povinen vyvinout investigativní aktivitu směřující ke zjištění, z jakého důvodu vykonává obsah vlastnického práva k nemovitosti osoba odlišná než její zapsaný vlastník, nikoli se spokojit jen s deklarací neoprávněného užívání uvedenou v kupní smlouvě. Stěžovatel však takovou aktivitu nevyvinul, nemovitost si osobně neprohlédl a spokojil se s prohlédnutím fotografií nemovitosti dostupných na internetu, přestože tvrdil, že chce nemovitost koupit pro svou dceru. Navíc od svého syna věděl, že se rodina žalobce brání vystěhování a že žalobce je „alkoholik“, což nezbytnost vyvinutí investigativní aktivity podtrhuje. Stěžovatel tudíž nemohl být v dobré víře v zápis vlastnického práva převodce, a proto mu nenáleží ochrana dobrověrného nabyvatele podle § 984 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“).

4. Proti rozsudku odvolacího soudu podal stěžovatel dovolání, které Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl jako nepřípustné (výrok I) a rozhodl o náhradě nákladů dovolacího řízení (výrok II). Uzavřel, že se odvolací soud od judikatury Nejvyššího a Ústavního soudu k významu dobré víry a k míře vyžadované investigativní aktivity neodchýlil. Úvahy odvolacího soudu v tomto směru neshledal Nejvyšší soud nepřiměřenými ani nedostatečně odůvodněnými.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel předně namítá, že obecné soudy nesprávně posoudily otázku jeho dobré víry při nabytí vlastnického práva k nemovitosti a nerespektovaly zásadu materiální publicity veřejných seznamů ani ustálenou judikaturu Ústavního a Nejvyššího soudu k ochraně dobrověrného nabyvatele. Tvrdí, že nabýval nemovitost od osoby zapsané jako vlastník

v katastru nemovitostí bez jakékoli poznámky o spornosti vlastnického práva, že nebyl povinen činit další „investigativní aktivitu“ ohledně skutečného právního stavu a že nemohl rozpoznat případný nesoulad mezi zápisem v katastru a skutečným stavem. Za podstatné považuje to, že mu bylo vysvětleno, proč v nemovitosti bydlí jiná osoba, a že probíhá řízení o vyklizení, což podle něj nemělo vliv na existenci vlastnického práva. Dále namítá, že odvolací soud neprovedl navržený důkaz výslechem jeho syna, který koupi zajišťoval, nezabýval se okolnostmi nabytí nemovitosti, existencí žaloby na vyklizení ani skutečností, že žalobce usiloval o zpětný odkup nemovitosti, ačkoli právě tyto skutečnosti podle něj podporují závěr o jeho dobré víře. Uvádí, že důkazní břemeno ohledně vyvrácení dobré víry stěžovatele bylo na žalobci, fakticky však soudy přenesly odpovědnost na stěžovatele. Rozhodnutí soudů proto označuje za formalistická, vykazující znaky libovůle a odporující zásadě právní jistoty, neboť podle něj nelze připustit, aby nabyvatel, který jednal v důvěře ve správnost zápisu v katastru, přišel po letech o vlastnické právo v důsledku tvrzené duševní nezpůsobilosti původního vlastníka, o níž nevěděl ani vědět nemohl.

6. Druhou linii námitek tvoří zpochybnění závěrů soudů o zdravotním stavu žalobce v době uzavření kupní smlouvy a způsobu hodnocení znaleckých posudků. Stěžovatel tvrdí, že soudy ignorovaly rozpory mezi obsahem znaleckých posudků a zdravotnickou dokumentací, převzaly závěry znalců bez kritického hodnocení a nevypořádaly jeho námitky. Namítá, že žalobce nebyl omezen ve svéprávnosti, žádný z ošetřujících lékařů nikdy neinicioval řízení o omezení svéprávnosti ani psychiatrické vyšetření, žalobce podnikal, jednal s exekutory, uzavíral smlouvy, vystupoval před orgány veřejné moci a sám uváděl, že si byl vědom ztráty vlastnictví a usiloval o zpětný odkup nemovitosti.

7. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatel Ústavnímu soudu sdělil, že bylo podáno trestní oznámení na znalce z Ústřední vojenské nemocnice, která vypracovala revizní znalecký posudek v jeho věci. Tyto skutečnosti podle něj vyvolávají pochybnosti o správnosti revizního posudku a mohou mít význam pro posouzení ústavní stížnosti i správnosti předchozích rozhodnutí.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

8. Ústavní soud si vyžádal vyjádření žalobce, okresního soudu, odvolacího soudu a Nejvyššího soudu k ústavní stížnosti. Obdržená vyjádření poté zaslal stěžovateli k replice.

9. Žalobce se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřil, a proto má Ústavní soud vzhledem k poučení, kterého se mu dostalo, za to, že se postavení vedlejšího účastníka řízení vzdal (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád).

10. Okresní soud ve vyjádření zdůraznil, že žalobce prokázal znaleckým posudkem, o jehož závěrech neměl soud pochybnosti, že nebyl schopen v okamžiku podpisu kupní smlouvy ji uzavřít. Shrnuje, že považuje své rozhodnutí za správné, přezkoumatelné a vydané na podkladě provedených důkazů.

11. Odvolací soud se s argumentací stěžovatele neztotožnil a uvedl, že ústavní stížnost převážně opakuje již dříve uplatněné námitky a předestírá skutkový stav příznivější pro stěžovatele. K otázce duševního stavu žalobce odvolací soud zdůraznil, že stěžovatel vlastní laickou odborností „přezkoumává“ závěry dvou znaleckých posudků včetně revizního, čímž fakticky popírá smysl znaleckého dokazování. Ve vztahu k dobré víře stěžovatele při nabytí od nevlastníka odvolací soud odmítl názor, že rozhodující je pouze stav zápisu v katastru nemovitostí, neboť princip materiální publicity „tak daleko nesahá“; opačný přístup by podle něj umožnil velmi snadno „vyprat“ neplatně převedený majetek dalším převodem a oslabit ochranu osob stižených duševní poruchou, které obtížně dbají o svá práva.

12. Odvolací soud proto podrobně posuzoval okolnosti zpochybňující dobrou víru stěžovatele: převodce byl před převodem kontaktován právní zástupkyní žalobce a schůzka

k řešení vlastnických poměrů byla oddalována, zatímco proběhl další převod; stěžovatel věděl, že převodce nemovitost neužívá, že ji obývá rodina žalobce odmítající se vystěhovat, nebylo tvrzeno ukončení nájmu ani jiné standardní kroky k vyklizení, přesto se o důvody „neoprávněného“ užívání nezajímal. Sám nemovitost před koupí neviděl, spoléhal na informace syna, který se s převodcem dobře znal, a akceptoval sdělení, že „tam nemohou jít“. Současně slyšel, že původní vlastník je „alkoholik“, což podle odvolacího soudu nepředstavuje pouhou informaci o „konzumaci alkoholu“, ale potenciálně závažný signál o mentálním znevýhodnění. Ač nebylo prokázáno, že by stěžovatel věděl o duševní chorobě původního vlastníka a jednal úmyslně, odvolací soud dovodil, že minimálně věděl o okolnostech objektivně zpochybňujících vlastnické právo převodce a „zcela cíleně už raději nic dalšího vědět nechtěl“, takže mu lze přičítat nedbalost k okolnostem, které vědět měl a při přiměřené opatrnosti vědět mohl.

13. Nejvyšší soud ve vyjádření uvedl, že ústavní stížnost považuje za neopodstatněnou. Dovolání stěžovatele bylo odmítnuto pro nepřípustnost, jelikož odvolací soud se při posouzení jediné relevantní právní otázky, tedy existence dobré víry stěžovatele při nabytí vlastnického práva, neodchýlil od ustálené judikatury Nejvyššího ani Ústavního soudu, přičemž námitky proti skutkovým zjištěním a tvrzené vady řízení přípustnost dovolání založit nemohly.

14. Nejvyšší soud zdůraznil, že odvolací soud se otázkou dobré víry zabýval a dospěl k závěru o jejím nedostatku na základě souhrnu okolností objektivně zpochybňujících správnost zápisu v katastru nemovitostí, zejména vědomosti stěžovatele o tom, že nemovitost neužívá knihovní vlastník, ale příbuzní žalobce, kteří ji odmítají opustit, a dále okolností kontraktačního procesu, včetně skutečnosti, že koupi zprostředkoval syn stěžovatele znalý realitního prostředí a osobně spojený s prodávajícím, a jednání rodiny žalobce o zpětném odkupu nemovitosti. Přestože běžná opatrnost nabyvatele nezahrnuje povinnost ověřovat soulad zápisu v katastru se skutečným stavem, v situaci, kdy jsou mu známy okolnosti objektivně znejišťující knihovní stav, lze po něm požadovat přiměřenou „investigativní“ aktivitu, přičemž posouzení její potřebnosti a dostatečnosti přísluší soudu. Nejvyšší soud současně uvedl, že odvolací soud se vypořádal i s otázkou, proč nelze žalobci vzhledem k jeho duševnímu stavu vytýkat, že neučinil včas kroky ke zjednání souladu zápisu v katastru se skutečným právním stavem, a proto navrhl ústavní stížnost odmítnout.

15. Stěžovatel v replice setrval na tvrzení, že soudy nesprávně posoudily zdravotní stav žalobce a nekriticky převzaly závěry znaleckých posudků. Případné zhoršení zdravotního stavu podle stěžovatele mohlo nastat až po dalším úrazu hlavy způsobeném v opilosti, tedy po převodu nemovitosti. Soudům současně vytýkal, že ignorovaly skutečnost, že žaloba o určení vlastnictví následovala až po žalobách na vyklizení nemovitosti a vydání bezdůvodného obohacení, což podle něj potvrzuje, že ani rodina původního vlastníka původně nezpochybňovala jeho svéprávnost či platnost převodu.

16. Ve vztahu k dobré víře stěžovatel znovu zdůraznil, že žalobce neunesl důkazní břemeno, že mu svědčila domněnka dobré víry, která nebyla vyvrácena, a že nabyl nemovitost od osoby řádně zapsané jako vlastník. Skutečnost, že v domě bydlela matka žalobce bez právního důvodu, podle něj vlastnické právo nezpochybňovala a byla řešena žalobou na vyklizení, kterou podal převodce a do níž stěžovatel aktivně vstoupil jako vedlejší účastník. To má podle něj naopak svědčit o tom, že se o právní poměry k nemovitosti zajímal a jednal aktivně. Odmítá též úvahu odvolacího soudu, že informace o tom, že žalobce je „alkoholik“, měla zakládat pochybnosti o vlastnickém právu či povinnost další investigativní činnosti. Tvrdí, že mu nebyly známy kontakty právní zástupkyně žalobce a převodce ohledně zpětného odkupu, a tyto okolnosti mu proto nelze přičítat k tíži; naopak podle něj potvrzují, že rodina sama považovala převod za platný a usilovala o zpětné získání nemovitosti. Závěr o absenci dobré víry proto podle stěžovatele nebyl řádně prokázán ani odůvodněn.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost byla podána včas řádně zastoupeným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v nichž byla vydána napadená rozhodnutí. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

18. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

19. Argumentaci stěžovatele lze rozdělit do dvou samostatných okruhů. Ústavní soud se nejprve bude zabývat otázkou ústavnosti závěrů obecných soudů o duševním stavu žalobce a platnosti převodní smlouvy mezi žalobcem a převodcem, v níž ústavněprávní pochybení neshledal [V. 1.]. Následně přezkoumá posouzení dobré víry stěžovatele při nabytí vlastnického práva od osoby zapsané ve veřejném seznamu, které tvoří ústavněprávní jádro projednávané věci a v němž naopak shledal porušení základních práv stěžovatele [V. 2.].

V. 1. Posouzení duševního stavu žalobce

20. Jeden okruh námitek směřuje proti závěrům obecných soudů o duševním stavu žalobce v době uzavření převodní smlouvy a proti způsobu hodnocení znaleckých posudků. Ústavní soud se proto nejprve zabýval otázkou, zda dokazování a skutkové závěry obecných soudů v této části vykazují ústavněprávní deficity dosahující intenzity zásahu do základních práv stěžovatele. Toto posouzení totiž předchází navazujícímu posouzení (ne)existence dobré víry stěžovatele při nabytí sporné nemovitosti.

21. Ústavní soud v této souvislosti připomíná, že mu nepřísluší přehodnocovat skutkové závěry obecných soudů ani nahrazovat jejich hodnocení důkazů vlastním, pokud se jejich úvahy pohybují v mezích ústavnosti. Zásah Ústavního soudu přichází v úvahu pouze tehdy, vykazuje-li hodnocení důkazů znaky svévole, extrémního nesouladu mezi skutkovými zjištěními a provedenými důkazy či jiného zjevného vybočení z požadavků spravedlivého procesu [srov. např. nálezy ze dne 11. 11. 2003 sp. zn. II. ÚS 182/02 (N 130/31 SbNU 165) či ze dne 23. 3. 2004 sp. zn. I. ÚS 4/04 (N 42/32 SbNU 405)]. O takovou situaci se však v projednávané věci nejedná.

22. Hodnocení důkazu znaleckým posudkem spočívá v posouzení, zda závěry posudku jsou náležitě odůvodněny, zda jsou podloženy obsahem znaleckého nálezu, zda bylo přihlédnuto ke všem skutečnostem, s nimiž se bylo třeba vypořádat, zda závěry posudku nejsou v rozporu s výsledky ostatních důkazů a zda odůvodnění znaleckého posudku odpovídá pravidlům logického myšlení. Aby soud mohl znalecký posudek odpovědně hodnotit, nesmí se znalec omezit na podání odborného závěru, nýbrž z jeho posudku musí mít soud možnost seznat, z kterých zjištění v posudku znalec vychází, jakou cestou k těmto zjištěním dospěl a na základě jakých úvah došel ke svému závěru [srov. nález ze dne 28. 6. 2022 sp. zn. I. ÚS 1785/21 (N 80/112 SbNU 209), body 18 až 23 a tam odkazovanou judikaturu].

23. Předestřeným požadavkům obecné soudy dostály. Obecné soudy se podrobně zabývaly zdravotním stavem žalobce, obsahem zdravotnické dokumentace i jednotlivými znaleckými závěry a přesvědčivě vysvětlily, proč považují závěry znalců za věrohodné a odborně podložené. Obecné soudy nadto neposuzovaly znalecké posudky izolovaně, ale v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů i v kontextu jiných provedených důkazů, například lékařských zpráv a výpovědí svědků. V adekvátním rozsahu reagovaly také na stěžovatelovy námitky proti znaleckým posudkům. Podle Ústavního soudu proto v tomto rozsahu postačuje odkázat zejména na body 11 a 19 rozsudku odvolacího soudu. Nic na tomto závěru nemění ani pozdější informace stěžovatele o podání trestního oznámení na znalce podílející se na revizním znaleckém posudku. Samotná existence trestního oznámení bez

dalšího nemůže zpochybnit ústavnost napadených rozhodnutí ani správnost hodnocení důkazů obecnými soudy.

V. 2. Posouzení dobré víry stěžovatele

24. Klíčovou otázkou projednávané věci je posouzení dobré víry stěžovatele jako nabyvatele nemovité věci za úplatu od osoby zapsané ve veřejném seznamu (katastru nemovitostí) jako vlastník, a to v kontextu zásady materiální publicity podle § 984 odst. 1 občanského zákoníku.

25. Ústavní soud nejprve shrne obecná východiska týkající se dobré víry nabyvatele a konceptu tzv. investigativní aktivity [V. 2. a)]. Následně se bude zabývat významem vědomostí a aktivit osob jednajících za nabyvatele nebo podílejících se na převodu, zejména otázkou přičitatelnosti vědomostí syna stěžovatele a ústavními důsledky neprovedení jeho výslechu [V. 2. b)]. Konečně posoudí, zda odvolací soud v projednávané věci nepřekročil ústavní limity požadavku na investigativní aktivitu a zda závěr o absenci dobré víry ústavně konformním způsobem odůvodnil [V. 2. c)].

V. 2. a) Obecná východiska posouzení dobré víry nabyvatele a koncept „investigativní aktivity“

26. Podle § 984 odst. 1 věty první občanského zákoníku platí, že není-li stav zapsaný ve veřejném seznamu v souladu se skutečným právním stavem, svědčí zapsaný stav ve prospěch osoby, která nabyla věcné právo za úplatu v dobré víře od osoby k tomu oprávněné podle zapsaného stavu.

27. Uvedené ustanovení upravuje zásadu materiální publicity veřejných seznamů, která umožňuje, aby při splnění zákonem stanovených podmínek došlo k nabytí věcného práva od neoprávněného. Tím prolamuje zásadu *nemo plus iuris ad alium transfere potest quam ipse habet* a posouvá hranice uplatnění ústavního principu právní jistoty ve prospěch nabyvatelů jednajících v dobré víře. V důsledku je naopak oslabována ochrana skutečných nositelů věcných práv, vůči nimž výrazněji dopadá zásada *vigilantibus iura scripta sunt*, tedy zásada, že práva náležejí bdělým [srov. nález ze dne 11. 8. 2020 sp. zn. III. ÚS 3644/19 (N 160/101 SbNU 117), body 25 a 26]. Princip právní jistoty, jehož součástí je důvěra jednotlivce v zápis v katastru nemovitostí, přitom neodmyslitelně patří mezi základní atributy a základní hodnoty demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy) [srov. nález ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 (N 61/73 SbNU 163), body 30 až 35].

28. Dobrá víra ve smyslu § 984 odst. 1 občanského zákoníku obecně spočívá v tom, že nabyvatel nevěděl a při zachování obvyklé opatrnosti ani vědět nemohl, že stav zapsaný ve veřejném seznamu neodpovídá skutečnému právnímu stavu (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2019 sp. zn. 21 Cdo 4540/2018). Současně platí zákonná presumpce dobré víry podle § 7 občanského zákoníku, podle níž se má za to, že ten, kdo jednal určitým způsobem, jednal poctivě a v dobré víře. Důkazní břemeno ohledně okolností vylučujících dobrou víru proto nese ten, kdo její absenci tvrdí (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2017 sp. zn. 22 Cdo 4174/2017 či usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 10. 2023 sp. zn. IV. ÚS 2037/23).

29. Nejvyšší soud ve své judikatuře opakovaně dovodil, že běžná (obvyklá) opatrnost smluvní strany při nabývání věcného práva zásadně nezahrnuje povinnost činit aktivní kroky směřující k ověření, zda stav zápisů ve veřejném seznamu odpovídá skutečnému právnímu stavu a zda nedošlo ke změně oprávněné osoby, aniž by se tato změna promítla do veřejného seznamu. Požadavek na takové ověřování by byl v rozporu s § 980 odst. 2 občanského zákoníku, který zakládá domněnku souladu zapsaného a skutečného právního stavu, a současně by odporoval smyslu materiální publicity veřejných seznamů vyjádřené zejména v § 984 odst. 1 občanského zákoníku (srov. již zmiňovaný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo

4540/2018; dále viz např. rozsudek ze dne 21. 1. 2021 sp. zn. 24 Cdo 279/2020 či usnesení ze dne 27. 10. 2020 sp. zn. 22 Cdo 2087/2020).

30. Uvedené však neznamená, že by aktivní ověřování skutečného právního stavu bylo zcela vyloučeno. Judikatura Nejvyššího soudu v této souvislosti pracuje s konceptem tzv. investigativní aktivity, podle níž existují-li objektivní okolnosti vzbuzující pochybnosti o souladu mezi stavem zapsaným ve veřejném seznamu a skutečným právním stavem, je na nabývající osobě, aby si aktivně ověřila, zda zápis ve veřejném seznamu odpovídá skutečnosti (srov. zejména rozsudek sp. zn. 21 Cdo 4540/2018; dále viz např. rozsudek ze dne 28. 7. 2021 sp. zn. 22 Cdo 3962/2019 či usnesení ze dne 23. 4. 2021 sp. zn. 24 Cdo 688/2021). Musí však být dána příčinná souvislost mezi nedostatkem této aktivity a nevědomostí o skutečném stavu, resp. rozporu skutečného a zapsaného stavu (srov. rozsudky ze dne 31. 7. 2019 sp. zn. 22 Cdo 1187/2019 či ze dne 26. 6. 2019 sp. zn. 22 Cdo 4547/2018).

31. Takové okolnosti mohou spočívat jak v informacích vyplývajících přímo z veřejného seznamu, například v poznámce spornosti nebo plombě vztahující se k řízení o odstranění nesouladu mezi zapsaným a skutečným právním stavem (srov. rozsudek sp. zn. 21 Cdo 4540/2018), tak ve faktickém stavu věci, zejména pokud je nemovitost nebo její část zjevně užívána jinou osobou nebo jsou přítomny další objektivní indicie nasvědčující nesouladu mezi evidovaným a skutečným právním stavem {srov. blíže k této oblasti také Pavlů, R. § 984 [Materiální publicita veřejných seznamů]. In: Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (3. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2024, marg. č. 20, dostupné na beck-online.cz; či Vrzalová, L. In: Spáčil, J., Králík, M. a kol. Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 44, marg. č. 21; či Zvára, M. In: Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek III. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 37 a 38; a tam odkazovanou judikaturu}.

32. Ústavní soud obecně nepovažuje za neústavní požadavek na aktivní zjišťování skutečného právního stavu, existují-li okolnosti způsobilé objektivně vyvolat pochybnosti o správnosti stavu zapsaného ve veřejném seznamu. Je však třeba důsledně rozlišovat mezi okolnostmi vylučujícími dobrou víru samy o sobě a okolnostmi (indiciemi), které mohou v konkrétním případě toliko založit potřebu další investigativní aktivity nabyvatele.

33. Má-li být dobrá víra podle § 984 odst. 1 občanského zákoníku vyvrácena na základě nedostatečné investigativní aktivity, nemůže postačovat pouhé konstatování, že nabyvatel takovou aktivitu nevyvinul, ani obecný závěr, že měl být obezřetnější nebo měl „zjišťovat více“. Musí být vysvětleno, proč konkrétní zjištěné okolnosti (indicie) mohly ve svém souhrnu z pohledu poctivého a rozumně opatrného nabyvatele objektivně vyvolat potřebu dalšího ověřování, jaká další aktivita byla v dané situaci přiměřeně očekávatelná a k jakým konkrétním poznatkům mohla vést. Současně musí být dána příčinná souvislost mezi absencí takové aktivity a nevědomostí o rozporu zapsaného a skutečného stavu.

34. Přiměřenost požadavku investigativní aktivity se v tomto ohledu uplatňuje ve dvou navazujících rovinách. Jednak vymezuje, kdy zjištěné okolnosti mohou objektivně založit potřebu dalšího ověřování; jednak určuje rozsah dalších kroků, které lze po nabyvateli v obdobném postavení ještě rozumně požadovat. Bez takového vymezení by se požadavek investigativní aktivity mohl změnit v bezbřehou povinnost nabyvatele neustále zjišťovat a ověřovat další a další okolnosti.

35. Extenzivní pojetí požadavku investigativní aktivity by fakticky obracelo presumpci dobré víry podle § 7 občanského zákoníku a činilo by z nabyvatele subjekt povinný aktivně ověřovat správnost údajů veřejného seznamu. Tím by popíralo samotný smysl zásady materiální publicity veřejných seznamů a nepřiměřeně vychylovalo rovnováhu mezi ochranou vlastnického práva skutečného vlastníka a ochranou právní jistoty a legitimní důvěry dobrověrného nabyvatele v akty veřejné moci. Právní úpravu přitom nelze interpretovat

způsobem, který její základní východiska fakticky vyprázdní či popře [k tomu srov. např. nález ze dne 11. 9. 2024 sp. zn. Pl. ÚS 23/24 (N 167/126 SbNU 94), body 45 až 50].

36. Současně platí, že požadavek na investigativní aktivitu musí být pro adresáty práva alespoň v základních rysech transparentní a předvídatelný. Nabyvatel musí být schopen seznat, jaké okolnosti již mohou objektivně vyvolat potřebu další aktivity a jaký rozsah takové aktivity lze ještě považovat za dostatečný. Posouzení se přitom může lišit podle konkrétních okolností případu, zejména podle povahy nabývané věci, charakteru transakce či osoby nabyvatele.

37. Není-li závěr o neexistenci dobré víry řádně odůvodněn, jsou tím porušována práva nabyvatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny [srov. zmiňovaný nález sp. zn. III. ÚS 3644/19 či nález ze dne 8. 12. 2020 sp. zn. II. ÚS 623/20 (N 225/103 SbNU 301)].

38. Není přitom úlohou Ústavního soudu formulovat obecná kritéria rozsahu investigativní povinnosti či sjednocovat judikaturu obecných soudů v této oblasti; to náleží primárně Nejvyššímu soudu. Úkolem Ústavního soudu je toliko posoudit, zda konkrétní aplikace těchto požadavků respektuje ústavní mantinely a nevede k nepřiměřenému omezení některého z dotčených základních práv.

39. Posouzení dobré víry podle § 984 občanského zákoníku ve své podstatě představuje poměřování mezi ochranou osoby jednající v důvěře ve veřejný seznam, jejíž postavení je odrazem ochrany právní jistoty a důvěry v akty veřejné moci, a ochranou skutečného nositele věcného práva. Ústavně konformní aplikace § 984 občanského zákoníku proto předpokládá nalezení spravedlivé rovnováhy mezi těmito ústavně chráněnými hodnotami v konkrétních skutkových okolnostech posuzované věci [srov. přiměřeně nález ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. II. ÚS 165/11 (N 86/61 SbNU 359)].

V. 2. b) Význam vědomostí a aktivit osob jednajících za nabyvatele nebo podílejících se na nabytí

40. V projednávané věci je podstatná skutečnost, že se na koupi sporné nemovitosti stěžovatelem podílel rovněž jeho syn, který mimo jiné měl s rodinou žalobce komunikovat a spornou nemovitost sám navštívit (viz body 22 a 23 rozsudku odvolacího soudu). Právě rozsah jeho vědomostí a aktivity přitom může být významný pro posouzení dobré víry stěžovatele.

41. Odvolací soud na jednu stranu akcentoval, že stěžovatel osobně nečinil kroky směřující k ověření skutkového stavu, současně však vycházel z toho, že určité informace měl zprostředkovaně právě od svého syna (viz hodnocení v bodě 40 rozsudku odvolacího soudu). Není proto zřejmé, jak odvolací soud vztah mezi stěžovatelem a jeho synem právně hodnotil a zda poznatky syna považoval za relevantní i pro posouzení dobré víry samotného stěžovatele. Napadené rozhodnutí tak v tomto směru působí vnitřně rozporně.

42. Skutečnost, že nabyvatel osobně nevyvinul dostatečnou investigativní aktivitu, bez dalšího neznamená absenci dobré víry podle § 984 odst. 1 občanského zákoníku. Dobrou víru vylučuje až závěr, že při přiměřené investigativní aktivitě by nabyvatel mohl zjistit rozpor mezi zapsaným a skutečným právním stavem. Jestliže se na opatřování informací nebo komunikaci kolem převodu podílela osoba odlišná od nabyvatele, nelze bez dalšího abstrahovat od otázky, zda poznatky této osoby měly být pro posouzení dobré víry zohledněny.

43. V této souvislosti může v úvahu přicházet i přímá aplikace § 436 odst. 2 občanského zákoníku, podle něhož se zastoupenému přičítá vědomost zástupce o určité okolnosti. Odvolací soud se však touto otázkou nezabýval a nevyložil, zda postavení syna stěžovatele považoval za zastoupení v právním smyslu či jaký vztah mezi nimi byl. I pokud by však takový vztah nebylo možné kvalifikovat jako zastoupení, bylo namístě zabývat se alespoň možností analogické aplikace tohoto ustanovení pro účely posouzení dobré víry podle § 984 odst. 1 občanského

zákoníku na pomocníka při sjednávání smlouvy, kdy jiná osoba pro nabyvatele fakticky obstarává komunikaci, prověřování nemovitosti či získávání informací relevantních pro převod.

44. Byť občanský zákoník pro posuzovanou situaci neobsahuje výslovnou normu o přičítání vědomostí obdobnou § 151 odst. 2 občanského zákoníku u právnických osob, samotný koncept přičítání představuje obecnou právní figuru (argumentační operaci), jejíž podstatou je spojení právně významné skutkové okolnosti s určitým subjektem, aby vůči němu mohly nastoupit právní následky. Přičítání cizích okolností je přitom ospravedlnitelné mimo jiné tehdy, vyžaduje-li to ochranný účel normy, jejíž aplikace by jinak mohla být oslabena (srov. Brim, L. Přičitatelnost vědění o právně významných okolnostech právnickým osobám. Praha: C. H. Beck, 2025, s. 49 až 56).

45. Právě ochranný účel § 984 odst. 1 občanského zákoníku – tedy vyvažování ochrany skutečného vlastníka s ochranou důvěry nabyvatele ve veřejný seznam – může odůvodňovat, aby při hodnocení dobré víry nebylo rozhodné pouze to, co věděl nabyvatel osobně, ale rovněž to, co zjistily osoby, jejichž prostřednictvím obstarával informace relevantní pro převod či které převod fakticky zprostředkovávaly. Pokud by bylo možno bez dalšího odhlížet od vědomostí osob, které za nabyvatele v konkrétní záležitosti jednaly nebo získávaly informace, mohlo by docházet k obcházení požadavku přiměřené investigativní aktivity. Je-li tomu tak, pak musí obdobně platit i opačný závěr: nelze-li nabyvateli přičítat pouze okolnosti svědčící v jeho neprospěch, musí být zohledněny i skutečnosti podporující závěr, že požadavku přiměřené investigativní aktivity dostál.

46. Takový závěr ostatně není českému soukromému právu cizí. Občanský zákoník i mimo oblast zastoupení pracuje s principem přičitatelnosti činnosti pomocníka či osoby použité při realizaci určité činnosti. Tento obecnější princip odrážejí například § 2914 či 1935 občanského zákoníku, z nichž plyne, že osoba využívající jinou osobu při realizaci svého jednání nese právní relevanci její činnosti ve své sféře; zvláštní postavení z hlediska možné vědomosti o rozhodujících okolnostech pak mají osoby blízké, jak je vyjádřeno například při převzetí majetku (§ 1893 odst. 2 občanského zákoníku), u relativní neúčinnosti právního jednání [§ 590 odst. 1 písm. c) občanského zákoníku] či při stavení promlčecí lhůty (§ 650 občanského zákoníku).

47. Konkrétní dogmatické zdůvodnění přičitatelnosti však samo o sobě není pro Ústavní soud rozhodující. Podstatné je, že ochranný účel § 984 odst. 1 občanského zákoníku může podle okolností vyžadovat, aby se pro posouzení dobré víry přihlíželo i k aktivitám a skutečnostem zjištěným osobou, která se na převodu a získávání relevantních informací pro nabyvatele podílela, ať již svědčící ve prospěch či neprospěch závěru o dobré víře.

48. Za této situace byl výslech syna stěžovatele způsobilý objasnit skutkové okolnosti významné pro posouzení dobré víry podle § 984 odst. 1 občanského zákoníku, zejména jakými konkrétními informacemi syn stěžovatele disponoval, v jakém rozsahu se v transakci angažoval či jak probíhala návštěva sporné nemovitosti a komunikace s rodinou žalobce. Tato zjištění jsou zcela zásadní pro zodpovězení stěžejní otázky, zda existovaly okolnosti způsobilé vyvolat pochybnosti o souladu evidovaného a skutečného právního stavu a zda stěžovatel či osoby působící v jeho sféře vyvinuly dostatečnou investigativní aktivitu. Přitom s ohledem na provázanost zúčastněných osob nelze nahrazovat jejich řádný výslech nepodloženými domněnkami soudu (srov. přiměřeně nález sp. zn. II. ÚS 623/20, body 25 a 26). Ostatně výslech syna stěžovatele navrhoval také sám žalobce.

49. Neprovedení tohoto důkazu odvolací soud odůvodnil souhrnně tak, že skutkový stav považoval za dostatečně zjištěný z jiných provedených důkazů a tvrzení účastníků (viz bod 23 rozsudku odvolacího soudu). Takové odůvodnění však nelze považovat za dostatečné. Jelikož okolnosti známé synovi stěžovatele a jeho činnost v transakci jsou stěžejní pro výsledné posouzení věci, byl jeho výslech zcela zásadním důkazním prostředkem způsobilým ovlivnit výsledek řízení ve věci samé. Protože byl bez věcně adekvátního odůvodnění zamítnut, jde

o tzv. opomenutý důkaz ve smyslu ustálené judikatury Ústavního soudu [srov. např. nálezy ze dne 2. 11. 2021 sp. zn. III. ÚS 1765/21 (N 193/109 SbNU 70) či ze dne 9. 5. 2007 sp. zn. I. ÚS 455/06 (N 75/45 SbNU 175)], který představuje přímé porušení práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

V. 2. c) Přiměřenost požadavku investigativní aktivity a posouzení dobré víry v projednávané věci

50. Vedle procesního deficitu spočívajícího v neprovedení výslechu syna stěžovatele se Ústavní soud zabýval rovněž otázkou, zda odvolací soud při posouzení dobré víry podle § 984 odst. 1 občanského zákoníku nepřekročil ústavní limity požadavku na přiměřenou investigativní aktivitu nabyvatele.

51. Z předestřených východisek plyne, že v projednávané věci bylo nezbytné nejprve vymezit, jakými konkrétními informacemi stěžovatel disponoval, případně jaké informace byly známy osobám, jejichž vědomosti a činnost jsou mu pro účely posouzení dobré víry přičitatelné. Následně bylo třeba posoudit, zda některá z těchto informací sama o sobě vyvracela dobrou víru, tedy přímo zpochybňovala důvěru ve stav zapsaný ve veřejném seznamu. Teprve nebylo-li tomu tak, bylo namístě zkoumat, zda zjištěné okolnosti zakládaly potřebu další investigativní aktivity.

52. Ani v takovém případě však nelze automaticky předpokládat, že každá dílčí indicie musí vést k dalšímu prověřování. Musí být vysvětleno, proč právě v souhrnu s ostatními okolnostmi mohla z pohledu poctivého a rozumně opatrného nabyvatele v obdobném postavení objektivně vyvolat pochybnost o souladu zapsaného a skutečného právního stavu a proč bylo vzhledem k povaze těchto okolností přiměřené po něm požadovat další aktivitu směřující k jejich rozptýlení

53. Je-li pak dovozováno, že stěžovatel měl vyvinout další investigativní aktivitu, musí být současně vysvětleno, jaká konkrétní aktivita měla následovat, jaký její rozsah bylo možné po něm rozumně požadovat, jaké informace jí mohly být zjištěny a proč právě tato zjištění mohla vést k poznání skutečného právního stavu. Jinými slovy, musí být postavena najisto příčinná souvislost mezi absencí požadované investigativní aktivity a nevědomostí stěžovatele o skutečném právním stavu. Bez takového propojení nelze dobrou víru vyvrátit.

54. Odvolací soud však uvedené požadavky nedodržel. Především není zřejmé, s jakým rozsahem informací při svých úvahách pracoval. Na jednu stranu vycházel z toho, že určité poznatky měl stěžovatel zprostředkovaně od svého syna, na druhou stranu však odmítl provést důkaz, který mohl obsah a rozsah těchto poznatků objasnit. Bez zjištění, jaké konkrétní informace syn stěžovatele získal při návštěvě nemovitosti a při komunikaci s rodinou žalobce a převodcem, nelze spolehlivě posoudit ani existenci dobré víry, ani případnou potřebu další investigativní aktivity. O to významnější je deficit spočívající v neprovedení výslechu syna stěžovatele [viz část V. 2. b) nálezu].

55. Odvolací soud založil svůj závěr o absenci dobré víry stěžovatele nikoli na tom, že existovaly okolnosti přímo vyvracející dobrou víru, ale že nevyvinul dostatečnou investigativní aktivitu. Tento nedostatek dovodil z toho, že stěžovatel osobně nemovitost neprohlédl, spokojil se s fotografiemi nemovitosti, a to navíc za situace, kdy nemovitost kupoval pro dceru a kdy od syna věděl, že je žalobce „alkoholik“ (viz bod 40 rozsudku odvolacího soudu).

56. V daném případě bylo v kupní smlouvě ujednáno mimo jiné i to, že nemovitost fakticky užívají osoby odlišné od převodce či osoby zapsané ve veřejném seznamu jako vlastník. Taková okolnost sama o sobě nevypovídá o nesouladu mezi evidovaným a skutečným právním stavem, může však být jedním z faktorů relevantních pro posouzení potřeby další aktivity.

57. V projednávané věci nelze pominout, že spornou nemovitost stěžovatel sice osobně neprohlédl, učinil tak však jeho syn, jehož činnost a vědomosti je třeba při hodnocení

investigativní aktivity rovněž zohlednit, tím spíše, vycházel-li z nich částečně i samotný odvolací soud. Již z tohoto důvodu nelze přisvědčit závěru odvolacího soudu, že stěžovatel žádnou relevantní aktivitu v tomto ohledu nevyvinul. Požadavek na prohlídku nemovitosti přitom není samoúčelný. Jeho smyslem je kromě jiného získání informací významných pro posouzení souladu evidovaného a skutečného právního stavu a typicky může směřovat k odhalení situací, v nichž osoby užívající nemovitost samy zpochybňují vlastnické oprávnění převodce nebo vystupují jako osoby, jimž svědčí vlastní věcné či jiné právo.

58. Z učiněných zjištění vyplývá, že stěžovatel věděl o tom, že nemovitost užívají rodinní příslušníci žalobce a že mezi nimi a převodcem existuje spor ohledně dalšího užívání nemovitosti (viz bod 10 rozsudku odvolacího soudu). Nebylo však zjištěno, že by osoby užívající nemovitost tvrdily, že jim svědčí vlastnické právo, tudíž ani potřeba vyjasnění důvodu jejich užívání nebyla stěžejní (srov. obdobně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2025 sp. zn. 22 Cdo 817/2024, bod 24). Spory o užívání nemovitosti či existence obligačních práv třetích osob totiž ještě samy nevypovídají o nesouladu evidovaného a skutečného vlastnického práva. Podstatné proto bylo, zda v rámci seznámení se s faktickým stavem mohl stěžovatel, případně jeho syn, zjistit konkrétní okolnosti vyvolávající pochybnosti o souladu zapsaného a skutečného právního stavu, které se týkají přímo žalobce coby původního vlastníka.

59. V tomto ohledu lze považovat za relevantní jednu konkrétní okolnost, totiž že stěžovatel slyšel o tom, že žalobce je „alkoholik“. Sama tato informace však bez dalšího neumožňuje rozumný závěr o duševní nezpůsobilosti, omezení svéprávnosti či možné neplatnosti právních jednání, a nemůže proto sama o sobě přímo vyvracet dobrou víru nabyvatele. Označení „alkoholik“ může mít v běžném společenském styku různý význam. Alkoholismus není právní kategorií a nelze z něj automaticky dovozovat neschopnost právně jednat. To platí tím spíše za situace, kdy případná duševní porucha žalobce nebyla natolik zjevná, že její existence musela být následně zpětně zjišťována prostřednictvím znaleckého dokazování. Odvolací soud této informaci přikládá zásadní význam, aniž by ve svém rozsudku přesvědčivě vysvětlil, jaký konkrétní obsah měla mít, v jakém kontextu zazněla, kdo ji sdělil, nebo zda měla odkazovat k možné závislosti, zdravotnímu stavu či omezení rozpoznávacích schopností žalobce, jak naznačuje odvolací soud až ve vyjádření k ústavní stížnosti.

60. Pokud měla tato informace představovat pouze indicii o možném nesouladu zapsaného a skutečného stavu, bylo třeba posoudit její význam v souhrnu s ostatními zjištěnými okolnostmi případu. V této souvislosti se mimo jiné jeví relevantní zjištění, že mezi rodinou žalobce a převodcem probíhala jednání o zpětné koupi nemovitosti (viz body 10 a 22 rozsudku odvolacího soudu); to může nasvědčovat tomu, že původně vycházeli z existence platného převodu a snažili se jeho důsledky řešit dodatečně. Odvolací soud však nevysvětlil, proč právě v kombinaci s tím, že rodina žalobce nemovitost užívala z jiného důvodu a s převodcem jednala o jejím zpětném odkupu, případně s přihlédnutím k dalším zjištěným okolnostem, měla zmínka o údajném alkoholismu žalobce z pohledu poctivého a rozumně opatrného nabyvatele v obdobném postavení vyvolat takové pochybnosti o souladu zapsaného a skutečného právního stavu, které zakládaly potřebu dalšího ověřování.

61. Nadto odvolací soud neobjasnil, jaká další konkrétní aktivita měla následovat, jaký její rozsah bylo možno po stěžovateli rozumně požadovat, jaké skutečnosti jí měly být zjištěny a proč by právě tato zjištění vedla k poznání skutečného právního stavu. Obecné konstatování odvolacího soudu v bodě 41 rozsudku, že pokud by stěžovatel s ohledem na existující pochybnosti o správnosti knihovního zápisu vyvinul potřebnou investigativní aktivitu, pak by tuto skutečnost (duševní poruchu žalobce) vědět mohl, aniž by to blíže konkretizoval, tomuto požadavku nevyhovuje. Zároveň chybí vysvětlení příčinné souvislosti mezi vytýkaným nedostatkem investigativní aktivity a nevědomostí stěžovatele o okolnostech významných pro posouzení platnosti předchozích právních jednání.

62. Ústavní soud v této fázi neuzavírá, že stěžovatel byl v dobré víře nebo že požadavku přiměřené investigativní aktivity dostál, to mu ani nepřísluší. Takový závěr předpokládá nejprve úplné objasnění skutkových okolností, zejména rozsahu vědomostí osob podílejících se na převodu. Teprve následně lze hodnotit, zda bylo vzhledem k souhrnu okolností přiměřené požadovat po stěžovateli další investigativní aktivitu, v čem měla spočívat, co jí bylo možné zjistit a zda existuje příčinná souvislost mezi případným nedostatkem investigativní aktivity a nevědomostí o skutečném právním stavu.

63. Odvolací soud však učinil závěr o absenci dobré víry předčasně a bez dostatečně přesvědčivého odůvodnění, čímž nepřiměřeně vychýlil rovnováhu mezi ochranou vlastnického práva původního vlastníka a ochranou právní jistoty a důvěry nabyvatele ve správnost veřejného seznamu. Tím porušil právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a jeho právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

64. Přestože stěžovatel v dovolání brojil proti závěru odvolacího soudu o absenci dobré víry a namítal, že okolnosti rozhodné pro její posouzení nebyly dostatečně zjištěny ani náležitě vyhodnoceny způsobem odpovídajícím ochraně dobrověrného nabyvatele, Nejvyšší soud uvedené pochybení neodstranil. Rozhodování o dovolání přitom nestojí mimo ústavní rámec ochrany základních práv; také dovolací soud je jako orgán soudní moci povolán k jejich ochraně podle čl. 4 Ústavy. Jestliže tedy Nejvyšší soud považoval úvahy odvolacího soudu za přiměřené a dostatečně odůvodněné, ačkoli uvedeným ústavním požadavkům nevyhověly, aproboval ústavně vadné posouzení věci. Závěr o porušení ústavně zaručených práv stěžovatele se proto vztahuje i na jeho rozhodnutí.

VI. Závěr

65. Ústavní soud uzavírá, že napadenými rozhodnutími odvolacího soudu a Nejvyššího soudu byla porušena stěžovatelova základní práva podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 11 odst. 1 Listiny. Odvolací soud založil závěr o absenci dobré víry stěžovatele při nabytí vlastnického práva na nedostatečně zjištěném skutkovém stavu a na úvahách, které nepřiměřeně rozšiřují požadavek investigativní aktivity nabyvatele nad rámec slučitelný se zásadou materiální publicity veřejných seznamů podle § 984 odst. 1 občanského zákoníku. Nejvyšší soud pak toto ústavně vadné posouzení aproboval.

66. Ústavní soud proto ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu zčásti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil napadený rozsudek odvolacího soudu a napadené usnesení Nejvyššího soudu. Rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

67. Ústavní soud naopak nezrušil rozsudek okresního soudu. Vytýkané ústavněprávní vady se totiž koncentrují do rozhodnutí odvolacího soudu, který se otázkou dobré víry – na rozdíl od okresního soudu – zabýval, a do navazujícího rozhodnutí Nejvyššího soudu, jenž jeho závěry aproboval. Zrušením těchto rozhodnutí se znovu otevírá prostor pro to, aby obecné soudy samy poskytly ochranu základním právům stěžovatele v intencích právních názorů vyslovených v tomto nálezu. Takový postup odpovídá principu subsidiarity ústavní stížnosti i zásadě minimalizace zásahů Ústavního soudu do rozhodovací činnosti obecných soudů [srov. např. nález ze dne 25. 9. 1997 sp. zn. III. ÚS 148/97 (N 113/9 SbNU 65); či nález ze dne 3. 2. 2015 sp. zn. IV. ÚS 2722/13 (N 22/76 SbNU 313), bod 28]. Ústavní stížnost v části směřující proti rozsudku okresního soudu proto Ústavní soud odmítl pro nepřípustnost podle § 75 odst. 1 ve spojení s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

68. V dalším řízení bude úkolem obecných soudů zejména vyjasnit obsah informací, jimiž disponoval syn stěžovatele, jejich případnou přičitatelnost stěžovateli, jakož i to, jaké konkrétní kroky bylo možno po stěžovateli rozumně požadovat a zda by jejich provedení skutečně vedlo ke zjištění okolností vyvracejících dobrou víru. Teprve poté lze ústavně konformním způsobem poměřit kolidující ústavně chráněné hodnoty.

Č. 92
Výklad přípustnosti dovolání Nejvyšším soudem v rozporu s jeho vlastní judikaturou
(sp. zn. I. ÚS 2196/25 ze dne 19. června 2026)

V případě, že Nejvyšší soud opomíjí své vlastní závěry vyslovené dříve v totožných či obdobných věcech a arbitrárně změní svůj náhled na skutečnost, která přímo souvisí s přípustností dovolání, poruší tím základní práva účastníka řízení zakotvená v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Dity Řepkové (soudkyně zpravodajka) a soudců Tomáše Langáška a Jana Wintra o ústavní stížnosti stěžovatelky Věry Pravdové, zastoupené JUDr. Andreou Vejběrovou, Ph.D., advokátkou, sídlem Sokolovská 5/49, Praha 8, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. dubna 2025 č. j. 28 Cdo 211/2025-752, rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 5. září 2024 č. j. 14 Co 190/2024-717, ve znění opravného usnesení ze dne 14. října 2024 č. j. 14 Co 190/2024-727, rozsudku Okresního soudu v Domažlicích ze dne 23. května 2024 č. j. 6 C 59/2018-685 a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13. března 2024 č. j. 28 Cdo 3880/2023-656, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Plzni a Okresního soudu v Domažlicích jako účastníků řízení a České republiky – Státního pozemkového úřadu, IČ 01312774, sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. dubna 2025 č. j. 28 Cdo 211/2025-752, rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 5. září 2024 č. j. 14 Co 190/2024-717, ve znění opravného usnesení ze dne 14. října 2024 č. j. 14 Co 190/2024-727, rozsudkem Okresního soudu v Domažlicích ze dne 23. května 2024 č. j. 6 C 59/2018-685 a rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 13. března 2024 č. j. 28 Cdo 3880/2023-656 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

III. Vedlejší účastnici řízení se náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem nepřiznává.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a shrnutí dosavadního průběhu řízení

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi došlo k porušení jejích ústavně zaručených práv chráněných čl. 11 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních

práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 odst. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě.

2. V řízení před obecnými soudy šlo o žalobu, kterou se stěžovatelka domáhala nahrazení projevu vůle vedlejší účastnice, na jehož základě by na stěžovatelku byl převeden žalobou vymezený pozemek. Důvodem žaloby bylo tvrzení stěžovatelky, že vedlejší účastnice odmítá správně ocenit její restituční nárok, neboť nesprávně považuje právnímu předchůdci stěžovatelky v minulosti odňatý pozemek za pozemek, který nebyl určen k zástavbě. Rozsudky Okresního soudu v Domažlicích a Krajského soudu v Plzni, které předcházely napadenému rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2024 č. j. 28 Cdo 3880/2023-656, bylo rozhodnuto, že se nahrazuje projev vůle vedlejší účastnice, jímž souhlasí s uzavřením smlouvy (o převodu žalobou vymezeného pozemku) se stěžovatelkou. Napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2024 č. j. 28 Cdo 3880/2023-656 byly ovšem rozsudky Okresního soudu v Domažlicích a Krajského soudu v Plzni zrušeny a věc byla vrácena Okresnímu soudu v Domažlicích k dalšímu řízení. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že se Krajský soud v Plzni odklonil od judikatury, když na právnímu předchůdci stěžovatelky odňatý zemědělský pozemek (pastvinu) pohlížel jako na pozemek určený ke stavbě, ačkoli v řízení nebyla doložena územně plánovací dokumentace, jež by k okamžiku převodu pozemku na stát dosvědčovala, že na něm byla plánována výstavba. K jednotlivým důkazům, které byly před soudy prvního a druhého stupně provedeny, Nejvyšší soud konstatoval, že nejsou pro svoji obecnost a také z hlediska účelu způsobilé doložit stavební určení odňatého pozemku. Dále Nejvyšší soud odkázal na skutečnost, že v řízeních vedených mezi totožnými účastníky o uspokojení téhož restitučního nároku za obdobných skutkových poměrů již opakovaně dovodil, že odňatý pozemek není namístě ocenit jako stavební (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2020 sp. zn. 28 Cdo 3400/2020 či ze dne 14. 7. 2021 sp. zn. 28 Cdo 1613/2021). Proto závěr odvolacího soudu, že odňatý pozemek byl v okamžiku převodu na stát v celém rozsahu určen k zastavění, a je tudíž namístě jej za účelem stanovení výše restitučního nároku ocenit jako stavební, byl shledán zjevně předčasným, a proto nesprávným.

3. Okresní soud v Domažlicích (dále jen „okresní soud“) následně rozsudkem ze dne 23. 5. 2024 č. j. 6 C 59/2018-685 zamítl žalobu stěžovatelky. Uvedl, že tak učinil s respektem k závaznému právnímu názoru Nejvyššího soudu, neboť se v limitech jeho závěrů žádné jiné meritorní řešení nenabízelo. Krajský soud v Plzni (dále jen „krajský soud“) poté rozsudkem ze dne 5. 9. 2024 č. j. 14 Co 190/2024-717, ve znění opravného usnesení ze dne 14. 10. 2024 č. j. 14 Co 190/2024-727, potvrdil rozsudek okresního soudu. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2025 č. j. 28 Cdo 211/2025-752 bylo následně odmítnuto dovolání stěžovatelky.

II. Argumentace stěžovatelky a vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice

4. Dle stěžovatelky Nejvyšší soud zasáhl do jejích základních práv tím, že skutkovou otázku spočívající v tom, zda odňatý pozemek byl v době přechodu na stát stavebního charakteru či nikoliv, pojal jako otázku právní a zavázal nižší soudy k určitému rozhodnutí, resp. určil nižším soudům, že z provedených důkazů nemají určité skutečnosti dovozovat. Nejvyšší soud přitom v jiných řízeních s týmiž účastníky uvedl, že samotné hodnocení důkazů odvolacím soudem nelze úspěšně napadnout žádným dovolacím důvodem (např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2022 č. j. 28 Cdo 1904/2022). Odkazuje také na to, že Nejvyšší soud (např. v rozsudku ze dne 6. 12. 2017 sp. zn. 28 Cdo 4447/2017) přímo judikoval: „Otázka, zda měl odňatý pozemek charakter pozemku stavebního či zemědělského, je přitom zásadně otázkou skutkovou, nikoli právní, jejímž prostřednictvím tedy nemůže být založena přípustnost dovolání.“ Nejvyšší soud obecně téměř v každém svém rozhodnutí opakuje, že skutková zjištění nemohou být dovolacím soudem přezkoumávána. Kromě toho stěžovatelka upozorňuje, že Nejvyšší soud provedl hodnocení nalézacím soudem provedených důkazů, aniž by tyto důkazy sám provedl.

5. Dále stěžovatelka uvádí, že napadený rozsudek Nejvyššího soudu považuje za překvapivý, neboť v usnesení ze dne 9. 8. 2022 č. j. 28 Cdo 1904/2022-550, které se týkalo týchž účastníků a téže problematiky (rozdíl byl dán pouze odlišností pozemků, jichž se týkala žaloba stěžovatelky na nahrazení projevu vůle vedlejší účastnice), Nejvyšší soud výslovně konstatoval opačný závěr, a sice že účastníci řízení mohou pro účely ocenění nevydaných pozemků vycházet z výše restitučního nároku tak, jak byla zjištěna v řízení před Okresním soudem v Semilech a Krajským soudem v Hradci Králové, tedy ze stěžovatelkou tvrzené výše restitučního nároku. Kromě toho se Nejvyšší soud odklonil od své dosavadní judikatury i tím, že v napadených rozhodnutích konstatoval, že směrný územní plán je pro posouzení stavebního charakteru nevydaného pozemku nepoužitelný. Nejvyšší soud např. v rozsudku ze dne 6. 5. 2025 sp. zn. 28 Cdo 696/2025, konstatoval, že judikatura je ustálena „v závěru, že za územně plánovací dokumentaci jest se zřetelem k individuálním skutkovým okolnostem případu možno považovat i schválený směrný územní plán vydaný podle příslušného právního předpisu“.

6. Stěžovatelka upozorňuje také na judikaturu Ústavního soudu, ze které plyne, že restituční řízení se nesmí podobat loterii [např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 1088/12 ze dne 21. 5. 2013 (N 89/69 SbNU 397) nebo sp. zn. I. ÚS 2763/23 ze dne 22. 5. 2024 (N 101/124 SbNU 221)], což se v jejím případě stalo.

7. Okresní soud ve svém vyjádření konstatoval, že ústavní stížnost považuje za zcela důvodnou. Má za to, že napadenými rozhodnutími Nejvyššího soudu byla porušena základní práva stěžovatelky. K primárnímu porušení základních práv stěžovatelky dle něj došlo napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2024 č. j. 28 Cdo 3880/2023-656. Dále upozorňuje, že by se Ústavní soud měl zabývat otázkou, zda měl Nejvyšší soud pravomoc na základě dovolání vedlejší účastnice meritorně přezkoumat předchozí rozhodnutí ve věci, kterými bylo žalobě stěžovatelky vyhověno. Uvážení Nejvyššího soudu týkající se přípustnosti dovolání musí být prosto libovůle a musí být předvídatelné. Nabízí se proto otázka, zda Nejvyšší soud při posuzování přípustnosti dovolání vedlejšího účastníka nejednal *ultra vires*, pakliže si přisvojil pravomoc rozhodovat o podaném dovolání meritorně na základě dovolání, ve kterém nebyla dostatečně určitě vymezena otázka „zásadního právního významu“.

8. Krajský soud se taktéž ztotožnil s ústavní stížností. V řízení bylo stěžejní otázkou, zda konkrétní pozemek byl ke dni jeho převodu na stát určen k zastavění. Tato otázka je podle jeho názoru skutková. Krajský soud má za to, že postup Nejvyššího soudu v napadeném rozsudku je výsledkem hodnocení důkazů, pročež také Nejvyššímu soudu nezbylo nic jiného než při odůvodnění přípustnosti dovolání neurčitě vymezit právní otázku: „charakter odňatého pozemku pro účely jeho ocenění a určení výše restitučního nároku žalobkyně“. Jestliže Nejvyšší soud přehodnotil důkazy provedené nižšími soudy, aniž je sám provedl, učinil něco, co mu nepřísluší, a navíc to učinil procesně vadně. Pokud Nejvyšší soud odkazoval na dřívější řízení o tomtéž nároku, v nichž soudy dospěly k závěru, že stěžovatelka své tvrzení o stavebním určení pozemku neprokázala, je dobré vědět, že v dřívějších řízeních rozhodovaly soudy na základě jiného souboru důkazů.

9. Nejvyšší soud ve vyjádření upozornil na to, že v případě stěžovatelky k okamžiku převodu pozemku odňatého jejímu právnímu předchůdci na stát neexistovala územně plánovací dokumentace, která by pozemek určovala k zastavění (předmětný pozemek mající charakter pastviny k okamžiku přechodu na stát nebyl určen k zastavění územně plánovací dokumentací), stavební záměr se nikterak nepodával z nabídky bezplatného odevzdání předmětného pozemku do vlastnictví státu právním předchůdcem stěžovatelky, výstavba garáží byla na pozemku realizována až v roce 1975, tedy nikoliv bezprostředně po odnětí pozemku. Byť tedy Nejvyšší soud ve své judikatuře aprobuje flexibilnější přístup k posuzování původní povahy odňatých pozemků, v posuzovaném sporu faktory vedoucí k úvaze o stavebním charakteru odňatého pozemku dány nebyly. Nadto v řízeních vedených mezi totožnými účastníky o uspokojení téhož restitučního nároku dovolací soud za obdobných skutkových poměrů již opakovaně dovodil, že

odňatý pozemek není namístě ocenit jako stavební. Stěžovatelka také pomíjí, že napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu byla rozhodnutí nižších stupňů zrušena toliko pro předčasnost vyslovených závěrů a stěžovatelce byl dán dostatečný procesní prostor prokázat případné skutečnosti nasvědčující stavebnímu charakteru odňatého pozemku v dalším průběhu řízení. Nejvyšší soud také podotýká, že nesprávný výklad a aplikace určitého ustanovení podústavního práva nezakládá „ústavní dimenzi" – není otázkou ústavního práva opravňující Ústavní soud ke kasačnímu zásahu [např. nález sp. zn. I. ÚS 1815/25 ze dne 15. 1. 2026 (N 8/134 SbNU 81)].

10. Vedlejší účastnice se neztotožnila s názorem stěžovatelky. Skutková zjištění několika soudů nižších stupňů byla v minulosti taková, že pozemky odňaté právnímu předchůdci stěžovatelky neměly stavební charakter. Stěžovatelka napadla rozsudky odvolacích soudů dovoláním a ve třech případech byla tato dovolání odmítnuta. Vedlejší účastnice je toho názoru, že v průběhu řízení nebylo prokázáno, že by se ke dni odnětí jednalo o pozemek stavební, a to s ohledem na to, že nebyla dohledána žádná schválená dostatečně podrobná územně plánovací dokumentace, ze které by bylo zřejmé, že pozemek byl stavební ke dni odnětí. Vedlejší účastnice trvá na tom, že k přecenění pozemku z pozemku zemědělského na pozemek stavební musí být řádné doklady o jeho stavebním charakteru. Těmito doklady je platná (schválená) dostatečně podrobná územně plánovací dokumentace, ze které jednoznačně vyplývá stavební charakter pozemku ke dni jeho odnětí. Za takovou dokumentaci vedlejší účastnice dohledanou grafickou část plánu, která je obsahem spisu, nepovažuje a dále uvádí důvody, na kterých se zakládá tento názor. Nakonec vedlejší účastnice odkazuje na to, že se závěry o zemědělském charakteru odňatého pozemku se v jiných řízeních soudy ztotožnily, navrhuje odmítnutí či zamítnutí stížnosti a požaduje přiznání nákladů řízení před Ústavním soudem.

11. Ústavní soud zaslal vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení stěžovatelce k případné replice. Stěžovatelka se však do doby rozhodnutí Ústavního soudu nevyjádřila.

III. Podmínky řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je zastoupena advokátem dle § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu"). Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny procesní prostředky k ochraně svých práv.

IV. Posouzení věci Ústavním soudem

13. Ústavní soud se seznámil s napadenými rozhodnutími, s vyjádřeními účastníků a vedlejší účastnice a obsahem spisu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

IV. A. Obecná ústavněprávní východiska

14. Ústavní soud již v minulosti zdůraznil, že materiální právní stát je vystavěn mimo jiné na důvěře občanů v právo a právní řád a podmínkou takové důvěry je stabilita právního řádu a dostatečná míra právní jistoty občanů [nález sp. zn. II. ÚS 566/05 ze dne 20. 9. 2006 (N 170/42 SbNU 455) nebo nález sp. zn. II. ÚS 2571/16 ze dne 8. 11. 2016 (N 214/83 SbNU 391)]. Neopomenutelnou komponentou principu právní jistoty je předvídatelnost práva a legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci v souladu s právem a zákonem stanovenými požadavky (princip předvídatelnosti soudního rozhodování upravený v zákonné rovině v § 6 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád; dále též jen „o. s. ř."). Stabilitu práva, právní jistotu jednotlivce a v konečném důsledku též míru důvěry občanů v právo a v instituce právního státu jako takové proto ovlivňuje i to, jakým způsobem přistupují k výkladu právních norem orgány aplikující právo, tedy především soudy (nález ze dne 10. 12. 2019 sp. zn. IV. ÚS

3500/18 (N 208/97 SbNU 238) nebo nález ze dne 5. 10. 2021 sp. zn. I. ÚS 2174/20 (N 174/108 SbNU 120).

15. Požadavek předvídatelnosti soudního rozhodování spočívá v důvodném očekávání, že obecné soudy budou rozhodovat v případech srovnatelných po skutkové i právní stránce v konečném důsledku stejně. Vychází se z principu právní jistoty založené na předvídatelnosti a důvěře v právo – kdo se na něj spolehne, nemá být zaskočen překvapivým rozhodnutím [nález ze dne 7. 5. 2025 sp. zn. IV. ÚS 251/25 (N 102/130 SbNU 40)]. Z uvedeného nelze dovodit požadavek absolutní konzistence v rozhodování, ale naopak zákaz arbitrárních změn názoru obecných soudů. Obecné soudy by měly rozhodovat v případech srovnatelných po skutkové i právní stránce v konečném důsledku stejně, přičemž současně nesmí ignorovat své vlastní závěry vyslovené dříve v totožné či obdobné věci.

16. Současně je třeba opětovně upozornit na konstantní judikaturu stran povinnosti soudů řádně odůvodňovat svá rozhodnutí. Tato podmínka byla vícekrát připomenuta i v souvislosti s dovoláním. Pokud Nejvyšší soud své rozhodnutí odůvodní nedostatečným způsobem, je takové rozhodnutí ve své podstatě nepřezkoumatelné a zasahuje do základního práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy [obdobně nález ze dne 17. 5. 2016 sp. zn. III. ÚS 1538/14 (N 85/81 SbNU 423)], či lze v případě zcela nedostatečného odůvodnění rozhodnutí hovořit o odepření spravedlnosti v důsledku svévole [nález ze dne 11. 10. 2022 sp. zn. I. ÚS 766/22 (N 123/114 SbNU 186)].

IV. B. Aplikace na posuzovaný případ

17. Pro kontext celé věci je třeba uvést, že se stěžovatelka původně (jedinou) žalobou domáhala nahrazení projevu vůle vedlejší účastnice, na jehož základě by na ni vedlejší účastnice převedla specifikované pozemky v okresech Domažlice, Jablonec nad Nisou, Česká Lípa, Děčín, Semily, Jindřichův Hradec a Český Krumlov. Okresní soud v Domažlicích nicméně usnesením ze dne 7. 9. 2018 č. j. 6 C 59/2018-50 ve vztahu k pozemkům v okresech Jablonec nad Nisou, Česká Lípa, Děčín, Semily, Jindřichův Hradec a Český Krumlov vyslovil svou místní nepříslušnost. Po právní moci tohoto usnesení tak zůstalo předmětem řízení, kterého se týká nyní posuzovaná ústavní stížnost, nahrazení projevu vůle vedlejší účastnice ve vztahu k jedinému pozemku (v katastrálním území M.).

18. Řízení o jednotlivých žalobách, kterými se stěžovatelka domáhala nahrazení projevu vůle vedlejší účastnice (projednávaných u okresních soudů podle jejich místní příslušnosti) byla, pokud jde o řízení vedené u Okresního soudu v Jablonci nad Nisou, Okresního soudu v Liberci, Okresního soudu v Děčíně a Okresního soudu v České Lípě, zastavena, neboť stěžovatelka vzala návrh zpět.

19. Pokud jde o zbylá řízení, Okresní soud v Českém Krumlově rozsudkem ze dne 4. 2. 2020 č. j. 2 C 96/2019-425 zamítl žalobu stěžovatelky na nahrazení souhlasu vedlejší účastnice s uzavřením smlouvy o bezúplatném převodu pozemků. Krajský soud v Českých Budějovicích rozsudkem ze dne 17. 7. 2020 č. j. 7 Co 589/2020-472 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Oba soudy dospěly k závěru, že pozemek odňatý právnímu předchůdci stěžovatelky v době odnětí nebyl určen k zastavění, a uzavřely, že stěžovatelka již (ve veřejných nabídkách) byla se svým restitučním nárokem téměř uspokojena, pročež na vydání požadovaných náhradních pozemků nemá nárok. Nejvyšší soud následně usnesením ze dne 9. 12. 2020 sp. zn. 28 Cdo 3400/2020 dovolání stěžovatelky jako nepřípustné odmítl. V odůvodnění mimo jiné uvedl, že otázka, zda měl „odňatý pozemek charakter pozemku stavebního či zemědělského, je přitom zásadně otázkou skutkovou, nikoli právní, jejímž prostřednictvím tedy nemůže být založena přípustnost dovolání“ (dále jen „první větev rozhodování“).

20. Okresní soud v Jindřichově Hradci rozsudkem ze dne 10. 3. 2020 č. j. 6 C 143/2019--331 rozhodl, že vedlejší účastnice odevzdává stěžovatelce a převádí na ni vlastnické právo k pozemkům specifikovaným v žalobě, čímž je uspokojen restituční nárok stěžovatelky.

Krajský soud v Českých Budějovicích k odvolání vedlejší účastnice ovšem rozsudkem ze dne 19. 2. 2021 č. j. 7 Co 686/2020-487 rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žaloba na nahrazení projevu vůle vedlejší účastnice se zamítá. Odvolací soud dospěl k závěru, že v době odnětí pozemku právnímu předchůdci stěžovatelky tento nebyl určen k zastavění a vedlejší účastnicí byl správně oceněn jako pastvina. Krajský soud v Českých Budějovicích poukázal i na rozhodnutí soudů v první větvi rozhodování. Nejvyšší soud usnesením ze dne 14. 7. 2021 sp. zn. 28 Cdo 1613/2021 dovolání stěžovatelky jako nepřípustné odmítl. Opět mimo jiné uvedl, že otázka, zda měl „odňatý pozemek charakter pozemku stavebního či zemědělského, je přitom zásadně otázkou skutkovou, nikoli právní, jejímž prostřednictvím tedy nemůže být založena přípustnost dovolání“ (dále jen „druhá větev rozhodování“).

21. Okresní soud v Semilech v rozsudku ze dne 14. 5. 2021 č. j. 6 C 151/2019-378 dovodil stavební charakter pozemku odňatého právnímu předchůdci stěžovatelky v době jeho odnětí. Nicméně dosavadní přístup vedlejší účastnice ve vztahu ke stěžovatelce neshledal liknavým či svévolným, a proto samotnou žalobu na nahrazení projevu vůle vedlejší účastnice zamítl. Krajský soud v Hradci Králové rozsudkem ze dne 13. 1. 2022 č. j. 25 Co 207/2021-508 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Nejvyšší soud usnesením ze dne 9. 8. 2022 sp. zn. 28 Cdo 1904/2022 dovolání stěžovatelky odmítl. V tomto rozhodnutí se Nejvyšší soud zabýval téměř výhradně tím, kdy by bylo možné postup vedlejší účastnice kvalifikovat jako liknavý. Kromě toho ovšem uvedl, že osoba oprávněná (stěžovatelka) i povinná (vedlejší účastnice) mohou již nyní vycházet z poznatku o výši neuspokojeného restitučního nároku stěžovatelky, jak byl v závislosti na směrném územním plánu zjištěn v soudním řízení (dále jen „třetí větev rozhodování“).

22. V nyní posuzované věci, kdy Okresní soud v Domažlicích dospěl k závěru o stavebním charakteru pozemku odňatému právnímu předchůdci stěžovatelky, kterýžto závěr následně potvrdil Krajský soud v Plzni, Nejvyšší soud napadeným rozsudkem zrušil rozsudky jmenovaných soudů pro odklon od judikatury a s tím, že provedené důkazy nebyly způsobilé doložit stavební určení odňatého pozemku (viz bod 2 výše). Uvedeným postupem Nejvyšší soud porušil princip předvídatelnosti rozhodování jakožto jeden ze základních principů právního státu.

23. V první a druhé větvi rozhodování Nejvyšší soud shledal, že otázka, zda měl odňatý pozemek charakter pozemku stavebního či zemědělského, je zásadně otázkou skutkovou, nikoli právní. Z toho pak dovodil, a to zcela v souladu s ustálenou judikaturou (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2022 sp. zn. 33 Cdo 2166/2022 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 2. 2020 sp. zn. 28 Cdo 4082/2019), že prostřednictvím otázky charakteru odňatého pozemku nemůže být založena přípustnost dovolání.

24. Ústavní soud při vědomí, že rozhraničení mezi skutkovými a právními otázkami představuje složitou a nejednoznačnou problematiku [nález ze dne 27. 4. 2020 sp. zn. II. ÚS 664/19 (N 74/99 SbNU 406)], nerozporuje závěry Nejvyššího soudu v první a druhé větvi rozhodování, že otázka, zda měl odňatý pozemek charakter pozemku stavebního či zemědělského, je otázkou skutkovou. Ostatně z řízení v posuzované věci (ale i z řízení v první, druhé a třetí větvi rozhodování) je patrné, že pro právní závěry o výši náhrady za pozemek odňatý právnímu předchůdci stěžovatelky a případně o nahrazení projevu vůle vedlejší účastnice jsou rozhodné skutkové závěry o charakteru odňatého pozemku, které vyplývají z provedeného dokazování a je možné je učinit jen na základě dokazování. To jednoznačně dokládá zrušený rozsudek okresního soudu, z něhož je zřejmé, že v řízení byla provedena celá řada důkazů (např. grafická část směrného územního plánu z roku 1958, důvodová zpráva k návrhu směrného územního plánu kolínské sídelní aglomerace obsažená jako příloha Zápisu o 124. schůzi rady Středočeského krajského národního výboru ze dne 21. 9. 1976 nebo rozhodnutí Městského národního výboru v Kolíně, Odbor výstavby ze dne 8. 7. 1970), na

jejichž základě dospěl Okresní soud v Domažlicích ke skutkovému závěru, že pozemek odňatý právnímu předchůdci stěžovatelky „byl v době jeho přechodu na stát určen k zastavění“.

25. Tedy, otázka charakteru odňatého pozemku byla Nejvyšším soudem ve dvou po sobě jdoucích řízeních označena za skutkovou, a proto vylučující přípustnost dovolání, a skutečnosti, že se o skutkovou otázku jedná, odpovídá také řízení před soudem prvního stupně v nyní posuzované věci. Nelze proto z ústavněprávního hlediska aprobovat postup Nejvyššího soudu, který bez ohledu na svou předchozí judikaturu považující otázku charakteru odňatého pozemku za otázku skutkovou zrušil rozhodnutí okresního i krajského soudu mimo jiné kvůli tomu, že měl jiný názor na skutkovou otázku charakteru pozemku odňatého právnímu předchůdci stěžovatelky; tj. na otázku, která dle judikatury Nejvyššího soudu v obdobných věcech není ani způsobilá založit přípustnost dovolání. Tímto postupem totiž Nejvyšší soud arbitrárně ignoroval své vlastní závěry vyslovené dříve v totožných věcech a změnil svůj náhled na skutečnost, která přímo souvisí s přípustností dovolání.

26. Ústavní soud si je samozřejmě vědom, že v určitých situacích je možné, aby nedostatky ve skutkových zjištěních založily přípustnost dovolání ve smyslu § 237 o. s. ř. Jedná se však o výjimečné případy, kdy jsou skutková zjištění soudů natolik vadná, že ve svém důsledku představují porušení práv zaručených čl. 36 odst. 1 Listiny [nález ze dne 3. 3. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2352/19 (N 40/99 SbNU 33)]. Podstatou přezkumu v takových případech nebývá přehodnocování skutkového stavu, nýbrž kontrola postupu soudů při procesu jeho zjišťování. Otázka, zda soudy při zjišťování skutkového stavu respektovaly procesní zásady, je přitom již otázkou procesního práva, která takto může být prezentována Nejvyššímu soudu v dovolání [stanovisko pléna ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.) nebo nález ze dne 4. 9. 2024 sp. zn. IV. ÚS 92/24 (N 160/126 SbNU 21)]. Z napadeného rozsudku Nejvyššího soudu nevyplývá, že by taková situace nastala v posuzovaném případě. Nejvyšší soud v žádné části napadeného rozsudku ani nenaznačil, že by šlo o takovou situaci, a zřejmě z toho důvodu také nijak neodůvodnil, že by byla dána výjimečná přípustnost dovolání založená nedostatky ve skutkových zjištěních.

27. Skutečnost, že se, pokud jde o určení charakteru pozemku odňatého právnímu předchůdci stěžovatelky, jedná dle judikatury Nejvyššího soudu i vzhledem k průběhu řízení u okresního soudu o skutkovou otázku, má kromě uvedeného i další z ústavněprávního pohledu relevantní důsledky.

28. Dle zákonných pravidel v civilním řízení není možné dospět k jiným skutkovým závěrům, než jaké učinil soud prvního stupně, aniž by bylo zopakováno dokazování (§ 213 odst. 2 o. s. ř.), neboť civilní řízení je ovládáno mj. zásadou přímosti [jejímž účelem je zajištění objektivity a nezávislosti soudního rozhodování, jakož i zabezpečení práva účastníků řízení vyjádřit se ke všem prováděným důkazům; viz nález ze dne 6. 3. 2025 sp. zn. I. ÚS 244/24 (N 50/129 SbNU 75)] a ústnosti, z čehož pak plyne požadavek na zopakování dokazování soudem tam, kde hodlá měnit hodnocení důkazů (§ 132 o. s. ř.). Nerespektování uvedených zásad může vést až k porušení základních práv účastníků, konkrétně hodnocením důkazů bez jejich provedení soud porušuje čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy (nález ze dne 6. 3. 2025 sp. zn. I. ÚS 244/24), přičemž výše uvedené se nepochybně uplatní i ve vztahu k řízení před Nejvyšším soudem.

29. Z napadeného rozsudku Nejvyššího soudu je patrné, že Nejvyšší soud neprováděl žádné dokazování ke skutkové otázce charakteru pozemku odňatého právnímu předchůdci stěžovatelky. Přehodnotil nicméně důkazy provedené soudy nižších stupňů, jak je zřejmé například z těchto závěrů obsažených v napadeném rozsudku: „existence směrného územního plánu ovšem zásadně není objektivně způsobilá pro svoji obecnost, ale i z hlediska svého účelu, směřujícího toliko k určení základní /hrubé/ skladby určitého útvaru, definovat stavební určení příslušného pozemku“, nebo „stavební záměr se nikterak nepodává ani z nabídky bezplatného odevzdání předmětného pozemku“, nebo že stavební záměr „nemůže z povahy věci dokládat

ani vyhotovení geometrického plánu rozdělujícího pozemek na menší pozemkové parcely“. Na základě toho pak Nejvyšší soud konstatoval, že provedené důkazy nebyly způsobilé doložit stavební určení odňatého pozemku; dokonce krajskému soudu vytkl, že na odňatý zemědělský pozemek (pastvinu) pohlížel jako na pozemek určený ke stavbě. Předmětný pozemek tedy Nejvyšší soud přímo označil za zemědělský pozemek (pastvinu). To vede Ústavní soud k závěru, že Nejvyšší soud změnil skutkové závěry, aniž by provedl dokazování, čímž porušil čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a zásady přímosti a ústnosti vyplývající z o. s. ř.

30. Ústavní soud na tomto místě podotýká, že z pohledu koncepce civilního řízení je pochopitelné, že Nejvyšší soud neprováděl dokazování. Jsou to totiž nalézací, případně odvolací soudy, kdo je nejlépe vybaven ke zjišťování skutkového stavu (viz bod 28). Dovolací řízení zásadně ke zjišťování a přehodnocování skutkového stavu neslouží a sloužit nemůže (nález ze dne 4. 9. 2024 sp. zn. IV. ÚS 92/24). Nejvyšší soud má v dovolacím řízení rozhodovat o právních otázkách [nález ze dne 19. 2. 2019 sp. zn. I. ÚS 2657/18 (N 26/92 SbNU 278)]. Skutkový základ v dovolacím řízení již nemůže doznat žádných změn. I proto zákon výslovně zakazuje, aby v dovolání byly uplatňovány nové skutečnosti nebo důkazy, čímž se pomyslný kruh uzavírá. To ovšem neznamená, že je možné odsouhlasit postup Nejvyššího soudu v nyní posuzované věci. Nejvyšší soud ve své podstatě nebyl primárně nadán pravomocí přehodnocovat skutkovou otázku charakteru pozemku odňatého právnímu předchůdci stěžovatelky, byl vázán skutkovými zjištěními nalézacího a odvolacího soudu. Tím, že přehodnotil důkazy bez jejich provedení a na základě toho učinil (skutkový) závěr ve vztahu k charakteru odňatého pozemku, zcela vybočil z pravidel civilního procesu.

31. Ve svém vyjádření Nejvyšší soud podotýká, že rozhodnutí soudů nižších stupňů byla zrušena pro předčasnost vyslovených závěrů a stěžovatelce byl dán prostor prokázat případné skutečnosti nasvědčující stavebnímu charakteru odňatého pozemku v dalším průběhu řízení. To ovšem protiřečí ustanovení občanského soudního řádu. Dle § 243g o. s. ř. ve spojení s § 226 o. s. ř. zruší-li Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu (či soudu první instance) a vrátí věc k dalšímu řízení, je odvolací soud (soud první instance) vázán právním názorem Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud v napadeném rozsudku dospěl k závěru o zemědělském charakteru odňatého pozemku, kterým byly soudy nižších stupňů dále vázány, a proto po zrušujícím rozsudku Nejvyššího soudu správně zamítly žalobu stěžovatelky. Nebylo možné, aby dále prováděly dokazování ke skutkové otázce, jejímž hodnocením je Nejvyšší soud (byť neoprávněně) zavázal.

32. Kromě uvedeného spatřuje Ústavní soud nedostatky také v odůvodnění napadeného rozsudku Nejvyššího soudu. Předně z něj vůbec nevyplývá, že by si byl Nejvyšší soud vědom své předchozí judikatury sjednocené v přístupu, že posouzení charakteru odňatého pozemku je otázkou skutkovou. Nejvyšší soud se ke změně ve svém přístupu vůbec nevyjádřil. Z napadeného rozsudku Nejvyššího soudu není patrné, zda Nejvyšší soud změnil svůj názor na otázku charakteru odňatého pozemku, tj. že se nejedná o otázku skutkovou, nýbrž otázku právní, a případně proč tento názor změnil. Již jen z tohoto důvodu je nutné označit napadený rozsudek Nejvyššího soudu za nepřezkoumatelný.

33. Dále nutno upozornit, že Nejvyšší soud jako důvod zrušení rozsudků okresního soudu i krajského soudu uvedl odklon od judikatury. Z rozsudku nicméně není zřejmé, čím měl být odklon dán. Nejvyšší soud zmínil judikaturu, se kterou jsou zrušená rozhodnutí buď v souladu, nebo pokud jde o odkaz Nejvyššího soudu na jeho rozhodnutí v první a druhé větvi rozhodování, jedná se o odkaz ke konkrétní věci se nevztahující. Nejvyšší soud v napadeném rozsudku tvrdí, že v první a druhé větvi rozhodování opakovaně dovodil, že odňatý pozemek není namístě ocenit jako stavební. S tím nelze souhlasit. V první a druhé větvi rozhodování to nebyl Nejvyšší soud, kdo dospěl k závěru, že pozemek odňatý právnímu předchůdci stěžovatelky je zemědělským pozemkem. Byly to příslušné nalézací a odvolací soudy, což odpovídá charakteru civilního řízení, pro které platí, že těžiště dokazování leží u nalézacích,

případně odvolacích soudů, které činí skutkové závěry a učinily je i v první a druhé větvi rozhodování. Nejvyšší soud v předmětných řízeních pouze odmítl dovolání stěžovatelky pro nepřípustnost.

34. Nadto Ústavní soud upozorňuje, že jestliže Nejvyšší soud odkazoval (byť chybně) na svá rozhodnutí z první a druhé větve rozhodování, měl se vypořádat i se svým rozhodnutím ve třetí větvi rozhodování, kde aproboval závěr o stavebním charakteru pozemku odňatého právnímu předchůdci stěžovatelky. Toto rozhodnutí ovšem bez vysvětlení nevzal do úvahy.

35. Ústavní soud proto konstatuje, že napadený rozsudek Nejvyššího soudu nedostál ústavněprávním požadavkům kladeným na odůvodnění soudních rozhodnutí. Taktéž v důsledku tohoto pochybení Nejvyššího soudu došlo k porušení základních práv stěžovatelky.

V. Závěr

36. Postup Nejvyššího soudu v posuzované věci je nutno vzhledem ke všemu shora uvedenému hodnotit jako nepředvídatelný, porušující zásady přímosti a ústnosti vztahující se k civilnímu řízení a napadený rozsudek jako nedostatečně odůvodněný, v důsledku čehož se jedná o rozhodnutí pro stěžovatelku překvapivé. Ústavní soud proto konstatuje, že Nejvyšší soud svým postupem porušil práva stěžovatelky zakotvená v čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

37. Vzhledem k tomu, že následná taktéž napadená rozhodnutí Okresního soudu v Domažlicích, Krajského soudu v Plzni a Nejvyššího soudu byla vedena rozsudkem Nejvyššího soudu, kterým došlo k porušení základních práv stěžovatelky, dospěl Ústavní soud k závěru, že těmito rozhodnutími soudy dále v porušení základních práv stěžovatelky pokračovaly (byť nutno upozornit, že okresní soud i krajský soud si pochybení Nejvyššího soudu byly vědomy a upozornily na něj, avšak vzhledem k závaznosti rozsudku Nejvyššího soudu jej nemohly napravit).

38. K odkazu Nejvyššího soudu na nedávný zamítavý nález Ústavního soudu ze dne 15. 1. 2026 sp. zn. I. ÚS 1815/25 obsaženém v jeho vyjádření ke stížnosti, Ústavní soud uvádí, že toto rozhodnutí nevylučuje zásah Ústavního soudu v nyní posuzované věci. Ústavní soud v nálezu konstatoval, že právo na soudní ochranu nezakládá právo na určitý hmotněprávní výsledek. „Vedle práva na samotný přístup k soudu a kritérií nezávislosti a nestrannosti soudu zahrnuje také procesní záruky týkající se především postupu soudu při dokazování a nároky kladené na odůvodnění soudního rozhodnutí. Typickým porušením práva na soudní ochranu jsou tedy situace, kdy soud ignoruje, resp. nijak neodpoví na určitý relevantní argument, který mohl ovlivnit výsledek řízení. Roli Ústavního soudu [...] by však popíralo nastavení, v němž by se stěžovatel mohl v ústavní stížnosti domáhat určitého řešení v rovině podústavního práva s tím, že obecný soud své řešení odůvodnil určitým způsobem, ačkoliv řešení požadované stěžovatelem mělo být odůvodněno způsobem jiným.“ Situace v nyní posuzovaném případě odpovídá přesně tomu účelu práva na soudní ochranu, který Ústavní soud definoval. Stěžovatelka se svou ústavní stížností nedomáhá jiného hmotněprávního výsledku, nýbrž napadá procesní postup obecných soudů v „její“ věci. Právě v tomto jí Ústavní soud dává za pravdu a konstatuje, že procesním postupem obecných soudů (konkrétně tedy Nejvyššího soudu) došlo k porušení základních práv stěžovatelky z důvodů shora uvedených. Ústavní soud neříká nic k hmotněprávní problematice, tj. ke skutkové otázce řešené v předmětném řízení.

39. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním napadená rozhodnutí zrušil.

VI. Náklady řízení

40. Vedlejší účastnice ve vyjádření navrhla, aby jí byla přiznána náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem.

41. Obecně si účastníci a vedlejší účastníci hradí své náklady sami, Ústavní soud však může v odůvodněných případech podle výsledku řízení uložit některému z účastníků, aby jinému účastníkovi tyto náklady nahradil (§ 62 odst. 3 a 4 zákona o Ústavním soudu). Oproti o. s. ř. se náhrada nákladů řízení podle zákona o Ústavním soudu neřídí zásadou úspěchu ve věci a náhrada se nepřiznává automaticky podle výsledku řízení. Naopak je přiznání náhrady nákladů v řízení před Ústavním soudem rozhodnutím spíše výjimečným, přicházejícím v úvahu pouze tehdy, odůvodňují-li to zvláštní okolnosti případu [nález ze dne 3. 3. 2020 sp. zn. III. ÚS 2118/19 (N 39/99 SbNU 28), bod 16].

42. Takové zvláštní okolnosti Ústavní soud v nynější věci nespatřuje, vedlejší účastnice ve vyjádření existenci zvláštních okolností případu ani netvrdila a stěžovatelka nadto se stížností uspěla.

Č. 93
Soudní přezkum propuštění duchovních ze služebního poměru k církvi (sp. zn. I. ÚS 499/26 ze dne 19. června 2026)

Z autonomie církví ve smyslu čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod vyplývá, že obecné soudy nejenže nejsou oprávněny rozhodovat o trvání služebního poměru duchovních, ale ani v této souvislosti přezkoumávat, zda v rámci církve existuje orgán k ochraně práv duchovních vyplývajících z vnitřních předpisů církve, a nejsou oprávněny samy poskytnout ochranu v případě jeho absence.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Dity Řepkové, soudce zpravodaje Tomáše Langáška a soudce Jana Wintra o ústavní stížnosti stěžovatelů: 1. Taťána Hanhur a 2. Yosyp Yevchynets, oba zastoupeni JUDr. Věrou Škvorovou, Ph.D., advokátkou, sídlem Na Švihance 1549/8, Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. ledna 2026 č. j. 21 Cdo 3093/2025-97, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 27. srpna 2025 č. j. 62 Co 166/2025-68 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 24. března 2025 č. j. 4 C 390/2024-47, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníků řízení a Pražské pravoslavné eparchie, sídlem Šárecká 1065/36, Praha 6, zastoupené JUDr. Vladimírem Zavadilem, advokátem, sídlem Revoluční 15, Praha 1, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Základem posuzovaného případu je spor mezi stěžovateli a vedlejší účastnicí o neplatnost okamžitého zrušení pracovního poměru.

2. Z ústavní stížnosti a přiložených dokumentů vyplývá, že stěžovatelé byli duchovními Pravoslavné církve v českých zemích, jež je v České republice tzv. registrovanou církví. Její církevní právnická osoba – Pražská pravoslavná eparchie (vedlejší účastnice řízení) – dopisy ze dne 11. prosince 2024, podepsanými arcibiskupem Michalem (občanským jménem ThLic. Michal Dandár, Ph.D.), stěžovatelům oznámila, že s nimi ukončuje poměr duchovních s účinky obdobnými okamžitému zrušení pracovního poměru.

3. Stěžovatelé se bránili před civilními soudy žalobou na určení neplatnosti zrušení pracovního poměru. Obvodní soud pro Prahu 6 ji zamítl v záhlaví označeným rozsudkem. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudek prvostupňového soudu potvrdil. Obecné soudy, stručně řečeno, založily svá rozhodnutí na limitech plynoucích pro jejich přezkum z ústavního principu autonomie církví a náboženských společností (dále jen „církve“). Městský soud v tomto směru uvedl, že soudu rozhodujícímu v občanskoprávním řízení ve sporech o ukončení pracovního poměru duchovního přísluší přezkoumávat pouze existenci

úkonu způsobilého pracovní poměr ukončit a otázku, zda jej vydal orgán k tomu pověřený. V případě obou otázek dospěl k závěru, že kritéria byla splněna. Nejvyšší soud následně odmítl dovolání stěžovatelů.

II. Argumentace stěžovatelů

4. Stěžovatelé se ústavní stížností domáhají zrušení soudních rozhodnutí uvedených v návětí tohoto nálezu. Tvrdí, že obecné soudy porušily jejich ústavně zaručená práva na rovnost v právech podle čl. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), zákaz diskriminace podle čl. 3 odst. 1 Listiny, na svobodnou volbu povolání podle čl. 26 odst. 1 Listiny, na spravedlivé pracovní podmínky podle čl. 28 Listiny a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

5. Stěžovatelé tvrdí, že dopisy o okamžitém zrušení pracovního poměru nebyly způsobilé jejich pracovní poměr ukončit. Obecné soudy údajně pojaly princip autonomie církví jako dogma, v jehož důsledku neposkytly žádnou ochranu proti zásahu, který podstatným způsobem ovlivnil jejich profesní i existenční postavení a osobní integritu. Nadto namítají, že obecné soudy výslovně uvedly, že pokud by se jednalo o běžný pracovněprávní vztah, bylo by okamžité zrušení pracovního poměru bez uvedení důvodu neplatné. Takový rozdíl mezi ochranou stěžovatelů (duchovních) a zaměstnanců necírkevních institucí zakládá nerovné postavení, neboť stěžovatelé nemají možnost soudního přezkumu ani základních náležitostí právního jednání zaměstnavatele.

6. Dále stěžovatelé polemizují se způsobem, jakým obecné soudy aplikovaly závěry judikatury Ústavního soudu k církevní autonomii. Dřívější rozhodnutí Ústavního soudu totiž podle nich vychází z předpokladu, že existuje příslušný orgán církve, před nímž lze otázku trvání pracovního poměru projednat. V tomto případě však neexistuje, ačkoliv by podle vnitřních církevních předpisů měl být zřízen. Podle stěžovatelů tak bez jejich zavinění vzniklo právní vakuum, kdy ochrana v rámci církevních struktur neexistuje a současně je jim odepřena ochrana prostřednictvím civilních soudů. V takové situaci měly obecné soudy podle stěžovatelů věc přezkoumat, neboť autonomii církví nelze konstruovat jako prostor bezpráví uvnitř právního řádu.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem a procesní předpoklady řízení

7. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejší účastnici řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

8. Městský soud odkázal na odůvodnění svého rozsudku. Především zopakoval, že se stěžovatelé přijetím duchovních funkcí dobrovolně vzdali ochrany poskytované civilními soudy. Ve vztahu k tvrzenému nedostatečnému přezkumnému mechanismu uvnitř církve dále uvedl, že obecným soudům nepřísluší existenci a fungování těchto mechanismů přezkoumávat.

9. Nejvyšší soud zopakoval, že dle judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva mají o služebních poměrech duchovních rozhodovat zásadně vnitřní orgány církve, a přezkum okolností skončení služebního poměru tak obecným soudům nepřísluší. Co se týče absence vnitřního přezkumného mechanismu, Nejvyšší soud uvedl, že dle jeho informací tuto skutečnost stěžovatelé v průběhu řízení nikdy netvrdili ani nenavrhli důkazy k prokázání této skutečnosti.

10. Pražská pravoslavná eparchie se ve vyjádření ztotožnila s argumentací obecných soudů. Nad rámec toho uvedla, že ke zrušení pracovního poměru došlo způsobem aprobovaným vnitřními předpisy a že stěžovatelům byl k dispozici vnitřní přezkumný mechanismus.

11. Ve své replice stěžovatelé označují tvrzení Nejvyššího soudu a Pražské pravoslavné eparchie ohledně vnitřního přezkumného mechanismu za nepravdivá. Dle stěžovatelů absenci existence mechanismu tvrdili po celý průběh řízení a Pražská pravoslavná eparchie nedoložila, že by takový orgán fakticky existoval. Stěžovatelé uzavírají, že soudy rezignovaly na zkoumání

existence vnitřního přezkumného mechanismu, a postavily tak stěžovatele do právního vakua, neboť jim ochranu před svévolným zrušením pracovního poměru neposkytuje ani vnitřní organizace církve, ani obecné soudy.

12. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

13. Ústavní soud rozhodl podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez ústního jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci.

IV. Posouzení ústavní stížnosti

14. Ustanovení čl. 2 odst. 1 Listiny stanoví, že se stát nesmí vázat na náboženské vyznání. Z náboženské neutrality státu podle uvedeného ustanovení nelze dovozovat příkaz netečnosti veřejné moci vůči náboženství [jak je zřejmé již z nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. 11. 2002 (N 146/28 SbNU 295; 4/2003 Sb.), s. 324–325 SbNU, body 2 a 3]. Plyne z něj však, že Česká republika je sekulárním a konfesně neutrálním státem, který respektuje náboženský pluralismus a v němž platí oddělení státu od konkrétních náboženských vyznání [tzv. konkordátní nález sp. zn. Pl. ÚS 8/25 ze dne 25. 3. 2026 (58/2026 Sb.), bod 137; nález sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.), body 304–310].

15. V souvislostí s tím a také s kolektivním aspektem svobody vyznání (čl. 16 odst. 1 Listiny) zakotvuje čl. 16 odst. 2 Listiny autonomii církví, jejíž podstatou je samospráva vlastních záležitostí. Stanoví, že církve a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech. Jakkoli i pro tuto oblast se uplatní obecná limitační klauzule čl. 16 odst. 4 Listiny a připomenout lze i obecnou povinnost církví dodržovat při své činnosti na území České republiky její právní řád (viz např. body 130 a 132 cit. nálezu Pl. ÚS 8/25), jedním z praktických důsledků čl. 16 odst. 2 Listiny je to, že otázky spadající do oblastí církevní autonomie jsou zásadně vyloučeny ze soudního přezkumu [cit. nález sp. zn. Pl. ÚS 6/02, s. 310 SbNU; nález sp. zn. Pl. ÚS 2/06 ze dne 30. 10. 2007 (N 173/47 SbNU 253; 10/2008 Sb.), bod 47; nález sp. zn. IV. ÚS 34/06 ze dne 21. 11. 2007 (N 201/47 SbNU 597), bod 13]. To ostatně uvedl i Nejvyšší soud v bodě 16 napadeného usnesení, když citoval závěry nálezu sp. zn. IV. ÚS 3597/10 ze dne 20. 10. 2011 (N 181/63 SbNU 101), podle nichž princip autonomie církví nachází výraz v maximálním možném omezení zásahů státu do jejich činnosti s tím, že zejména jejich vnitřní záležitosti principiálně nelze činit předmětem soudního přezkumu.

16. Tato zásada se týká též personálních otázek, a to zejména ve vztahu k pracovnímu poměru (resp. zvláštnímu služebnímu poměru) duchovních v církvích a náboženských společnostech. Již v nálezu sp. zn. I. ÚS 211/96 ze dne 26. 3. 1997 (N 34/7 SbNU 227), s. 230 SbNU, se Ústavní soud přiklonil ke stanovisku, že rozhodováním civilních soudů o dalším trvání služebního poměru duchovního k církvi by došlo k nepřípustnému zásahu do vnitřní autonomie církve. Církve a náboženské společnosti samy posuzují způsobilost a požadovanou morální zachovalost osob k výkonu duchovenské činnosti. Ústavní soud tedy setrvale zastává právní názor, že obecné soudy zásadně nemohou rozhodovat o věcech služebního poměru duchovních k církvi, neboť by tím došlo k nepřípustnému zásahu do autonomní a nezávislé rozhodovací pravomoci církve [tak i v usnesení sp. zn. III. ÚS 136/2000 ze dne 31. 8. 2000 (U 30/19 SbNU 283), s. 285 SbNU; podobně též Evropský soud pro lidská práva v rozhodnutí o nepřijatelnosti ve věci *Dudová a Duda proti České republice* ze dne 30. 1. 2001 č. 40224/98, o níž Ústavní soud rozhodoval cit. nálezem sp. zn. I. ÚS 211/96]. Tuto zásadu Ústavní soud znovu nedávno zopakoval a potvrdil i v cit. konkordátním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 8/25, hovoře obecněji o zákazu zasahovat do vnitřní autonomie církví, o nemožnosti přezkoumávat jejich

vnitřní aktivity před českými soudy, včetně ustavování, změn nebo rušení vnitřních církevních orgánů a struktur, což konkrétně zahrnuje i personální otázky uvnitř církve: „orgány moci veřejné – soudy nevyjímaje – nemohou zasahovat do jmenování nebo odvolání duchovních ani tuto otázku posuzovat“ (body 117 a 118 cit. konkordátního nálezu).

17. Současně v tomto kontextu podle Ústavního soudu platí to, co uvedl již v cit. nálezu sp. zn. IV. ÚS 3597/10, že nelze ani rozlišovat, „zda je tvrzená neplatnost rozvázání služebního poměru, resp. zpochybnění jeho dalšího trvání opřena o skutečnost, že akt, jímž mělo dojít k rozvázání služebního poměru, je neplatný (resp. dle judikatury Nejvyššího soudu eventuálně nicotný) z toho důvodu, že jej vydal dle církevních předpisů nepříslušný orgán, nebo že je neplatný proto, že trpí jinou vadou spočívající v jakémkoli rozporu s církevními předpisy. Nemá žádné opodstatnění, aby jeden důvod eventuální neplatnosti rozvázání služebního poměru (spočívající v tom, že akt ... vydal nepříslušný orgán) mohl být podroben přezkumu civilními soudy, zatímco jiné důvody (spočívající například v nedostatku ve věcném obsahu takového aktu nebo v nedostatku jeho formy) by již podrobeny přezkumu civilních soudů být nemohly“. Judikatura Nejvyššího soudu, na kterou stěžovatelé v ústavní stížnosti odkazují (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 628/2006 ze dne 6. 3. 2007) a dle které může obecný soud zkoumat, zda rozhodnutí o zrušení služebního poměru duchovního vůbec existuje a zda toto rozhodnutí vydal oprávněný orgán církve, je tak v tomto ohledu judikaturou Ústavního soudu překonaná.

18. Předestřeným ústavním garancím církevní autonomie v personální oblasti *prima facie* odpovídá také zákonná úprava. Podle § 4 odst. 3 zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů, církve a náboženské společnosti spravují své záležitosti, mimo jiné ustanovují a odvolávají své duchovní podle svých předpisů nezávisle na státních orgánech. V této souvislosti je ovšem třeba zdůraznit, že jde o duchovní ve smyslu zákona o církvích a náboženských společnostech; je to tedy pojem státního (konfesního) práva. Současně však zákon o církvích a náboženských společnostech tento termín sám nedefinuje. Naplnění konkrétního obsahu tohoto pojmu je také projevem autonomie církví: to, kdo je duchovním, musí vyplývat ze základního dokumentu církve [podle § 10 odst. 3 písm. f) zákona o církvích a náboženských společnostech musí základní dokument obsahovat způsob ustavování a odvolávání duchovních a seznam v církvi a náboženské společnosti používaných označení duchovních]. Nemusí jít tedy o duchovní ve smyslu úzké kategorie duchovních podle interních předpisů církve či její terminologie, může jít o další kategorie osob podílejících se v církvi na duchovenské činnosti, které základní dokument jako duchovní ve smyslu zákona o církvích a náboženských společnostech označí.

19. Omezený soudní přezkum ukončení služebního poměru duchovních přitom nepředstavuje porušení práva na rovné zacházení. Rozdílná míra ochrany je důsledkem Listinou ústavně zaručeného práva na církevní autonomii v kombinaci se svobodným rozhodnutím být ustanoven do pozice duchovního v církvi.

20. Pro úplnost Ústavní soud poznamenává, že se v tomto nálezu nezabývá pracovněprávními poměry civilních či laických zaměstnanců církví [tedy jiných, než které základní dokument církve autonomně kategorizuje jako duchovní ve smyslu § 10 odst. 3 písm. f) zákona o církvích a náboženských společnostech] nebo zaměstnanců v servisních církevních organizacích či v organizacích od církví odvozených [srov. nález Ústavního soudu ze dne 30. 8. 2017 sp. zn. III. ÚS 3591/16 (N 161/86 SbNU 631) a přiměřeně rozsudek velkého senátu Soudního dvora Evropské unie ze dne 17. 3. 2026 ve věci C-258/24 *Katholische Schwangerschaftsberatung proti JB*]. Ani stěžovatelé ve své ústavní stížnosti nijak nezpochybňují skutečnost, z níž vycházely i obecné soudy, že byli duchovními Pravoslavné církve v českých zemích. Není proto žádný důvod v tomto nálezu nad rámec těchto skutkových okolností teoretizovat o tom, zda či jak dalece, v jakých jiných církevních organizacích či vůči

jakým jiným zaměstnancům se ústavně garantovaná autonomie církví spočívající v omezeném soudním přezkumu personálních rozhodnutí ještě uplatní.

21. S ohledem na uvedené ústavněprávní standardy dospěl Ústavní soud k závěru, že obecné soudy nepostupovaly protiústavně, když nepřezkoumaly náležitosti ukončení služebního poměru stěžovatelů jakožto duchovních ze strany Pražské pravoslavné eparchie.

22. V tomto ohledu by ústavní stížnost mohla být odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost, neboť uvedené právní závěry – při nezměněném ústavním pořádku – vyplývají z řady starších i novějších nálezů Ústavního soudu. Stěžovatelé nicméně vznáší související námitku, že obecné soudy měly jejich věc podrobit plnému přezkumu, a to s ohledem na nefunkčnost, resp. neexistenci vnitřního církevního orgánu povolaného k rozhodování sporů ohledně trvání služebního poměru, ačkoliv by podle církevních předpisů fungovat měl. V tomto směru stěžovatelé tvrdí, že citovaná judikatura Ústavního soudu vychází z předpokladu existence orgánu církve, před nímž lze otázku trvání služebního poměru projednat. Absence takového orgánu pak dle stěžovatelů zakládá porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 26 Listiny.

23. Tímto aspektem se Ústavní soud ve své nálezové judikatuře dosud přímo nezabýval, nicméně ani tuto námitku neshledal Ústavní soud důvodnou.

24. Stěžovatelé odkazují zejména na část cit. nálezu sp. zn. IV. ÚS 3597/10, ve které Ústavní soud uvádí, že „je na vedlejších účastnících, aby vyvolali řízení před příslušným orgánem stěžovatelky [církve], který je povolán otázku trvání jejich služebního poměru ke stěžovatelce rozhodnout, resp. pro posouzení majetkových nároků vedlejších účastníků vůči stěžovatelce bude v případném sporu (k jehož projednání je dána pravomoc civilních soudů) na stěžovatelce, aby se těmto nárokům ubránila tím, že prokáže rozhodnutím příslušného orgánu, že služební poměr vedlejších účastníků vůči stěžovatelce zanikl“. Tento závěr Ústavního soudu však nelze navzdory tvrzení stěžovatelů vykládat tím způsobem, že církev má povinnost takový orgán ustanovit a že v opačném případě musejí ochranu poskytnout obecné soudy.

25. Zaprvé platí, že soudy s ohledem na církevní autonomii nejsou oprávněny interpretovat vnitřní církevní předpisy, a to ani v případě pochybností o platnosti či dovolenosti určitého aktu (srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 1240/09 ze dne 26. 11. 2010; obdobně rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Holy Synod of the Bulgarian Orthodox Church (Metropolitan Inokentiy) a ostatní proti Bulharsku* ze dne 22. 1. 2009 č. 412/03 a 35677/04, § 120, 137; viz též cit. nález sp. zn. III. ÚS 3591/16, body 33 a 34). Došlo by totiž k absurdní situaci, kdy soudy by dle interpretace stěžovatelů v případě absence přezkumného orgánu musely poskytnout ochranu samy, zároveň by však vzhledem k uvedenému nemohly platnost ukončení služebního poměru duchovního vůbec posoudit.

26. Zadruhé se nelze s ohledem na výše podaný výklad čl. 16 odst. 2 Listiny vlamovat zadními vrátky do prostoru chráněného zásadou církevní autonomie prostřednictvím hodnocení funkčnosti a kvality vnitrocírkevních procesů a mechanismů státními orgány. Také z judikatury Evropského soudu pro lidská práva ostatně plyne, že v případě církví a náboženských společností je kolektivní aspekt svobody vyznání [čl. 9 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“)] významně propojen s garancemi svobody sdružování (čl. 11 odst. 1 Úmluvy). Z těchto ustanovení tak vyplývá ochrana proti státní ingerenci do oblasti vnitřní organizační struktury církví (přiměřeně rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Hasan a Chaush proti Bulharsku* ze dne 26. 10. 2000 č. 30985/96, § 62; a ve věci *Svyato-Mykhaylivska Parafiya proti Ukrajině* ze dne 14. 6. 2007 č. 77703/01, § 150).

27. Zatřetí stěžovatelé ve svém výkladu nálezové judikatury pomíjí, že jimi citované věty ohledně existence vnitrocírkevních mechanismů k rozhodování sporů Ústavní soud pronesl v kontextu posuzování mzdových a jiných majetkových nároků (bývalých) duchovních k církvi, které vznikly v důsledku ukončení služebního poměru nebo v souvislosti s ním. Ústavní soud zde (*obiter dictum*) poznamenal, že v případě soudního sporu ohledně

majetkových nároků – v tomto případě je pravomoc civilních soudů dána (již cit. nález sp. zn. I. ÚS 211/96) – bude na církvi, aby se těmto nárokům ubránila prokázáním rozhodnutí příslušného církevního orgánu, že služební poměr vedlejších účastníků vůči stěžovatelce zanikl (cit. nález sp. zn. IV. ÚS 3597/10). Ústavní soud připomíná, že v nyní posuzované věci strany vedou spor o trvání, resp. ukončení služebního poměru duchovních, nikoliv o majetkových nárocích duchovních v souvislosti s ukončením jejich služebního poměru.

28. Ústavní soud shrnuje, že obecné soudy nejenže nejsou oprávněny rozhodovat o trvání služebního poměru duchovních, ale ani v této souvislosti přezkoumávat, zda v rámci církve existuje orgán k ochraně práv duchovních vyplývajících z vnitřních předpisů církve, a nejsou oprávněny samy poskytnout ochranu v případě jeho absence. Tento závěr pak není v rozporu s právem na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy. Ústavní soud v tomto ohledu odkazuje na argumentaci Evropského soudu pro lidská práva ve věci cit. rozhodnutí *Dudová a Duda proti České republice*. Právo na soudní ochranu poskytuje procesní ochranu právům zaručených právním řádem. Služební poměr stěžovatelů jakožto duchovních byl však plně upraven vnitřními předpisy církve. V tomto ohledu tedy z právního řádu neplyne stěžovatelům právo, jehož ochrany by se prostřednictvím práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 Úmluvy mohli dovolávat.

29. Z uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Jana Wintra

Podle § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, uplatňuji odlišné stanovisko k odůvodnění nálezu sp. zn. I. ÚS 499/26. Vedou mne k tomu tyto důvody:

1. Souhlasím s tím, že ústavní stížnosti měly být zamítnuty, nebo odmítnuty. Soudům s ohledem na autonomii církví zaručenou čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) zásadně nepřísluší přezkoumávat vnitřní záležitosti církví (bod 15). Souhlasím také, že soudy nemohou zasahovat do jmenování nebo odvolání duchovních (bod 16). Jak nález uvádí, „v tomto ohledu by ústavní stížnost mohla být odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost, neboť uvedené právní závěry – při nezměněném ústavním pořádku – vyplývají z řady starších i novějších nálezů Ústavního soudu“ (bod 21).

2. Nález však v tomto bodě bohužel nekončí a dále rozšiřuje výluku ze soudního přezkumu ohledně církví. Nález se v bodě 28 v podstatě přiklání k americké koncepci „ministerial exception“, která jakýkoliv soudní přezkum a aplikaci např. antidiskriminačních předpisů zcela vylučuje. Senátní většina v bodě 28 shrnuje, že služební poměr duchovních je „plně upraven vnitřními předpisy církve“, a tak „z právního řádu neplyne stěžovatelům právo, jehož ochrany by se prostřednictvím práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 Úmluvy mohli dovolávat“. O takovém kategorickém pojetí mám silné pochybnosti. Podle mého názoru si lze představit situace, kdy takový přezkum vyloučen není, protože právo, jemuž je zaručena soudní ochrana, vyplývá např. z unijního práva.

3. Mám za to, že zejména judikatura Soudního dvora Evropské unie (dále jen „Soudní dvůr EU“) jde spíše opačným směrem. Soudní dvůr EU několikrát potvrdil, že církve nejsou vyňaty z oblasti působnosti unijní regulace v oblasti ochrany osobních údajů nebo diskriminace. V rozsudku ze dne 10. 7. 2018 ve věci C-25/17 *Tietosuojavaltuutettu* rozhodl, že náboženskou společnost a zvěstovatele, kteří jsou jejími členy, lze považovat za správce osobních údajů zpracovávaných těmito členy v rámci podomní kazatelské činnosti (ve smyslu obecného nařízení o ochraně osobních údajů – GDPR). V obecné rovině uvedl, že „povinnost každé osoby

dodržovat pravidla unijního práva v oblasti ochrany osobních údajů nelze totiž považovat za zásah do organizační autonomie uvedených společností“ (bod 75).

4. Podobně Soudní dvůr EU v rozsudcích velkého senátu ze dne 17. 4. 2018 ve věci C-414/16 *Egenberger* a ze dne 17. 3. 2026 ve věci C-258/24 *Katholische Schwangerschaftsberatung* aplikoval antidiskriminační směrnici (2000/78/ES) na vztahy mezi církví a jejími pracovníky (byť v obou případech nešlo o duchovní, ale o jiné církevní zaměstnance). V bodě 58 rozsudku *Egenberger* uvedl, že ačkoliv článek 17 Smlouvy o fungování Evropské unie vyjadřuje neutralitu Unie vůči tomu, jak členské státy organizují své vztahy s církvemi a náboženskými sdruženími nebo společenstvími, „tento článek naopak nemůže vést k tomu, že dodržování kritérií stanovených v čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78 nebude podléhat účinnému soudnímu přezkumu“. Citovaný čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78/ES stanovuje úzce specifikovanou výjimku ze zákazu diskriminace, která se vztahuje výslovně k církvím a náboženským společnostem a jen k odlišování na základě náboženského vyznání, přičemž „neospravedlňuje diskriminaci na jiném základě“. V bodě 62 rozsudku *Katholische Schwangerschaftsberatung* Soudní dvůr EU vyložil tento článek tak, že „přísluší případně nezávislému orgánu a v poslední instanci vnitrostátnímu soudu, a nikoli dotyčné církvi nebo organizaci, aby posoudil, zda je profesní požadavek stanovený dotčenou církví nebo organizací z důvodu povahy dotyčných činností nebo podmínek jejich výkonu, podstatný, legitimní a odůvodněný“ se zřetelem k etice dané organizace.

5. Jinými slovy, z uvedených rozsudků podle mě vyplývá, že práva a povinnosti podle unijního práva platí pro všechny, a naopak z ničeho podle mě neplyne, že by se nevztahovaly na poměr mezi duchovními a církvemi. Vyplývají-li duchovním i církvím práva a povinnosti z unijního práva, nelze říci, že by z právního řádu neplynulo žádné právo, kterého by se duchovní mohli dovolávat, jak senátní většina uvádí. Právo na účinnou soudní ochranu unijních práv pak zaručuje čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie.

6. Také závěr, že církve si samy určí ve svém základním dokumentu, které pozice jsou pozice duchovního ve smyslu § 4 odst. 3 zákona o církvích a náboženských společnostech (bod 18 nálezu), přičemž soudy nejsou oprávněny interpretovat vnitřní církevní předpisy (bod 25), je podle mého názoru v napětí s judikaturou Soudního dvora EU a dokonce i s judikaturou našeho Ústavního soudu. Nález Ústavního soudu ze dne 30. 8. 2017 sp. zn. III. ÚS 3591/16 (N 161/86 SbNU 631) naopak přiznává soudům pravomoc přezkoumat, kdo je a kdo není duchovní dané církve, je-li věc sporná (srov. zejm. body 27, 28 a 46), a podle rozsudku Soudního dvora EU *Katholische Schwangerschaftsberatung* je na soudech (a ne na církvích), aby posoudily, zda je odlišné zacházení s daným pracovníkem církve nezbytné s ohledem na skutečnou povahu výkonu dané funkce (srov. zejm. body 55 a 62).

7. Princip přednosti unijního práva před vnitrostátním právem (včetně ústavního) je obecně znám (viz rozsudek Soudního dvora EU ze dne 17. 12. 1970 ve věci C-11/70 *Internationale Handelsgesellschaft*) a ústavní soudy z tohoto principu formulovaly jen velmi úzké výjimky ve prospěch základů státní svrchovanosti, podstatných náležitostí demokratického právního státu nebo ochrany před překračováním pravomocí orgánem Evropské unie [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 50/04 ze dne 8. 3. 2006 (N 50/40 SbNU 443; 154/2006 Sb.) a Pl. ÚS 19/08 ze dne 26. 11. 2008 (N 201/51 SbNU 445; 446/2008 Sb.)].

8. Přitom ani z českého ústavního pořádku takové vyloučení soudního přezkumu nevyplývá (a už vůbec ne jako podstatná náležitost demokratického právního státu). Právo církví na autonomii zaručené čl. 16 odst. 2 Listiny není absolutní a podle čl. 16 odst. 4 výslovně připouští omezení. Dostane-li se církevní autonomie do konfliktu s jiným základním právem nebo ústavně chráněnou hodnotou, je rolí soudů, aby s ohledem na čl. 4 Listiny posoudily, nakolik je církevní autonomie narušena oproti jinému právu nebo hodnotě (např. právu nebýt diskriminován). Ačkoliv nález v bodě 15 omezení autonomie církví připouští, v následujících

bodech církevní autonomii v řešených otázkách absolutizuje a jakékoliv poměřování s jinými ústavně chráněnými hodnotami v podstatě vylučuje.

9. Souhlasím, že není důvod „nad rámec těchto skutkových okolností teoretizovat o tom, zda či jak dalece, v jakých jiných církevních organizacích či vůči jakým jiným zaměstnancům se ústavně garantovaná autonomie církví spočívající v omezeném soudním přezkumu personálních rozhodnutí ještě uplatní“ (bod 20 nálezu). V tomto odlišném stanovisku neteoretizuji. Vymezuji se vůči praktickým dopadům tohoto nálezu o výluce ze soudního přezkumu, které jsou obecné a mohou ovlivnit osud budoucích případů týkajících se pracovníků v církvi. Přestože bych tedy posuzované ústavní stížnosti odmítl, resp. zamítl, proti rozebraným obecným závěrům se s obdobnou mírou obecnosti vymezuji.

10. Aby mi bylo dobře rozuměno – nemyslím si, že by měly státní orgány včetně soudů rozhodovat, kdo má a nemá zastávat duchovní funkce uvnitř církve. Myslím si ale, že soudy mohou rozhodovat o tom, jestli církev vůči svým pracovníkům včetně duchovních neporušuje právní řád státu, v němž působí, a v případě porušení přiznat poškozenému náhradu újmy. V České republice platí právo pro všechny – a všichni jsou si před ním rovni – včetně církví a duchovních.

Č. 94
Podmínky zastavení řízení při absenci tlumočníka dle zákona o pobytu cizinců
(sp. zn. Pl. ÚS 18/25 ze dne 24. června 2026; 140/2026 Sb.)

Ustanovení § 169r odst. 1 písm. l) zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 255/2019 Sb., musí být v souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod vykládáno tak, že umožňuje zastavit řízení o žádosti jen tehdy, neplní-li žadatel svou povinnost obstarat si tlumočníka či osobu, která splňuje podmínky pro ustanovení tlumočníkem, a zároveň nelze-li bez využití tlumočníka o žádosti meritorně rozhodnout; tím nejsou dotčeny případné další podmínky pro zastavení řízení.

Nález

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy soudu Josefa Baxy (soudce zpravodaj) a soudkyň a soudců Michala Bartoně, Lucie Dolanské Bányaiové, Milana Hulmáka, Veroniky Křesťanové, Jiřího Přibáně, Dity Řepkové, Martina Smolka, Jana Svatoně, Jana Wintra a Daniely Zemanové o návrhu Krajského soudu v Brně na zrušení § 169r odst. 1 písm. l) zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 255/2019 Sb., za účasti Parlamentu jako účastníka řízení a vlády a veřejného ochránce práv jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Návrh se zamítá.

II. Ustanovení § 169r odst. 1 písm. l) zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 255/2019 Sb., musí být v souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod vykládáno tak, že umožňuje zastavit řízení o žádosti jen tehdy, neplní-li žadatel svou povinnost obstarat si tlumočníka či osobu, která splňuje podmínky pro ustanovení tlumočníkem, a zároveň nelze-li bez využití tlumočníka o žádosti meritorně rozhodnout; tím nejsou dotčeny případné další podmínky pro zastavení řízení.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. Krajský soud v Brně („krajský soud“ nebo „navrhovatel“) se obrátil na Ústavní soud s návrhem na zrušení § 169r odst. 1 písm. l) zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 255/2019 Sb., („zákon o pobytu cizinců“). Podle napadeného ustanovení správní orgán usnesením zastaví řízení o žádosti, jestliže cizinec „prohlásil, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, a neobstaral si na své náklady ve lhůtě stanovené správním orgánem tlumočníka nebo osobu, která splňuje podmínky pro ustanovení tlumočníkem podle zákona o soudních tlumočnících a soudních překladatelích, ačkoli správní orgán o této povinnosti cizince prokazatelně poučil“.

2. Ve věci, kterou se krajský soud zabývá, cizinec požádal písemně na předepsaném formuláři o prodloužení platnosti zaměstnanecké karty. Ta představuje jeden z druhů pobytového oprávnění. V průběhu řízení byl kvůli pochybnostem správního orgánu o skutkovém stavu předvolán k výslechu. U prvního výslechu prohlásil, že neovládá jazyk, v němž se řízení vede. Byl proto poučen, že k dalšímu výslechu se musí dostavit se zapsaným tlumočníkem nebo osobou, která může být tlumočníkem ustanovena. K druhému výslechu se dostavil s osobou, která ale podle správních orgánů nemohla být ustanovena tlumočníkem. Pro jazyk cizince je podle nich k dispozici dostatek zapsaných tlumočníků, daná osoba navíc byla podjatá. Navazujícím písemným podáním se již správní orgány věcně nezabývaly a řízení o žádosti cizince podle napadeného ustanovení zastavily.

3. Podle krajského soudu napadené ustanovení omezuje rozsah soudního přezkumu. Zužuje totiž přezkum pouze na otázku, zda byly splněny podmínky pro zastavení řízení podle napadeného ustanovení. Toto omezení krajský soud vyhodnotil jako neústavní, a proto podal návrh na jeho zrušení. Krajský soud mimo jiné uvádí, že správnímu orgánu nic nebránilo o žádosti meritorně rozhodnout i bez tlumočníka a že cizinec si při opatřování tlumočníka (osoby, která by jím mohla být ustanovena) ani nepočínal obstrukčně.

4. Ústavní soud shledal, že znění napadeného ustanovení skutečně může vést k neústavním důsledkům, na které krajský soud upozorňuje. Dospěl ale k závěru, že je možné jej ústavně konformně vyložit zužujícím způsobem, který namítanou neústavností netrpí.

II. Průběh předchozích řízení

5. Původ věci řešené krajským soudem je následující. Dne 27. 2. 2023 podal cizinec (žalobce) hovořící ukrajinsky žádost o prodloužení doby platnosti zaměstnanecké karty. Podle žádosti chtěl být nadále zaměstnán u svého dosavadního zaměstnavatele (družstva), a to na místě s pracovním zařazením „Montážní dělníci výrobků z kovů“. K žádosti doložil i pracovní smlouvu. Podle údajů z centrální evidence volných pracovních míst však byla pracovní pozice, na které chtěl působit, charakterizována klasifikací „Pracovníci odvozu a recyklace odpadů“.

6. Ministerstvo vnitra („ministerstvo“) nakonec v souvislosti s tímto rozporem předvolalo žalobce k výslechu. Poučilo ho, že výslech bude veden v českém jazyce a že žalobce si musí tlumočníka obstarat sám a na své náklady. V poučení bylo dále uvedeno, že není-li pro daný jazyk tlumočník do seznamu zapsán, nebo nemůže-li tlumočník zapsaný do seznamu úkon provést, nebo jestliže by provedení úkonu tlumočníkem zapsaným do seznamu bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady, může správní orgán ustanovit jako tlumočníka i osobu, kterou si žalobce obstará na své náklady a která není zapsána do seznamu tlumočníků. Musí však splňovat podmínky pro ustanovení tlumočníkem (nyní upravené zákonem č. 354/2019 Sb., o soudních tlumočnících a soudních překladatelích). Konečně bylo v poučení uvedeno, že pokud si žalobce k výslechu neobstará tlumočníka, ministerstvo výslech neprovede a předvolá ho na nový termín výslechu. Jestliže si ani tehdy tlumočníka nezajistí, bude řízení o žádosti zastaveno podle napadeného ustanovení.

7. U prvního výslechu dne 12. 10. 2023 žalobce uvedl, že neovládá český jazyk, v němž je vedeno řízení. Ministerstvo ho proto v souladu s předchozím poučením předvolalo na nový termín a opět ho poučilo, že neobstará-li si tlumočníka nebo osobu splňující požadavky na ustanovení tlumočníkem, bude řízení zastaveno podle napadeného ustanovení.

8. K druhému výslechu dne 21. 11. 2023 se žalobce dostavil s předsedou družstva, u kterého byl zaměstnán. Předsedu družstva navíc již v žádosti označil za svého zástupce. Ministerstvo do úředního záznamu uvedlo, že žalobce se k výslechu opakovaně dostavil bez tlumočníka, žalobce se zástupcem záznam podepsali, ale tiskacím písmem doplnili slovo „nesouhlasíme“.

9. Následující den, tedy 22. 11. 2023, žalobce zaslal ministerstvu přípis, ve kterém vysvětluje, že do žádosti mylně uvedl pracovní pozici „Montážní dělníci výrobků z kovů“,

správně měla být uvedena pracovní pozice „Pracovníci odvozu a recyklace odpadů“. Na tuto pozici mu byla vydána a prodlužována zaměstnanecká karta již v předchozích řízeních. Nikdy ji nezměnil. Dokládal to i čestnými prohlášeními a pracovní smlouvou. K uvedení jiné pracovní pozice došlo zřejmě při zpracování žádosti. Poukázal též na to, že se k výslechům vždy dostavil, i když se mu nepodařilo zajistit tlumočníka zapsaného v seznamu tlumočníků.

10. Ministerstvo však na tento přípis nereagovalo. O necelý rok později usnesením ze dne 15. 10. 2024 řízení o žádosti o prodloužení doby platnosti zaměstnanecké karty zastavilo podle napadeného ustanovení. Uvedlo, že žalobce předvolalo k výslechu, k němuž si ale neobstaral ve stanovené lhůtě na své náklady tlumočníka.

11. Žalobce podal odvolání ke Komisi pro rozhodování ve věcech pobytu cizinců („komise“). Namítal mimo jiné, že k výslechu se dostavil se svým zástupcem, tedy s předsedou družstva, u něhož je zaměstnán. Ten hovoří ukrajinsky, ale také dobře česky, protože zde žije více než 20 let, a tak mohl při výslechu tlumočit. Žalobce měl za to, že postačí, pokud se k výslechu dostaví s někým, kdo ovládá jeho jazyk a dovedl by tlumočit. Poukázal též na to, že v České republice pobývá již několik let a veškeré povinnosti řádně plní.

12. Komise rozhodnutím ze dne 12. 2. 2025 zamítla odvolání žalobce a potvrdila usnesení ministerstva. Výslech žalobce byl podle ní nezbytný pro zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Předseda družstva, který se s žalobcem dostavil, přitom při výslechu tlumočení zajistit nemohl. Nebyly splněny zákonné podmínky, aby byl v této věci ustanoven tlumočníkem. V řízení totiž šlo o tlumočení do ukrajinského jazyka, pro který je v seznamu zapsáno dost tlumočníků, navíc existovaly pochybnosti o nepodjatosti předsedy družstva.

13. Proti rozhodnutí komise podal žalobce správní žalobu spojenou se žádostí o odkladný účinek. Krajský soud žalobě dne 22. 4. 2025 přiznal odkladný účinek. Dále dospěl k závěru, že napadené ustanovení, podle kterého bylo správní řízení zastaveno, je v rozporu s ústavním pořádkem. Řízení o žalobě proto přerušil a podal Ústavnímu soudu návrh na zrušení tohoto ustanovení podle čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky a § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

III. Argumentace navrhovatele

14. Navrhovatel namítá, že napadené ustanovení je v rozporu s právem na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod („Listina“) ve spojení s právem na svobodnou volbu povolání podle čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny. Též namítá, že je v rozporu s právem na tlumočníka podle čl. 37 odst. 4 Listiny.

15. Zastavení řízení podle navrhovatele představuje nepřiměřeně přísný následek toho, že si žadatel neobstaral tlumočníka. Ústavní soud nálezem sp. zn. Pl. ÚS 41/17 ze dne 27. 11. 2018 (N 189/91 SbNU 329; 16/2019 Sb.) zrušil podobné ustanovení o zastavení řízení v zákoně o pobytu cizinců. Z nálezu vyplývá, že právo na přístup k soudu se nevyčerpává pouhým předložením věci k rozhodnutí, ale obsahuje také právo na meritorní rozhodnutí o předložené věci. Zastavením správního řízení tuto část práva na přístup k soudu není možné naplnit. Napadené ustanovení brání nejen pokračování správního řízení, ale i následnému přístupu k soudu ve smyslu čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny. Má účinek výluky ze soudního přezkumu, protože komise ani správní soud v případě použití napadeného ustanovení nemohou zkoumat, zda žadatel splňuje hmotněprávní podmínky pro vydání povolení k pobytu. Mohou jen posoudit, zda ve věci existovaly důvody pro zastavení řízení.

16. Napadené ustanovení zasahuje i do jádra práva na svobodnou volbu povolání zaručenou čl. 26 Listiny. Ve věci žalobce mělo ministerstvo posoudit, zda žalobce splňuje podmínky pro prodloužení doby platnosti zaměstnanecké karty, a zda tak dá průchod jeho základnímu právu na svobodnou volbu povolání. Napadené ustanovení však přikazuje řízení o žádosti zastavit, a tím žalobci odnímá ochranu tohoto základního práva. V řízeních o jiných

pobytových oprávněních vytváří stejnou překážku pro ochranu mnoha dalších základních práv, včetně těch nederogovatelných.

17. Navrhovatel zdůrazňuje, že napadené ustanovení bezpodmínečně přikazuje zastavit řízení i v případě, že by jinak ministerstvo mělo dostatek podkladů pro věcné rozhodnutí. Nehraje roli, zda byl výslech potřeba a zda by ministerstvo mohlo žádost věcně posoudit i bez něj. Napadené ustanovení tak vede k odepření spravedlnosti.

18. Podle navrhovatele napadené ustanovení absolutizuje zájmy, kvůli kterým je zákonodárce přijal, a zcela pomíjí individuální zájmy cizinců včetně jejich základních práv. Důvodová zpráva uvádí, že před přijetím napadeného ustanovení nebylo možné nijak postihnout cizince, kteří nesplnili svou povinnost plynoucí ze správního řádu zajistit si na své náklady tlumočníka. Toho jim na své náklady musel zajistit správní orgán, který pak jen obtížně mohl vymoci tlumočné na cizincích. Cílů plynoucích z důvodové zprávy však bylo možné dosáhnout i jinak.

19. Ministerstvo by dle navrhovatele mohlo samo tlumočníka cizinci ustanovovat oproti záloze na tlumočné. Šlo by už o jistou formu postihu za to, že si cizinec nezajistil tlumočníka sám, a současně by tato úprava v podstatné míře bránila tomu, aby náklady na tlumočné nesl stát. Silnější formou postihu, která by také přinesla určitou finanční částku veřejnému rozpočtu, by mohla být zvláštní skutková podstata pořádkové pokuty. Napadené ustanovení by také daných cílů dosahovalo, pokud by jej zákonodárce konstruoval jako nejzazší možný prostředek řešení nesoučinnosti žadatele (*ultima ratio*). Nyní má povahu *prima ratio*, protože se má použít hned při prvním nesplnění povinnosti zajistit si tlumočníka. Ministerstvo nadto nemá žádný prostor pro úvahu či jiný postup. Musí podle napadeného ustanovení postupovat, ať už je celková procesní a důkazní situace jakákoliv.

20. Pokud by zastavení řízení bylo až nejzazším prostředkem, i tak by dle přesvědčení navrhovatele vyvolávalo otázku ústavnosti tohoto řešení. Mohlo by však navazovat na prokázané obstrukční jednání žadatele (nebo uložení pořádkové pokuty) při zajišťování si tlumočníka. Mohlo by v sobě také mít určitou bezpečnostní klauzuli, podle níž by se dalo použít, jen pokud by nebylo možné ve věci rozhodnout na základě dosavadního obsahu spisu. Věcné rozhodnutí o žádosti by vždy mělo mít přednost před různými procesními odbočkami od tohoto hlavního cíle každého správního (i soudního) řízení.

21. Situace, která nastala ve věci žalobce, navíc měla podle navrhovatele různá jiná procesní řešení, která by umožňovala zjistit skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Za účelem zjištění skutkového stavu ministerstvo mohlo ještě předvolat jiné svědky, např. kolegy žalobce. Mohlo také jako svědka vyslechnout i předsedu družstva, pro které žalobce pracuje, pokud se už k ministerstvu osobně dostavil. Žalobce nadto na vzniklou situaci reagoval přípisem ze dne 22. 11. 2023 (bod 9 výše). Použitím napadeného ustanovení se však ministerstvo „vyvléklo“ z povinnosti reagovat na vysvětlení žalobce v daném přípise.

22. Podle navrhovatele tedy existují jiné možnosti, jejichž využitím lze dosáhnout sledovaných legitimních cílů v podobné (či ještě větší) míře. Řešení zvolené v napadeném ustanovení proto neobstojí v testu potřebnosti coby druhém kroku testu proporcionality. Ten se uplatní i u práva jednotlivce na jinou právní ochranu včetně následné ochrany soudní podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny. Napadené ustanovení pro svoji nepřiměřenost zasahuje samu podstatu tohoto základního práva. A stává se „kanónem“, který ministerstvo musí používat na procesní „mouchu“ v podobě nezajištění si tlumočníka. Není to přitom nezbytné.

23. Navrhovatel dále namítá, že napadené ustanovení porušuje právo na tlumočníka podle čl. 37 odst. 4 Listiny. Z ústavně zaručeného práva se stává přísně vynucovaná povinnost, jejíž nesplnění vede k ukončení řízení o žádosti.

24. Neobvyklou přísnost napadeného ustanovení dokládá i úprava tlumočení nejen v soudních procesních řádech, ale i v § 76c zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů,

v § 69 odst. 1 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), či v § 76 odst. 3 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád. Tato ustanovení nezakotvují stejný následek jako napadené ustanovení. Pokud si účastník nezajistí tlumočníka v daňovém řízení, nevede to samo o sobě např. u žádosti o vrácení DPH k zastavení řízení. Je zde nezdůvodnitelná nerovnost mezi tím, jak různé procesní předpisy danou situaci řeší. Navrhovatel nevidí důvod, jakým ospravedlnit, že právě v řízení o žádosti podle zákona o pobytu cizinců je oproti jiným řízením nutné, aby nesplnění povinnosti zajistit si tlumočníka vedlo k zastavení řízení. Žalobce by hypoteticky mohl být účastníkem všech těchto různých řízení, a přitom by s ním veřejná moc zacházela daleko nejpřísněji v řízení podle zákona o pobytu cizinců – ač by tam šlo o jeho dost možná nejdůležitější zájem, tj. o možnost v České republice pobývat a pracovat.

IV. Vyjádření účastníka a vedlejších účastníků řízení, replika navrhovatele

25. Ústavní soud vyzval Poslaneckou sněmovnu a Senát, jednající jménem Parlamentu jako účastníka řízení, aby se vyjádřily k návrhu na zahájení řízení (§ 69 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). Dále vyzval vládu a veřejného ochránce práv, aby v zákonem stanovené lhůtě sdělili, zda vstupují jako vedlejší účastníci do řízení, a eventuálně se k návrhu vyjádřili (§ 69 odst. 2 a 3 téhož zákona). Vyjádření následně Ústavní soud přeposlal navrhovateli k replice.

IV.1 Vyjádření Parlamentu

26. Poslanecká sněmovna ve vyjádření podrobně shrnula průběh legislativního procesu přijetí zákona č. 222/2017 Sb., jímž bylo napadené ustanovení vloženo do zákona o pobytu cizinců. Zákon č. 222/2017 Sb. byl schválen potřebnou většinou poslanců, podepsán příslušnými ústavními činiteli a řádně vyhlášen. Zákonodárný sbor jednal v přesvědčení, že přijatý zákon je v souladu s Ústavou a právním řádem.

27. Senát ve vyjádření rovněž uvedl, že napadené ustanovení bylo vloženo do zákona o pobytu cizinců jako součást velkého komplexu změn zákonem č. 222/2017 Sb. Od té doby bylo napadené ustanovení měněno pouze jednou, a to technicky (zákon č. 255/2019 Sb.). Vyjádření dále podrobně shrnuje průběh legislativního procesu přijetí zákona č. 222/2017 Sb. a průběh rozpravy v Senátu, včetně podstatných vystoupení senátorů. Napadené ustanovení ovšem zůstalo mimo diskusní příspěvky senátorů. Senát uzavřel, že při projednávání návrhu zákona č. 222/2017 Sb. postupoval v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

IV.2 Vyjádření vlády

28. Vláda ve svém vyjádření uvedla, že pokud měl navrhovatel za to, že použití napadeného ustanovení bylo ve věci žalobce nesprávné a že správní orgány měly rozhodnout meritorně, mohl jejich rozhodnutí zrušit. Napadené ustanovení nebrání v přístupu k soudu, ale postihuje nesoučinnost žadatele o pobytové oprávnění. Zastavení řízení z důvodu neplnění procesních povinností je běžným nástrojem správního řízení. Ustanovení § 66 odst. 1 písm. c) správního řádu podobně reaguje na nesoučinnost žadatele, který neodstraní nedostatky své žádosti, kvůli nimž nelze vůbec posuzovat, zda jsou dány hmotněprávní podmínky pro vyhovění žádosti.

29. Argumentace navrhovatele opírající se o nález sp. zn. Pl. ÚS 41/17 je podle vlády nepřiléhavá, neboť zrušený § 169r odst. 1 písm. j) zákona o pobytu cizinců zamezoval získání povolení k pobytu a absolutně bránil soudní ochraně bez ohledu na procesní chování žadatele. Napadené ustanovení je přímým důsledkem nečinnosti žadatele. Účelem výslechu je řádné zjištění skutkového stavu. Správní orgán podnikne kroky k meritornímu rozhodnutí, ale vzhledem k porušení povinnosti cizince obstarat si tlumočníka nemůže zjistit skutečný stav věci, a proto je nutné řízení zastavit.

30. Napadené ustanovení nevylučuje soudní přezkum, neboť žadatel může nechat přezkoumat procesní postup správního orgánu. Pokud by byla přijata myšlenková konstrukce navrhovatele, že zastavení řízení z důvodu opakovaných procesních pochybení žadatele je v rozporu s ústavním pořádkem, protože brání meritornímu rozhodnutí, mohlo by to *ad absurdum* znamenat, že v rozporu s ústavním pořádkem jsou všechna ustanovení o zastavení řízení z důvodu neodstranění vad podání nebo nezaplacení správního poplatku.

31. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu neexistuje ústavním pořádkem garantované právo cizince pobývat na území České republiky. Možnost cizince vykonávat práva v čl. 26 Listiny by měla být uplatňována v rámci jeho oprávněného pobytu na území České republiky. Výkon výdělečné činnosti je podmíněn oprávněným pobytem na území, nikoli naopak. Případný výkon práva podle čl. 26 Listiny by neměl ospravedlňovat neomezené a ničím nerušené oprávnění cizince pobývat na území. Ustanovení čl. 26 odst. 4 Listiny nadto umožňuje, aby zákon stanovil odchylnou úpravu pro cizince. Zastavení řízení navíc nevede k absolutní ztrátě práv, neboť cizinec může podat novou žádost.

32. Napadené ustanovení podle vlády sleduje následující legitimní cíle: efektivní fungování veřejné správy, zajištění spravedlivého a předvídatelného postupu vůči účastníkům řízení, ochranu veřejných financí a ochranu před záměrným obstrukčním jednáním v řízení. Stát je povinen zajišťovat efektivní veřejnou správu, šetřit veřejné prostředky a zajišťovat efektivitu rozhodovacího procesu. Nezajištění tlumočníka prodlužuje řízení, zvyšuje náklady a blokuje rozhodování. V řízení o žádosti je naprosto adekvátní, aby náklady na tlumočníka nesl žadatel. Je to běžné i v jiných řízeních.

33. Stát nemá povinnost obstarávat tlumočníka na své náklady. Spravedlivý proces a předvídatelný postup je zajištěn tím, že napadené ustanovení podmiňuje zastavení řízení předchozím prokazatelným poučením účastníka řízení o jeho právech a povinnostech, poskytnutím dostatečné lhůty k naplnění povinnosti a v neposlední řadě i možností přivést jinou osobu jako tlumočníka, jsou-li pro to splněny zákonné podmínky. Povinnost žadatele aktivně se podílet na řízení a zajistit si tlumočníka brání zneužívání práva na tlumočníka a zdržování řízení. Pokud si žadatel neopatří k výslechu tlumočníka, není možno výslech provést, nelze tedy zjistit stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti ve smyslu § 3 správního řádu, a proto nelze o žádosti meritorně rozhodnout.

34. Žádné alternativní návrhy (ustanovení tlumočníka automaticky na náklady státu, pořádkové pokuty atd.) neodstraní hlavní problém, kterým je zajištění odpovědnosti účastníka řízení za procesní součinnost a prevence zneužívání institutu tlumočníka k obstrukcím. Procesní prostředky představené navrhovatelem navíc neřeší situaci, kdy nelze řízení věcně dokončit kvůli absenci tlumočení.

35. Účastnický výslech je jedním z důležitých důkazních prostředků, prostřednictvím něhož je zjišťován stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Je to především žadatel sám, kdo dokáže nejlépe popsat, jakou prací se ve skutečnosti zabývá, kde a pro koho a zda například nevykonává nelegální práci. Výslech kolegů žalobce v původním řízení by nebyl rovnocenným procesním postupem.

36. Bez výslechu žadatele s řádným tlumočením nelze skutkový stav bezpečně zjistit – jde o neodstranitelnou překážku meritorního posouzení věci. Správní orgán pak nemá jinou možnost než řízení zastavit, jinak by postupoval libovolně či spekulativně. Zastavení řízení je navíc přiměřené, neboť tato sankce přichází až poté, co žadatel nesplní povinnost zajistit si tlumočení, o níž byl řádně poučen.

37. Pokud jde o namítané porušení čl. 37 odst. 4 Listiny, správní řád právo na tlumočníka v obecné rovině spojuje s aktivitou jednajícího. Podle § 16 odst. 3 správního řádu má každý právo na tlumočníka, kterého si v řízení o žádosti obstará sám na své náklady. Odkazy navrhovatele na daňový a exekuční řád jsou nepřiléhavé, neboť tato řízení neprobíhají na žádost, ale jsou zahajována z moci úřední. Exekuční řád nadto neupravuje, kdo hradí náklady

za tlumočníka a jejich případné vymáhání. Řízení o vydání pobytového oprávnění probíhají výhradně na základě žádosti. V řízení o pobytovém oprávnění je navíc provedení výslechu častým důkazním prostředkem. Proto s ohledem na zásadu hospodárnosti a nakládání s veřejnými prostředky není možné, aby ministerstvo hradilo náklady spojené s provedením tlumočnického úkonu.

38. Zatímco při postupu podle daňového nebo exekučního řádu nebo v jiných typech správního řízení budou účastníky řízení občané České republiky, cizinci i právnické osoby, podle zákona o pobytu cizinců jsou žadateli (téměř) pouze cizinci. U cizinců právní řád znalost českého jazyka obecně nepředpokládá. Podle vlády je tak vysoce pravděpodobné, že cizinec jako žadatel při výslechu nebude schopen komunikovat bez tlumočníka.

IV.3 Vyjádření veřejného ochránce práv

39. Veřejný ochránce práv se naopak s návrhem ztotožnil. Pokud ministerstvo řízení zastaví, žadatelé o pobyt za určitých okolností (typicky v žádosti o prodloužení platnosti pobytu) zůstanou na území bez jakéhokoliv pobytového oprávnění. Musí pak vycestovat do země původu a požádat o nové povolení k pobytu, což je velmi zdlouhavý a finančně náročný proces. Automatické zastavení řízení a neprodloužení pobytu cizinci, bez ohledu na jeho individuální situaci, může mít zásadní následky pro jeho soukromý a rodinný život, ale i pro práci či vzdělání. Tento formalistický přístup, který neumožňuje individuální posouzení případu, „trestá“ za jazykovou bariéru osobu, která se může nacházet ve zranitelné situaci, a to bez ohledu na reálné důvody, kvůli nimž si neobstarala tlumočníka.

40. Zastavení řízení z důvodu neobstarání si tlumočníka je v rozporu s požadavkem přiměřenosti. Zásada přiměřenosti je nezbytná k vyvážení rovnováhy mezi výkonem efektivní správy a ochranou základních práv. Vyžaduje, aby správní orgán při omezování přístupu k právům cizince zvážil, zda není možné zvolit méně omezující prostředek, např. ustanovit tlumočníka z moci úřední nebo vyčkat na jeho zajištění, zejména jde-li o jazykovou bariéru jako objektivní překážku pro řádné dokončení řízení.

41. Ve věci žalobce bylo bez ohledu na jazykovou bariéru rozhodnuto automaticky, bez zohlednění dopadu na rodinný a soukromý život. Správní orgán by měl v takových případech pečlivě zvážit, zda je zásah do rodinného a soukromého života přiměřený a nezbytný k dosažení sledovaného cíle. Měl by posoudit, zda existují méně invazivní opatření, která by dosáhla stejného cíle, aniž by došlo k tak závažnému narušení rodinného a soukromého života.

IV.4 Replika navrhovatele

42. Navrhovatel v replice k vyjádření vlády uvedl, že napadené ustanovení vede při řešení věci k neústavním důsledkům a bylo nutné podat návrh podle čl. 95 odst. 2 Ústavy. Napadené ustanovení zasahuje do základních práv tím, že v případě neobstarání si tlumočníka ukládá správnímu orgánu povinnost zastavit řízení o žádosti. Jádro problému v posuzované věci i v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 41/17 spočívá v tom, že legitimní cíle jsou dosahovány za pomoci procesního prostředku (zastavení řízení), jímž se absolutizuje veřejný zájem a pomíjí zájem individuální.

43. Odkazovaným nálezem zrušený § 169r odst. 1 písm. j) zákona o pobytu cizinců podmiňoval zastavení řízení o žádosti tím, že ji cizinec podal v době, kdy se ocitl na území Česka bez oprávnění k pobytu. Tomu cizinec také mohl svým chováním předejít, a pokud nepředešel, pak šlo o závažnější důvod pro zastavení řízení. Přesto Ústavní soud dané ustanovení zrušil. Nyní napadené ustanovení dopadá na cizince, kteří na území České republiky pobývají plně v souladu se zákonem a řádně žádají o pobytové oprávnění či jeho prodloužení. Proto by zastavení řízení měly odůvodňovat ještě vážnější důvody. Vládou vnímané odlišnosti v konstrukci obou ustanovení se nijak neprojevily v odůvodnění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 41/17, jehož argumentace se proto dá i v této věci plně uplatnit.

44. Pokud vláda namítá, že zastavení řízení představuje běžný nástroj správního řízení, nerozlišuje podle navrhovatele dostatečně mezi jednotlivými důvody zastavení řízení z pohledu ústavního práva. Zastavení řízení v případě neodstranění vad podání, nedostavení se k úkonu a neposkytnutí nezbytné součinnosti je odůvodněno jinými legitimními cíli než napadené ustanovení. Zastavení řízení v těchto případech bývá s ohledem na dané cíle potřebné i přiměřené v užším smyslu. Vládou provedené srovnání s § 66 odst. 1 písm. c) správního řádu je nepřiléhavé, neboť toto ustanovení sleduje legitimní cíl hospodárnosti správního řízení. Stěží lze vést řízení o žádosti, která hned na počátku trpí podstatnými vadami, které brání dalšímu postupu v řízení. Tento legitimní cíl má při poměřování s právy žadatele velkou váhu a ve většině případů převáží.

45. Zastavení řízení kvůli neobstarání si tlumočníka sleduje jiné legitimní cíle a podle názoru navrhovatele není vůči nim přiměřené. Pokud vláda popsala legitimní cíle napadeného ustanovení, navrhovatel upozorňuje na to, jak legitimní cíle ve skutečnosti popisuje důvodová zpráva. Nesouhlasí s tvrzením vlády, že jakákoliv alternativa vůči zastavení řízení vede k přenesení nákladů na stát a k neefektivnímu nakládání s veřejnými prostředky. V návrhu uvedl několik řešení, která by nezvyšovala náklady a neblokovala rozhodovací proces. Vláda se nijak nevypořádala s přiměřenou alternativou v podobě zálohy na tlumočné. Co se týče zamezení obstrukcím, navrhovatel namítá, že žalobce v původním řízení nijak neobstruoval.

46. Podle navrhovatele se ministerstvo ve věci žalobce mělo snažit dospět k meritornímu rozhodnutí jinak. Mohlo posoudit, zda mu obsah spisu neumožňuje i tak věcně rozhodnout (i zamítavě, pokud žalobce neunesl své důkazní povinnosti), nebo zda nevyslechnout svědky (například předsedu družstva, který se na ministerstvo dostavil). Je nepřiměřené zastavit řízení, aniž by správní orgán zkoušel jiné cesty ke zjištění skutkového stavu. Jediným důvodem zastavení řízení byla existence napadeného ustanovení, podle nějž ministerstvo postupovalo.

47. Napadené ustanovení přitom nezní tak, že se řízení zastaví, pokud jej „nelze věcně dokončit z důvodu absence překladu [myšleno tlumočení]“. Naopak vychází z toho, že ministerstvo může bez bližších podmínek, kdykoliv to samo uzná za vhodné, předvolat žadatele k výslechu a uložit mu (s poučením) povinnost, aby si k němu obstaral tlumočníka – s tím, že pokud se tak nestane, tak řízení ukončí.

48. Bylo by absurdní, pokud by ministerstvo mělo prostor zneužívat napadené ustanovení tím, že bude předvolávat žadatele k výslechům, které nebudou nutné a ke kterým si žadatelé nebudou schopni obstarávat tlumočníky – vedlo by to k masovému zastavování řízení. Napadené ustanovení v sobě nadto skrývá i jistý prostor pro svévoli, pokud jde o moment zastavení řízení. Podle svého textu by mělo vést k zastavení řízení již při prvním neobstarání si tlumočníka pro účely výslechu. Jak ale ukázala projednávaná věc žalobce, ministerstvo si v napadeném ustanovení našlo prostor pro diskreci, která z něj neplyne, a ponechává na vlastní libovůli, kdy řízení zastaví.

49. Skutečnost, že soudní přezkum není vyloučen, protože žadatel může nechat přezkoumat postup správního orgánu, pak neřeší to, že napadené ustanovení upírá procesní cestu k ochraně dotčených hmotných základních práv. Jde proto o porušení procesních závazků z nich plynoucích.

50. Nepřiměřenost napadeného ustanovení nijak nezjemňuje argument vlády, že oproti jiným řízením bývají účastníky řízení podle zákona o pobytu cizinců právě cizinci. Vláda tím podle přesvědčení navrhovatele sama potvrdila nezdůvodnitelnou nerovnost. Neospravedlnila tím, že právě v řízení o žádosti podle zákona o pobytu cizinců je oproti jiným řízením nutné, aby nesplnění povinnosti zajistit si tlumočníka vedlo k zastavení řízení. Není navíc pravda, že všechna řízení podle daňového řádu a exekučního řádu jsou zahajována z moci úřední, naopak oba procesní předpisy znají i řízení o žádosti či návrhu.

V. Procesní předpoklady řízení

51. Ústavní soud posoudil, zda jsou splněny zákonem stanovené procesní předpoklady pro projednání podaného návrhu podle čl. 87 odst. 1 písm. a) a čl. 95 odst. 2 Ústavy a § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu.

52. Podle ustálené judikatury je obecný soud oprávněn navrhnout zrušení takového zákona nebo jeho ustanovení, jehož použití v dané věci je bezprostřední a nevyhnutelné. Zákon (jeho ustanovení) musí bránit tomu, aby bylo dosaženo ústavně konformního výsledku řízení. Nepostačuje tedy hypotetická možnost použití či jiné širší souvislosti zákona (jeho ustanovení) s věcí řešenou obecným soudem [nález sp. zn. Pl. ÚS 19/25 ze dne 1. 10. 2025 (430/2025 Sb.), *Platy soudců XX*, bod 43 a tam odkazovaná judikatura].

53. Ze soudního spisu a ze správního spisu Ústavní soud ověřil, že u navrhovatele je vedeno řízení o správní žalobě proti rozhodnutí komise, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí ministerstva o zastavení řízení podle napadeného ustanovení. Ústavní soud dodává, že i když ministerstvo ve výroku usnesení uvedlo, že rozhodovalo na základě napadeného ustanovení ve znění účinném do 30. 6. 2023, jde toliko o chybu v psaní. Napadené ustanovení bylo naposledy novelizováno zákonem č. 255/2019 Sb. s účinností od 1. 1. 2021 a pozdější novelizace § 169r zákona o pobytu cizinců se netýkaly přímo napadeného ustanovení. Napadené ustanovení je tedy v řízení u navrhovatele bezprostředně použitelné a brání dosažení výsledku, který navrhovatel pokládá za ústavně konformní. Navrhovatel je tudíž aktivně legitimován k podání návrhu.

54. Napadené ustanovení doposud platí. Návrh na jeho zrušení tedy splňuje i procesní předpoklady řízení podle § 66 a 67 zákona o Ústavním soudu.

55. Ústavní soud s ohledem na výše uvedené shrnuje, že ve věci byly splněny zákonem stanovené procesní předpoklady pro projednání podaného návrhu.

VI. Upuštění od ústního jednání

56. Ústavní soud rozhodl, aniž nařídil ústní jednání, neboť dospěl k závěru, že by nepřineslo další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

VII. Znění napadeného ustanovení a jeho kontext

57. Podle napadeného ustanovení se usnesením zastaví řízení o žádosti, jestliže cizinec: „prohlásil, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, a neobstaral si na své náklady ve lhůtě stanovené správním orgánem tlumočníka nebo osobu, která splňuje podmínky pro ustanovení tlumočníkem podle zákona o soudních tlumočnících a soudních překladatelích, ačkoli správní orgán o této povinnosti cizince prokazatelně poučil“.

58. Pro snazší porozumění uvádí Ústavní soud i znění souvisejících nenapadených ustanovení.

59. Ustanovení § 16 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, zní (bez poznámek pod čarou): „Každý, kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočníka zapsaného v seznamu tlumočníků, kterého si obstará na své náklady. V řízení o žádosti si žadatel, který není občanem České republiky, obstará tlumočníka na své náklady sám, nestanoví-li zákon jinak.“

60. Ustanovení § 18 odst. 1 zákona č. 354/2019 Sb., o soudních tlumočnících a soudních překladatelích, zní: „Tlumočník nesmí provést tlumočnický úkon, jestliže lze mít důvodnou pochybnost o jeho nepodjatosti pro jeho poměr k věci, účastníkovi řízení nebo jeho zástupci, zadavateli, orgánu veřejné moci, který tlumočnický úkon zadal nebo provádí řízení nebo při jiném postupu správního orgánu, kde má být tlumočnický úkon použit.“

61. Ustanovení § 25 tohoto zákona zní: „Orgán veřejné moci ustanoví, nebrání-li tomu okolnosti, tlumočníka se sídlem nebo kontaktní adresou v obvodu krajského soudu, v němž má orgán veřejné moci sídlo nebo pracoviště; při výběru tlumočníka orgán veřejné moci přihlédne

také k zapsané specializaci. Orgán veřejné moci s tlumočníkem předem projedná zadání tlumočnického úkonu, termín jeho provedení, sdělí tlumočníkovi informace o předmětu tlumočnického úkonu a případně další informace ze spisu. Jedná-li se o tlumočnický úkon prováděný písemně nebo překladatelský úkon, lze tuto lhůtu na žádost tlumočníka nebo překladatele výjimečně v odůvodněných případech prodloužit; lhůtu lze prodloužit opakovaně z důvodů hodných zvláštního zřetele."

62. Ustanovení § 26 odst. 1 tohoto zákona zní: „Orgán veřejné moci může výjimečně ustanovit k provedení tlumočnického úkonu i jinou osobu, která není zapsána do seznamu tlumočníků a překladatelů pro daný jazyk, má potřebné odborné znalosti pro to, aby provedla tlumočnický úkon, a vyslovila se svým ustanovením souhlas, pokud pro daný jazyk není zapsán žádný tlumočník, nebo žádný tlumočník zapsaný v seznamu tlumočníků a překladatelů nemůže tlumočnický úkon provést, nebo by provedení tlumočnického úkonu tlumočníkem zapsaným do seznamu tlumočníků a překladatelů bylo spojeno s nepřiměřenými náklady nebo obtížemi."

63. Ústavní soud rovněž nepřehlédl, že je aktuálně v Poslanecké sněmovně projednáván vládní návrh nového zákona o vstupu a pobytu cizinců, který by měl nahradit současný zákon o pobytu cizinců (Poslanecká sněmovna, 10. období, od 2025, sněmovní tisk 144/0). Podle § 597 odst. 1 písm. o) návrhu by platilo, že „[ř]ízení o žádosti se zastaví také, jestliže […] cizinec prohlásil, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, a neobstaral si na své náklady ve lhůtě stanovené správním orgánem tlumočníka nebo osobu, která splňuje podmínky pro ustanovení tlumočníkem uvedené v § 26 zákona o soudních tlumočnících a soudních překladatelích, ačkoli správní orgán o této povinnosti cizince prokazatelně poučil". Jde tedy o zněním shodnou úpravu, jaká je v napadeném ustanovení.

VIII. Přezkum procedury přijetí napadeného ustanovení

64. Poté, co Ústavní soud shledal, že jsou splněny procesní předpoklady řízení, přistoupil k přezkumu napadeného ustanovení. V souladu s § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu se nejdříve zabýval otázkou, zda bylo přijato a vydáno v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

65. Napadené ustanovení bylo do zákona o pobytu cizinců vloženo zákonem č. 222/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Novelizováno bylo pouze jednou v podstatě z technických důvodů, a to zákonem č. 255/2019 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech a zákona o soudních tlumočnících a soudních překladatelích. Slova „uvedené v § 24 zákona o znalcích a tlumočnících" byla nahrazena slovy „podle zákona o soudních tlumočnících a soudních překladatelích".

66. Z vyjádření komor Parlamentu a z veřejně dostupných sněmovních a senátních tisků, usnesení a stenozáznamů z jednání (https://www.psp.cz a https://www.senat.cz) Ústavní soud zjistil, že napadené ustanovení bylo přijato a vydáno v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem. To ostatně není navrhovatelem, jinými účastníky ani vedlejšími účastníky nijak zpochybňováno.

IX. Věcný přezkum napadeného ustanovení

67. Podle napadeného ustanovení musí být zastaveno řízení o žádosti, pokud si cizinec ve stanovené lhůtě neopatří tlumočníka nebo osobu, která může být tlumočníkem ustanovena. Toto ustanovení omezuje možnost žadatele domáhat se meritorního rozhodnutí o žádosti u správního orgánu a omezuje též to, co je předmětem navazujícího soudního přezkumu. Jde tedy o omezení práv zaručených čl. 36 Listiny.

68. Ústavní soud níže nejprve shrne obecná východiska své judikatury týkající se práva na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 Listiny. Vysvětlí, že je třeba rozlišovat mezi

zákonem stanovenými výlukami ze soudního přezkumu a mezi „pouhými“ omezeními práva na přístup k soudu. Objasní i to, proč některá omezení práva na přístup ke správnímu orgánu ve svých důsledcích omezují i právo na přístup k soudu.

69. Poté se bude věnovat napadenému ustanovení. Vysvětlí, že i když se toto ustanovení vztahuje na řízení před správním orgánem, omezuje i navazující soudní přezkum. Odůvodní, že nejde o výluku ze soudního přezkumu, ale toliko o omezující podmínku pro přístup k soudu. Poté se Ústavní soud bude zabývat cíli napadeného ustanovení. Vyloží, že znění napadeného ustanovení umožňuje zastavit řízení i v případech, kdy to neslouží k dosažení žádného legitimního cíle, a je proto nutné jej vykládat zužujícím způsobem.

IX.1 Obecná východiska

70. Ustanovení čl. 36 Listiny zní:

(1) Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

(2) Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny.

(3) […]

(4) Podmínky a podrobnosti upravuje zákon.

71. Podle ustálené judikatury je klíčovou součástí práva na soudní ochranu, zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny, právo na přístup k soudu. To nespočívá pouze v právu jednotlivce zahájit řízení před soudem. Jde především o právo na to, aby soud o věci meritorně rozhodl, pokud jednotlivec dodržel zákonem stanovený (a ústavně souladný) postup a podmínky pro podání návrhu k soudu. Namísto práva na přístup k soudu proto někdy judikatura hovoří o právu „na meritorní rozhodnutí“ [nález sp. zn. Pl. ÚS 24/21 ze dne 2. 11. 2021 (N 190/109 SbNU 36; 484/2021 Sb.), *Ústavnost § 257 písm. j) zákona o zadávání veřejných zakázek*, body 71 a 72].

72. Právo na přístup k soudu není absolutní a lze jej omezit zákonem. S tím ostatně výslovně počítá i Listina, podle níž se soudní ochrany lze domáhat „stanoveným postupem“ a „podmínky a podrobnosti upravuje zákon“ (čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny).

73. Mezi uvedená omezení patří zejména zákonem stanovené (a) výluky ze soudního přezkumu, které jsou ovšem poměrně vzácné, a (b) podmínky pro přístup k soudu, které jsou naopak běžné. Tyto dvě formy omezení práva na přístup k soudu mají odlišný dopad a odlišně se posuzuje i to, zda jde o omezení ústavně souladné. Jde o rozdíly relevantní i v posuzované věci, a proto je třeba se jim nyní věnovat podrobněji.

IX.1.a) Výluky ze soudního přezkumu

74. Nejsilnější formou omezení práva na přístup k soudu je jeho úplné vyloučení. Ústavní pořádek umožňuje zákonodárci svěřit některá rozhodnutí jinému orgánu než soudu a zároveň stanovit, že soudy nemají kompetenci takové rozhodnutí přezkoumávat.

75. Aby byla taková výluka souladná s ústavním pořádkem, musí být ovšem splněny následující podmínky:

(1) Rozhodnutí vyloučená ze soudního přezkumu se nesmí týkat základních práv a svobod [čl. 36 odst. 2 Listiny a obdobně čl. 4 Ústavy; podrobněji nález sp. zn. Pl. ÚS 9/14 ze dne 16. 12. 2014 (N 228/75 SbNU 539; 14/2015 Sb.), *Soudní přezkum rozhodnutí o výplatě nemocenského po uplynutí podpůrčí doby*, bod 37].

Základními právy a svobodami se rozumí i hospodářská, sociální a kulturní práva zaručená v hlavě čtvrté Listiny. Tedy mimo jiné i právo na svobodnou volbu povolání podle čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny (citovaný nález, bod 38 a tam odkazovaná judikatura).

(2) Ani při vyloučení takových rozhodnutí, která se netýkají základních práv a svobod, ze soudního přezkumu nesmí zákonodárce vybočit z ústavních mezí svého uvážení.
Není totiž na absolutním, ničím neomezeném uvážení zákonodárce, jaká rozhodnutí netýkající se základních práv a svobod vyloučí ze soudního přezkumu. V minulosti již Ústavní soud vyložil, že zákonodárce je ve svém uvážení omezen základními principy demokratického právního státu [čl. 1 odst. 1 Ústavy; nález sp. zn. Pl. ÚS 39/17 ze dne 2. 7. 2019 (N 124/95 SbNU 8; 212/2019 Sb.), *Vyloučení soudního přezkumu rozhodnutí, kterým nebylo uděleno státní občanství cizinci z důvodu bezpečnosti státu*, bod 66 a násl.].

76. Pokud by ze soudního přezkumu byla vyloučena rozhodnutí, která se (1) týkají základních práv a svobod, šlo by o neústavní výluku. Žádný další přezkum, například zda tato výluka sleduje legitimní cíle a je přiměřená k jejich dosažení, by nebyl možný, respektive by byl zbytečný. Nemožnost vyloučit rozhodnutí týkající se základních práv a svobod ze soudního přezkumu je totiž ústavním pořádkem výslovně stanovené pravidlo, nikoliv princip. Nepřipouští žádné odchylky či výjimky [nález sp. zn. Pl. ÚS 13/24 ze dne 26. 3. 2025 (128/2025 Sb.), *Protiústavnost výluky soudního přezkumu správních rozhodnutí o vývozním povolení*, body 25 a 30; nález sp. zn. Pl. ÚS 9/14, *Soudní přezkum rozhodnutí o výplatě nemocenského po uplynutí podpůrčí doby*, bod 42; nález sp. zn. Pl. ÚS 15/12 ze dne 15. 1. 2013 (N 13/68 SbNU 191; 82/2013 Sb.), *Právo na soudní přezkum rozhodnutí o odvolání proti neuznání za osobu zdravotně znevýhodněnou*, bod 33; nález sp. zn. Pl. ÚS 11/2000 ze dne 12. 7. 2001 (N 113/23 SbNU 105; 322/2001 Sb.), *Zrušení některých ustanovení zákona o ochraně utajovaných skutečností – vyloučení soudního přezkumu*, část XII].

77. Zákonná ustanovení o výluce ze soudního přezkumu konečně není možné vykládat rozšiřujícím způsobem (extenzivně). Podle judikatury Ústavního soudu naopak platí, že „v pochybnostech o tom, zda určitý úkon může být předmětem [soudního] přezkumu, či nikoliv, je vždy zapotřebí se přiklonit k závěru, že jej přezkoumat lze“ [nález sp. zn. Pl. ÚS 23/11 ze dne 24. 4. 2012 (N 86/65 SbNU 161; 234/2012 Sb.), *Vyloučení rozhodnutí o neudělení víza ze soudního přezkumu*, bod 29].

IX.1.b) Podmínky pro přístup k soudu

78. Mírnější formu omezení představuje stanovení určitých podmínek pro přístup k soudu. Příkladem je stanovení lhůt pro podání určitých návrhů, soudních poplatků, nebo třeba povinného zastoupení advokátem. Setkat se ale lze s mnohými jinými omezeními, která jsou mnohdy jen důsledkem skutečnosti, že právo na přístup k soudu již svojí podstatou vyžaduje regulaci státem.

79. Zákonem stanovené podmínky pro přístup k soudu musí:
(1) sledovat legitimní cíl a
(2) být přiměřené sledovanému cíli
[nález sp. zn. Pl. ÚS 24/21, *Ústavnost § 257 písm. j) zákona o zadávání veřejných zakázek*, bod 72; stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.), *Nepřípustnost ústavní stížnosti ve vazbě na posuzování přípustnosti dovolání v civilních věcech*, bod 27].

80. Při posuzování (2) přiměřenosti je obecně zapotřebí, aby zákonná úprava obstála v testu proporcionality [nález sp. zn. Pl. ÚS 33/18 ze dne 10. 12. 2019 (N 205/97 SbNU 195), *K povaze zvláštního senátu zřízeného podle zákona č. 131/2002 Sb.*, bod 33; nález sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.), *Ústavnost dovolání dle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu*, body 40, 41, 44 a 64]. Takto přísný standard přezkumu ovšem nemusí být ve všech případech namístě; Ústavní soud jej neuplatňuje například v případě přezkumu lhůt [viz podrobněji nález sp. zn. Pl. ÚS 55/13 ze dne 12. 5. 2015 (N 93/77 SbNU 339; 170/2015 Sb.), *Rozhodné období pro posuzování nároků na podporu v nezaměstnanosti*, bod 60 a násl. a tam citovaná judikatura].

81. Tříkrokový test proporcionality [aktuálně např. nález sp. zn. Pl. ÚS 17/25 ze dne 22. 10. 2025 (495/2025 Sb.), *CHKO Soutok*, bod 81] se uplatní při posuzování ústavnosti omezující podmínky pro přístup k soudu takto:
(2.1) Kritérium vhodnosti.
Zkoumá se, zda opatření spočívající v omezení přístupu k soudu je vůbec způsobilé dosáhnout sledovaného legitimního cíle.
(2.2) Kritérium potřebnosti.
Posuzuje se, zda sledovaného legitimního cíle nelze – ve srovnatelné míře – dosáhnout jiným způsobem, který by do práva na přístup k soudu zasahoval méně nebo vůbec.
(2.3) Kritérium přiměřenosti v užším smyslu.
Hodnotí se, zda sledovaný legitimní cíl má skutečně převážit nad právem na přístup k soudu.

82. Dále platí, že ustanovení zakotvující podmínky pro přístup k soudu musí být přednostně vykládána tak, aby byla v souladu s ústavním pořádkem a z něj plynoucími požadavky, uvedenými výše, je-li takový výklad možný. Má-li totiž zákonná úprava více myslitelných výkladů, je podle ustálené judikatury třeba zvolit ten, který je souladný s ústavním pořádkem [k prioritě ústavně konformního výkladu viz již nález sp. zn. Pl. ÚS 48/95 ze dne 26. 3. 1996 (N 21/5 SbNU 171; 121/1996 Sb.), *Interpretace zákona v souladu s ústavními zákony a mezinárodními smlouvami dle čl. 10 Ústavy*].

83. Zákonodárce (pochopitelně) může zavést podmínky pro přístup k soudu i pro řízení, která se týkají základních práv a svobod. Tedy ve věcech, kde by výluka ze soudního přezkumu možná nebyla. I řízení týkající se základních práv a svobod běžně podléhají například určitým lhůtám, soudním poplatkům či v některých případech či fázích povinnému zastoupení advokátem.

84. Konečně je třeba zdůraznit, že nesplní-li jednotlivec zákonnou podmínku pro přístup k soudu, má to za následek, že se soud jeho věcí nebude meritorně zabývat. Například nedodržení lhůty k podání návrhu, nezaplacení soudního poplatku či neobstarání si advokáta v některých řízeních vede k zastavení tohoto řízení či k odmítnutí návrhu. Obdobně by přitom bylo zastaveno řízení či byl odmítnut návrh ve věci, na kterou se vztahuje výluka ze soudního přezkumu. V tomto velmi omezeném smyslu lze říci, že nedodržení podmínek pro přístup k soudu má „takový účinek“, jaký by měla „výluka ze soudního přezkumu“, jak o tom hovoří nález sp. zn. Pl. ÚS 41/17, *Procesní záruky v zákoně o pobytu cizinců a v zákoně o azylu*, bod 55. Jinak ale podmínky pro přístup k soudu a výluka ze soudního přezkumu nemají shodný účinek a posuzují se odlišně, jak bylo výše vyloženo. Navíc odkazovaný nález neposuzoval tehdy napadené ustanovení jako výluku ze soudního přezkumu, ale jako podmínku pro přístup k soudu (podrobněji viz níže body 100 a 101).

IX.1.c) Vztah mezi omezením přístupu k tzv. jiné právní ochraně a k soudní ochraně

85. Pozornost je nakonec třeba věnovat i tomu, jaký je vztah mezi omezením přístupu ke správnímu orgánu (k tzv. jiné právní ochraně) a k omezení přístupu k navazujícímu soudnímu přezkumu (k soudní ochraně).

86. Rozhodnutí, která zákonodárce svěřil správním orgánům, obecně podléhají soudnímu přezkumu, pokud se na ně nevztahuje výluka. Přístup ke správnímu orgánu zákonodárce může, stejně jako přístup k soudu, omezit stanovením určitých podmínek. Obvykle přitom platí, že podmínka pro přístup ke správnímu orgánu je v konečném důsledku i podmínkou pro přístup k soudu.

87. Nedodrží-li jednotlivec například lhůtu k podání návrhu u správního orgánu, nebude se správní orgán jeho návrhem věcně zabývat. Příkladem je opožděné odvolání. Rozhodnutí správního orgánu (podle něhož je odvolání opožděné) sice podléhá soudnímu přezkumu, ale i správní soudy budou zkoumat jen to, zda byla dodržena stanovená lhůta (tedy zda bylo odvolání skutečně opožděné), a nebudou se zabývat meritem věci. Zákonem stanovená lhůta

tudíž omezuje možnost domáhat se rozhodnutí o meritu věci nejen u správního orgánu, ale i u soudu. Kromě omezení přístupu k jiné právní ochraně tak jde v tomto smyslu též o omezení přístupu k soudu.

88. K obdobným závěrům dospěl Ústavní soud v již zmíněném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 41/17, *Procesní záruky v zákoně o pobytu cizinců a v zákoně o azylu*. Uvedl, že pokud bylo podle tehdy posuzovaného zákonného ustanovení zastaveno správní řízení, bylo možné se proti tomu bránit u správních soudů, ty však mohly posuzovat pouze to, zda byly splněny důvody pro zastavení řízení podle posuzovaného ustanovení. Nemohly se tedy zabývat meritem věci (bod 55 a násl. citovaného nálezu).

89. I z výše uvedeného pravidla ale existují výjimky. Ne každé omezení přístupu ke správnímu orgánu představuje i omezení přístupu k soudu. Ústavní soud například v minulosti dovodil, že omezení možnosti environmentálních spolků účastnit se správních řízení je nezbavuje práva napadat v nich vydaná rozhodnutí u správních soudů; omezení přístupu ke správnímu orgánu se tedy nepromítlo do omezení přístupu k soudu [nález sp. zn. Pl. ÚS 22/17 ze dne 26. 1. 2021 (N 16/104 SbNU 135; 124/2021 Sb.), *K omezení účasti tzv. ekologických spolků ve správních řízeních*, bod 84]. Těmito závěry se však Ústavní soud nemusí nyní znovu zabývat. V posuzované věci je třeba zkoumat, zda omezení přístupu ke správnímu orgánu omezuje i přístup k navazující soudní ochraně – tedy možnost se u soudu domáhat ochrany v meritu věci.

IX.2 Souladnost omezení s ústavním pořádkem

90. Podle výše vyložených principů nyní Ústavní soud posoudí i napadené ustanovení.

IX.2.a) Ustanovení omezuje nejen přístup ke správnímu orgánu, ale i k soudu

91. Předně Ústavní soud souhlasí s tou částí argumentace navrhovatele, podle níž napadené ustanovení ve svých důsledcích dopadá nejen na řízení před správním orgánem, ale i na soudní řízení – omezuje rozsah soudního přezkumu, a tím i přístup k soudu. Dojde-li totiž podle napadeného ustanovení k zastavení správního řízení, mohou správní soudy zkoumat již jen to, zda byly splněny v tomto ustanovení zakotvené podmínky pro zastavení řízení. Nemohou se tedy zabývat meritem věci a tím, zda žádost byla či nebyla důvodná.

92. V principu na tom nic nemění ani rozsudek rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 11. 2025 č. j. 8 Azs 99/2023-65 (vydaný až poté, co navrhovatel podal posuzovaný návrh). Podle tohoto rozsudku správní orgány v řízení podle zákona o pobytu cizinců posuzují, zda by zastavení řízení nezpůsobilo nepřiměřený zásah do soukromého a rodinného života cizince podle čl. 8 Úmluvy, je-li takový zásah myslitelný a patrný z okolností věci, spisu či namítaný cizincem (bod 41 a násl.). I když by tedy správní soud mohl podle tohoto rozsudku přezkoumat, zda zastavení řízení podle napadeného ustanovení bylo přiměřené z hlediska čl. 8 Úmluvy, nemohl by se v plném rozsahu zabývat meritem věci, tedy důvodností žádosti.

93. Napadené ustanovení tedy ve svých důsledcích představuje nejen omezení přístupu ke správnímu orgánu, ale i k soudu. Zastavení správního řízení totiž brání plnohodnotnému posouzení merita věci (důvodnosti žádosti) nejen správnímu orgánu, ale též soudu.

IX.2.b) Nejde o výluku ze soudního přezkumu, ale o podmínku přístupu k soudu

94. Dále se Ústavní soud zabýval tím, o jakou formu omezení přístupu k soudu se v případě napadeného ustanovení jedná, zda o výluku ze soudního přezkumu, nebo „pouhou“ podmínku pro přístup k soudu. Navrhovatel totiž na některých místech návrhu hovoří o tom, že napadené ustanovení má „účinek výluky“, což vláda popírá.

95. Nic v napadeném ustanovení nebrání tomu, aby meritorní rozhodnutí o žádostech podle zákona o pobytu cizinců byla přezkoumána soudem; této otázky se napadené ustanovení

netýká. Rozhodnutí o zastavení řízení vydaná podle napadeného ustanovení pak soudně přezkoumatelná jsou, což navrhovatel nezpochybňuje. O výluku ze soudního přezkumu tudíž nejde.

96. Napadené ustanovení toliko podmiňuje právo žadatele na přístup ke správnímu orgánu a k soudu (právo na meritorní rozhodnutí). Vyžaduje, aby si žadatel neovládající jednací jazyk obstaral ve stanovené lhůtě po poučení správního orgánu tlumočníka nebo osobu, která může být tlumočníkem ustanovena.

97. Nesplnění této podmínky vede k zastavení správního řízení a v důsledku toho i k vyloučení soudního přezkumu merita věci (tedy přezkumu, zda žádost byla důvodná). Takový účinek má ovšem každá podmínka pro přístup ke správnímu orgánu a soudu, pokud je porušena. Napadené ustanovení tedy představuje podmínku pro přístup k soudu a podle toho je třeba hodnotit i jeho ústavnost.

98. Zda se řízení o žádosti a v něm vydané rozhodnutí o zastavení týká či netýká základních práv, tudíž samo o sobě není klíčové. Bylo by to rozhodné, pokud by šlo o výluku ze soudního přezkumu – výluka u rozhodnutí týkajících se základních práv je nepřípustná, takže touto úvahou by celý přezkum i skončil. V posuzované věci však jde o podmínku pro přístup k soudu, a tak tato otázka rozhodná není. Může to však mít vliv na přísnost přezkumu přiměřenosti dané podmínky.

99. Je proto vhodné uvést, že i když cizinci nemají subjektivní ústavně zaručené neomezené právo na pobyt na území České republiky [viz již nález sp. zn. Pl. ÚS 26/07 ze dne 9. 12. 2008 (N 218/51 SbNU 709; 47/2009 Sb.), *Vyloučení soudního přezkumu rozhodnutí o správním vyhoštění cizince, který se v České republice zdržuje neoprávněně*, bod 37], zastavení řízení o jejich žádosti a znemožnění legálního pobytu se může dotknout jiných základních práv, kterých požívají. A to včetně práva na svobodnou volbu povolání podle čl. 26 Listiny, jak navrhovatel dovozuje v kontextu věci, kterou se zabývá. V obecnější rovině se pak rozhodnutí o zastavení řízení může dotknout práva na ochranu soukromého a rodinného života, jak dovozuje rozšířený senát Nejvyššího správního soudu a Evropský soud pro lidská práva (již zmíněný rozsudek č. j. 8 Azs 99/2023-65 a v něm citovaný rozsudek ve věci *Khachatryan a Konovalova* proti Rusku ze dne 13. 7. 2021 č. 28895/14, § 27, či ve vztahu k usazeným migrantům rozsudek ve věci *Mirzoyan proti České republice* ze dne 16. 5. 2024 č. 15117/21, § 76).

100. Ke shodnému závěru o povaze obdobného napadeného ustanovení dospěl Ústavní soud i v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 41/17, *Procesní záruky v zákoně o pobytu cizinců a v zákoně o azylu*, jehož se navrhovatel dovolává. Podle tehdy přezkoumávaného a nakonec nálezem zrušeného § 169r odst. 1 písm. j) zákona o pobytu cizinců se mělo zastavovat řízení o žádosti cizince, který „podal žádost o vydání povolení k přechodnému pobytu jako rodinný příslušník občana České republiky nebo k trvalému pobytu podle hlavy IVa v době, kdy podle tohoto zákona není oprávněn pobývat na území, nebo v době platnosti výjezdního příkazu; to neplatí, pokud je žádost podána v době platnosti výjezdního příkazu vydaného poté, co cizinci uplynula doba oprávnění k pobytu na území uděleného osobě požívající doplňkové ochrany, nebo poté, co se svým prohlášením vzdal azylu“.

101. Byť šlo o podmínku pro přístup ke správnímu orgánu a následně k soudu dosti neobvyklou, právě tak s ní nakonec nález zacházel. Nález shledal, že rozhodnutí o zastavení řízení podle napadeného ustanovení se týká základních práv (bod 53). Kdyby nález považoval přezkoumávané ustanovení za soudní výluku, v tomto kroku by přezkum ukončil, neboť rozhodnutí týkající se základních práv ze soudního přezkumu vyloučit nelze. Nález se místo toho zabývá legitimními cíli ustanovení a jeho přiměřeností (bod 57), tedy zachází s ním jako s ustanovením upravujícím podmínky pro přístup ke správnímu orgánu a k soudu, a právě v tomto kroku posouzení poprvé dospívá k závěru o neústavnosti dané úpravy (následně shledává i porušení dalších práv v bodě 58). Byla-li jako podmínka pro přístup k soudu

posuzována tehdejší – jak již bylo zmíněno, značně netypická – úprava, tím spíše je třeba takto hodnotit i nyní napadené ustanovení.

102. V posuzované věci je tedy třeba zkoumat, zda napadené ustanovení zakotvující omezující podmínku pro přístup ke správnímu orgánu a v konečném důsledku i k soudu je ústavně souladné.

IX.2.c) Cíle napadeného ustanovení

103. Protože napadené ustanovení stanoví podmínku pro přístup k soudu, musí v prvé řadě sledovat legitimní cíl. Jaké cíle napadené ustanovení sleduje (jaký je jeho účel), přitom vyžaduje podrobnější vysvětlení.

104. Napadené ustanovení předně nemá chránit právo cizince na tlumočníka. Podle čl. 37 odst. 4 Listiny každý, kdo „prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočníka“. Toto právo se vztahuje na jakékoliv řízení, nejen na řízení před soudy či trestní řízení [stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 20/05 ze dne 25. 10. 2005 (ST 20/39 SbNU 487), *Překlad soudních písemností do jazyka účastníka*]. Vztahuje se tedy i na řízení o žádostech podle zákona o pobytu cizinců. Z čl. 37 odst. 4 Listiny především plyne, že veřejná moc nesmí bránit tomu, kdo neovládá jednací jazyk, ve využití tlumočníka. Zda se daný jednotlivec rozhodne tlumočníka využít, je na jeho rozhodnutí; povinnost si ho opatřit mu z tohoto základního práva pochopitelně neplyne.

105. Samo o sobě napadené ustanovení nijak nepomáhá cizincům v zajištění tlumočníka. Ani související zákonná úprava nepočítá s tím, že by cizinec měl v některých případech právo na ustanovení tlumočníka (na rozdíl třeba od úpravy povinného zastoupení advokátem v jiných řízeních). Nikdo z účastníků a vedlejších účastníků ostatně ani netvrdí, že by napadené ustanovení sloužilo k ochraně práva na tlumočníka. Napadené ustanovení vede pouze k tomu, že cizinci jsou sankcionováni zastavením řízení, pokud si tlumočníka sami neobstarají. Cílem napadeného ustanovení tudíž není chránit právo cizinců na tlumočníka. Pro úplnost je třeba dodat, že i kdyby to tvrzeným cílem bylo, napadené ustanovení není způsobilé jakkoliv dopomoci k dosažení tohoto cíle.

106. Na druhou stranu ale důvodná není ani argumentace navrhovatele, že napadené ustanovení je s právem na tlumočníka v rozporu, tedy že sleduje nelegitimní (zakázaný) cíl. Podle navrhovatele není možné toto základní právo změnit na procesní povinnost a její nesplnění sankcionovat zastavením řízení. Skutečnost, že určité právo účastníka řízení může být i jeho povinností a podmínkou pro přístup k soudu, ovšem sama o sobě není neústavní. Lze se s ní setkat i ve vztahu k jiným základním právům. Například právo nechat se zastupovat advokátem, tedy součást práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny, je v některých řízeních i povinností účastníka. Nesplnění této procesní podmínky rovněž může vést k odmítnutí návrhu či zastavení řízení. Činí-li napadené ustanovení něco obdobného ve vztahu k tlumočníkovi, nelze jej jen proto označit za rozporné s ústavním pořádkem.

107. Navrhovatel netvrdí, že by z čl. 37 odst. 4 Listiny mělo být pro některé případy dovozeno právo na bezplatné ustanovení tlumočníka, přestože v něm není výslovně zaručeno, na rozdíl třeba od čl. 6 odst. 3 písm. e) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, vztahujícího se na trestní řízení. Ustanovení § 16 odst. 3 správního řádu, podle něhož si cizinec v řízení o své žádosti musí tlumočníka zajistit na své náklady sám, navrhovatel nerozporuje ani nenapadá. Tuto otázku proto není třeba blíže zkoumat.

108. Napadené ustanovení fakticky stanoví cizincům, kteří neovládají jednací jazyk, povinnost obstarat si tlumočníka, a to v konečném důsledku jako podmínku pro přístup ke správnímu orgánu i k soudu. Jelikož tato povinnost neslouží k ochraně práva cizince na tlumočníka, jak bylo vysvětleno, musela být zákonodárcem stanovena ve prospěch správního orgánu. Rozhodne-li se správní orgán, že při určitém úkonu bude s cizincem ústně

komunikovat, je povinností cizince zajistit tlumočníka a takovou komunikaci správnímu orgánu umožnit.

109. Tato povinnost a podmínka pro přístup ke správnímu orgánu a k soudu ovšem musí sledovat legitimní cíl. Správní orgán tedy musí mít legitimní důvod, proč s cizincem potřebuje ústně komunikovat a proč na něj klade břemeno spočívající v nutnosti obstarat tlumočníka. Jinak by totiž bylo na cizinci, zda se rozhodne služeb tlumočníka využívat (bod 104 výše).

110. Typickou situací, v níž správní orgán potřebuje s cizincem ústně komunikovat, je provedení výslechu cizince (žadatele). Zákonodárce výslovně stanovil, že správní orgán „může za účelem zjištění stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, vyslechnout účastníka řízení“ (§ 169j odst. 1 zákona o pobytu cizinců). Je povinností cizince se k takovému výslechu dostavit a vypovídat. Pokud by se totiž k výslechu nedostavil bez vážného důvodu nebo odmítl vypovídat, bude řízení o jeho žádosti rovněž zastaveno [§ 169r odst. 1 písm. n) zákona o pobytu cizinců]. Výslech cizince, který neovládá jednací jazyk, pochopitelně nelze provést bez tlumočníka.

111. Napadené ustanovení má přimět cizince, aby si tlumočníka obstarali sami na vlastní náklady. Ústavní soud akceptuje argumentaci vlády, že jeho cílem je zabránit obstrukčnímu jednání některých žadatelů – tedy tomu, aby prohlásili, že neovládají jednací jazyk, a následně si odmítali zajistit tlumočníka. Stejně tak má napadené ustanovení přispět k ochraně veřejných financí, protože tlumočníka si musí obstarat žadatel na vlastní náklady a sám. Povinnost plynoucí z napadeného ustanovení je tedy stanovena „ve prospěch“ správního orgánu a sleduje tyto dva popsané cíle.

112. Tyto účely lze ostatně dovodit z důvodové zprávy k zákonu č. 222/2017 Sb., jímž bylo napadené ustanovení vloženo do zákona o pobytu cizinců. Cíl spočívající v ochraně veřejných financí je v ní i výslovně vyjádřen. Podle důvodové zprávy napadené ustanovení: „stanoví procesní důsledek pro případy, kdy cizinec, ač veden snahou o využití svého práva na tlumočníka, nesplní základní povinnost s tímto jeho právem úzce související, a to že si navzdory poučení správního orgánu ve lhůtě stanovené správním orgánem neobstará na své náklady tlumočníka splňujícího zákonem stanovené podmínky. Jiným způsobem nelze dnes nesplnění této procesní povinnosti postihnout a správnímu orgánu pak v řadě případů nezbývá než rezignovat na povinnost stanovenou žadateli ve správním řádu a ustanovit cizinci tlumočníka na své náklady, které jsou následně složitě a neefektivně na cizinci vymáhány prostřednictvím uložení povinnosti podle § 79 správního řádu“.

113. Naopak obecná tvrzení vlády, že účelem napadeného ustanovení bylo též zajistit efektivní fungování veřejné správy a spravedlivý a předvídatelný postup vůči účastníkům řízení jako samostatné cíle, v posuzované věci přijmout nelze. V podstatě jde totiž jen o jiné vyjádření toho, že napadené ustanovení má bránit obstrukcím (a přispívat tak k vládou zmíněné efektivitě fungování veřejné správy) a že klade břemeno nákladů spojených se zajištěním tlumočníka na žadatele, a to pod sankcí zastavení řízení (čímž přispívá k postupu v řízení, který vláda označuje za spravedlivý a předvídatelný).

114. Cíle spočívající v zabránění obstrukčnímu jednání a v ochraně veřejných financí jsou legitimní.

IX.2.d) Ústavně konformní zužující výklad

115. Přestože napadené ustanovení sleduje legitimní cíle, navrhovatel správně upozorňuje na to, že znění napadeného ustanovení umožňuje zastavit řízení i v případech, kdy žádný z těchto cílů přítomen není. To ovšem znamená, že napadené ustanovení je třeba vyložit ústavně konformně, tedy zužujícím způsobem, aby na tyto případy nedopadalo.

116. Zaprvé jde o případy, kdy správní orgán má nebo si může opatřit dostatek podkladů k meritornímu posouzení žádosti a nepotřebuje provést výslech cizince (žadatele) ani s ním jinak přímo komunikovat za využití tlumočníka.

117. Je třeba zdůraznit, že zákon o pobytu cizinců obecně nezakotvuje, že by výslech žadatele (či jiný obdobný úkon vyžadující tlumočníka) správní orgán musel provést. Jak již bylo zmíněno, výslech žadatele má být prováděn „za účelem zjištění stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti“ (§ 169j odst. 1 zákona o pobytu cizinců).

118. Správní orgány v řízení o žádostech podle zákona o pobytu cizinců často vycházejí jen z písemných návrhů a dokladů předložených účastníky a ze skutečností obecně či úředně známých. Takový postup byl judikaturou správních soudů obecně aprobován jako dostatečný (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 3. 2019 č. j. 1 Azs 367/2018-34, bod 25; rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 5. 2020 č. j. 3 Azs 93/2018-34, bod 18).

119. Nic správním orgánům nebrání provádět výslechy svědků (tedy osob odlišných od žadatele). Za určitých podmínek mohou využívat i protokoly o jejich výpovědích z jiných řízení. Že tyto postupy využívají, je rovněž z judikatury správních soudů zřejmé (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 7. 2020 č. j. 2 Azs 344/2018-32; rozsudek ze dne 20. 12. 2018 č. j. 3 Azs 352/2017-31 či rozsudek ze dne 8. 3. 2018 č. j. 7 Azs 387/2017-24, které se navíc týkají zaměstnanecké karty, o jejíž prodloužení jde i v řízení u navrhovatele).

120. Samotný důkaz výslechem účastníka (žadatele) považuje judikatura správních soudů za důkaz spíše podpůrné povahy, jehož provedení je namístě především tam, kde dokazovanou skutečnost nelze prokázat jinak (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 8. 2020 č. j. 8 Azs 135/2019-43, bod 21). Využívá se tam, kde nelze rozhodné skutečnosti zjistit jiným způsobem nebo kde vyvstane potřeba postavit najisto určité sporné skutečnosti či vyjasnit rozporná vyjádření cizince či jeho rodinných příslušníků (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 5. 2020 č. j. 3 Azs 93/2018-34, bod 18). Výslech účastníka řízení je tedy prostředkem k odstranění pochybností o skutkovém stavu. K tomu, aby žadatel vylíčil rozhodné skutečnosti či se vyjadřoval k hodnocení jiných důkazů, mu slouží jiné procesní prostředky (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 2. 2014 č. j. 6 As 147/2013-29, bod 13; rozsudek ze dne 30. 7. 2020 č. j. 6 Azs 161/2020-45, body 33 a 34).

121. Není možné, aby správní orgán zastavil řízení podle napadeného ustanovení v situaci, kdy může o žádosti rozhodnout i bez provedení výslechu účastníka či jiného obdobného úkonu, k němuž by byl zapotřebí tlumočník. V takové situaci by počínání žadatele nebránilo správnímu orgánu meritorně rozhodnout, a tudíž by nebylo obstrukční. Současně by platilo, že pokud správní orgán nepotřebuje k meritornímu rozhodnutí tlumočníka, nemusí na jeho ustanovení vynaložit žádné prostředky z veřejných financí. Použití napadeného ustanovení by tedy nesledovalo žádný z legitimních cílů a zastavení řízení by bylo projevem svévole.

122. Lze připustit, že určité náklady mohou být spojené s opatřováním jiných důkazů, například výslechu svědků. Před vynakládáním těchto prostředků ovšem napadené ustanovení veřejné finance ani nemělo chránit. Důvodová zpráva se ostatně zmiňuje toliko o nákladech na tlumočníka. Stejně tak nemůže napadené ustanovení nic změnit na tom, že výslech žadatele má podpůrný význam a přednostně se skutkový stav zjišťuje jinými důkazními prostředky. Zákonodárce má k dispozici jiné nástroje, chce-li, aby v některých případech náklady spojené s prováděním těchto jiných důkazů nenesl stát.

123. Vyžadovat výslech žadatele (k němuž je třeba tlumočení), přestože lze skutkový stav zjistit i jinými důkazními prostředky, by bylo možné tehdy, bylo-li by dokazování těmito jinými důkazními prostředky spojeno s nepoměrnými obtížemi. V takovém případě by žadatel skutečně mohl obstruovat tak, že nezajistí tlumočení ve snaze přimět správní orgány k tomu, aby dokazování prováděly jiným způsobem, který ale bude nepoměrně obtížnější a povede k protahování řízení a značnému nárůstu nákladů s ním spojených. Nalezení přesné hranice, kdy už jde o nepoměrné obtíže, je ovšem primárně úkolem správních soudů.

124. Napadené ustanovení je třeba vykládat zužujícím způsobem tak, že zastavit řízení podle napadeného ustanovení lze jen tehdy, nemůže-li správní orgán o žádosti meritorně rozhodnout bez využití tlumočníka.

125. Zadruhé jde o případy, kdy cizinec usiluje o splnění povinnosti opatřit si tlumočníka nebo osobu, která může být tlumočníkem ustanovena, ale správní orgány (a posléze soudy) mají jiný názor na to, zda konkrétní osoba může tlumočnické služby poskytnout.

126. Napadené ustanovení odkazuje na úpravu zákona o soudních tlumočnících a soudních překladatelích. Podle něj může správní orgán ustanovit k provedení tlumočnického úkonu jinou osobu než zapsaného tlumočníka tehdy, není-li žádný zapsaný tlumočník k dispozici, nebo pokud by „provedení tlumočnického úkonu tlumočníkem zapsaným do seznamu tlumočníků a překladatelů bylo spojeno s nepřiměřenými náklady nebo obtížemi“ (§ 26 odst. 1 tohoto zákona). Žadatel ovšem pochopitelně může mít jiný právní názor než správní orgány (a posléze soudy) na to, zda je zajištění zapsaného tlumočníka spojeno s „nepřiměřenými“ náklady nebo obtížemi.

127. Žadatel se tedy může ke správnímu orgánu dostavit s jinou osobou než se zapsaným tlumočníkem, neboť se domnívá, že opatření zapsaného tlumočníka by bylo spojeno s „nepřiměřenými“ náklady či obtížemi. Správní orgán ale může dospět k závěru, že zajištění zapsaného tlumočníka by naopak nebylo spojené s takovými nepřiměřenými obtížemi či náklady. V takovém případě mu znění napadeného ustanovení umožňuje řízení zastavit. Proti tomu se žadatel sice může bránit u soudů, ale ty by zkoumaly pouze to, zda opatření zapsaného tlumočníka bylo spojeno s nepřiměřenými náklady či obtížemi. Soudy by se přitom mohly ztotožnit s názorem správního orgánu, že opatření zapsaného tlumočníka nebylo nepřiměřené. V konečném důsledku by tedy žadatel byl zastavením řízení sankcionován za to, že předem neodhadl názor správních orgánů a soudů na přiměřenost nákladů a obtíží spojených s opatřením zapsaného tlumočníka. Obrazně řečeno by byl tedy „trestán“ za to, že se předem „netrefil“ do jejich právního názoru.

128. Ústavní soud nepovažuje za přijatelné, aby k zastavení řízení (a omezení rozsahu soudního přezkumu) vedlo jen a pouze to, že žadatel má jiný právní názor než orgány veřejné moci (srov. obdobně stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16, *Nepřípustnost ústavní stížnosti ve vazbě na posuzování přípustnosti dovolání v civilních věcech*, bod 36, podle něhož nelze dovolatele sankcionovat odmítnutím dovolání pro vady „pouze pro odlišný právní názor“).

129. V popsané situaci nelze hovořit o tom, že by žadatel záměrně neplnil svou povinnost opatřit si tlumočníka, nebo že by dokonce obstruoval. Stejně tak nelze hovořit o tom, že by správnímu orgánu hrozilo, že bude muset sám vynaložit náklady na ustanovení tlumočníka. Ani cíl spočívající v zabránění obstrukcí, ani cíl spočívající v ochraně veřejných financí tudíž není dán. V uvažovaném případě tedy musí správní orgán žadateli poskytnout další lhůtu k opatření (řádného) tlumočníka.

130. K obdobné situaci může dojít v případě, že si žadatel opatří zapsaného tlumočníka nebo jinou osobu, která by sice obecně mohla být tlumočníkem ustanovena, avšak v dané věci nebude moci tlumočnické úkony provádět, neboť je dána důvodná pochybnost o její nepodjatosti (§ 18 odst. 1 zákona o soudních tlumočnících a soudních překladatelích). I kdyby byl žadatel obecně poučen o tom, že podjaté osoby nemohou tlumočit, může se lišit právní názor žadatele a správních orgánů (a posléze soudů) na to, zda je u konkrétní osoby dána důvodná pochybnost o nepodjatosti. I zde platí, že okamžité zastavení řízení by neplnilo žádný legitimní účel. Žadatel by neměl být sankcionován zastavením řízení jen proto, že předem neodhadl názor orgánů veřejné moci na podjatost osoby, která měla tlumočit. Teprve pokud by si žadatel opakovaně obstarával osoby vyloučené pro podjatost, bylo by zřejmé, že jde o obstrukci a neplnění povinnosti obstarat si sám a na své náklady tlumočníka.

131. Napadené ustanovení je tedy dále třeba vykládat zužujícím způsobem tak, že zastavit řízení lze až v případě, neplní-li žadatel svou povinnost obstarat si tlumočníka či osobu, která splňuje podmínky pro ustanovení tlumočníkem podle zákona o soudních tlumočnících a soudních překladatelích.

132. Ústavní soud podotýká, že zužující (ústavně konformní) výklad souvisejících ustanovení zákona o pobytu cizinců je běžný i v judikatuře správních soudů. Již zmíněný rozsudek rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 11. 2025 č. j. 8 Azs 99/2023--65 vyžaduje, aby správní orgán za stanovených podmínek posuzoval, zda zastavení řízení o žádosti cizince nezpůsobí nepřiměřený zásah do soukromého a rodinného života, čímž zužuje prostor, kdy mohou být řízení podle dotčených ustanovení zastavena. Krajské soudy se dokonce zabývaly tím, zda byl výslech nezbytný v případě, kdy řízení bylo zastaveno pro neobstarání si tlumočníka (rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 6. 3. 2024 č. j. 30 A 59/2023-53) či v případech, kdy se cizinec nedostavil k výslechu či odmítl vypovídat (např. rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 30. 11. 2022 č. j. 59 A 25/2021-67, body 41 až 43; či rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 22. 6. 2022 č. j. 77 A 132/2021-51, bod 37).

133. Je-li napadené ustanovení vyloženo výše popsaným zužujícím způsobem, nemůže způsobit neústavní následky, proti nimž navrhovatel brojí. Je-li možné o žádosti meritorně rozhodnout i bez využití tlumočníka, nelze řízení zastavit. Pokud bez využití tlumočníka není možné meritorně rozhodnout, ale žadatel usiluje o splnění své povinnosti si tlumočníka obstarat (neobstruuje), rovněž nelze řízení zastavit.

IX.2.e) K dalším námitkám navrhovatele

134. Provedený ústavně konformní výklad řeší podstatu neústavnosti napadeného ustanovení, na kterou navrhovatel poukazoval. Z argumentace navrhovatele je patrné, že by napadené ustanovení i podle něj mohlo být ústavně konformní, pokud by se týkalo jen případů, kdy obstrukční postup žadatele spočívající v neopatření si tlumočníka brání meritornímu rozhodnutí (body 20 a 47 výše).

135. Přesto je vhodné se k části navrhovatelovy argumentace ještě vrátit. Podle navrhovatele by napadené ustanovení mohlo být nahrazeno úpravou, která by umožňovala ukládat žadatelům v případě neplnění povinnosti opatřit si tlumočníka pořádkové pokuty. Ani ukládání pořádkových pokut však nemusí vést k tomu, že si žadatel opatří tlumočníka, a umožňuje mu tedy obstruovat. Navíc pokuta nemusí být dobrovolně uhrazena a její vymáhání může být stejně obtížné, jako dříve bylo – podle tvrzení vlády a důvodové zprávy – vymáhání nákladů za již poskytnuté tlumočnické úkony po žadatelích. Nejde tedy o alternativu, která by umožnila dosáhnout sledovaných cílů „ve srovnatelné míře“, jak to v rámci testu proporcionality vyžaduje kritérium potřebnosti (bod 81 výše).

136. Navrhovatelem zmiňovaná alternativa, která spočívá ve vybírání záloh na náklady tlumočení, by byla o něco lepším řešením. Pokud by cizinci skládali zálohu na tlumočné, významně by se tím omezila možnost, že by tlumočení musela hradit veřejná moc. Zátěž a náklady se ovšem nepojí jen se samotným placením tlumočnických úkonů, nýbrž již se samotným nalezením tlumočníka. Je třeba připomenout, že podle navrhovatelem nezpochybněného § 16 odst. 3 správního řádu si cizinec v řízení o žádosti musí tlumočníka obstarat nejen „na své náklady“, ale i „sám“. Ne pro všechny jazyky jsou přitom k dispozici zapsaní tlumočníci (viz https://seznat.justice.cz, kde nefigurují všechny jazyky, a i pro některé tam uvedené jazyky v době rozhodnutí není zapsaný tlumočník, například pro barmský jazyk, nebo je pro ně zapsaný jen jediný tlumočník, například pro estonský či thajský jazyk). Nalezení jiné vhodné osoby, která může být tlumočníkem ustanovena, nemusí být triviální úkol. Tato okolnost by pak poskytovala žadatelům i prostor obstruovat prohlášením, že ovládají toliko některý z méně obvyklých cizích jazyků.

137. Pro úplnost je třeba dodat, že přijetí této argumentace navrhovatele by zpochybňovalo ústavnost i řady jiných ustanovení. Zejména jde o povinnost účastníka (žadatele) předložit na výzvu správního orgánu úředně ověřený překlad dokumentu vyhotoveného jinak než v češtině (§ 169 odst. 2 zákona o pobytu cizinců; § 16 odst. 2 správního řádu). I zde by bylo možné tvrdit, že při uhrazení zálohy si má správní orgán zajistit překlad

sám. Jak již bylo uvedeno, taková argumentace se ale přesvědčivě nevypořádává s další zátěží a náklady spojenými s opatřováním překladu.

IX.2.f) Shrnutí

138. Ústavní soud přezkoumal napadené ustanovení ve výše uvedeném rozsahu. Shledal, že napadené ustanovení lze vyložit tak, aby nezpůsobovalo namítané neústavní důsledky. Ve světle vznesených námitek navrhovatele tedy není nutné napadené ustanovení zrušit, je však třeba jej ústavně konformně vykládat. Napadené ustanovení, takto vykládáno, tedy umožňuje zastavit řízení o žádosti jen tehdy, neplní-li žadatel svou povinnost obstarat si tlumočníka či osobu, která splňuje podmínky pro ustanovení tlumočníkem, a zároveň nelze-li bez využití tlumočníka o žádosti meritorně rozhodnout. Pokud by správní orgány zastavily řízení a tyto podmínky splněny nebyly, správní soudy takové jejich rozhodnutí zruší. V dalším řízení pak bude mít žadatel možnost domáhat se meritorního rozhodnutí o své žádosti nejprve u správního orgánu a poté přezkumu merita věci u správního soudu. Bude mu tedy zachován přístup k soudu ve vztahu k meritu věci.

139. Zamítnutí návrhu na zrušení napadeného ustanovení neznamená, že ze všech dalších myslitelných pohledů jde o ustanovení souladné s ústavním pořádkem. Nynější rozhodnutí totiž zakládá překážku věci rozsouzené jen v rozsahu zkoumaných důvodů protiústavnosti [nález sp. zn. Pl. ÚS 52/23 ze dne 24. 4. 2024 (N 77/123 SbNU 329; 144/2024 Sb.), *Chirurgický zákrok včetně sterilizace jako podmínka úřední změny pohlaví*, body 39 a 40].

140. Judikatura navíc může vymezit i další podmínky, které musí být splněny, aby bylo možné řízení zastavit. Jednou z nich je například opakovaně připomenutá povinnost za stanovených podmínek posuzovat, zda zastavení řízení o žádosti cizince nezpůsobí nepřiměřený zásah do soukromého a rodinného života, jak plyne z rozsudku rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 11. 2025 č. j. 8 Azs 99/2023-65. Další podmínky mohou plynout z unijního práva, které by navíc mělo aplikační přednost. Proto Ústavní soud zdůrazňuje, že výše provedený výklad se nijak nedotýká dalších případných podmínek pro zastavení řízení.

X. Závěr

141. Znění napadeného ustanovení umožňuje zastavit řízení i v případech, kdy není naplněn žádný z legitimních cílů tímto ustanovením sledovaných. V této podobě by ustanovení způsobovalo neústavní omezení základního práva na přístup k soudní ochraně podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

142. Napadené ustanovení je však možné vykládat zužujícím způsobem. Tedy tak, že umožňuje zastavit řízení o žádosti jen tehdy, neplní-li žadatel svou povinnost obstarat si tlumočníka či osobu, která splňuje podmínky pro ustanovení tlumočníkem, a zároveň nelze-li bez využití tlumočníka o žádosti meritorně rozhodnout. Není jej tedy třeba rušit.

143. Ústavní soud proto výrokem I zamítl návrh na zrušení napadeného ustanovení podle § 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu a ve výroku II shrnul, jaký výklad napadeného ustanovení je třeba volit.

Č. 95
Ústavnost zákona o rozpočtovém určení daní ve vztahu k financování krajů
(sp. zn. Pl. ÚS 39/25 ze dne 24. června 2026; 138/2026 Sb.)

V otázkách primárně politických Ústavní soud vychází ze zásady zdrženlivosti. Tu je nutné vztáhnout i na případ rozdělování výnosů některých daní do rozpočtů územně samosprávných celků, který spadá do oblasti distributivní spravedlnosti. Pokud jde o daňové zákony, zásada zdrženlivosti se projevuje v nižší intenzitě jejich ústavního přezkumu. Ten spočívá ve vyloučení jejich extrémní disproporcionality.

Při posouzení ústavnosti určení dílčích podílů při rozpočtovém určení daní pro kraje Ústavní soud zkoumá, zda jejich nastavení nezasahuje do samotné podstaty práva hospodařit s vlastním majetkem a podle vlastního rozpočtu, tedy zda se majetkový a rozpočtový aspekt práva krajů na samosprávu nevyprazdňuje. Vzhledem k tomu, že kraje nemohly mít legitimní očekávání, že by jim připadly finanční prostředky v jiné výši, než jaké odpovídaly (do konce roku 2025) fixním procentům stanoveným v napadené Příloze 1 zákona č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní), resp. ve výši, jež od 1. 1. 2026 odpovídá zákonodárcem zvolené kombinaci fixního a dynamického prvku souvisejícího s pokrytím nákladů na financování nepedagogických pracovníků ve školství, obsažené v § 3 odst. 2 zákona o rozpočtovém určení daní, nemohlo dojít k tvrzenému zásahu do vlastnického práva těchto územně samosprávných celků.

Kritérium rozlišování, které je použito zákonodárcem v případě rozpočtového určení daní pro kraje, tedy matematický koeficient, jenž je výsledkem spojení více parametrů (srov. níže), doplněný počtem dětí, žáků a studentů ve školách, nelze řadit mezi vlastnosti či charakteristiky spadající pod demonstrativní výčet vymezený v čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Jedná se o kritérium neutrální, nikoliv podezřelé, a tedy nevytvářející prostor pro posouzení diskriminace podle čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Subsidiárně nelze použít ani čl. 1 Listiny základních práv a svobod zakotvující princip rovného zacházení, jehož dosah je sice z povahy věci širší, nicméně nositeli práva na rovné zacházení ve smyslu tohoto ustanovení a v souladu s judikaturou Ústavního soudu jsou pouze lidé, tedy jednotlivci jako důstojné lidské bytosti. Požadavek zákazu libovůle či svévole při právním rozlišování mezi právními subjekty v přístupu k určitým právům proto v případě distribuce daňových výnosů mezi kraje nevyplývá z čl. 1 či čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, ale obecně vzato ze zásady právního státu zakotvené v čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

Nález

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy soudu Josefa Baxy a soudců a soudkyň Michala Bartoně, Lucie Dolanské Bányaiové, Milana Hulmáka, Veroniky Křesťanové, Jiřího Přibáně (soudce zpravodaj), Dity Řepkové, Martina Smolka, Jana Svatoně, Jana Wintra a Daniely Zemanové o návrhu skupiny senátorů Senátu Parlamentu České republiky, za kterou jedná senátor Petr Fiala, zastoupené JUDr. Janem Chvojkou, advokátem, sídlem Palackého třída 801, Chrudim, na zrušení § 3 odst. 2 a přílohy č. 1 zákona č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům

(zákon o rozpočtovém určení daní), ve znění pozdějších předpisů, za účasti Parlamentu České republiky jako účastníka řízení, takto:

Návrh na zrušení § 3 odst. 2 a přílohy č. 1 zákona č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní), se zamítá.

Odůvodnění

I. Předmět řízení a obsah podaného návrhu

1. Návrhem podle čl. 87 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 64 odst. 2 písm. b) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se skupina 32 senátorů (dále jen „navrhovatelka“) domáhá zrušení § 3 odst. 2 a přílohy č. 1 zákona č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní). Navrhovatelka současně požádala o přednostní projednání svého návrhu, což zdůvodňuje dynamickými socioekonomickými změnami a nepřiměřeným znevýhodňováním krajů.

2. Navrhovatelka tímto postupem usiluje o nápravu dlouhodobé protiústavnosti stávajícího systému rozdělování sdílených daňových výnosů mezi kraje, který je založen na neměnných procentních podílech a nebere v úvahu dynamické socioekonomické změny a reálné potřeby krajů. Navrhovatelka upozorňuje, že tyto podíly se od roku 2005 nezměnily, což brání spravedlivému a pružnému přerozdělení daňového inkasa.

3. Navrhovatelka tvrdí, že stávající právní úprava porušuje právo na samosprávu (čl. 8, 100 a 101 Ústavy), princip rovnosti a zákaz diskriminace podle čl. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo na ochranu majetkových práv územních samosprávných celků (čl. 11 Listiny a čl. 101 odst. 3 Ústavy) a konečně právo krajů hospodařit dle vlastního rozpočtu (čl. 101 odst. 3 Ústavy).

4. Napadená ustanovení zákona o rozpočtovém určení daní znějí takto:

§ 3 odst. 2
Každý kraj se na části celostátního hrubého výnosu daně podle odstavce 1 písm. b) až f) a výnosu záloh a daně podle odstavce 1 písm. g) podílí procentem stanoveným v příloze č. 1 k tomuto zákonu.

Jak bude vysvětleno dále, pro nynější řízení je podstatné, že § 3 odst. 2 byl novelizován zákonem č. 267/2025 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, a s účinností od 1. 1. 2026 stanoví následující:

Kraj se na části celostátního hrubého výnosu daně podle odstavce 1 písm. b) až f) a výnosu záloh a daně podle odstavce 1 písm. g) podílí procentem, které se vypočte jako součet
a) procentního podílu uvedeného v příloze č. 1 k tomuto zákonu násobeného koeficientem 0,9222,
b) poměru počtu dětí, žáků a studentů ve školách, s výjimkou jazykových škol s právem státní jazykové zkoušky, ve školských výchovných a ubytovacích zařízeních zajišťujících celodenní výchovu, ubytování a stravování a ve střediscích volného času a dětí v dětských domovech se sídlem na území kraje k počtu těchto dětí, žáků a studentů za všechny kraje, vyjádřeného v procentech a násobeného koeficientem 0,0778, přičemž do počtu dětí, žáků a studentů se

nezapočítávají individuálně vzdělávané děti, individuálně vzdělávaní žáci, žáci plnící povinnou školní docházku ve škole mimo území České republiky, ve škole zřízené při diplomatické misi nebo konzulárním úřadu České republiky, v zahraniční škole uskutečňující na území České republiky vzdělávání podle zahraničního vzdělávacího programu, v níž Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy povolilo plnění povinné školní docházky, a v evropské škole působící na základě Úmluvy o statutu Evropských škol.

Příloha 1
Procenta, kterými se jednotlivé kraje podílejí na procentní části celostátního hrubého výnosu daně podle § 3 odst. 1 písm. b) až f)

Kraj	**Procento**
Hlavní město Praha	3,183684
Středočeský	13,774311
Jihočeský	8,607201
Plzeňský	7,248716
Karlovarský	3,772990
Ústecký	8,242502
Liberecký	4,681207
Královéhradecký	6,442233
Pardubický	5,555168
Vysočina	7,338590
Jihomoravský	9,526055
Olomoucký	6,751705
Zlínský	5,251503
Moravskoslezský	9,624135
Úhrn	**100,000000**

5. Navrhovatelka detailně rozebírá napadená ustanovení, popisuje konstrukci pevných procentních podílů a jejich dopad, absenci objektivních kritérií [ve srovnání s rozpočtovým určením daní (označovaném zkratkou „RUD“) u obcí – srov. § 4 odst. 2 zákona o RUD] a zdůrazňuje neměnnost právní úpravy. Upozorňuje, že na rozdíl od RUD pro obce, které zohledňuje kritéria jako počet obyvatel, počet žáků, výměru katastrálního území apod., rozdělení daňových příjmů mezi kraje není vázáno na žádná objektivní kritéria. Pevně stanovené procentní podíly nejsou odvozovány od měřitelných či dynamických ukazatelů, které by reflektovaly skutečné potřeby nebo vývoj jednotlivých krajů (počty středoškolských studentů, kapacity sociálních zařízení, demografické proměny). Nezměněná alokace daňových příjmů vede podle navrhovatelky k nerovnoměrnému financování krajů, což má přímé dopady na kvalitu a dostupnost veřejných služeb pro občany. Kraje, které jsou financovány nedostatečně, se ocitají v méně výhodném postavení, ačkoli jejich potřeby nejsou menší. Neústavní nastavení RUD ovlivňuje nejen výkon samostatné, ale i přenesené působnosti, jelikož dotace často nepokrývají veškeré náklady a kraje jsou nuceny doplňovat výpadky z vlastních zdrojů. To oslabuje schopnost krajů efektivně plnit úkoly uložené státem.

6. Navrhovatelka podrobně popisuje vývoj napadené právní úpravy. Připomíná, že na počátku byla součástí reformy veřejné správy. Procentní rozdělení daňového inkasa mezi kraje bylo do právního řádu zavedeno zákonem č. 483/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní), ve znění zákona č. 492/2000 Sb., zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů. Navrhovatelka zdůrazňuje, že se výsledná podoba právní úpravy významně odchýlila od původního vládního

návrhu, a to jak ve smyslu struktury daní sdílených mezi státem a kraji, tak i v procentních podílech jednotlivých krajů na daňovém inkasu. Jedinou novelou, která dosud změnila procentní podíly, byl zákon č. 1/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, a od ledna 2005 (21 let) zůstává tato právní úprava zcela neměnná. Navrhovatelka cituje z důvodové zprávy k uvedenému zákonu a zdůrazňuje přitom, že zákonodárce novelou reagoval na stav, v němž rozsahu převzatých odpovědností kraji neodpovídal systém financování, který zdaleka nekryl převedené aktivity, a jejich financování bylo řešeno dotačními vztahy.

7. Navrhovatelka odkazuje na důvodovou zprávu (k zákonu č. 1/2005 Sb.), podle které se měl procentní podíl krajů na sdílených daních zvýšit z původních 3,1 % na 15,06 %. Připomíná, že důvodem tohoto zvýšení byl nárůst agendy krajů, což dokládá následující citací důvodové zprávy: „V návaznosti na objemy kompetencí a zřizovatelských funkcí převedené do působnosti jednotlivých krajů z Ministerstva zdravotnictví a ze zrušených okresních úřadů k 1. 1. 2003 a na převod dalších výdajů daných usnesením vlády č. 383/2004 z některých resortů do působnosti krajů k 1. 1. 2005, jsou krajům nově stanovovány v příloze č. 1 k zákonu procentní podíly na výnosech sdílených daní.“ Upozorňuje, že Poslanecká sněmovna podstatným způsobem vládní návrh upravila a navýšení podílu bylo sníženo na 8,92 %, a to na základě pozměňovacího návrhu Výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu, který byl obsažen v usnesení č. 200 z 36. schůze konané 20. 10. 2004. Jde-li o podíly jednotlivých krajů, došlo rovněž k úpravám, například podíl hlavního města Prahy byl ve vládním návrhu 7,124647 %, zatímco ve schváleném návrhu 3,183684 % (srov. sněmovní tisk č. 747, zápis 38. schůze, 24. 11. 2004).

8. Navrhovatelka uvádí, že v průběhu legislativního procesu kraje prostřednictvím Asociace krajů České republiky (dále jen „AKČR“) odmítaly shora uvedený pozměňovací návrh, neboť „neodráží reálné potřeby krajů a vytváří pouze omezený prostor pro jejich samosprávné funkce v oblasti financování“. K úpravě procentních podílů vyjádřila AKČR zásadní nesouhlas, neboť navržené snížení procentního podílu krajů na sdílených daních z 15,05 % (sic!) na 8,92 % jde proti záměru novely převést na kraje spolu s objemem aktivit i odpovídající finanční prostředky (viz stanovisko AKČR ze dne 15. 11. 2004 č. j. 368/2004). Současně však navrhovatelka přiznává, že klíčovým důvodem změny byl nesouhlas s převodem agendy školství na kraje, a právě v důsledku toho došlo ke snížení navrhovaného objemu sdílených daní z 15,06 % na 8,92 %. V návaznosti na redukovaný rozsah veřejných úkolů přecházejících na kraje lze tento posun podle navrhovatelky považovat za logický. Tak tomu však není v případě stanovení podílů jednotlivých krajů na sdíleném daňovém inkasu, kde změna oproti původnímu vládnímu návrhu proběhla nahodile, bez odpovídající analytické opory, širší odborné diskuze a jiných relevantních podkladů. Výsledné podíly sice reflektovaly vůli tehdejší politické reprezentace, ale byly ovlivněny časovým tlakem a politickými kompromisy, nikoli věcnou analýzou. Dopady ilustruje na příkladu hlavního města Prahy, jehož podíl na RUD byl o více než polovinu snížen. Redukovány byly i podíly velkých krajů, jiné kraje si oproti tomu polepšily.

9. I tento stav by však podle navrhovatelky mohl obstát v testu ústavnosti, přistoupil-li by zákonodárce pravidelně k revizi stanovených podílů. To se ovšem neděje, přestože řada krajů na nutnost změny opakovaně upozorňuje a předkládá konkrétní návrhy. Absence jakékoliv revize stávajícího systému představuje zásadní deficit, který zakládá důvodnou pochybnost o ústavní konformitě právní úpravy. Navrhovatelka situaci dokresluje na příkladu vývoje výše příspěvku na výkon přenesené působnosti v závislosti na zvyšující se náklady na správu jednotlivých krajů. Tento příspěvek spolu s RUD tvoří základní zdroj financování územních samosprávných celků. Navrhovatelka dokládá, že náklady na výkon státní správy

kontinuálně rostou a podle ní dokládá zvyšující se finanční náročnost správy krajů, na kterou však státní rozpočet reaguje jen v oblasti přenesené působnosti, zatímco v oblasti samosprávy tato dynamika zohledněna není. Kraje jsou tak nuceny vyrovnávat rostoucí náklady jinými způsoby, např. úvěry, omezováním vlastních výdajových priorit apod.

10. V další části návrhu se navrhovatelka zaměřuje na kritéria, která ona sama považuje za relevantní a která by měla být zohledněna při distribuci finančních prostředků na jednotlivé kraje. Prvním a podle navrhovatelky klíčovým kritériem je počet obyvatel kraje. Návrh obsahuje statistická data o počtu obyvatel v krajích v letech 2000, 2010, 2022 a 2024 ukazující značné demografické proměny, které stávající systém rozdělování nereflektuje. Například Středočeský kraj zaznamenal nárůst obyvatel z 1,112 mil. v roce 2000 na 1,466 mil. v roce 2024, zatímco jeho podíl na daních je fixní. Jako příklad dalších kritérií, která by měla být zohledněna při rozdělování daňových příjmů, je uveden počet lůžek v sociálních a zdravotních zařízeních či délka silniční sítě v jednotlivých krajích, kterou kraje spravují a financují. K tomu navrhovatelka předkládá porovnání délky silnic II. a III. třídy podle reálného stavu k 31. 12. 2024, kdy například Středočeský kraj měl ve správě či majetku 2401 km silnic II. třídy a 6225 km silnic III. třídy.

11. Navrhovatelka viní Poslaneckou sněmovnu z dlouhodobé neochoty projednat návrhy na změnu přílohy 1 zákona o RUD, ačkoliv i vláda uznala nutnost změny, když v 9. volebním období předložila návrh novely obsahující kritéria, která by mohla vést k spravedlivějšímu financování krajů (srov. nové znění § 3 odst. 2 a 3 zákona o RUD – sněmovní tisk č. 701). Setrvání na stávajícím systému či modelu rozdělování daňových příjmů dle jejího názoru způsobuje zásah do ústavně chráněných principů územní samosprávy a narušení spravedlivého financování krajů. Navrhovatelka uznává, že zákonodárce vhodně rozlišuje procentní podíl hlavního města Prahy v krajském rozpočtovém určení daní, neboť Praha plní dvojí roli, tj. roli obce i kraje. Pochybuje však, že procentní podíly ostatních krajů byly stanoveny na základě relevantní analýzy rozsahu plnění samosprávných úkolů jednotlivých krajů.

12. Kraje se podle svých priorit a možností starají o vlastní rozvoj a financují z vlastních prostředků klíčové oblasti, jako jsou silniční infrastruktura, rozšiřování kapacit sociálních služeb či provoz krajských institucí (zdravotnická zařízení, výjezdové základny zdravotnické záchranné služby, kulturní a společenské instituce) a volnočasové aktivity občanů. Procentní podíly stanovené v roce 2005 však již nemohou odpovídat reálným potřebám a pokrýt financování těchto oblastí.

13. Navrhovatelka dále popisuje konkrétní dopady stávající právní úpravy. Zmiňuje vliv na kvalitu veřejných služeb a vytváření nerovnosti mezi občany v přístupu k veřejným službám. Uvádí, že investice do rozšiřování své infrastruktury a služeb nyní kraje dotují na úkor jiných potřeb (opravy silnic, omezování provozu volnočasových zařízení). Kraje z příjmů z RUD dorovnávají rovněž výpadky účelových dotací určené k financování výkonu státní správy. Tímto způsobem je porušována zásada přiměřeného zajištění výkonu veřejné správy s tím, že stát převádí na kraje kompetence, aniž by tomu přizpůsobil financování.

14. Navrhovatelka rovněž upozorňuje, že stávající systém vede k nedůvodné diskriminaci některých krajů, a dokládá to na příkladu tří srovnatelných krajů v přiložené analýze. Namítá, že současný model neumožňuje spravedlivé a efektivní financování krajů, a poukazuje na systémové podfinancování krajů a závislost na úvěrovém financování.

15. V rovině ústavního práva navrhovatelka spatřuje v nečinnosti zákonodárce svévoli. Poukazuje na rozpor s ústavním principem ochrany právního státu a narušení práva krajů na samosprávu a ochranu majetku. Připomíná právo samospráv na vlastní hospodaření a na zaručené finanční zdroje samospráv (čl. 101 odst. 3 Ústavy) a tvrdí rozpor s principem řádné správy a diskriminaci některých krajů při přístupu k daňovým příjmům.

16. Navrhovatelka se vyrovnává s předchozí judikaturou Ústavního soudu a vymezuje se proti ní [srov. usnesení ze dne 22. 2. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 55/06, nálezy ze dne 20. 11. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 50/06 (N 196/47 SbNU 557; 18/2008 Sb.) a ze dne 25. 6. 2025 sp. zn. Pl. ÚS 22/24 (N 140/130 SbNU 364; 257/2025 Sb.)]. S odkazem na nález ze dne 2. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 6/13 (N 49/69 SbNU 31; 112/2013 Sb.) připomíná, že zásah do práva na samosprávu musí obstát v testu proporcionality.

17. Lze shrnout, že podle navrhovatelky je dlouhodobě neměnný systém rozdělování daňových výnosů mezi kraje, bez zohlednění objektivních kritérií a dynamických změn, protiústavní a vede k nerovnostem ve financování krajů a poskytování veřejných služeb. Podle navrhovatelky dochází tímto rigidním a zastaralým rozpočtovým mechanismem k omezení výkonu samosprávné funkce krajů. Navrhovatelka proto usiluje o odstranění tohoto stavu a přechod na ústavně konformní systém, který bude reflektovat reálné potřeby krajů a zajistí rovný přístup občanů ke klíčovým veřejným službám. Závěrem zdůrazňuje kvalitativní, nikoli kvantitativní povahu návrhu.

II. Vyjádření účastníků řízení, vedlejšího účastníka řízení a replika navrhovatelky

18. Ústavní soud zaslal návrh na zahájení řízení Poslanecké sněmovně, Senátu, vládě, veřejnému ochránci práv a ochránci práv dětí.

19. Poslanecká sněmovna ve svém vyjádření popsala průběh legislativního procesu, který vedl jak k přijetí zákona o rozpočtovém určení daní, tak i zákona č. 483/2001 Sb., zákona č. 1/2005 Sb. a zákona č. 540/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony v souvislosti s paušální daní, kterými byl zákon o rozpočtovém určení daní novelizován. Poslanecká sněmovna konstatovala, že vyslovila s návrhy zákonů souhlas ústavně předepsaným postupem, zákony byly podepsány příslušnými ústavními činiteli a byly řádně vyhlášeny.

20. Senát ve vyjádření k návrhu podrobně popsal legislativní proceduru, která předcházela přijetí příslušných zákonů. Uvedl, že návrh novely zákona o RUD, tzn. návrh zákona č. 483/2001 Sb. byl projednán Výborem pro hospodářství, zemědělství a dopravu jako výborem garančním, který Senátu doporučil, aby vyjádřil vůli se návrhem zákona nezabývat. Výbor pro územní rozvoj, veřejnou správu a životní prostředí doporučil schválit návrh zákona ve znění postoupeném Poslaneckou sněmovnou. Senát se návrhem zákona zabýval dne 29. 11. 2001, kdy přijal usnesení č. 219, jímž vyjádřil vůli se návrhem zákona nezabývat. Návrh zákona č. 1/2005 Sb., kterým se rovněž měnil zákon o RUD, obsahoval navýšení podílu na sdílených daních pro kraje a současně úpravu procentního podílu jednotlivých krajů na sdílených daních v příloze č. 1. Návrh projednal Výbor pro územní rozvoj, veřejnou správu a životní prostředí jako výbor garanční a k projednávanému tisku nepřijal žádné usnesení. Výbor pro hospodářství, zemědělství a dopravu taktéž nepřijal k návrhu zákona žádné usnesení. Senát návrh zákona projednal na své schůzi dne 17. 12. 2004. V průběhu jednání se přitom střetly rozdílné pohledy na navýšení podílu krajů na sdílených daních. Senát k návrhu zákona nepřijal usnesení, a návrh zákona byl tedy přijat ve smyslu čl. 46 odst. 3 Ústavy. Senát uzavřel, že při projednávání návrhů uvedených zákonů postupoval v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

21. Vláda přijala dne 15. 10. 2025 usnesení č. 771, kterým rozhodla, že nevstoupí do řízení před Ústavním soudem, avšak současně vzala na vědomí, že ministr financí poskytne Ústavnímu soudu odborné analytické podklady spolu s dalšími skutkovými informacemi k projednávané věci a s vyjádřením postoje Ministerstva financí.

22. Veřejný ochránce práv a ochránce práv dětí Ústavnímu soudu sdělili, že do řízení nevstupují.

23. Jako *amicus curiae* zaslalo Ústavnímu soudu odborné vyjádření Ministerstvo financí. Ministerstvo hájí ústavnost a efektivnost stávajícího systému s argumentem, že kraje

jsou finančně robustní s významnými přebytky a že systém, ačkoli není dokonalý, byl založen na objektivních kritériích. Zároveň zdůrazňuje probíhající úsilí o vývoj nového vícekriteriálního modelu, a to navzdory nedostatku celkové shody mezi kraji. Současné RUD pro kraje nepředstavuje porušení ústavně zaručených práv ani změnu podstatných náležitostí demokratického právního státu. Ministerstvo zdůrazňuje, že systém byl historicky založen na objektivních kritériích. Odmítá tedy tvrzení, že byl státem stanoven svévolně. Procentní podíly krajů na sdílených daních jsou sice nezměněny od roku 2005, ale to nutně neznamená, že systém je zastaralý nebo protiústavní. K namítanému porušení čl. 100 a čl. 101 odst. 3 Ústavy a čl. 11 Listiny Ministerstvo financí uvádí, že RUD je ekonomickým základem práva na samosprávu, které zahrnuje právo vlastnit majetek a hospodařit podle vlastního rozpočtu. Současný právní rámec pro RUD je založen na racionálních kritériích a není svévolný. Nepředstavuje zásah do ústavně zaručených práv, ale je přípustnou právní regulací ve veřejném zájmu.

24. Ministerstvo zdůrazňuje nutnost univerzálních fiskálních pravidel v zákoně o RUD, která musí být aplikovatelná na všechny vyšší územní samosprávné celky, aby plnila svůj účel. Připouští, že se systém nemusí jevit jako optimální, zdůrazňuje však, že neexistuje jediné spravedlivé řešení, které by přineslo všeobecnou spokojenost.

25. Ministerstvo připomíná, že kraje mohou současně získat dotace ze státního rozpočtu či z fondů Evropské unie. Ty nejsou součástí RUD, avšak významně ovlivňují finanční situaci krajů. Nedochází k vyprázdnění ústavně zaručeného práva na samosprávu ani k zásahu do autonomie rozhodování vyšších územně samosprávných celků (čl. 101 odst. 4 Ústavy). Nedochází také k zásahu do práva krajů hospodařit podle vlastního rozpočtu nebo k omezení práva vlastnit majetek. Současný systém podle ministerstva zajišťuje předvídatelné, pravidelné a dostačující příjmy krajských rozpočtů, které krajům umožňují efektivně plnit zákonem svěřené kompetence, ať již jde o výkon přenesené nebo i samostatné působnosti, včetně plánování investic a provozních výdajů bez přímé závislosti na státním rozpočtu. Poukazuje na postupný nárůst sdílených daňových příjmů krajů, který často výrazně převyšoval inflaci, což krajům umožnilo větší autonomii.

26. Ministerstvo předkládá rovněž statistické údaje k vývoji souhrnných daňových podílů a příjmu krajů z RUD v letech 2005–2024. Růst sdílených daňových příjmů (bez Prahy) dokládá roky 2002 = 10,17 mld. Kč, 2005 = 39,32 mld. Kč (nárůst 318,6 % meziročně) a rokem 2024 = 107,62 mld. Kč. Ve srovnání s inflací šlo o růst daňových příjmů v roce 2005 o 318,6 % při inflaci 1,9 %, v roce 2023 vzrostly daňové příjmy o 116,3 % při inflaci 10,7 %. Výjimky nastaly v roce 2009 (ekonomická krize), kdy došlo k poklesu příjmů o 11,8 % při inflaci 1,0 % a v roce 2020, kdy byl růst příjmů 93,9 % při inflaci 3,2 %.

27. Ministerstvo své závěry o tom, že systém neomezuje právo na samosprávu, dovozuje z trvalého přebytkového hospodaření krajů, z rostoucích provozních sald, z klesajícího zadlužení krajů a vysokých zůstatků na bankovních účtech. Kraje podle ministerstva často podceňují příjmy a nadhodnocují výdaje ve svých rozpočtech, což vede k významným akumulovaným prostředkům na bankovních účtech. Ministerstvo své závěry dokládá empirickými daty o finančním zdraví krajů, historickými doklady o objektivních kritériích při vzniku systému a v neposlední řadě také aktivní účastí krajů při tvorbě systému v letech 2003–2004.

28. Ministerstvo poukazuje na výroční zprávy AKČR z let 2016–2020 a zdůrazňuje, že z nich nevyplývají jakékoliv požadavky na změnu přerozdělení napříč kraji. Dříve totiž kraje usilovaly pouze plošně o rozšíření zdrojů na RUD, příp. převod dalších kompetencí, nikoliv o přerozdělení mezi kraji (srov. i návrh novelizace RUD předložený Zastupitelstvem Pardubického kraje v roce 2021 – sněmovní tisk č. 19). Z toho ministerstvo dovozuje, že kraje nepovažovaly stávající systém za nevyhovující. Ministerstvo podotýká, že některé kraje teprve nedávno vyjádřily přání kriteriálního přepočtu, což naznačuje, že předchozí systém byl považován po dobu přibližně 15 let za přiměřený.

29. Ministerstvo zasazuje stávající právní úpravu do historického kontextu. K převodu kompetencí a organizací na kraje došlo v první fázi v roce 2002, což se týkalo středních škol, silnic II. a III. třídy, veřejné dopravy atd. Tento proces byl spojen s převodem souvisejících finančních zdrojů, nejprve formou dotací z věcně příslušných kapitol státního rozpočtu, později stanovením celkového podílu („souhrnné podíly“) pro kraje na celostátních výnosech některých daní. Celkový (souhrnný) daňový podíl krajů (a částečně hlavního města Prahy) na sdílených daních od roku 2002 činil 3,1 %. Po druhé etapě přesunů, tj. od roku 2005, dosáhl podíl krajů 8,92 %. Ministerstvo upřesňuje, že zatímco souhrnné podíly krajů na sdílených daních jsou vymezeny zákonem o RUD (§ 3 zákona), dílčí procentuální podíly („dílčí podíly“) jednotlivých krajů jsou obsaženy v příloze č. 1 zákona o rozpočtovém určení daní. Daňové podíly – souhrnné i dílčí – přitom byly nastaveny jako adekvátní převedeným činnostem, neboť byly „překlopeny“ z původních zdrojů. Ve druhé fázi (od roku 2005) bylo přerozdělení finančních prostředků vázáno na objektivní kritéria (vnitřní metodiku), jakými jsou počet obyvatel, rozloha kraje, počet malých obcí. Kritéria byla vybrána proto, že se v čase minimálně mění nebo se mění velmi pomalu (např. délka silnic II. a III. třídy), takže nezpůsobují náhlé nebo zásadní posuny v rozdělení daní. Ministerstvo tedy odmítá, že by se stanovení podílů dělo nahodile, a dokládá, že kraje na výběru kritérií jak v roce 2003, tak i v roce 2004 významně participovaly. Ministerstvo doplňuje, že tuto vnitřní metodiku lze dohledat v legislativních materiálech, které přiložilo ke svému odbornému vyjádření, a podotýká, že navrhovatelka v případě novely RUD zákonem č. 1/2005 Sb. neuvedla, že změny, ke kterým došlo při schvalování novely oproti vládnímu návrhu, byly způsobeny nepřevedením kompetencí z kapitoly Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (zejména financování tzv. přímých nákladů na vzdělávání pro krajské školy a kompetence v církevním a soukromém školství). Převod finančních prostředků tak odpovídal převodu kompetencí.

30. Jde-li o tvrzené porušení zásady rovnosti a zákazu diskriminace, ministerstvo uvádí, že se záměrně vyhýbá používání termínů jako „spravedlivé“ nebo „rovné“, protože vytvářejí falešná očekávání jediného správného výpočtu. Přitom univerzálně spravedlivé řešení je nedosažitelné, protože různé subjekty mají o spravedlnosti různé představy. Ministerstvo samo však preferuje vícekriteriální model, který odráží nejvýznamnější činnosti financované kraji, s cílem poskytnout objektivnější základ pro rozdělení. Odmítá argument pro rovnost příjmů na obyvatele, považuje jej za nevhodný a fiskálně nedostatečný pro většinu krajů. RUD by mělo být primárně založeno na solidaritě, která zajišťuje, že všechny kraje mohou poskytovat základní veřejné služby. To je podle ministerstva ústavně legitimní cíl. Individuální problémy krajů (např. strukturálně postižené kraje, časté povodně) by pak měly být řešeny spíše cílenými dotacemi, nikoli změnami celkového systému RUD.

31. Ministerstvo financí předkládá analýzu k finančnímu zdraví krajů a rozpočtové realitě, která má vyvracet tvrzení o nedostatečném financování. Podle ní kraje trvale vykazují přebytky kvůli velkoryse nastavenému RUD. Často podceňují daňové příjmy a nadhodnocují výdaje při přípravě rozpočtů, výsledkem čehož jsou skutečné přebytky, přestože rozpočty vykazují deficity. Kraje přitom akumulují významné finanční zdroje na bankovních účtech. K 30. 6. 2025 činil celkový zůstatek na bankovních účtech územních rozpočtů (obce, kraje, svazky obcí) 560 mld. Kč, během 10 let by mohl dosáhnout 1 bilionu Kč. V letech 2015–2024 kraje kolektivně nevyužily investiční potenciál o 12,3 mld. Kč, pouze za rok 2024 to činilo 6,2 mld. Kč. Regionální úspory se za posledních pět let více než zdvojnásobily, za poslední desetiletí se zčtyřnásobily, když dosáhly 74,7 mld. Kč. Zároveň poklesl regionální dluh o 13 % na 21 mld. Kč v roce 2024. Celkové úspory včetně příspěvkových organizací dosáhly na konci roku 2024 105,5 mld. Kč, dluh činil 25,4 mld. Kč. Daňové příjmy jsou dostatečné k pokrytí všech běžných výdajů krajů a jen za poslední tři roky tyto příjmy v průměru převyšovaly běžné výdaje o 130 %. To umožňuje krajům financovat investice z těchto prostředků. Stávající systém tedy poskytuje krajům dostatečné zdroje pro výkon jak samostatné, tak přenesené působnosti,

o čemž svědčí trvalé přebytkové hospodaření krajů, rostoucí provozní přebytky, klesající zadlužení či vysoké zůstatky na bankovních účtech. Finanční výsledky krajů podle ministerstva dokládají, že systém právo krajů na samosprávu neomezuje.

32. Ministerstvo nicméně obhajuje přechod k vícekriteriálnímu modelu jako progresivní krok, který by lépe reflektoval skutečné potřeby krajů a učinil rozdělení daní flexibilnější k demografickým, ekonomickým a infrastrukturním změnám. Ministerstvo popisuje vyjednávání mezi AKČR a ministerstvem. Návrh podoby nového modelu obdrželo Ministerstvo financí od AKČR v srpnu 2023 (příloha č. 5b tohoto odborného vyjádření) s tím, že je akceptovala většina krajů. Ministerstvem připravená matematická podoba návrhu nového RUD krajů však přesto nenalezla podporu všech krajů (pro některé kraje byla důvodem odmítnutí skutečnost, že jejich daňový podíl na sdílených daních by měl klesnout, aniž by braly v úvahu, že snížený podíl získají z výrazně navýšeného objemu prostředků). Následoval vládní návrh novelizace zákona o RUD (sněmovní tisk č. 701 z minulého volebního období), který obsahoval kritéria v následující podobě: počet obyvatel kraje 40 %, počet kilometrů silnic II. a III. třídy 20 %, rozloha kraje 13 %, podíl počtu obcí v kraji k rozloze území kraje (bez Prahy) 8 %, vyrovnávací koeficient (pro kraje bez Prahy) 7 %, počet výjezdových základen ZZS v kraji 6 %, počet dětí, žáků a studentů škol zřizovaných krajem 4 % a počet urgentních příjmů typu I v krajských nemocnicích 2 %. Avšak ani zde nebyla dosažena napříč kraji shoda, a to ani s dodatečnými 11,2 mld. Kč na úkor státního rozpočtu. Nesouhlasil Moravskoslezský kraj a Ústecký kraj.

33. Navzdory úsilí tedy nebyl doposud dosažen konsenzus mezi všemi kraji o novém modelu, a to ani s dodatečnými prostředky navrženými státem. Ministerstvo však nadále usiluje o přijatelný konsenzuální model ve spolupráci s kraji s tím, že jeho cílem je transparentnost, nikoli absolutní spravedlnost.

34. Navrhovatelka využila svého práva a zaslala Ústavnímu soudu repliku k vyjádřením. Upozornila, že se Ministerstvo financí nezabývalo skutečností, zda již první stanovení koeficientů bylo spravedlivé nebo diskriminační a zda mají kraje dle stávající úpravy odpovídající finanční prostředky plynoucí nejen z vlastních příjmů, ale i z příjmů ze sdílených výnosů daní. K analýze poznamenala, že kraje hospodaří na základě platných rozpočtových pravidel a podle § 4 odst. 4 zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, mají povinnost sestavit vyrovnaný rozpočet. Přebytkový rozpočet mohou sestavit pouze v případě, že některé příjmy daného roku jsou určeny k využití až v následujících letech nebo jsou-li určeny ke splácení jistiny úvěrů z předchozích let. U schodkového rozpočtu musí být schodek kryt finančními prostředky minulých let nebo smluvně zabezpečenou půjčkou, úvěrem, návratnou finanční výpomocí nebo příjmem z prodeje komunálních dluhopisů územního samosprávného celku. Při tvorbě rozpočtu se vychází z odhadu budoucích zdrojů na krytí výdajů, tj. daňových příjmů. Kraje si nemohou dovolit dopředu plánovat nekryté výdaje. Toto se projevuje například u finančně náročných akcí, které se často posouvají v čase a samozřejmě se vzhledem k inflaci také prodražují.

35. Argument o dostatku finančních zdrojů na účtech obcí a krajů, který je v analýze uveden bez patřičného kontextu, považuje navrhovatelka za povrchní a ze strany krajů dlouhodobě odmítaný. Ministerstvo financí izolovaně poukazuje na stavy účtů a cashflow, ale již neuvádí vázanost těchto finančních zdrojů ani nereflektuje skutečnost, že si obce a kraje ukládají prostředky na finančně náročné akce, které budou realizovat v budoucnu a na něž si s ohledem na obavy z vysoké míry zadluženosti samosprávného celku a nutnosti dodržování pravidel rozpočtové odpovědnosti nechtějí zajišťovat cizí zdroje. Pokud mají kraje koeficient pro daňové příjmy nižší a daňové příjmy nepokryjí plánované výdaje, musejí hledat zdroje jinde, tj. brát si úvěry spojené s vedlejšími výdaji (úroky), a tak dochází k dalšímu znevýhodnění proti krajům s výhodnějším koeficientem. Navrhovatelka připouští, že dlouhodobě příjmy z RUD rostou, i přesto je ovšem složité financovat velké investiční akce (investice do nemocnic,

silnic apod.) bez zapojení cizích zdrojů či dlouhodobých úspor. Kdyby kraje využívaly pouze svůj investiční potenciál, mohly by financovat pouze menší investice, což je nevyhovující právě z pohledu rozsáhlých investičních akcí. Skutečnost, že kraje při sestavování rozpočtu plánují výdaje dle odhadovaných příjmů, lze demonstrovat na investicích do silniční infrastruktury. Je pravidlem, že stav silnic II. a III. třídy v jednotlivých krajích se liší podle výše daňových příjmů. Další problematickou oblastí je zdravotnictví, kde byla zohledněna sídla fakultních nemocnic. Nedošlo však k zohlednění skutečnosti, že i kraje bez těchto nemocnic zřizují vlastní nemocnice, jejichž provoz je velmi nákladný.

36. Podle navrhovatelky Ministerstvo financí pomíjí, že nejvíce volných zdrojů na účtech má hlavní město Praha, u kterého se objemy peněz stále zvyšují. Toto je důsledek toho, že hlavní město Praha jako obec je současně krajem a své daňové příjmy není schopno proinvestovat a dlouhodobě je kumuluje na svých účtech.

37. Analýza příjmů a inflace uvedená v materiálu Ministerstva financí je pouze jednostranným pohledem. V materiálu zcela chybí porovnání růstu příjmů a růstu výdajů. V poslední době se skokově navýšily provozní výdaje vlivem cen energií, růstu mezd, služeb a dalších položek. Na straně výdajů jsou zároveň významnou položkou i potřebné investice do stárnoucího majetku krajů (budov, zařízení, silnic) z důvodu zachování provozuschopnosti a splnění rostoucích požadavků nejen na sociální a školská zařízení. V analýze není dále zahrnuto počínání státu, který vytváří dlouhodobě tlak na kraje, aby přebíraly další majetek státu. Ve většině případů se jedná o majetek, s nímž se pojí další náklady. Příkladem je snaha státu předávat krajům úseky silnic I. třídy a jejich převod na silnice II. třídy (např. silnice I/35 v Pardubicích). V tomto směru se nejen kraje, ale také zástupci Ředitelství silnic a dálnic pozastavují nad tím, že tyto návrhy nijak nezohledňují zvýšenou potřebu peněz na údržbu těchto silnic.

38. Navrhovatelka připomíná, že nezpochybňuje legislativní proces, ale skutečnost, že původní nastavení koeficientů nezohledňující například menší počet obyvatel, kratší délku silnic, menší rozlohu kraje, menší počet žáků v kraji apod. (kraj Vysočina, Královéhradecký kraj v porovnání s Pardubickým krajem) nebylo objektivní a nereflektuje změny, neboť obsahuje dvacet let neměněný, ryze procentuální klíč rozdělení sdílených daňových výnosů mezi jednotlivé kraje, který je zcela odtržen od aktuálních socioekonomických, demografických (například stárnutí populace) a výkonových reálií krajů. Podotýká, že Ministerstvo financí jakožto zpracovatel vládního návrhu, který byl předložen v minulém volebním období jako sněmovní tisk č. 701 a již obsahoval změnu RUD, zjevně rovněž považuje stávající model za problematický.

39. Navrhovatelka doplňuje, že analýzou rozdílů, které vznikají díky stávajícímu systému rozdělení sdílených daní, se zabývaly studie Vysoké školy ekonomické a Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava z roku 2014. Problematikou nevyhovujícího rozdělení příjmu ze sdílených daní se dlouhodobě zabývá i AKČR. Komise rady AKČR pro financování a majetek krajů sestavená z odborníků zaměřených na danou problematiku se shodla na tom, že nastavení koeficientů není objektivní, a požadovala změnu. Na svém posledním zasedání dne 20. 11. 2025 obdržela informaci, že Moravskoslezský kraj inicioval poptávku na zpracování analytického dokumentu, který by se měl stát odrazovým můstkem pro další komunikaci v oblasti novelizace zákona o rozpočtovém určení daní. Na základě této poptávky uzavřel kraj dvě smlouvy o dílo s Vysokou školou báňskou v Ostravě a s Univerzitou Karlovou v Praze. Cílem těchto dvou nezávislých studií je posoudit současný stav a navrhnout nové řešení rozdělení.

40. Závěrem navrhovatelka shrnuje podstatné body návrhu. RUD u obcí vychází z několika kritérií, která zohledňují různé aspekty fungování obecních samospráv a je dlouhodobě transparentnějším způsobem přerozdělení příjmu ze sdílených daní. Oproti tomu u krajů je RUD stanoveno pevným (dlouhodobě neměnným) procentem a postrádá zohlednění

demografického vývoje, se kterým souvisí tlak na rozšíření sociálních služeb, školství a zdravotnictví, dopravní obslužnosti a dalších oblastí, které souvisí se zajištěním základních potřeb občanů kraje. Odborné stanovisko Ministerstva financí, byť je detailní, rozebírá pouze příjmovou stránku rozpočtů a nelze jej považovat za ucelený náhled na danou problematiku. Ve stanovisku Ministerstva financí zcela chybí vyjádření k důležitým pasážím návrhu, tedy především k argumentaci vztahující se k faktickému porovnání dvou krajů a k otázce, proč příspěvek na výkon přenesené působnosti v čase roste, ale způsob přerozdělení RUD přitom zůstává statický.

41. Navrhovatelka znovu připomíná, že její návrh není požadavkem na navýšení nebo úpravu zdrojů směřujících do příjmu z RUD krajům, ale přerozdělení příjmů mezi jednotlivé kraje a s tím úzce související transparentnost systému přerozdělení.

III. Upuštění od ústního jednání

42. Ústavní soud dospěl k závěru, že od ústního jednání nelze očekávat další objasnění věci, a proto v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl ve věci bez jeho nařízení.

IV. Podmínky meritorního posouzení návrhu, průběh řízení před Ústavním soudem

43. Ústavní soud konstatuje, že je k projednání návrhu na zrušení napadených ustanovení zákona o rozpočtovém určení daní příslušný. Navrhovatelka je aktivně legitimována k podání návrhu.

44. Jde-li o napadenou přílohu 1 zákona o RUD, platí, že je platnou součástí právního řádu a Ústavní soud neshledal žádný důvod, který by bránil jejímu meritornímu přezkumu [srov. obdobně nález ze dne 15. 10. 2025 sp. zn. Pl. ÚS 7/25 (474/2025 Sb.)], v němž se Ústavní soud zabýval ústavností přílohy č. 1 a přílohy č. 10 vyhlášky č. 314/2024 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad za hrazené služby a regulačních omezení pro rok 2025 (úhradová vyhláška). Přezkum přílohy 1 zákona o RUD je veden skutečností, že i nový způsob konstrukce dílčího podílu z RUD, který má připadnout jednotlivým krajům, nadále zachovává fixní procentní sazby napadané navrhovatelkou.

45. S ohledem na skutečnost, že § 3 odst. 2 zákona o RUD byl v mezidobí novelizován zákonem č. 267/2025 Sb., došlo k jeho obsahové změně (srov. výše bod 4 tohoto nálezu). V tomto mezidobí od 4. 8. 2025 do 31. 12. 2025, kdy došlo k podání nyní projednávaného návrhu, byly platné dva § 3 odst. 2 zákona o RUD, přičemž platnost a účinnost toho původního skončila s koncem kalendářního roku, zatímco nově přijatý byl sice v mezidobí platný, ale účinnosti nabyl až od 1. 1. 2026.

46. Vzhledem k tomu, že z argumentace obsažené v návrhu přesně nevyplynulo, zda navrhovatelka napadá § 3 odst. 2 zákona o RUD ve znění platném a účinném do 31. 12. 2025, nebo úpravu pozdější, Ústavní soud ji vyzval k upřesnění petitu návrhu a sdělení, v jakém znění toto zákonné ustanovení napadá.

47. Navrhovatelka ve vyjádření uvedla, že novelizace § 3 odst. 2 zákona o RUD provedená zákonem č. 267/2025 Sb. neodstranila namítanou diskriminaci a dotčení dalších (v návrhu označených) ústavněprávních kautel, neboť rozhodující vliv nadále ponechala na původním (statickém) systému rozdělení. Ten je dle jejího názoru v rozporu s ústavním pořádkem České republiky a zachovává nepřípustnou diskriminaci některých krajů v přístupu k daňovým příjmům. Má za to, že váha jediného objektivního kritéria (na rozdíl od rozpočtového určení daní v případě obcí) je ve schématu dělení daňových výnosů náležejících krajům velmi nízká (srov. § 3 odst. 2 zákona o RUD), a nemůže tak sama o sobě ani náležitě napravit ústavněprávní deficit, který navrhovatelka v napadené zákonné úpravě nadále shledává. Navrhovatelka shrnula, že byť se její návrh vztahoval ke znění zákona o RUD ve znění účinném do 31. 12. 2025, lze jej vztáhnout i ke znění tohoto zákona účinnému od 1. 1. 2026.

48. Ústavní soud proto s ohledem na takto poskytnuté vyjádření navrhovatelky shledal, že nejsou dány podmínky pro částečné zastavení řízení a přistoupil k meritornímu přezkumu i ve vztahu k § 3 odst. 2 zákona o RUD, a to ve znění účinném od 1. 1. 2026.

V. Ústavní konformita legislativního procesu

49. V souladu s § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu se Ústavní soud zabýval v prvé řadě tím, zda byla napadená zákonná úprava přijata a vydána v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

50. Navrhovatelka napadá § 3 odst. 2 a přílohu č. 1 zákona o rozpočtovém určení daní v rozsahu, v jakém byl tento zákon novelizován zákonem č. 483/2001 Sb., zákonem č. 1/2005 Sb., zákonem č. 540/2020 Sb. a konečně – jak vyplývá z předchozího – i zákonem č. 267/2025 Sb. Postup navrhovatelky odpovídá rozhodovací praxi Ústavního soudu, podle které novela zákona nemá samostatnou existenci, neboť její obsah se stává součástí textu novelizovaného zákona; v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy lze proto napadnout zásadně pouze zákon novelizovaný [srov. např. usnesení ze dne 15. 8. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 25/2000 (U 27/19 SbNU 271) nebo bod 57 nálezu ze dne 1. 10. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 5/19 (N 168/96 SbNU 144; 303/2019 Sb.)].

51. Ústavní soud ověřil průběh procesu přijímání těchto zákonů. Vycházel přitom zejména z vyjádření předložených Poslaneckou sněmovnou a Senátem, jakož i z veřejně dostupných elektronických zdrojů (stenozáznamů z jednání schůzí obou komor Parlamentu, usnesení a sněmovních a senátních tisků, volně dostupných na http://www.psp.cz/ a http://www.senat.cz/). Z těchto podkladů zjistil, že zákony č. 483/2001 Sb., č. 1/2005 Sb., č. 540/2020 Sb. a č. 267/2025 Sb. byly přijaty ústavně předepsaným způsobem, byly podepsány příslušnými ústavními činiteli a byly též řádně vyhlášeny.

52. Vládní návrh zákona č. 483/2001 Sb. (sněmovní tisk č. 974/0) byl Poslaneckou sněmovnou schválen dne 1. 11. 2001. Z přítomných 162 poslanců pro něj hlasovalo 121, 27 bylo proti návrhu a 14 poslanců se zdrželo hlasování. Poté, co Poslanecká sněmovna postoupila dne 5. 11. 2001 návrh zákona Senátu, ten jej projednal na své 11. schůzi dne 29. 11. 2001 jako tisk 135. Hlasováním č. 52 přijal usnesení č. 219, jímž vyjádřil vůli se návrhem zákona nezabývat. Pro návrh se z přítomných 59 senátorů vyslovilo 31, proti bylo 12. Zákon byl doručen prezidentu republiky k podpisu dne 7. 12. 2001. Prezident zákon podepsal. Zákon byl vyhlášen ve Sbírce zákonů v částce 176 dne 31. 12. 2001 a účinnosti nabyl dne 1. 1. 2002.

53. Vládní návrh zákona č. 1/2005 Sb. (sněmovní tisk č. 747) byl schválen dne 24. 11. 2004. Z přítomných 190 poslankyň a poslanců bylo pro 131, proti 16 a 43 se zdrželo hlasování. Návrh zákona byl postoupen Senátu dne 25. 11. 2004, kde byl projednán jako tisk č. 457. Senát k návrhu dne 17. 12. 2004 nepřijal usnesení a vrátil tisk Poslanecké sněmovně. Zákon byl doručen prezidentu republiky k podpisu dne 26. 12. 2004. Prezident zákon podepsal a dne 3. 1. 2005 byl zákon vyhlášen ve Sbírce zákonů v částce 1 pod číslem 1/2005 Sb. Účinnosti nabyl 3. 1. 2005.

54. Vládní návrh zákona č. 540/2020 Sb. (sněmovní tisk č. 922) byl schválen dne 21. 10. 2020. V závěrečném hlasování (hlasování č. 53) z přítomných 98 poslankyň a poslanců bylo pro 84 a proti žádný. Návrh zákona byl přijat. Následně byl dne 23. 10. 2020 postoupen Senátu. Senát návrh dne 19. 11. 2020 vrátil Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy. O návrhu zákona vráceném Senátem bylo hlasováno v Poslanecké sněmovně dne 1. 12. 2020 na 72. schůzi. Poslanecká sněmovna zákon přijala ve znění schváleném Senátem. V hlasování č. 16 bylo pro 154 poslanců a proti žádný. Zákon byl doručen prezidentu republiky k podpisu dne 4. 12. 2020. Prezident zákon podepsal. Dne 18. 12. 2020 byl zákon vyhlášen ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv a účinnosti nabyl dnem 1. 1. 2021, s výjimkou ustanovení čl. II bodu 5, který nabyl účinnosti dnem následujícím po dni vyhlášení tohoto zákona.

55. Vládní návrh zákona č. 267/2025 Sb. (sněmovní tisk č. 829) byl schválen dne 28. 5. 2025. V závěrečném hlasování (hlasování č. 153) z přítomných 178 poslankyň a poslanců bylo pro 96 a proti 80. Návrh zákona byl přijat. Následně byl dne 10. 6. 2025 postoupen Senátu. Senát návrh dne 3. 7. 2025 schválil, přičemž schválil i doprovodné usnesení. Zákon byl doručen prezidentu republiky k podpisu dne 10. 7. 2025. Prezident zákon podepsal. Dne 4. 8. 2025 byl zákon vyhlášen ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv a účinnosti nabyl (v části týkající se rozpočtového určení daní) dnem 1. 1. 2026.

56. Lze shrnout, že napadená právní úprava byla přijata ústavně souladným způsobem, přičemž ani navrhovatelka sama tuto skutečnost nezpochybňovala.

VI. Věcné posouzení návrhu

57. Navrhovatelka namítá porušení práva na samosprávu, které je zakotveno v čl. 8, 100 a 101 Ústavy, práva na ochranu majetkových práv územních samosprávných celků podle čl. 11 Listiny a čl. 101 odst. 3 Ústavy, práva krajů hospodařit podle vlastního rozpočtu podle čl. 101 odst. 3 Ústavy a konečně porušení principu rovnosti a zákazu diskriminace podle čl. 3 Listiny. V tomto pořadí Ústavní soud námitky navrhovatelky vypořádal s tím, že tvrzeným porušením práva na samosprávu, práva mít vlastní majetek a práva hospodařit podle vlastního rozpočtu se zabýval společně – *en bloc*. Učinil tak proto, že právo vlastnit majetek a právo hospodařit s vlastním majetkem a podle vlastního rozpočtu je předpokladem samotného výkonu práva územních samosprávných celků na samosprávu. Jen stěží si lze představit, že územní samosprávné celky budou plnit své úkoly bez garance nezbytného majetkového základu a bez možnosti rozhodovat o tom, jak s tímto majetkovým základem při plnění svých úkolů naloží. Vlastnictví majetku a existence vlastních příjmů jsou tudíž klíčovým ekonomickým předpokladem územní samosprávy (srov. výše citovaný nález sp. zn. Pl. ÚS 50/06). Ústavní soud takto *en bloc* ostatně postupoval i ve shora citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 22/24. Vedle toho se Ústavní soud zabýval ústavností napadené právní úpravy čistě z hlediska ochrany vlastnického práva územních samospráv a, jak vyplývá z předchozího, dále z hlediska tvrzeného porušení rovnosti a zákazu diskriminace.

58. Ústavní soud doplňuje, že nepřehlédl své předchozí závěry formulované ve stanovisku ze dne 17. 12. 2025 sp. zn. Pl. ÚS-st. 62/25 (21/2026 Sb.). Z tohoto stanoviska vyplývá, že k ochraně práva na samosprávu slouží řízení o komunální ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. c) Ústavy a § 72 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu. Pro nyní posuzovaný případ jsou podstatné závěry stanoviska, že veřejnoprávní formy činnosti obcí a krajů typicky spočívají ve vrchnostenském působení na adresáty veřejných práv a povinností. Orgán územní samosprávy tedy v mezích své kompetence může např. vydávat individuální rozhodnutí, obecně závazné vyhlášky nebo opatření obecné povahy. V takovém případě obce, kraje ani jejich orgány nejsou nositelem základních práv a svobod, z čehož mj. vyplývá, že nemohou podat ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy a § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Možnost dovolávat se základních práv (jejichž povaha to připouští) je tak dána pouze tehdy, vystupuje-li obec či kraj v nevrchnostenském postavení. Shora deklarovaný rámec přezkumu nynější věci, připouštějící též posouzení z hlediska ochrany vlastnického práva územních samospráv a z hlediska tvrzeného porušení rovnosti a zákazu diskriminace, však není v rozporu s takto formulovanými závěry stanoviska. Při distribuci daňových výnosů totiž územně samosprávný celek nevystupuje v typicky vrchnostenském postavení. Lze dokonce konstatovat, že je v postavení závislém na vůli zákonodárce, která se projevuje i v širokém poli politických úvah a odpovědnosti vyjádřené v zákonodárném aktu [k tomu srov. např. nález ze dne 12. 3. 2025 sp. zn. Pl. ÚS 21/21 (N 55/129 SbNU 115; 104/2025 Sb.), bod 103]. Z tohoto důvodu je proto dle Ústavního soudu namístě napadenou právní úpravu přezkoumat též s ohledem na namítaný zásah do shora uvedených základních práv.

VI./1. Právo na samosprávu, právo mít vlastní majetek a právo hospodařit podle vlastního rozpočtu

VI./1 a) Obecná východiska

59. Z čl. 8, čl. 100 odst. 1, čl. 101 odst. 1 a čl. 104 odst. 2 Ústavy se dovozuje, že právem územních samosprávných celků na samosprávu se rozumí ústavně zaručené právo příslušného územního společenství občanů rozhodovat na vlastní odpovědnost ve svém a současně veřejném zájmu samostatně (mimo instrukce a pokyny) v rámci decentralizovaných autonomních prostorů, jemu vymezených ústavním pořádkem a zákony, o svých záležitostech na svém území, a za svá rozhodnutí nést veřejnoprávní odpovědnost [srov. nález ze dne 12. 5. 2020 sp. zn. III. ÚS 709/19 (N 90/100 SbNU 87), bod 26].

60. Stát může svými orgány do této oblasti zasahovat podle čl. 101 odst. 4 Ústavy jen tehdy, vyžaduje-li to ochrana zákona (tedy je-li zákon porušován) a způsobem stanoveným zákonem, tj. zákonem určenými prostředky a postupy (srov. čl. 2 odst. 3 ve spojení s čl. 78, čl. 79 odst. 1 a 3 a čl. 91 odst. 2 Ústavy). Jen zákonem (tzv. výhrada zákona) lze vymezit okruh věcí, které stát decentralizuje a které jsou samostatně spravovány územními samosprávnými celky.

61. Z judikatury Ústavního soudu vztahující se k RUD je patrné, že Ústavní soud v těchto otázkách postupuje velmi zdrženlivě, a to obdobně jako například při přezkumu daňových zákonů. Např. v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 22/24 Ústavní soud odkázal na starší judikaturu s tím, „že s ohledem na zásadu soudního sebeomezení ‚nemůže posuzovat optimálnost daňového systému, resp. posuzovat daňové zákony z pohledu naplnění základních funkcí daní' [viz např. nález ze dne 28. 6. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 18/15 (N 121/81 SbNU 889; 271/2016 Sb.), bod 76]". Ústavní soud zde současně uvedl (bod 107), že nezpochybňuje širokou míru uvážení, kterou zákonodárce disponuje při stanovení daňové povinnosti [k široké míře uvážení srov. také nález ze dne 19. 4. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 53/10 (N 75/61 SbNU 137; 119/2011 Sb.), bod 180; dále k otázce potřebnosti daně v určité výši coby otázce politické, která je v kompetenci zákonodárce srov. nález ze dne 10. 7. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 31/13 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.), bod 42]. Tyto závěry se týkají nejen zákonů, jimiž je fyzickým a právnickým osobám ukládána vlastní daňová či poplatková povinnost, ale dopadají přiměřeně i na zákony, které stanovují, jak budou výnosy z uložených daní a poplatků rozděleny mezi stát a územně samosprávné celky (Pl. ÚS 22/24, bod 108).

62. Ústavní soud tak dlouhodobě vychází ze zásady zdrženlivosti v otázkách primárně politických, podle které mu nepřísluší vyjadřovat se k účelnosti, spravedlnosti či rozumnosti právní úpravy takových otázek vzhledem k tomu, že nedisponuje a ani nemůže disponovat informacemi, které souvisejí s jejich rozhodováním. Zdrženlivost v politických otázkách tvoří nedílnou součást praxe Ústavního soudu a je nutné vztáhnout ji i na nyní posuzovaný případ rozdělování výnosů některých daní do rozpočtů územně samosprávných celků. Ústavnímu soudu obecně nepřísluší tuto problematiku posuzovat, neboť jde primárně o politickou otázku v dispozici zákonodárného sboru, jehož rozhodování odráží výsledek svobodné a volné soutěže politických sil předkládajících různé návrhy na způsoby rozdělení státního rozpočtu (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 50/06, body 28 a 29).

63. Platí, že zákony, které ústavně zakotvené právo krajů na územní samosprávu provádějí, nemohou podstatu tohoto práva v jeho materiálním pojetí vyprázdnit či fakticky eliminovat. Proto by se prostor k derogačnímu zásahu Ústavního soudu do takového zákona mohl otevřít tehdy, pokud by bylo zjištěno a prokázáno, že daná právní úprava prakticky znemožňuje některým krajům jejich samosprávnou existenci, tj. že by jejich příjem klesl pod úroveň znemožňující výkon samosprávy ve smyslu čl. 8 Ústavy (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 50/06, bod 27).

64. Zdrženlivost Ústavního soudu v oblasti daňových zákonů se projevuje v nižší intenzitě jejich ústavního přezkumu (srov. nález ze dne 28. 6. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 18/15, bod 79) spočívajícím ve vyloučení jejich extrémní disproporcionality [srov. např. nález ze dne 18. 5. 2021 Pl. ÚS 97/20 (N 98/106 SbNU 123; 241/2021 Sb.), body 29 a 30, nebo nález ze dne 10. 7. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 31/13, body 42 a 43]. To znamená, že politická otázka posuzování vhodnosti a nezbytnosti jednotlivých komponent daňové politiky je ponechána na uvážení demokraticky zvoleného zákonodárce a Ústavní soud pouze zkoumá, zda daň nezasahuje do vlastnických práv způsobem, který by vedl ke zmaření samé podstaty majetku, resp. ke zničení majetkové základny poplatníka. Takový dopad by potom vyhodnotil jako zmiňovanou extrémní disproporcionalitu. Ústavní soud z podobných obecných východisek vychází i v nyní posuzovaném případě, v němž posuzuje ústavnost určení dílčích podílů při rozpočtovém určení daní pro kraje, a zkoumá, zda jejich nastavení nezasahuje do samotné podstaty práva hospodařit s vlastním majetkem a podle vlastního rozpočtu, tedy zda se majetkový a rozpočtový aspekt práva krajů na samosprávu nevyprazdňuje.

65. Ústavní soud se při přezkumu daňových zákonů věnuje také dodržení principu rovnosti, na nějž poukazují navrhovatelé. Jak Ústavní soud již mnohokrát uvedl, stát může rozhodnout, že jedné skupině poskytne méně výhod než jiné, nesmí však postupovat libovolně a z jeho rozhodnutí musí být patrno, že tak činí ve veřejném zájmu [srov. nález ze dne 28. 6. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 18/15, bod 117, i v něm citovaný nález ze dne 1. 12. 1999 sp. zn. Pl. ÚS 17/99 (N 174/16 SbNU 267; 3/2000 Sb.); srov. dále nález ze dne 9. 3. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 2/02 (N 35/32 SbNU 331; 278/2004 Sb.), nebo nález ze dne 10. 7. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 31/13]. Rovněž v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 18/15 zopakoval, že „přímo ve vztahu k daním již Ústavní soud České a Slovenské Federativní Republiky uvedl, že ‚ani svrchovanost státu nezakládá možnost ukládání libovolných daní, třebaže by se tak stalo na základě zákona', přičemž ‚v oblasti daňové je třeba požadovat, aby zákonodárný orgán podložil svoje rozhodnutí objektivními a racionálními kritérii. […] Jestliže se tak stalo, není určení diferencovaných daní pro různé poplatníky stavem, který by bylo možno označit jako protiústavní nerovnost, a naopak' (nález Ústavního soudu ČSFR ze dne 8. 10. 1992 sp. zn. Pl. ÚS 22/92, Sbírka usnesení a nálezů ÚS ČSFR, 1992, s. 43–44)". V nálezu ze dne 21. 4. 2009 sp. zn. Pl. ÚS 29/08 (N 89/53 SbNU 125; 181/2009 Sb.), bodu 45, pak Ústavní soud judikoval, že „zásada rovnosti vyžaduje, aby každý tuzemec byl zapojen podle své způsobilosti rovnoměrně do financování státních úkolů". Uvedené závěry platné pro zdaňování však nelze mechanicky vztahovat na otázku distribuce daňových příjmů mezi orgány státu a samosprávy. Existuje totiž zásadní rozdíl mezi vztahy osob a veřejnou mocí na straně jedné a vztahy uvnitř mechanismu veřejné moci na straně druhé včetně těch, které zahrnují samosprávu. Ústavní soud proto v části VI./4. níže napadenou úpravu přezkoumal z hlediska principu rovnosti, ale ze specifických hledisek a při zvýšené zdrženlivosti.

66. Tyto otázky a jejich politické, ekonomické, administrativní a jiné sociální souvislosti úzce souvisejí s obecným problémem distributivní spravedlnosti. Ta spočívá v přijetí specifických kritérií, jakými jsou například vhodnost nebo potřebnost, pro rozdělování a přidělování omezených ekonomických a společenských zdrojů a statků ve společnosti. Podle nich jsou uspořádané politické, administrativní, ekonomické a jiné sociální instituce, jejichž funkce spočívá ve spravedlivém rozdělení prospěchu a břímě mezi členy politické společnosti. Na rozdíl od procedurální spravedlnosti, jejímž prvním principem je formální rovnost, se distributivní spravedlnost řídí tzv. principem diference, tedy odlišnosti. Ten spočívá v diferencovaném přerozdělování zdrojů a statků na základě společenské volby tak, aby se zabránilo disproporčním materiálním nerovnostem nebo jejich prohlubování (srov. J. Rawls, A Theory of Justice: Revised Edition, Harvard University Press, 1999, s. 229).

67. Lze proto shrnout, že v souvislosti s projednávanou věcí je ústavně relevantní otázka, zda napadenou právní úpravou dochází k tak extrémně disproporční redistribuci daní

a takovému zásahu do materiálních podmínek jednotlivých krajů, že nemohou plnit úkoly, které jim jsou zákonem svěřeny. Úlohou Ústavního soudu je v této konkrétní věci posoudit, zda nebylo ústavně zakotvené právo na územní samosprávu v jeho materiálním pojetí vyprázdněno či fakticky eliminováno tak, že by byl zcela ochromen či znemožněn výkon kompetencí krajů coby územně samosprávných celků ve smyslu čl. 8 Ústavy.

VI./1 b) Použití obecných východisek na nyní posuzovanou věc

68. S ohledem na výše uvedené se Ústavní soud zabýval tím, zda stávající systém rozdělení daňových výnosů při rozpočtovém určení daní zasahuje do samotné podstaty práva krajů na samosprávu ve shora naznačeném smyslu. Vycházel přitom z historického kontextu napadené právní úpravy (srov. výše odborné vyjádření Ministerstva financí, bod 27 tohoto nálezu). Byl si vědom, že zákon o RUD tvoří nezbytný předpoklad k výkonu práva krajů mít vlastní majetek a hospodařit podle vlastního rozpočtu.

69. Při přezkumu napadené právní úpravy je pro Ústavní soud určující, že mu navrhovatelka nepředkládá argumentaci, v níž by napadený systém rozdělení sdílených daní popisovala jako vyprazdňující majetkový a rozpočtový aspekt práva krajů na samosprávu. Nepředkládá tedy argumentaci, která by převážila nad výše uvedenou zdrženlivostí Ústavního soudu při ústavním přezkumu daňových zákonů včetně zákonů týkajících se distribuce výnosů z uložených daní.

70. Navrhovatelka upozorňuje pouze na zvyšující se náklady na správu jednotlivých krajů s tím, že státní rozpočet reaguje jen v oblasti přenesené působnosti a v oblasti samosprávy tato dynamika zohledněna není. To má podle ní vliv na kvalitu veřejných služeb s tím, že kraje nyní dotují investice do rozšiřování své infrastruktury a služeb na úkor jiných potřeb (opravy silnic, omezování provozu volnočasových zařízení). Kraje jsou nuceny vyrovnávat rostoucí náklady jinými způsoby, např. úvěry či omezováním vlastních výdajových priorit. Navrhovatelka poukazuje na systémové podfinancování krajů a závislost na úvěrovém financování. Tyto okolnosti však s ohledem na shora předestřená východiska ústavního přezkumu nyní posuzované věci nejsou způsobilé založit protiústavnost napadené právní úpravy.

71. Ústavní soud upozorňuje, že ekonomická autonomie územních samospráv neznamená, že jejich veškeré potřeby budou pokryty příjmy z RUD. Ekonomická autonomie spočívá ve vlastním hospodaření s vlastním majetkem a prostředky podle vlastního uvážení. Do majetku krajů sice plynou prostředky pocházející ze sdílených daní, avšak nemůže zde fungovat přímá úměra ke vzrůstajícím potřebám krajů. Podstatou správy věcí vlastních je, že jde o úvahu samospráv. Tato ústavně garantovaná autonomie přitom napadenou právní úpravou dotčena není.

72. Ústavní soud rovněž nemohl přehlédnout data o výsledcích hospodaření krajů, a přestože k nim přistupuje s vědomím specifik zákonných požadavků na rozpočtovou odpovědnost, ani u jednoho z krajů nelze v souvislosti s rozdělováním výnosů ze sdílených daní hovořit o extrémní disproporcionalitě ve smyslu paralýzy či dokonce ohrožení samotné existence krajské samosprávy. Navzdory shodě většiny aktérů [navrhovatelka, kraje, AKČR, Ministerstvo financí i zákonodárce – srov. návrh novely zákona aktuálně zařazený na pořad schůze Poslanecké sněmovny jako sněmovní tisk č. 28; pozn. Ústavního soudu: navrhovaná právní úprava vychází z vládního návrhu zákona (sněmovní tisk č. 701), jehož projednávání však bylo přerušeno, resp. fakticky ukončeno], že zavedený systém RUD není ideální, z hlediska ústavního přezkumu nyní posuzované věci je podstatné, že tento systém nadále plní svoji funkci, neboť krajům nejenže garantuje a zajišťuje finanční prostředky umožňující jejich fungování, ale tyto prostředky v nezanedbatelné míře neustále navyšuje.

73. I když si Ústavní soud dovede *de lege ferenda* představit odlišný systém či model přerozdělení daňových příjmů mezi kraje [srov. shora vládní návrh novelizace zákona o RUD

(sněmovní tisk č. 701) a na něj navazující návrh zákona (sněmovní tisk č. 28), jehož cílem je dle důvodové zprávy spravedlivější přerozdělení sdílených daňových příjmů na základě objektivních kritérií], tedy i systém, v němž by např. zcela absentovala fixní procentní sazba dílčího podílu, nemůže tato skutečnost s ohledem na zdrženlivý přístup Ústavního soudu v přezkumu zákonů z daňové oblasti vést k závěru o protiústavnosti nyní napadené zákonné úpravy. Úkolem Ústavního soudu není nacházet ideální nastavení krajského RUD, neboť by tím nepřípustně vstupoval do kompetence svěřené zákonodárci.

74. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud konstatuje, že tvrzený zásah do práva na samosprávu, práva mít vlastní majetek a hospodařit podle vlastního rozpočtu, neshledal.

VI./2. Ústavně zaručená ochrana vlastnického práva

75. Má-li Ústavní soud posoudit namítaný zásah státu čistě do vlastnického práva územních samospráv, bez vazby na jejich další ústavně garantovaná práva, je předně vhodné zmínit, v jakých situacích v minulosti přikročil ke zrušení napadené právní úpravy. Stalo se tak ve věci sp. zn. Pl. ÚS 1/02 (N 104/27 SbNU 167; 404/2002 Sb.), ve které nálezem ze dne 13. 8. 2002 zrušil § 19 odst. 1 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení). Toto ustanovení zaručovalo státu možnost, aby při bezúplatném převodu či přechodu movitých věcí, práv a nemovitostí na kraj a při finanční spoluúčasti na pořízení takového majetku krajem stanovil podmínky pro další hospodaření a nakládání s tímto majetkem. Ústavní soud konstatoval, že noví vlastníci byli ve svých právech vyplývajících z čl. 11 Listiny omezeni způsobem, který nešetřil smysl a podstatu těchto práv, a napadené ustanovení současně neodpovídalo ústavním požadavkům plynoucím z čl. 101 odst. 4 Ústavy a neposkytovalo krajům dostatečnou ochranu proti svévoli či libovůli státní moci.

76. Relevantní jsou rovněž závěry, k nimž Ústavní soud dospěl ve výše citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 21/21, ve kterém přezkoumával § 155 odst. 4 zákona č. 541/2020 Sb., o odpadech. Napadeným ustanovením tehdy zákonodárce retroaktivně a v rozporu se základním právem obcí na ochranu vlastnictví a majetku odňal obcím existující právo na základní složku poplatku, kterou původci platili za ukládání odpadu na skládky a kterou obcím odváděl provozovatel skládky. Ústavní soud potvrdil, že i legitimní očekávání územně samosprávného celku na nabytí jasného a specifikovaného majetkového nároku je hodno ochrany proti svévolným zásahům státu. V souvislosti s nyní posuzovanou věcí je zásadním závěr, že majetkové očekávání je legitimní pouze tehdy, bylo-li založeno zákonným ustanovením nebo právním aktem vztahujícím se k dotčenému majetkovému zájmu (nález sp. zn. Pl. ÚS 21/21, bod 96).

77. K těmto závěrům se Ústavní soud přihlásil rovněž v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 22/24. Ve věci šlo – zjednodušeně řečeno – o změny rozpočtového určení výnosu z dílčí daně z internetových her a z nepovolených her tak, že se tento výnos stal nově ze 100 % příjmem státního rozpočtu, zatímco do té doby se výnos dělil mezi obce a stát v poměru 30:70. I tehdy Ústavní soud připomenul, že čl. 11 Listiny chrání vlastnické právo již existující a konstituované, nikoliv pouze tvrzený nárok na ně [srov. dále nález ze dne 28. 6. 1995 sp. zn. I. ÚS 115/94 (N 41/3 SbNU 293)]. Jestliže tedy obce do svého majetku nezískaly finanční prostředky, které by odpovídaly podílu na výnosu dílčí daně z hazardních her, a ani je získat nemohly, protože jim zákon takový podíl nepřiznal, nemohly se důvodně dovolávat ochrany z titulu svého vlastnického práva. O porušení tzv. legitimního očekávání (že získají určitý majetek) nebo principu právní jistoty (který by se zde projevoval v zákazu retroaktivity) by bylo možné uvažovat za situace, v níž by ze zákona obcím právní nárok na výplatu finančních prostředků v konkrétní výši vznikl, a teprve poté by jim zákonodárce takové právo odňal (bod 116).

78. Ve světle výše uvedených nálezů je pak nutné posuzovat rovněž argumenty navrhovatelky směřující k tvrzenému porušení práva na ochranu vlastnictví. Ústavní soud má za to, že ani v nyní posuzované věci k porušení práva na ochranu vlastnictví územně

samosprávných celků nedošlo. Tvrzený zásah má být způsoben neposkytnutím stejného, resp. adekvátního dílčího podílu RUD některým krajům jako krajům jiným. Takový nárok však krajům nikdy formálně nevznikl, a zůstává tak pouze v rovině tvrzení. Stejně jako ve výše citovaných rozhodnutích, ani v tomto případě kraje nemohly mít legitimní očekávání, že by jim připadly finanční prostředky v jiné výši, než jaké odpovídaly (do konce roku 2025) fixním procentům stanoveným v napadené příloze 1 zákona o rozpočtovém určení daní, resp. ve výši, jež od 1. 1. 2026 odpovídá zákonodárcem zvolené kombinaci fixního a dynamického prvku souvisejícího s pokrytím nákladů na financování nepedagogických pracovníků ve školství, obsažené v § 3 odst. 2 tohoto zákona.

VI./3. Dílčí závěr

79. Ústavní soud uzavírá, že napadená zákonná úprava nezasahuje do samotné podstaty práva územních samosprávných celků hospodařit s vlastním majetkem a podle vlastního rozpočtu (a v tomto smyslu ani do práva na samosprávu) a nezasahuje ani do jejich práva na ochranu vlastnictví. Stanovením pevné procentní částky určující poměr, v jakém jsou výnosy ze sdílených daní alokovány krajům, zákonodárce neznemožnil těmto územním samosprávným celkům mít vlastní majetek (jako subjektům vlastnického práva) ani s ním hospodařit podle vlastního rozpočtu. Tím spíše takový zásah nelze spatřovat v právní úpravě účinné od 1. 1. 2026, jež částečně vychází vstříc požadavkům navrhovatelky na zakotvení dynamických ukazatelů do distribuce daňových výnosů, jež by – z pohledu navrhovatelky – lépe reflektovaly skutečné potřeby nebo vývoj jednotlivých krajů. Kraje jsou i nadále subjekty vlastnického práva a jejich hospodaření má podobu hospodaření na základě vlastního rozpočtu, který projednává a schvaluje jejich zastupitelstvo. Ústavní soud neshledal, že by příjem vyšších územních samosprávných celků plynoucí ze stávající zákonné úpravy RUD klesl pod úroveň znemožňující výkon samosprávy, resp. že by systém rozdělení sdílených daní vyprazdňoval majetkový a rozpočtový aspekt práva krajů na samosprávu, což by teprve mělo ústavněprávní relevanci.

80. Z hlediska ochrany vlastnického práva krajů je pro Ústavní soud zásadní, že zákonná úprava těmto územně samosprávným celkům nikdy nepřiznala stejný či adekvátní dílčí podíl na RUD vypočtený dle algoritmu založeného na kritériích, která navrhovatelka považuje za relevantní a která by dle jejího názoru měla být zohledněna při distribuci finančních prostředků na jednotlivé kraje. Námitce navrhovatelky, že § 3 odst. 2 a příloha 1 zákona o rozpočtovém určení daní jsou v kolizi s právem na samosprávu zakotveným v čl. 8 a čl. 100 odst. 1 a čl. 101 odst. 3 Ústavy, resp. s vlastnickým právem zaručeným v čl. 11 Listiny, tak přisvědčit nelze.

VI./4. Princip rovnosti a zákaz diskriminace

81. Ústavní soud následně posoudil, zda dochází k namítanému porušení principu rovnosti a zákazu diskriminace. Navrhovatelka tvrdí, že prostřednictvím fixních procent nastavených neměnně od roku 2005, resp. prostřednictvím dle jejího názoru nedostatečného zakotvení dynamických ukazatelů (v právní úpravě účinné od roku 2026), jsou některé kraje oproti jiným znevýhodněny, neboť se jim nedostává tolik finančních prostředků, které by jim náležely v případě zohlednění souboru více dynamicky se měnících kritérií (viz např. výše zmíněný nárůst počtu obyvatel Středočeského kraje). Navrhovatelka se domnívá, že v současné době neexistují k takovému nastavení RUD racionální důvody a potřeby krajů jsou diametrálně odlišné ve srovnání s dobou jejich vzniku. Má za to, že současné nastavení dostatečně nezohledňuje specifické potřeby regionů a nerespektuje rovné postavení územně samosprávných celků obdobných parametrů.

82. Navrhovatelka ve své argumentaci namítá rozpor napadené právní úpravy s čl. 3 odst. 1 Listiny. Ústavní soud se proto v prvé řadě zabýval tím, zda je toto ustanovení ústavního pořádku v nyní posuzovaném případě vůbec aplikovatelné, přičemž dospěl k závěru, že tomu

tak není. Ústavní soud ve své judikatuře konstantně uvádí, že pro aplikovatelnost čl. 3 odst. 1 Listiny je nezbytné, aby k rozlišování došlo na základě tam vymezených důvodů nebo na základě „jiného postavení“. Při výkladu a aplikaci pojmu „jiné postavení“ je přitom nutno brát v potaz účel a smysl zakázaných důvodů rozlišování, které jsou demonstrativně uvedené v čl. 3 odst. 1 Listiny (srov. nález ze dne 28. 6. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 18/15, body 107 a 108).

83. Pojem „jiné postavení“ pak má zahrnovat kritéria obdobná či blízká kritériím výslovně v daném ustanovení zmíněným, nikoli jakoukoli myslitelnou situaci. Mělo by tak jít o důvody spočívající na osobní volbě jednotlivce odrážející jeho osobnostní rysy, jako jsou např. víra, náboženství či politické názory, nebo důvody spočívající na osobních vlastnostech či osobní charakteristice, kterou si jednotlivec nemůže zvolit, jako jsou kromě důvodů uvedených v čl. 3 odst. 1 Listiny např. i věk či zdravotní postižení [srov. nález ze dne 10. 12. 2025 sp. zn. Pl. ÚS 38/24 (14/2026 Sb.), bod 34].

84. Z hlediska tvrzeného porušení čl. 3 odst. 1 Listiny Ústavní soud konstatuje, že kritérium rozlišování, které je použito zákonodárcem v nyní posuzovaném případě, tedy matematický koeficient, jenž je výsledkem spojení více parametrů (srov. níže), doplněný počtem dětí, žáků a studentů ve školách, nelze řadit mezi vlastnosti či charakteristiky spadající pod demonstrativní výčet vymezený v čl. 3 odst. 1 Listiny. Jedná se o kritérium neutrální, nikoliv podezřelé, a tedy nevytvářející prostor pro posouzení diskriminace podle čl. 3 odst. 1 Listiny. Nelze než uzavřít, že toto ustanovení není aplikovatelné.

85. Subsidiárně přitom nelze použít ani čl. 1 Listiny zakotvující princip rovného zacházení, jehož dosah je z povahy věci širší [srov. např. usnesení ze dne 28. 1. 2026 sp. zn. II. ÚS 3155/25, bod 24 a tam citovanou judikaturu, zejména shora cit. nález sp. zn. Pl. ÚS 18/15, či nález ze dne 27. 2. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 15/17 (N 33/88 SbNU 457; 69/2018 Sb.)]. Jak totiž Ústavní soud potvrdil v nálezu ze dne 15. 3. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 30/15 (N 42/80 SbNU 517; 239/2016 Sb.), nositeli práva na rovné zacházení ve smyslu tohoto ustanovení jsou pouze „lidé, tedy jednotlivci jako důstojné lidské bytosti“ (bod 26).

86. Z těchto závěrů ovšem nelze dovozovat, že by snad Ústavní soud v nyní posuzovaném případě rezignoval na zachování ústavního principu zákazu libovůle či svévole při právním rozlišování mezi právními subjekty v přístupu k určitým právům (zde k podílu na sdílených daňových výnosech). Tento požadavek však v případě krajského RUD ze shora předestřených důvodů nevyplývá z čl. 1 či čl. 3 odst. 1 Listiny, ale obecně vzato ze zásady právního státu zakotvené v čl. 1 odst. 1 Ústavy [srov. nález ze dne 27. 11. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 1/12 (N 195/67 SbNU 333; 437/2012 Sb.), bod 256].

87. Při navazujícím hodnocení otázek legislativní svévole je v podmínkách nynější věci předně vhodné zdůraznit a zopakovat, že zákonodárcem zvolené řešení nemusí být nutně tím nejvhodnějším. Dosažení tohoto výsledku by nadto bylo poměrně obtížné, neboť vychází z představy jediného správného a objektivně platného systému RUD, což je iluzorní. Při nastavování systému RUD se totiž střetávají tři různé hodnotové principy. Zákonodárce tak může zvolit egalitářský přístup a klást důraz na rovnost, což se projevuje snahou zajistit pro každého občana přístup k podobné kvalitě veřejných služeb (silnice, střední školy, nemocnice) bez ohledu na to, zda žije v bohatém nebo chudém regionu. Systém za tím účelem redistribuuje peníze k regionům, které mají vyšší náklady na údržbu infrastruktury nebo specifické geografické znevýhodnění. Reálně tak dochází k vyrovnávání nerovností mezi jednotlivými kraji. Negativem ovšem může být ztráta motivace bohatších krajů být aktivní. Druhý princip, který připadá do úvahy, je princip potřebnosti, podle kterého by kraje měly mít alokovány prostředky podle reálných nákladů. Zde by se uplatnila kritéria, jakými jsou například osídlenost kraje, vyšší počet sociálně slabších nebo starších obyvatel. Rizikem je ovšem skutečnost, že ne vždy panuje shoda na tom, jaké potřeby jsou legitimní. Třetí princip, který se do RUD může promítnout, je zásluhovost. Z tohoto pohledu by měl mít kraj, který nese odpovědnost za rozvoj území a aktivně se snaží přilákat investory a vytvářet pracovní místa,

z tohoto přístupu finanční prospěch. Riziko ovšem spočívá v prohlubování rozdílů s tím, že úspěšné kraje bohatnou víc a víc, zatímco situace těch, které se nacházejí například v geograficky nevýhodném regionu, se zhoršuje.

88. Z výše uvedeného vyplývá, že neexistuje jediný spravedlivý či racionální systém RUD. Posuzování míry spravedlnosti RUD souvisí s hodnocením, zda by mělo být více solidární, více nákladově spravedlivé nebo motivační. Taková úloha ovšem Ústavnímu soudu – jak již podrobně vysvětlil v předchozí části – nepřísluší a je ponechána na úvaze zákonodárce. Je přitom pochopitelné, že tato úvaha se může v čase a v závislosti na relevantních vnějších okolnostech vyvíjet. Nová právní úprava účinná od 1. 1. 2026 tak např. vnáší do systému dosud absentující prvek proměnné veličiny, která bude alespoň ve vztahu k oblasti školství reflektovat dynamický vývoj a reálné potřeby krajů. Opětovně je nutno zdůraznit, že úkolem Ústavního soudu není a ani nemůže být definování ideálního systému krajského RUD.

89. Pro Ústavní soud je v nyní posuzované věci podstatné, že fixní stanovení dílčích podílů jednotlivých krajů ve formě procentní sazby, jež nadále tvoří podstatný základ přezkoumávané právní úpravy, není projevem zákonodárné nahodilosti (svévole či libovůle), jak namítá navrhovatelka, ale vyplývá z široké diskuze, jejíž účastníci, včetně samotných krajů, při nalézání konsensu nebo kompromisu zohlednili řadu objektivních kritérií.

90. Přezkoumávaná právní úprava je výsledkem politické dohody v době vzniku krajů, do které se významným způsobem promítla i aktivita ze strany krajů včetně AKČR. Při projednávání novely zákona o RUD tehdejší ministr financí Bohuslav Sobotka uvedl: „Navrhované převody výdajů centrální sféry byly do krajů rozděleny na základě vícekriteriálních ukazatelů. Kritéria pro alokaci prostředků dle odvětvového členění byla navržena jednotlivými resortními ministry a byla v převážné míře stanovena v souladu s nám známými stanovisky Asociace krajů.“ (srov. stenoprotokol schůze Poslanecké sněmovny ze dne 27. 6. 2003 z 1. čtení novely zákona o rozpočtovém určení daní, sněmovní tisk č. 365). Později poslanec Radko Martínek uvedl: „Byl jsem přítomen jednání na přípravě tohoto zákona, byl jsem přítomen na všech jednáních, kdy zástupci krajů, zástupci Svazu měst a obcí, zástupci jednotlivých ministerstev a Ministerstva financí připravovali tento návrh zákona, a musím říci, že tento návrh, který máme před sebou, je výsledkem kompromisu – kompromisu, který vznikl na základě rozsáhlých diskusí. Myslím si, že o málokterém zákoně se diskutovalo tak, jak se diskutovalo o tomto zákoně, a byl tak probírán i s těmi, kterých se přímo týká. Samozřejmé je, protože je to kompromis, že ten výsledek je zase kompromisní a neuspokojuje všechny.“ (srov. stenoprotokol schůze Poslanecké sněmovny ze dne 23. 9. 2004, 1. čtení novely zákona o rozpočtovém určení daní, schválené jako zákon č. 1/2005 Sb., sněmovní tisk č. 747).

91. Určení dílčích procentních podílů jednotlivých krajů bylo výsledkem spojení více parametrů, mezi něž patří např. počet obyvatel kraje, rozloha kraje, počet malých obcí v kraji, délka silnic II. a III. třídy atd. Jak uvedlo Ministerstvo financí, tato kritéria se z podstaty mění buď zcela minimálně, nebo se mění velmi mírně v dlouhém časovém horizontu. Navrhovatelka se proto mýlí, uvádí-li, že „jediným určujícím faktorem [RUD] zůstává pevně stanovený procentní podíl jednotlivých krajů tak, jak jej upravuje příloha č. 1 RUD“. Stanovení fixní procentní sazby dílčího podílu jednotlivých krajů je výslednicí širší debaty zohledňující různá kritéria a parametry.

92. Jak navíc vyplývá ze stručně popsaného vývoje právní úpravy, historické pokusy krajů o změnu RUD se po dlouhou dobu týkaly pouze navýšení souhrnných podílů. Kraje tedy požadovaly navýšení celkového objemu prostředků ze státního rozpočtu, aniž by usilovaly o změnu systému přerozdělení těchto prostředků. Tato skutečnost dle Ústavního soudu prokazuje funkčnost napadeného systému krajského RUD, aniž by současně vylučovala možnost jeho změny. Ústavní soud nadto zohlednil (a výše vysvětlil), že napadená právní úprava nezakládá extrémní disproporcionalitu ve smyslu ohrožení samotné existence krajské samosprávy.

93. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že fixní určení dílčích procentních podílů jednotlivých krajů nepředstavuje ústavně nepřípustný projev legislativní libovůle nebo svévole. Tento závěr je určující i pro hodnocení ústavnosti právní úpravy obsažené v § 3 odst. 2 zákona o RUD účinné od 1. 1. 2026. Nelze-li ze shora vyložených důvodů považovat za protiústavní samotné fixní procentní podíly, tím spíše ústavnímu požadavku zákazu svévole dostojí právní úprava, která do systému krajského rozpočtového určení daní vnáší doposud (výslovně) nepřítomné objektivní či dynamické kritérium, jehož se ostatně dovolává i navrhovatelka. Namítá-li přitom navrhovatelka, že váha tohoto dílčího hlediska je velmi nízká, nezbývá než zopakovat, že zakotvení dalších hledisek je závislé na rozhodnutí zákonodárce. Jak vyplývá z předestřených úvah, zákonodárce další kritéria prozatím reflektoval toliko implicitně, a to při stanovení sazby dílčích procentních podílů. Na tomto stavu Ústavní soud nespatřuje nic, co by odůvodnilo jeho kasační zásah.

VI./5. Doplňující úvahy

94. Nad rámec shora uvedeného Ústavní soud dodává, že z hlediska rozdělení finančních prostředků mezi kraje jistě není ideální, že základem stávajícího systému nadále zůstávají fixní procenta pro jednotlivé kraje, jež dlouhodobě nereflektují dynamické změny a v podstatě udržují *status quo*. I přes nárůst obyvatel, výstavbu nových silnic a další změny týkající se nároků na financování zůstává podíl jednotlivých krajů na sdílených daních stejný, což vyvolává napětí ve vztahu k principu potřebnosti. Ani tato okolnost však nevytváří prostor k uplatnění derogační pravomoci Ústavního soudu (srov. níže body 95–98).

95. Systém RUD nadto nelze posuzovat zcela izolovaně. Ačkoliv příjmy plynoucí krajům z napadené právní úpravy RUD nemusí odpovídat aktuálním potřebám krajů, nelze přehlédnout, že stát krajům případné finanční deficity kompenzuje mimo nastavený systém pomocí jiných nástrojů.

96. Existují zvláštní dotační tituly, takže např. opravy silnic II. a III. tříd jsou podle počtu kilometrů spolufinancovány prostředky ze Státního fondu dopravní infrastruktury. Na investicích do silnic II. a III. tříd se vedle toho významným způsobem spolupodílejí i evropské fondy, jmenovitě například Integrovaný regionální operační program. Nelze opomenout také jednorázové, solidární a účelově namířené příspěvky, které obdobně snižují případné nepříznivé dopady systému. Ústavní soud si je vědom, že výsledná úspěšnost při získávání takových finančních prostředků může být také odrazem aktivity, zkušenosti, resp. schopnosti kraje takové (zejména dotační) prostředky získat. To ovšem nic nemění na skutečnosti, že i tyto další nástroje významně ovlivňují celkovou finanční situaci krajů.

97. Ústavní soud v neposlední řadě registruje aktuální snahu o přenastavení kritérií pro výpočet dílčích podílů krajů. Ačkoliv kraje nezastávají jednotné stanovisko a dosud mezi nimi nepanuje shoda na (alespoň z jejich pohledu) spravedlivějším systému přerozdělování (srov. důvodovou zprávu k návrhu novely zákona o RUD, sněmovní tisk č. 28, jež potvrzuje, že návrh byl akceptován toliko většinou členů AKČR – s. 7), tato otázka zůstává aktuální, což vyplývá nejen z vyjádření Ministerstva financí, ale též z veřejně dostupných zdrojů. Tyto souvislosti současně vyvracejí navrhovatelkou předkládanou tezi, že napadená právní úprava nebyla změněna jen kvůli neochotě, nezájmu či nečinnosti zákonodárce.

VII. Závěr

98. Ústavní soud se v tomto nálezu zabýval ústavností § 3 odst. 2 a přílohy č. 1 zákona o rozpočtovém určení daní. Dospěl přitom k závěru, že napadená zákonná úprava nezasahuje do samotné podstaty práva územních samosprávných celků hospodařit s vlastním majetkem a podle vlastního rozpočtu (a v tomto smyslu ani do práva na samosprávu) a nezasahuje ani do jejich práva na ochranu vlastnictví. Ústavní soud dále uzavřel, že odlišné zacházení s kraji

(poměřované jejich podíly na celostátních daňových výnosech), jež nelze hodnotit prizmatem čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny, není nepřípustným projevem legislativní svévole.

99. Ústavní soud proto ze shora uvedených důvodů návrh na zrušení § 3 odst. 2 a přílohy č. 1 zákona o rozpočtovém určení daní zamítl jako nedůvodný podle § 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu.

100. O návrhu na přednostní projednání věci (§ 39 zákona o Ústavním soudu) Ústavní soud samostatně nerozhodoval.

Č. 96
Překvapivé a nedostatečně odůvodněné rozhodnutí odvolacího soudu o použití „fiktivní“ tarifní hodnoty podle § 9 advokátního tarifu (sp. zn. II. ÚS 148/25 ze dne 24. června 2026)

Použije-li odvolací soud při určení náhrady nákladů řízení o žalobě na projev vůle směřující k uzavření kupní smlouvy bytové jednotky „fiktivní“ tarifní hodnotu podle § 9 odst. 3 písm. b) vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), aniž v rozhodnutí vysvětlí, proč nepoužil jinou do úvahy připadající tarifní hodnotu – sjednanou kupní cenu (§ 8 odst. 1 advokátního tarifu), poruší právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Změní-li odvolací soud rozhodnutí o nákladech řízení na základě odlišného právního názoru k určení a výši tarifní hodnoty, aniž by účastníkovi umožnil se k tomuto názoru vyjádřit, poruší zákaz překvapivých rozhodnutí jako součást práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jiřího Přibáně a soudců Martina Smolka a Pavla Šámala (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky Ilony Andresové, zastoupené Mgr. Lenkou Grulichovou, advokátkou, sídlem Palackého 108, Rychnov nad Kněžnou, proti výrokům II a III rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 13. února 2024 č. j. 17 Co 83/2023-812, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a Jana Kondlera, zastoupeného Mgr. Markem Svojanovským, advokátem, sídlem Dvorek 16, Laškov, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Výroky II a III rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 13. února 2024 č. j. 17 Co 83/2023-812 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výroky II a III rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 13. února 2024 č. j. 17 Co 83/2023-812 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhá zrušení nákladových výroků v záhlaví uvedeného soudního rozhodnutí pro tvrzené porušení svého práva na soudní ochranu.

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh se podává, že Okresní soud v Prostějově (dále jen „okresní soud“) rozsudkem ze dne 21. 10. 2022 č. j. 8 C 108/2019-692 k žalobě stěžovatelky nahradil projev vůle vedlejšího účastníka uzavřít se stěžovatelkou kupní smlouvu k tam blíže specifikovanému bytu. Okresní soud tímto rozsudkem také mimo jiné uložil vedlejšímu

účastníkovi zaplatit stěžovatelce pro její plný procesní úspěch celkem 231 448 Kč na nákladech řízení.

3. K odvolání stěžovatelky i vedlejšího účastníka Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) v záhlaví uvedeným rozsudkem ve věci samé rozsudek okresního soudu potvrdil (výrok I), změnil nákladový výrok tak, že vedlejší účastník má stěžovatelce na nákladech řízení v prvním stupni zaplatit pouze 55 272 Kč (výrok II), a uložil vedlejšímu účastníkovi zaplatit dalších 10 164 Kč na nákladech odvolacího řízení (výrok III). Okresní soud podle krajského soudu nesprávně určil tarifní hodnotu pro účely náhrady nákladů řízení podle § 7 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), v závislosti na hodnotě nemovité věci. V nynější věci se měla určit tarifní hodnota ve výši 35 000 Kč podle § 9 odst. 3 písm. b) téhož předpisu, ve znění účinném do 31. 12. 2024, protože předmět nynější věci je penězi neocenitelný (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. 30 Cdo 4822/2017). Krajský soud v písemném vyhotovení napadeného rozsudku formuloval poučení, že dovolání lze podat k Nejvyššímu soudu ve stanovené lhůtě, bez dalšího rozlišení přípustnosti dovolání k jednotlivým výrokům.

4. Následná dovolání – vedlejšího účastníka ve věci samé a stěžovatelky proti nákladovým výrokům – odmítl Nejvyšší soud usnesením ze dne 30. 10. 2024 č. j. 23 Cdo 2255/2024-902. U stěžovatelky pro nepřípustnost dovolání proti nákladovému výroku tzv. ze zákona.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka tvrdí, že krajský soud nesprávně změnil rozhodnutí okresního soudu o nákladech řízení. Krajský soud za tarifní hodnotu považoval pouze 35 000 Kč podle § 9 odst. 3 písm. b) advokátního tarifu, zatímco okresní soud vycházel z hodnoty nemovité věci podle kupní ceny. Krajský soud sice odkázal na judikaturu Nejvyššího soudu, ovšem bližší odůvodnění napadený rozsudek postrádá. Krajský soud ani na jednání na změnu právního názoru neupozornil, a nedal tak stěžovatelce možnost se k němu vyjádřit [srov. nález Ústavního soudu ze dne 10. 1. 2024 sp. zn. II. ÚS 241/21 (N 5/122 SbNU 44)]. Nadto dal Nejvyšší soud v navazujícím dovolacím řízení stěžovatelce za pravdu, protože při rozhodování o nákladech dovolacího řízení vycházel z hodnoty nemovité věci, stejně jako okresní soud.

6. Dále stěžovatelka namítá, že okresní soud ani krajský soud jí nepřiznaly náhradu nákladů za několik písemných podání či za účast na jednání. To stěžovatelka podrobně doložila, ovšem obecné soudy svoje rozhodnutí o neúčelnosti těchto úkonů neodůvodnily dostatečně. Ústavní stížnost má být v souladu s judikaturou Ústavního soudu také včasná, protože dovolání stěžovatelky směřovalo jen proti nákladovým výrokům napadeného rozsudku. Svoji věc stěžovatelka označuje jako významnou, protože krajský soud snížil náklady o více než 176 000 Kč, při přiznání dalších požadovaných úkonů by šlo dokonce o rozdíl ve výši více než 256 000 Kč. Řízení bylo stresující a zdlouhavé, jde o spor s developerem, který různě obstruoval. V jiných obdobných věcech téhož žalovaného vedených u Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou (sp. zn. 3 C 176/2022) nebo Krajského soudu v Hradci Králové (sp. zn. 25 Co 290/2022) soudy rozhodly o tarifní hodnotě pro účely náhrady nákladů řízení stejně jako okresní soud v nynější věci, tedy podle hodnoty nemovité věci.

III. Doručená vyjádření

7. Ústavní soud si vyžádal spis a vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení. Krajský soud ve vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku. Vedlejší účastník zdůraznil zdrženlivost Ústavního soudu v nákladových věcech. Podle ustálené rozhodovací praxe obecných soudů se za cenu obvyklou pro účely určení tarifní hodnoty sporu nemůže automaticky považovat sjednaná kupní cena. Spis v nynější věci neobsahoval žádné objektivní podklady pro určení ceny obvyklé. Proto bylo použití tarifní hodnoty v nynější věci přiléhavé.

Nemůže jít o exces. V replice stěžovatelka zpochybnila tvrzení vedlejšího účastníka a zopakovala argumentaci obsaženou v ústavní stížnosti.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Ústavní stížnost byla podána oprávněnou osobou a je přípustná. Stěžovatelka je řádně zastoupena advokátkou. Ústavní stížnost je také včasná, přestože od doručení napadeného rozsudku do podání ústavní stížnosti uplynulo více než dva měsíce [§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)]. Krajský soud totiž stěžovatelku nesprávně poučil o přípustnosti dovolání [blíže viz bod 31 nálezu ze dne 6. 9. 2024 sp. zn. II. ÚS 1679/24 (N 163/126 SbNU 45) a judikaturu tam odkazovanou].

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

9. Ústavní stížnost je důvodná. A to přesto, že nynější věc se týká výhradně rozhodování o nákladech řízení. V takových věcech je Ústavní soud zdrženlivý, a to tím spíše po vydání stanoviska pléna ze dne 5. 3. 2025 sp. zn. Pl. ÚS-st. 60/24 (ST 60/129 SbNU 535; 97/2025 Sb.), kde uvedl, že ústavní stížnosti proti rozhodnutí obecných soudů o nákladech řízení jsou zpravidla zjevně neopodstatněné, neprovázejí-li posuzovanou věc takové (mimořádné) okolnosti, které ji činí co do ústavní roviny dostatečně významnou. V nynější věci ovšem takové výjimečné okolnosti shledal.

10. Nesprávné a překvapivé určení tarifní hodnoty odvolacím soudem při hodnocení, zda předmět řízení tvoří věc penězi ocenitelná či neocenitelná, je častým motivem nálezové judikatury Ústavního soudu [kupříkladu nálezy ze dne 11. 10. 2023 sp. zn. III. ÚS 460/23 (N 142/120 SbNU 130), ze dne 7. 5. 2024 sp. zn. IV. ÚS 277/24 (N 89/124 SbNU 68) a ze dne 2. 10. 2024 sp. zn. II. ÚS 572/24 (N 180/126 SbNU 211)], a to i po vydání uvedeného stanoviska [nálezy ze dne 25. 3. 2025 sp. zn. II. ÚS 3292/24 (N 66/129 SbNU 252), ze dne 23. 7. 2025 sp. zn. II. ÚS 1761/25 (N 158/131 SbNU 162), ze dne 18. 3. 2026 sp. zn. II. ÚS 297/26 či obdobně též nález ze dne 13. 5. 2026 sp. zn. II. ÚS 263/26]. Z této nálezové judikatury vyplývá, že změní-li odvolací soud rozhodnutí o nákladech řízení na základě odlišného právního názoru k určení a výši tarifní hodnoty, aniž by účastníkovi umožnil se k tomuto názoru vyjádřit, poruší čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Z těchto rozhodnutí lze rovněž dovodit, že použije-li soud při určení náhrady nákladů řízení „fiktivní“ tarifní hodnotu podle § 9 advokátního tarifu bez splněných tam uvedených podmínek, dopustí se svévole a poruší čl. 11 odst. 1 Listiny. Nevysvětlí-li zároveň, proč nepoužil jinou do úvahy připadající tarifní hodnotu, poruší právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

11. Tatáž situace nastala v nynější věci. Krajský soud oproti okresnímu soudu na podkladě argumentace vedlejšího účastníka určil jinak tarifní hodnotu sporu, a to aniž dal stěžovatelce za dané procesní situace dostatečný prostor se k této změně vyjádřit a aniž svoje rozhodnutí o použití „fiktivní“ tarifní hodnoty dostatečně odůvodnil. Pro Ústavní soud tedy výjimečné okolnosti vedoucí k zásahu do nákladové věci představuje kombinace absence odůvodnění ke změně výše tarifní hodnoty s překvapivostí napadeného rozsudku. Rozdíl v přiznaných nákladech na prvním a druhém stupni rovněž není zanedbatelný.

Rozhodnutí krajského soudu porušuje zákaz tzv. překvapivých rozhodnutí

12. Krajský soud zaprvé jako soud odvolací změnil rozhodnutí okresního soudu jako soudu prvního stupně o nákladech řízení v neprospěch stěžovatelky, aniž jí dal procesní prostor se k této změně právního názoru vyjádřit. Tím se dopustil zakázaného tzv. překvapivého rozhodnutí. Tato vada nastává tehdy, nedostanou-li účastníci řízení příležitost vyjádřit se

k odlišnému právnímu hodnocení. Zákaz překvapivých rozhodnutí neznamená, že by účastníci řízení měli vždy znát závěry soudu ještě předtím, než soud vynese rozhodnutí. Znamená však, že účastníci řízení musí mít možnost účinně argumentovat ve vztahu ke všem otázkám, na jejichž řešení bude rozhodnutí soudu spočívat [bod 17 nálezu ze dne 3. 4. 2024 sp. zn. III. ÚS 3182/23 (N 66/123 SbNU 234) či body 25 až 27 nálezu ze dne 22. 7. 2025 sp. zn. II. ÚS 798/25 (N 155/131 SbNU 133)].

13. Stěžovatelka v nynější věci nemohla změnu právního názoru předvídat s ohledem na okolnosti věci a průběh řízení. Sám krajský soud procesní prostor k seznámení se s argumenty pro změnu tarifní hodnoty věci neposkytl. Jak vyplývá z vyžádaného spisu, vedlejší účastník podal blanketní odvolání (č. l. 702), posléze je poprvé doplnil (č. l. 725 a násl.). V těchto podáních vedlejší účastník nenamítal nic proti určení tarifní hodnoty a okresní soud je před předložením věci krajskému soudu zaslal stěžovatelce na vědomí. Po předložení věci krajskému soudu (č. l. 739) vedlejší účastník své odvolání podruhé doplnil (č. l. 764 a násl.). V tomto podání již vedlejší účastník namítl nesprávné určení tarifní hodnoty pro chybějící podklad o aktuální obvyklé ceně nemovité věci (č. l. 768). Toto podání ovšem krajský soud již stěžovatelce na vědomí nezaslal (čemuž lze samozřejmě rozumět; krajskému soudu bylo toto podání doručeno dva dny před jednáním). Posléze se konalo jednání. Ze zvukového záznamu je patrné, že o námitce chybně vyčíslené tarifní hodnoty se zmiňuje jednou pouze právní zástupce vedlejšího účastníka (cca 25. minuta záznamu). Předsedkyně senátu se poté k této otázce na jednání nevrací. Nezmiňuje ji ani dříve u rekapitulace obsahu doručených podání vedlejšího účastníka (cca 15. až 17. minuta zvukového záznamu). Sama stěžovatelka na tuto námitku na jednání nereaguje. Jednání se soustředí na věc samou.

14. Podle Ústavního soudu nelze považovat ojedinělou zmínku právního zástupce žalovaného za dostatečnou z hlediska možnosti účinně argumentovat. Je pravda, že vyjádření protistrany je častou okolností, z níž Ústavní soud dovozuje dostatečnou příležitost stěžovatele se vyjádřit ke změně právního názoru, který vychází právě z tohoto vyjádření protistrany (viz kupříkladu bod 11 usnesení ze dne 3. 12. 2025 sp. zn. I. ÚS 2785/25 či bod 11 usnesení ze dne 30. 1. 2026 sp. zn. I. ÚS 2771/25). Jde však především o písemná podání, se kterými se může stěžovatel předem seznámit, nikoli ojedinělé ústní zmínky na jednání bez následné aktivity soudu.

15. Jedinou možností, kdy se stěžovatelka v nynější věci mohla k námitce nesprávně určené tarifní hodnoty vyjádřit, je v podstatě jen její závěrečná řeč. O této námitce se totiž stěžovatelka mohla dozvědět nejdříve až v průběhu jednání z ústního vyjádření právního zástupce vedlejšího účastníka. Ústavní soud takovou příležitost nepovažuje za dostatečnou, protože sám krajský soud se na tuto otázku na jednání nijak nezaměřil. Hodlal-li krajský soud hodnotit tarifní hodnotu oproti okresnímu soudu jinak, bylo na jeho odpovědnosti, aby na tuto eventualitu stěžovatelku blíže upozornil a kupříkladu avizoval, že pro něj může být tato námitka relevantní, případně stěžovatelku přímo vyzval, aby se k ní vyjádřila. Prostor pro to byl i po oddělené poradě senátu, která předcházela odročení jednání za účelem vyhlášení rozhodnutí. Popřípadě v době od odročení jednání do vyhlášení rozhodnutí. Sám právní zástupce vedlejšího účastníka ostatně v jiném kontextu na jednání upozorňoval na judikaturu Ústavního soudu k zákazu tzv. překvapivých rozhodnutí odvolacích soudů (cca 23. minuta zvukového záznamu).

16. Změnil-li proto krajský soud rozhodnutí okresního soudu při určení tarifní hodnoty bez zaslání doplnění odvolání stěžovatelce na vědomí nebo vytvořením procesního prostoru k vyjádření na jednání, dopustil se vady tzv. překvapivého rozhodnutí.

Rozhodnutí krajského soudu je u rozdílného určení tarifní hodnoty nepřezkoumatelné

17. Zadruhé krajský soud nedostatečně odůvodnil svůj závěr o odlišně určené tarifní hodnotě oproti okresnímu soudu. V kontextu dané věci je napadené rozhodnutí nepřezkoumatelné.

18. Je evidentní, že okresní soud vycházel při určení tarifní hodnoty z kupní ceny bytu sjednané ve smlouvě o smlouvě budoucí uzavřené mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem, na základě které se rozhodovalo o nahrazení projevu vůle uzavřít kupní smlouvu hlavní. Ústavní soud samozřejmě rozumí odkazu krajského soudu na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4822/2017, podle kterého kupní cenu nelze bez dalšího považovat za odraz obvyklé ceny nemovité věci. Odkaz krajského soudu na jeden rozsudek Nejvyššího soudu ovšem rozhodně neřeší podstatu argumentace stěžovatelky a úvahu okresního soudu, z níž vycházel při určení tarifní hodnoty v prvostupňovém řízení. Zásadní otázky zůstávají nezodpovězené. Není zřejmé, proč nemohl krajský soud akceptovat sjednanou kupní cenu. Z judikatury Nejvyššího soudu vyplývá, že kupní cenu nelze považovat za odraz hodnoty věci automaticky. To však neznamená, že kupní cenu je třeba vždy automaticky zavrhnout, jak to učinil nyní krajský soud. Nic takového z odkazovaného rozsudku Nejvyššího soudu ani tam odkazované judikatury nevyplývá. Krajský soud judikaturu Nejvyššího soudu vytrhává z kontextu a nezohledňuje další aspekty problému, ke kterým se ostatně opakovaně vyjadřoval Ústavní soud.

19. Jako jediná myslitelná se nabízí úvaha, že sjednanou kupní cenu krajský soud považoval za zastaralou. To ale znamená, že hodnota bytu by byla tehdy sjednána spíše jako příliš nízká v porovnání s aktuální hodnotou nemovitosti. To je naopak spíše argument ve prospěch zvýšení tarifní hodnoty, nikoli pro její řádové snížení použitím § 9 advokátního tarifu. Není vůbec zřejmé, co změnou právního názoru krajský soud sledoval, jaká logika se skrývá za rozdílným určením tarifní hodnoty v této věci. V podrobnostech lze přitom odkázat na body 18 a 19 nálezu sp. zn. II. ÚS 572/24 a tam uvedenou judikaturu, kde se řeší právě problematika určení hodnoty sporu podle sjednané ceny. Argumenty tam obsažené lze vystihnout jako úvahu, že i významně podhodnocený (nepřesný) odhad ceny je šetrnější, než když soud na určení ceny rezignuje. To přesně vystihuje nynější případ.

20. Tuto argumentační linii vyplývající z nálezové judikatury krajský soud úplně opomíjí. Tyto nálezy Ústavního soudu jsou přitom závazné i pro krajský soud (čl. 89 odst. 2 Ústavy). Krajský soud tedy nevysvětlil, proč nepoužil jinou do úvahy připadající tarifní hodnotu podle sjednané ceny podle smlouvy o smlouvě budoucí – tedy především zda považoval sjednanou kupní cenu za příliš nízkou či příliš vysokou a z jakých konkrétních důvodů. Pochybnosti Ústavního soudu o dostatečném odůvodnění umocňuje také následné rozhodnutí v nynější věci o dovolání: Nejvyšší soud také určil tarifní hodnotu podle sjednané kupní ceny. Stejně tak obecné soudy v jiných obdobných věcech, na které poukazuje stěžovatelka, určily tarifní hodnotu podle obdobně sjednané ceny. Jak je dokonce patrné ze soudního spisu, jedno z těchto rozhodnutí stěžovatelka předložila krajskému soudu v rámci svého vyjádření k odvolání vedlejšího účastníka (č. l. 750 a násl.).

VI. Závěr a zbylé námitky stěžovatelky

21. Ústavní soud proto shledal ústavní stížnost důvodnou a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí v části označené ve výroku tohoto nálezu zrušil z důvodu porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Porušení ústavně zaručených práv se týká obou napadených výroků, neboť oba vychází z nepřezkoumatelně a procesně neregulérně určené tarifní hodnoty.

22. Ústavní soud nepředjímá výsledek dalšího rozhodování o nákladech řízení. Neříká, že ústavně souladné je jen určení tarifní hodnoty, jak ji určil okresní soud. Krajský soud ovšem v dalším řízení musí své úvahy odůvodnit tak, aby bylo zřejmé, z jakých důvodů nepovažuje sjednanou kupní cenu za rámcově odpovídající obvyklé ceně nemovité věci. Při této úvaze se musí také logicky vypořádat s nálezovou judikaturou k určení tarifní hodnoty podle sjednané ceny nemovité věci a musí dát případně účastníkům řízení náležitý procesní prostor vyjádřit se k rozhodným okolnostem věci, které oproti okresnímu soudu eventuálně posoudí jinak.

23. Zbylé námitky stěžovatelky o účelnosti vynaložených úkonů jsou zjevně neopodstatněné. Okresní soud nepřiznání zbylých úkonů srozumitelně odůvodnil s tím, že nešlo o úkony vyžádané či nezbytné, popřípadě šlo o úkony duplicitní. Pro účely rozhodování o nákladech řízení je taková úvaha dostatečně konkretizovaná, Ústavní soud zde nemá žádné pochybnosti o racionalitě tohoto odůvodnění.

24. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu)

Č. 97
Změna péče o dítě a nová úprava výživného
(sp. zn. II. ÚS 331/26 ze dne 24. června 2026)

Změní-li soud z důvodu změny poměrů úpravu péče o nezletilé dítě a stanoví-li výživné až od právní moci svého rozhodnutí, musí přezkoumatelně odůvodnit, zda se okolnosti významné pro novou úpravu péče a výživného nepromítly také do období předcházejícího právní moci jeho rozhodnutí; neučiní-li tak, poruší právo účastníka řízení na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Přibáně, soudce zpravodaje Martina Smolka a soudce Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatele V. S., zastoupeného Mgr. Kristinou Formánkovou, advokátkou, sídlem Malá 43/6, Plzeň, proti výroku I rozsudku Krajského soudu v Plzni č. j. 56 Co 94/2025-1501 ze dne 3. 11. 2025, a ústavní stížnosti stěžovatelky M. B., zastoupené Mgr. Irenou Bohatou, advokátkou, sídlem náměstí Republiky 202/28, Plzeň, proti rozsudku Krajského soudu v Plzni č. j. 56 Co 94/2025-1501 ze dne 3. 11. 2025, za účasti Krajského soudu v Plzni jako účastníka řízení a nezletilé N. B., zastoupené opatrovníkem statutárním městem X, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Plzni č. j. 56 Co 94/2025-1501 ze dne 3. 11. 2025 v části, ve které nebylo rozhodnuto o výživném pro nezletilou vedlejší účastnici za období od 1. 11. 2024 do právní moci tohoto rozsudku, bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Plzni č. j. 56 Co 94/2025-1501 ze dne 3. 11. 2025 se proto ruší v části, ve které nebylo rozhodnuto o výživném pro nezletilou vedlejší účastnici za období od 1. 11. 2024 do právní moci tohoto rozsudku, a ve výrocích o nákladech řízení závislých na této části rozhodnutí.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost stěžovatelky odmítá.

IV. Ústavní stížnost stěžovatele se odmítá.

Odůvodnění

I. Shrnutí skutkových a procesních okolností

1. Obě ústavní stížnosti směřují proti stejnému rozhodnutí (byť z jiných důvodů), týkají se poměrů stejné nezletilé vedlejší účastnice, a proto Ústavní soud usnesením ze dne 24. 2. 2026 sp. zn. II. ÚS 331/26, sp. zn. III. ÚS 396/26 řízení o nich spojil ke společnému řízení.

2. Stěžovatelé jsou rodiče nezletilé vedlejší účastnice. Rozsudkem Okresního soudu Plzeň-město (dále jen „okresní soud“) č. j. 99 P 238/2017-212 ze dne 21. 6. 2018 byla schválena dohoda rodičů, podle níž byla nezletilá svěřena do rovnoměrné střídavé péče rodičů. Současně

se stěžovatelka zavázala přispívat na výživu nezletilé částkou 2 000 Kč měsíčně a stěžovatel částkou 5 000 Kč.

3. Stěžovatelé od té doby podali více návrhů týkajících se poměrů nezletilé. Ústavní soud rekapituluje pouze ty skutkové a procesní okolnosti, které jsou významné pro posouzení projednávaných ústavních stížností.

4. Návrhem ze dne 9. 12. 2021 se stěžovatelka domáhala změny výchovného prostředí tak, aby nezletilá byla svěřena do její výlučné péče. Stěžovatel následně návrhem ze dne 15. 2. 2022 mimo jiné navrhl, aby nezletilá byla svěřena do jeho výlučné péče.

5. V průběhu řízení bylo k návrhu stěžovatelky usnesením okresního soudu č. j. 99 P 238/2017-630 ze dne 15. 12. 2021 ve spojení s usnesením Krajského soudu v Plzni (dále jen „krajský soud“) č. j. 56 Co 14/2022-651 ze dne 20. 1. 2022 nařízeno předběžné opatření, kterým byla nezletilá předána do péče stěžovatelky a stěžovateli byla uložena povinnost platit na nezletilou výživné ve výši 3 000 Kč měsíčně. Usnesením okresního soudu č. j. 99 P 238/2017--1250 ze dne 24. 10. 2024 ve spojení s usnesením krajského soudu č. j. 61 Co 261/2024-1297 ze dne 2. 12. 2024 bylo předběžné opatření mimo jiné zrušeno.

6. Rozsudkem č. j. 99 P 238/2017-1325 ze dne 9. 12. 2024 okresní soud zamítl návrh stěžovatelky na změnu výchovného prostředí nezletilé (výrok I), uložil stěžovateli povinnost hradit na výživu nezletilé částku 8 000 Kč měsíčně s účinností od 1. 2. 2022 do 30. 4. 2024 a s účinností od 1. 5. 2024 do 31. 10. 2024 ve výši 5 000 Kč měsíčně (výrok II), uložil stěžovateli povinnost zaplatit nedoplatek na výživném za období od 1. 2. 2022 do 31. 10. 2024 ve výši 110 000 Kč do šesti měsíců od právní moci rozsudku (výrok III), a rozhodl o nákladech řízení (výroky IV až VI).

7. Okresní soud neshledal důvody pro změnu péče o nezletilou. Své rozhodnutí založil zejména na výsledcích znaleckého dokazování, podle něhož má nezletilá svého otce ráda, její přímé výpovědi jsou však ovlivněny působením stěžovatelky. Okresní soud zohlednil rovněž to, že výchova ze strany stěžovatele je náročnější a důslednější, zatímco nezletilá je na stěžovatelku zvýšeně emočně fixována.

8. Doplňujícím rozsudkem č. j. 99 P 238/2017-1396 ze dne 26. 5. 2025 okresní soud doplnil rozsudek ze dne 9. 12. 2024 o výrok VII tak, že zamítl návrh stěžovatele na změnu výchovného prostředí nezletilé, a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Mezitím okresní soud usnesením č. j. 99 P 238/2017-1377 ze dne 9. 4. 2025 uložil stěžovatelce za porušení povinnosti předat dne 8. 11. 2024 nezletilou do péče stěžovatele pokutu ve výši 1 000 Kč a rozhodl o náhradě nákladů řízení.

9. K odvolání stěžovatelů i opatrovníka krajský soud napadeným rozsudkem změnil rozsudky okresního soudu ze dne 9. 12. 2024 a 26. 5. 2025 ve výrocích I a VII o péči tak, že střídavá péče s účinností od právní moci tohoto rozhodnutí bude probíhat tak, že v každém sudém týdnu bude nezletilá v péči stěžovatele od pátku 17 hodin do soboty 19 hodin a po zbývající dobu bude v péči stěžovatelky; současně krajský soud rozhodl, že stěžovatelka bude s účinností od právní moci rozsudku platit na nezletilou výživné ve výši 1 000 Kč měsíčně a stěžovatel ve výši 9 000 Kč měsíčně (výrok I). Rozsudek okresního soudu ve výrocích II a III týkajících se výživného a nedoplatku za období do 31. 10. 2024 potvrdil (výrok II), rozhodl o nákladech řízení (výroky III až V), tím změnil rozsudek okresního soudu ze dne 21. 6. 2018 ve výroku II (výrok VI), potvrdil usnesení okresního soudu ze dne 9. 4. 2025 o uložení pokuty stěžovatelce (výrok VII) a rozhodl o nákladech odvolacího řízení o výkon rozhodnutí (výrok VIII).

10. Při určení rozsahu péče krajský soud vyšel zejména z přání nezletilé, která je podle něj vzhledem ke svému věku blížícímu se dospělosti schopna formulovat vlastní názor. Současně přihlédl k jejím specifickým potřebám plynoucím ze zdravotního stavu, zejména k potřebě empatického výchovného působení. Vyložil, že nezletilá kontakt se stěžovatelem neodmítá, v současnosti však nelze „zlomit“ její odpor k rovnoměrné střídavé péči či výlučné

péči stěžovatele. Kontakt se stěžovatelem navíc přichází v úvahu především o víkendu, neboť vzhledem k nástupu nezletilé na střední školu, kam denně dojíždí z bydliště stěžovatelky, by dojíždění z bydliště stěžovatele její časovou zátěž dále prodloužilo.

II. Argumentace stěžovatelů

II. 1. Ústavní stížnost stěžovatele

11. Ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení výroku I v záhlaví označeného rozsudku. Tvrdí, že jím byla porušena jeho práva podle čl. 10 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

12. Stěžovatel namítá, že krajský soud při posouzení nejlepšího zájmu nezletilé nehodnotil provedené důkazy v jejich vzájemných souvislostech a rozhodnutí založil pouze na přání nezletilé. Podle stěžovatele krajský soud nevysvětlil, co konkrétně považoval za nejlepší zájem dítěte, z jakých kritérií vycházel ani jak poměřoval jednotlivé relevantní okolnosti. Současně se podle něj náležitě nevypořádal se závěry znaleckého posudku, podle nichž byla nezletilá dlouhodobě ovlivňována stěžovatelkou.

13. Podle stěžovatele se krajský soud nevypořádal se závěry znaleckého dokazování – to za situace, kdy manipulace nezletilé ze strany matky byla označena za emoční týrání a její jednání za deformující normální vývoj nezletilé. Nevypořádal se ani s názorem nezletilé v kontextu závěrů znalkyně, podle nichž jsou její přání ovlivněna indoktrinací ze strany stěžovatelky. Krajský soud podle stěžovatele blíže nehodnotil schopnost nezletilé formulovat vlastní názor a vnímat důsledky rozhodnutí, a to ve vztahu k její psychiatrické diagnóze, závěrům znalkyně ani studijním výsledkům.

14. Stěžovatel zdůrazňuje, že hodnocení zájmů nezletilého sice obecně přísluší opatrovnickému soudu, ten však musí korigovat případné představy dítěte o tom, co je pro něj vhodné, a přihlížet k jeho věku, rozumové a citové vyspělosti, povaze věci i dalším okolnostem, včetně rodinného zázemí a prostředí. Krajský soud podle něj na tyto požadavky rezignoval, v důsledku čehož jej vyloučil z péče o nezletilou.

II. 2. Ústavní stížnost stěžovatelky

15. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označeného rozsudku (v nespecifikovaném rozsahu). Tvrdí, že jím byla porušena její práva podle čl. 10 odst. 1, čl. 11 odst. 1, čl. 32 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod; dále namítá porušení čl. 90 Ústavy České republiky a čl. 3 odst. 1 a čl. 16 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech dítěte.

16. Stěžovatelka namítá, že rozhodnutí krajského soudu je neúplné a nepřezkoumatelné, neboť nerozhodl o výživném za období od 1. 11. 2024 do právní moci svého rozhodnutí. Uvádí, že mezi rodiči bylo nesporné, že v uvedeném období neprobíhala žádná péče ani styk stěžovatele s nezletilou, která byla fakticky výlučně v její péči, přičemž stěžovatel hradil pouze výživné ve výši 3 000 Kč měsíčně. Stěžovatelka tak podle svého tvrzení nejen sama pečovala o nezletilou, ale nesla převážnou část vyživovací povinnosti, mimo jiné v souvislosti s ukončením základní školy a nástupem na střední školu. Z odůvodnění napadeného rozhodnutí přitom podle stěžovatelky není patrné, proč o tomto období nebylo rozhodnuto.

III. Vyjádření k ústavním stížnostem a následné repliky

III. 1. Vyjádření k ústavní stížnosti stěžovatele

17. Krajský soud odkázal na odůvodnění svého rozsudku a zdůraznil, že při svém rozhodování respektoval vyslovené přání nezletilé, rozhodnutí však nepostavil pouze na něm. Vzal v úvahu její zdravotní stav, zjištěnou smíšenou poruchu chování a emocí

s disharmonickým osobnostním vývojem, akcentovanými histrionskými rysy a autistickými prvky, jakož i stanovisko opatrovníka, podle něhož psychický stav nezletilé vylučuje symetrickou střídavou péči a vyžaduje jednotné zázemí, klid a pocit bezpečí. Zdůraznil, že i pokud by byl přijat závěr o ovlivňování nezletilé stěžovatelkou, požadovaný klid v současné době cítí nezletilá právě u ní. Krajský soud dále uvedl, že zohlednil okolnosti související se vzděláváním nezletilé, její studijní plány i každodenní dojíždění do školy v Y. Za významný považoval posun v postoji nezletilé, která připustila krátkodobé pobyty u stěžovatele včetně přespání, a právě tento posun promítl do stanovení omezené střídavé péče. Takové uspořádání podle krajského soudu může vést k nápravě vztahů v rodině a k pozitivnějšímu vnímání otcovského působení na nezletilou.

18. Opatrovník odkázal na svá předchozí stanoviska a zprávy předložené v řízení před okresním i krajským soudem. Uvedl, že stanovisko nezletilé je dlouhodobě konzistentní, neměnné a bylo vyjadřováno srozumitelně a opakovaně. S ohledem na její věk a rozumovou vyspělost je podle něj zřejmé, že je schopna formulovat vlastní názor a chápat důsledky svých přání. Opatrovník považuje rozhodnutí krajského soudu za odpovídající zájmu nezletilé, neboť reflektuje její autenticky projevené přání i celkovou rodinnou situaci. Současně informoval, že vztahy v rodině zůstávají dlouhodobě narušené a styk nezletilé se stěžovatelem dosud neprobíhá; návrh stěžovatele na nařízení výkonu rozhodnutí byl usnesením okresního soudu ze dne 18. 2. 2026 zamítnut.

19. Stěžovatelka ve vyjádření uvedla, že nezletilé bude brzy 16 let, je dostatečně vyspělá a po celou dobu řízení konzistentně vyjadřuje přání nebýt v péči stěžovatele ani ve střídavé péči. Podle stěžovatelky je příčinou narušeného vztahu mezi stěžovatelem a nezletilou jeho výchovný přístup, nedostatek empatie a prostředí, v němž se nezletilá cítila izolovaná a nechtěná. Stěžovatelka zdůrazňuje, že stěžovatel po vydání rozhodnutí krajského soudu nerealizoval ani stanovený styk s nezletilou. Poukázala také na to, že se nezletilá v době, kdy pobývala převážně u ní, psychicky zklidnila, zlepšila školní výsledky, úspěšně nastoupila na střední školu podle svého výběru a nadále pravidelně dochází do psychiatrické péče. Závěry znaleckého posudku považuje stěžovatelka za neobjektivní a jednostranně nakloněné stěžovateli. Podle stěžovatelky se stěžovatel soustředí především na školní výsledky, avšak nedokáže adekvátně reagovat na diagnózu ADHD a úzkostné poruchy nezletilé. Stěžovatelka navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatele odmítl.

20. Stěžovatel ve své replice setrval na argumentaci obsažené v ústavní stížnosti, jejíž nosné důvody zrekapituloval. Zdůraznil, že krajský soud nehodnotil psychický stav nezletilé v jeho souvislostech, zejména ve vztahu k závěrům znalkyně o manipulaci ze strany stěžovatelky a že pokud by nezletilá nebyla poškozována stěžovatelkou, dosahovala by lepších výsledků a měla více možností, jak se v životě uplatnit. Stěžovatel opakovaně upozorňuje na nečinnost opatrovníka, který v průběhu řízení nečinil žádné kroky, které by vedly k aktivní ochraně zájmů nezletilé. Odmítl tvrzení o svém nevhodném výchovném přístupu a uvedl, že se vždy zajímal o celkový rozvoj nezletilé, její vzdělání, volnočasové aktivity i zdravotní stav. Tvrdí, že k nejvýraznějšímu zhoršení psychického stavu, školního prospěchu a docházky nezletilé došlo v době, kdy byla pouze v péči stěžovatelky, a za problematické označil její výchovné působení, které podle něj vedlo k poškození vztahu nezletilé ke stěžovateli. Zdůraznil, že se opakovaně snažil kontakt s nezletilou realizovat.

III. 2. Vyjádření k ústavní stížnosti stěžovatelky

21. Krajský soud rovněž k ústavní stížnosti stěžovatelky odkázal na odůvodnění svého rozsudku, jakož i na obsah spisu. Ústavní stížnost považuje za nedůvodnou a poukazuje na jednotlivé výroky svého rozsudku i na předcházející rozhodnutí okresního soudu, která se týkala výživného.

22. Opatrovník sdělil, že z pohledu ochrany nejlepšího zájmu dítěte je žádoucí, aby rozhodnutí soudu poskytovalo jasné a srozumitelné vymezení vyživovací povinnosti za celé rozhodné období. Absence vypořádání otázky výživného za období od 1. 11. 2024 do právní moci rozsudku krajského soudu podle něj může vést k právní nejistotě mezi rodiči i k nedostatečnému zajištění potřeb nezletilé. Opatrovník proto považuje za vhodné, aby byla věc náležitě posouzena tak, aby bylo zřejmé, jaká byla vyživovací povinnost rodičů vůči nezletilé i za uvedené období.

23. Stěžovatel uvedl, že stěžovatelka napadá celý rozsudek krajského soudu, aniž by odůvodnila, proč brojí proti všem jeho výrokům. Ve vztahu k výživnému tvrdí, že krajský soud vycházel z příjmových a majetkových poměrů obou rodičů, provedl řádné dokazování a rozhodl správně. Krajský soud podle stěžovatele nebyl povinen samostatným výrokem rozhodovat o dlužném výživném, pokud takový nárok nevznikl. Tvrdí, že stěžovatelka dlouhodobě narušuje vztah mezi ním a nezletilou, brání jeho péči a jedná v rozporu s povinností podporovat vztah dítěte k druhému rodiči. Stěžovatel by osobně předával dárky nezletilé, pokud by mohl realizovat péči a kontakt s ní. Dále namítá, že stěžovatelka bez jeho vědomí pobírala na nezletilou příspěvek na péči z důvodu jejího zařazení do II. stupně závislosti, přičemž po ukončení vyplácení příspěvku nezletilá nastoupila na internát. Stěžovatel dovozuje, že stěžovatelka sleduje především majetkový prospěch, a navrhuje proto, aby Ústavní soud její ústavní stížnost odmítl.

24. Stěžovatelka své vyjádření k ústavní stížnosti stěžovatele považovala rovněž za repliku k vyjádření stěžovatele k její ústavní stížnosti, a proto není třeba její vyjádření znovu rekapitulovat (viz bod 19 výše).

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

25. Ústavní stížnosti byly oprávněnými osobami podány včas [§ 72 odst. 1 a 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)]. Stěžovatelé jsou řádně zastoupeni advokáty (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k projednání ústavních stížností příslušný. Ústavní stížnosti nejsou nepřípustné (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení opodstatněnosti ústavních stížností

26. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost stěžovatele je zjevně neopodstatněná, zatímco ústavní stížnost stěžovatelky je zčásti důvodná.

27. Ústavní soud předesílá, že v rodinněprávních záležitostech zastává zdrženlivý postoj. Není jeho úlohou rozhodovat, jaký má být rozsah péče rodičů o dítě, jak vysoké má být výživné či jak mají být hodnoceny provedené důkazy. Jeho úkolem je pouze posoudit, zda opatrovnické soudy nevybočily z mezí ústavnosti. Bere v úvahu, že jsou to právě obecné soudy, které mají ke všem účastníkům řízení nejblíže, provádějí a hodnotí důkazy, komunikují s účastníky a dalšími osobami relevantními pro řízení, z čehož si vytvářejí racionální úsudek a vynášejí skutková zjištění z bezprostřední blízkosti jádra řešené věci. Do jejich rozhodování Ústavní soud zasahuje pouze při extrémním vykročení z pravidel řádně vedeného soudního řízení [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 23. 2. 2010 (N 32/56 SbNU 363) či sp. zn. I. ÚS 266/10 ze dne 18. 8. 2010 (N 165/58 SbNU 421)].

28. Vztáhne-li obecný soud své právní závěry k dostatečným skutkovým zjištěním a podepře-li je přezkoumatelným a logickým odůvodněním, nelze jeho postup hodnotit jako neústavní [srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 2598/20 ze dne 10. 11. 2020 (U 18/103 SbNU 411), bod 11]. Ústavní soud se tedy zaměřuje zejména na to, zda opatrovnické soudy za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromáždily veškeré potřebné důkazy, zda hodnocení důkazů odpovídalo principům zakotveným v hlavě páté Listiny a zda byla jejich rozhodnutí

řádně odůvodněna [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 3241/19 ze dne 14. 1. 2020 (N 8/98 SbNU 56), bod 17; či sp. zn. II. ÚS 2943/14 ze dne 16. 6. 2015 (N 110/77 SbNU 607), bod 19].

29. Nejprve se Ústavní soud zabýval ústavní stížností stěžovatele směřující proti rozsahu péče o nezletilou. Teprve poté posoudil ústavní stížnost stěžovatelky týkající se navazující otázky ohledně výživného.

V. 1. K ústavní stížnosti stěžovatele

30. Ústavní stížnost stěžovatele je zjevně neopodstatněná.

V. 1. a) Obecná východiska

31. Ústředním pojmem pro rozhodování ve věcech péče o nezletilé je nejlepší zájem dítěte (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Ústavní soud zdůrazňuje, že jde o flexibilní koncept, který musí být posuzován a definován individuálně s ohledem na konkrétní situaci, v níž se dotčené dítě nachází, s přihlédnutím k jeho osobním poměrům, potřebám a specifickým okolnostem [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017 (N 116/85 SbNU 879) či nález sp. zn. IV. ÚS 1328/20 ze dne 28. 7. 2020 (N 157/101 SbNU 98)].

32. Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 3718/25 ze dne 30. 3. 2026 shrnul, že dosavadní judikaturu ke střídavé péči nelze vykládat jako požadavek na zcela rovnoměrné rozložení péče mezi rodiče. Střídavá péče může být i asymetrická a žádné ústavní pravidlo nestanoví, že každý z rodičů musí mít dítě v péči po zcela shodnou dobu. Rozhodující je nejlepší zájem dítěte v konkrétních poměrech věci. Ústavní soud současně připomněl, že s účinností od 1. 1. 2026 zákonodárce opustil dosavadní rozlišování mezi péčí jednoho rodiče, střídavou péčí a společnou péčí. Podle nové úpravy má soud určit rozsah péče každého z rodičů s uvážením zájmu dítěte. Smyslem této změny je, aby se soudy soustředily na reálné rozdělení péče, nikoli na formální označení zvoleného modelu. Rovnocennost péče obou rodičů přitom nelze zaměňovat s její rovnoměrností.

33. Významným kritériem při hledání nejlepšího zájmu dítěte je jeho názor. Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, že přání dítěte nemůže být jediným faktorem pro rozhodnutí soudu a nelze je bez dalšího mechanicky převzít. Současně však platí, že čím starší dítě je, tím větší má zpravidla jeho názor váhu. Názor dítěte, které se věkem blíží dospělosti, nelze v řízení týkajícím se jeho života pominout a musí mu být dána patřičná váha. Výsledkem soudního řízení by neměla být zpráva, že názor mladého člověka na uspořádání jeho vlastního života nemá pro orgány veřejné moci význam [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1626/22 ze dne 15. 8. 2022 (N 102/113 SbNU 184), body 62 a 63]. To platí tím spíše u adolescentů, kteří jsou již schopni jasně formulovat své osobní preference a životní potřeby. Nutit takového nezletilého k intenzivnímu soužití s jedním z rodičů pouze prostřednictvím soudního rozhodnutí může být nejen kontraproduktivní, ale v krajním případě i prakticky nevykonatelné [srov. nález sp. zn. III. ÚS 3462/14 ze dne 13. 10. 2015 (N 184/79 SbNU 91)].

V. 1. b) Aplikace obecných východisek na projednávanou věc

34. Ústavní soud si je vědom, že změna dosavadní symetrické střídavé péče na péči stěžovatele v celkovém trvání 26 hodin jednou za dva týdny představuje významný zásah do rodičovských práv stěžovatele. Takto vymezený rozsah péče se fakticky blíží spíše styku než střídavé péči v jejím obvyklém významu. Formální označení však není s ohledem na změnu právní úpravy účinnou od 1. 1. 2026 rozhodující. Podstatné je, zda krajský soud stanovil skutečný rozsah péče na základě ústavně přijatelných důvodů vztahujících se k nejlepšímu zájmu nezletilé. Takové důvody krajský soud podle Ústavního soudu uvedl.

35. Stěžovatel namítá, že krajský soud založil rozhodnutí pouze na přání nezletilé a nevypořádal se se znaleckým posudkem, podle něhož byla nezletilá dlouhodobě ovlivňována

stěžovatelkou. Z odůvodnění napadeného rozsudku však vyplývá, že krajský soud přání nezletilé nepřevzal mechanicky a své rozhodnutí nezaložil jen na něm.

36. Krajský soud nezletilou sám vyslechl a z jejího výslechu zjistil, že si přeje být převážně v péči stěžovatelky, stěžovatele však zcela neodmítá a připouští krátkodobé pobyty u něj, včetně přespání. Krajský soud přitom zohlednil, že nezletilé bylo v době jeho rozhodování patnáct let, tedy se svým věkem blížila dospělosti, a že její stanovisko k výchovnému uspořádání bylo dlouhodobě konzistentní. Za těchto okolností mohl jejímu názoru přiznat významnou váhu.

37. Krajský soud se vypořádal i s námitkou stěžovatele, že přání nezletilé není jejím autentickým názorem, nýbrž důsledkem ovlivňování stěžovatelkou. Nepominul závěry znaleckého posudku, včetně zjištění o rozdílných výchovných stylech rodičů, zvýšené emoční fixaci nezletilé na stěžovatelku a vlivu stěžovatelky na nezletilou. Současně však přihlédl k tomu, že od posledního znaleckého vyšetření uplynula delší doba, střídavá péče se po značnou část řízení fakticky nerealizovala a sama znalkyně považovala za potřebné postupovat navykacím režimem podle reakcí nezletilé. Krajský soud tedy znalecký posudek neodmítl ani nepřehlédl, ale hodnotil jej v kontextu aktuální situace nezletilé.

38. Přání nezletilé navíc nebylo jediným důvodem napadeného rozhodnutí. Krajský soud přihlédl také k jejímu zdravotnímu stavu, zejména smíšené poruše chování a emocí, disharmonickému osobnostnímu vývoji, akcentovaným histrionským rysům a autistickým prvkům, vyžadujícím klidné, stabilní a empatické výchovné působení. Vzal v úvahu stanovisko opatrovníka, podle něhož psychický stav nezletilé vylučuje symetrickou střídavou péči a vyžaduje jednotné zázemí, klid a pocit bezpečí. Zohlednil rovněž praktické okolnosti spojené se školní docházkou nezletilé, konkrétně to, že na střední školu denně dojíždí z bydliště stěžovatelky a dojíždění z bydliště stěžovatele by tuto zátěž dále prodloužilo.

39. Za těchto okolností nelze závěr krajského soudu považovat za svévolný. Krajský soud rozhodoval na základě aktuální životní situace nezletilé, jejího věku, zdravotního stavu, školního režimu, stanoviska opatrovníka, znaleckých závěrů i jejího vlastního názoru. Ústavní soud proto nemůže jeho úvahu nahradit vlastním posouzením jen proto, že by bylo možné uvažovat i o jiném rozsahu péče.

40. Ústavní soud dodává, že soudem stanovený rozsah péče nebrání tomu, aby se nezletilá se stěžovatelem stýkala častěji, bude-li si to přát a bude-li to odpovídat jejím aktuálním možnostem. Je především na rodičích, aby k tomu vytvořili adekvátní podmínky. Stěžovatelka je povinna vztah nezletilé k otci podporovat a nebránit jeho přirozenému rozvoji. Stěžovatel by měl naopak respektovat věk, psychickou zranitelnost a aktuální možnosti nezletilé a usilovat o obnovu vztahu způsobem, který ji nebude vystavovat dalšímu tlaku.

41. Ústavní soud uzavírá, že krajský soud při stanovení rozsahu péče stěžovatele o nezletilou nevybočil z ústavních mezí a neporušil ústavně zaručená práva stěžovatele.

V. 2. K ústavní stížnosti stěžovatelky

42. Ústavní stížnost stěžovatelky je důvodná v části týkající se výživného za období od 1. 11. 2024 do právní moci rozsudku krajského soudu.

43. Stěžovatelka formálně napadla rozsudek krajského soudu jako celek, tedy i výroky týkající se péče, běžného výživného, nákladů řízení a potvrzení pokuty uložené za nepředání nezletilé. Ve vztahu k těmto výrokům však neuvedla žádnou samostatnou ústavněprávní argumentaci, a proto je její ústavní stížnost v tomto rozsahu zjevně neopodstatněná. Ústavní soud se věcně zabýval pouze námitkou, podle níž krajský soud pominul otázku případného nedoplatku na výživném za období od 1. 11. 2024 do právní moci svého rozsudku.

V. 2. a) Obecná východiska

44. Výživné je osobním nárokem dítěte. Při určení jeho výše soud vychází z odůvodněných potřeb dítěte a jeho majetkových poměrů, jakož i ze schopností, možností a majetkových poměrů rodiče. Přihlíží také k tomu, zda a v jaké míře rodič o dítě osobně pečuje. Životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů [§ 913 a 915 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“); srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 1356/16 ze dne 12. 9. 2016 (N 170/82 SbNU 647), body 8 až 10; či sp. zn. III. ÚS 1895/25 ze dne 22. 1. 2026 (N 13/134 SbNU 127), body 18 a 19].

45. Rozhodování o výživném pro nezletilé dítě je věcí volné úvahy soudu, tato úvaha však musí být přezkoumatelná. Soud nemusí podrobně reagovat na každý jednotlivý dílčí údaj o majetkové situaci rodičů, musí však jasně vymezit rámec, v němž se jeho úvaha pohybovala, a vysvětlit, proč dospěl právě k určené výši výživného, případně proč za určité období k jeho změně nepřistoupil. Není-li taková úvaha z rozhodnutí seznatelná, je tím dotčeno právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 2173/23 ze dne 24. 1. 2024 (N 17/122 SbNU 187), bod 18; či sp. zn. III. ÚS 1895/25, body 20, 25 až 27].

46. Ustanovení § 922 odst. 1 občanského zákoníku, podle něhož lze výživné pro děti přiznat i za dobu nejdéle tří let zpětně, je třeba vykládat s ohledem na čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny a čl. 3 odst. 1 a čl. 27 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech dítěte. Smyslem možnosti zpětného přiznání či zvýšení výživného je ochrana dítěte závislého na výživě jiných osob. Nepřiznání výživného za minulé období navzdory změně poměrů a bez odpovídajícího odůvodnění může představovat postup jdoucí k tíži dítěte a výklad, který není ústavně konformní [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 871/24 ze dne 25. 9. 2024 (N 176/126 SbNU 179), body 41, 46 až 50 a 52; sp. zn. I. ÚS 1760/24 ze dne 25. 9. 2024 (N 177/126 SbNU 190), body 28, 31 a 32; či sp. zn. III. ÚS 1895/25, bod 22].

47. Z judikatury Ústavního soudu však neplyne, že výživné musí být zpětně přiznáno nebo zvýšeno v každém případě. Prostor pro výjimečné nepřiznání výživného za minulé období zůstává zachován, musí však být založen na individuálních okolnostech věci a řádně odůvodněn. Soud musí posoudit nejen potřeby dítěte a skutečný rozsah péče, ale také tehdejší schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného rodiče, jeho případná plnění nad rámec výživného a možné dopady do jeho majetkové sféry [srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 2173/23 ze dne 24. 1. 2024 (N 17/122 SbNU 187), body 40 až 45, sp. zn. I. ÚS 871/24, bod 48, sp. zn. I. ÚS 1760/24, body 31 a 32; či sp. zn. III. ÚS 1895/25, body 22 a 27].

48. V řízení ve věcech výživy nezletilého dítěte, které je řízením ve věcech péče soudu o nezletilé podle § 466 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, (dále jen „zákon o zvláštních řízeních soudních“) se uplatní vyšetřovací zásada. Soud je proto povinen zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí a není omezen jen na skutečnosti tvrzené účastníky. V řízeních, která lze zahájit i bez návrhu, může soud překročit návrhy účastníků a odvolací soud není vázán mezemi, v nichž se odvolatel domáhá přezkoumání rozhodnutí (§ 20, 26 a § 28 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních; srov. nález sp. zn. I. ÚS 1356/16, bod 9; nález sp. zn. I. ÚS 871/24, bod 28; či usnesení sp. zn. IV. ÚS 2294/25 ze dne 3. 9. 2025, bod 7). Nepřesné vyčíslení případného nedoplatku či jeho výslovné neuplatnění jedním z rodičů proto samo o sobě nezbavuje soud povinnosti posoudit, zda poměry nezletilého dítěte neodůvodňují jinou výši výživného.

V. 2. b) Aplikace obecných východisek na projednávanou věc

49. V projednávané věci okresní soud upravil vyživovací povinnost stěžovatele k nezletilé zpětně za období od 1. 2. 2022 do 31. 10. 2024 a uložil stěžovateli povinnost k zaplacení nedoplatku za toto období. Vycházel přitom z toho, že nezletilá byla na základě předběžného opatření v péči stěžovatelky, styk se stěžovatelem téměř neprobíhal a výživné bylo v tomto období stanoveno jen v nezbytné míře. Krajský soud tyto výroky potvrdil a výslovně

uvedl, že potřeby nezletilé v době předběžné úpravy přesahovaly výživné stanovené v nezbytné míře a že je fakticky dotovala stěžovatelka.

50. Krajský soud současně změnil rozsah péče stěžovatele o nezletilou a v návaznosti na tuto změnu nově upravil výživné do budoucna. Neodůvodnil však, zda se změněné poměry měly promítnout také do navazujícího období od 1. 11. 2024 do právní moci svého rozsudku. Jestliže považoval skutečný rozsah péče a faktické poměry za významné pro novou úpravu péče a výživného, měl vysvětlit, zda se tytéž okolnosti promítly i do období bezprostředně předcházejícího právní moci svého rozhodnutí.

51. Stěžovatelka navíc na tuto otázku v odvolacím řízení upozornila, když uvedla, že po celou dobu, kdy je nezletilá v její péči, stěžovatel nepřispěl navíc ničím než stanoveným výživným, byť dobrovolně navýšeným, a že při změně rozsahu péče bude třeba rozhodnout také o změně výživného, včetně případného nedoplatku (viz její odvolání na č. l. 1372). Nebylo rozhodné, že výživné za toto období a případný nedoplatek přesně nevyčíslila. V řízení o výživném nezletilého dítěte nebyl krajský soud vázán jejím návrhem a vyčíslením. Bylo na něm, aby z úřední povinnosti posoudil, zda vzhledem ke skutečnému rozsahu péče, poměrům rodičů, potřebám nezletilé a plněním poskytnutým stěžovatelem vznikl za toto období nedoplatek na výživném, případně aby přezkoumatelně vysvětlil, proč nevznikl.

52. Výživné ve výši 5 000 Kč měsíčně vycházelo z původního uspořádání schváleného v roce 2018, tedy ze střídavé péče rodičů v týdenních intervalech. Tato péče se však podle zjištění obecných soudů dlouhodobě nerealizovala. Právě z tohoto důvodu okresní soud zpětně upravil výživné za období do 31. 10. 2024. Pokud se skutkový stav po tomto datu podstatně nezměnil, bylo povinností krajského soudu vysvětlit, proč od 1. 11. 2024 další úpravu výživného nepovažuje za potřebnou. Z odůvodnění napadeného rozsudku krajského soudu není patrné, zda měl za to, že pro toto období zůstává odpovídající původní výživné ve výši 5 000 Kč měsíčně, zda vycházel z toho, že žádný nedoplatek nevznikl, nebo zda toto období zcela opomenul.

53. Ústavní soud nepředjímá, zda měl krajský soud za uvedené období určit vyšší výživné ani v jaké výši měl případný nedoplatek vzniknout. V dalším řízení bude muset zohlednit skutečný rozsah osobní péče rodičů, potřeby nezletilé, zejména v souvislosti s ukončením základní školy a nástupem na střední školu, platby stěžovatele, případná plnění nad rámec výživného i jeho tehdejší schopnosti, možnosti a majetkové poměry. Je možné, že po zohlednění všech relevantních okolností dospěje krajský soud k závěru, že výživné ve výši 5 000 Kč měsíčně bylo i pro toto období přiměřené. Takový závěr však musí být výsledkem srozumitelné a přezkoumatelné úvahy.

54. Krajský soud proto porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 32 odst. 4 Listiny tím, že při změně péče a nové úpravě výživného nerozhodl o výživném pro nezletilou za období od 1. 11. 2024 do právní moci svého rozsudku, ačkoli se měl zabývat tím, zda za toto období nebyly dány důvody pro odlišnou výši výživného. Jeho rozhodnutí je tak v této části zatíženo kvalifikovanou vadou odůvodnění.

VI. Závěr

55. Protože rozsudkem krajského soudu v části, ve které nebylo rozhodnuto o výživném pro nezletilou za období od 1. 11. 2024 do právní moci tohoto rozsudku, bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 32 odst. 4 Listiny, Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelky v této části vyhověl [§ 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

56. Ústavní soud proto napadený rozsudek krajského soudu zrušil v části, ve které nebylo rozhodnuto o výživném pro nezletilou za období od 1. 11. 2024 do právní moci rozsudku krajského soudu, a ve výrocích o nákladech řízení závislých na této části rozhodnutí [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

57. Tímto kasačním zásahem nejsou dotčeny závěry krajského soudu o rozsahu péče rodičů, o běžném výživném od právní moci jeho rozsudku, o potvrzeném nedoplatku na výživném za období do 31. 10. 2024 ani o potvrzení pokuty uložené stěžovatelce za nepředání nezletilé. Úkolem krajského soudu bude pouze posoudit, zda mělo být za období od 1. 11. 2024 do právní moci jeho rozsudku rozhodnuto o jiné výši výživného, případně o nedoplatku na výživném.

58. Takto vymezený rozsah kasačního zásahu odpovídá judikatuře Ústavního soudu týkající se zpětného stanovení či zvýšení výživného. Ústavní soud již v nálezech sp. zn. III. ÚS 1895/25, sp. zn. I. ÚS 871/24 či sp. zn. I. ÚS 1760/24 rušil rozhodnutí obecných soudů pouze v rozsahu, v němž se řádně nevypořádaly s otázkou výživného za minulé období a případného nedoplatku. Ani v projednávané věci proto nebylo namístě zasahovat do těch částí napadeného rozsudku, které samy o sobě ústavněprávní vadou netrpí a které nadále upravují poměry nezletilé do budoucna.

59. Ve zbývající části Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatelky odmítl jako zjevně neopodstatněnou podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

60. Ústavní stížnost stěžovatele Ústavní soud odmítl jako zjevně neopodstatněnou podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

61. Ústavní soud rozhodl bez ústního jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 98
Náležité odůvodnění rozhodnutí soudu o změně rozsahu péče o dítě (sp. zn. II. ÚS 901/26 ze dne 24. června 2026)

O tzv. vnitrostátní únos dítěte se nejedná v situaci, kdy k faktické změně bydliště nezletilého dojde na základě předběžně vykonatelného výroku rozsudku okresního soudu, jímž byl nahrazen souhlas druhého rodiče se změnou bydliště nezletilého.

Kritérium vzdálenosti bydliště rodičů při přestěhování jednoho z nich nemůže být samostatným důvodem pro změnu rozsahu péče o dítě, aniž by byl blíže zkoumán dopad častého stěhování (cestování) na vývoj nezletilého a celkový kontext případu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Přibáně, soudce zpravodaje Martina Smolka a soudce Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatelky K. T., roz. R., zastoupené Mgr. Pavlem Bobkem, advokátem, sídlem Myslíkova 2020/4, Praha 2, proti rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 32 Co 326/2025-647 ze dne 29. ledna 2026, spojené s návrhem na odklad vykonatelnosti, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení, a dále a) X. F. J., zastoupeného Mgr. Bc. Kateřinou Rychterovou, advokátkou, sídlem Kpt. Jaroše 317/24, Mělník, b) nezletilého K. X. J. a c) nezletilé A. J., oba zastoupeni městem B., jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Výrokem I, bodem 2, rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 32 Co 326/2025-647 ze dne 29. ledna 2026 byla porušena práva stěžovatelky zaručená v čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto v uvedeném rozsahu spolu s výrokem o nákladech řízení ruší.

III. Ve zbylé části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Shrnutí skutkových a procesních okolností

1. Stěžovatelka (matka) a vedlejší účastník a) (otec) jsou rodiči nezletilých vedlejších účastníků b) a c). Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení napadeného rozsudku Krajského soudu v Praze (dále jen „odvolací soud“) a tvrdí, že jím byla porušena její práva podle čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Napadenému rozsudku odvolacího soudu předcházel rozsudek Okresního soudu Praha-východ (dále jen „okresní soud“) č. j. 30 P 329/2023-460 ze dne 6. srpna 2025, ve znění výroku I usnesení Okresního soudu Praha-východ č. j. 30 P 329/2023-506 ze dne 17. září 2025. V něm se okresní soud zabýval vzájemnými návrhy otce a matky. Okresní soud tak zamítl návrh otce na snížení výživného z 7 500 Kč pro vedlejšího účastníka b) na 5 000 Kč a z 7 000 Kč pro vedlejší účastnici c) na 4 500 Kč. Stejně tak zamítl návrh otce na svěření nezletilých do jeho

péče. Na návrh matky ale okresní soud nahradil souhlas otce se změnou bydliště dětí do X, stejně jako souhlas otce se zápisem a výkonem školní docházky dětí v témže městě. Kontakt otce s nezletilými stanovil soud na každý sudý týden v roce vždy od pátku 16:00 hodin do neděle 18:00 hodin a dále stanovil kontakt nezletilých s otcem během jejich prázdnin.

3. Proti rozsudku okresního soudu podal vedlejší účastník a) odvolání. V něm namítal zejména nepřezkoumatelnost závěrů okresního soudu a snahu soudu vyhovět návrhům stěžovatelky.

4. Krajský soud v Praze napadeným rozsudkem shodně nevyhověl návrhu otce na snížení výživného pro nezletilé vedlejší účastníky b) a c). Odlišně od okresního soudu odvolací soud posoudil návrhy matky. Rozsudek okresního soudu tak odvolací soud změnil a návrhy matky na nahrazení souhlasů otce s bydlištěm a se zápisem a výkonem školní docházky zamítl. Zcela odlišně odvolací soud postupoval při určení rozsahu péče o nezletilé. Nově má podle rozhodnutí odvolacího soudu o nezletilé pečovat zejména otec, rozsah péče matky tak odvolací soud stanovil vždy v sudém týdnu od pátku 16:00 hodin do neděle 18:00 hodin. Ve světle změněného rozsahu péče o nezletilé odvolací soud rozdělil i povinnost stěžovatelky a vedlejšího účastníka a) přispívat na výživu nezletilých.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stížnostní argumentace stěžovatelky směřuje v první řadě proti rozhodnutí odvolacího soudu o změně rozsahu péče o nezletilé. Podle ní neexistoval v době rozhodování odvolacího soudu důvod, který by odůvodnil svěření nezletilých do převážné péče vedlejšího účastníka a). Konkrétně pak namítá, že odvolací soud založil své skutkové závěry na zjištěních, která ale nebyla v řízení řádně projednána, a stěžovatelka se tak neměla možnost k nim vyjádřit. Míří tak zejména na tvrzení otce, že nezletilým zařídil výkon školní docházky v místě jeho bydliště. Tato informace byla stěžovatelce sdělena těsně před jednáním odvolacího soudu. V tomto postupu tak stěžovatelka shledává porušení práva účastníka vyjádřit se ke všem provedeným důkazům a tvrzením druhé strany.

6. Zadruhé stěžovatelka považuje rozhodnutí odvolacího soudu za svévolné a překvapivé. Odvolací soud totiž zásadně snížil rozsah péče stěžovatelky o nezletilé, přestože vyšlo v řízení najevo, že stěžovatelka je schopná zajistit nezletilým kvalitní a komplexní péči. Svévoli tak stěžovatelka spatřuje v postupu soudu, který snížil rozsah její péče pouze kvůli tomu, že se její bydliště nachází v X.

7. Zatřetí se podle stěžovatelky odvolací soud nevypořádal s některými jejími námitkami. Stěžovatelka například navrhovala zachování stávajícího modelu péče, k čemuž se ale odvolací soud ve svém rozhodnutí vůbec nevyjádřil. Odvolací soud zároveň podle stěžovatelky vůbec nereflektoval snahu otce ovlivňovat výpovědi nezletilých.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní stížnost byla (s výjimkou dále uvedenou) oprávněnou osobou podána včas [§ 72 odst. 1 a 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)] a není nepřípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*). Stěžovatelka je řádně zastoupena advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

9. V rozsahu, ve kterém stěžovatelka napadá výrok I, bod 1, a výrok II rozsudku odvolacího soudu, je stěžovatelka zjevně neoprávněnou osobou k podání ústavní stížnosti, neboť v tomto rozsahu odvolací soud rozhodl ve prospěch stěžovatelky.

IV. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatelky

10. Krajský soud v Praze ve vyjádření odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Dále uvedl, že odvolací soud velmi pečlivě zvažoval dosavadní historii rodiny, kvalitu vztahu

každého z nezletilých k jejich rodičům a důvody, které matku vedly k natolik razantní změně bydliště a školy nezletilých. K jednotlivým námitkám se odvolací soud vyjádřil podrobně a každou z nich shledal za neopodstatněnou. Podle něj tak stěžovatelka měla dostatek času se k tvrzením vedlejšího účastníka a) vyjádřit. Stejně tak nesouhlasí s námitkou stěžovatelky, že je napadené rozhodnutí nepřezkoumatelné.

11. Vedlejší účastník a) je toho názoru, že odvolací soud svým postupem žádné základní právo stěžovatelky neporušil. Podle něj odvolací soud umožnil stěžovatelce vyjádřit se k jeho argumentaci při samotném jednání. Popřel tak, že by postupem soudu došlo k porušení práva stěžovatelky vyjádřit se ke všem provedeným důkazům a tvrzením druhé strany.

12. Stejně tak považoval za lichou i další námitku stěžovatelky, podle které mělo být rozhodnutí soudu o rozložení péče o nezletilé překvapivé. Vedlejší účastník a) tvrdí, že odvolací soud účastníkům řízení sdělil svůj předběžný názor již na jednání konaném dne 19. ledna 2026 k možnému rozšíření péče otce o nezletilé. Stěžovatelka proti tomu neměla přímo brojit. Stejně tak měla stěžovatelka možnost vyjádřit se k dalšímu předběžnému názoru odvolacího soudu, a to ve své závěrečné řeči, což ale neučinila.

13. Konečně vedlejší účastník a) nesouhlasil ani s námitkou stěžovatelky, že odvolací soud nevzal v úvahu i jiné formy rozložení péče. Odvolací soud naopak tuto možnost zvážil, ale uzavřel, že s ohledem na vzdálenost nového bydliště stěžovatelky nejsou jiné formy péče možné.

14. Kolizní opatrovník nezletilých vedlejších účastníků b) a c) ve vyjádření uvedl, že děti při pohovorech verbalizovaly, že rády tráví čas jak s matkou, tak i jejich otcem. Kolizní opatrovník se podle svého vyjádření snaží vést rodiče k dohodě. Za tímto účelem se s nimi i osobně setkal. Dle jeho názoru by nejlepšímu zájmu nezletilých odpovídala rovnoměrná péče rodičů.

15. Ústavní soud zaslal všechna vyjádření stěžovatelce k replice. Stěžovatelka setrvala na svém stanovisku, že odvolací soud změnil rozsah péče výhradně v reakci na její přestěhování do X, přičemž se ani ve svém vyjádření nevypořádal s ostatními variantami uspořádání péče. Podle stěžovatelky postupoval odvolací soud vnitřně rozporně, když svůj zásah odůvodnil potřebou stability a zachování vazeb dětí k dosavadnímu prostředí, avšak praktickým důsledkem jeho rozhodnutí byl pravý opak. Nezletilí vedlejší účastníci nebyli navráceni do původního stabilního prostředí s dosavadní primární pečující osobou, ale byli přesunuti do dominantní péče otce a do prostředí, k němuž měli výrazně slabší vazby než k X. Stěžovatelka přitom do X odešla na základě tehdy vykonatelného soudního rozhodnutí.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud po seznámení se s obsahem ústavní stížnosti a napadeného rozsudku, vyjádřeními účastníků, vedlejších účastníků a vyžádaným spisem dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud připomíná, že při rozhodování soudu ve věcech péče o nezletilé naplňuje stát pozitivní závazky plynoucí z čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny, neboť zasahuje do nejintimnější sféry jednotlivců – do jejich rodinného života. Ústavní soud proto v těchto věcech klade na obecné soudy zvýšené nároky týkající se nejen metodologie posouzení nejlepšího zájmu dítěte ve vztahu k rozhodnutí o modelu péče o dítě, ale též i kvality posouzení věci. Důraz na řádné provedení i hodnocení důkazů a celkovou úroveň odůvodnění patří k základním atributům spravedlivého procesu. Jeho dodržování má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a je účinnou prevencí před nepřezkoumatelností či dokonce libovůlí v soudním rozhodování [srov. nález sp. zn. III. ÚS 405/03 ze dne 23. února 2006 (N 45/40 SbNU 373)].

18. V případech, kdy soudy rozhodují o modelu péče rodičů o nezletilé dítě či rozsahu styku s ním, jsou tyto ústavněprávní nároky ještě zesíleny [obdobně nález sp. zn. II. ÚS 1654/17

ze dne 5. září 2017 (N 168/86 SbNU 729)]. Vedle formálního hlediska, spočívajícího v nemožnosti nápravy případných pochybení odvolacího soudu prostřednictvím dovolání, je významnější materiální rozměr, neboť tato rozhodnutí mají zásadní dopady na osudy dětí a jejich rodičů, a to často na řadu let či s důsledky na celý život [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 1096/23 ze dne 22. listopadu 2023 (N 171/121 SbNU 170), sp. zn. III. ÚS 1775/22 ze dne 22. května 2023 (N 85/118 SbNU 110)].

19. Přezkum Ústavního soudu týkající se rozhodnutí o péči o dítě či o úpravě styku se soustředí především na to, zda obecné soudy zvážily a vyvážily dotčené oprávněné zájmy, zejména zda byl náležitě zjišťován nejlepší zájem dítěte a za tím účelem shromážděny veškeré potřebné důkazy, a zda byla rozhodnutí vydaná v průběhu řízení v tomto smyslu řádně a dostatečně odůvodněna [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1654/17 ze dne 5. září 2017 (N 168/86 SbNU 729), body 17 a 18].

20. Přestože Ústavní soud postupuje při přezkumu rozhodnutí v těchto případech zvlášť zdrženlivě, nelze vyloučit, že obecné soudy ve svých rozhodnutích vybočí z rámce ústavnosti a poruší ústavně zaručená práva rodičů, dětí či jiných osob, zejména práva spojená s jejich rodinným životem či práva procesní povahy. V takových případech je Ústavní soud povinen zasáhnout.

21. Ústavní soud se v rámci ústavní stížnosti předně zabýval námitkou stěžovatelky, podle níž odvolací soud snížil rozsah její péče o nezletilé vedlejší účastníky svévolně. Stěžovatelka je tak přesvědčena, že k podstatnému snížení rozsahu její péče o nezletilé došlo výlučně kvůli jejímu přesunu do X.

22. Odvolací soud v napadeném rozsudku podstatně snížil rozsah péče stěžovatelky o nezletilé vedlejší účastníky, kteří se původně nacházeli v její převážné péči. Podle odvolacího soudu má o nezletilé pečovat nově otec, matce soud přiznal péči o nezletilé v sudý týden kalendářního roku vždy od pátku 16:00 hodin do neděle 18:00 hodin s výjimkou období jarních, velikonočních, hlavních, podzimních a vánočních školních prázdnin.

23. Zásadní změnu v péči o nezletilé odvolací soud opřel zejména o:

a) svévolný postup stěžovatelky, kterým změnila bydliště nezletilých, a tím vyloučila otce z rozhodování o jejich významných záležitostech (body 75 a 76 napadeného rozsudku odvolacího soudu);

b) absenci důvodu ke změně bydliště stěžovatelkou a jeho vzdálenost od bydliště otce nezletilých (bod 76 napadeného rozsudku odvolacího soudu);

c) vhodnější výchovné prostředí u otce nezletilých (body 66 a 76 napadeného rozsudku odvolacího soudu).

24. Ústavní soud se nejprve zaměřil na možné protiprávní jednání stěžovatelky, kterým mělo dojít k vyloučení otce z rozhodování o významných záležitostech nezletilých. Podle odvolacího soudu totiž měla stěžovatelka faktické stěhování zamýšlet bez ohledu na výsledek řízení o návrhu na změnu bydliště nezletilých.

25. Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 3399/23 ze dne 28. února 2024 (N 35/122 SbNU 358) použil pro protiprávní změnu bydliště dítěte, tj. bez souhlasu druhého rodiče, pojem tzv. vnitrostátního únosu. Při svých úvahách vyšel z § 858 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, [dále jen „občanský zákoník“; nyní § 858 odst. 1 písm. e) občanského zákoníku], který řadí určení místa bydliště dítěte jako součást rodičovské odpovědnosti. Rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče ve vzájemné shodě (§ 876 občanského zákoníku). Pokud rodič změní místo bydliště dítěte, aniž by k této významné záležitosti získal souhlas druhého rodiče, jedná protiprávně.

26. V takovém případě lze předpokládat, že protiprávně jednající rodič nepostupoval v souladu s nejlepším zájmem dítěte, když dítě má právo udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči a oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte (čl. 9 odst. 3 a čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Rodič, který dítě „unese“, pak dává najevo jeho zájem

na narušení vztahu mezi dítětem a druhým rodičem. Jeho neschopnost dohody s nerezidentním rodičem pak vypovídá o tom, že tohoto rodiče nerespektuje jako plnohodnotného rodiče a neuznává jeho význam a postavení v životě dítěte (viz ROGALEWICZOVÁ, Romana. Určení místa bydliště jako významná záležitost dítěte. Právní rozhledy, 2019, č. 19, s. 654). Podle komentářové literatury je takové jednání podstatnou okolností, kterou je potřeba zohlednit při rozhodování, komu dítě svěřit do péče a při rozhodování o rozsahu a podmínkách styku [srov. WESTPHALOVÁ, Lenka, § 877. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 822; NOVÁ, Hana, § 877. In: PETROV, Jan. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 929 a ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, § 909. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975. Praha: Leges, 2016, s. 1631].

27. Tyto závěry, které se objevují rovněž v odborné literatuře (srov. ROGALEWICZOVÁ, Romana. Právo rodiče na určení místa bydliště dítěte. Právník, č. 4, 2015, s. 307) vycházejí z usnesení sp. zn. I. ÚS 955/15 ze dne 14. března 2017, kde se Ústavní soud zabýval ústavností úpravy styku v případě, kdy se matka s dítětem protiprávně odstěhovala ze společného bytu rodičů do města vzdáleného 200 km. Ústavní soud v bodě 22 výslovně uvedl, že: „takové jednání [matky] by bylo ospravedlnitelné, pouze pokud by pro takový krok existovaly nějaké závažné důvody, jako například ochrana fyzické integrity rodiče nebo dítěte v případě domácího násilí ze strany druhého rodiče. Takové skutečnosti však nebyly matkou v návrhu na svěření dcery do péče ani tvrzeny, tím méně před soudem prokázány. Je tedy nespravedlivé, aby matka fakticky profitovala z toho, že dítě protiprávně odvezla do 200 km vzdáleného místa“. Ústavní soud tak považoval za vhodné, aby například k předávání dítěte ke styku s druhým rodičem zásadně docházelo v místě původního bydliště dítěte, a matka tak nesla náklady za dopravu [srov. nález sp. zn. IV.ÚS 147/23 ze dne 26. dubna 2023 (N 73/117 SbNU 394), sp. zn. I. ÚS 3399/23 a sp. zn. I. ÚS 2996/17 ze dne 29. května 2018 (N 104/89 SbNU 529)].

28. V nedávné době se podobnou otázkou zabýval i Evropský soud pro lidská práva (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Novák proti České republice* ze dne 9. dubna 2026 č. 6656/24), a to případem, kdy se matka s dítětem přestěhovala 200 km od původního bydliště dítěte, aniž by disponovala k této změně souhlasem druhého rodiče, nebo aby předem požádala o nahrazení souhlasu otce soud. Evropský soud pro lidská práva v § 76 uvedl, že „protiprávní přemístění dětí by nemělo být k prospěchu rodiči, který je za něj zodpovědný, ani že by takové nerespektování práv druhého rodiče mělo mít vliv na rozhodnutí o péči a úpravě styku“.

29. Ústavní soud tak na tomto základě zkoumal, zda se v případě stěžovatelky skutečně jednalo o protiprávní jednání ve smyslu výše vymezeném, tedy o takové přestěhování, k němuž by došlo bez souhlasu druhého rodiče. Dospěl přitom k závěru, že postup stěžovatelky, tak jak byl zjištěn obecnými soudy, nelze považovat za tzv. vnitrostátní únos, ani jiné svévolné jednání.

30. Ze soudního spisu a zejména z obsahu e-mailové komunikace mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem a) ve dnech 2. až 6. dubna 2025 (č. l. 271–273) sice vyplynulo, že v původním úmyslu stěžovatelky bylo nezletilé vedlejší účastníky přesunout do X i přes nesouhlas otce, z obsahu těchto zpráv je ale zřejmé, že vyostřený styl komunikace byl zapříčiněn zejména jejich vysoce konfliktním vztahem. I přes tuto komunikaci ze strany stěžovatelky k jejímu přesunu s nezletilými v průběhu řízení nedošlo, což ostatně reflektoval i okresní soud ve svém rozsudku (bod 53 rozsudku okresního soudu). Stěžovatelka tak dodržela svůj slib, který písemně zaslala okresnímu soudu dne 26. června 2026 (č. l. 429) a ke změně bydliště nezletilých proto fakticky došlo až na základě předběžně vykonatelného výroku rozsudku okresního soudu, kterým byl nahrazen souhlas vedlejšího účastníka a) se změnou bydliště nezletilých vedlejších účastníků.

31. Z výše uvedeného je zřejmé, že právní závěr odvolacího soudu o svévolném postupu stěžovatelky při změně bydliště nezletilých nemá oporu ve skutkových zjištěních, k nimž samy obecné soudy dospěly. Ze skutkových zjištění obecných soudů totiž nevyplývá, že by stěžovatelka vedlejšího účastníka a) z péče o nezletilé fakticky vyloučila. Za tohoto stavu se Ústavní soud nemohl se závěrem odvolacího soudu o svévolném postupu stěžovatelky ztotožnit.

32. Z ústavněprávního hlediska nicméně neobstojí ani další z důvodů, pro které odvolací soud změnil rozsah péče o nezletilé vedlejší účastníky. Podle odvolacího soudu totiž stěžovatelka ke změně bydliště neměla závažný důvod, který by převážil nad zájmem nezletilých na zachování jejich původního výchovného prostředí. Odvolací soud tak nepovažoval za dostatečně přesvědčivý důvod stěžovatelky, že setrvání v místě původního bydliště pro ni a jejího manžela nebylo z finančních důvodů dostupné. Zároveň nepřisvědčil ani dalšímu argumentu stěžovatelky ohledně zhoršeného pracovního uplatnění jejího manžela v místě původního bydliště. Odvolací soud konstatoval, že v Y a jejím blízkém okolí jsou dostupné pracovní příležitosti s vyšším ohodnocením než v oblastech vzdálenějších. V neposlední řadě odvolací soud vytkl stěžovatelce, že na základě vypořádání společného jmění manželů nabyla rodinný dům v Z, který ale prodala, a místo něho zvolila bydlení v nájemním bytě daleko od původního bydliště nezletilých (bod 75 napadeného rozsudku odvolacího soudu).

33. Pro odvolací soud tak bylo zásadní, aby nezletilí byli ponecháni v jejich původním výchovném prostředí. Překlopením péče o nezletilé výhradně na vedlejšího účastníka a) však tohoto záměru dosaženo nebylo. Před rozhodnutím okresního soudu se totiž nezletilí nacházeli ve výlučné péči stěžovatelky. Toto výchovné prostředí bylo jejich otci relativně vzdálené vzhledem k jeho bydlišti na YY. Zároveň z procesního postupu vedlejšího účastníka a) je naopak zřejmé, že ani jeho záměrem nebylo nezletilé navrátit do jejich původního výchovného prostředí, když se návrhem ze dne 3. února 2026 domáhal nahrazení souhlasu stěžovatelky se změnou bydliště a školní docházky nezletilých v místě jeho současného bydliště. Ani tento právní závěr odvolacího soudu týkající se ponechání dětí v jejich původním prostředí, které má zajistit jejich stabilitu, tedy zjevně nemá oporu ve skutkových zjištěních učiněných obecnými soudy.

34. Z odůvodnění odvolacího soudu dále vyplývá, že vliv na podstatnou změnu rozsahu péče o nezletilé měla i skutečnost, že se stěžovatelka odstěhovala do X, které se nacházejí cca 120 km od místa bydliště vedlejšího účastníka a). Vzdálenost mezi původním bydlištěm nezletilých a bydlištěm vedlejšího účastníka a) byla cca 35 km (bod 73 napadeného rozsudku odvolacího soudu). Vzdálení se takto podstatně od místa původního bydliště odvolací soud považoval za zásadní, když konstatoval, že omezení rozsahu péče stěžovatelky bylo motivováno toliko jejím bydlištěm v X a s tím spojenou časovou a dopravní náročností. Výslovně tak odvolací soud vyloučil, že by k tomuto kroku přistoupil kvůli kvalitě péče stěžovatelky nebo dokonce kvůli jejím výchovným kompetencím (bod 78 napadeného rozsudku odvolacího soudu). Důvodem pro rozhodnutí odvolacího soudu o snížení rozsahu její péče je tedy výlučně vzdálenost mezi jejím novým bydlištěm a bydlištěm vedlejšího účastníka a). Svůj závěr nicméně odvolací soud založil výhradně na konstatování vzdálenosti a dále přechodné neschopnosti stěžovatelky převážet nezletilé. Takový postup odvolacího soudu z hlediska ústavnosti ale neobstojí.

35. Ústavní soud totiž již dříve konstatoval, že závěr soudu o nevhodnosti cestování a stěhování nezletilých nemůže být založen na pouhém tvrzení zohledňujícím výhradně vzdálenost mezi bydlišti rodičů, ale musí být přesvědčivě odůvodněn. To ovšem znamená a předpokládá, že v soudním řízení je v odpovídajícím rozsahu provedeno dokazování, resp. jsou doplněna skutková zjištění ohledně dopadů cestování a stěhování na vývoj nezletilých [srov. nález sp. zn. III. ÚS 149/20 ze dne 31. března 2020 (N 62/99 SbNU 204), bod 28]. Touto

otázkou se odvolací soud podrobněji nezabýval. Navíc odvolací soud přistoupil ke vzdálenosti stěžovatelky a vedlejšího účastníka a) zcela mechanicky, podle počtu kilometrů. Nevypořádal se zejména s tvrzením stěžovatelky, že v důsledku dopravního vývoje může být cesta do X časově delší jen o přibližně 30 minut. Zároveň odvolací soud svým rozhodnutím způsobil, že nezletilí jsou vedlejším účastníkem a) převážení denně z místa jeho bydliště na adresu základní školy v XY, aniž by zkoumal vliv tohoto dojíždění na vývoj nezletilých. Tuto okolnost odvolací soud při svém rozhodnutí nezvážil.

36. Konečně považuje Ústavní soud za zásadní upozornit i na vnitřní rozpornost závěrů odvolacího soudu stran hodnocení výchovného prostředí stěžovatelky. Ten na jedné straně uvádí, že výchovné prostředí u stěžovatelky nelze ve srovnání s prostředím otce vnímat příliš pozitivně (bod 76 napadeného rozsudku odvolacího soudu), na straně druhé však konstatuje, že kvalita výchovného prostředí rodičů pro jeho rozhodnutí neměla vliv (bod 78 napadeného rozsudku odvolacího soudu).

VI. Závěr

37. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl, neboť je toho názoru, že odvolací soud napadeným rozhodnutím nerespektoval její právo na soudní ochranu zaručenou čl. 36 odst. 1 Listiny a rovněž nepřiměřeně zasáhl do jejího práva na výchovu dětí garantovaného čl. 32 odst. 4 Listiny.

38. Ústavní soud proto napadené rozhodnutí v rozsahu výroku I, bodu 2, a výroku III zrušil podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Ve zbývající části napadeného rozhodnutí odvolacího soudu (výrok I, bod 1, výrok II) Ústavní soud ústavní stížnost odmítl jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným [§ 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu].

39. Částečné zrušení rozsudku odvolacího soudu učinil Ústavní soud s vědomím počátku letních prázdnin. V této době totiž zasáhne do každodenního režimu nezletilých co nejméně a odvolací soud má zároveň dostatek času, aby ve věci znovu rozhodl ještě před začátkem nového školního roku.

40. Úkolem odvolacího soudu bude posoudit daný případ znovu, přičemž je vázán právním názorem Ústavního soudu v tom směru, že při rozhodování o úpravě výchovných poměrů nezletilých bude povinen zohlednit výše uvedená ústavněprávní kritéria ve vztahu ke konkrétním okolnostem daného případu.

41. Jen pro úplnost Ústavní soud uvádí, že samostatně nerozhodoval o návrhu na odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí, neboť by to bylo za situace, kdy rozhodl bez zbytečného prodlení o samotné ústavní stížnosti, zjevně neúčelné. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 99
Tarifní hodnota u věci penězi ocenitelné
(sp. zn. II. ÚS 1027/26 ze dne 24. června 2026)

Aplikace § 9 odst. 4 písm. b) vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), bez splnění zákonných podmínek je porušením kogentní právní úpravy a porušením stěžovatelova práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a na ochranu vlastnictví (čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Přibáně (soudce zpravodaj), soudce Martina Smolka a soudce Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatele Jiřího Šupa, zastoupeného JUDr. Danou Cetkovskou, advokátkou, sídlem Komenského 1586/23, Prostějov, proti výroku I usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 18. 12. 2025 č. j. 18 Co 136/2025-229, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení, takto:

I. Výrokem I usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 18. 12. 2025 č. j. 18 Co 136/2025-229 došlo k porušení práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a práva vlastnického podle čl. 11 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok I usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 18. 12. 2025 č. j. 18 Co 136/2025--229 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Okresní soud v Prostějově svým rozsudkem ze dne 27. 3. 2025 č. j. 15 C 143/2022--200 zamítl žalobu na určení, že Zdeňka Špringerová je vlastnicí blíže určených nemovitostí (výrok I). Dále soud rozhodl, že žalobce Jiří Špringer je povinen zaplatit žalovanému (stěžovateli) na náhradě nákladů řízení částku 101 550 Kč (výrok II) a že o náhradě nákladů řízení státu bude rozhodnuto po právní moci rozhodnutí o odměně a náhradě hotových výdajů znalce (výrok III).

2. Soud prvního stupně založil své rozhodnutí ve věci samé na tom, že žalobce neprokázal tvrzení o nezpůsobilosti dárkyně Zdeňky Špringerové k právnímu jednání, kterým převedla předmětné nemovitosti na obdarovanou původní žalovanou Romanu Šupovou. O nákladech řízení soud rozhodl podle § 142 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „o. s. ř.“) ve prospěch ve věci úspěšnějšího žalovaného. Tarifní hodnotu určil nalézací soud podle § 8 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, z částky 2 390 000 Kč, převzaté z pozůstalostního řízení vedeného po původní žalované Romaně

Šupové. Nalézací soud vyčíslil mimosmluvní odměnu a paušální náhrady na částku 101 550 Kč bez DPH. Návrh žalobce na moderaci podle § 150 o. s. ř. nepovažoval soud za důvodný.

3. Proti výrokům II a III rozsudku soudu prvního stupně podal žalobce odvolání, v němž namítal nesprávné právní posouzení v otázce nákladů řízení. Odvolací soud ústavní stížností napadeným usnesením změnil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku II tak, že uložil žalobci zaplatit žalovanému na nákladech řízení částku 23 070 Kč (výrok I) a výrok III rozsudku soudu prvního stupně zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Podle náhledu krajského soudu tarifní hodnota věci nevyplývala z objektivizovaného ocenění nemovitosti, ale z pouhé dohody dědiců v pozůstalostním řízení, kterého však žalobce nebyl účasten, a uvedeným oceněním nemovitosti tak nebyl vázán. Ve věci nebyl zajišťován žádný odborný podklad, který by umožnil spolehlivě určit hodnotu předmětných nemovitostí. Z uvedených důvodů odvolací soud uzavřel, že se jedná o věc neocenitelnou, a proto je třeba stanovit tarifní hodnotu podle § 9 odst. 4 písm. b) advokátního tarifu, tedy paušální částkou 50 000 Kč za jeden úkon právní služby.

II.

4. Podle stěžovatele Krajský soud opominul závěry Ústavního soudu obsažené v nálezu ze dne 11. 10. 2023 sp. zn. III. ÚS 460/23 (N 142/120 SbNU 130). Z tohoto nálezu mimo jiné vyplývá, že má-li soud ve sporu o určení vlastnictví k nemovitosti k dispozici její ocenění z jiného (např. pozůstalostního) řízení, měl by při rozhodování o nákladech řízení vycházet zásadně z něj. Pro účely zjištění obvyklé ceny nemovitosti byl v tomto případě zpracován písemný podklad realitní kanceláří Synergie reality, s. r. o., k němuž však odvolací soud nepřihlédl. Stěžovatel odmítá závěr, že by cena zjištěná v pozůstalostním řízení nebyla použitelná pro stanovení tarifní hodnoty věci. Podle advokátního tarifu, ve znění účinném do 31. 12. 2024, je nutné primárně vycházet z § 8 odst. 1, tedy z toho, že tarifní hodnota je určena cenou věci. Fiktivní stanovení tarifní hodnoty podle § 9 odst. 4 písm. b) advokátního tarifu lze využít až jako podpůrné řešení v situaci, kdy hodnotu nelze určit podle § 8 odst. 1. Krajský soud navíc účastníkům nesdělil, že má na stanovení tarifní hodnoty jiný právní názor než soud prvního stupně, a neposkytl jim prostor na tuto změnu reagovat. Z uvedených důvodů stěžovatel namítá, že napadeným usnesením došlo k porušení jeho základních práv garantovaných čl. 11 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 2 a 89 Ústavy České republiky.

III.

5. Krajský soud v Brně ani žalobce nevyužili svého práva a k ústavní stížnosti se nevyjádřili.

IV.

6. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť proti napadenému rozhodnutí neměl žádný opravný prostředek.

7. Po přezkoumání napadeného usnesení Krajského soudu v Brně dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

8. Ústavní soud v minulosti již mnohokrát zdůraznil, že není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 81 a 90 Ústavy České republiky). Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny základních práv a svobod, nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich

činností (čl. 83 Ústavy České republiky). Z výše uvedeného vyplývá, že Ústavní soud zpravidla neposuzuje výklad a aplikaci jednoduchého práva provedené obecnými soudy.

9. Ve svých četných rozhodnutích Ústavní soud zřetelně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce. Jednou z podmínek zásahu Ústavního soudu do aplikace podústavního práva obecnými soudy je nerespektování kogentní právní normy.

10. Ústavní soud připomíná, že ačkoliv se žádný z článků Listiny základních práv a svobod o nákladech civilního řízení, resp. o jejich náhradě, výslovně nezmiňuje, principy spravedlivého procesu zakotvené v čl. 36 a násl. Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, je nezbytné aplikovat i na rozhodování obecných soudů o nákladech řízení v civilních věcech. Současně však je třeba mít na zřeteli, že jde-li o konkrétní výši náhrady, není úkolem Ústavního soudu jednat jako odvolací soud nebo jako soud třetí nebo čtvrté instance ve vztahu k rozhodnutím přijatým obecnými soudy. Je úlohou obecných soudů interpretovat a aplikovat relevantní pravidla procesní a hmotněprávní povahy.

11. Jádrem ústavní stížnosti je posouzení, které ustanovení advokátního tarifu je třeba na případ stěžovatele (který měl ve věci plný úspěch, a náleží mu proto náhrada nákladů řízení před soudem prvního stupně v plném rozsahu podle § 142 odst. 1 o. s. ř.) aplikovat. Stěžovatel nesouhlasí s výší přiznané náhrady nákladů právního zastoupení a vyslovuje přesvědčení, že odměna advokáta měla být stanovena podle ustanovení § 8 odst. 1 advokátního tarifu, a nikoli dle ustanovení § 9 odst. 4 písm. b), jak učinil odvolací soud.

12. Z ustanovení § 8 odst. 1 advokátního tarifu ve znění účinném do 31. 12. 2024 vyplývá, že není-li stanoveno jinak, považuje se za tarifní hodnotu výše peněžitého plnění nebo cena věci anebo práva v době započetí úkonu právní služby, jichž se právní služba týká; za cenu práva se považuje jak hodnota pohledávky, tak i dluhu. Při určení tarifní hodnoty se nepřihlíží k příslušenství, ledaže by bylo požadováno jako samostatný nárok.

13. Podle ustanovení § 9 odst. 4 písm. b) advokátního tarifu ve znění účinném do 31. 12. 2024 se částka 50 000 Kč považuje za tarifní hodnotu ve věcech uvedených v odstavci 3 písm. a), jde-li o právní vztah k obchodnímu závodu, nemovité věci, nebo právo z průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví.

14. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi opakovaně zdůraznil, že rozhodování o nákladech řízení, včetně určení tarifní hodnoty, nemůže být výrazem libovůle obecných soudů, ale musí odrážet ústavně konformní výklad podzákonných právních předpisů. V nálezu ze dne 23. 2. 2011 sp. zn. IV. ÚS 1332/07 (N 22/60 SbNU 239) Ústavní soud konstatoval, že je-li předmětem řízení právo k nemovitosti, jedná se o plnění penězi ocenitelné. Použití subsidiárního ustanovení § 9 advokátního tarifu tak přichází v úvahu pouze tehdy, pokud hodnotu věci nebo práva nelze zjistit vůbec nebo jen s nepoměrnými obtížemi [k tomu srov. též nález Ústavního soudu ze dne 15. 1. 2003 sp. zn. I. ÚS 712/01 (N 6/29 SbNU 41)]. Z uvedeného plyne, že zde platí zásada přednosti ocenitelnosti předmětu sporu před mechanickým uplatňováním ustanovení o věcech penězi neocenitelných.

15. Ústavní soud si je vědom toho, že stanovení odpovídající tarifní hodnoty sporu není vždy snadné, na druhou stranu to však neznamená, že by obecné soudy mohly na její zjištění bez dalšího rezignovat. Ústavní soud v minulosti konstatoval, že zjištění tarifní hodnoty prostřednictvím znaleckého posudku představuje jen jednu z možností, jak zjistit tarifní hodnotu sporu [nález Ústavního soudu ze dne 7. 11. 2023 sp. zn. I. ÚS 1750/23 (N 159/121 SbNU 29)]. Není tak vyloučeno, aby soud vyšel ze stanoviska realitní kanceláře [srov. nález Ústavního soudu ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. IV. ÚS 2688/15 (N 230/87 SbNU 763)] či pozůstalostního řízení [srov. nález Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2023 sp. zn. III. ÚS 460/23 (N 142/120 SbNU 130)]. Měl-li krajský soud pochybnost o ceně nemovitosti zjištěné v pozůstalostním řízení, nic mu nebránilo v tom, aby i na základě vlastní úvahy údaj uváděný účastníkem o ceně nemovitosti dále korigoval [srov. nález Ústavního soudu ze dne 19. 12. 2017

sp. zn. IV. ÚS 2688/15 (N 230/87 SbNU 763)]. Pokud krajský soud namítá nedostatek odborných podkladů pro určení hodnoty nemovitostí, opomíjí tvrzení účastníků, že obvyklá cena v pozůstalostním řízení vycházela z písemného potvrzení společnosti Synergie reality, s. r. o. Nelze tak uzavřít, že by cena nemovitostí byla v rámci dědického řízení stanovena na základě libovůle jeho účastníků. Ústavní soud v této souvislosti odkazuje na svou ustálenou judikaturu (sp. zn. III. ÚS 460/23 a sp. zn. IV. ÚS 2688/15), podle níž je z hlediska práva na náhradu nákladů řízení i významně podhodnocený odhad ceny nemovitosti pro úspěšného účastníka spravedlivější, než když soud na určení hodnoty zcela rezignuje.

16. Stanovení hodnoty věci pro účely výpočtu náhrady nákladů řízení je otázkou skutkovou, při níž soud má vycházet ze všeho, co v řízení vyšlo najevo, tedy i z obsahu spisu, ze shodných tvrzení účastníků řízení i z dalších důkazů, které předloží strany sporu. Jelikož soud rozhoduje o náhradě nákladů řízení z úřední povinnosti (§ 151 odst. 1 o. s. ř.), může při splnění předpokladů § 120 odst. 2 o. s. ř. za účelem zjištění ceny věci provést i nenavržené důkazy (srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1176/2015 ze dne 8. 9. 2015).

17. Vzhledem k řečenému neobstojí závěr odvolacího soudu, že ve spisu schází odborný podklad, který by umožnil spolehlivě určit hodnotu věci. Aplikoval-li odvolací soud při určení tarifní hodnoty § 9 odst. 4 písm. b) advokátního tarifu, aniž by pro to byly splněny zákonné předpoklady, nerespektoval příslušnou kogentní právní úpravu a porušil ústavně zaručené právo stěžovatele na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a právo na ochranu vlastnictví (čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).

18. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl tak, že výrok I usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 18. 12. 2025 č. j. 18 Co 136/2025-229 zrušil.

Č. 100
Nepřihlížení k odporu podanému proti trestnímu příkazu e-mailem v rozporu s právem na přístup k soudu
(sp. zn. III. ÚS 3315/25 ze dne 25. června 2026)

Pokud není k podání v elektronické podobě připojen podpis podle zvláštních předpisů, jedná se po účinnosti zákona č. 298/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce, zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, o nedostatek obsahových náležitostí upravených v § 59 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), nikoliv o nedostatek formy dle § 59 odst. 1 trestního řádu. Soud je povinen takový případný nedostatek odstranit postupem upraveným v § 59 odst. 3 trestního řádu.

Soud, který aplikuje § 59 trestního řádu ve znění platném po účinnosti zákona č. 289/2016 Sb., a nepřihlédne k odporu obviněného podanému elektronicky výhradně z důvodu nedostatku připojení podpisu podle zvláštních předpisů, poruší práva obviněného na přístup k soudu a na veřejné projednání věci v jeho přítomnosti zakotvená v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně, soudce Milana Hulmáka a soudkyně zpravodajky Daniely Zemanové o ústavní stížnosti stěžovatele D. Š., zastoupeného JUDr. Ing. Ivanou Spoustovou, Ph.D., advokátkou, sídlem Fügnerovo náměstí 1808/3, Praha 2, proti postupu Obvodního soudu pro Prahu 6 spočívajícím v nepřihlížení k řádně podanému odporu proti trestnímu příkazu ze dne 9. září 2025 č. j. 16 T 96/2025-192 a v nenařízení hlavního líčení v této trestní věci, spojené s návrhem na odklad vykonatelnosti výroku o trestu uvedeného trestního příkazu, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníka řízení a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 6 jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Postupem Obvodního soudu pro Prahu 6 spočívajícím v nepřihlížení ke stěžovatelem podanému odporu a nakládání s trestním příkazem ze dne 9. září 2025 č. j. 16 T 96/2025-192 jako s pravomocným a vykonatelným rozhodnutím byla porušena stěžovatelova ústavní práva na ochranu osobní svobody podle čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Obvodnímu soudu pro Prahu 6 se zakazuje v tomto zásahu pokračovat a přikazuje se mu obnovit stav před tímto porušením.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. V projednávané věci Ústavní soud posuzoval, zda došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele, vůči kterému byl vydán trestní příkaz. Stěžovatel namítá, že i přes podaný odpor Obvodní soud pro Prahu 6 (dále jen „obvodní soud“) trestní příkaz nesprávně považuje za pravomocný a vyvolávající účinky. Podle obvodního soudu však k podání odporu vůbec nebylo možno přihlížet, neboť byl podán e-mailem a ze strany stěžovatele nebyl učiněn žádný další úkon směřující k odstranění vady podaného odporu.

2. Ústavní soud se při posuzování ústavní stížnosti zaměřil na požadavky formálních a obsahových náležitostí podání podle § 59 odst. 1, 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zejména ve vztahu k podání učiněnému v elektronické podobě. Dospěl k závěru, že požadavek podpisu podání v elektronické podobě podle zvláštních předpisů není od 19. 9. 2016 [od účinnosti zákona č. 298/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce, zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů] součástí požadavků stanovených pro formu podání § 59 odst. 1 trestního řádu, jeho případný nedostatek proto musí být odstraňován v souladu s § 59 odst. 3 trestního řádu. Pokud soud podle aktuálně platného znění § 59 trestního řádu vůbec nepřihlíží k odporu podanému proti trestnímu příkazu e-mailem, aniž vyzve podatele (který mu není neznámý) k odstranění vad, dopustí se svévole a poruší ústavně zaručená práva dotčené osoby.

II. Skutkové okolnosti posuzované věci

3. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá toho, aby Ústavní soud konstatoval, že v důsledku postupu obvodního soudu spočívajícího v nesprávném hodnocení podání odporu proti trestnímu příkazu a následném nezrušení trestního příkazu byla porušena stěžovatelova ústavní práva vyplývající z čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 2 odst. 1 Dodatkového protokolu č. 7 k Úmluvě. Dále navrhl, aby Ústavní soud zakázal obvodnímu soudu pokračovat v porušování jeho ústavních práv a přikázal mu nařídit hlavní líčení ve věci vedené pod sp. zn. 16 T 96/2025.

4. Z ústavní stížnosti a spisu obvodního soudu Ústavní soud zjistil, že v dané trestní věci vydal obvodní soud dne 9. 9. 2025 č. j. 16 T 96/2025-192 trestní příkaz, kterým uznal stěžovatele vinného ze spáchání přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. g) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, (dále jen „trestní zákoník“) a přečinu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 trestního zákoníku. Těch se podle soudu dopustil stručně řečeno tak, že bez závažného důvodu nenastoupil do výkonu trestu odnětí svobody a dále úmyslně neplnil vyživovací povinnost na své dvě dcery. Za uvedené jednání jej soud odsoudil k trestu odnětí svobody v trvání 5 měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 3 let, za současného dohledu probačního úředníka.

5. Dále ze spisu vyplývá, že proti uvedenému trestnímu příkazu podal stěžovatel v zákonné lhůtě odpor elektronickou formou (z e-mailové adresy X) bez uznávaného elektronického podpisu. Poslední den zákonné lhůty stěžovatel odeslal prostřednictvím pošty doporučenou zásilku obsahující řadu listin a nosiče CD, na které odkazoval jako na důkazy či je označil jako přílohy v předtím podaném odporu. Mezi dokumenty, které byly do soudního

spisu zařazeny jakožto obsah uvedené doporučené zásilky, se nenachází odpor v listinné podobě. Stěžovatel namítá, že tato listina byla součástí zásilky (viz níže).

6. Obvodní soud vyrozuměním ze dne 7. 10. 2025 stěžovateli sdělil, že k jím podanému odporu nelze přihlížet. Podle soudu musí být elektronické podání (§ 59 odst. 1 a 3 trestního řádu) podepsáno v souladu s § 6 zákona č. 297/2016 Sb., o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce, ve znění pozdějších předpisů. Vzhledem k tomu, že stěžovatelovo podání e-mailem nesplňovalo tyto náležitosti, nelze s ním spojit žádné právní účinky. Nedostatek ve formě podání lze odstranit jen v zákonné lhůtě pro podání odporu. Absenci elektronického podpisu nelze vykládat jako odstranitelný nedostatek, k čemuž soud odkázal na usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 8. 2017 sp. zn. I. ÚS 59/16 a ze dne 6. 12. 2016 sp. zn. I. ÚS 2463/16, a rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 4. 2017 č. j. 11 Kss 2/2017--63. Na základě toho uzavřel, že uvedený trestní příkaz nabyl právní moci dne 1. 10. 2025.

7. Dne 3. 11. 2025 stěžovatelova obhájkyně zaslala soudu listinu nadepsanou žádost o nařízení hlavního líčení. V něm uvádí, že stěžovatel soudu zaslal odpor rovněž v listinné podobě, který se nachází ve spise spolu se zaslanými přílohami. Proto by podle stěžovatele mělo být nařízené hlavní líčení.

8. Na tuto žádost reagoval obvodní soud následující den tak, že stěžovatel odpor v listinné podobě soudu nezaslal. Ve spise se sice nacházejí dvě kopie odporu, ty však stěžovatel soudu zaslal jako text samotného průvodního e-mailu a dále jako přílohu tohoto e-mailu.

9. Pro úplnost Ústavní soud doplňuje, že usnesením ze dne 4. 12. 2025 sp. zn. III. ÚS 3315/25 zamítl stěžovatelův návrh na odklad vykonatelnosti výroku o trestu trestního příkazu obvodního soudu.

III. Argumentace stěžovatele

10. Stěžovatel namítá, že odpor zaslal soudu nejprve e-mailem, následně vlastnoručně podepsaný odpor podal soudu zásilkou dne 30. 9. 2025. Stěžovatel nemůže ničím dokázat, že tato listina v zásilce byla. K prokázání opaku však nepostačuje tvrzení soudu. Za podstatnou považuje stěžovatel skutečnost, že ze zásilkou doručených příloh (ve spojení s elektronicky podaným odporem) zjevně vyplývá jeho vůle odpor podat. Soud nemohl mít žádnou pochybnost o smyslu stěžovatelovy zásilky, neboť doručené přílohy jednoznačně směřují k prokázání stěžovatelovy neviny. Odhlížení od tohoto kontextu jednoznačného zaslání elektronického odporu a zaslání příloh na prokázání stěžovatelovy neviny (za pochybného zaslání listinného odporu) považuje stěžovatel za libovůli a přílišný formalismus ze strany soudu. I kdyby odpor nebyl součástí listinné zásilky, měl soud stěžovatelovo podání hodnotit jako podání odporu podle jeho obsahu. Jinak jej totiž možné interpretovat nebylo. Přinejmenším po obdržení listinných příloh nebylo možné pochybovat o obsahu elektronického odporu. Případně měl soud vyzvat stěžovatele k odstranění vad podání.

IV. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatele

11. Ústavní soud postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření ostatním účastníkům řízení.

12. Obvodní soud ve svém vyjádření stručně zopakoval argumentaci uvedenou ve výše zmíněných přípisech stěžovateli a jeho obhájkyni.

13. Vyjádření obvodního soudu bylo stěžovateli zasláno na vědomí a k případné replice, v níž stěžovatel setrval na uplatněné argumentaci a petitu.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž došlo k postupu, jímž se stěžovatel cítí dotčen na svých ústavních právech.

K přípustnosti ústavní stížnosti napadající postup soudu po vydání trestního příkazu, respektive zacházení s ním jako s pravomocným rozhodnutím, Ústavní soud odkazuje na svou předchozí judikaturu, např. na nález sp. zn. I. ÚS 612/25 ze dne 7. 5. 2025 (N 104/130 SbNU 51), body 11 a 12.

15. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

VI. A. Obecná východiska a vývoj právní úpravy podání v trestním řízení

16. Stěžovatel namítá dotčení ústavního práva na přístup k soudu, které je neodmyslitelnou součástí práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [viz např. bod 15 nálezu ze dne 2. 6. 2020 sp. zn. III. ÚS 1136/20 (N 118/100 SbNU 320)]. Již samotná Listina předpokládá omezení tohoto práva zákonodárcem (podle čl. 36 odst. 4 „Podmínky a podrobnosti upravuje zákon."). Zvláštní podobu práva na „osobní přístup" k soudu nabývá toto právo právě v trestním řízení, v němž se rozhoduje o omezení osobní svobody [viz např. bod 22 nálezu ze dne 13. 3. 2014 sp. zn. III. ÚS 1884/13 (N 34/72 SbNU 387)].

17. Ústavní soud ustáleně považuje možnost soudu rozhodnout trestním příkazem za ústavně konformní způsob zjednodušení a urychlení trestního řízení, ve své judikatuře však zdůrazňuje, že jeho prostřednictvím nelze obcházet elementární záruky spravedlivého trestního řízení [viz nález sp. zn. I. ÚS 892/14 ze dne 20. 8. 2014 (N 157/74 SbNU 349), bod 26, či nález sp. zn. I. ÚS 2822/13 ze dne 12. 11. 2014 (N 208/75 SbNU 333)]. Ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 49/18 ze dne 29. 1. 2019 (ST 49/92 SbNU 377; 61/2019 Sb.) Ústavní soud podrobně popsal, za jakých podmínek může postup soudu spočívající v nakládání s trestním příkazem představovat porušení ústavně zaručených práv.

18. Zvláštní povaha odporu jakožto opravného prostředku proti trestnímu příkazu spočívá v tom, že jeho účinek není závislý na jeho obsahu (na rozdíl od jiných opravných prostředků), zásadní je pouze, zda byl či nebyl řádně a včas podán. Pokud odpor proti trestnímu příkazu není podán, trestní příkaz automaticky nabývá právní moci a je vykonatelný (§ 314g odst. 2 trestního řádu). Je-li odpor řádně a včas podán, tento účinek nenastává a trestní příkaz je zrušen. Nekoná se o něm žádné neveřejné či veřejné zasedání a soud o něm nerozhoduje, jeho účinek nastupuje ze zákona (*ex lege*). Tyto účinky nejsou nijak dotčeny ani případným nesprávným hodnocením podání odporu ze strany soudů. Řádný a včasný odpor tedy vyvolá zrušení trestního příkazu, přestože soudy s ním takto nenakládají. Protiústavní je tedy až následující nečinnost obecných soudů, které trestní příkaz nesprávně považují za pravomocný a vykonatelný, a neprovádějí další úkony, které mají následovat po zrušení trestního příkazu (viz stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 49/18, bod 16; shodně též nález ze dne 7. 5. 2025 sp. zn. I. ÚS 612/25, body 16 a 17).

19. Pro posouzení splnění podmínek podání (včetně podání odporu) je určující § 59 trestního řádu, který upravuje jak náležitosti formy podání (v odst. 1), tak jeho obsahu (v odst. 3).

20. Podle § 59 odst. 1 trestního řádu (v aktuálně platném znění) platí, že „podání se posuzuje vždy podle svého obsahu, i když je nesprávně označeno. Lze je učinit písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě, telegraficky, telefaxem nebo dálnopisem". Toto ustanovení upravuje oblast, která se v teorii a praxi nazývá náležitostmi či požadavky formy procesního úkonu, a jeho smyslem je stanovit, jaký z projevů vůle účastníka vezme soud na vědomí jako procesní úkon a jaký nikoliv. Podstatné je, že § 59 odst. 1 trestního řádu nijak neupravuje důsledek nedodržení náležitostí formy. Na rozdíl např. od § 42 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, který výslovně stanoví povinnost účastníků řízení doplnit

určité způsoby podání přesně stanoveným postupem, a s nedoplněním spojuje stav, kdy soud k takovému podání vůbec nepřihlíží, v trestním řádu absentuje úprava, která by orgánu činnému v trestním řízení výslovně zakládala možnost nepřihlížet bez dalšího k podání učiněnému v nedokonalé formě.

21. Obsahové náležitosti podání upravuje § 59 odst. 3 trestního řádu, podle kterého „pokud zákon pro podání určitého druhu nevyžaduje další náležitosti, musí být z podání patrno, kterému orgánu činnému v trestním řízení je určeno, kdo jej činí, které věci se týká a co sleduje, a musí být podepsáno a datováno. Podání je třeba předložit s potřebným počtem stejnopisů a s přílohami tak, aby jeden stejnopis zůstal u příslušného orgánu činného v trestním řízení a aby každá osoba dotčená takovým podáním dostala jeden stejnopis, jestliže je toho třeba. Nesplňuje-li tyto požadavky, orgán činný v trestním řízení ho vrátí podateli, je-li znám, k doplnění s příslušným poučením, jak nedostatky odstranit. Současně stanoví lhůtu k jejich odstranění. Není-li podatel znám anebo nejsou-li nedostatky ve stanovené lhůtě odstraněny, k podání se dále nepřihlíží; to neplatí pro trestní oznámení nebo pro jiný podnět, na jehož podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, nebo pro podání, jehož obsahem je opravný prostředek, i když neobsahuje všechny uvedené náležitosti. Z opravného prostředku však vždy musí být patrno, které rozhodnutí napadá a kdo jej činí“. Smyslem tohoto ustanovení je nastolit potřebnou úroveň srozumitelnosti komunikace mezi soudem a účastníky řízení, jejichž podání splňuje výše uvedenou podmínku řádné formy podle § 59 odst. 1 trestního řádu. Nedostojí-li podání účastníka popsaným zákonným náležitostem, je povinností soudu vyzvat jej k nápravě, je-li podatel znám, a stanovit k tomu lhůtu.

22. Citované znění třetího odstavce § 59 oproti jeho prvnímu odstavci srozumitelně a jednoznačně stanoví, jak soud (orgán činný v trestním řízení) postupuje v případě nedostatku obsahových náležitostí podání a s jakými důsledky se odstranění či neodstranění těchto nedostatků pojí.

23. Ve vztahu k podáním v elektronické formě § 59 odst. 1 trestního řádu v aktuálním znění uvádí, že podání lze učinit „v elektronické podobě“ bez jakýchkoliv dodatků a dalších podmínek. Není přitom pochyb, že za podání učiněné v této podobě je nutné považovat rovněž podání prostřednictvím elektronické pošty, tj. e-mailem. Možnost učinit podání elektronicky byla do trestního řádu vložena zákonem č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a o změně některých dalších zákonů (zákon o elektronickém podpisu), a to s účinností od 1. 10. 2000. Tímto zákonem byl stávající výčet přípustných forem podání rozšířen tak, že do § 59 odst. 1 trestního řádu byla doplněna slova „v elektronické podobě podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů“. Tím bylo zřetelně vyjádřeno, že z hlediska formy vůči soudu (orgánu činnému v trestním řízení) obstojí pouze elektronické podání spojené se speciálním podpisem, jehož náležitosti jsou blíže upraveny zvláštními předpisy.

24. Následně se však právní úprava § 59 odst. 1 trestního řádu změnila. Zákonem č. 298/2016 Sb. (konkrétně čl. I tohoto zákona) došlo k vypuštění podmínky připojení elektronického podpisu podle zvláštních předpisů k elektronickému podání. Od účinnosti této změny, tj. od 19. 9. 2016, platí tedy § 59 odst. 1 trestního řádu ve znění, které stanoví obecně elektronickou podobu podání jako jednu z možných forem podání k soudu, bez omezení dalšími podmínkami či náležitostmi. Náležitost podpisu podání v elektronické podobě je obsahovou náležitostí podání upravenou v § 59 odst. 3 trestního řádu.

VI. B) Použití východisek na posuzovanou věc

25. Stěžovatel se dovolává toho, aby jeho jednání s jasně vyjádřenou vůlí bylo hodnoceno jako řádně podaný odpor, s důsledky zrušení trestního příkazu.

26. Z výše popsaného vyrozumění, kterým obvodní soud informoval stěžovatele o tom, že nebude k jím podanému odporu přihlížet, je podle Ústavního soudu zřejmé, že soud nepovažoval u stěžovatelova podání za splněnou podmínku náležité formy. Tuto podmínku

spojoval s tím, že stěžovatelovo elektronické podání nebylo doplněno uznávaným elektronickým podpisem podle zákona č. 297/2016 Sb. Obvodní soud stěžovatele nevyzval k odstranění tohoto nedostatku a rozhodl, že k podání vůbec nebude přihlížet. Na základě toho považoval trestní příkaz za pravomocný.

27. Jak vyplývá z výše uvedených závěrů, v současném znění § 59 odst. 1 trestního řádu je stanovena možnost obrátit se na soud podáním „v elektronické podobě“, bez jakýchkoliv omezujících či upřesňujících podmínek – na rozdíl od předchozího znění platného do 18. 9. 2016, které ze všech možných podání v elektronické podobě připouštělo pouze takové, které bylo „podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů“. Tato podmínka však od 19. 9. 2016 není součástí trestního řádu.

28. Podání e-mailem je podáním učiněným v elektronické podobě. Za takové lze označit jakékoliv podání, jehož obsah je zachycen v digitální podobě. V projednávané věci ostatně nikdo nezpochybnil, že by e-mail nebyl svou povahou elektronickým podáním. Předmětem sporu se stalo, zda lze bez výslovného zákonného zakotvení zúžit pojem „podání v elektronické podobě“ pouze na podání, která jsou podepsána podle zvláštních předpisů, tj. obsahující uznávaný, zaručený či kvalifikovaný podpis.

29. Ústavní soud takový výklad § 59 odst. 1 trestního řádu považuje za současného znění tohoto ustanovení za neudržitelný. Z jeho znění v žádném případě nelze dovodit obecný závěr, že by podání, ke kterému není připojen žádný z těchto podpisů, nebylo možno označovat za elektronické. Podmínku připojení podpisu podle zvláštního předpisu k elektronickému dokumentu lze dovodit až § 59 odst. 3 trestního řádu, případný nedostatek této náležitosti však neumožňuje soudu (orgánu činnému v trestním řízení) k podání nepřihlížet, naopak stanoví výslovný postup, jakým má být tento nedostatek odstraněn.

30. Na tomto závěru nic nemění názor vyjádřený v důvodové zprávě k vládnímu návrhu zákona č. 298/2016 Sb., kterým byla vypuštěna z § 59 odst. 1 trestního řádu podmínka připojení podpisu podle zvláštních předpisů k podání učiněnému v elektronické podobě, který k této změně uvádí: „V zákoně č. 141/1961 Sb., trestní řád, se navrhuje zrušit v § 59 odst. 1 explicitní požadavek na podepsání podání v elektronické podobě pro jeho nadbytečnost. Požadavek na podepsání podání vyplývá obecně z § 59 odst. 4 (aktuálně § 59 odst. 3 – pozn. Ústavního soudu) trestního řádu (podpis je náležitostí podání), konkrétní typ elektronického podpisu, který je nutné k podepsání podání použít pak vyplývá z § 6 odst. 1 zákona o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce (tj. podání je nutné podepsat uznávaným elektronickým podpisem).“ Podle této formulace důvodové zprávy nemělo dojít novelou k žádné změně ohledně přípustných forem podání k soudu. Tento názor však spočíval na nesprávných premisách a zejména na nesprávném výkladu vztahu § 59 odst. 1 a § 59 odst. 3 trestního řádu (viz níže). Přestože vyjádřená vůle zákonodárce (resp. pouze předkladatele) je nesporně pomůckou při stanovení správné aplikační praxe, nemá sama o sobě „přednost“ před aplikací obecně uznávaných výkladových metod, natož pak před výslovným zněním zákona.

31. I z výše citované důvodové zprávy je však zřejmé, že účinností zákona č. 298/2016 Sb. došlo v rámci ustanovení § 59 trestního řádu u elektronických podání k odstranění podmínky připojení podpisu jakožto náležitosti formy (odst. 1). Povinnost podpisu elektronického podání zůstala zachována jako náležitost obsahu (odst. 3).

32. Není-li elektronické podání opatřeno podpisem, soud postupuje stejným způsobem, jako např. v případě absence podpisu na listinném podání. V takovém případě je splněna forma podání stanovená § 59 odst. 1 trestního řádu, nikoliv však obsahová náležitost podpisu podle § 59 odst. 3 trestního řádu. Soud účastníka v takovém případě musí v souladu s § 59 odst. 3 trestního řádu vyzvat k doplnění podpisu (případně podání vrátit a vyzvat ho k odstranění tohoto nedostatku). Pokud by účastník řízení na výzvu soudu rezignoval a podpis na podání nedoplnil, soud by k jeho podání nemusel nadále přihlížet. Takto by však nemohl postupovat, pokud by

ono písemné podání bylo opravným prostředkem (kterým je i odpor proti trestnímu příkazu), neboť takový postup mu § 59 odst. 3 trestního řádu výslovně zakazuje.

33. Stěžovatel považoval pro posouzení postupu soudu za relevantní též skutečnost, že poslední den lhůty k podání odporu zaslal soudu zásilku s listinami, které podle jeho názoru měly vést k účinnému potvrzení předchozího e-mailového podání. Mezi těmito listinami měl být i řádně podepsaný odpor v listinné podobě. Podle podatelny soudu však takový dokument nebyl obsahem zásilky. Stěžovatel o vložení této listiny do zásilky nemá žádný důkaz, jeho tvrzení tedy stojí proti tvrzení soudu, že listina doručena nebyla. Ústavní soud se neztotožňuje se stěžovatelovým názorem, že v takové situaci je soud povinen své konstatování důkazně podložit. Soud logicky nedisponuje negativním důkazem o tom, co v zásilce nebylo. Stěžovatel se této důkazní nouzi vystavil volbou formy doručení dokumentů. Doručení prostřednictvím pošty je jistě přípustným způsobem odeslání podání, neumožňuje však odesílateli prokázat, jaké konkrétní dokumenty zásilka při odeslání skutečně obsahovala či nikoliv. To je možné například při doručení dokumentů prostřednictvím datové schránky, nebo při osobním doručení dokumentace na podatelnu soudu (s možností vyžádat potvrzení o doručení typu dokumentů a jejich příloh). Ústavní soud tedy vychází ze stávajícího skutkového stavu, podle něhož byl odpor soudu doručen pouze v elektronické podobě formou e-mailu, a je nutno posoudit, zda obvodní soud postupoval správně, pokud vyhodnotil, že s tímto podáním nejsou spojené žádné účinky řádného podání, včetně zachování lhůty k podání odporu.

34. Podle Ústavního soudu stávající znění § 59 trestního řádu takový závěr neumožňuje. E-mail je podáním v elektronické podobě, požadavky § 59 odst. 1 trestního řádu tedy byly splněny. Pokud soud považoval za nesplněný požadavek podpisu podání podle § 59 odst. 3 trestního řádu, byl podle výslovného znění tohoto ustanovení povinen vyzvat stěžovatele (který byl soudu znám) k odstranění nedostatků podání a stanovit k tomu lhůtu. Zároveň byl vázán výslovným pokynem zákona, podle něhož nelze ani v případě neodstranění nedostatků podání k podání nepřihlížet, obsahuje-li podání opravný prostředek, u něhož je patrno, které rozhodnutí napadá a kdo jej činí.

35. Tento závěr není zpochybněn judikaturou Ústavního soudu, na kterou obvodní soud ve svém vyrozumění odkázal. Předně je třeba zdůraznit, že se jedná o usnesení Ústavního soudu, která nemají, na rozdíl od nálezů, obecnou závaznost. Usnesení sp. zn. I. ÚS 2463/16 a usnesení sp. zn. I. ÚS 59/16 byla sice vydána již za účinnosti zákona č. 298/2016 Sb., avšak ústavními stížnostmi napadená rozhodnutí byla vydána před ní. Důležitým bodem odůvodnění obou usnesení je závěr, že trestní řád v rozhodné době výslovně požadoval podepsání podání „elektronicky podle zvláštních předpisů“. Usnesení sp. zn. II. ÚS 404/24 ze dne 15. 5. 2024 sice v bodě 9 dospívá k závěru o nutnosti připojení zvláštního elektronického podpisu, Ústavní soud se však v tomto rozhodnutí nezabýval (vzhledem k absenci relevantních námitek na straně stěžovatele) podrobněji obsahem právní úpravy a možnostmi jejího výkladu z hlediska zvýšené ochrany osobní svobody obviněných.

36. Ačkoliv to ze znění trestního řádu výslovně nevyplývá (a ani to není nepřímo naznačeno) je pojem podpisu ustálenou judikaturou u elektronických dokumentů chápán pouze jako podpis podle zvláštního právního předpisu (aktuálně podle zákona č. 297/2016 Sb.). Odkázat lze zejména na stanovisko pléna Nejvyššího soudu ze dne 5. 1. 2017 sp. zn. Plsn 1/2015, v jehož bodě 23 se uvádí, že „Podle § 59 odst. 1 věty druhé tr. ř. lze v trestním řízení učinit podání mimo jiné i ‚v elektronické podobě‘. Takové podání musí být opatřeno uznávaným elektronickým podpisem ve smyslu § 6 odst. 1, 2 zák. č. 297/2016 Sb. (...), protože podání je zde elektronickým dokumentem, kterým se právně jedná vůči veřejnoprávnímu podepisujícímu nebo jiné osobě v souvislosti s výkonem jejich působnosti. (...) Nesplňuje-li tyto požadavky, orgán činný v trestním řízení ho vrátí podateli, je-li znám, k doplnění s příslušným poučením, jak nedostatky odstranit. Současně stanoví lhůtu k jejich odstranění. (...) Trestní řád tedy nestanoví žádné další zvláštní požadavky na podpis podání, a to ani

v případě podání učiněného v elektronické podobě, proto se zde užije obecná úprava vyplývající z již zmíněného ustanovení § 6 zák. č. 297/2016 Sb.“

37. Závěry, ke kterým dospěl Ústavní soud v tomto nálezu, tedy nejsou v rozporu s uvedeným stanoviskem, z něhož vyplývá, že elektronické podání má sice obsahovat speciální elektronický podpis podle § 6 zákona č. 297/2016 Sb., avšak jde o podmínku obsahu podání podle § 59 odst. 3 trestního řádu a v souladu s tímto ustanovením je nutno poskytnout podateli možnost případný nedostatek podpisu odstranit (v případě podání odporu nelze ani při neodstranění vad k podání nepřihlížet, pokud je patrno, které rozhodnutí napadá a kdo jej činí).

38. To soud neučinil, nedal stěžovateli příležitost nedostatek podpisu jeho podání odstranit, namísto toho hájil nesprávný výklad § 59 trestního řádu, který by měl oporu pouze ve znění tohoto ustanovení platném do 18. 9. 2016, nikoliv v jeho aktuální podobě. Důsledkem tohoto postupu je stav, v němž přetrvávají účinky trestního příkazu zasahujícího intenzivně do stěžovatelových práv, přestože stěžovatel proti němu podal včas odpor a nebyly splněny zákonem stanovené podmínky pro to, aby k němu soud nepřihlížel.

VII. Závěr

39. Postupem obvodního soudu spočívajícím v nakládání s trestním příkazem jako s pravomocným navzdory uplatněnému odporu byla porušena práva stěžovatele na přístup k soudu a na veřejné projednání věci v jeho přítomnosti zakotvená v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny. Zásah do stěžovatelova práva na přístup k soudu je v dané věci spojen rovněž s porušením práva na ochranu osobní svobody podle čl. 8 odst. 2 Listiny, neboť v důsledku ústavně nesouladného postupu zůstal pravomocným a vykonatelným podmíněný trest odnětí svobody se stanovením dohledu probačního úředníka. Intenzita tohoto trestu je zesílena tím, že stěžovatel před jeho uložením neměl možnost se osobně zúčastnit žádného druhu soudního jednání a jeho první kontakt se soudem bylo doručení trestního příkazu ukládajícího mu uvedený trest.

40. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti a podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu výrokem I tohoto nálezu konstatoval, že napadeným postupem došlo k porušení stěžovatelova práva na ochranu osobní svobody podle čl. 8 odst. 2 Listiny a práva na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Výrokem II zakázal obvodnímu soudu pokračovat v porušování tohoto práva a přikázal mu obnovit stav před tímto porušením [viz § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu]. Rozhodl tak bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 101
Přípustné omezení vlastnického práva z důvodu veřejného zájmu na ochraně přírody
(sp. zn. II. ÚS 3551/25 ze dne 30. června 2026)

I. Aby mohlo dojít k porušení legitimního očekávání, musí subjekt disponovat konkrétním jasně založeným a vymahatelným nárokem. V předmětné věci byla obchodní společnost od okamžiku koupě předmětných pozemků seznámena s tím, že k výstavbě a provozování původně čtyř a později dvou větrných elektráren potřebuje udělení výjimky ze zákonných zákazů. Jestliže tedy věděla od počátku o nutnosti mít předmětnou výjimku týkající se silně ohroženého druhu, jímž je tetřívek obecný, ale tato výjimka, na kterou není právní nárok a která byla podmínkou udělení stavebního povolení, jí nebyla nikdy udělena, musela si být vědoma toho, že orgán ochrany přírody může její činnost spočívající ve výstavbě dvou větrných elektráren kdykoli zakázat, a to i přesto, že získala stavební povolení, neboť i po vydání kladného rozhodnutí stavebního úřadu stále platilo zákonné omezení vlastníka podle § 50 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů. Podmínkou udělení stavebního povolení bylo udělení výjimky podle § 56 zákona č. 114/1992 Sb., která však obchodní společnosti nikdy udělena nebyla, ač musela být vydána před zásahem do předmětného biotopu. Proto také byla následně stavební činnost obchodní společnosti Českou inspekcí životního prostředí podle § 66 zákona č. 114/1992 Sb., ve znění před novelou provedenou zákonem č. 350/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé související zákony, zakázána, a to až do udělení výjimky. Ostatně proto také podala i po vydání stavebního povolení novou žádost o udělení výjimky, která jí opět udělena nebyla. Obchodní společnost tak nemohla mít legitimní očekávání, že bude moci na předmětných pozemcích výstavbu a provoz dvou větrných elektráren uskutečnit. Na uvedeném nemůže změnit nic ani vydané stavební povolení, neboť chybějící výjimka působí jako nepřekročitelná překážka pro zahájení stavby. Ustanovením § 50 zákona č. 114/1992 Sb. je pouze dán zákonný rámec, jak mohou vlastníci pozemků v uvedené lokalitě se svými pozemky nakládat. Neudělení výjimky ze zákazu podle § 56 zákona č. 114/1992 Sb. je omezením výkonu vlastnického práva zákonem, přičemž nejde o omezení nad rámec zákonného omezení všech vlastníků, když omezení není důsledkem individuálního rozhodnutí orgánu veřejné moci či nerovného postavení dvou skupin vlastníků. Omezení koresponduje s čl. 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, podle kterého vlastnictví zavazuje a jeho výkon nesmí nad míru stanovenou zákonem poškozovat mj. přírodu a životní prostředí.

Vycházely-li obecné soudy při závěru o legitimním očekávání obchodní společnosti v zásadě jen z vydaného stavebního povolení a nehodnotily-li náležitě další zmíněné podstatné skutečnosti, porušily právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Ústavní soud ve své ustálené judikatuře připustil, že mohou nastat situace, kdy sice dochází k omezení vlastnického práva, avšak není nezbytné za toto omezení vlastníkovi poskytovat náhradu. Vyvlastněním či omezením vlastnického práva ve smyslu čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod je třeba rozumět pouze takové omezení, které vylučuje realizaci vlastnického práva buď zcela, nebo v rozsahu, který podstatnou měrou znemožňuje výkon vlastnického práva v některé z jeho složek [viz nález ze dne 13. 12. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 34/03 (N 226/43 SbNU 541; 49/2007 Sb.), bod 76]. Podobný závěr

vyplývá i z rozsudku velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. 3. 2010 ve věci *Brosset-Triboulet a další proti Francii* č. 34078/02, § 94 [srov. i nález Ústavního soudu ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. III. ÚS 950/17 (N 232/87 SbNU 781), body 30 a 31].

Zákazem činnosti podle § 66 zákona č. 114/1992 Sb., ve znění před novelou provedenou zákonem č. 350/2012 Sb. (s účinností od 1. ledna 2013), k významnému zásahu do vlastnického práva obchodní společnosti nedošlo, neboť je i nadále vlastníkem předmětných pozemků, má právo je držet, užívat, požívat a nakládat s nimi. Nemožnost výstavby a provozu větrných elektráren na předmětných pozemcích představuje z hlediska ústavních principů přípustné omezení oprávnění tvořících obsah vlastnického práva z důvodu ochrany veřejného zájmu ve smyslu čl. 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, přičemž v porovnání s důležitostí právem chráněného veřejného zájmu na ochraně přírody vyhovuje toto omezení požadavkům na zachování principu proporcionality. S ohledem na právem chráněný zájem na ochraně ohroženého druhu tetřívka obecného a jeho biotopu jde o zásah přípustný. Vlastnické právo obchodní společnosti k předmětným pozemkům tedy nebylo podstatně omezeno či jeho výkon vyloučen, bylo pouze korigováno oprávnění provádět stavební činnost. Nejde tedy o omezení, které by vyloučilo realizaci vlastnického práva zcela, nebo v rozsahu, který podstatnou měrou znemožňuje výkon vlastnického práva v některé z jeho složek ve smyslu čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Přibáně a soudců Martina Smolka a Pavla Šámala (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky České republiky – Ministerstva životního prostředí, sídlem Vršovická 1442/65, Praha 10 – Vršovice, zastoupené Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových, sídlem Rašínovo nábřeží 390/42, Praha 2 – Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. září 2025 č. j. 22 Cdo 1787/2025-698, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 12. března 2025 č. j. 72 Co 461/2024-652 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 10. září 2024 č. j. 59 C 131/2011-614, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 10 jako účastníků řízení a obchodní společnosti WIND TECHNOLOGY, a. s., sídlem Vyšehradská 422/25, Praha 2 – Nové Město, zastoupené JUDr. Janem Sukem, advokátem, sídlem Na Slupi 134/15, Praha 2 – Vyšehrad, jako vedlejší účastnice řízení, ve znění opravného usnesení ze dne 15. července 2026, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 29. září 2025 č. j. 22 Cdo 1787/2025-698, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 12. března 2025 č. j. 72 Co 461/2024-652 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 10. září 2024 č. j. 59 C 131/2011-614 bylo porušeno ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. září 2025 č. j. 22 Cdo 1787/2025-698, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 12. března 2025 č. j. 72 Co 461/2024-652 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 10. září 2024 č. j. 59 C 131/2011-614 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jimi byla porušena její základní práva zakotvená v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z ústavní stížnosti, z vyžádaného soudního spisu a z napadených rozhodnutí se podává, že vedlejší účastnice jako žalobkyně se v řízení před obecnými soudy domáhala po stěžovatelce jako žalované zaplacení částky ve výši 265 316 000 Kč s příslušenstvím z titulu náhrady za nucené omezení jejího vlastnického práva, které je na základě rozhodnutí správního orgánu povinna v zájmu ochrany přírody strpět. Účelem požadované náhrady bylo kompenzovat „ztrátu šance“ uskutečnit podnikatelský záměr vystavět na pozemcích v k. ú. Větrov u Krásného Lesa (původně pozemek p. č. 600, který byl následně rozdělen na několik pozemků, dále jen „předmětné pozemky“), a provozovat dvě větrné elektrárny (dále též jen „VTE“).

3. Obvodní soud pro Prahu 10 (dále jen „obvodní soud“) rozsudkem ze dne 24. 10. 2018 č. j. 59 C 131/2011-335 žalobu zamítl (výrok I) a rozhodl o nákladech řízení (výrok II).

4. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) k odvolání vedlejší účastnice rozsudkem ze dne 18. 9. 2019 č. j. 72 Co 172/2019-417 rozsudek obvodního soudu potvrdil (výrok I) a rozhodl o nákladech odvolacího řízení (výrok II).

5. Nejvyšší soud následně na základě dovolání vedlejší účastnice rozsudkem ze dne 18. 1. 2022 č. j. 22 Cdo 995/2020-451 rozsudek městského soudu zrušil a věc vrátil městskému soudu k dalšímu řízení.

6. Městský soud poté rozsudkem ze dne 3. 8. 2022 č. j. 72 Co 172/2019-460 rozsudek obvodního soudu opět potvrdil.

7. K dovolání vedlejší účastnice byly v pořadí druhý rozsudek městského soudu i rozsudek obvodního soudu rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2023 č. j. 22 Cdo 3655/2022-483 zrušeny a věc byla vrácena obvodnímu soudu k dalšímu řízení.

8. Obvodní soud následně ústavní stížností napadeným mezitímním rozsudkem ze dne 10. 9. 2024 č. j. 5 C 131/2011-614 rozhodl, že právní základ žalobou uplatněného nároku je opodstatněný s tím, že o jeho výši a náhradě nákladů řízení bude rozhodnuto v konečném rozsudku. Obvodní soud vyšel ze zjištění, že záměrem vedlejší účastnice bylo vystavět dvě VTE. V místě plánovaných větrných elektráren se nacházelo tokaniště tetřívka obecného. Přes pravomocné stavební povolení však vedlejší účastnice nemohla realizovat projekt, neboť jí správní orgán zakázal stavební činnost a neudělil výjimku z ochrany tetřívka obecného. Obvodní soud dovodil, že vedlejší účastnice jako vlastník mohla legitimně očekávat, že bude moci využít předmětný pozemek k plánovanému účelu, přičemž učinila relevantní kroky k realizaci projektu, který byl ve vysokém stadiu rozpracovanosti. Nechala zpracovat studie a posudky, uzavřela smlouvy s dodavatelem a odběratelem elektrické energie, požádala o dotaci, najala poradce pro oblast financování a měla zajištěny finanční prostředky projektu od banky. Obvodní soud proto dospěl k závěru, že v předmětné věci došlo ke kvalifikovanému omezení vlastnického práva, neboť vedlejší účastnice byla omezena ve svém vlastnickém právu nad rámec povinností stanovených zákonem pro všechny subjekty vlastnického práva, a to v největším možném rozsahu, intenzivně a dlouhodobě. Za toto omezení jí náleží náhrada.

9. K odvolání stěžovatelky městský soud v záhlaví uvedeným rozsudkem ze dne 12. 3. 2025 č. j. 72 Co 461/2024-652 uvedený rozsudek obvodního soudu potvrdil. Městský soud dospěl shodně s obvodním soudem k závěru, že v předmětné věci došlo ke kvalifikovanému zásahu do vlastnického práva vedlejší účastnice, za které jí náleží podle čl. 11 odst. 4 Listiny náhrada. Tento zásah představuje omezení vedlejší účastnice v realizaci záměru vystavět

a provozovat na dotčených pozemcích v jejím vlastnictví dvě VTE rozhodnutím České inspekce životního prostředí o zákazu stavební činnosti, resp. rozhodnutím příslušného správního orgánu o neudělení výjimky ze zákazu. Obvodní soud proto podle městského soudu nepochybil, shledal-li žalobou uplatněný nárok co do základu důvodným a rozhodl o něm mezitímním rozsudkem. Městský soud v napadeném rozhodnutí dospěl k závěru, že vedlejší účastnice měla legitimní očekávání ohledně zamýšleného funkčního využití pozemku (realizace záměru vystavět a provozovat dvě VTE), odvíjející se zejména od pravomocného stavebního povolení, jakož i stanoviska EIA a naturového stanoviska. Vedlejší účastnice v souladu s principem presumpce správnosti správních rozhodnutí oprávněně předpokládala, že dotčené správní orgány v rámci svých pravomocí zhodnotily všechna relevantní hlediska a podmínky, a to i z pohledu veřejného zájmu na ochraně přírody, a tedy, že výstavbu a provoz dvou VTE lze na dotčeném pozemku realizovat bez toho, že by byla povinna žádat o povolení výjimky podle § 56 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 114/1992 Sb.“ nebo „zákon o ochraně přírody“). Městský soud proto nepřisvědčil odvolací argumentaci stěžovatelky zpochybňující existenci legitimního očekávání vedlejší účastnice poukazem na její zpětvzetí žádosti o povolení výjimky. Zdůraznil, že vedlejší účastnice byla stavebním povolením a zejména stanoviskem EIA ujišťována, že zmíněnou výjimku pro realizaci svého záměru nepotřebuje, a tudíž nelze brát k její tíži, že svou žádost o povolení výjimky vzala zpět.

10. Proti rozsudku městského soudu podala stěžovatelka dovolání. Napadeným usnesením Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2025 č. j. 22 Cdo 1787/2025-698 bylo dovolání podle § 243c odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) jako nepřípustné odmítnuto. Nejvyšší soud dovodil, že úvaha městského soudu jako celek v dovolacím přezkumu obstojí. Obecné soudy zohlednily všechna podstatná kritéria pro rozhodnutí ve věci, přičemž jejich úvaha je řádně a přesvědčivě odůvodněna, nevymyká se logickým závěrům ani neodporuje obecným životním zkušenostem.

11. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí shodně s městským soudem dovodil, že vedlejší účastnice měla legitimní očekávání, že o tuto výjimku není třeba žádat (navzdory následnému postupu orgánů Správy CHKO Labské pískovce). Existence legitimního očekávání vedlejší účastnice ohledně zamýšleného funkčního využití pozemku se odvíjí zejména od pravomocného stavebního povolení, jakož i od stanoviska EIA a naturového stanoviska. Její legitimní očekávání bylo narušeno tím, že následně jí byla zakázána veškerá stavební činnost, a to až do doby pravomocného rozhodnutí příslušného orgánu ochrany přírody o udělení výjimky ze zákazů u zvláště chráněných druhů živočichů (rozhodnutí České inspekce životního prostředí ze dne 7. 6. 2007), která jí následně nebyla udělena. Na základě těchto skutečností městský soud dospěl k závěru, že omezení funkčního využití pozemku je faktické a reálné v kontextu toho, jakým, v řízení prokázaným, způsobem vedlejší účastnice zamýšlela svůj pozemek využívat. Nejvyšší soud se s uvedeným závěrem městského soudu ztotožnil.

12. Nejvyšší soud zdůraznil, že pro rozhodnutí ve věci nebylo určující ani to, že tu omezení podle § 50 zákona č. 114/1992 Sb. bylo od počátku, což ostatně v řízení nikdo nezpochybňoval, ani samo o sobě neudělení výjimky podle § 56 zákona o ochraně přírody. Vedlejší účastnice také od počátku svých snah o uskutečnění záměru na dotčeném pozemku s možností rozhodnutí o neudělení výjimky podle § 56 zákona o ochraně přírody, pro které nebude moci svůj záměr vůbec realizovat, musela počítat. To však nemění nic na tom, že se následně mohla legitimně spoléhat na opakovaná ujišťování ze strany příslušných (i rozhodujících) orgánů, že tuto výjimku pro realizaci záměru potřebovat nebude a že svůj záměr může uskutečnit. Skutečnost, že vedlejší účastnice předem věděla o omezení z důvodu výskytu a existence biotopu tetřívka obecného, podle Nejvyššího soudu nic nemění na správném právním názoru nalézacích soudů, že neudělení výjimky představuje v projednávané věci podstatný zásah do vlastnického práva vedlejší účastnice k dotčenému pozemku. Nejvyšší

soud poukázal na to, že dílčí úvahu obecných soudů týkající se existence legitimního očekávání vedlejší účastnice ohledně zamýšleného funkčního využití pozemku stěžovatelka v zásadě napadá toliko poukazem na to, že vedlejší účastnice byla povinna podle územního rozhodnutí ze dne 25. 9. 2006 požádat o udělení výjimky mj. ve vztahu k tetřívku obecnému, avšak svoji žádost vzala zpět. Nejvyšší soud konstatoval, že obecné soudy přesvědčivě vysvětlily, proč takový postup vedlejší účastnice nebyl na újmu jejímu legitimnímu očekávání o možnosti uskutečnění jejího záměru na dotčeném pozemku. Jestliže v novém stanovisku EIA s ohledem na změnu stavebního záměru vedlejší účastnice na dvě VTE (právě z důvodu ochrany tokaniště tetřívka obecného na místě plánované VTE) již požadavek na výjimku obsažen nebyl a stavební úřad následně vedlejší účastnici ujistil, že udělení výjimky nemusí předcházet vydání stavebního povolení, shledal Nejvyšší soud úvahy nalézacích soudů přesvědčivými a závěr o existenci legitimního očekávání správným.

13. Nejvyšší soud v napadeném usnesení současně podotkl, že stěžovatelka ve svém rozsáhlém dovolání formulovala řadu otázek, jimiž se pokouší nabourat dílčí úvahy nalézacích soudů. Žádná z jí formulovaných otázek však není způsobilá založit přípustnost dovolání, a to buď z toho důvodu, že se na jejich řešení napadené rozhodnutí vůbec nezakládá, anebo proto, že se odvolací soud při jejich řešení neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu v oblasti přiznávání náhrad za omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny.

II. Argumentace stěžovatelky

14. V ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že Nejvyšší soud její dovolání odmítl, ačkoli mu předložila otázky, které dosud nebyly dovolacím soudem řešeny. S těmito otázkami se řádně nevypořádal. Na některé otázky neodpověděl vůbec, u jiných srozumitelně neodůvodnil, proč je shledává nezpůsobilými založit přípustnost dovolání, nebo proč na řešení těchto otázek není napadené rozhodnutí založeno. V postupu Nejvyššího soudu spatřuje stěžovatelka porušení svého práva na spravedlivý proces, projevující se zejména v libovůli, v neodůvodnění jeho závěrů a v jejich rozporu se skutkovým stavem.

15. Stěžovatelka poukazuje na to, že Nejvyšší soud dovozuje existenci dobré víry vedlejší účastnice s odkazem na jednání správních orgánů v rámci stavebního řízení a vydání stavebního povolení, aniž by vzal v úvahu jednání vedlejší účastnice spočívající v nedodržení podmínky pravomocného územního rozhodnutí, tj. nesplnění podmínky, aby před podáním žádosti o stavební povolení požádala o výjimku podle § 56 zákona o ochraně přírody a krajiny. Vedlejší účastnice sice o výjimku požádala, avšak poté, co jí byla dvakrát nepravomocně zamítnuta, nejenže svou žádost vzala zpět, ale požádala o stavební povolení, aniž by disponovala kladným rozhodnutím o výjimce. Stěžovatelka namítá, že Nejvyšší soud shledal zásah do vlastnického práva vedlejší účastnice ve smyslu čl. 11 Listiny i pro její dobrou víru ve správnost rozhodnutí státních orgánů, avšak ve svých závěrech pomíjí, že vedlejší účastnice neměla dobrou víru ve správnost územního rozhodnutí, pokud jeho podmínku ohledně udělení výjimky podle § 56 zákona o ochraně přírody nerespektovala.

16. Stěžovatelka namítá, že obecné soudy i Nejvyšší soud pomíjí, že vedlejší účastnice nabyla předmětný pozemek za situace, kdy tehdy platný územní plán její podnikatelský záměr neumožňoval. Vedlejší účastnice dosáhla změny územního plánu. Ten za splnění dalších podmínek umožňoval využití pozemku k jejímu podnikatelskému záměru. Stěžovatelka zdůrazňuje, že územní plán jako takový nezaručuje, že bude možné jakýkoliv záměr, který územní plán rámcově umožňuje, realizovat. Stěžovatelka namítá, že bylo prokázáno, že vedlejší účastnice si byla vědoma úskalí v podobě sousední ptačí rezervace, zejména tokanišť tetřívka obecného, pro její podnikatelský záměr a že k realizaci tohoto záměru nemusí dojít. V těchto úvahách ji muselo utvrdit i územní rozhodnutí obsahující podmínku opatření si výjimky z § 56 zákona o ochraně přírody před podáním žádosti o stavební povolení. To samo o sobě predikuje, že v případě neobdržení výjimky nelze podnikatelský záměr realizovat. Vedlejší účastnice tento

pokyn nerespektovala. Podmínku územního rozhodnutí nerespektoval ani stavební úřad a přes změnu okolností (stanovisko EIA, stanovisko odboru životního prostředí Krajského úřadu Ústeckého kraje) nepostupoval v souladu se zákonem, tedy neučinil právně relevantní kroky vedoucí ke změně územního rozhodnutí. Vydal stavební povolení, čímž zatížil toto rozhodnutí vadou, která je učinila nezákonným. Odvolávání se vedlejší účastnice na dobrou víru ve správnost rozhodnutí státního orgánu je v rozporu s její „dobrou vírou" ve správnost územního rozhodnutí, jestliže podle něho nepostupovala, ačkoli k tomu byl povinna.

17. Stěžovatelka poukazuje na to, že i když pochybil také stavební úřad, jehož rozhodnutí je nezákonné, nelze od jednání vedlejší účastnice odhlížet. Podle stěžovatelky přístup obecných soudů i Nejvyššího soudu vůči účastníkům řízení nebyl rovný, když soudy přehlížely jednání vedlejší účastnice spočívající v neplnění správním aktem uložených povinností, její vědomost o úskalích jejího podnikatelského záměru, která záměrně přehlížela a obcházela okolnosti, které mohly její záměr zmařit. Soudy přehlížely nesrovnalosti v tvrzeních vedlejší účastnice, která na jedné straně tvrdila, že předmětné pozemky pořizovala s výlučným cílem vybudovat na nich VTE, na druhé straně přiznala, že se domáhá v jiných řízeních rovněž náhrady za nemožnost jejich zemědělského využití k zemědělské činnosti, kterou na nich hodlala provozovat.

III. Vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení

18. Soudce zpravodaj zaslal podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a vedlejší účastnici řízení.

19. Obvodní soud ve svém vyjádření k podané ústavní stížnosti odkázal na napadené rozhodnutí tohoto soudu s tím, že ústavní stížnost nepovažuje za důvodnou.

20. Městský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění svého rozsudku. Uvedl, že ústavní stížností napadeným rozhodnutím bylo v této právní věci rozhodnuto v souladu se zákonem a odkazovanou soudní judikaturou a k namítaným zásahům do práv stěžovatelky nedošlo.

21. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že předmětem řízení v této věci byl nárok vedlejší účastnice na náhradu za omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny. Nejvyšší soud se uvedenou otázkou zabýval opakovaně v rozhodnutích, a to v rozsudku ze dne 18. 1. 2022 č. j. 22 Cdo 995/2020-451, v rozsudku ze dne 30. 10. 2023 č. j. 22 Cdo 3655/2022-483 i v usnesení, proti němuž směřuje tato ústavní stížnost. Zdůraznil, že závěr Nejvyššího soudu na řešenou právní otázku je třeba interpretovat v kontextu všech tří na sebe navazujících rozhodnutí. V nich byl předestřen ucelený argumentační systém řešení předmětné právní otázky v kontextu souzené věci. Nejvyšší soud také reagoval na každou mu předloženou právní otázku a náležitě vysvětlil, proč nezakládá přípustnost dovolání stěžovatelky. Napadené rozhodnutí bylo podrobně zdůvodněno. Nejvyšší soud odkázal dále na ustálenou judikaturu Ústavního soudu, v níž byly formulovány požadavky na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí s tím, že rozsah reakce na konkrétní námitky je co do šíře odůvodnění spjat s otázkou hledání míry, případně (za podmínek tomu přiměřeného kontextu) i s akceptací odpovědi implicitní, resp. i s otázkou případů hraničních, neboť je nutno reflektovat, že lze požadovat pouze takovou míru přesnosti, jakou povaha předmětu úvahy připouští [srov. nález ze dne 10. 12. 2014 sp. zn. IV. ÚS 919/14 (N 225/75 SbNU 521), bod 14]. Ústavní soud opakovaně vysvětlil, že není porušením práva na spravedlivý proces, pokud obecné soudy nebudují vlastní závěry na podrobné oponentuře (a vyvracení) jednotlivě vznesených námitek, pakliže proti nim staví vlastní ucelený argumentační systém, který logicky a v právu rozumně vyloží tak, že podpora správnosti jejich závěrů je dostatečná [srov. nález ze dne 12. 2. 2009 sp. zn. III. ÚS 989/08 (N 26/52 SbNU 247), či usnesení ze dne 14. 6. 2012 sp. zn. III. ÚS 3122/09]. Nejvyšší soud uzavřel, že těmto požadavkům v napadeném usnesení dostál.

22. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedla, že ústavní stížnost postrádá věcně podloženou ústavněprávní argumentaci. Značný rozsah ústavní stížnosti je dán zkopírováním dovolání stěžovatelky, avšak samotné odůvodnění ústavní stížnosti v části V je velmi stručné. Vedlejší účastnice nesouhlasí s námitkou stěžovatelky, že Nejvyšší soud dostatečně neodůvodnil, proč nepovažoval za relevantní některé z množství 30 otázek, na kterých se podle stěžovatelky zakládal napadený rozsudek městského soudu. Nejvyšší soud se věcí pečlivě zabýval a své právní závěry přesvědčivě odůvodnil. Je nadbytečné, aby se Nejvyšší soud vyjadřoval jednotlivě ke každé z dílčích otázek stěžovatelky, když důvody, z jakých byly tyto otázky irelevantní a dovolání nedůvodné, byly v případě všech otázek stejné. Ústavní stížnost postrádá relevantní ústavněprávní argumentaci, neboť se stěžovatelka fakticky domáhá odlišného právního posouzení jí vymezených dovolacích otázek oproti právnímu názoru Nejvyššího soudu. Stěžovatelka přehlíží, že je nerozhodné, že v době nabytí pozemků nebyla výstavba možná. Zásadní je, že vedlejší účastnice svými kroky dosáhla vydání pravomocného stavebního povolení, které jí založilo právo na pozemcích výstavbu dvou VTE zrealizovat. Vedlejší účastnice postupovala v souladu se závaznými rozhodnutími orgánů veřejné moci. Ani z pravomocného územního rozhodnutí nevyplývala pro vedlejší účastnici explicitně povinnost zajistit si výjimku na tetřívka obecného. Územní rozhodnutí obsahovalo obecný požadavek na zajištění „výjimek“ bez konkrétní specifikace rostlinných či živočišných druhů. Tato obecná podmínka byla následně konkretizována, a to po zmenšení kapacity záměru v rozhodnutí EIA a naturovém stanovisku podle § 45i zákona č. 114/1992 Sb. tak, že na tetřívka obecného není výjimka nezbytná. Stavební úřad i vedlejší účastnice postupovaly v souladu s těmito závaznými stanovisky orgánů ochrany přírody. Námitka o rozporu s dobrými mravy je nepřípadná. Vedlejší účastnice poukázala na to, že orgány ochrany přírody nekoordinovaly svůj postup a nepostupovaly v souladu se zásadami dobré správy, když nejprve vedlejší účastnici činnosti povolily, aby následně jiné orgány ochrany přírody ihned využily svého práva a autoritativně vedlejší účastnici dříve povolenou činnost zakázaly. I když vedlejší účastnice souhlasí s tím, že v daném případě je nutné upřednostnit veřejný zájem na ochraně tetřívka obecného před ochranou jejího legitimního očekávání a vlastnického práva, je namístě vedlejší účastnici za toto nucené omezení jejího vlastnického práva ve veřejném zájmu poskytnout spravedlivou náhradu. Za rozporné s dobrými mravy lze považovat spíše jednání státu či orgánů veřejné moci, které právo vedlejší účastnice na tuto náhradu popírají a odpovědnost se snaží přenést na vedlejší účastnici. Vedlejší účastnice proto navrhla, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou, případně aby ústavní stížnost zamítl.

23. Vyjádření, která Ústavní soud obdržel, zaslal stěžovatelce i vedlejší účastnici k replice. Stěžovatelka ani vedlejší účastnice se k zaslaným vyjádřením již nevyjádřily.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

24. Ústavní stížnost byla podána včas, oprávněným a řádně zastoupeným subjektem, je přípustná a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný [§ 30 odst. 1, § 31 odst. 2, § 72 odst. 1 písm. a) a § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu].

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

25. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další „superrevizní“ instanci v systému obecné justice oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných

soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

A) Obecná východiska pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

a) Právo na soudní ochranu, povinnost Nejvyššího soudu řádně odůvodnit své rozhodnutí o odmítnutí dovolání

26. Ústavní soud v řadě svých předchozích nálezů vyzdvihl, že mezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti [srov. nález ze dne 15. 2. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 77/06 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Stejné požadavky, tj. předvídatelnost, srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost, respekt k obecným zásadám právním, především ústavněprávním principům, jakož i právní jistotu, je tudíž nutno klást i na individuální právní akty, zvláště pak soudní rozhodnutí [srov. nález ze dne 27. 8. 2013 sp. zn. II. ÚS 1842/12 (N 154/70 SbNU 425)], mezi které lze zařadit i rozhodnutí Nejvyššího soudu o dovolání [srov. nález ze dne 15. 4. 2014 sp. zn. II. ÚS 313/14 (N 59/73 SbNU 151)].

27. Jedním ze základních pilířů spravedlivého procesu (soudní ochrany) je požadavek na řádné odůvodnění soudních rozhodnutí. Právo na odůvodnění rozhodnutí není absolutní a nelze je chápat tak, že vyžaduje podrobnou odpověď na každý argument [viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ze dne 2. 12. 2014 ve věci *Emel Boyraz proti Turecku* č. 61960/08, § 74]. Rozsah, v jakém se povinnost soudu odůvodnit rozhodnutí aplikuje, může být různý podle povahy rozhodnutí a musí být stanoven s ohledem na konkrétní okolnosti případu. V každém případě však platí, že obecné soudy mají povinnost se vypořádat nejen s důkazními návrhy účastníků řízení a argumentačními tvrzeními jimi uplatněnými, ale samozřejmě rovněž s platným legislativním rámcem a relevantní judikaturou, aby jejich rozhodnutí byla ve výsledku srozumitelná, logická a přezkoumatelná. Dostatečné odůvodnění rozhodnutí zaručuje mj. transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a zajišťuje vyloučení svévole (libovůle), jež není v právním státě (čl. 1 odst. 1 Ústavy) akceptovatelná [srov. např. nález ze dne 30. 9. 2021 sp. zn. IV. ÚS 1898/21 (N 169/108 SbNU 90) či nález ze dne 12. 6. 2024 sp. zn. III. ÚS 600/24 (N 124/124 SbNU 468) a starší judikaturu tam citovanou].

28. Požadavek řádného odůvodnění soudního rozhodnutí má v právním státě několik účelů. Slouží k omezení či vyloučení libovůle [srov. nález ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257)] a seznámení účastníků řízení s důvody, na kterých soud založil své rozhodnutí, a tedy zvýšení přesvědčivosti rozhodnutí [nález ze dne 15. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 3755/17 (N 135/90 SbNU 227), bod 21, či ze dne 26. 9. 1996 sp. zn. III. ÚS 176/96 (N 89/6 SbNU 151)]. Zvyšuje též kontrolovatelnost soudního rozhodování veřejností. Jednoduše řečeno, v právním státě je nepřípustné, aby se stát dopouštěl zásahů do práv bez toho, aby tento zásah odůvodnil, resp. bez toho, aby dotčeného seznámil s jeho logickým a spravedlnosti odpovídajícím právním základem. Absence náležitého odůvodnění naopak výrazně limituje aplikaci principu právní jistoty a předvídatelnosti práva. Pouze kvalitně odůvodňovaná rozhodnutí totiž omezují prostor pro případnou svévoli a zajišťují i podobné posuzování srovnatelných případů [viz nálezy ze dne 13. 12. 2016 sp. zn. II. ÚS 1189/15 (N 240/83 SbNU 739), ze dne 28. 11. 2018 sp. zn. II. ÚS 482/18 (N 195/91 SbNU 411), bod 21, či ze dne 11. 7. 2024 sp. zn. II. ÚS 676/24 (N 138/125 SbNU 37)].

b) Ochrana vlastnického práva a legitimní očekávání

29. Ochrana vlastnického práva podle čl. 11 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě se primárně vztahuje na vlastnické právo již konstituované a existující. Rovněž z ustálené judikatury Ústavního soudu vyplývá, že ústavně chráněné je zpravidla vlastnické právo již konstituované, existující a nikoli pouze tvrzený nárok na ně [srov. nález ze dne 30. 10. 2014 sp. zn. II. ÚS 2972/10 (N 198/75 SbNU 229) nebo nález ze dne 30. 11. 2010 sp. zn. I. ÚS 2278/10 (N 240/59 SbNU 443)]. Legitimní očekávání je chápáno jako integrální součást ochrany majetkových práv. Legitimní očekávání jako princip odvozený od právní jistoty a důvěry v právo v kontextu majetkových práv znamená, že ochranu nepožívá pouze již existující fyzický majetek, ale také dostatečně konsolidovaný nárok na jeho získání. Legitimní očekávání představuje očekávání určitého postupu orgánů veřejné moci, které odpovídá jednoznačnému obsahu právního řádu. Pro existenci legitimního očekávání je proto zapotřebí, aby jednotlivec disponoval konkrétním, vymahatelným a jasně založeným nárokem. Nárok musí být založen na konkrétním právním předpisu nebo ustálené judikatuře soudů (srov. usnesení ze dne 28. 3. 2013 sp. zn. II. ÚS 329/13). Při posuzování, zda je legitimní očekávání dostatečně silné, aby bylo možné je chránit podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě, je vždy nutno s ohledem na okolnosti konkrétního případu vyhodnotit vnitrostátní právní úpravu a ustálenou judikaturu národního soudu (srov. rozsudek ESLP ze dne 11. 1. 2007 ve věci *Anheuser-Busch Inc proti Portugalsku* č. 73049/01, § 65). Pokud proti tvrzenému legitimnímu očekávání stojí výslovná zákonná úprava, nelze se jej dovolávat.

30. Vlastnické právo sice požívá vysoké ochrany podle čl. 11 Listiny, není však absolutní, a stát je může za jasně definovaných podmínek omezit. Legitimní očekávání a omezení vlastnického práva představují klíčový střet v ústavním právu a správním právu, kdy se setkává ochrana majetku jednotlivce s veřejným zájmem a rozvojem společnosti. Ke střetu a k porušení legitimního očekávání v praxi dochází nejčastěji v oblasti územního plánování při změně využití pozemku, kdy judikatura Ústavního soudu dovodila, že vlastník nemůže legitimně očekávat, že regulace jeho pozemku zůstane navždy nezměněná; pokud obec změní územní plán a zruší zastavitelnost pozemku, dojde k zásahu do vlastnického práva [srov. nález ze dne 19. 11. 2024 sp. zn. III. ÚS 229/24 (N 210/127 SbNU 99)].

c) Střet vlastnického práva (legitimního očekávání) a práva na ochranu přírody

31. V nálezu ze dne 28. 1. 2004 sp. zn. I. ÚS 546/03 (N 12/32 SbNU 107) Ústavní soud konstatoval, že základní funkcí právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy) je ochrana základních práv jednotlivce, do nichž je státní moc oprávněna zasahovat pouze ve výjimečných případech zejména tehdy, zasahuje-li jednotlivec svými projevy (včetně projevů volních, které mají odraz v konkrétním jednání) do práv třetích osob nebo je-li takový zásah ospravedlněn určitým veřejným zájmem, který však musí vést v konkrétním případě k proporcionálnímu omezení příslušného základního práva. Jinými slovy, podmínkou fungování právního státu je respektování autonomní sféry jednotlivce (čl. 2 odst. 3 Listiny), která požívá ochrany ze strany státu tak, že na jedné straně stát zajišťuje takovou ochranu proti zásahům ze strany třetích osob, jednak sám vyvíjí pouze takovou aktivitu, kterou do této sféry sám nezasahuje, resp. zasahuje pouze v případech, které jsou odůvodněny určitým veřejným zájmem a kdy je takový zásah přiměřený s ohledem na cíle, jichž má být dosaženo. V takových případech musí státní moc takové projevy jednotlivců toliko respektovat, případně aprobovat, má-li toto jednání eventuálně vyvolávat další právní důsledky.

32. Podle čl. 11 odst. 1 Listiny vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Podle čl. 11 odst. 3 Listiny vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem. Podle

odst. 4 citovaného ustanovení vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu.

33. Právo vlastnické je charakterizováno tím, že vlastník vykonává svá oprávnění svou mocí, tedy mocí nezávislou na současné existenci moci kohokoliv jiného k téže věci. Vlastník má možnost v mezích právního řádu působit na věc jakýmkoliv myslitelným způsobem; zpravidla (tj. pokud nejsou tato práva omezena právní řádem, resp. právním úkonem) má právo věc držet, užívat, požívat, tj. brát z ní plody a jiné užitky, a nakládat s ní, zejména věc převést na jiného nebo pronajmout, může věc neužívat nebo zničit [srov. Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 136 až 137].

34. Protože společnost vlastnictví jednotlivce respektuje a chrání, měl by jednotlivec výměnou za to své vlastnictví užívat tak, aby neohrožoval práva jiných nebo zájmy společnosti jako celku (viz Šimáčková, K. In: Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. 2., doplněné a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2023, s. 299).

35. Princip vlastnictví zavazuje, plynoucí z čl. 11 odst. 3 Listiny, zohledňuje skutečnost, že vlastnictví neznamená absolutní svobodu vlastníka při výkonu jednotlivých oprávnění tvořících obsah vlastnického práva, nýbrž že na ústavní úrovni jsou připuštěna jeho omezení, a to zákonem a z důvodu ochrany práv druhých (včetně práva vlastnického) či ochrany veřejného zájmu. I tato omezení vlastnického práva však musí dostát požadavkům principu proporcionality [srov. nález ze dne 4. 2. 2016 sp. zn. II. ÚS 2144/14 (N 25/80 SbNU 299)].

36. Podle čl. 35 odst. 1 Listiny má každý právo na příznivé životní prostředí. Podle odst. 3 citovaného ustanovení při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.

37. V nálezu ze dne 26. 1. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 22/17 (N 16/104 SbNU 135; 124/2021 Sb.) Ústavní soud mimo jiné vyslovil, že právo na příznivé životní prostředí podle čl. 35 odst. 1 Listiny je právem s relativním obsahem a lze se ho domáhat pouze v rámci zákonů, které ho provádějí (čl. 41 odst. 1 Listiny). Ústavnost zásahu do tohoto základního práva je třeba posuzovat nikoliv testem proporcionality, ale testem racionality. Za podstatu tohoto práva lze považovat závazek státu k ochraně proti zásahu do životního prostředí, dosahuje-li zásah takové míry, že znemožňuje realizaci základních životních potřeb člověka.

38. Vztah ochrany vlastnického práva a ochrany přírody představuje permanentní střet mezi soukromým zájmem jednotlivce a veřejným zájmem společnosti na zachování zdravého životního prostředí. Jde o hledání rovnováhy mezi jednotlivými právy prostřednictvím zákonných mezí. Aby mohl stát legitimně omezit vlastníka ve prospěch ochrany přírody, musí splnit tři základní podmínky vycházející z judikatury Ústavního soudu: zákonný podklad, veřejný zájem a proporcionalitu. Judikatura Ústavního soudu vnímá vztah mezi ochranou přírody a legitimním očekáváním jako střet dvou ústavně chráněných hodnot. Na jedné straně stojí právo na příznivé životní prostředí (čl. 35 Listiny) a na druhé straně ochrana majetkových práv (čl. 11 Listiny) a princip právní jistoty. Ústavní soud při řešení těchto sporů upřednostňuje veřejný zájem. Ústavní soud dlouhodobě potvrzuje, že ochrana životního prostředí a zachování přírodního bohatství představují legitimní veřejný zájem. Tento je natolik silný, že odůvodňuje i zásahy do vlastnického práva nebo do omezení podnikatelské činnosti [k neexistenci absolutního legitimního očekávání ke statickému stavu srov. již citovaný nález ze dne 19. 11. 2024 sp. zn. III. ÚS 229/24 týkající se legitimity změny územního plánu v souladu s veřejným zájmem na ochraně životního prostředí, srov. též nález ze dne 20. 12. 2023 sp. zn. Pl. ÚS 7/23 (N 189/121 SbNU 328; 24/2024 Sb.)].

39. V nálezu ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. III. ÚS 950/17 (N 232/87 SbNU 781) Ústavní soud konstatoval, že vlastnické právo náleží svou povahou do kategorie „základních“ práv

a svobod jednotlivce, je podle Listiny chráněno, a tvoří tedy jádro personální autonomie jednotlivce ve vztahu k veřejné moci. Nicméně, tak jako jiná základní práva je rovněž vlastnické právo omezitelné, a to v případě kolize s jiným základním právem nebo v případě nezbytného prosazení ústavně aprobovaného veřejného zájmu. Vzhledem k tomu, že vlastnické právo má – na rozdíl od jiných základních práv – poměrně jasně vyjádřitelnou materiální (hmotnou) ekonomickou hodnotu a jeho realizace stojí v základu společenských tržních transakcí, vyžaduje jeho případné omezení poskytnutí kompenzace (náhrady) [srov. nález ze dne 9. 1. 2008 sp. zn. II. ÚS 268/06 (N 2/48 SbNU 9), bod 29].

40. Ústavní soud ve své judikatuře připustil, že mohou nastat situace, kdy sice dochází k omezení vlastnického práva, avšak není nezbytné za toto omezení vlastníkovi poskytovat náhradu. Vyvlastněním či omezením vlastnického práva je třeba rozumět pouze takové omezení, které vylučuje realizaci vlastnického práva buď zcela, nebo v rozsahu, který podstatnou měrou znemožňuje výkon vlastnického práva v některé z jeho složek [viz nález ze dne 13. 12. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 34/03 (N 226/43 SbNU 541; 49/2007 Sb.), bod 76]. Podobný závěr vyplývá i z rozsudku velkého senátu ESLP ve věci *Brosset-Triboulet a další proti Francii* č. 34078/02 ze dne 29. 3. 2010, § 94 [srov. i nález Ústavního soudu ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. III. ÚS 950/17 (N 232/87 SbNU 781), body 30 a 31].

41. Ustanovení čl. 11 odst. 4 Listiny nelze vykládat tak, že by zakládalo právo na náhradu za jakékoliv omezení vlastnického práva stanovené zákonem. Zákon může obecně stanovit meze vlastnického práva, aniž by takovéto omezení bylo spojeno s právem na náhradu; nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny tak je třeba vztáhnout pouze na určité kvalifikované případy omezení [viz stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2009 sp. zn. Pl. ÚS-st. 27/09 (ST 27/53 SbNU 885; 136/2009 Sb.), bod 16, usnesení ze dne 19. 5. 2020 sp. zn. I. ÚS 202/20, body 17 a 18].

42. S odkazem na vnitřní systematiku čl. 11 Listiny Ústavní soud ve své judikatuře zdůraznil, že jde-li o opatření, která vlastníka limitují ve smyslu čl. 11 odst. 3 Listiny, ale svou povahou nepřekračují meze vlastnického práva stanovené v čl. 11 odst. 3 Listiny, nejde o vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva ve smyslu čl. 11 odst. 4 Listiny [srov. nález ze dne 13. 12. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 34/03 (N 226/43 SbNU 541; 49/2007 Sb.), bod 93.]. Ustanovení čl. 11 odst. 4 Listiny dopadá až na zásahy, které svou intenzitou výrazně překračují meze vlastnického práva v čl. 11 odst. 3 Listiny. Dovolávat se čl. 11 odst. 4 Listiny tedy má význam jen v případech, nabyl-li zásah potřebné intenzity, aby šlo o vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva (srov. usnesení ze dne 8. 9. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2183/20).

43. Ve stanovisku pléna Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2009 sp. zn. Pl. ÚS-st. 27/09 (ST 27/53 SbNU 885; 136/2009 Sb.), bodech 17 a 18, Ústavní soud v obecné rovině dovodil, že jedním ze znaků kvalifikovaného omezení vlastnického práva je omezení vlastnického práva jdoucí nad rámec povinností, které zákon obecně stanovuje pro všechny subjekty vlastnického práva za dodržení principu rovnosti. Nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny totiž představuje omezení vlastnického práva konkrétního vlastníka nad rámec omezení, jež vyplývají obecně pro subjekty vlastnického práva, resp., které dopadají jen na část vlastníků, toto nerovné postavení je však v souladu s principem rovnosti v důsledku existence skutečností tuto nerovnost dostatečným způsobem odůvodňujících. Druhou významnou okolností plynoucí z uvedeného stanoviska je intenzita omezení vlastnického práva, jež může být vyjádřena více faktory, a to především otázkou rozsahu samotného omezení a dále délkou trvání takového omezení, tedy zda jde o omezení dočasné nebo trvalé. Ke stejným závěrům pak dospěl Ústavní soud i v nálezu ze dne 7. 12. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 20/21 (N 215/109 SbNU 318; 4/2022 Sb.), nálezu ze dne 8. 12. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 21/20 (N 224/103 SbNU 282; 29/2021 Sb.), usnesení ze dne 19. 5. 2020 sp. zn. I. ÚS 202/20, usnesení ze dne 17. 2. 2021 sp. zn. I. ÚS 1420/20, nálezu ze dne 18. 11. 2003 sp. zn. I. ÚS 137/2003 (N 135/31 SbNU 199), nálezu ze dne 9. 1. 2008 sp. zn. II. ÚS 268/06 (N 2/48 SbNU 9), nálezu ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. III. ÚS 950/17

(N 232/87 SbNU 781), nálezu ze dne 4. 1. 2018 sp. zn. IV. ÚS 2326/16 (N 1/88 SbNU 27) či usnesení ze dne 25. 4. 2017 sp. zn. III. ÚS 1084/15].

44. V nálezu ze dne 25. 9. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 18/17 (N 156/90 SbNU 525; 261/2018 Sb.), bodu 112 a násl., Ústavní soud posuzoval ústavnost některých ustanovení zákona č. 114/1992 Sb. a zabýval se rovněž otázkou střetu zájmu na ochraně životního prostředí ve smyslu preambule a čl. 7 Ústavy a čl. 35 odst. 1 Listiny s právem na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny v rámci posuzování ústavnosti právní úpravy regulující činnost v lesích na území národních parků a dospěl k závěru, že napadená zákonná úprava omezuje jejich vlastníky ohledně jejich práva s lesy nakládat, je však přiměřená. V této souvislosti zdůraznil roli životního prostředí i zájem společnosti na zachování a rozvoji zděděného přírodního bohatství. Uvedl, že k naplnění uvedeného zájmu je určitá míra omezení vlastnického práva nezbytná. Dospěl k závěru, že nejde však o omezení, které by svou měrou odpovídalo např. vyvlastnění nebo zřízení věcného práva, je pouze dán zákonný rámec, jak se mají vlastníci vůči svým lesům chovat. Omezení koresponduje s čl. 11 odst. 3 Listiny, podle kterého vlastnictví zavazuje a jeho výkon nesmí nad míru stanovenou zákonem poškozovat mj. přírodu a životní prostředí.

45. Ustanovení § 50 zákona č. 114/1992 Sb. upravuje základní podmínky ochrany zvláště chráněných živočichů. Podle odstavce 1 uvedeného ustanovení jsou zvláště chránění živočichové chráněni ve všech svých vývojových stádiích. Chráněna jsou jimi užívaná přirozená i umělá sídla a jejich biotop. V odstavci 2 citovaného ustanovení je upraven zákaz škodlivě zasahovat do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů.

46. Podle § 56 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb. výjimky ze zákazů u památných stromů a zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů podle § 46 odst. 2, § 49 a 50 citovaného zákona v případech, kdy jiný veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody, nebo v zájmu ochrany přírody, povoluje na žádost toho, kdo zamýšlí uskutečnit škodlivý zásah, orgán ochrany přírody. U zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů, které jsou předmětem ochrany podle práva Evropských společenství, lze výjimku podle věty první povolit jen tehdy, pokud je dán některý z důvodů uvedených v odstavci 2, neexistuje jiné uspokojivé řešení a povolovaná činnost neovlivní dosažení či udržení příznivého stavu druhu z hlediska ochrany. V pochybnostech o škodlivosti zamýšleného zásahu lze požádat o poskytnutí předběžné informace podle správního řádu. V odstavci 2 citovaného ustanovení jsou uvedeny důvody, na základě kterých lze výjimku ze zákazů u zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů povolit, mimo jiné v bodě c) v zájmu veřejného zdraví nebo veřejné bezpečnosti nebo z jiných naléhavých důvodů převažujícího veřejného zájmu, včetně důvodů sociálního a ekonomického charakteru a důvodů s příznivými důsledky nesporného významu pro životní prostředí.

47. Podle § 66 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb. je orgán ochrany přírody oprávněn stanovit fyzickým a právnickým osobám podmínky pro výkon činnosti, která by mohla způsobit nedovolenou změnu obecně nebo zvláště chráněných částí přírody, popřípadě takovou činnost zakázat. Podle původní právní úpravy možnost využití postupu podle § 66 zákona o ochraně přírody platí nejen pro činnost povolenou či zakázanou, ale i nařízenou (a to i třeba nezákonně). Z judikatury vyplývá, že postupem podle § 66 citovaného zákona nemusí jít jen o omezení či zákaz činnosti povolené jiným orgánem státní správy podle jiných právních předpisů (např. stavebního zákona, zákona o vodách, lesního zákona apod.), ale i (jiným) orgánem ochrany přírody. Rozhodnutí jiného správního úřadu není vydáním rozhodnutí podle § 66 citovaného zákona zrušeno, ale vytváří se jím zákonná překážka pro jeho realizaci. Smyslem je donutit adresáta rozhodnutí, aby se začal chovat tak, aby jeho povolená či nařízená činnost již dále neohrožovala předmět ochrany podle zákona o ochraně přírody a krajiny.

48. Na argumentaci, že možnost zasáhnout ze strany orgánů ochrany přírody popsaným způsobem i v případech, kdy činnost byla v příslušném řízení povolena, je oslabením, ne-li popřením, požadavku právní jistoty, reagoval i Ústavní soud v usnesení ze dne 28. 5. 2002 sp. zn. II. ÚS 142/02, ve kterém posoudil rozhodnutí orgánů ochrany přírody podle § 66 zákona

č. 114/1992 Sb., ve znění před novelou, a povolovacích rozhodnutí (tj. případných pravomocných rozhodnutí jiných správních orgánů povolujících, či jinak aprobujících, regulovanou činnost) tak, že rozhodnutí orgánu ochrany přírody rozhodnutí o povolení činnosti neruší, ale vytváří zákonnou překážku pro jejich realizaci. Činnost, k níž bylo vydáno stavební povolení (resp. povolení záměru) apod., by totiž mohla způsobit nedovolenou změnu obecně nebo zvláště chráněných částí přírody např. proto, že chybí pravomocné rozhodnutí o povolení výjimky k zásahu do biotopu zvláště chráněných druhů, pokud k němu stavební činností dojde, resp. může dojít (ať již samostatné rozhodnutí orgánu ochrany přírody, nebo rozhodnutí v následném řízení).

49. Nejvyšší správní soud dokonce vztáhl možnost použití § 66 zákona č. 114/1992 Sb., ve znění před novelou, i na případy, kdy jde o činnost povolenou, případně jinak aprobovanou jiným orgánem ochrany přírody. Uvedl, že Česká inspekce životního prostředí jako speciální dozorový orgán je oprávněna v rámci své inspekční činnosti v oblasti ochrany přírody a krajiny (§ 80 zákona o ochraně přírody) rozhodnutím podle § 66 citovaného zákona omezit či zakázat fyzické či právnické osobě jakoukoli činnost nebo pro ni stanovit podmínky, pokud taková činnost představuje hrozbu nedovolených změn chráněných částí přírody, a to i v případech, kdy oprávnění k této činnosti vzniklo na základě rozhodnutí nebo postupů jiných správních orgánů, včetně jiných orgánů ochrany přírody (nejde-li o ústřední orgány státní správy), než je Česká inspekce životního prostředí (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 8. 2012 č. j. 5 As 53/2011-109, č. 2743/2013 Sb. NSS). I povolená činnost se může stát hrozbou změn chráněných částí přírody. Jde-li však o činnost nepovolenou, je ohrožení přírody reálné, neboť nejsou stanoveny ani respektovány žádné meze. Možnost využití postupu podle § 66 zákona č. 114/1992 Sb. platí nejen pro činnost povolenou či zakázanou, ale i nařízenou (a to i třeba nezákonně). Z judikatury vyplývá, že postupem podle § 66 citovaného zákona nemusí jít jen o omezení či zákaz činnosti povolené jiným orgánem státní správy podle jiných právních předpisů (např. stavebního zákona, zákona o vodách, lesního zákona apod.), ale i (jiným) orgánem ochrany přírody. Rozhodnutí jiného správního úřadu není vydáním rozhodnutí podle § 66 zrušeno, ale vytváří se jím zákonná překážka pro jeho realizaci. Smyslem je donutit adresáta rozhodnutí, aby se začal chovat tak, aby jeho povolená či nařízená činnost dále již neohrožovala předmět ochrany podle zákona o ochraně přírody a krajiny. Postup podle § 66 zákona č. 114/1992 Sb. je třeba uplatnit pouze ve výjimečných případech po pečlivém zvážení intenzity hrozícího nedovoleného zásahu. Orgán ochrany přírody před vydáním rozhodnutí musí vždy poměřovat hrozící újmu na chráněných částech přírody s mírou negativního zásahu do vlastnických či jiných práv příslušného adresáta rozhodnutí a posuzovat vhodnost a potřebnost zásahu.

50. Částí čtvrtou zákona č. 350/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé související zákony, byl do § 66 citovaného zákona vložen nový odstavec druhý, podle kterého ustanovení odstavce 1 nelze uplatnit v případě již vydaného platného pravomocného rozhodnutí. Vložené ustanovení neuvádí, o jaké platné pravomocné rozhodnutí má jít. Účelem novelizace byla ochrana práv nabytých v dobré víře, nemůže se tak však dít v rozporu se zákonem o ochraně přírody a krajiny. Výkladová komise ministra životního prostředí přijala k novelizovanému znění § 66 citovaného zákona výklad, podle nějž orgán ochrany přírody může stanovit fyzickým a právnickým osobám podmínky pro výkon činnosti, která by mohla způsobit nedovolenou změnu obecně nebo zvláště chráněných částí přírody, popřípadě takovou činnost zakázat, pouze v případech, kdy nebylo k této činnosti vydáno povolující rozhodnutí podle zákona č. 114/1992 Sb.

51. Na § 66 zákona č. 114/1992 Sb. je nutné pohlížet v úzké souvislosti obou jeho prvních odstavců. V literatuře se k tomu uvádí, že orgán ochrany přírody není podle § 66 odst. 2 citovaného zákona oprávněn omezit či zakázat činnost tehdy, kdy pro ni bylo vydáno povolující

rozhodnutí podle zákona o ochraně přírody a krajiny, tj. kdy byl orgánem ochrany přírody řádně posouzen vliv činnosti z hlediska zákona o ochraně přírody a krajiny a kdy by tedy mělo být zajištěno, že daná činnost nedovolenou změnu chráněných částí přírody nezpůsobí. Absentuje-li takové povolení, byť je daný subjekt adresátem povolení vydaného podle jiných právních předpisů (např. stavebního zákona), nelze takovou činnost za povolenou podle zákona o ochraně přírody považovat a použití § 66 odst. 1 citovaného zákona vyloučit. Jelikož § 66 odst. 2 citovaného zákona hovoří explicitně o vydaném platném pravomocném rozhodnutí, lze dovodit, že v případě, kdy je činnost, k níž není podle zákona č. 114/1992 Sb. vydáváno rozhodnutí, ale jiný povolující správní akt {tj. závazné stanovisko či vyjádření [tedy činnost, která je realizována na základě povolení (jiného orgánu) podloženého pouze závazným stanoviskem či vyjádřením orgánu ochrany přírody]}, lze ustanovení odstavce 1 použít (Mazancová E.: Ustanovení zákona o možnosti omezení nebo zákazu činnosti. Ochrana přírody. 2014, č. 4, s. 21).

B) Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

a) K odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu o nepřípustnosti dovolání

52. V ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že Nejvyšší soud její dovolání odmítl, ačkoli mu předložila otázky, které dosud nebyly dovolacím soudem řešeny. S těmito otázkami se Nejvyšší soud v napadeném rozhodnutí řádně nevypořádal.

53. Z ústavní stížnosti, z dovolání a z napadeného usnesení Nejvyššího soudu vyplývá, že stěžovatelka předložila k dovolacímu přezkumu řadu otázek. I když lze připustit, že některé otázky jsou obdobné, Nejvyšší soud na tyto otázky vesměs nereagoval a v napadeném rozhodnutí se s nimi dostatečně nevypořádal.

54. Stěžovatelka Nejvyššímu soudu v dovolání položila mimo jiné tyto otázky:

– otázka pod písm. a) „Představuje omezení vyplývající z § 50 zákona č. 114/1992 Sb., výkonu vlastnického práva ve smyslu čl. 11 odst. 3 Listiny, když se vztahuje na všechny vlastníky nemovitostí jím dotčených na celém území České republiky, omezení vlastnického práva, z něhož lze pouze správním aktem příslušného orgánu ochrany přírody udělit výjimku, na kterou není právní nárok, zásah do vlastnického práva, jak jej má na mysli čl. 11 odst. 4 Listiny?“;

– otázka pod písm. n) „Jedná se o legitimitu očekávání v realizaci správního rozhodnutí vydaného jako poslední v ‚řetězících‘ se rozhodnutích, ačkoliv ten, kdo toto legitimní očekávání tvrdí, si musel být vědom, že ke svému stavebnímu záměru bude potřebovat rozhodnutí o výjimce (viz § 50 zákona č. 114/199 Sb.), ale přes podání žádosti o jeho vydání, tuto vzal zpět a nadto nejednal podle závazné podmínky stanovené jedním v ‚řetězci‘ jdoucích pravomocných rozhodnutích (nepožádal o rozhodnutí dalšího správního orgánu, tj. o výjimku podle § 56 zákona č. 114/1992 Sb.)?“;

– otázka pod písm. q) „Mohla být žalobkyně v dobré víře ve správnost stavebního povolení, byla povinna postupovat podle podmínky stanovené územním rozhodnutím a byla povinna požádat o udělení výjimky podle § 56 zákona č. 114/1992. Sb., za výše vylíčeného skutkového i právního stavu, a neučinila tak?“;

– otázka pod písm. r) „Mohla být vedlejší účastnice v legitimním očekávání realizace výstavby VTE podle stavebního povolení za situace, že šlo o jedno z řetězících rozhodnutí, kterému předcházelo pravomocné rozhodnutí (územní rozhodnutí), které ukládalo vedlejší účastnici povinnost podmiňující vydání dalšího správního rozhodnutí v řetězci (stavebního povolení), kterou však vedlejší účastnice (odvolávající se na správnost správních aktů zakládajících právní jistotu) svévolně nesplnila?“;

– otázka pod písm. s) „Lze přihlížet (není v rozporu s dobrými mravy) k dovolání se dobré víry ve správnost správního rozhodnutí, jestliže v jiném, předcházejícím, v řetězci

rozhodnutí, ten, kdo se dovolává dobré víry ve správnost jiného správního aktu vydaného v tomto řetězení, ignoroval podmínku tohoto předešlého pravomocného správního rozhodnutí, co do povinností získání rozhodnutí jiného, dalšího správního orgánu v řetězci (konkrétně orgánu ochrany přírody a krajiny podle zákona č. 114/1992 Sb., nadto za situace existující judikatury, z které povinnost samostatného rozhodnutí o výjimce ukládá (viz sp. zn. 1 As 37/2005 sp. zn. 6 As 42/2008)?“

55. Nejvyšší soud v napadeném rozhodnutí podotkl, že rozhodnutí o neudělení výjimky podle § 56 zákona o ochraně přírody může představovat omezení vlastnického práva, za které může náležet náhrada podle čl. 11 odst. 4 Listiny. S odkazem na nález Ústavního soudu ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. III. ÚS 950/17, který se zabývá omezením vlastnického práva způsobeným územní rezervou, dovodil, že při posuzování, zda má být vlastníkovi pozemku poskytnuta náhrada za omezení vlastnického práva, je tedy třeba posuzovat rozhodné okolnosti případu. Nejvyšší soud se ztotožnil se závěrem městského soudu, že rozhodnutím České inspekce životního prostředí o zákazu stavební činnosti, resp. rozhodnutím příslušného správního orgánu o neudělení výjimky ze zákazu došlo ke kvalifikovanému zásahu do vlastnického práva vedlejší účastnice, za který jí náleží náhrada. Pro takový závěr byla rozhodující předcházející úvaha soudu o existenci legitimního očekávání vedlejší účastnice ohledně zamýšleného funkčního využití pozemku (realizace záměru vystavět a provozovat dvě VTE) odvíjející se zejména od pravomocného stavebního povolení, jakož i stanoviska EIA a naturového stanoviska. Z uvedeného Nejvyšší soud nelogicky dovodil, že pro rozhodnutí ve věci nebylo určující, že omezení podle § 50 zákona č. 114/1992 Sb. zde bylo od počátku, ale ani samo o sobě neudělení výjimky podle § 56 citovaného zákona. Nejvyšší soud dodal, vedlejší účastnice také od počátku svých snah o uskutečnění záměru na dotčených pozemcích s možností rozhodnutí o neudělení výjimky podle § 56 zákona o ochraně přírody, pro které nebude moci svůj záměr vůbec realizovat, musela počítat. To však podle Nejvyššího soudu nemění nic na tom, že následně mohla legitimně spoléhat na opakovaná ujišťování ze strany příslušných (i rozhodujících) orgánů, že tuto výjimku pro realizaci záměru potřebovat nebude a že svůj záměr může uskutečnit. Skutečnost, že vedlejší účastnice předem věděla o omezení z důvodu výskytu a existence biotopu tetřívka obecného, tedy podle Nejvyššího soudu nemění nic na správném právním názoru nalézacích soudů o tom, že neudělení výjimky představuje v projednávané věci podstatný zásah do vlastnického práva vedlejší účastnice k dotčeným pozemkům.

56. Z uvedeného vyplývá, že Nejvyšší soud v napadeném rozhodnutí shodně s městským soudem dospěl k závěru o porušení čl. 11 odst. 4 Listiny, avšak nezabýval se blíže vztahem mezi odstavci 3 a 4 čl. 11 Listiny a nevypořádal se s tím, zda v předmětné věci nedošlo „pouze“ k omezení vlastnického práva vedlejší účastnice ve smyslu s čl. 11 odst. 3 Listiny. Nejvyšší soud dále řádně neposoudil námitky stěžovatelky ohledně legitimního očekávání a dobré víry vedlejší účastnice, ačkoli stěžovatelka v tomto směru ve svém dovolání vymezila řadu otázek. Jde přitom o otázky, na jejichž posouzení je napadené rozhodnutí založeno.

57. Zmiňuje-li Nejvyšší soud v napadeném usnesení nález ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. III. ÚS 950/17 (N 232/87 SbNU 781), který se zabývá omezením vlastnického práva způsobeným územní rezervou, je třeba poukázat na to, že v rovině konkrétních okolností není uvedený nález pro posouzení předmětné věci případný. V dané věci se stěžovatel domáhal po vedlejším účastníkovi náhrady za omezení vlastnického práva spočívajícího v tom, že místo, kde se nacházel pozemek stěžovatele, bylo původně územním plánem vytyčeno jako zastavitelné území, následně zde byla umístěna územní rezerva vysokorychlostní trati, přičemž územní rezerva bránila tomu, aby stěžovatel na pozemcích realizoval výstavbu a využíval je způsobem, který původně zamýšlel. Jde tedy o případ, kdy došlo k omezení vlastnického práva v důsledku změny funkčního využití pozemků. V předmětné věci je však situace odlišná. Vedlejší účastnice koupila předmětné pozemky, přičemž byla seznámena s tím, že pozemky se

nacházejí v chráněné oblasti, a že platný územní plán plánovanou výstavbu VTE neumožňuje a že pro realizaci svého projektu bude potřebovat povolení.

b) Ke střetu vlastnického práva (legitimního očekávání) a práva na ochranu přírody

58. V ústavní stížnosti stěžovatelka brojí proti rozhodnutím obecných soudů, které vyhověly návrhu vedlejší účastnice a rozhodly o důvodnosti její žaloby co do základu jejího požadavku na náhradu za omezení vlastnického práva, v důsledku kterého vedlejší účastnice nemohla zrealizovat svůj podnikatelský záměr vybudovat na pozemcích v k. ú. Větrov u Krásného Lesa dvě VTE. Stěžovatelka nesouhlasí se závěrem obecných soudů, že v předmětné věci došlo ke kvalifikovanému omezení vlastnického práva a legitimního očekávání vedlejší účastnice.

59. Ze spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že vedlejší účastnice nabyla dne 3. 3. 2005 vlastnictví k předmětným pozemkům v k. ú. Větrov u Krásného Lesa. Původním záměrem vedlejší účastnice bylo vystavět na nich čtyři, resp. později dvě VTE, avšak v místě plánovaných větrných elektráren se nacházelo mimo jiné i tokaniště tetřívka obecného.

60. Nařízením vlády ze dne 15. 12. 2004 č. 28/2005 Sb., které nabylo účinnosti dne 13. 1. 2005, byla v § 1 odst. 1 vymezena Ptačí oblast Východní Krušné hory (dále jen „ptačí oblast“). Předmětem ochrany ptačí oblasti je populace tetřívka obecného (*Tetrao tetrix*) a jeho biotop (§ 1 odst. 2 tohoto nařízení). Cílem ochrany ptačí oblasti je zachování a obnova ekosystémů významných pro druh ptáka podle odstavce 2 v jeho přirozeném areálu rozšíření a zajištění podmínek pro zachování populace tohoto druhu ve stavu příznivém z hlediska ochrany (§ 1 odst. 3 citovaného nařízení).

61. Obecně závaznou vyhláškou obce Petrovice ze dne 19. 12. 2005 č. 2/2005, která vstoupila v platnost dne 18. 1. 2006, byla vyhlášena závazná část změny č. 5 územního plánu sídelního útvaru Petrovice, přičemž jejím účelem bylo stanovení závazné regulativy pro funkční uspořádání území pro výstavbu VTE v prostoru k. ú. Větrov u Krásného Lesa. Krajský úřad Ústeckého kraje dospěl v rámci zjišťovacího řízení k závěru, že změnu územního plánu není nutné posoudit z hlediska vlivů na životní prostředí (SEA), neboť takové posouzení by v daném případě pouze kopírovalo proces EIA, a že akce „výstavba dvou VTE v lokalitě Větrov“ nebude mít samostatně ani ve spojení s jinými okolnostmi významný vliv na území evropsky významných ptačích lokalit nebo ptačích oblastí.

62. Vedlejší účastnice nejprve požádala dne 23. 1. 2006 Správu CHKO Labské pískovce o udělení výjimky podle § 56 zákona č. 114/1992 Sb. ze základních podmínek ochrany některých zvláště chráněných rostlin a živočichů s tím, že plánuje výstavbu tří, resp. dvou VTE, přičemž výstavba bude probíhat mimo období toku tetřívka obecného. Správa CHKO Labské pískovce svým rozhodnutím ze dne 21. 6. 2006 nepovolila výjimku mj. ve vztahu k tetřívku obecnému. Její rozhodnutí bylo následně Ministerstvem životního prostředí České republiky zrušeno. V novém rozhodnutí ze dne 24. 1. 2007 sp. zn. 00185/LP/2007 Správa CHKO Labské pískovce výjimku ze základních podmínek ochrany luňáka červeného, tetřívka obecného, chřástala polního, křepelky polní, čápa červeného a motáka pilicha opět nepovolila, avšak před nabytím právní moci tohoto rozhodnutí podáním ze dne 20. 2. 2007 vzala vedlejší účastnice svoji žádost o udělení výjimky ze dne 23. 1. 2006 zpět.

63. Územním rozhodnutím Obecního úřadu Libouchec, stavebního úřadu (dále též jen „stavební úřad“), ze dne 25. 9. 2006 č. j. SÚ/188/872/06 bylo rozhodnuto o umístění dočasné stavby dvou VTE na pozemku p. č. 600 v k. ú. Větrov u Krásného lesa včetně přípojky vysokého napětí, a to na dobu 20 let od nabytí právní moci stavebního povolení.

64. Územní rozhodnutí Obecního úřadu Libouchec ze dne 25. 9. 2006 č. j. SÚ/188/872/06 přitom stanovilo podmínku, podle které byl stavebník povinen požádat o udělení výjimky podle § 50, resp. § 56 zákona č. 114/1992 Sb., s ohledem na stanovisko EIA Krajského úřadu Ústeckého kraje ze dne 31. 8. 2006. Toto stanovisko však následně

Ministerstvo životního prostředí České republiky zrušilo a v novém stanovisku EIA ze dne 1. 11. 2006 již požadavek na výjimku ohledně tetřívka obecného s ohledem na změnu projektu – záměr výstavby dvou VTE – obsažen nebyl.

65. V rámci stavebního řízení dospěl stavební úřad k závěru, že Správa CHKO Labské pískovce není dotčeným orgánem a dne 22. 2. 2007 vydal pod č. j. SÚ/049/100/07 stavební povolení na dočasnou stavbu, a to dvou VTE na předmětných pozemcích, které nabylo právní moci dne 2. 3. 2007. Ve stavebním povolení Obecního úřadu Libouchec ze dne 22. 2. 2007 na dočasnou stavbu – výstavbu dvou větrných elektráren proto bylo uvedeno, že udělení výjimky nemusí předcházet vydání stavebního povolení, aniž by bylo uvedeno, o jakou výjimku se má jednat.

66. Rozhodnutím České inspekce životního prostředí, Oblastního inspektorátu v Havlíčkově Brodě ze dne 7. 6. 2007 č. j. 46/OOP/ 0707998.32/07HPP byla vedlejší účastnici podle § 66 zákona č. 114/1992 Sb. zakázána veškerá stavební činnost v souvislosti s výstavbou dvou VTE včetně přípojky na VN na pozemku p. č. 600/1 v k. ú. Větrov u Krásného Lesa. V návaznosti na zákaz činnosti ze strany České inspekce životního prostředí vedlejší účastnice znovu dne 18. 9. 2007 požádala o udělení výjimky na všechny druhy zařazené vyhláškou č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, do kategorie silně a kriticky ohrožené.

67. Rozhodnutím Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, Správy CHKO Labské pískovce ze dne 1. 11. 2007 č. j. 02703/LP/2007 nebyla vedlejší účastnici podle § 56 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb. povolena výjimka ze základních podmínek ochrany zvláště chráněných druhů, zařazených do kategorie kriticky a silně ohrožených, a to kriticky ohroženého druhu luňák červený a silně ohrožených druhů tetřívek obecný, chřástal polní, křepelka polní, čáp černý, moták pilich, konkrétně ze zákazu škodlivého zasahování do přirozeného vývoje podle § 50 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb. v souvislosti se záměrem realizovat stavbu dvou VTE na pozemku p. č. 600 v k. ú. Větrov u Krásného Lesa.

68. Proti výše uvedenému rozhodnutí Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, Správy CHKO Labské pískovce podala vedlejší účastnice odvolání. Rozhodnutím Ministerstva životního prostředí České republiky ze dne 12. 3. 2008 č. j. 530/1348 R/07-Abt/UL bylo odvolání zamítnuto a výše uvedené rozhodnutí Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, Správy Chráněné krajinné oblasti Labské pískovce ze dne 1. 11. 2007 č. j. 02703/LP/2007 bylo potvrzeno.

69. Rozhodnutí Ministerstva životního prostředí České republiky napadla vedlejší účastnice správní žalobou. Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 27. 5. 2011 č. j. 9 Ca 191/2008-140 stěžovatelčinu žalobu jako nedůvodnou zamítl, neboť dospěl k závěru, že správní orgány nepochybily ve svém skutkovém a právním posouzení věci, tj. jak ve shromáždění podkladů, které prokazují výskyt chráněných druhů živočichů v dané lokalitě, tak i v náležitě odůvodněném právním úsudku, že výstavba větrných elektráren není jiným veřejným zájmem, který by výrazně převažoval nad zájmem ochrany přírody.

70. Proti výše uvedenému rozsudku městského soudu podala vedlejší účastnice kasační stížnost, kterou Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 29. 11. 2012 č. j. 5 As 115/2011-194 zamítl.

71. Proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 11. 2012 č. j. 5 As 115/2011--194 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 27. 5. 2011 č. j. 9 Ca 191/2008-140 podala vedlejší účastnice ústavní stížnost spojenou s návrhem na zrušení § 58 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb. Ústavní soud usnesením ze dne 27. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 792/13 ústavní stížnost a návrh s ní spojený odmítl z důvodu zjevné neopodstatněnosti.

72. Rozhodnutím České inspekce životního prostředí, Oblastního inspektorátu v Havlíčkově Brodě ze dne 7. 6. 2007, resp. novým rozhodnutím ze dne 27. 8. 2010 č. j. ČIŽP/46/OOP/SR01/0707998.078/10/HPP byla vedlejší účastnici podle § 66 zákona

č. 114/1992 Sb. zakázána veškerá stavební činnost v souvislosti s výstavbou dvou VTE včetně přípojky na VN na pozemku p. č. 600/1 v k. ú. Větrov u Krásného Lesa. Zákaz byl vedlejší účastnici stanoven do doby pravomocného rozhodnutí příslušného orgánu ochrany přírody o udělení výjimky podle § 56 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb. ze zákazů stanovených v § 50 odst. 1 a 2 citovaného zákona, konkrétně zde se vyskytujícího zvláště chráněného druhu tetřívka obecného, který je zařazen mezi silně ohrožené zvláště chráněné druhy živočichů. Předmětná lokalita se nachází na území ptačí oblasti Východní Krušné hory a je biotopem tetřívka obecného.

73. Proti výše uvedenému rozhodnutí České inspekce životního prostředí, Oblastního inspektorátu v Havlíčkově Brodě podala vedlejší účastnice odvolání. Ministerstvo životního prostředí České republiky rozhodnutím ze dne 3. 11. 2010 č. j. 95215/ENV/101151/540/10 odvolání vedlejší účastnice zamítlo a napadené rozhodnutí potvrdilo. Ministerstvo životního prostředí České republiky v napadeném rozhodnutí dospělo k závěru, že v průběhu správního řízení byl shromážděn dostatek podkladů, ze kterých vyplývá, že lokalita výstavby je biotopem zvláště chráněného silně ohroženého tetřívka obecného. Protože nebyl shromážděn dostatek průkazných podkladů o tom, že daná lokalita je stanovištěm jiných zvláště chráněných živočichů, byl zákaz činnosti důvodně stanoven pouze s ohledem na tetřívka obecného, o jehož výskytu byl opatřen dostatek podkladů. Rozhodnutí oblastního inspektorátu Inspekce životního prostředí nebylo podle ministerstva vydáno v rozporu s právními předpisy a odvolací námitky byly shledány nedůvodnými.

74. Rozhodnutí Ministerstva životního prostředí České republiky napadla vedlejší účastnice správní žalobou, kterou Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 13. 12. 2011 č. j. 11 A 12/2011-39 jako nedůvodnou zamítl.

75. Rozsudek Městského soudu v Praze napadla vedlejší účastnice kasační stížností. Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 30. 11. 2012 č. j. 5 As 111/2012-41 kasační stížnost zamítl.

76. Proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 11. 2012 č. j. 5 As 111/2012--41 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 13. 12. 2011 č. j. 11 A 12/2011-39 podala vedlejší účastnice ústavní stížnost, kterou Ústavní soud usnesením ze dne 14. 11. 2013 sp. zn. III. ÚS 791/13 odmítl jako zjevně neopodstatněnou.

77. Z výše uvedeného vyplývá, že vedlejší účastnice v posuzované věci usilovala o uskutečnění svého podnikatelského záměru vybudovat a provozovat na předmětných pozemcích dvě VTE. Tyto pozemky se však nacházejí na území vymezeném nařízením vlády č. 28/2005 Sb. ze dne 15. 12. 2004 jako Ptačí oblast Východní Krušné hory, jejímž cílem je ochrana významné lokality, resp. ochrana tetřívka obecného a jeho biotopu. Vzhledem k tomu, že v místě plánovaných větrných elektráren se nachází tokaniště tetřívka obecného, bylo nezbytné k realizaci projektu vyžádat další vyjádření. Územní rozhodnutí ze dne 25. 9. 2006 stanovilo podmínku, podle které byl stavebník povinen požádat o udělení výjimky podle § 50, resp. § 56 zákona č. 114/1992 Sb. Původní vlastníci pozemku měli již v roce 2003 k dispozici stanovisko Agentury ochrany přírody a krajiny ČR ze dne 4. 2. 2003 vyjadřující nesouhlas se stavbou VTE na předmětných pozemcích. V době koupě tedy pozemky podle platného územního plánu nebyly určeny k výstavbě a ani změna územního plánu v roce 2005 právo na stavbu nezaručovala. Vedlejší účastnice nabyla předmětné pozemky s plným vědomím, že pozemky jsou zatíženy omezením z důvodu výskytu minimálně tetřívka obecného. Vedlejší účastnice tak byla již při koupi předmětných pozemků obeznámena s riziky ohledně plánované výstavby VTE na těchto pozemcích vyplývajícími z ochrany tetřívka obecného a jeho biotopu.

78. Vedlejší účastnice tedy byla již před zahájením stavebního řízení seznámena s tím, že předmětné pozemky se nacházejí v chráněné oblasti, ve které byla nařízením vlády vymezena ptačí oblast, jejímž cílem je ochrana významné lokality, resp. ochrana tetřívka obecného a jeho biotopu, a že k výstavbě dvou VTE potřebuje udělení výjimky podle § 56 zákona

č. 114/1992 Sb., která je nezbytnou podmínkou pro získání stavebního povolení. O povolení výjimky vedlejší účastnice orgán ochrany přírody dvakrát žádala, tato jí však nikdy nebyla udělena (po opakovaném nepravomocném zamítnutí vzala žádost o udělení výjimky zpět těsně před vydáním stavebního povolení, když byla uvedenými správními orgány ujištěna, že výjimku nepotřebuje, podruhé žádala o výjimku poté, co jí byla stavební činnost zakázána). I přesto, že byla uvedenými správními orgány ve stavebním řízení ujištěna, že výjimku nepotřebuje, pokračovala následně v řízeních o udělení této výjimky, a za tohoto stavu, byla-li první žádost vedlejší účastnice o udělení výjimky orgány ochrany přírody (byť nepravomocně) zamítnuta, je třeba se blíže zabývat tím, zda mohla vedlejší účastnice nabýt přesvědčení (dobrou víru), že výjimku nepotřebuje.

79. Souběžně se stavebním řízením bylo totiž vedeno i správní řízení ohledně povolení výjimek ze zákazu u zvláště chráněných druhů pro předmětnou stavbu dvou VTE podle § 56 zákona č. 114/1992 Sb. Vedlejší účastnice tedy byla obeznámena s tím, že realizace stavby může být spojena s porušením zákazu z důvodu ochrany tetřívka obecného a jeho biotopu a že správní orgán příslušný k udělení výjimky bude projednání výjimky ze zákazu požadovat. Vedlejší účastnice však přesto vzala svoji žádost o povolení výjimek těsně před vydáním stavebního povolení zpět. Vedlejší účastnice tedy věděla, že výjimku potřebuje a že bez výjimky nemůže stavět, a přesto učinila kroky k zahájení stavby. Musela si proto být vědoma i rizika zastavení činnosti.

80. Z uvedeného vyplývá, že vedlejší účastnice již při koupi předmětných pozemků, ale ani později, byť bylo vydáno stavební povolení, nemohla mít oprávněné legitimní očekávání, že se jí podaří na těchto pozemcích v území, které má zvýšený význam z hlediska ochrany přírody, uskutečnit svůj podnikatelský záměr. Vedlejší účastnice si již od okamžiku nabytí pozemků musela být vědoma omezení z důvodu výskytu a existence biotopu tetřívka a s tím související nutnosti výjimky. Ke stavbě dvou VTE vedlejší účastnice potřebovala udělení výjimky, a toho si byla vědoma, neboť o tuto výjimku dvakrát neúspěšně žádala. Po dvou negativních nepravomocných rozhodnutích orgánu ochrany přírody vzala vedlejší účastnice svoji žádost zpět, avšak i po vydání kladného rozhodnutí stavebního úřadu stále platilo zákonné omezení vlastníka podle § 50 zákona č. 114/1992 Sb. a povinnost před zásahem do biotopu tetřívka požádat o výjimku podle § 56 zákona č 114/1992 Sb., a to výhradně příslušný orgán státní správy, tedy Agenturu ochrany přírody a krajiny ČR, Správu CHKO Labské pískovce, která podle rozhodnutí stavebního úřadu nebyla dotčeným orgánem ve stavebním řízení. Proto také i po vydání stavebního povolení znovu žádala o výjimku pro všechny druhy zařazení do kategorie silné a kriticky ohrožené (viz body 68 až 73 shora). Pro existenci legitimního očekávání přitom bylo zapotřebí, aby vedlejší účastnice disponovala konkrétním, vymahatelným a jasně založeným nárokem. Pokud proti tvrzenému legitimnímu očekávání stojí výslovná zákonná úprava, nelze se jej dovolávat.

81. Vedlejší účastnice se domáhá náhrady za nucené omezení vlastnického práva, které je povinna v zájmu ochrany přírody strpět na základě rozhodnutí orgánu ochrany přírody podle § 66 zákona č. 114/1992 Sb., které spočívá v nemožnosti uskutečnit podnikatelský záměr vystavět a provozovat na předmětných pozemcích dvě VTE. Omezení svého vlastnického práva k dotčeným pozemkům spatřuje vedlejší účastnice v tom, že jí rozhodnutím České inspekce životního prostředí podle § 66 zákona č. 114/1992 Sb., ve spojení s rozhodnutím Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, CHKO Labské pískovce o neudělení výjimky ve smyslu § 56 zákona č. 114/1992 Sb., byla fakticky znemožněna realizace záměru výstavby a provozování dvou VTE povolených pravomocným stavebním povolením. V tomto směru je však třeba vzít v úvahu, že Česká inspekce životního prostředí byla oprávněna v rámci své inspekční činnosti v oblasti ochrany přírody a krajiny (§ 80 zákona č. 114/1992 Sb.) rozhodnutím podle § 66 uvedeného zákona, ve znění před novelou, omezit či zakázat fyzické či právnické osobě jakoukoli činnost nebo pro ni stanovit podmínky, pokud taková činnost představuje hrozbu

nedovolených změn chráněných částí přírody, a to i v případech, kdy oprávnění k této činnosti vzniklo na základě rozhodnutí nebo postupů jiných správních orgánů, včetně jiných orgánů ochrany přírody (nejde-li o ústřední orgány státní správy), než je Česká inspekce životního prostředí (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 6. 2011 sp. zn. 5 As 53/2011).

82. Podle § 56 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb. na udělení výjimky ze zákazu zásahu do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů není právní nárok a udělení výjimky je podle slovní dikce zákona, vyjádřené slovem „může“, toliko na posouzení správních orgánů, a to navíc za situace, kdy jiný veřejný zájem výrazně převáží nad zájmem ochrany přírody.

83. Obecné soudy nepovažovaly za prokázané, že by v této věci stavební záměr převážil, a to výrazně nad zájmem na ochraně přírody (viz rozsudek městského soudu ze dne 27. 5. 2011 č. j. 9 Ca 191/2008-140, s. 16 a násl.). Městský soud v uvedeném rozsudku vyjádřil názor, že ochrana tetřívka obecného, která je v dané věci zásadní a klíčová a je právně zakotvena v nařízení vlády č. 28/2005 Sb., kterým se vymezuje Ptačí oblast Východní Krušné hory, je důvodem postačujícím pro neudělení výjimky a stavební záměr nelze realizovat bez rozhodnutí o udělení výjimky, i kdyby se toto nepovolení vztahovalo pouze na silně ohrožený druh, kterým je tetřívek obecný. Městský soud poukázal na to, že Správa CHKO Labské pískovce v dopise ze dne 4. 2. 2008 porovnávala veřejný zájem, zda výroba energie z obnovitelných zdrojů či ochrana předmětných druhů převažuje, a dospěla k závěru, že zájem na ochraně jedinců zvláště chráněných druhů v této konkrétní lokalitě v kontextu s konkrétním záměrem výrazně převažuje nad záměrem výroby energie pomocí větrných elektráren. Městský soud dovodil, že závěr správního orgánu, že navržené umístění a výstavba dvou VTE by znamenaly vážné ohrožení populací a jedinců živočišných druhů a má oporu v podkladech. Se závěry městského soudu se ztotožnil i Ústavní soud, který napadené rozhodnutí přezkoumával (srov. usnesení ze dne 27. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 792/13).

84. Podmínkou udělení stavebního povolení bylo udělení výjimky podle § 56 zákona č. 114/1992 Sb., která však vedlejší účastnici nikdy udělena nebyla. Proto také byla následně vedlejší účastnici stavební činnost Českou inspekcí životního prostředí podle § 66 zákona č. 114/1992 Sb. zakázána, a to až do udělení výjimky. Ostatně proto také vedlejší účastnice podala novou žádost o udělení výjimky, která jí opět udělena nebyla. Na uvedeném nic nemění skutečnost, že vedlejší účastnice získala stavební povolení, neboť stavební povolení vedlejší účastnici nemělo být nikdy vydáno, když jeho vydání bylo podmíněno udělením výjimky, kterou vedlejší účastnice nezískala. Za situace, kdy vedlejší účastnice věděla od počátku o nutnosti mít předmětnou výjimku týkající se silně ohroženého druhu, kterým je tetřívek obecný, ale tato výjimka, která byla podmínkou udělení stavebního povolení, jí nebyla nikdy udělena, si musela být vědoma toho, že orgán ochrany přírody může její činnost spočívající ve výstavbě dvou VTE kdykoli zakázat, a to i přesto, že získala stavební povolení, neboť i po vydání kladného rozhodnutí stavebního úřadu stále platilo zákonné omezení vlastníka podle § 50 zákona č. 114/1992 Sb.

85. Na uvedeném nemůže nic změnit ani skutečnost, že novelou zákona č. 114/1992 Sb., účinnou od 1. 1. 2013, byl do § 66 citovaného zákona vložen druhý odstavec, podle kterého nelze ustanovení odstavce 1 o zákazu činnosti uplatnit v případě již vydaného platného pravomocného rozhodnutí. Druhý odstavec uvedeného ustanovení, který zákaz činnosti podmiňuje neexistencí platného pravomocného rozhodnutí, nebyl ve znění zákona platném v době rozhodování České inspekce životního prostředí obsažen. Podstatné však je, že platné a pravomocné rozhodnutí o udělení výjimky podle § 56 zákona o ochraně přírody nebylo v předmětné věci nikdy vydáno – ani pokud by tedy bylo zohledněno pravidlo obsažené v aktuálně platném a účinném druhém odstavci, nebránilo by to České inspekci životního prostředí vydat rozhodnutí podle odstavce prvního. Česká inspekce životního prostředí tak mohla vedlejší účastnici činnost zakázat, neboť tato činnost vedlejší účastnici nebyla orgánem ochrany přírody povolena, byť získala stavební povolení. Přitom ani vydání stavebního

povolení ve spojení s tím, že byla stanoviskem EIA ujišťována, že zmíněnou výjimku pro realizaci svého záměru nepotřebuje, nemohla založit její legitimní očekávání. Ostatně vedlejší účastnice v návaznosti na zákaz uvedené činnosti ze strany České inspekce životního prostředí o povolení výjimky znovu požádala, avšak výjimka jí opět povolena nebyla. Nemožnost realizovat posuzovaný projekt vedlejší účastnice tedy byla dána již tím, že vedlejší účastnice nezískala povolení vyžadované zákonem.

86. Jak bylo uvedeno výše, i na vlastníka samotného klade ustanovení čl. 11 Listiny určité nároky, když mu zakazuje výkon vlastnického práva v rozporu s obecnými zájmy. Ustanovení čl. 11 odst. 3 Listiny mimo jiné stanoví, že vlastnictví nesmí být zneužito v rozporu se zákonem chráněnými zájmy, jeho výkon nesmí poškozovat přírodu nad míru stanovenou zákonem. Orgány ochrany přírody nevyhověly žádosti vedlejší účastnice o udělení výjimky podle § 56 zákona č. 114/1992 Sb., a to ze zákazů stanovených v § 50 odst. 1 a 2 citovaného zákona z důvodu ochrany tetřívka (ve vymezené ptačí oblasti), a následně zakázaly vedlejší účastnici veškerou stavební činnost z důvodu ochrany veřejného zájmu na ochraně přírody, konkrétně zde se vyskytujícího zvláště chráněného druhu tetřívka obecného s tím, že předmětná lokalita se nachází na území ptačí oblasti Východní Krušné hory a je biotopem tetřívka obecného (zvláště chráněného druhu tetřívka obecného, který je zařazen mezi silně ohrožené zvláště chráněné druhy živočichů). V řízení před obecnými soudy byl prokázán výskyt přinejmenším tohoto chráněného druhu živočicha v dané lokalitě a veřejný zájem na zachování populace tetřívka obecného v uvedené lokalitě. V řízení bylo rovněž náležitě odůvodněno, že výstavba a provoz větrných elektráren směřující k výrobě energie z obnovitelných zdrojů není jiným veřejným zájmem, který by výrazně převažoval nad zájmem ochrany přírody.

87. Z uvedeného je zřejmé, že pokud byla vedlejší účastnice rozhodnutím České inspekce životního prostředí o zastavení stavební činnosti omezena v realizaci záměru vystavět a provozovat na předmětných pozemcích dvě VTE, stalo se tak vhodným prostředkem na základě zákona a z důvodu ochrany veřejného zájmu na ochraně přírody. K významnému zásahu do vlastnického práva vedlejší účastnice přitom nedošlo, neboť vedlejší účastnice je i nadále vlastníkem předmětných pozemků, má právo je držet, užívat, požívat a nakládat s nimi. Nemožnost výstavby a provozu VTE na předmětných pozemcích představuje z hlediska ústavních principů vhodný a potřebný prostředek (při zachování intervenčního minima), tedy přípustné omezení oprávnění tvořících obsah vlastnického práva z důvodu ochrany veřejného zájmu ve smyslu čl. 11 odst. 3 Listiny, přičemž v porovnání s důležitostí právem chráněného veřejného zájmu na ochraně přírody, resp. populace tetřívka obecného a jeho biotopu vyhovuje toto omezení požadavkům na zachování principu proporcionality v užším smyslu, neboť zůstává v přiměřeném poměru s užitkem, který byl omezením vlastnického práva dosažen ve prospěch veřejného zájmu. S ohledem na právem chráněný zájem na ochraně ohroženého druhu tetřívka obecného a jeho biotopu jde o zásah přípustný. Vlastnické právo vedlejší účastnice k předmětným pozemkům tedy nebylo podstatně omezeno či jeho výkon vyloučen, bylo pouze korigováno oprávnění provádět stavební činnost. Nejde tedy o omezení, které by vyloučilo realizaci vlastnického práva zcela, nebo v rozsahu, který podstatnou měrou znemožňuje výkon vlastnického práva v některé z jeho složek, přičemž z hlediska testu proporcionality nezatěžuje jeho nositele nadměrně a je ještě únosné.

88. V předmětné věci přitom nejde o srovnatelný případ s věcí řešenou nálezem ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. III. ÚS 950/17 (viz bod 60 shora), kdy by došlo k omezení vlastnického práva vedlejší účastnice v důsledku změny funkčního využití pozemku (na základě zrušení určení pozemku k zastavení na základě změny územního plánu a vydání nového územního plánu) za situace, kdy by byl projekt ve vysokém stavu rozpracovanosti a stavebníkovi by v důsledku zrušení určení pozemku k zastavění na základě změny územního plánu vznikla prokazatelná majetková újma (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2020 sp. zn. 22 Cdo 1046/2020 či usnesení ze dne 20. 11. 2024 sp. zn. 22 Cdo 967/2024, srov. též nález ze

dne 19. 12. 2017 sp. zn. III. ÚS 950/17 či usnesení ze dne 19. 5. 2020 sp. zn. I. ÚS 202/20). V předmětné věci tak nejde o situaci, kdy by vedlejší účastnice byla omezena ve výkonu vlastnického práva tím, že by jí byla určitá činnost dříve povolená následně zakázána (viz usnesení ze dne 8. 9. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2183/20 vydané ve věci, ve které byl zrušen souhlas orgány ochrany přírody). Na rozdíl od výše uvedeného vedlejší účastnici nebyla činnost, pro kterou platil zákaz, nikdy povolena (resp. nebyla jí udělena výjimka ze zákazu). Vedlejší účastnice nemohla uskutečnit projekt, protože od počátku neměla potřebnou výjimku. V předmětné věci tedy jde o situaci opačnou.

89. Lze tak uzavřít, že omezení stavebních činností vedlejší účastnice ve významné lokalitě na základě zákona nevykazuje znaky nuceného omezení vlastnického práva vedlejší účastnice k předmětným pozemkům ve smyslu čl. 11 odst. 4 Listiny, které by zasáhlo do vlastnického práva vedlejší účastnice takovou měrou, že by jí vznikl nárok na požadovanou náhradu, ale představuje přípustnou korekci výkonu vlastnického práva ve smyslu čl. 11 odst. 3 Listiny.

90. Z výše uvedeného vyplývá, že obecné soudy v předmětné věci vznik legitimního očekávání nesprávně odvíjejí zejména od pravomocného stavebního povolení, jakož i od stanoviska EIA a naturového stanoviska. V důsledku toho obecné soudy nesprávně vázaly omezení vlastnického práva k pozemku k okamžiku vydání zákazu činnosti podle § 66 zákona č. 114/1992 Sb. a nesprávně právně hodnotily povahu zákazu činnosti podle § 66 citovaného zákona, kdy zákaz (omezení vlastnického práva), resp. povinnost si před zásahem opatřit výjimku, platil pro vedlejší účastnici i po vydání stavebního povolení, a to i bez vydání rozhodnutí České inspekce životního prostředí o zákazu činnosti. Soudy tak nesprávně posoudily povahu namítaného omezení vlastnického práva, tedy zákazu zasahovat do vývoje a biotopu zvláště chráněných druhů podle § 50 zákona č. 114/1992 Sb. za situace, kdy platí povinnost investorů opatřit si v případě existence zvláště chráněného druhu nebo jeho biotopu na záměrem dotčeném pozemku (přičemž stačí hrozba nepříznivého zásahu v důsledku záměru) zákonnou výjimku. Tato povinnost přitom vyplývá pro každého vlastníka přímo ze zákona, přičemž z tohoto zákonného zákazu (omezení) je možné při splnění přísných podmínek udělit výjimku ze zákazu podle § 56 zákona o ochraně přírody u zvláště chráněných druhů. Tuto výjimku může udělit jen ten orgán ochrany přírody, který je k tomu ze zákona příslušný, přičemž na udělení výjimky ze zákazu podle § 50 zákona č. 114/1992 Sb. není právní nárok. Výjimka ze zákazů podle § 56 zákona č. 114/1992 Sb. u zvláště chráněných druhů musela být vydána před zásahem do předmětného biotopu. Neudělení výjimky ze zákazu není omezením vlastníka individuálním správním aktem, ale omezením výkonu vlastnického práva zákonem. Neudělení výjimky ze zákazů podle § 56 zákona č. 114/1992 Sb., na kterou není právní nárok, není omezením nad rámec zákonného omezení všech vlastníků, když omezení není důsledkem individuálního rozhodnutí orgánu veřejné moci či nerovného postavení dvou skupin vlastníků.

91. Stěžovatelka v dovolání namítala, že pro posouzení, zda došlo zastavením stavební činnosti podle § 66 zákona č. 114/1992 Sb. a neudělením výjimky podle § 56 zákona č. 114/1992 Sb. k zásahu do vlastnického práva přesahujícího omezení oproti ostatním vlastníkům je třeba zodpovědět otázky, které dosud nebyly dovolacím soudem řešeny, a to zejména, zda představuje omezení (vyplývající z § 50 zákona č. 114/1992 Sb.) výkonu vlastnického práva omezení ve smyslu čl. 11 odst. 3 Listiny, když se vztahuje na všechny vlastníky nemovitostí tímto omezením dotčených v předmětném území, z něhož lze pouze správním aktem příslušného orgánu ochrany přírody udělit výjimku, na kterou není právní nárok. Dosud nebyla dovolacím soudem jednoznačně řešena otázka, zda § 50 zákona č. 114/1992 Sb. představuje zákonné meze vlastnického práva, aniž by takové omezení zakládalo právo na náhradu podle čl. 11 odst. 4 Listiny, tedy jsou-li v § 50 citovaného zákona stanoveny základní podmínky ochrany zvláště chráněných živočichů, které lze překročit pouze v případě, že z nich příslušný orgán ochrany přírody rozhodnutím udělí výjimku podle § 56

zákona o ochraně přírody, zda jde v případě jejího neudělení o založení nerovnosti mezi vlastníkem pozemku, na nějž se vztahuje § 50 citovaného zákona a ostatními subjekty vlastnického práva, a tedy nárok na kompenzaci za omezení vlastnického práva, resp. zda jde o omezení vlastnického práva jdoucí nad rámec povinností, které zákon obecně stanovuje pro všechny subjekty vlastnického práva za dodržení principu rovnosti. Nejvyšší soud se s těmito námitkami stěžovatelky obsaženými v jejím dovolání nevypořádal, čímž zatížil své rozhodnutí nepřezkoumatelností.

c) Ke vztahu stavebního řízení a řízení o povolení výjimky ze zákonných zákazů

92. Je-li podmínkou pro vydání stavebního povolení (rozhodnutí o povolení stavby) udělení výjimky ze zákonných zákazů, je toto udělení výjimky pro stavební úřad závazným a nezbytným předpokladem, bez kterého nemůže stavební povolení vydat. Podle platné právní úpravy stavebního zákona [§ 4 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)] je proces schvalování založen na principu jednotného řízení, kde ochrana přírody představuje prioritní hledisko, nepřekročitelnou podmínku při rozhodování o vydání stavebního povolení. Pokud stavební záměr porušuje základní ochranné podmínky (např. zákaz provádění stavební činnosti) nesmí stavební úřad řízení ukončit, dokud není výjimka pravomocně udělena. Orgán ochrany přírody (zpravidla Agentura ochrany přírody a krajiny ČR) vydá pro stavební úřad závazné stanovisko, které v sobě věcně zahrnuje posouzení výjimky. Stavební úřad je obsahem závazného stanoviska (a případně udělené výjimky) vázán. Pokud stavební úřad vydá stavební povolení, aniž by před tím bylo rozhodnuto o nezbytné výjimce, stavební povolení trpí právní vadou, protože chybí povinný podklad. Jde tak o nezákonné rozhodnutí. Samotné stavební povolení udělení výjimky nenahrazuje. Pro stavebníka absence výjimky znamená, že stavbu nelze zahájit nebo v ní nelze pokračovat.

93. Pokud vlastník pozemku získá stavební povolení ke stavbě, avšak nedostane potřebnou výjimku ze zákazu podle zákona č. 114/1992 Sb., nesmí stavbu zahájit. V takovém případě je stavební povolení z právního hlediska sice platné, ale fakticky nevykonatelné. I po vydání kladného rozhodnutí stavebního úřadu stále platí zákonné omezení vlastníka podle § 50 zákona č. 114/1992 Sb. a jeho povinnost před zásahem do biotopu tetřívka požádat o výjimku podle § 56 zákona č 114/1992 Sb., a to výhradně příslušný orgán státní správy, tedy správu CHKO. Pokud by stavebník začal stavět pouze na základě stavebního povolení bez chybějící výjimky, porušil by zákon č. 114/1992 Sb. Stavební úřad nebo orgán ochrany přírody tak může neprodleně nařídit zastavení prací a následné odstranění stavby. Stavební úřad proto neměl stavební povolení vůbec vydat, dokud nebylo rozhodnuto o všech výjimkách a souhlasech orgánů ochrany přírody. Pokud stavební úřad pochybí a stavební povolení přesto vydá, je chybějící výjimka nepřekročitelnou překážkou pro zahájení stavby. Veřejný zájem na ochraně přírody má v tomto případě přednost před samotným rozhodnutím stavebního úřadu.

94. Z výše uvedeného vyplývá, že v předmětné věci vydal stavební úřad stavební povolení, resp. rozhodnutí o umístění stavby, aniž by měl podklady potřebné pro své rozhodnutí. Jak bylo uvedeno výše, stavební řízení a řízení o povolení výjimky představují paralelní řízení. Byla-li vedlejší účastnice stavebním povolením a zejména stanoviskem EIA ujišťována, že výjimku podle zákona č. 114/1992 Sb. pro realizaci svého záměru nepotřebuje, jde o chybný postup správního orgánu. Podle konstantní judikatury i právní praxe se při posuzování správního aktu vychází z tzv. presumpce správnosti správního aktu. Vedlejší účastnice by se však mohla domáhat náhrady škody představující náklady vynaložené v souvislosti s realizací plánovaného projektu stavby dvou VTE podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), avšak teprve poté, co by uvedené stavební povolení (které je nyní stále platné) bylo z důvodu nezákonnosti zrušeno [srov. však nález ze dne 9. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS

1774/08 (N 155/54 SbNU 17)]. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že ze spisového materiálu vyplývá, že vedlejší účastnice se obrátila na Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky ve věci „Wind Technology, a. s. – náhrada škody“. K žádosti ministerstva ve věci náhrady škody Obecní úřad Libouchec, stavební úřad přípisem ze dne 31. 5. 2010 č. j. 459/10 ministerstvu sdělil, že požadavek na náhradu škody z důvodu nemožnosti realizovat stavbu je oprávněný, avšak výši požadované náhrady škody nebyl úřad schopen posoudit (viz rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 10. 9. 2024 č. j. 59 C 131/2011-614, bod 33).

95. Správní rozhodnutí orgánů ochrany přírody neruší stále platné (pravomocné) stavební povolení, ale vytváří zákonnou překážku pro jeho realizaci, která je zcela v intencích zákona č. 114/1992 Sb. Činnost, k níž bylo vydáno stavební povolení, by totiž z důvodu absence pravomocného rozhodnutí o povolení výjimky ze zákonných zákazů mohla způsobit nedovolenou změnu obecně nebo zvláště chráněných částí přírody. Nemožnost realizovat posuzovaný projekt vedlejší účastnice tedy v předmětné věci byla dána již tím, že vedlejší účastnice nezískala od orgánu ochrany přírody povolení (výjimku) vyžadované stavebním zákonem (srov. obdobně usnesení ze dne 8. 9. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2183/20).

96. Vedlejší účastnice tedy nemůže tvrdit dobrou víru ve správnost stavebního povolení, neboť si byla plně vědoma nezbytnosti získání výjimky ze zákonného zákazu i negativního postoje Agentury ochrany přírody a krajiny ČR. Navíc si vedlejší účastnice musela být vědoma neúspěšnosti své žádosti, když tuto svoji žádost o výjimku vzala zpět. Vedlejší účastnice postupovala s plným vědomím právních a faktických omezení, a nemohla tak mít v tomto směru legitimní očekávání, že se jí podaří předmětnou stavbu uskutečnit. Vedlejší účastnici nevzniklo právo na náhradu za omezení vlastnického práva, neboť sama dobrovolně podstoupila riziko nemožnosti realizace svého podnikatelského záměru. Omezení vlastnického práva vedlejší účastnice přitom koresponduje s čl. 11 odst. 3 Listiny.

97. Z hlediska ústavnosti však nelze dovodit ani to, že by došlo ke střetu zájmu práva vedlejší účastnice na realizaci jejího podnikatelského záměru s veřejným zájmem na ochraně obecně nebo zvláště chráněných částí přírody. Ve smyslu čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny může být právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost omezeno podmínkami, omezeními, která stanoví zákon. Stejný princip vyplývající z čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny je ostatně zakotven v čl. 4 Listiny (srov. obdobně usnesení ze dne 28. 5. 2002 sp. zn. II. ÚS 142/02).

VI. Závěr

98. Ústavní soud uzavírá, že Nejvyšší soud se ve svém ústavní stížností napadeném rozhodnutí řádně nezabýval argumentací stěžovatelky obsaženou v jejím dovolání a nevypořádal se dostatečně se všemi jejími relevantními námitkami a ústavně konformním způsobem nevysvětlil, z jakých důvodů neshledal dovolání stěžovatelky přípustným. Nejvyšší soud své rozhodnutí o odmítnutí dovolání řádně neodůvodnil a toto rozhodnutí je tak nepřezkoumatelné. V důsledku uvedeného postupu Nejvyšší soud potvrdil rozhodnutí městského soudu založené na nesprávném právním posouzení věci.

99. S ohledem na výše uvedené dospěl Ústavní soud k závěru, že napadenými rozhodnutími obvodního soudu, městského soudu a Nejvyššího soudu došlo k porušení práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

100. Ústavní soud proto ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) uvedeného zákona napadená rozhodnutí zrušil (výrok II).

101. Úkolem obecných soudů bude předmětnou věc znovu rozhodnout při vázanosti právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy).

102. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 102
Prozatímní rozhodnutí jako nový institut rodinného práva a jeho přezkum Ústavním soudem
(sp. zn. II. ÚS 1124/26 ze dne 30. června 2026)

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění účinném od 1. ledna 2026, nadále umožňuje zatímní úpravu poměrů týkající se volby vzdělání (školy) dítěte. Paušální odmítání návrhů na vydání prozatímního rozhodnutí ve věci volby vzdělání (školy) dítěte jako návrhů zjevně bezdůvodných pouze z důvodu, že předjímají rozhodnutí ve věci samé, a bez věcného posouzení, zda je zatímní ochrany práv dítěte s ohledem na běh času a jeho nejlepší zájem skutečně třeba, porušuje právo účastníků řízení na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, právo dítěte, aby jeho nejlepší zájem byl předním hlediskem, a právo dítěte být slyšeno ve smyslu čl. 3 odst. 1 a čl. 12 Úmluvy o právech dítěte. Ani omezené trvání zatímní úpravy nebrání věcnému projednání návrhu na vydání prozatímního rozhodnutí o nahrazení souhlasu jednoho rodiče se změnou školského zařízení dítěte.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala, soudkyně zpravodajky Veroniky Křesťanové a soudce Martina Smolka o ústavní stížnosti stěžovatelky K. C. K., zastoupené Mgr. Markem Vojáčkem, advokátem, sídlem Na Florenci 2116/15, Praha 1 – Nové Město, a stěžovatele nezletilého V. K., zastoupeného JUDr. Janou Tomešovou, advokátkou, sídlem Žižkova třída 335/12, Písek, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 0 P 163/2016-1754 ze dne 20. února 2026, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníka řízení a S. K., zastoupeného JUDr. Veronikou Faltysovou, advokátkou, sídlem V Jámě 699/1, Praha 1 – Nové Město, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 0 P 163/2016-1754 ze dne 20. února 2026 bylo porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo nezletilého stěžovatele zaručené čl. 3 a 12 Úmluvy o právech dítěte.

II. Návrh na zrušení tohoto usnesení se zamítá.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. Dnem 1. ledna 2026 nabyla účinnosti procesní právní úprava, podle které se poměry nezletilého dítěte zatímně neupravují předběžným opatřením [§ 74 a násl., popř. § 102 odst. 1 a 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „občanský soudní řád“) vždy ve spojení s § 1 odst. 3 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „zákon o zvláštních řízeních soudních“)], ale prozatímním rozhodnutím (§ 465a a násl. zákona o zvláštních řízeních soudních). Proti rozhodnutí o návrhu na vydání prozatímního rozhodnutí není odvolání přípustné. Tomu, kdo se takovým rozhodnutím cítí dotčen na svých právech,

právní řád neposkytuje před ústavní stížností žádné procesní prostředky k ochraně jeho práv. Prvním (a jediným) kdo rozhodnutí soudu prvního stupně posuzuje, je Ústavní soud. Ač v jiných věcech lze absenci přípustnosti odvolání často vnímat jako znak bagatelnosti rozhodované věci, u prozatímních rozhodnutí to nelze bez dalšího předjímat. Je zřejmé, že zákonodárce zde nepřípustností odvolání sledoval jiný smysl a účel.

2. Ústavní soud nemá důvod opouštět testování rozhodnutí o návrhu na vydání prozatímního rozhodnutí tzv. omezeným testem ústavnosti, jak doposud činil ve vztahu k rozhodnutím o návrhu na nařízení předběžného opatření. Okolnost absence odvolání ve spojení s podstatou řízení (řešení otázky zájmu dítěte, aby do jeho poměrů bylo zatímně zasaženo) může – zejména v počátcích aplikace nové právní úpravy – generovat ústavní stížnosti, které svým významem mohou i podstatně přesahovat vlastní zájmy stěžovatele.

3. V tomto nálezu se tak Ústavní soud zabývá otázkou, zda obecný soud smí k návrhu jednoho z rodičů vydat prozatímní rozhodnutí, jímž nahradí souhlas druhého rodiče s přihlášením, respektive jako zde přestupem dítěte do vybrané školy (s podáním takové žádosti), nebo takové rozhodnutí vydat nesmí a návrh musí z podstaty věci vždy posoudit jako zjevně bezúspěšné uplatňování práva a odmítnout ho, jak učinil obecný soud v posuzované věci.

4. Ústavní soud dospívá k závěru, že obecný soud takové prozatímní rozhodnutí vydat smí, a pokud návrh na jeho vydání odmítne jako zjevně bezúspěšné uplatňování práva z podstaty samé tak jako v posuzované věci, dopustí se svévole a poruší ústavně zaručená práva dotčených osob.

II. Skutkové okolnosti a obsah napadených rozhodnutí

5. Stěžovatelka (matka) a vedlejší účastník (otec) jsou rodiči nezletilého stěžovatele (chlapec) a dvojčat, kterým je dvanáct let. Chlapci bylo v březnu patnáct let a chodí do kvarty osmiletého gymnázia.

6. Rodiče o všechny tři děti pečují formálně v rovnoměrném střídavém režimu podle rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 0 P 163/2016-246 ze dne 14. června 2018, ve znění rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 68 Co 327/2018-290 ze dne 3. prosince 2018 (předchozí rozsudek o péči). Otec žije v X, matka žije v Y a v týdnu své péče o děti žije po většinu týdne v X.

7. Matka se obrací na opatrovnické soudy opakovaně. V roce 2020 podala návrh na změnu předchozího rozsudku o péči. Jak obvodní soud, tak městský soud návrhy matky na změnu poměrů v roce 2021 zamítly. Následně o poměrech chlapce rozhodl obvodní soud usnesením ze dne 31. března 2022 na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí při Úřadu městské části Praha 6 (dále jen „OSPOD“), jelikož chlapec odmítal nastavený režim péče a utekl z domova. Usnesením nařídil na dobu tří měsíců od jeho vykonatelnosti předběžné opatření, jímž předal chlapce do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen „ZDVOP“).

8. Veřejný ochránce práv šetřil výkon kolizního opatrovnictví OSPOD. Vytkl mu, že nehovořil s chlapcem ani před, ani po vydání rozhodnutí soudů o úpravě péče o něj v roce 2021, neprojednal s chlapcem jeho opakované výhrady k péči otce, jeho útěky z domova, či obsah dopisů postoupených školou. Rovněž mu vytkl, že nehovořil s chlapcem v březnu 2022 předtím, než OSPOD podal návrh na jeho umístění do ZDVOP.

9. Dne 17. července 2025 podala matka návrh na zahájení řízení o péči a výživě a řízení o podstatných záležitostech, na kterých se rodiče nemohou dohodnout (bydliště, určení školy) ve vztahu ke všem třem dětem. V návrhu matka uvedla, že od září 2024 o chlapce fakticky pečuje ve větším rozsahu než otec a chlapec se s otcem vídá každý druhý víkend od pátku do neděle.

10. Dne 17. února 2026 podala matka návrh na vydání prozatímního rozhodnutí následujícího znění:

> Určuje se, že otec bude o nezletilého V. pečovat vždy každý lichý kalendářní víkend, a to od pátku od 19 hodin do neděle do 16 hodin, kdy místem předání bude autobusové nádraží v X. Ve zbylém rozsahu bude o nezletilého V. pečovat matka.
>
> Nahrazuje se souhlas otce s podáním žádosti nezletilého V., o přestup na gymnázium se sídlem Z s účinností od 1. 3. 2026. *In eventum* určuje se, že školským zařízením nezletilého V. je s účinností od 1. 3. 2026 gymnázium Z.
>
> Toto prozatímní rozhodnutí se ve výroku I stanovuje na dobu tří měsíců od jeho vykonatelnosti.

Návrh na nahrazení souhlasu odůvodnila tím, že chlapec si sám školu vybral, přeje si na zvolenou školu přestoupit, a náhodně se uvolnilo místo. Žádost o přestup je však nutné podat do 28. února 2026 a místo od září 2026 nelze zaručit s ohledem na omezené kapacity. Dále uvedla, že péče otce se dnů školní docházky nedotýká. Otec s podáním žádosti nesouhlasil.

11. Okresní soud napadeným usnesením návrh matky na nahrazení souhlasu odmítl. Opřel se o § 465d odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních a konstatoval, že návrh je nutno považovat za zjevně bezúspěšné uplatňování práva, neboť se matka svým podáním domáhá přijetí rozhodnutí konečného. Vyhověl-li by jejímu návrhu, další vedení řízení ve věci samé by již postrádalo jakýkoli smysl.

12. Následně dne 13. května 2026 vyhlásil obvodní soud rozsudek ve věci samé. Zamítl návrh na udělení souhlasu za otce s přestupem chlapce na gymnázium Z a změnou bydliště chlapce do Y. Chlapce svěřil do péče rodičů tak, že v péči otce je každý lichý týden od pátku 15.00 hodin do neděle 18.00 hodin.

III. Argumentace stěžovatelů

13. Matka i syn se domáhají zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí. Tvrdí, že jím soud porušil jejich základní práva zaručená v čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a dále že porušil základní práva chlapce podle čl. 3 a 12 Úmluvy o právech dítěte.

14. Zásah do práva na soudní ochranu spatřují oba stěžovatelé v tom, že obvodní soud návrh odmítl kvůli předjímání rozhodnutí ve věci samé jako zjevně bezúspěšné uplatňování práva. Právní úprava prozatímních rozhodnutí ve smyslu § 465a a násl. zákona o zvláštních řízeních soudních však tento výklad (předjímání konečného rozhodnutí) výslovně nepřipouští a účelem jejího přijetí bylo jej přímo vyloučit. Obvodní soud tak obešel obsah, smysl i účel nové právní úpravy a použil ji zcela svévolně. Oba stěžovatelé spatřují značné podobnosti se skutkovým stavem ve věci rozhodnuté nálezem sp. zn. II. ÚS 1626/22 ze dne 15. srpna 2022 (N 102/113 SbNU 184), v němž Ústavní soud připustil prozatímní úpravu při nahrazování souhlasu rodiče s přihlášením dítěte do zvoleného školského zařízení.

15. Stěžovatelé dále tvrdí, že nebyly naplněny znaky svévolného a bezúspěšného uplatňování práva tak, jak je chápe praxe a judikatura. Matka dodává, že šlo o první návrh na prozatímní rozhodnutí, který v řízení podala, nešlo tedy o opakovaný návrh, v návrhu objasnila časové souvislosti. Současně od podání návrhu v červenci nebylo nařízeno ani jedno jednání k projednání věci samé. Uzavírá, že napadené usnesení vytvořilo stav, že může být meritorní řešení pro chlapce zcela zbytečné – i v případě vyhovění návrhu, škola už místo mít nemusí, a chlapec tak nebude mít kam nastoupit. A to i přesto, že na změně dosavadní školy se shodli oba rodiče. Tím obvodní soud upřel stěžovatelům právo obrátit se na soud, a tedy zasáhl do jejich práva na respektování soukromého a rodinného života v situaci, za níž bylo vzhledem k času nezbytně nutné docházku chlapci garantovat.

16. Konečně obvodní soud nijak neposuzoval nejlepší zájem chlapce ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte a nezjišťoval ani jeho názor v rozporu s čl. 12 Úmluvy o právech

dítěte, ač chlapci bylo téměř patnáct let a školský zákon vyžaduje souhlas dítěte k přijetí ke vzdělávání na střední škole.

IV. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Obě ústavní stížnosti byly podány včas a jsou přípustné – stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv [§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)]. Ústavní soud je k jejich projednání příslušný.

18. Ústavní stížnost matky je podaná oprávněnou stěžovatelkou, která je řádně zastoupena (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

19. Komplikovanější situace je u chlapce, který není plně svéprávný a je s rodiči, jež jsou jeho zákonnými zástupci, v – potenciálním – střetu zájmů. Chlapec v takovém případě musí mít opatrovníka, případně musí být zastupován na základě plné moci, která splňuje podmínky pro řízení před Ústavním soudem.

20. Ústavní soud se proto zabýval tím, zda chlapci má jmenovat pro řízení o ústavní stížnosti opatrovníka, nebo zda bude respektovat to, že stěžovatel zmocnil advokáta pro podání ústavní stížnosti proti napadenému rozhodnutí a řízení o ní. Již dříve Ústavní soud poznamenal, že podání ústavní stížnosti samotným dítětem není vyloučeno, dosáhlo-li již takové rozumové a citové vyspělosti, že je schopno se samostatně vyjadřovat k předmětu řízení, a tedy i podat ústavní stížnost svým jménem (viz usnesení sp. zn. I. ÚS 1629/16 ze dne 2. srpna 2016, bod 10, sp. zn. I. ÚS 2393/23 ze dne 27. září 2023, bod 11). Stěžovatel, narozený v roce XXXX, udělil plnou moc advokátce po dovršení věku 15 let. V souzené věci je kromě toho specifické, že OSPOD chlapce zastupoval již v předchozích řízeních týkajících se úpravy poměrů stěžovatele, a veřejný ochránce práv shledal pochybení OSPOD při výkonu kolizního opatrovnictví včetně zajištění participačních práv stěžovatele. V řízení ve věci samé zahájeném 17. července 2025 podala proti jmenování OSPOD jako opatrovníka dětí matka odvolání. Městský soud jmenování OSPOD potvrdil až rozhodnutím ze dne 18. února 2026. Chlapec zaslal vyjádření k návrhu matky na vydání prozatímního rozhodnutí prostřednictvím jím zvolené advokátky dne 20. února 2026.

21. Stížnost chlapce a matky je navíc obsahově totožná. Ve věcech týkajících se dětí je vždy předním hlediskem nejlepší zájem dítěte (viz čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Ten je Ústavním soudem zvažován i na půdorysu ústavní stížnosti podané jedním z rodičů, tedy nejen tehdy, kdy stěžovatelem je samo dítě, ale i tehdy, je-li jím jen jeden z rodičů. V obou případech bude Ústavní soud zkoumat, co je v nejlepším zájmu dítěte. S ohledem na výše uvedené specifické okolnosti věci Ústavní soud proto ponechal zastoupení chlapce jím zvolenou advokátkou. Nikdo z těch, kdo se řízení účastní, proti takovému zastoupení ani neuplatnil žádné námitky.

V. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika

22. Obvodní soud odkázal na odůvodnění a doplnil, že vyhověl-li by návrhu, řízení v meritu věci by postrádalo smysl. A to zaprvé proto, že ve školním roce 2026/2027 by nemohl chlapec být zapsán zpětně ke studiu na současné gymnázium, neboť jako výběrová škola má omezenou kapacitu. A zadruhé pro zákonem omezené trvání prozatímního rozhodnutí (§ 465g odst. 3 zákona o zvláštních řízeních soudních). Připustil, že prozatímní rozhodnutí může poměry stěžovatele upravit způsobem shodným s úpravou přijatou ve věci samé. Je to možné u úpravy péče nebo placení výživného, u nichž lze po zániku prozatímní úpravy přejít na režim stanovený soudním rozhodnutím, případně dohodou rodičů. Naopak to v žádném případě nelze u souhlasu s přestupem na jinou výběrovou školu, jinými slovy, ve věci, v níž by byla prozatímním rozhodnutím věc fakticky vyřešena dlouhodobě či dokonce trvale. Již z obsahu návrhu tudíž plynulo, že mu soud nebude moci vyhovět a šlo o zjevně bezúspěšné uplatňování

práva. Závěrem obvodní soud upozornil, že ve věci samé rozhodl rozsudkem vyhlášeným 13. května 2026.

23. Otec má za to, že napadené usnesení nelze hodnotit izolovaně od dříve podaného návrhu matky týkajícího se všech oblastí života dětí (určení bydliště, určení školského zařízení pro všechny tři děti). Návrh na vydání prozatímního rozhodnutí byl faktickým pokusem předjímat výsledek řízení ve věci samé. Všichni účastníci byli podrobně informováni o vzájemných stanoviscích i přání chlapce. Domnívá se, že obvodní soud správně dovodil, že vyhovění návrhu pouze jednoho ze tří dětí by konečně ovlivnilo i sourozence ve všech oblastech rozhodování a další řízení ve věci by postrádalo smysl. Uzavírá, že obvodní soud zabránil faktickému předčasnému rozhodnutí o věci samé, což by bylo v rozporu se zájmy sourozenců. Pro úplnost dodává, že nejde o nově vzniklou situaci, ale o dlouhodobě se opakující snahu matky měnit školní a výchovné prostředí dětí podle svých aktuálních představ. Kromě toho matka den po vyhlášení rozsudku vzala návrh na určení bydliště zpět a navrhla zrušení vyhlášeného rozsudku a zastavení řízení o tomto návrhu.

24. Matka v replice nesouhlasí s tím, že by nahrazení souhlasu otce s žádostí o přestup limitovalo rozhodnutí, kam chlapec v září 2026 nastoupí ke studiu, ba dokonce zda bude střední školu studovat. Argument o nemožnosti návratu do stávající školy chlapce není ničím podložený. Předně upozorňuje, že závěr, že nelze o přestupu na jinou výběrovou školu rozhodnout prozatímním rozhodnutím, je v přímém rozporu jak s právní úpravou, tak judikaturou Ústavního soudu. Opakuje argumenty uvedené již v ústavní stížnosti, neboť se uplatní i na vyjádření obvodního soudu k ústavním stížnostem. K názoru chlapce na volbu školy, a způsob, jakým s ním soud pracoval, poukazuje na odůvodnění rozsudku ve věci samé, které je podle ní vnitřně rozporné.

25. Chlapec v replice ocenil, že obvodní soud v řízení ve věci samé postupoval efektivně a rozhodl od jmenování opatrovníka do tří měsíců, ač předtím kvůli jmenování opatrovníka k průtahům docházelo. Zopakoval, že odmítnutí bylo zcela nedůvodné, obvodní soud se měl věcí věcně zabývat a případné zamítavé rozhodnutí odůvodnit. Upozornil, že cílem návrhu bylo toliko zajištění možnosti do zvolené školy nastoupit, nikoli dosažení trvalého stavu. Odmítnutím návrhu obvodní soud vytvořil situaci, při níž mohl být zmařen účel řízení, a zájem chlapce vůbec nevzal v potaz. K otcově vyjádření poznamenal, že otec popírá právo chlapce podílet se na rozhodování o studiu na střední škole. Přitom chlapcova volba školy nemá žádný vliv na režim péče otce, a otec pouze činí vše pro to, aby chlapce silou udržel v X, což neblaze ovlivňuje jejich vztah.

26. Ústavní soud nenařídil ústní jednání, neboť od jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

VI. a) Obecná východiska

27. Právní úprava nově (s účinností od 1. ledna 2026) v § 465a a násl. zákona o zvláštních řízeních soudních u prozatímních rozhodnutí vychází z toho, že poměry dítěte mají být s ohledem na důsledné zajištění procesních práv všech účastníků řízení upravovány zásadně meritorně. Dočasná úprava je vždy určitou výjimkou z pravidla, která se uplatní pouze v nezbytných případech – je-li zde naléhavá potřeba upravit poměry před rozhodnutím ve věci samé. I když platí, že na předběžnou a prozatímní úpravu poměrů dítěte se procesně nepoužijí ustanovení občanského soudního řádu o předběžném opatření (viz § 465j zákona o zvláštních řízeních soudních), lze při posuzování ústavnosti v poměrech řízení o ústavní stížnosti vyjít z ustálené judikatury vztahující se právě k předběžným opatřením (srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 766/26 ze dne 29. dubna 2026). Podle ní se Ústavní soud zpravidla necítí být oprávněn zasahovat do rozhodnutí o předběžných opatřeních – zkoumání vlastních podmínek pro nařízení

či zrušení předběžného opatření, které závisí na konkrétních okolnostech věci, přísluší výhradně opatrovnickému soudu. Obdobně to platí i pro prozatímní rozhodnutí. V obou případech jde o rozhodnutí, která představují pouze přechodné řešení situace a zasahují do práv a povinností účastníků nikoli konečným způsobem. Zároveň však platí, že i rozhodnutí o návrhu na nařízení předběžného opatření (na vydání prozatímního rozhodnutí o úpravě poměrů) je za určitých okolností způsobilé zasáhnout do základních práv a svobod účastníků řízení a lze je podrobit ústavněprávnímu přezkumu [srov. nález sp. zn. III. ÚS 52/13 ze dne 8. srpna 2013 (N 144/70 SbNU 347)] v rámci tzv. omezeného testu ústavnosti. Ústavní soud přitom pouze zkoumá, zda takové rozhodnutí mělo zákonný podklad, bylo vydáno příslušným orgánem a není projevem svévole, která – aby odůvodnila kasační zásah – by musela být na první pohled zjevná a intenzivní [např. nález sp. zn. II. ÚS 221/98 ze dne 10. listopadu 1999 (N 158/16 SbNU 171) či usnesení sp. zn. I. ÚS 389/23 ze dne 18. dubna 2023, sp. zn. IV. ÚS 3262/22 ze dne 6. prosince 2022 a mnohá další]. Důvodem pro kasační zásah Ústavního soudu je také flagrantní porušení zásad spravedlivého procesu.

28. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu (případně u jiného orgánu). Podmínkou ovšem je, že se tak musí stát „stanoveným postupem“. Jakými konkrétními způsoby se lze svého práva u soudu domáhat, již stanoví procesní předpisy podústavního práva (čl. 36 odst. 4 Listiny). Pod pojmem „stanovený postup“ je nutné v nejširším smyslu rozumět situace, kdy zákonodárce vytvoří určitý „typus“ (procesní institut), v němž komplexně upraví způsob, jakým se lze domáhat ochrany práv. V nejširším slova smyslu jde o vymezení „procesního řečiště“, v němž se celá ochrana odehrává. Poskytování ochrany v tomto zákonem stanoveném „řečišti“ je souladné s právem na spravedlivý proces tehdy, pokud ve skutečnosti neznemožní domoci se této ochrany (WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. Listina základních práv a svobod: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2026–6–8]. ASPI_ID KO2_1993CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X).

29. Z práva na soudní a jinou právní ochranu tedy plyne jen garance určitého postupu či procesu (cesty), nikoliv garance výsledku, který by se jevil tomu kterému účastníkovi jako vhodný či spravedlivý. Právo na přístup k soudní a jiné právní ochraně se nevyčerpává pouhým předložením věci k rozhodnutí. Obsahuje také – po řádném průběhu řízení – právo na meritorní rozhodnutí o předložené věci [nález sp. zn. Pl. ÚS 41/17 ze dne 27. 11. 2018 (N 189/91 SbNU 329; 16/2019 Sb.), bod 48] {HUSSEINI, Faisal, KOPA, Martin. Čl. 36 [Právo na soudní a jinou právní ochranu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 24. Dostupné na beck-online.cz.}. Jsou-li v konkrétním případě splněny podmínky pro projednání určitého návrhu a rozhodnutí o něm, je povinností soudu odpovídající uvedenému základnímu právu, aby k projednání tohoto návrhu přistoupil a ve věci rozhodl. Proto dodrží-li jednotlivec zákonem stanovené požadavky, avšak soudy přesto odmítnou o jeho právu rozhodnout, poruší tím jeho základní právo na přístup k soudu a dopustí se ústavně nepřípustného odepření spravedlnosti – *denegatio iustitiae* [srov. nález sp. zn. II. ÚS 470/22 ze dne 27. března 2024 (N 58/123 SbNU 155), bod 20].

30. Jde-li o výklad a aplikaci předpisů obecného práva, o což v dané věci šlo výlučně, lze je hodnotit za protiústavní, jestliže nepřípustně postihují některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo jsou výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. jenž odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů (a představují tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně jsou v extrémním rozporu s požadavky věcně přiléhavého a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti („přepjatého formalismu“) [nález sp. zn. Pl. ÚS 85/06 ze dne 25. září 2007 (N 148/46 SbNU 471)].

VI. b) Použití východisek na posuzovanou věc

31. Ústavní soud se proto zabýval tím, zda v intencích práva na soudní ochranu může být zjevně bezdůvodným návrhem v řízeních o úpravu poměrů k dětem takový návrh na zatímní úpravu, který by – bylo-li by mu vyhověno – znamenal předjímání rozhodnutí ve věci samé.

32. Často je v praxi tvrzeno, že předběžné opatření nesmí předjímat či předbíhat věc samu. Klade se však otázka, co to vlastně znamená, resp. v jakém směru a míře takový požadavek platí, či zda lze ve všech případech takovému požadavku vyhovět [HRNČIŘÍK, Vít. 12. Předbíhání a předjímání věci samé (čl. 121–122). In: HRNČIŘÍK, Vít. Předběžná opatření v civilním řízení. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 70, marg. č. 41]. Rovněž Ústavní soud nezřídka v judikatuře upozorňuje, že předběžným opatřením není prejudikován konečný výsledek sporu, ale zajišťuje se jím, aby konečné rozhodnutí mohlo mít vůbec reálný význam [nálezy sp. zn. IV. ÚS 189/01 ze dne 21. 11. 2001 (N 178/24 SbNU 327), sp. zn. II. ÚS 221/98]. To však neplatí plně ve vztahu ke všem typům předběžných opatření týkajících se péče soudu o nezletilé, neboť do značné míry ovlivňují rozhodnutí ve věci samé.

33. Již za předchozí právní úpravy (do 31. prosince 2025) běžně obecné soudy nařizovaly předběžná opatření o nahrazení souhlasu jednoho rodiče s docházkou dítěte do vybraného předškolního nebo školského zařízení (tj. vyhovovaly požadavkům účastníků řízení). Judikatura Ústavního soudu předběžné opatření, jímž obecné soudy upraví, do které školy mají děti zatímně docházet, připouštěla [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 1626/22 ze dne 15. srpna 2022, sp. zn. IV. ÚS 3749/17 ze dne 9. ledna 2018 (N 3/88 SbNU 55), bod 27, nebo usnesení sp. zn. III. ÚS 2901/25 ze dne 8. ledna 2026, sp. zn. IV. ÚS 2642/23 ze dne 12. února 2025, sp. zn. III. ÚS 754/23 ze dne 18. července 2023, sp. zn. II. ÚS 1381/23 ze dne 27. června 2023 a další]. Ani praxe nevylučovala postup nahrazení souhlasu jednoho z rodičů ve vztahu ke vzdělání dítěte předběžným opatřením (např. Spor rodičů o volbu školy dítěte, Rodinné listy, 5/2016, s. 39, či ve vztahu k povinnosti složit jistotu při podání návrhu na předběžné opatření týkající se rozhodování o školském zařízení srov. ŠÍNOVÁ, Renáta. Obtíže s výkladem některých ustanovení z. ř. s. v praxi. Bulletin advokacie, 2023, č. 3, s. 27–33). Lze tedy uzavřít, že takové návrhy mohly být za určitých okolností oprávněné. Jinak řečeno, nebyly samy o sobě (vždy) zjevně bezúspěšným uplatňováním práva.

34. Ve vztahu k prozatímním rozhodnutím není žádný důvod toto východisko korigovat.

35. Podle důvodové zprávy k zákonu č. 268/2025 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, který úpravu zatímních rozhodnutí přinesl, má jít o zjevně bezdůvodný návrh ve vztahu k prozatímním rozhodnutím tehdy, míjí-li se zcela s podstatou věci. V přehledné tabulce upřesňuje, v jakých druzích řízení má být možné prozatímní rozhodnutí vydávat. Z přehledu je patrné, že použití prozatímních rozhodnutí nemá být podle zákonodárce možné v řízeních s nevratnými či stěží vratnými (silnými) důsledky (zdraví, opatrovnictví pro právní jednání a správu jmění dítěte, péče mimo širší rodinu včetně ústavní výchovy a osvojení, určení data narození, jména a příjmení atd.), tedy tam, kde důsledky jsou natolik intenzivní, že se pro ně prozatímní rozhodnutí z povahy věci nehodí. Volba školského zařízení takovou situací nebyla a není a opatrovnický soud může i ohledně této významné záležitosti, na níž se rodiče nemohou dohodnout, rozhodnout zatímně. Aktuálně platná a účinná úprava nadále umožňuje zatímní úpravu poměrů týkající se volby vzdělání (školy) dítěte.

36. Lapidárně řečeno: nemíjelo-li se s podstatou věci samo o sobě nařízení předběžného opatření týkající se volby školského zařízení dítěte, nemíjí se samo o sobě ani u zatímního rozhodnutí. Obvodní soud ale přesně tento kategorický závěr učinil.

37. Pro vydání prozatímního opatření stačí rozhodné okolnosti osvědčit. V řízení ve věci samé po komplexním dokazování a důkladném zjištění skutkového stavu může soud rozhodnout jinak a pro dítě to bude znamenat návrat do původního školského zařízení, ba

dokonce nástup do jiného školského zařízení. Ale také může rozhodnout stejně a dítě může být v zařízení mu lépe vyhovujícím déle. Nic ale nebrání ani tomu, odpovídá-li to okolnostem případu, aby byla úprava poměrů ve výroku ve věci samé shodná s úpravou poměrů prozatímním rozhodnutím, i když tato úprava bude mít vždy jen časově omezenou dobu svého trvání (srov. § 465f zákona o zvláštních řízeních soudních, jímž se má prolomit zásada zákazu předjímání budoucí úpravy). Prozatímní rozhodnutí má řešit situaci, kdy je v zájmu nezletilého dítěte, aby bylo do jeho poměrů zasaženo. Soud tedy nemůže přistoupit k přijetí prozatímního rozhodnutí bez dalšího, ale měl by vážit jednotlivé možnosti postupu ve věci a vydání prozatímního rozhodnutí by mělo být až poslední možností, je-li naplněna potřeba prozatímního zásahu do poměrů dítěte (viz důvodová zpráva). Tento postup však předpokládá, že se soud bude návrhem na vydání prozatímního rozhodnutí věcně zabývat (jsou-li splněny formální náležitosti návrhu), nikoli že jej odmítne.

38. Ústavní soud musí odmítnout argument obvodního soudu, že z povahy věci nelze o nahrazení souhlasu jednoho z rodičů s podáním žádosti o přestup dítěte do vybrané školy rozhodnout prozatímním rozhodnutím. Tento výklad neodpovídá mj. ani úmyslu zákonodárce (viz výše), ani smyslu a účelu právní úpravy. Náhledem obvodního soudu by se nepřípustně omezila možnost vydávat rozhodnutí za situací, za nichž je naléhavá potřeba ochrany práv dítěte, tj. pružně reagovat na to, jak život plyne a jaké životní výzvy mohou v životě dítěte nastat. Příkladmo v situacích, jimiž se Ústavní soud ve vztahu k předběžným opatřením již zabýval, to tedy může být tehdy, když stávající školské zařízení není pro dítě dále vhodné (usnesení sp. zn. IV. ÚS 534/25 ze dne 10. 6. 2025), docházka je spojena s nepřiměřenými obtížemi v podobě dlouhé dojezdnosti (usnesení sp. zn. III. ÚS 754/23, sp. zn. II. ÚS 1381/23), je-li třeba přechodu z individuálního vzdělávání na prezenční studium (usnesení sp. zn. III. ÚS 2911/21 ze dne 28. 2. 2022) z důvodu na straně rodiče (nález sp. zn. II. ÚS 1626/22). Rovněž je představitelné, že by potřeba zatímní úpravy mohla vyvstat v případě nutnosti přestupu ze soukromé školy na školu státní, ze zdravotních důvodů na straně dítěte, z důvodu šikany atp.

39. Ani omezené trvání zatímní úpravy nebrání projednání návrhu na vydání prozatímního rozhodnutí o nahrazení souhlasu jednoho rodiče se změnou školského zařízení. Zaprvé proto, že prozatímní rozhodnutí lze prodloužit (§ 465g odst. 3 zákona o zvláštních řízeních soudních) při naplnění podmínek § 460 zákona o zvláštních řízeních soudních, a zadruhé s ohledem na požadavek projednání věci samé s nejvyšším urychlením ve smyslu § 471 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních. Ostatně obvodní soud skutečně po konečném rozhodnutí o jmenování opatrovníka ve věci jednal urychleně a rozhodnutí ve věci samé vydal dokonce do tří měsíců od podání návrhu na vydání prozatímního rozhodnutí. Konečně třetím možným způsobem, jak pracovat s omezeným trváním prozatímního rozhodnutí, je předběžná vykonatelnost výroku týkající se volby školy při vydání rozsudku nalézacího soudu.

40. Obvodní soud i otec ve svých vyjádřeních poukazují na dopady, které by měly vyhovění návrhu na poměry chlapce. Z toho vyvozují, že jde o zjevně bezúspěšné uplatňování práva. V argumentaci však směšují konkrétní skutkové okolnosti s chybnými (viz výše) procesními důvody (že nahradit souhlas prozatímně nelze z povahy věci nikdy). Jejich námitky tak směřují k věcnému posouzení (které může vést k zamítnutí návrhu), nikoli k důvodům pro jeho odmítnutí. Ačkoliv tato argumentace soudu jde mimo vlastní rozhodovací důvody, je vhodné se jí podrobněji zabývat právě proto, aby se napravilo toto zásadní směšování procesních aspektů řízení s věcným posouzením a projednáním návrhu.

41. Situace nestojí tak, že na jedné straně je zjevně bezúspěšný návrh a na druhé jen vyhovění návrhu. Návrh může být i zamítnut.

42. Projednání návrhu na vydání prozatímního rozhodnutí tedy automaticky neznamená vyhovění návrhu, ale poskytnutí prostoru (§ 465b odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních) pro to, aby mohli účastníci vyjádřit své stanovisko a důvody pro něj a proti němu – ať po svolání

jiného soudního roku, po projednání věci na nadcházejícím jednání nebo na základě písemných vyjádření účastníků (srov. § 465d odst. 3 zákona o zvláštních řízeních soudních) – a soud tak získal podklady pro rozhodnutí. Bude-li pak mít za to, že je vhodné poměry zatímně upravit, vydá prozatímní rozhodnutí. Neshledá-li návrh s ohledem na nejlepší zájem dítěte důvodným, zamítne jej.

43. Argumentuje-li otec, že soudu byla dlouhodobá konfliktní situace známa a že všichni účastníci byli podrobně informováni o vzájemných stanoviscích, přání chlapce a vlivu na sourozence, nevypovídá to nic o tom, že obvodní soud měl návrh odmítnout a neměl jej věcně projednat. Svědčí to jen o tom, že soud mohl díky znalostem rodinných poměrů věcně rozhodnout o návrhu na zatímní úpravu v krátké době.

44. Věcné projednání návrhu poskytuje prostor pro vyjádření účastníků řízení, v němž se projevují zásady rovnosti zbraní a slyšení „druhé“ strany, je stěžejní pro ochranu práva dítěte být slyšeno, tedy moci sdělit své přání a postoj, participovat na řízení.

45. V posuzované věci dokonce chlapec sám zaslal soudu dva dny po podání návrhu matky na vydání prozatímního rozhodnutí (a v den vydání odmítavého usnesení) své vyjádření k návrhu matky, jak s ním výslovně počítá § 465b odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních, a shrnul v něm důvody, proč chce chodit do vybrané školy v Z. Obvodní soud – vzhledem k zvolenému postupu – ani k tomuto písemnému vyjádření chlapce nijak nepřihlédl, názorem chlapce se nezabýval.

46. Názor mladého člověka nelze v intencích čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte v žádném řízení před obecnými soudy, které se týká rozhodování o jeho životě, pominout (srov. nález sp. zn. II. ÚS 1626/22 ze dne 15. srpna 2022, bod 63). O to významnější pak je, čím je dítě starší. V souzené věci je klíčovým i charakter řízení, poněvadž nahrazení souhlasu jednoho z rodičů v záležitostech pro dítě významných je možné pouze k návrhu jednoho z rodičů (srov. § 877 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dále SVOBODA, Karel. 1.1 [K výhradně návrhovým řízením]. In: SVOBODA, Karel. Nesporná řízení II. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 10, marg. č. 4.). Ač jde o vzdělání dítěte, zákonnou cestou, jak může dítě změnit vzdělávací instituci podle vlastních preferencí proti nesouhlasu jednoho z rodičů, je tedy návrh druhého z rodičů, ať již ve věci samé nebo na vydání prozatímního rozhodnutí. Teprve v rámci zahájeného řízení k návrhu rodiče získává dítě procesní příležitost sdělit soudu svůj postoj ke změně školy.

47. V posuzované věci bylo řízení o vydání prozatímního rozhodnutí příležitostí, jak se seznámit s aktuálním názorem chlapce, ve věci samé do té doby totiž neproběhlo ani první jednání ve věci. O to významnější byla vzhledem k rodinné historii a složitosti věci participace chlapce, a v situaci, kdy soud mohl dát najevo, že názor chlapce je relevantní a bere jej v potaz, jej – až necitlivě – přehlížel.

VII. Závěr

48. Ústavní soud si je vědom toho, že procesní úprava umožňuje soudu odmítnout návrh na vydání zatímního rozhodnutí, jde-li o zjevně bezúspěšné uplatňování práva, v posuzované věci však o takovou situaci nešlo. Odmítnutím návrhu matky proto obvodní soud odepřel stěžovatelům právo na přístup k soudu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, zasáhl do práva chlapce být slyšen podle čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, a zamezil tak posouzení a uplatnění nejlepšího zájmu dítěte jako předního hlediska při každém rozhodnutí, které se týká dítěte, ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte.

49. Paušálním odmítáním návrhů na vydání prozatímního rozhodnutí týkajících se volby vzdělání (školy) dítěte jako návrhů zjevně bezdůvodných pouze z důvodu předjímání rozhodnutí ve věci samé a bez věcného posouzení, zda je skutečně zatímní ochrany práv dítěte s ohledem na běh času třeba, by byla vyprázdněna ochrana (nejen participačních) práv dítěte

a zohlednění jeho nejlepšího zájmu. Proto je třeba takový postup obecných soudů považovat za rozporný s ústavně zaručenými právy účastníků řízení.

50. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl v rozsahu požadavku na konstatování porušení ústavně zaručených práv, neboť shledal, že napadeným usnesením obvodního soudu bylo porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 3 a 12 Úmluvy o právech dítěte.

51. Návrh matky na vydání prozatímního rozhodnutí směřoval na přestup chlapce na gymnázium Z od 1. března 2026 a místo mělo být zajištěno pouze do konce února 2026. Vzhledem k uvedenému se Ústavní soud omezil pouze na konstatování zásahu do základních práv stěžovatelů napadeným rozhodnutím, ale návrh na zrušení napadeného rozhodnutí podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl. Pokud by napadené rozhodnutí zrušil, nemohlo by návrhu matky být už vyhověno. Současně již uběhla doba, po níž stěžovatelka nemohla podat další návrh na vydání prozatímního rozhodnutí, a navíc obvodní soud rozhodl meritorním rozsudkem o zamítnutí návrhu na nahrazení souhlasu otce s přestupem chlapce. Stěžovatelům tak vyvstala možnost uplatnit svá případná nesouhlasná stanoviska prostřednictvím řádného opravného prostředku v řízení o věci samé.

II. Usnesení

Usn. č. 4
Požadavek napadat před Ústavním soudem přímo rozhodnutí dozorového státního zástupce o stížnosti proti zahájení trestního stíhání
(sp. zn. Pl. ÚS 7/26 ze dne 10. června 2026; 101/2026 Sb.)

I. Pokud obviněný, který neúspěšně podal stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání, tvrdí, že rozhodnutí dozorového státního zástupce o této stížnosti (§ 160 odst. 7 trestního řádu) porušuje jeho ústavně zaručená práva, musí proti tomuto rozhodnutí podat ústavní stížnost ve lhůtě dvou měsíců od doručení rozhodnutí dozorového státního zástupce (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů).

II. Podnět k výkonu dohledu (§ 12d zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů) není procesním prostředkem ochrany práv obviněných ve věcech zahájení trestního stíhání. Případné podání podnětu k výkonu dohledu nemá žádný dopad na běh zákonné dvouměsíční lhůty k podání ústavní stížnosti (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) proti rozhodnutí dozorového státního zástupce podle § 160 odst. 7 trestního řádu.

III. Ústavní soud chrání důvěru obviněných, kteří ve vztahu k rozhodnutí dozorového státního zástupce podle § 160 odst. 7 trestního řádu vydanému před publikací sdělení o tomto právním názoru ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv jednali v důvěře v dosavadní judikaturu a podali podnět k výkonu dohledu a doposud nebyli o jeho výsledku vyrozuměni, nebo podnět teprve plánovali podat. V každém případě však musí stěžovatel podat ústavní stížnost proti rozhodnutí dozorového státního zástupce vydanému přede dnem publikace sdělení o vydání tohoto usnesení ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv nejpozději do dvou měsíců ode dne publikace tohoto sdělení, a to bez ohledu na to, zda byl či nebyl podán podnět k výkonu dohledu nad rozhodnutím dozorového státního zástupce podle § 160 odst. 7 trestního řádu. Byl-li obviněný o vykonaném dohledu vyrozuměn již před publikací sdělení, je rozhodný den pro počátek dvouměsíční lhůty k podání ústavní stížnosti proti rozhodnutí dozorového státního zástupce den doručení vyrozumění o dohledu (a nikoli den publikace sdělení o vydání tohoto usnesení ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv).

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy soudu Josefa Baxy a soudkyň a soudců Lucie Dolanské Bányaiové, Michala Bartoně, Milana Hulmáka, Veroniky Křesťanové, Zdeňka Kühna (soudce zpravodaj), Tomáše Langáška, Jiřího Přibáně, Kateřiny Ronovské, Dity Řepkové, Martina Smolka, Jana Svatoně, Pavla Šámala, Jana Wintra a Daniely Zemanové o ústavní stížnosti stěžovatelky M. Ř., zastoupené JUDr. Ing. Janem Groborzem, LL.M., advokátem, sídlem Italská 2581/67, Praha 2 – Vinohrady, proti usnesení Krajského státního zastupitelství v Ostravě ze dne 1. srpna 2025 č. j. 3 KZV 69/2024-188 a usnesení Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Moravskoslezského kraje, Odboru hospodářské kriminality, ze dne 11. června 2025 č. j. KRPT-243769-481/TČ-2023-070081, za účasti Krajského státního zastupitelství v Ostravě a Policie České republiky jako účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Popis věci a její procesní vývoj

1. Stěžovatelka je (zjednodušeně řečeno) obviněná ze spáchání celkem čtyř trestných činů: porušení povinnosti při správě cizího majetku [§ 220 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“)], zneužití informace v obchodním styku (§ 255 trestního zákoníku), zneužití postavení v obchodním styku (§ 255a trestního zákoníku) a opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat (§ 231 trestního zákoníku).

2. Policejní orgán zahájil proti stěžovatelce a dalším spoluobviněným trestní stíhání, a to ústavní stížností napadeným usnesením. Stěžovatelka podala proti usnesení stížnost, státní zástupce Krajského státního zastupitelství v Ostravě (dozorové státní zastupitelství) ji ale zamítl taktéž napadeným usnesením. Usnesení o zahájení trestního stíhání podle dozorového státního zastupitelství splňuje všechny zákonné náležitosti a opírá se o rozsáhlý důkazní materiál. Existuje vyšší míra pravděpodobnosti, že se stěžovatelka činů, které jsou jí kladeny za vinu, dopustila. Stěžovatelka využila (zneužila) svého postavení uvnitř nemocnice, sama podnítila vznik schématu, podle něhož se léky prodávaly za nižší cenu, jen aby se obratem prodaly za cenu vyšší, různými fiktivními službami chtěla zakrýt skutečnost, že se obohacovala na úkor poškozené nemocnice. Byla to rovněž stěžovatelka, která stála za založením konkurenční obchodní společnosti. O této skutečnosti však nemocnice, stěžovatelčina zaměstnavatelka, nevěděla. Policejní orgán správně vymezil, že stěžovatelka spáchala tři skutky. Stěžovatelčina obrana, že nemocnice věděla, podporovala a souhlasila s její protiprávní činností, neobstojí; žádný zaměstnavatel by nepřipustil, aby mu zaměstnanci působili škodu a obohacovali se na jeho úkor. Konečně dozorový státní zástupce odmítl, že by přibraný znalec byl podjatý.

3. Stěžovatelka souběžně s ústavní stížností (viz část II níže) podala též podnět k dohledu Vrchnímu státnímu zastupitelství v Olomouci jako nadřízenému (dohledovému) státnímu zastupitelství. Dohledový státní zástupce přípisem ze dne 22. 10. 2025 (který není ústavní stížností napaden) stěžovatelce sdělil, že podnět k výkonu dohledu je nedůvodný, neboť v postupu dozorového státního zástupce nejsou takové zásadní vady, které by měly vliv na celkovou zákonnost dosavadního průběhu řízení. Stěžovatelčino podání je do značné míry totožné se stížností proti usnesení o zahájení trestního stíhání. Dohledový státní zástupce nemůže zrušit usnesení dozorového státního zástupce nebo mu dát pokyn k opětovnému rozhodnutí; rozhodnutí dozorového státního zástupce je totiž pravomocné a teoreticky by jej šlo zrušit jen cestou stížnosti pro porušení zákona podle § 266 a násl. zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), (pro to ale nejsou v této věci dány důvody).

4. Dohledový státní zástupce dále uvedl, že úkolem výkonu dohledu není polemizovat s jednotlivými důkazy doposud provedenými v trestním řízení, a to zejména na jeho počátku, a s jejich hodnocením. Dohledem nelze suplovat stížnostní řízení, jinak by byl „vytvářen jakýsi kvazi opravný prostředek mimo mantinely trestního řádu a fakticky další stupeň stížnostního řízení“.

5. K samotným výtkám stěžovatelky dohledový státní zástupce uvedl, že dozorový státní zástupce rozhodl v adekvátní lhůtě a své rozhodnutí dostatečně odůvodnil. Popis skutku v usnesení o zahájení trestního stíhání je v souladu se zákonem, dohledový státní zástupce tam našel jen dílčí nedostatky bez vlivu na zákonnost usnesení.

II. Argumentace stěžovatelky

6. V ústavní stížnosti stěžovatelka v podstatě kritizuje způsob, jak dozorující státní zástupce odůvodnil své rozhodnutí. Podle stěžovatelky se dostatečně nevypořádal s jejími námitkami. Jmenovitě se nevyjádřil k následujícím argumentům: nezaměnitelnost skutků (část A – není jasné, jakým údajným trestným činem způsobila tu či onu škodu); splývání popisu skutku s odůvodněním (část B); vadná právní kvalifikace skutků (část C – obchodní informace nebyly podstatné pro obchodování s cennými papíry, stěžovatelka neporušila žádnou smluvně či zákonem uloženou povinnost spravovat cizí majetek ani nespolupracovala s konkurencí); formální nedostatky usnesení o zahájení trestního stíhání (část D – není jasné, proč stěžovatelka zpřístupnila přístupová hesla a jaký trestný čin tím měla spáchat); nenaplnění subjektivní stránky (část E); vady znaleckého posudku, údajná podjatost znalce a špatný výpočet způsobené škody (část F); vědomost nemocnice o jiných činnostech stěžovatelky (část G).

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

7. Věc byla přidělena k rozhodnutí čtvrtému senátu pod sp. zn. IV. ÚS 2893/25. Stěžovatelka má aktivní legitimaci k podání ústavní stížnosti, podala ji včas, k jejímu projednání je soud příslušný a stěžovatelku zastupuje advokát. Sporná je však její přípustnost, tj. zda stěžovatelka vyčerpala všechny procesní prostředky k ochraně práv [§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)].

8. Stěžovatelka upozorňuje, že rozhodovací činnost Ústavního soudu není jednotná. Není jasné, zda k přípustnosti ústavní stížnosti stačí podat jen stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání (§ 160 odst. 7 trestního řádu) či je třeba podat též podnět k výkonu dohledu nad postupem státního zastupitelství [§ 12d zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství (dále jen „zákon o státním zastupitelství“)].

9. Při posouzení splnění procesních podmínek řízení o ústavní stížnosti čtvrtý senát zjistil, že rozhodovací činnost Ústavního soudu je skutečně nejednotná. Ústavní soud se v minulosti zabýval (kvazimeritorně) i těmi ústavními stížnostmi, u nichž stěžovatelé nevyčerpali podnět k výkonu dohledu (srov. např. usnesení ze dne 26. 9. 2023 sp. zn. IV. ÚS 2088/23, ze dne 3. 3. 2023 sp. zn. III. ÚS 277/23, či stěžovatelkou zmíněná usnesení ze dne 28. 1. 2021 sp. zn. I. ÚS 3067/20 a ze dne 20. 10. 2021 sp. zn. I. ÚS 2138/21). Proti tomu stojí usnesení, která trvají na tom, aby se obvinění obrátili ještě na nadřízené státní zastupitelství dříve, než se obrátí na Ústavní soud (z nedávné doby srov. usnesení ze dne 26. 8. 2025 sp. zn. II. ÚS 1741/25, ze dne 20. 11. 2024 sp. zn. III. ÚS 2700/24, ze dne 14. 11. 2024 sp. zn. I. ÚS 2838/24 a mnoho dalších). Ostatně nedávno nejednotnost rozhodovací praxe připustil Ústavní soud i v nálezu ze dne 27. 3. 2026 sp. zn. II. ÚS 3494/25, bod 23 (pro nejednotu judikatury Ústavní soud na vyčerpání prostředku ochrany v podobě dohledu nakonec netrval).

10. I když nejsou splněny podmínky pro postup podle § 23 zákona o Ústavním soudu (není zde právní názor vyslovený v nálezu, jenž by mohl být překonán, rozpory existují toliko v usneseních), podle čtvrtého senátu tu byly jiné důvody, pro které by tuto věc mělo projednat a rozhodnout plénum. Zda stěžovatelé musí vyčerpat též podnět k výkonu dohledu, úzce souvisí s právem na přístup k Ústavnímu soudu. Odpověď na tuto otázku bude mít dopad na celou škálu situací a na neurčitý počet řízení před Ústavním soudem. Proto čtvrtý senát, příslušný k projednání a rozhodnutí věci, usnesením ze dne 28. 1. 2026 sp. zn. IV. ÚS 2893/25 jednomyslně rozhodl, že věc postupuje plénu k projednání a rozhodnutí. Věci pak byla přidělena nová sp. zn. Pl. ÚS 7/26.

IV. Vyjádření státních zastupitelství, vyjádření policejního orgánu a replika stěžovatelky

11. Ústavní soud poté vyzval účastníky řízení, jakož i Vrchní státní zastupitelství v Olomouci a Nejvyšší státní zastupitelství, k podání vyjádření k této věci, zejména ke sporné otázce potřeby vyčerpání podnětu k výkonu dohledu nad postupem státního zastupitelství.

IV. A. Vyjádření účastníků řízení

12. Krajské státní zastupitelství předeslalo, že stěžovatelka byla původně trestně stíhána na základě dřívějšího usnesení policejního orgánu, státní zástupce krajského státního zastupitelství usnesením ze dne 20. 11. 2024 podle § 174 odst. 2 písm. e) věty první trestního řádu při výkonu dozoru usnesení o zahájení trestního stíhání zrušil pro formální nedostatky, nedostatečný rozsah provedeného dokazování, zejm. nedostatečné zjištění způsobené majetkové škody a nesprávně užitou právní kvalifikaci skutku. Naopak na novém usnesení o zahájení trestního stíhání již dozorový státní zástupce žádné nezákonnosti neshledal. K vykonanému dohledu pak lze poznamenat, že nadřízené státní zastupitelství, mimo dvě připomínky dílčího charakteru, nemající vliv na zákonnost postupu, shledalo postup krajského státního zastupitelství zákonným.

13. K samotné ústavní stížnosti pak krajské státní zastupitelství poznamenalo, že jde v podstatě jen o opakování předchozích podání stěžovatelky v této věci. Podrobně se věnuje dílčím bodům ústavní stížnosti a shrnuje, že ústavní stížnost je procesní reakcí stěžovatelky na vývoj důkazní situace, která je průběžně zesilována provedenými důkazy. Cílem ústavní stížnosti bylo patrně i oddálení případných důsledků trestního řízení, pokud by byla uznána stěžovatelka vinnou. Zavedená nezákonná praxe v oboru léčiv, která je předmětem tohoto trestního stíhání, byla pro stěžovatelku lukrativní činností, ze které udržovala svůj vysoký životní standard. Stěžovatelce byly zajištěny coby náhradní hodnota ve smyslu § 79g trestního řádu a výnos z trestné činnosti podle § 79a trestního řádu její nemovitosti. Postup státního zástupce v trestní věci byl podroben i přezkumu krajského soudu, který přezkoumával důvodnost zajištění výnosů a náhradní hodnoty, a i krajský soud došel v tomto směru k předběžnému závěru, že se skutek stal, že je trestným činem a že se ho s vyšší mírou pravděpodobnosti dopustila stěžovatelka.

14. Policejní orgán (jako účastník řízení) ve stručném vyjádření setrval na tom, že usnesení o zahájení trestního stíhání je v souladu se zákonem a nijak neporušilo základní práva stěžovatelky.

IV. B. Vyjádření vrchního státního zástupce

15. Ústavní soud vyzval k vyjádření též Vrchní státní zastupitelství v Olomouci jako státní zastupitelství, které v této věci provedlo dohled (byť není účastníkem řízení a jeho sdělení není ústavní stížností napadeno).

16. Vrchní státní zástupce ve vyjádření zdůraznil, že podnět k výkonu dohledu je obsahově totožný s nynější ústavní stížností. Výstup z dohledu vycházel z ustálené judikatury, z níž vyplývá, že byť je usnesení o zahájení trestního stíhání úkonem se závažnými následky pro osobu obviněného, jde o rozhodnutí procesního charakteru, jehož smyslem je oznámit obviněnému, že je stíhán pro konkrétní skutek. Tento úkon činí orgán činný v trestním řízení v počátečním stádiu trestního řízení, a tudíž je samozřejmé, že okruh informací, které vedly k zahájení trestního stíhání proti určité osobě a pro konkrétní skutek, bude v další části trestního řízení rozšiřován na podkladě prováděných důkazů. Vyjádření zákonných znaků trestného činu, pro který je trestní stíhání zahajováno, může být v usnesení o zahájení trestního stíhání obecnější a stručnější než např. v obžalobě, i když musí být natolik určité, aby nemohlo dojít k záměně skutku.

17. Smyslem usnesení o zahájení trestního stíhání není vyřešení všech sporných skutkových a právních otázek a jeho vydáním rozhodně není předjímán výsledek řízení ve věci samé. Důvodnost obvinění a zákonnost trestního stíhání je předmětem celého trestního řízení, nikoli pouze stížnostního řízení u dozorového státního zástupce. Z hlediska popisu skutku v usnesení o zahájení trestního stíhání a jeho právní kvalifikace proto není namístě přepjatý formalismus. Z pohledu formálních požadavků na obsah usnesení o zahájení trestního stíhání je jejich smyslem především zabránit libovůli v postupu orgánů činných v přípravném řízení, zejména s ohledem na rozsah trestního řízení. Jde o úkon na samotném počátku trestního stíhání, kdy orgány činné v trestním řízení mají omezené množství informací a relevantních důkazů.

18. K přípustnosti ústavní stížnosti vrchní státní zástupce uvádí, že dle něj stěžovatelka nemusela vyčerpat podnět k výkonu dohledu. Trestní řízení je řízením, které je komplexně upraveno příslušným procesním předpisem (trestním řádem). Trestní řád beze zbytku stanoví to, proti jakému konkrétnímu rozhodnutí, jakým konkrétním subjektem, v jakých konkrétních lhůtách a za jakých konkrétních podmínek může být ten který opravný prostředek užit. Tento komplexní procesní předpis je proto třeba respektovat, nikoli ho obcházet institutem dohledu podle zákona o státním zastupitelství. Trestní řád výslovně upravuje možnost, kterou se lze domoci nápravy případného nesprávného postupu policejního orgánu či státního zástupce (pokud výjimečně zahájí trestní stíhání přímo státní zástupce), a to stížností proti takovému rozhodnutí. Výkon dohledu je pak fakticky nadbytečný. Dohledová oprávnění v soustavě státního zastupitelství totiž nemohou v tomto směru vytvářet jakousi třetí opravnou instanci trestního řízení.

19. Byť je dohled podle zákona o státním zastupitelství jistým druhem kontroly, která může být aplikována nad činností bezprostředně nižšího státního zastupitelství i v probíhajícím trestním řízení, nelze na podnět k výkonu dohledu, který brojí proti usnesení o zahájení trestního stíhání dle § 160 trestního řádu a navazujícímu rozhodnutí dozorového státního zástupce o podané stížnosti proti takovému rozhodnutí, nahlížet jako na další řádný opravný prostředek dle procesního předpisu upravujícího trestní řízení. Z tohoto pohledu tedy nemůže jít v tomto typovém procesním případě z povahy věci o prostředek ochrany práv stěžovatele, který by bylo potřeba vyčerpat podle § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu.

20. Vrchní státní zástupce odkazuje na usnesení ze dne 5. 11. 2025 sp. zn. III. ÚS 907/25, podle něhož podnět k výkonu dohledu obecně není opravným prostředkem, neboť pro to není dána opora v zákoně. Dohled vyššího státního zastupitelství spočívá v zajištění řídících a kontrolních vztahů mezi různými stupni státních zastupitelství a uvnitř jednotlivých státních zastupitelství při výkonu působnosti státního zastupitelství (§ 12c zákona o státním zastupitelství). Ústavní soud se od těchto východisek odchýlil v linii své judikatury týkající se práva poškozených na účinné vyšetřování, z ní však nelze dovozovat, že by se podnět k výkonu dohledu stal univerzálním opravným prostředkem proti veškerým postupům či rozhodnutím nižších státních zastupitelství. To pak zejména platí v případech, kdy výkonem dohledu již nelze zásah odčinit (naopak u ústavních stížností poškozených dovolávajících se práva na účinné vyšetřování nadřízené státní zastupitelství může nařídit další prošetřování skutečností svědčících o spáchání trestného činu).

21. Obdobně se Ústavní soud vyjádřil i k problematice prolomení pravomocných usnesení o vrácení či vydání věci, kde rovněž nepřiznal dohledu povahu účinného právního prostředku k ochraně práv stěžovatele, a tedy nezbytnost jeho provedení před podáním ústavní stížnosti [nález ze dne 10. 6. 2025 sp. zn. I. ÚS 380/24 (N 128/130 SbNU 284), podle něhož podnět k dohledu nepředstavuje v těchto případech prostředek ochrany práv, který stěžovatelé musí před podáním ústavní stížnosti vyčerpat. Rozhodnutí o vrácení či vydání věci se poté, kdy je zamítnuta stížnost proti nim, stávají pravomocnými, viz § 140 odst. 1 písm. b) trestního řádu.

I kdyby je dohledové státní zastupitelství shledalo nezákonnými, nemůže je zrušit, ani žádným jiným způsobem napravit tvrzené porušení základních práv].

22. Prolomení právní jistoty u pravomocného rozhodnutí (včetně usnesení o zahájení trestního stíhání dle § 160 trestního řádu) je jevem mimořádným, a proto je možné jej také dosáhnout pouze mimořádnými opravnými prostředky, nikoli dohledem vyššího státního zastupitelství. Na tuto skutečnost reagovala praxe dohledových státních zastupitelství v případech skutečně flagrantních porušení práv obviněných iniciací stížnosti pro porušení zákona dle § 266 a násl. trestního řádu. K podání takové stížnosti již není aktivně legitimován státní zástupce, ale jen ministr spravedlnosti. Nicméně protože stížnost pro porušení zákona není v dispozici toho, kdo k ní dává podnět, a její podání nelze na ministru spravedlnosti právně vymoci, nemůže jít z povahy věci o prostředek ochrany práv stěžovatele, který by bylo třeba vyčerpat podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

23. Konečně vrchní státní zástupce ukazuje na problém lhůty k podání ústavní stížnosti. Při absenci lhůty pro podání podnětu k výkonu dohledu by bylo možno podnětem k výkonu dohledu napadnout jakkoli staré usnesení o zahájení trestního stíhání. Běh striktní zákonné dvouměsíční lhůty by se totiž vůbec neodvíjel od okamžiku právní moci rozhodnutí o zahájení trestního stíhání, ale až od okamžiku vyrozumění o vykonaném dohledu. To vše za situace, kdy provedení dohledu by mohl stěžovatel iniciovat kdykoli (zákon o státním zastupitelství pro podnět k výkonu dohledu nestanovuje žádnou lhůtu), klidně i po několika letech od vydání napadeného rozhodnutí a v kterékoli fázi trestního řízení.

IV. C. Vyjádření nejvyšší státní zástupkyně

24. Nejvyšší státní zástupkyně ve svém vyjádření předeslala, že sdílí názor čtvrtého senátu Ústavního soudu, že otázka povinnosti vyčerpat podnět k dohledu ve věcech zahájení trestního stíhání má značný obecný význam. Přístup Ústavního soudu k této otázce není v čase jednotný. Nejvyšší státní zástupkyně má za to, že stěžovatel, který se brání proti zahájení trestního stíhání, nemusí před podáním ústavní stížnosti vyčerpat též podnět k výkonu dohledu podle § 12d odst. 1 zákona o státním zastupitelství, neboť v této situaci nejde o procesní prostředek, který zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytuje, ve smyslu § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu. Posledním takovým procesním prostředkem je stížnost podle § 160 odst. 7 trestního řádu.

25. Nejvyšší státní zástupkyně nejprve vymezila podstatu a charakteristiku dohledu podle zákona o státním zastupitelství. Ustanovení § 12c tohoto zákona definuje dohled jakožto výkon oprávnění stanovených zákonem o státním zastupitelství k zajištění řídících a kontrolních vztahů mezi různými stupni státních zastupitelství a uvnitř jednotlivých státních zastupitelství při výkonu působnosti státního zastupitelství. Byl-li by tedy dohled chápán jako (další) opravný prostředek proti rozhodnutím vydaným podle trestního řádu v trestním řízení, tedy rozhodnutím, která ze své podstaty směřují vůči účastníkům tohoto trestního řízení (tedy vně soustavy státního zastupitelství), pak by byla popřena i samotná podstata dohledu tak, jak ji měl v úmyslu vymezit zákonodárce.

26. Tuto podstatu shrnul Ústavní soud velmi přesně například v usnesení ze dne 20. 10. 2021 sp. zn. I. ÚS 2138/21, ve kterém uvedl, že podnět k výkonu dohledu není opravným prostředkem, neboť pro to není dána opora v zákoně. Výkon dohledu podle § 12d zákona o státním zastupitelství nemá povahu rozhodování o opravném prostředku a nelze ho interpretovat ani jako procesní prostředek k ochraně práv, jehož vyčerpáním je podmíněno podání ústavní stížnosti.

27. Dohled je tedy v zásadě interním mechanismem ke sjednocování postupu státního zastupitelství, nikoli univerzálním prostředkem nápravy (jakéhokoli) pochybení v postupu dozorového státního zástupce. Pokud je při výkonu dohledu zjištěno pochybení na straně bezprostředně nižšího státního zastupitelství v jeho postupu v konkrétní věci, pak primárním

výsledkem dohledového přezkumu je především zajištění takových systémových opatření v soustavě státního zastupitelství, aby se pochybení v budoucnu neopakovalo. Tato systémová opatření mohou mít nejrůznější podobu, ať již koncepční, personální, organizační či iniciační ve vztahu k výkonu jiné pravomoci státního zastupitelství. Může např. jít o vydání pokynu ke sjednocení postupu ve více věcech téhož druhu podle § 12d odst. 1 věty druhé zákona o státním zastupitelství, vytěžení poznatku k potřebě změny systemizace služebních míst či ke změně specializací, k iniciaci podnětu k podání stížnosti pro porušení zákona, signalizaci potřeby výkladového stanoviska Nejvyššímu státnímu zastupitelství podle § 12 odst. 2 téhož zákona či ke změně pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně, eventuálně zjištění o tom, že pochybení na straně státního zástupce odůvodňuje uložení výtky podle § 31 zákona o státním zastupitelství, případně, že mohlo dosáhnout úrovně kárného provinění. V takovém případě pak může vedoucí státní zástupce dohledového státního zastupitelství využít svá oprávnění kárného navrhovatele. I to je další z účelů výkonu dohledu, který plyne z definice § 12c zákona o státním zastupitelství.

28. Výkon dohledu však nesvěřuje vyššímu státnímu zastupitelství žádné nové či jiné pravomoci, které by nemělo i bez něj. Neumožňuje tedy např. zrušit či změnit nezákonné rozhodnutí. Málokteré z těchto opatření nese potenciál k odstranění vady v konkrétním trestním řízení. Nejčastěji bude náprava vady probíhajícího trestního řízení spojena s uložením pokynu podle § 12d odst. 2 zákona o státním zastupitelství. Takový pokyn ovšem může dozorového státního zástupce v konkrétním trestním řízení zavazovat opět toliko k výkonu pravomoci, kterou disponuje nezávisle na výkonu dohledu, a tedy která vůbec není provedením dohledu podmíněna. Takovým pokynem zásadně nemůže vyšší státní zastupitelství uložit dozorovému státnímu zástupci, aby zrušil své pravomocné rozhodnutí. Je-li usnesení o zahájení trestního stíhání pravomocné, protože proti němu státní zástupce zamítl stížnost, zákon dohledovému státnímu zastupitelství nedává žádnou možnost, jak by mohlo v rámci dohledu takové pravomocné rozhodnutí zrušit, byť by bylo samo přesvědčeno o nesprávnosti onoho vydaného rozhodnutí.

29. Výkon dohledu není vázán na podání podnětu. Dohled může být vykonán kdykoli (a to i opakovaně) i z vlastní vůle nadřízeného státního zastupitelství. Podnět k výkonu dohledu je tedy zásadně pouze zdrojem informace o tom, že vyšší státní zastupitelství má podle podatele důvod *ex offo* vykonat svou pravomoc podle § 12d zákona o státním zastupitelství. Může jej tedy podat kdokoli (tedy například i subjekt bez právního postavení v daném trestním řízení), v jakékoli (tedy časově zcela neomezené) lhůtě, proti jakémukoli postupu státního zastupitelství. Pro povahu dohledu je v této souvislosti esenciální, že na rozsah, postup či možné výstupy provedeného dohledu nemá žádný vliv, je-li vykonán na základě podnětu třetí osoby, či z vlastní iniciativy.

30. Nejvyšší státní zástupkyně si je vědoma, že Ústavní soud v minulosti v některých svých usneseních (viz např. sp. zn. III. ÚS 112/25 ze dne 20. 1. 2025, sp. zn. I. ÚS 2838/24, sp. zn. III. ÚS 2700/24, sp. zn. IV. ÚS 2662/24 ze dne 18. 12. 2024, sp. zn. II. ÚS 2915/23 ze dne 13. 11. 2023, sp. zn. II. ÚS 2480/23 ze dne 17. 9. 2024) odmítl ústavní stížnost podanou proti usnesení policejního orgánu o zahájení trestního stíhání, případně proti usnesení dozorového státního zástupce, kterým zamítl stížnost obviněného proti usnesení policejního orgánu o zahájení trestního stíhání, neboť taková ústavní stížnost byla podána předčasně, stěžovatel dosud nepodal podnět k výkonu dohledu u nejblíže vyššího státního zastupitelství. Proti tomuto právnímu názoru však svědčí řada dále rozvedených argumentů, mezi něž patří skutečnost, že nebyl za správný považován ani ve starší judikatuře Ústavního soudu.

31. Nejvyšší státní zástupkyně nejprve ukazuje na genezi tohoto právního názoru. Otázka toho, zda je podnět k výkonu dohledu ve smyslu § 12d zákona o státním zastupitelství procesním prostředkem podle § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, byla v minulosti Ústavním soudem zodpovězena poměrně jasně a jednoznačně záporně (srov. např. usnesení ze dne 27. 5.

2003 sp. zn. I. ÚS 203/03, ze dne 23. 8. 2004 sp. zn. I. ÚS 476/04 či ze dne 14. 3. 2007 sp. zn. II. ÚS 695/06). Ke zdánlivému „obratu“ pak zřejmě došlo v souvislosti s nálezem ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 (N 51/76 SbNU 691). Tam uvedený právní názor však měl ve skutečnosti pouze velmi úzký dopad na specifické situace, kdy vůbec nebylo zahájeno trestní řízení, resp. orgány činné v trestním řízení zahájit toto trestní řízení dokonce explicitně odmítly. Že tento právní názor nelze zobecňovat na jiné procesní situace, vyjádřil Ústavní soud výslovně poměrně záhy po vydání nálezu I. ÚS 1565/14, a to již dne 25. 11. 2015 v usnesení sp. zn. I. ÚS 2592/15. I v následující judikatuře Ústavní soud vycházel z toho, že podnět k výkonu dohledu opravným prostředkem podle zákona o Ústavním soudu není. Názor vyslovený v nálezu sp. zn. I. ÚS 1565/14 označil za rozdílný toliko zdánlivě, neboť je třeba rozlišovat, zda jde o ústavní stížnost podanou poškozeným v případě přezkumu již ukončeného (resp. nikdy nezahájeného) trestního řízení, nebo o případy přezkumu rozhodnutí státního zástupce procesně navazujícího na usnesení policejního orgánu o zahájení trestního stíhání. Na posléze uvedené případy nález sp. zn. I. ÚS 1565/14 nedopadá (srov. podobně např. usnesení ze dne 3. 1. 2019 sp. zn. III. ÚS 3965/18, usnesení ze dne 21. 10. 2019 sp. zn. I. ÚS 2800/19 či usnesení ze dne 28. 1. 2021 sp. zn. I. ÚS 3067/20; obdobně pak např. i usnesení ze dne 25. 11. 2020 sp. zn. I. ÚS 3186/20, usnesení ze dne 9. 3. 2021 sp. zn. III. ÚS 3150/20 nebo usnesení ze dne 20. 10. 2021 sp. zn. I. ÚS 2138/21).

32. V následující době bohužel došlo k jistému rozkolísání aplikační praxe, v některých usneseních se Ústavní soud uchýlil k interpretaci přesně opačné, tedy že podnět k výkonu dohledu představuje způsobilý prostředek k ochraně práv podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, i jde-li o obviněného, který napadá usnesení o zahájení trestního stíhání (viz např. usnesení sp. zn. III. ÚS 1026/19 ze dne 1. 4. 2019, sp. zn. IV. ÚS 1634/20 ze dne 18. 6. 2020, sp. zn. II. ÚS 4126/19 ze dne 8. 1. 2020, sp. zn. II. ÚS 3249/20 ze dne 18. 12. 2020 či sp. zn. I. ÚS 3185/22 ze dne 3. 1. 2023).

33. V podstatě všechna usnesení, ve kterých byl uveden onen opačný právní názor, mají svůj původ v nálezu sp. zn. I. ÚS 1565/14 (buďto na něj přímo odkazují, nebo odkazují na usnesení, která byla právě na odkazu na tento nález založena), nicméně nevypořádávají se s tím, že tento nález se týkal pouze specifické procesní situace a nebyl zobecnitelný. Jak již popsáno shora, těžko lze přehlédnout, že sami autoři nálezu sp. zn. I. ÚS 1565/14 při své další rozhodovací činnosti jasně uvedli, že na přezkum již zahájeného trestního stíhání závěry tohoto nálezu nedopadají. Tato zdánlivá podružnost je však ve skutečnosti velmi podstatná, ba přímo kardinální, neboť spočívá-li pochybení státního zástupce v tom, že poruší právo na účinné vyšetřování poškozeného tím, že v situaci, kdy by mělo být zahájeno trestní řízení podle příslušného procesního předpisu (trestního řádu), užití tohoto procesního předpisu naopak vyloučí, je pro takového poškozeného iniciace dohledu podle zákona o státním zastupitelství v zásadě jedinou možností faktické obrany. Nejvyšší státní zástupkyně proto u ústavních stížností poškozených proti výsledku přezkumu postupu policejního orgánu podle § 157a trestního řádu, pokud policejní orgán vůbec nezahájil úkony trestního řízení, či proti odložení věci podle § 159a trestního řádu, dohled podle § 12d zákona o státním zastupitelství za procesní prostředek ve smyslu § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu bezvýhradně považuje.

34. Pokud je však řízení podle trestního řádu zahájeno, komplexní procesní prostředky obrany obviněnému svěřuje právě trestní řád. Z toho vychází i Ústavní soud, který tento právní názor nyní v některých svých nedávných nálezech výslovně uvedl. Lze poukázat například na nálezy ze dne 3. 9. 2025 sp. zn. IV. ÚS 2582/24 (N 192/132 SbNU 27), bod 13, nebo ze dne 10. 6. 2025 sp. zn. I. ÚS 380/24; podobně usnesení ze dne 5. 11. 2025 sp. zn. III. ÚS 907/25, bod 14. Rozkolísanost judikatury je jen v mnoha usneseních, naopak nálezy, které tuto otázku řeší, jsou v zásadě konzistentní. Jak původní nález sp. zn. I. ÚS 1565/14, tak i novější nálezy sp. zn. I. ÚS 380/24 a sp. zn. IV. ÚS 2582/24 zastávají právní názor, že je třeba odlišit, zda se

výkonu dohledu domáhá obviněný po zahájení trestního stíhání nebo osoba namítající vadný postup v šetření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin.

35. Mimo specifické situace práva na účinné vyšetřování nemůže být podnět k výkonu dohledu opravným prostředkem proti pravomocným rozhodnutím vydaným podle trestního řádu, neboť by to bylo v rozporu s trestním řádem, jenž by při opačném závěru byl zcela popřen. Při výkonu dohledu nad postupem podřízeného dozorového státního zastupitelství v trestních věcech nejde o třetí instanci trestního řízení. Byť je dohled rovněž jistým druhem kontroly, nelze na vnější podnět k jeho výkonu nahlížet bez dalšího jako na opravný prostředek. Opravný prostředek – řádný nebo mimořádný – je totiž vždy procesním institutem, který je plně v rukou účastníka řízení; je charakterizován tím, že účastník má subjektivní procesní právo na to, aby takový prostředek byl projednán v zákonem předpokládané procesní formě (srov. přiměřeně např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 12. 2006 č. j. 1 Afs 56/2004-114, č. 1113/2007 Sb. NSS).

36. Byl-li by tedy podnět k výkonu dohledu dalším „opravným prostředkem“, pak by tím došlo k tomu, že by byl – navíc mimo jakoukoli vůli zákonodárce – vytvořen naprosto nový (mimoprocesní) „řádný opravný prostředek“, či spíše jakýsi nový řádný opravný „superprostředek“, neboť by fakticky šlo o opravný prostředek proti pravomocnému opravnému prostředku (doslova by se jednalo o opravný prostředek, kterým by bylo možno v neomezené lhůtě brojit proti pravomocnému procesnímu rozhodnutí dozorového státního zástupce). Celý smysl stížnostního řízení podle trestního řádu by se tak fakticky zcela vyprázdnil, neboť bez ohledu na výsledek takového stížnostního řízení (resp. dokonce bez ohledu na to, zda bylo řízení o stížnosti předtím vůbec iniciováno), by vydané rozhodnutí podléhalo ještě další úrovni přezkumu v následně vykonávaném dohledu.

37. Dvouměsíční lhůtu od doručení rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytuje, nemůže Ústavní soud stěžovateli prominout, neboť mu to § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu neumožňuje. Pokud by tedy měl být podnět k výkonu dohledu povinnou prerekvizitou i v případě podání ústavní stížnosti proti pravomocnému usnesení o zahájení trestního stíhání, pak by § 72 odst. 3 postrádal smysl. Při absenci lhůty pro podání podnětu k výkonu dohledu by bylo možno podnětem napadnout jakkoli staré usnesení. Běh této striktní zákonné dvouměsíční lhůty by se tak neodvíjel od okamžiku právní moci rozhodnutí, v němž by stěžovatel spatřoval porušení svých ústavních práv, ale až od okamžiku vyrozumění o mimoprocesním dohledu, jehož provedení by však stěžovatel mohl iniciovat kdykoli, klidně i po několika měsících či dokonce letech od vydání napadeného rozhodnutí. Je vhodné poznamenat, že i v situaci, kdy by ústavní stížnost směřující proti pravomocnému usnesení o zahájení trestního stíhání byla odmítnuta právě pro nedostatek spočívající v tom, že předtím dotčený ústavní stěžovatel neinicioval výkon dohledu, by tento nedostatek mohl podatel vždy formálně napravit, a to opět v zásadě v jakékoli lhůtě, a poté znovu podat ústavní stížnost. Takové případy v minulosti již dokonce nastaly (viz např. usnesení ze dne 24. 5. 2022 sp. zn. IV. ÚS 1188/22 a na něj navazující usnesení v téže věci ze dne 25. 10. 2022 sp. zn. II. ÚS 2404/22).

38. Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti nepovažuje za účinný procesní prostředek ve vztahu k ústavním stížnostem směřujícím proti pravomocným rozhodnutím v trestním řízení podnět k podání stížnosti pro porušení zákona. Nosné důvody pro tento právní závěr pak dopadají v souměřitelných parametrech i na podnět k výkonu dohledu – v obou případech stěžovatel pouze iniciuje výkon pravomoci, kterou by mohl adresovaný orgán vykonat i bez podnětu, v obou případech nemá nárok ani na určitý způsob vyřízení, ani na určitý konkrétní procesní postup. Obdobně je tomu také u institutu přezkumného řízení podle § 94 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, (dále jen „správní řád“), kde Ústavní soud dospěl k jednoznačnému závěru, že podnět k přezkumnému řízení nadřízeným správním orgánem není možno považovat za procesní prostředek ve smyslu § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu

(usnesení ze dne 22. 6. 2009 sp. zn. III. ÚS 1344/09 či ze dne 21. 11. 2017 sp. zn. III. ÚS 3466/17). Byť jistě nelze bez dalšího srovnávat hierarchické vztahy v soustavě orgánů veřejné správy a v soustavě státního zastupitelství, nelze si nepovšimnout, že právní úprava přezkumného řízení podle správního řádu a dohledu podle zákona o státním zastupitelství jsou si z pohledu osoby, která je chce svým podnětem vyvolat, velmi podobné.

39. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva vznesenou otázku nijak neřeší. Pokud Ústavní soud dospěje k závěru, že v případě rozhodnutí o zamítnutí stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání není nezbytné vyčerpat podnět k výkonu dohledu, Evropský soud pro lidská práva tento vývoj vnitrostátní praxe vezme na vědomí a do budoucna jej bude uplatňovat. Za opožděné nebude považovat pouze ty stížnosti, které k němu byly podané v době, kdy Ústavní soud tento právní názor nezastával jednoznačně, jestliže by marné uplynutí lhůty bylo zapříčiněno právě snahou stěžovatele o vyčerpání dohledu.

40. Naopak instanční dohled podle § 12d zákona o státním zastupitelství je judikaturou Ústavního soudu dlouhodobě, konzistentně a nerozporně považován za účinný procesní prostředek nápravy k ochraně práva poškozeného napadajícího výsledek přezkumu policejního orgánu podle § 157a trestního řádu v případě nezahájení úkonů trestního řízení či usnesení o odložení věci podle § 159a trestního řádu při uplatňování práva na účinné vyšetřování. Na tomto stabilním judikaturním přístupu nic nemůže změnit ani případná odpověď na spornou otázku tak, jak ji navrhuje nejvyšší státní zástupkyně. Typově jde totiž o zcela odlišnou procesní situaci, v níž naopak výkon dohledu podle § 12d zákona o státním zastupitelství může vést k účinné nápravě, jak ostatně již bylo v aplikační praxi mnohokráte prokázáno. Usnesení podle § 159a trestního řádu nezakládají překážku věci rozhodnuté, a v případě, že byla vydána v rozporu se zákonem, se formálně neruší, ale řízení pokračuje rovnou zahájením trestního stíhání nebo dalšími úkony postupu před zahájením trestního stíhání. Uložit pokyn k zahájení trestního stíhání je v takové situaci plně v kompetenci dohledového státního zastupitelství podle § 12d odst. 1 zákona o státním zastupitelství. V důsledku tohoto pokynu trestní řízení pokračuje, tedy jde o efektivní nápravu vady spočívající v bezdůvodném odložení věci tam, kde trestní řízení mělo pokračovat.

IV. D. Replika stěžovatelky

41. Stěžovatelka v replice nejprve uvedla, že se ztotožňuje se stanovisky vrchního státního zástupce a nejvyšší státní zástupkyně o přípustnosti ústavní stížnosti. Naopak argumentaci krajského státního zástupce k věci samé kritizuje, dílem je totiž tato argumentace spekulativní, přičítá ústavní stížnosti neprokázanou motivaci, dílem potvrzuje, že samotné rozhodnutí dozorového státního zástupce nebylo dostatečné (jednak tím, že teprve dodatečně argumentaci rozvíjí, jednak tím, že opakuje některé nesprávnosti o právní kvalifikaci skutku). Na zopakování argumentace v ústavní stížnosti, pokud ji přesvědčivě nevyvrátilo dozorové státní zastupitelství, není nic špatného. Dále stěžovatelka rozvíjí svou argumentaci proti obsahu rozhodnutí dozorového státního zástupce.

V. Posouzení přípustnosti ústavní stížnosti

42. Plénum Ústavního soudu se nejprve zabývalo přípustností ústavní stížnosti, tedy otázkou, pro kterou mu čtvrtý senát tuto věc postoupil. Podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřípustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje (§ 72 odst. 3); to platí i pro mimořádný opravný prostředek, který orgán, jenž o něm rozhoduje, může odmítnout jako nepřípustný z důvodů závisejících na jeho uvážení (§ 72 odst. 4).

43. Také pro Ústavní soud platí, že pokud vykládá a používá procesní pravidla, nemůže tak činit způsobem, který je přepjatě formalistický, nerozumný či jinak nepřiměřený. Jak upozornil Evropský soud pro lidská práva, není žádoucí, pokud jsou jednotlivci – kvůli nejistotě

a z procesní opatrnosti – nuceni souběžně podat jak ústavní stížnost, tak jiný procesní prostředek ochrany (srov. v obecné rovině zejm. rozsudky ze dne 20. 4. 2004 *Bulena proti České republice* č. 57567/00, § 29 až 35, a ze dne 13. 10. 2011 *Janyr a ostatní proti České republice*, spojené stížnosti č. 12579/06, 19007/10 a 34812/10, § 50 až 55).

44. Pro účely nynější věci je zapotřebí především zohlednit, zda podmínka přístupu k Ústavnímu soudu, založená na podání podnětu k dohledu ve věcech, kde je předmětem ústavního přezkumu rozhodnutí dozorového státního zástupce podle § 160 odst. 7 trestního řádu, není projevem přepjatého formalismu. Ústavní soud tedy musí zvážit, zda postupy v rámci dohledové činnosti mohou přinést stěžovateli, který se brání proti sdělení obvinění, efektivní ochranu jeho práv.

45. Třeba předeslat, že Ústavní soud ve všech svých starších nálezech před rokem 2015 ve věci ústavnosti zahájení trestního stíhání přezkoumával rozhodnutí dozorového státního zastupitelství a vyčerpání dohledu jako podmínku přípustnosti ústavní stížnosti nepožadoval (nálezy uváděné v bodech 60 a 61 níže). Jednotná byla též judikatura obsažená v usneseních.

46. Kořeny opačné, nyní v usneseních převládající rozhodovací praxe, lze nalézt zejména v usnesení ze dne 11. 6. 2015 sp. zn. IV. ÚS 852/15. V této věci Ústavní soud vycházel z nálezu ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14, který řešil ústavní stížnost poškozené a porušení práva na účinné vyšetřování. Podle nálezu sp. zn. I. ÚS 1565/14 musí poškození podat podnět k výkonu dohledu (část III. A.). Ač v nálezu šlo o požadavek vyslovený v souvislosti s ústavními stížnostmi poškozených, Ústavní soud jej v usnesení sp. zn. IV. ÚS 852/15 ze dne 11. 6. 2015 vztáhl rovněž na ústavní stížnosti obviněných. Proč tak učinil, není příliš zřejmé. Vesměs šlo o blokovou citaci příslušných pasáží nálezu bez bližšího odůvodnění (viz část II usnesení sp. zn. IV. ÚS 852/15).

47. Navazující rozhodnutí odůvodňovala nutnost vyčerpat podnět k výkonu dohledu toliko ustálenou rozhodovací praxí (pro podrobné vysvětlení srov. body 9 a 10 usnesení ze dne 20. 9. 2021 sp. zn. III. ÚS 2359/21). Tato rozhodovací praxe, založená na mnoha usneseních (řada z nich je uvedena ve stanovisku nejvyšší státní zástupkyně, srov. bod 30 shora), však nemůže obstát.

48. Lze zopakovat, že nález sp. zn. I. ÚS 1565/14 řešil právo na účinné vyšetřování, které přísluší osobám poškozeným trestnou činností. Na to ostatně Ústavní soud poukázal již v usnesení ze dne 25. 11. 2015 sp. zn. I. ÚS 2592/15 (které vydal po několika měsících senát ve shodném složení jako senát, který vydal nález sp. zn. I. ÚS 1565/14): „Otázkou, zda je podnět k výkonu dohledu vyššího stupně soustavy státního zastupitelství opravným prostředkem ve smyslu § 75 odst. 1, se Ústavní soud v minulosti již několikrát zabýval. Ve svém usnesení sp. zn. I. ÚS 476/04 ze dne 23. 8. 2004 [...] Ústavní soud vyslovil názor, že ‚tzv. podnět k dohledu adresovaný nadřízenému státnímu zastupitelství [...] není v tomto případě opravným prostředkem ve smyslu zákona o Ústavním soudu'. [...] **Opačný názor Ústavní soud vyslovil v nálezu sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, kdy se však jednalo o ústavní stížnost podanou poškozeným.** V takovém případě by se na podnět k výkonu dohledu státního zástupce skutečně pohlíželo jako na obecně účinný opravný prostředek. Tuto situaci je však od aktuálně posuzované věci odlišit, jelikož v citovaném nálezu se jednalo o přezkum již ukončeného (respektive nikdy nezahájeného) trestního řízení. **V nynějším případě jde naopak o přezkum rozhodnutí o zahájení trestního stíhání.**" (pozn. zvýraznění doplněno).

49. Též nálezy vydané po roce 2015 ve věci přezkumu ústavnosti zahájení trestního stíhání nepožadují vyčerpání podnětu k dohledu. Jasně se to uvádí v bodě 5 nálezu ze dne 12. 1. 2021 sp. zn. II. ÚS 3330/20 (N 10/104 SbNU 100), podle něhož „procesní postup podle trestního řádu umožňuje proti usnesení o zahájení trestního stíhání brojit stížností (§ 160 odst. 7 trestního řádu), přičemž rozhodnutí o stížnosti nelze dále napadnout zákonným opravným prostředkem, jde tedy o poslední procesní prostředek, který navrhovateli náležel". Nedávný

nález sp. zn. II. ÚS 3494/25 ze dne 27. 3. 2026 pak již připustil nejednotu rozhodovací praxe, ani on však na vyčerpání podnětu k dohledu netrval (viz bod 9 shora).

50. Důsledkem nyní převažující praxe, kdy Ústavní soud ve svých usneseních trval na vyčerpání podnětu k dohledu podle zákona o státním zastupitelství, však bylo jediné: vytvoření umělé překážky v přístupu k Ústavnímu soudu, která v zásadě nemohla stěžovateli nic přinést a toliko oddaluje případnou soudní ochranu základních práv.

51. Je-li zahájeno trestní řízení, jsou opravné prostředky komplexně upraveny v trestním řádu. Ve vztahu k nynější věci je to stížnost podle § 160 odst. 7 trestního řádu. Stávající podoba této úpravy má původ v novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, která nejen změnila formu zahájení trestního stíhání (usnesení), ale připustila do tohoto usnesení i stížnost. Důvodová zpráva to tehdy vysvětlovala tak, že jde o odraz „snahy o zvýrazněné postavení státního zástupce v přípravném řízení a důrazu na výkon jeho dozoru“.

52. Jak k tomu uvádí odborná literatura (která se jinak ztotožňuje se závěry nálezu sp. zn. I. ÚS 1565/14), podnět „k výkonu dohledu nemůže být obecně účinným opravným prostředkem, kterým lze věc přezkoumat v plné šíři a jehož vyčerpáním je podmíněno podání ústavní stížnosti, pokud se jedná o podatele, který je účastníkem (již zahájeného) trestního řízení, protože takovému účastníku opravné prostředky komplexně definuje příslušný procesní předpis (trestní řád)“ (Frček, M. Komentář k § 12d, in: Bradáčová, L. a kol. Zákon o státním zastupitelství. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 153, marg. č. 26; podobně komentář k § 12d v práci Lata, J. – Pavlík, J. – Zezulová, J. Zákon o státním zastupitelství. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2024).

53. Klíčovým důvodem, proč nelze na stěžovatele klást podmínku vyčerpání ochrany v podobě dohledu, je zřejmá neúčinnost takovéhoto prostředku. Ani pokud by snad dohledový státní zástupce k podnětu obviněného shledal nezákonnost usnesení o zahájení trestního stíhání či usnesení dozorového státního zástupce, nemohl by takové usnesení zrušit, neboť mu zákon takovou kompetenci nedává (jak uvádí nejvyšší státní zástupkyně – viz bod 28 shora, respektive vrchní státní zástupce v bodech 20 až 22 shora). Dohledový státní zástupce by sice mohl (teoreticky) dát pokyn k postupu podle § 174 odst. 2 písm. e) trestního řádu, aby dozorový státní zástupce nahradil rozhodnutí policejního orgánu vlastním rozhodnutím jinak než na podkladě stížnosti oprávněné osoby proti usnesení policejního orgánu, ale takový postup v praxi státních zastupitelství prakticky nepřichází v úvahu, neboť by jím docházelo k obcházení (nahrazování) dozorových oprávnění příslušného státního zástupce. Proto z hlediska § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu podnět k dohledu nelze považovat za procesní prostředek ochrany práv, který je stěžovatel povinen vyčerpat před podáním ústavní stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání, resp. usnesení dozorového státního zástupce o zamítnutí stížnosti proti němu.

54. Na stejných úvahách stojí též nálezová judikatura v jiných trestních věcech. Podle ní podnět k dohledu nepředstavuje u rozhodnutí o vrácení či vydání věci podle § 80 odst. 1 trestního řádu prostředek ochrany práv podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, neboť rozhodnutí o vrácení či vydání věci se poté, kdy je zamítnuta stížnost proti němu, stávají pravomocnými. Jak Ústavní soud zdůraznil, „i kdyby je dohledové státní zastupitelství shledalo nezákonnými, nemůže je již zrušit ani žádným jiným způsobem napravit tvrzené porušení základních práv“ (nález ze dne 10. 6. 2025 sp. zn. I. ÚS 380/24, bod 21).

55. Naopak u poškozených, kteří uplatňují svá ústavně zaručená práva na účinné vyšetřování za situace, kdy policejní orgán vůbec nezahájil úkony trestního řízení, či po jejich zahájení věc odložil podle § 159a trestního řádu, podnět k dohledu účinným prostředkem ochrany je, neboť tam dohledovému státnímu zástupci nestojí v cestě žádné rozhodnutí, které vytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté. Podobně tomu bude i u přezkumu různých policejních zásahů v rámci trestního řízení, nepřezkoumávají-li tyto zásahy správní soudy

[k tomu zejm. nález ze dne 14. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 3173/16 (N 44/84 SbNU 499), část VI, *ve věci policejního zásahu v usedlosti Cibulka*].

56. Požadavek na vyčerpání ochrany v podobě podnětu k výkonu dohledu (§ 12d zákona o státním zastupitelství) proto u ústavních stížností proti zahájení trestního stíhání neobstojí. Důvodem je to, že tento požadavek vytváří překážku, která bez ospravedlnitelného důvodu brání projednání věci před Ústavním soudem. Jde o prostředek, který zjevně nemůže účinně ochránit práva obviněných, i kdyby snad byli dotčeni na svých právech neústavním postupem dozorového státního zástupce či policie.

57. Podá-li tedy obviněný neúspěšně stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání, a má-li za to, že rozhodnutí dozorového státního zástupce o stížnosti je neústavní, musí se proti tomuto rozhodnutí státního zástupce bránit ústavní stížností ve lhůtě dvou měsíců od doručení tohoto rozhodnutí. Podnět k výkonu dohledu (§ 12d zákona o státním zastupitelství) není procesním prostředkem ochrany práv obviněných ve věcech zahájení trestního stíhání (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). Podání podnětu k výkonu dohledu nemá žádný dopad na běh zákonné dvouměsíční lhůty k podání ústavní stížnosti proti rozhodnutí dozorového státního zástupce podle § 160 odst. 7 trestního řádu.

58. Stěžovatelka přesně takto postupovala, napadla včas rozhodnutí státního zástupce podle § 160 odst. 7 trestního řádu, tj. rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který jí zákon k ochraně jejího práva poskytuje, ústavní stížnost je tedy přípustná.

VI. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

59. Z letité judikatury plyne, že prostor pro přezkum ve věcech zahájení trestního stíhání je úzký. Ústavní přezkum je omezen nejen co do rozsahu, nýbrž také co do ústavně relevantního přezkumného hlediska. Ústavní soud zásadně přezkoumává jen usnesení státního zástupce, který zamítl stížnost obviněného proti usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 7 trestního řádu. Toto rozhodnutí pak přezkoumává zejména v tom směru, zda není výsledkem zjevné svévole. Ústavní soud však neposuzuje, zda orgány činné v trestním řízení zahájily trestní stíhání důvodně. Taková otázka spadá zásadně do pravomoci orgánů činných v trestním řízení [srov. již usnesení ze dne 5. 2. 2004 sp. zn. III. ÚS 554/03 (U 4/32 SbNU 467), část II].

60. Ústavní soud proto v těchto věcech kasačně zasahoval jen výjimečně. Typickým důvodem byla situace, kdy státní zastupitelství zamítlo stížnost obviněného povšechným a nicneříkajícím způsobem, tedy svévolně [srov. takto poprvé nález ze dne 3. 7. 2003 sp. zn. III. ÚS 511/02 (N 105/30 SbNU 471)]. Jiným důvodem byla situace, kdy státní zastupitelství zamítlo stížnost obviněného proti usnesení o zahájení trestního stíhání z důvodu opožděnosti, byť stížnost opožděná nebyla [nález ze dne 25. 1. 2006 sp. zn. III. ÚS 631/04 (N 24/40 SbNU 203) či již shora cit. nález sp. zn. II. ÚS 3330/20, k jiným příkladům překvapivého a neústavního postupu státního zastupitelství srov. nález sp. zn. II. ÚS 3494/25 zmíněný již v bodě 9 shora]. Neústavnost může být dána i předchozími postupy dozorového státního zastupitelství ve vztahu k trestnímu stíhání: pokud totiž o stížnosti proti zahájení trestního stíhání rozhodl týž státní zástupce, který dal pokyn k zahájení trestního stíhání, lze pochybovat o jeho nestrannosti; tímto vadným postupem je též zpochybněn princip dvojinstančního rozhodování, který je pro daný druh řízení předepsán [nález ze dne 9. 10. 2014 sp. zn. III. ÚS 2520/14 (N 191/75 SbNU 155), bod 41].

61. Pokud jde o ústavní stížnosti, které spočívají v polemice s důvodností zahájení trestního stíhání nebo v dílčích procesních či skutkových námitkách proti postupu policejního orgánu či státního zástupce, připadá zásah Ústavního soudu v úvahu jen tehdy, jde-li ze strany orgánů činných v trestním řízení o zjevnou svévoli a hrozí-li stěžovateli neodvratná újma. Ústavněprávní přezkum je v přípravném řízení namístě zpravidla jen tehdy, pokud závažné nedostatky nemohou být napraveny v soudním stadiu trestního řízení (opět nález sp. zn. III. ÚS 2520/14, bod 31). Současně judikatura opakovaně uvádí, že v době zahájení trestního stíhání

(§ 160 trestního řádu) není možno požadovat po orgánech činných v trestním řízení pregnantní popis stíhaného skutku a zcela vyčerpávající odůvodnění zvoleného procesního postupu, včetně podrobného rozboru důkazní situace [např. nález ze dne 21. 2. 2006 sp. zn. I. ÚS 661/05 (N 40/40 SbNU 331) nebo opět nález sp. zn. III. ÚS 2520/14, bod 33].

62. Pokud se tedy obvinění uchýlí k polemice s důvodností trestního stíhání nebo k obdobným námitkám skutkové či procesní povahy, vystavují se riziku neúspěchu před Ústavním soudem.

63. Stěžovatelka se uchýlila přesně k tomuto argumentačnímu stylu. Jakkoli kritizuje odůvodnění státního zástupce, ve skutečnosti jde o různorodou polemiku, ať už ohledně důvodnosti trestního stíhání, či ohledně skutkových okolností anebo důkazů, eventuálně detailů trestněprávní kvalifikace. Ústavní soud nesouhlasí, že státní zástupce neodůvodnil své rozhodnutí či nereagoval na její námitky. Je tomu přesně naopak. Státní zástupce přesvědčivě a podrobně vysvětlil, proč je podle něj vysoce pravděpodobné, že stěžovatelka spáchala shora zmíněné skutky. Rovněž podrobně reagoval na všechny klíčové stížnostní námitky. V žádném případě se neomezil na nicneříkající argumentaci (viz s. 7 až 9 usnesení krajského státního zastupitelství).

64. Na samotném počátku trestního řízení nelze mít přehnané požadavky na odůvodnění rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení. V přípravném řízení tyto orgány zpravidla pracují s určitou mírou pravděpodobnosti a nejistoty.

65. Ústavní soud tedy nezjistil žádné porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky. Odmítl proto ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků jako návrh zjevně neopodstatněný [§ 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

VII. Časové účinky právního závěru o povaze podnětu k výkonu dohledu ve věcech zahájení trestního stíhání

66. Tímto usnesením Ústavní soud sjednotil doposavad nejednotnou judikaturu, která měla vesměs povahu usnesení. Pokud tedy obviněný, který neúspěšně podal stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání, tvrdí, že rozhodnutí dozorového státního zástupce o této stížnosti (§ 160 odst. 7 trestního řádu) je neústavní, musí se proti tomuto rozhodnutí bránit ústavní stížností, a to ve lhůtě dvou měsíců ode dne jeho doručení. Podnět k výkonu dohledu (§ 12d zákona o státním zastupitelství) není procesním prostředkem ochrany práv obviněných ve věcech zahájení trestního stíhání. Podání podnětu k výkonu dohledu podle zákona o státním zastupitelství nemá žádný dopad na běh zákonné dvouměsíční lhůty k podání ústavní stížnosti proti rozhodnutí dozorového státního zástupce o stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu).

67. Ústavní soud si je však vědom toho, že dosavadní rozhodovací praxe v usneseních Ústavního soudu byla z větší části odlišná, je proto třeba ochránit legitimní očekávání stěžovatelů (obviněných v trestním řízení) v dosavadní judikaturu. Ústavní soud tudíž neodmítne jako opožděnou ústavní stížnost proti rozhodnutí dozorového státního zástupce podle § 160 odst. 7 trestního řádu, kterou podal stěžovatel až po zákonné dvouměsíční lhůtě jen z toho důvodu, že v důvěře v dosavadní judikaturu podal či plánoval podat podnět k výkonu dohledu dohledovému státnímu zastupitelství. V praxi se to projeví následujícím způsobem.

68. Ústavní soud rozhodne o vyhlášení sdělení o vydání tohoto usnesení ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv [§ 4 písm. b) zákona č. 222/2016 Sb., o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv a o tvorbě právních předpisů vyhlašovaných ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv (zákon o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv)].

69. Právní názor zde zaujatý Ústavní soud použije do budoucna v plném rozsahu jen na ústavní stížnosti podané proti rozhodnutím podle § 160 odst. 7 trestního řádu, která státní zástupci vydali až po publikaci sdělení o tomto novém právním názoru ve Sbírce zákonů

a mezinárodních smluv. Jen v takových případech bude totiž spravedlivé trvat na znalosti nové judikatury.

70. Ústavní soud chrání důvěru obviněných, kteří ve vztahu k rozhodnutí dozorového státního zástupce podle § 160 odst. 7 trestního řádu, vydanému před publikací sdělení o tomto právním názoru ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv, jednali v důvěře v dosavadní judikaturu a podali podnět k výkonu dohledu a doposud nebyli o jeho výsledku vyrozuměni, nebo podnět teprve plánovali podat. V každém případě však musí stěžovatel podat ústavní stížnost proti rozhodnutí dozorového státního zástupce, vydanému přede dnem publikace sdělení o vydání tohoto usnesení ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv, nejpozději do dvou měsíců ode dne publikace tohoto sdělení, a to bez ohledu na to, zda byl či nebyl podán podnět k výkonu dohledu nad rozhodnutím dozorového státního zástupce podle § 160 odst. 7 trestního řádu. Byl-li obviněný o vykonaném dohledu vyrozuměn již před publikací sdělení, je rozhodný den pro počátek dvouměsíční lhůty k podání ústavní stížnosti proti rozhodnutí dozorového státního zástupce den doručení vyrozumění o dohledu (a nikoli den publikace sdělení o vydání tohoto usnesení ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv).